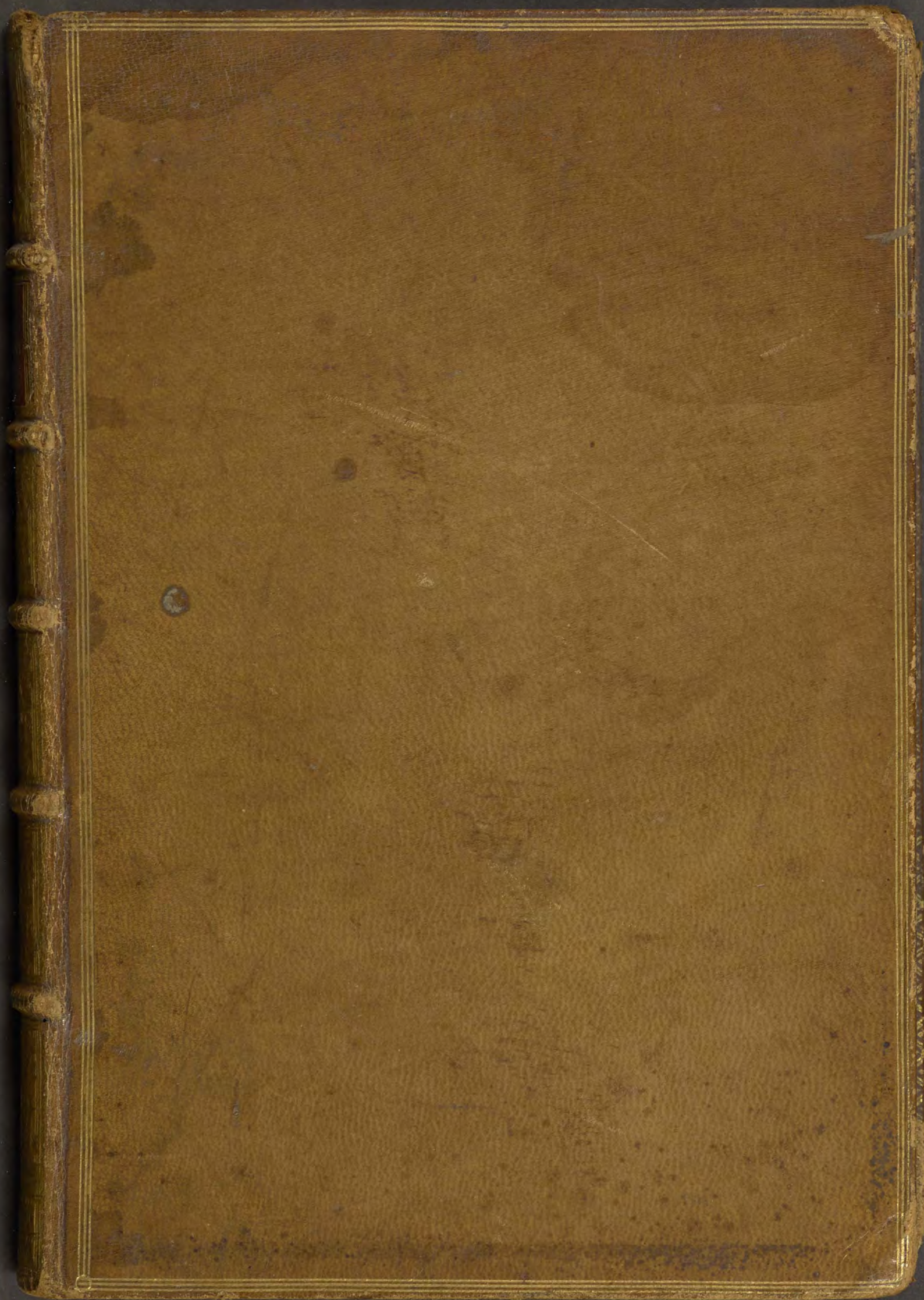
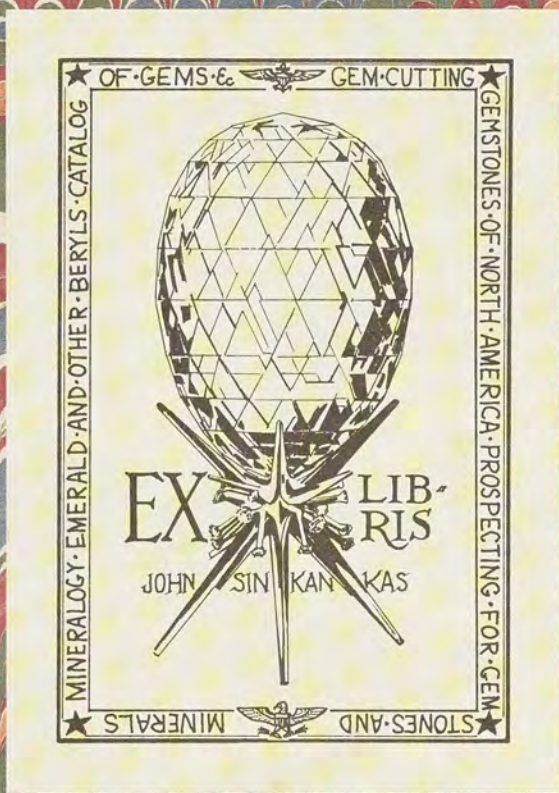

250⁰⁰ 6/77
Thomas Schuler
Paris

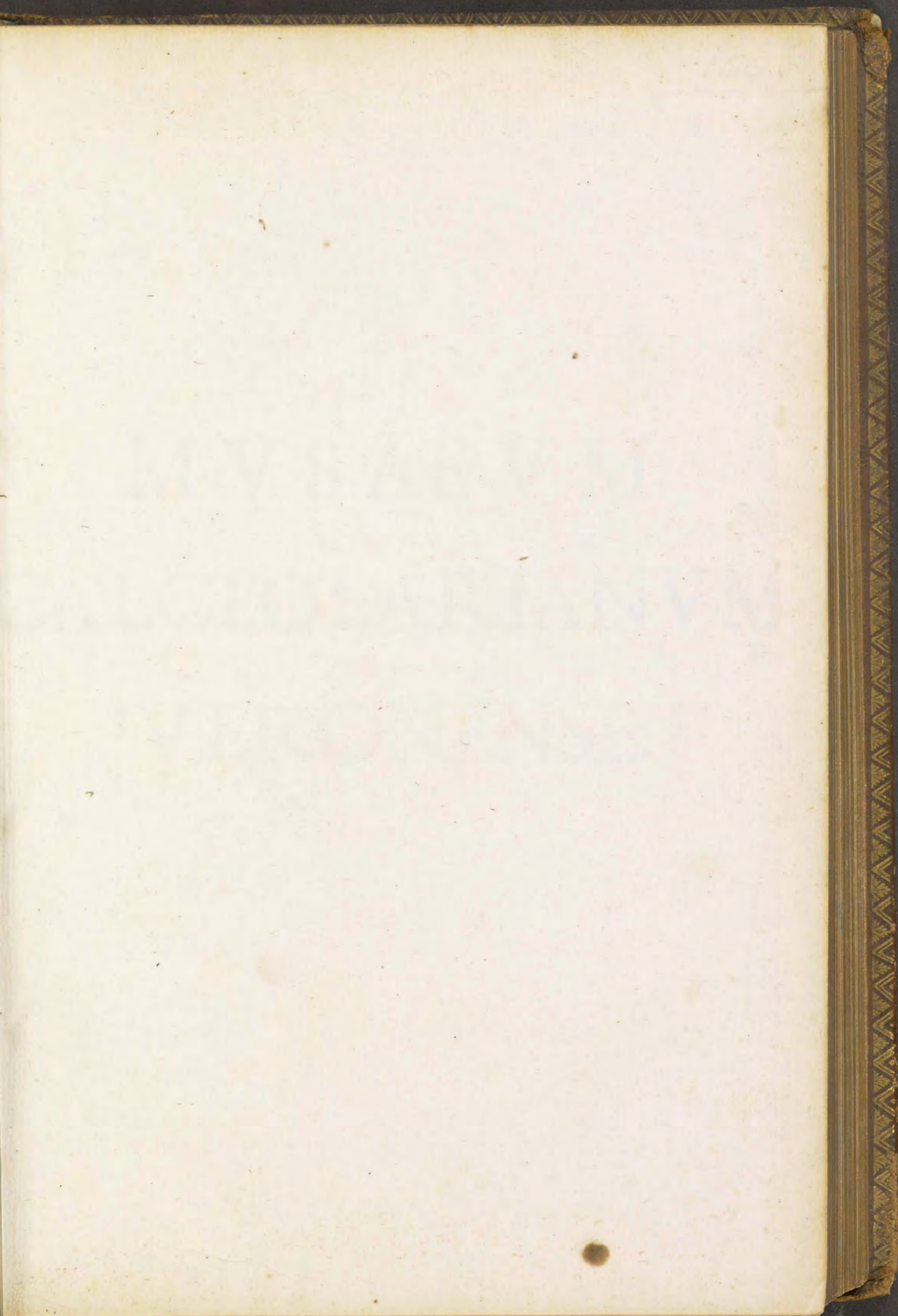
See Thorndike vol 8, p. 4 ff

CH10000

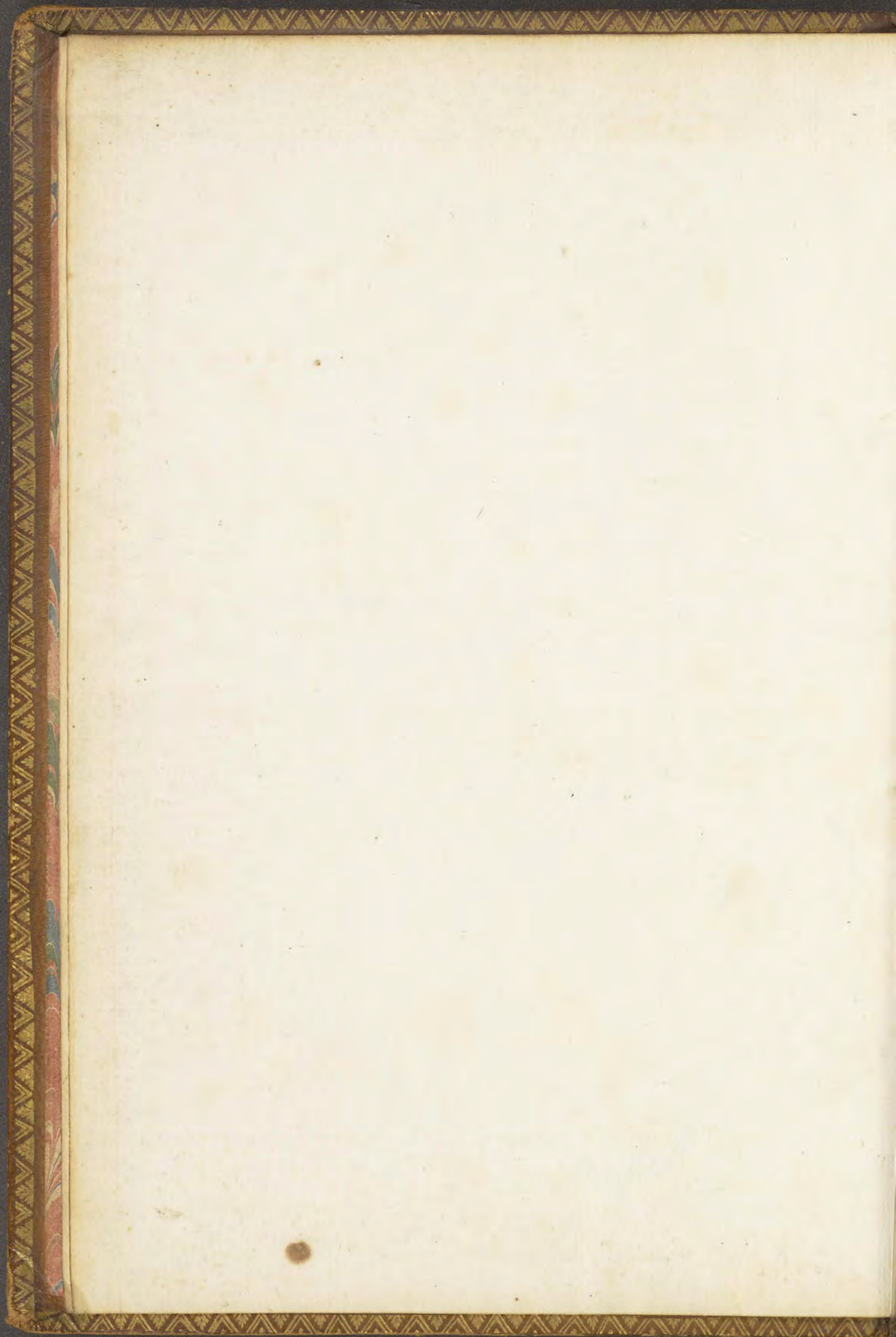
25 ff. in. sh.
248 pp.

See Thorndike, v. 8, p. 4 ff.

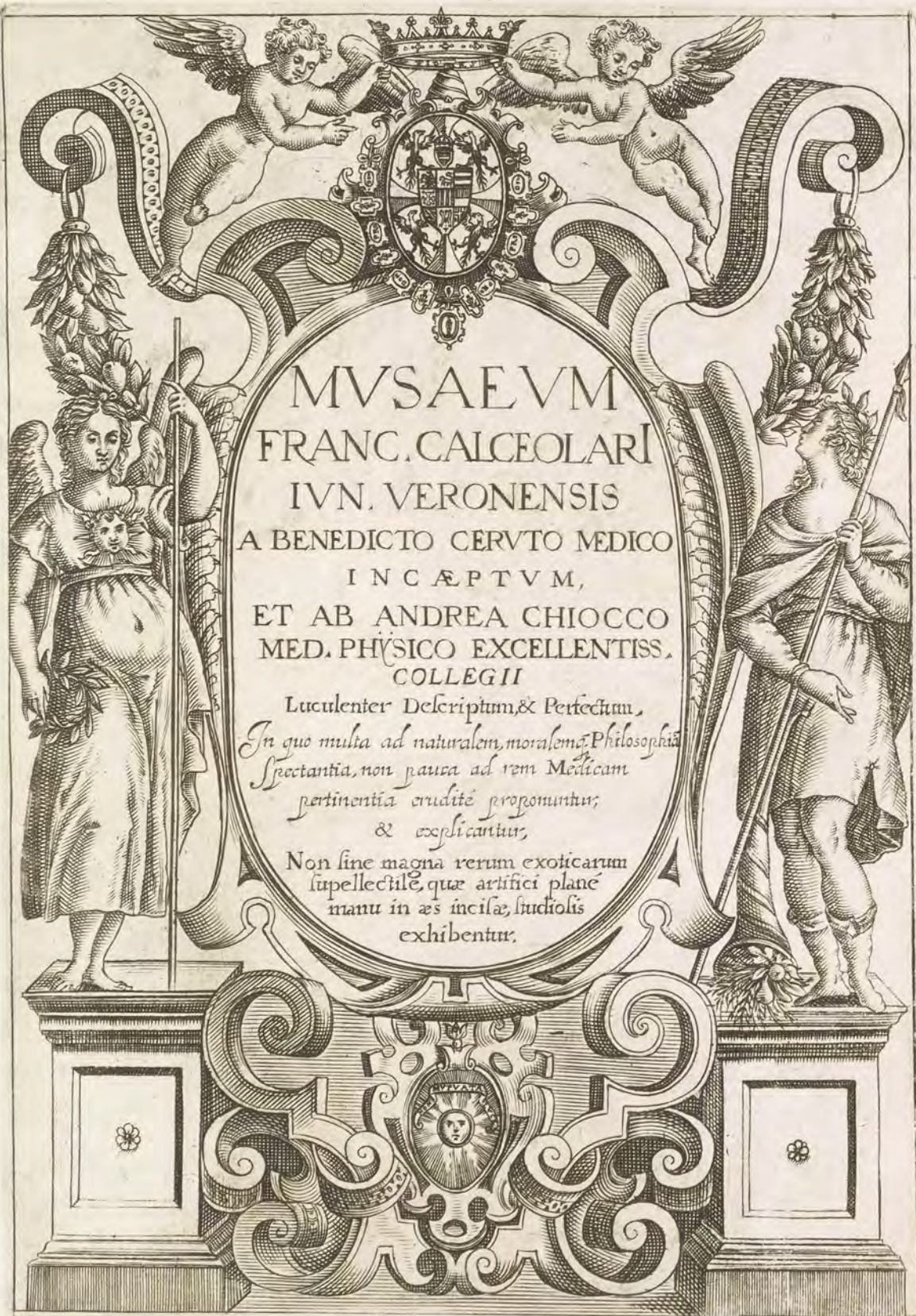

M V S A E V M
CALCEOLARIANVM
VERONENSE.

M V S A E V M
CALCEOLARIA
VERONENSE

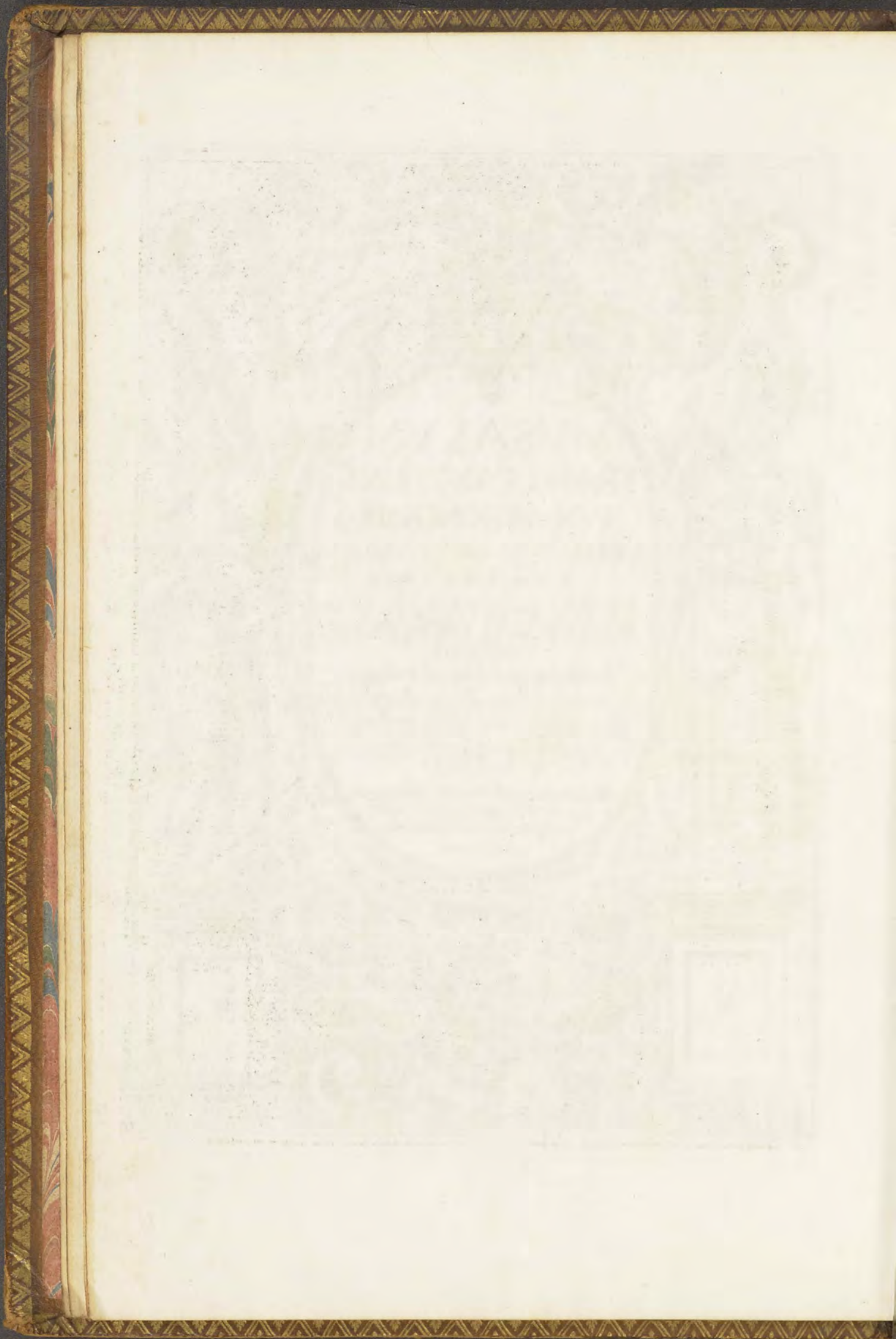

MVSAEVM
FRANC. CALCEOLARI
IVN. VERONENSIS
A BENEDICTO CERVTO MEDICO
I N C A E P T V M,
ET AB ANDREA CHIOCCO
MED. PHVSICO EXCELLENTISS.
COLLEGII

Luculenter Descriptum, & Perfectum,
In quo multa ad naturalem, moralem, Philosophiam
Spectantia, non pauca ad rem Medicam
pertinentia crudite proponuntur,
& explicantur,
Non sine magna rerum exoticarum
supellectile, quae artificii plane
manu in aes incisae, luctuosis
exhibentur.

SERENISSIMO PRINCIPI
FERDINANDO
GONSAGÆ,
MANTVAE, ET MONTISFERRATI
DVCI, &c.

Franciscus Calceolarius Felicitatem. P.

GO verò Clarissimorum Virorum
precibus tandem aliquando supera-
tus. FERDINANDE,

— *hominum, Diuiniq; voluptas,*

facere non possum, quin Musæum Calceolarium,
ab eruditis hominibus accuratè descriptum, stu-
diosis, & curiosis omnibus exponam: eiquè fau-
torem, & Patronum aduocem, qui illud studio
legere, iudicio probare, auctoritate illustrare,
virtute tueri facile possit. Tu autem, omnis
elegantiae, & eruditionis arbiter, vnus ex omnibus
occurristi, cui hæc omnia cumulatissimè suppetant.

Quòd

Quòd si cum parentibus liberos, ac nepotes idem
sentire, & idem velle, congruum est; meritò,
exemplo commotus Aui mei, Fr. Calceolarij, in
Serenissimo Patre tuo VINCENTIO imis semper
sensibus colendo, Tibi, tanti Principis Filio, lite-
ratam Musæi nostri imaginem supplex, venerans
nuncupo, dico, dedico. Quam nè pro derelicta
habeas; sed potiùs perhumanus excipias, foueas,
defendas, si quà opus, submissè deprecor.
Benè vale.

Veronà Kal. Octob. M. D. C. XXII.

RERVM NATVRALIVM STVDIOSIS.

I ANTALCIDAS, Spartanorum Rex, superuacaneam esse duxit Sophista cuiusdam operam, cum laudationem Herculis, quem magnopere venerabantur omnes, de libro legere appararet. Merito inanem viderer conferre operam, si in re clarissima, cuiusmodi est præstantia, at-

Plut. in apo-
ph. lacon.

que utilitas cognitionis rerum naturalium, quam neminem vel mediocriter eruditum, latere arbitror, disertus esse vellem. Siquidem ex Canonicis sanctionibus, Quod notiorum est, à probationis onere releuatur. Sed ipsemet Aristoteles.

cap. Tu nos
de cohab.
cler. &
mul.

Qui genus humanum ingenio superauit & omnes
Præstrinxit Stellas, exortus vti æthereus Sol,

Lucr. lib. 3.

Communitè concessa; ut potè, naturam esse, fortunâ nonnulla euenire, locum esse immobilem, & huiusmodi quadam,

2. 3. & 5.
Phyf.

*

quæ

P R A E F A T I O.

qua explorata, & comperta omnibus sunt, nullatenus probare solet. Verum enimvero cum rerum naturalium, inuestigatio amcenissima varietate exornata sit; nec minus habeat utilitatis, quàm oblectamenti; in confesso est, Reges præstantissimos, & magnanimos, illustresq; Heroas mirificè olim harum rerum studium excoluisse; ipsoq; cum primis fuisse oblectatos. Salomon quippe, Regum amplissimus, instar omnium erit; qui præter immensas opes, eam adeptus est à Deo Opt. Max. sapientiam, ac rerum cognitionem; ut nullus Regum illi sit comparandus, in rerum naturalium notitia magnopere excelsus, exacteq; versatus legitur; & differuisse non solum de piscibus, alitibus, quadrupedibus: sed de arboribus etiam, & stirpibus, à Cedro Libani, usque ad Hyssopum, qui egreditur à pariete; hoc est à minutissima herba ad procerissimas, celsissimasq; arbores usque, omnia habuisse cognita, & explorata. Duplex porro benè merendi ratio de rebus naturalibus videtur esse: nam & qui aliquid de his ipsis scripsere; & qui, ut alij scriberent, in causa quoquomodo fuerunt, ipsi rebus naturalibus opem tulisse existimantur: Quæ duæ res eiusmodi sunt, ut, qui alterutram commodè faciat, ei scilicet ab omnibus rerum naturalium studiosis gratia sint agenda; qui utramque, ne haberi quidem satis possint. Id quod FRANCISCUS CALCEOLARIUS senior, Vir honesta literarum eruditione clarus, felicissimo præstitit conatu; Quippe qui annis ab hinc quinquaginta libellum elegantem de celeberrimi nostri Baldi Montis itinere edidit, recondita herbarum cognitione suspiciendum; perhonorificumque, & exaggeratissimum Musæum extruxit; cuius causa factum est, ut alacriter provinciam præsentis operis conscribendi subiremus; in hoc quidem Musæo quicquid rarum, & singulare in se habet natura, magnanima impensa

P R A E F A T I O.

impensa ex varijs mundi regionibus coaceruauit ; idque diuersis loculis eleganter distinctum, inclusit, seruauitque. Adeout nullus post hominum memoriã, ante CALCEOLARIVM, tam multiplici rerum naturalium supellectile se iactasse, dicatur. Nec defuerunt ex inueterata auctoritatis medicina professoribus, alijsq, Viris præcellentibus, qui CALCEOLARII vestigijs insisterent. Si verò

Principibus placuisse viris non vltima laus est ;

Horat. lib. 1.
Epist. 17.

Quanta dignationis CALCEOLARIVM nostrum esse arbitramur ; à quo Primarij Italiae Principes imitatione pernobili exemplum sibi forsam habere voluerunt. Cuius generis specimen, ut sola FERDINANDI, Magni quoddam Hetruriae Ducis, immortale præconium meriti, commemoratione contenti simus (ne id quod adest, aliunde quæramus) concede quæso, FERDINANDE GONSAGA, atavis edite Regibus, Mantuana ditio pollens, potens, ut à te summam ; & sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. Certè enim, qui maiori studio, sumptibusq, profusioribus in id incubuerit, neminem esse constat. Tu quippe Princeps literarum omnium gloriæ præcellens, atque vnicus veræ virtutis æstimator ; qui solus hodie confirmas vetus sapientissimi hominis dictum ; Tum demum beatas Ciuitates fore, cum aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur ; tuas omnes cogitationes eò conuertisse videris, ut cum omnigena speculatiuarum disciplinarum cognitione, naturalium rerum studium coniungeres ; præsertim ubi ab urgentissimis negocijs, & functionibus publicis respirare, atque aliquid tibi laxamenti impetrare licuerit. Id quod ex magnificentissimo Conclauo, quod nullis parcens sumptibus, vel imma-

Plato. Dia-
logo. v. de
Republ.

P R A E F A T I O .

In Pedia
Cyri.

nibus ; nulla non adhibita diligentia , ut Mantuani Principis dignitati responderet , rebus omnibus , quas in se habet natura , ad miraculum locupletasti , facile conijci potest . Cum autem natura comparatum sit ; ut , quos admiramur , & magnificimus , eorum omnia cognoscere cupiamus : unde rectè Xenophon , virorum virtute præstantium , non seria modò , sed & ioca digna esse , quæ scriptis consignentur , ab re non videtur fore , si , quæ , prævia tanti Principis benignitate , non sine ingenti admiratione perlustrauimus , quam breuissime fieri potest , memoria commendauerimus . Non indigna studiosis hæc mihi proposita prouincia est . Habebit , quod curiosos titillatione quadam festiua alliciat ; erunt , quæ , cordati , & planè ingeniosi homines summopere admirentur : non desiderabunt rerum naturalium perscrutatores , quæ peregrina sunt , & rara . Nam caprimulgos , & nasutos Aristarchos , qui aliena facta , dictaque non æquis indicant animis , eaque liuoris asterisco insigniunt ; tantum abest , ut æstimem ; ut ipsorum fauorem vel tribus quoque nebula cyathis , si possem , nolim tamen emere . Mantua

Iul. Caesar.
Scalig.

Clara Viris , felix Ducibus , diuo inclyta Cigno :

quemadmodum antiquitate cum quauis Italarum Urbium certare potest ; ita ædificijs publicis , & priuatis quàm maxime decora apparet , atque venusta . Habet enim magnificas ades sacras , templa , porticus , & palatia sumptuosa . Cæteris verò præcellit insigne Prætorium , magnificentissimè à Mantuanis Regulis excitatum , non in proprios tantum vsus , sed in eum etiam finem , ut esset hospitium , quo maximi quique Principes , Mantuam commeantes , dignè , & commodè pro maiestate possent excipi .

Huius

P R A E F A T I O.

Huius spectantur loca regijs opibus, & Asiatico luxu referta; Et inter alia exaggeratissimum Conclavium, sumptu, & artificio mirabili, celebratur; quod quidem peramplum, atque ex opere tectorio, auro undique corruscante, elegantissimè constructum est, colorumq; varietate resplendens, picturas egregias, facetissimasque, ubique spectantium oculis repræsentat; quæ erudita ingenia diversis coniecturis exercent. Quocumque te verteris, eximium aliquod occurrit, quo intimè reficiaris, & extimè: neque unquam exsatiaris. Sed tunc opima, pleniorq; voluptas ostenditur, cum ad peregrinos terræ, marisq; foetus aduolatur: quorum numerosa supellex quatuor omnino classibus scite, ingeniosèque distincta, desides homines, & curiosos comiter ad sui admirationem, & contemplationem inuitat.

Prima terrarum est, uniuerso ferè orbe conquistarum: In primis verò Gleba carnei coloris, admodum grandis, terra celebratissima à Lemno Aegæi maris Insula delata, spectanda; quam P. ANDREAS MATTHIOLVS V. CL. GVLIELMO inuictissimo Mantuæ Duci munus eximium obtulit. Penes eandem Vasa, ex varijs terrarum generibus plastice elaborata, custodiuntur. Succum in eiusdem terræ visceribus concrecentes subsequuntur, uti sales; præ ceteris autem Gleba prædura adeò substantia, ut lapidescere videatur. Nitra, Alumina, quotquot exstant, varia Sulphura, Pyrites varij, & inter hos aureus. Chalchanta, Melanteria, Sory, Misy, Cæruleum, atque his congenera. Multiplices Metallorum fodinae, Auro, Argento, Cuproque permixta. Necnon & Aurum solidum, atque Argentum: cæteris posthabitis, quæ recensere longum esset. Neque Gemmae, Adamantes videlicet, Rubini, Carbunculi, Saphyri, Amethysti, desiderantur.

P R A E F A T I O .

*Quas inter Smaragdus venuste semialbicans, & semi-
uirens ostentatur ; quò sanè munere VINCENTIVS
GONSAGA, Mantuanus Princeps, non maiorum
gloria, quàm sua virtute clarior, ex Belgio reuersus,
FERDINANDVM fratrem ex animo cumulauit.
Hoc loco certè non faciam, vt alias Gemmas ortum tra-
hentes ex succo non ita claro, vt Niccoli, Achates, Tur-
china, Malachites, Iaspis, & ijs similes, singillatim, &
minute referam. Satis superque fuerit dixisse, in hac
Gemmarum classe lapidem præfulgere, in quo, natura ip-
sa ludente, hominis effigies conspicitur ; coloribus ita ele-
ganter effigiata, ob succorum ad eandem exprimendam,
confluentium varietatem, ac si excellenti penicillo esset ef-
fecta.*

*Secunda classis è mare emergentia excipit : eiusmodi sunt Co-
rallia ab omni muscosa labe immunia ; Rubra, Alba, Ni-
gra, Stellata, Articulata, & Verrucosa ; quibus præcellit
venustus rubri Corallij ramus, materia alba lapidescente
exornatus ; ex qua ipsum Corallium album gignitur, un-
dique rubescens. Neque marinæ Plantæ desiderantur ;
vt Fuci, Corallina, varijs notata coloribus. Quercus
marinæ, Escara, Musci, Androsaces, Erica marina, ex
Americanis Insulis, ita à ZENOBIO BOCCHIO, solerti
huiusmodi rerum indagatore, nuncupata. Abundat &
præfens Classis quolibet genere Alcyoniorum, à Dioscoride
descriptorum. Quorum vnum nigro Corallio insigne, Re-
gium Diadema lepidè representat : spongijs quoque, &
spumis maritimis. Mirum est, quàm oculi intuentium,
capiantur contemplatione Conchyliorum, Concharum, &
Turbinatorum, quæ à longinquis maribus allata, colorum
varietate contendere inter se videntur : His Concha ru-
gata margaritifera adnumerantur ; vna quarum ob succi
adepti*

P R A E F A T I O.

adepti copiam, innumeras *Margaritas abortiuas* in se, tanquam in natali loco, recludit. *Lapis* denique obiter disiunctus se se offert, cuius medio *Conchilium striatum lapideum*, natura ita operante, impensè inhaeret.

Ex tertia classe prodeunt fructus *Americani*, de quorum numero quaterni *Maldina Cocci*, à *Clusio* recensiti, visu pulcherrimi, & speciosissimi. Bini praterea *semicortices fructuum*, coloribus ad elegantiam decori, *Indicaq; Cantlantica* speciem praebentes. *Ligna, rami, cortices*, è plantis exoticis exempti, minimè absunt. Praecipuè verò *fustis cubitalis*, ex ipso *cinnamomo* eleganter elaboratus, auro conspersus, atque rubinis: *Truncus ligni Aloes*, semicubitali diffusus ramo, apprimè spectandus; prater *Lythoxilla*, seu *ligna lapidea Anglica*. Ex quibus pernobilis *Crater excisus*, omninò mirabilis. Vbi enim imperfecta contingit durities, illic cretosus redditur: Vbi verò ad perfectam duriciem reductus cernitur, ferro percussus, ad ignem emittendum aptus est; reliquum *gemmae, Achatidis praesertim*, naturam induit. *Codex* etiam ex arborum corticibus coagmentatus, & priscis characteribus exaratus, apprimè videndus; postremo *Succina* diuersimodè colorata; ex quibus unum coagulatum *lacertam* includit. *Bitumina, Gummi, Lacrymae* ex arboribus stillantes, eximiumq; ex *Beniuino* vas recondita habentur.

Quartam porro classem spectabilem reddunt; insignes animalium partes: ut puta *Dentes, Ungues, Caudae, Crines, Pili*, & similia: sed & crus *Elephantis*, mira magnitudine praestat. Vt amplum vas, affabrè detornatum ex *Bale-nae* osse spinalis medullae silentio inuoluam. Minimè verò posthabenda videntur quamplurima animalia exsiccata: unicusque *Armadillus* eminet inter ceteros, qui in Italia extant. Quid de lapide, piscem perbellè concludente, &

cuius

P R A E F A T I O.

cuius ossa, singulari naturæ miraculo, in Marchesitam omnino transmutata conspiciuntur; quod ex claritate, & splendore facile euinci potest. Verum enimvero præter hæc non absunt ova plurimorum animalium, Struthionq; præcipue, colore vario distincta; nec non & quamplures lapides in visceribus animalium procreati; germanusq; lapis Bezar insuetæ magnitudinis; ex cuius sanè dimidio, FERDINANDO Duce annuente, crater exculptus, auro insigniter deuinctus, varièq; gemmatus: cuius præsentanea virtus in euidenti rerum discrimine vel maximè enituit.

Hæc autem pauca de multis, & propè innumerabilibus elegimus, quæ literis proderemus. Lectorem monuisse contenti, talem, ac tantam esse apud Mantuanos Principes naturalium rerum sylvam (cuius custodiæ à FERDINANDO Duce, magno suæ virtutis honestamento, præpositum scias ZENOBIVM BOCCIVM Florentinum Franciscanæ Observantiæ addictum, Virum in re Botanica nemini secundum, ingenioq; naturalium rerum cognitione vehementer exculto) ut à nemine tam multa, tam magna dici possint, quin multò plura, & maiora dictis supersint. Quorum planè admiratione, ac stupore exciti, hanc qualem qualem inscriptionem aliàs effudimus.

P R A E F A T I O.

EFFERANT. MERITISSIMO. EFFERANT.

MANTVANI. EXTERI.

SERENISSIMI. OMNIVM. PRINCIPIS.

FERDINANDI. GONSAGÆ.

AVGVSTISSIMVM. CONCLAVIVM.

IN. QVO.

QVÆCVMQVE. PEREGRINA. QVÆCVMQVE. RARA.

A. NATVRA.

FINGI. POSSVNT. EXCOGITARI.

IMMENSIS. SVMP TIBVS. PERTINACI. STUDIO.

CONQVISITA. CVSTODITA.

INCOMPARABILI. RERVM. MAGNIFICENTIA^A.

CVRIOSIS. OMNIBVS.

EXPOSITA. HABENTVR.

ITA.

DICIT. EDICIT.

BENEDICTVS. CERVTVS. MED. PHYS. VERON.

GLORIAE. FELICITATIQUE. PRINCIPIS.

DEVOTISSVMVS.

P R A E F A T I O.

Redeat nunc, unde paulisper aberravit oratio. Cum haud parum *CALCEOLARII* fama consultum iri videretur, si uberrima selectissimarum rerum seges, quam cultissimus illius ager protulit, scriptis explicaretur; huiusmodi *Nomenclatorem* conslare placuit. Neque verò abstertere me à scribendo debuit; quod videam, eorum multa, quæ penes *CALCEOLARIVM* reperiuntur, ab alijs fuisse comprehensa; Nam quantum eorum unusquisque meam industriam retardat ingenio, tantum inflamat exemplo. Est quippe ingeniorum, sicut terrarum mira varietas; neque omnia possumus omnes. Alij valent ingenij acumine, alij varietate doctrinæ, alij disferendi, qua plerique gaudemus, breuitate; alij perspicuitate, & facilitate, nonnulli dicendi ordine, & methodo. Unde fit, ut rerum naturalium studiosus, dum unum in uno, aliud in alio habet, nihil ad earundem cognitionem desideret. Multa nobis *Philosophia*, multa *Medicina*, pleraque naturalis *Historia*, nonnulla etiam rerum Sacrarum *Scriptores* suppeditarunt. Selectiora persecuti sumus, quæ vel ad ipsarum rerum dilucidationem, vel ad mores componendos visa sunt illustriora. Laboratum quidem, à nobis multum est, ut, si quæ *Auctorum* placita ad rem pertinere viderentur, ea omnia fideliter commemoraremus, ipsis fontibus inspectis; ne quid falsi, aut incerti, à nobis infereretur. De stilo nihil aliud dicendum; nisi nos, quantum per facultatem licuit, operam dedisse; ut neque plus nimio barbarus esset, neque ad *Ciceronis* lychnos exquisitius elucubratus. Licet verò asserere possim, plusquam mediocri labore mihi constare huiusmodi opus: nihilominus, quæ est humana infirmitas, & inge-

P R A E F A T I O .

*ingenij mei tenuitas , facile fieri potest , ut viri eruditi
in hoc Nomenclatore quædam inueniant , quæ minus pro-
bent . Quamobrem tum illorum , tum in primis San-
ctæ Matris Ecclesiæ iudicio , atque censuræ libens hæc
scripta subijcio ; benignum deprecans Lectorem , ut labo-
rem nostrum æqui consulat , ac boni ,*

IN MVSÆVM HONESTISS. VIRI

FRANCISCI CALCEOLARII VERON.

Eiusdem opera, & studio varijs rerum, & naturæ
miraculis refertum. & ab Excellentiss. Viro

BENEDICTO CERVTO Med. & Phil. Veron.

scriptis eruditissimis elucidatum.

LEONARDI TODESCHII CANONICI VERON.

& Academici Philarmonici

EPIGRAMMA.

*Q*UIDQVID habet tellus, quidquid latet aquo-
ris imo,

Eximij athereo quidquid in orbe volat,

Natura sobolem, & raro miracula fœtu

Semine qua vario prodigiosa parit,

FRANCISCI labor, ars, studium, solertia, sumptus

Conquisita diu composuere simul.

Hæc forulis capit ille suis digesta decentem

In seriem doctis conspicienda viris.

Hæc eadem, ne forte viæ fastidia quemquam

Impediant, multis situe senecta mora,

Ut pateans cunctis, seu qua non mobilis hæret

Vnda gelu, seu qua Sol cremat igne solum,

CERVTVS, calamo quo non præstantior alter,

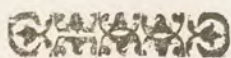
Eruit è loculis quavis iacuere diu;

Et cultis expressa notis dum vulgat in orbem,

Tantum opus, ecce sua, ne cadat, arte cauet.

Hinc licet addubites, cui gratia maior habenda;

Educat iste foris, quod parit ille domi.

Εἰς τὸ ΦΡΑΝΚΙΣΚΟΝ ΚΑΛΚΕΟΛΑΡΙΟΝ ἀνδρὸς ἐπισήμου, καὶ ἀρίστου κημείλιον, ἐν ᾧ δὴ
πολλὰ, καὶ πολύτιμα φάρμακα κείμενα εὐρίσκονται.

ΗΚΕΤΙ Φόρκυρος λίμενος πολυύρατον ἄντρον

Εἶπατ' ὀμπρύνει Καλλιόπῃ σόματα,

Ἰὺρον Νυμφάων, αἱ Ναιάδες καλέονται,

Εν δ' ἴσσι λίθου, καὶ ἀμφιφορῆς ἔσαν:

Αὐτὰρ γυν' ἕτερον παιήονος ἄντρον ἄγασσιν

Θρηλῆσαι, γαίης θαύματα πολλά λάχον,

Εἴθε δὲ θησαυρὸν πανακείης, ἐνθα τελείην

Εὖρε πανοπλίην πῶς ξένος ὅσα πορεῖ.

Τεύξε δὲ ΚΗΡΕΤΟΣ κημείλιον ἄπρον, ἔμπνον

Τῇ δὲ βίβλῳ, πυρυτῶν τοῖς μερόπεσσι φέρων.

In D. FRANCISCI CALCEOLARII Viri ornatissimi, atq;
optimi Pharmacopæi Musæum, in quo multa præclara,
& pretiosa Medicamenta, & extraria amuleta,
reposita comperiuntur.

Idem utcumque latinè redditum.

MPLIVS haud celebret Phorcyni littoris Antrum

Maonia egregium Calliopea Chely,

Sacrum Nympharum, quæ Naiades vocitantur,

Firma intus iuga sunt, labraq; pulchra simul:

Hoc, ubi sunt orbis miracula condita magni,

Antrum Paonis concinat illa novi;

Hic Panacea suum servat spectanda beatum

Thesaurum: Auxilium hinc indiga turba petit.

Hunc prius elinguem, CERVITI Cura loquacem

Hocce libro effecit; perlege: doctus eris.

And. Chioccus Med.

OMNIVM OMNIA
QVÆ SVB COELO
IN VTROQ; NEPTVNO
QVÆQ; IN TERRIS EDITA
ET INDE ERVTA
DISPERSA ET DISSIPATA
FR. CALCEOLARIVS
ANGELI F. FRANC. N.
CONGESSIT
MIRO ORDINE ANDR. CHIOCCVS
MED. ET PHILOS. V. C.
IN TANTA RERVM RAPSODIA
OMNE TVLIT PVNCTVM.

*Io. Iacobus Vescheuius de
Ioannandreis Iuris
Vtriusq; Doct. Veron.*

In Musæum FRANCISCI CALCEOLARII Veronensis Pharmacopæi
præstantissimi, ab eodem summo labore, & artificio conditum, atq;
ab ANDREA CHIOCCO Med. Phy. doctissimo in codicem
redactum, & præclarissima explanatione illustratum.

IO. FRANCISCI RAMBALDI EQ. & PHIL. Epigramma.

Laudat, Iò, mea Musa, suas iam repperit ædes,
Antra Caballini, Pieriumq; nemus;
Errabunda diu quesuit, & anxia, demum,
Letior in patrijs en sedet illa focis:
Musæum appellant, gratissima limina Musis,
Phocide amœna magis, culta Helicone magis;
Orbem quippè nouum genitum spectabis in Orbe,
Estq; meæ fulgens urbis, & Orbis honos;
Hic miranda viget, peperit quæ lucidus æther,
Quæ peperitq; solum, quæ peperitq; salum.
Iam date FRANCISCO laudes, iam dicite cuncti,
FRANCISCI felix hoc ope surgit opus;
Quin BENEDICTO omnes benedicite, soluite carmen,
Ardua plana notis reddidit ille suis;
Addito & ANDREÆ præclaro dogmate nostri,
Laudibus innumeris nobilitatur opus.

Sopra il Musæo del Sig. FRANCESCO CALZOLARI,

DEL CAVALIER TODESCHI ACAD. FILARM,

CVPIDO peregrin, che monti, e mari
Varchi tal'or a rischio de la morte,
Sol felice stimando la tua sorte,
Se scopri di Natura i parti rari.
A che prò consumando i giorni auari
Del Corriero del Ciel fatto consorte,
Giri per lunghe, ed or per vie distorte
Dal fosco Ispan, sin' à gl' Eoi più chiari.
Raccogli i passi, e in bel Museo rimirà
Ciò che scherzando, ò con oprar profondo
Fè la gran Madre in terra, in aria, in acque.
Unì FRANCESCO, ch' à la gloria aspira,
Tanto tesoro, indi mirar li piacque
Tutto raccolto in cella angusta il Mondo.

DE BENEDICTO CERVTO MEDICO PHILOS.

Viro sui æui præstantissimo.

*MUSÆVM populis aperit, miranda recludit
Ecce CERVTVS, ait maxima Castalidum.
Ferte repentè tubam, Vatem decorate Sorores,
Et date promerito præmia digna Sopho.*

*Nàm decet aternùm Musis celebrari illum,
MVSÆVM celebrans qui populis aperit.*

Domitij Calderinai I.V.D.

IN MVSÆVM
FRANCISCI CALCEOLARII
PHARMACOPOEI VERONENSIS
IOANNIS BALCIANELLI MED. PHYS.
ELOGIVM.

N tu, qui varios orbis circumspicis, hospes,
Tractus, effusis opibus, discrimine vitæ,
Vt diuersarum rerum præstantia mentem,
Exsaturare tuam possit, modò parce superbis
Sumptibus, atq; viæ tantos moderare labores.

*M*useum ingrediere hoc, tibi quod Pronea parauit
VERONÆ decus Urbis CALCEOLARIA longa
Annorum serie. Hic cernes, quæ gignit Hydaspes,
Et Tagus auriferis deducit diues arenis,
Montibus Æthiopum vel quæ deuoluit in aquor
Ægypti Nilus, vel quæ sub sidere Volga
Producit gelido, vel quæ Peruana sub axe
Alterius Mundi regio ditissima mittit.
Hic pasces avidos oculos; quæ corpora gemmæ
Exornant, hic inuenies, Hygæa, salubres
Quæ sibi perpetuent annos, hic abdita carpit;
Resq; leges, tuta querulos queis pellerè morbos
Arte queas; demùm salubris quod parturit Orbis,
Musæi id nostri mira seruatur in arca.

Al Signor FRANCESCO CALZOLARI:

QUANTO hà di bello il Mar, quanto la Terra,
E quant' hà l'Indo, e'l Mauro
Giace nel tuo Museo, nel tuo Tesauro,
E ne risuona il grido
Infin dal caldo à l'agghiacciato lido;
Mercè di chi ne scrisse
Sì alto, à cui al Mondo ugual non visse.
Vanne lieto; ch'ancora unico, e solo
Spiegò con l'aurea penna al Cielo il volo.

Antonio Calandra.

AL MEDESIMO.

Per il suo nobilissimo, e famosissimo Museo.

NON voglia audace, e con valor costante
Sin de l'onde, e del suol rischi, E' horrori
Altri cercando giò gemme, e tesori,
Legni, pietre, metalli, odori, e piante.
Desio gentile, opra fù bella innante;
Hor non fine al bramar, fine à gli errori
Ponga, FRANCESCO, quì, ch'à gli occhi, e a' cori
Porgi quanto hà la terra, e'l mar sonante.
Pregio de gli Aui tuoi, che'n mille guise
Spargerò oro, e sudor per fare intero
Corpo di mille cose in sè diuise.
Nè tu manchi già lor; l'arte, e'l pensiero
V'impieghi sì, che le tue glorie incise
Veder ancor sù dotte carte i spero.

Francesco Belli.

DE BENEDICTO CERUTO

Medico, & Philosopho clariss.

*CERVTVS simul, & novem Sorores
Certant officijs, pares ubique,
Pandit delitias novem Sororum,
Magnus ingenio, & potens Cerutus,
Pandunt non minus & bonæ Sorores
Dulces delitias suas Cerutum.
MVSÆVM celebrat bonus Cerutus
Clari Calceolarij, & disertij,
Quò gratum faciat suis Camcenis;
MVSÆVM celebrant bonæ Camcena,
Ornent Calceolarium ut merentem,
Et unà decorent suum Cerutum.
Cerutus vigeat suis Camcenis,
Camcena vigeant suo Ceruto;
Namque sorte pares diu micabunt
Certando officijs, pares ubique,
CERVTVS simul, & novem Sorores.*

Francisci Coradini I.V.D.

D E

Musæo Calceolario Veronense
AB ANDREA CHIOCCO,
COLLEGI VERONENSIS PHYSICO
STVDIOSIS OMNIBVS EXPOSITO,
VIRGILIO-CENTO.

Ad Laurentium Pignorium V.Cl.

6. an. Musæum ante omnes iam dudum inuadere magnū 9. an.
9. an. Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
12. an. O præstans animi, longa cum veste Sacerdos, 6. an.
1. an. Os humerosq; Deo similis; cui, captus amore, 12. an.
12. an. Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
5. an. Donat habere Viro; factisq; ad sydera tolli. 12. an.
4. an. Pro re pauca loquar, tu condita mente teneto. 3. an.
3. an. Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
4. an. Mille trahens varios diuersis partibus orbis; 12. an.
6. an. Nec vidisse semel satis est, iuuat usq; morari.
7. an. Argumentum ingens, series longissima rerum; 1. an.
6. an. Quas qui scire velit, Libyci velit æquoris idem 2. ge.
2. ge. Discere, quàm multæ Zephyro turbentur arena. 2. ge.
4. an. Multa Viri virtus, collectis omnibus vnà, 2. an.
3. ecl. Descripsit, veterum voluens monumenta virorū. 3. an.
6. an. Naturæ causas penitus tentare latentes, 3. an.
2. an. Prodere res altas terræ, & caligine mersas, 6. an.
2. an. Incumbit nulli veterum virtute secundus, 11. an.
11. an. Egregiusq; animi; sua terris didita fama. 8. an.
2. an. Haud ignota loquor: si fert ita corde voluntas, 6. an.
11. an. Experiare licet, possit quid viuida virtus. 11. an.

B. Bruschus.

AMICE

SIVE ADVENA SIVE INDIGENA

QUISQVIS ES

QVI IN HÆC NATVRÆ ET QVIDEM
SECRETIORIS ADYTA TE CVPIS
PENETRARE

HÆRE PARVMPER HIC IN LIMINE
ET PRIMVM DEO O. M. SVPPLEX PROCVMBITO
CVI HÆC OMNIA INTERMINÆ SAPIENTIÆ VESTIGIA
QVOD SVNT, QVOD VEGENT, QVOD PLACENT
MVTIS NEC TAMEN ELINGVIBVS PRÆCONIIS
ACCEPTVM FERVNT

TVM FRANC. CALCEOLARIO QVI EXIMIE CONDVS
HARVM OPVM NON INVIDIT TIBI VT PROSPICERES
ATQ; ADEO CONTRECTARES GRATIAS AGITO
DEIN EASDEM ET QVIDEM

MVLTIPLICES HABETO ANDREAE CHIOCCO QVI
VT AVDIT IPSA ETIAM APPLAVDENTE INVIDIA
BIBLIOTHECA VIVENS ET PERAMBVLANIS MVSÆVM
ITA HÆC EXPOSVIT, EXPLICVIT, EXORNAVIT VT IPSI
MAGNA MERITO LAVS TIBI MAIOR INDE UTILITAS
POSTERITATI MAXIMA SVBINDE ADMIRATIO
ABVNDE SINT OBVENTVRA

ITA SPONDEO ITA VOVEO LAVRENT. PIGNORIVS
HANC NVMQVAM REFIGENDAM TABELLAM AFFIGENS
POSTIBVS ADMIRANDI, ET PRÆDICANDI MVSÆI

INGRDERE AMICE

NEC ME SPONSIONIS VOTIQ; FALSVM NEC TE SPEI
OPERÆVE IRRITVM EXPERIERE.

M V S A E I

HOSPES ET NOSTRAS

DITISSIMO SPECTACVLO

ET MIRISSIMO

MIRIFICE CAPIVNTVR

FRANCISCI CALCEOLARI

MAGNAE INDVSTRIAE VIRI

ET PERITIAE

EXOTICIS CIMELIS

PEREGRINIQUE ORBIS MIRACVLIS

FARCTI

SVPRA FIDEM NVMEROSIORIBVS

QVAMQ. AETAS QVAMQ. LABOR

ET SVMTVS FERANT

IN PLVTEOS IN VASA DIGESTIS

AEQVE OPIPARE

A BENEDICTO CERVTO MED. PHYS.

VERONENSI

FOEDERICI POLITIORVM LITTERARVM

AEVO SVO ET POSTVMO

FACILE PRINCIPIS

F.

NOMENCLATORE

EX AMVSSIM

IN OMNIVM VOLVPTATEM

ET VSVM

PORRECTIS

All'Illustre Medico, & Filosofo, l'Eccellentissimo
Sig. BENEDETTO CERVTI,

*E fama ottien, con barbaro costume,
L'accesa Etea d'un forastier imberbe,
Che'l vecchio corso, con sussurri, ed herbe,
Ringiouenir del Socero presume.*

*Qual merto è'l tuo, le maritali piume
Lasciando (alto Scrittor) ne l'hore acerbe,
Per le ricchezze contemplar superbe
De le Nereidi, col pregiato lume?*

*Le scelte gioie di Natura indagher
Del CALZOLARI, è'l suo valor interno,
Per ogni clima, disuelar t'appaghi.*

*E se Medea non teme State, ò Verno,
Che farai tù, che glorioso vaghi
La terra, è'l mar per nostro gaudio eterno?*

Di Gio. Fratta Dott.

INDEX SECTIONVM

IN QVAS PRÆSENS OPVS
DISTRIBVITVR.

Sectio Prima.

N qua Frutices, & Plantæ maximæ,
Alcyoniorum singula genera, Testa-
cea, & Crustacea, necnon Pisces,
Animaliaquè amphibia exsiccata ex-
plicantur.

Sectio Secunda.

QVæ Terrarum genera, ochras, rubricas, sa-
les, alumina, sulphura, & bitumina patefacit.

Sectio Tertia.

I N qua Gemmæ, aliorum lapidum multiplices spe-
cies, & qui à natura sunt effigiati, recensentur.

a   Sectio

Sectio Quarta.

Quæ de corporibus metallicis cuiuscunque generis pertractat.

Sectio Quinta.

In qua de Plantis, Radicibus, & Exoticis fructibus, necnon de peregrinis Gummatibus, & Succis pinguibus disseritur.

Sectio Sexta.

Quæ de selectioribus volucris, quadrupedibus, lacertis, amphibijs animalibus, & miscellaneis rebus agit.

INDEX

RERVM PRÆCIPVARVM.

QVÆ IN HOC VOLVGINE

EXPLICANTVR.

A

CACIÆ

*Ægyptiæ
planta,
fructus,
et succus
legitimus*

pag. 537

ubi nascatur. 538

*duos in medicina vsus Acaciæ
enumerant auctores. 539*

Achates vnde dicta. 247

Achatis variæ species. 248

*Achates Pyrrhi Regis celebra-
tissima. 249*

Achatis proprietates. 251

fitim extinguit. 252

Achatis allegoria. ibid.

Achates Mantuani Ducis. 251

*Aconiti varia genera tradunt
Auctores. 493*

*Aconitum omnium venenorum
ocysimum Plinius dixit. 494*

Aconitum cur ita appellatum. ibid.

Acorum exactè describitur. 557

*Easdem vires obtinent cum
Calamo. ibid.*

quo tempore legatur. ibid.

Adamantis præstantia. 202

Adamantis durities. 203

*Adamas vim Magnetis fran-
git. 204*

Adamantis allegoria. 205.6

*Adarces, seu Adarca latinorū. 24
ubi nascatur. ibid.*

Æra fossilia varia. 443

*Æris minera, Kepnica, Iuacem
burgenfis, Annebergia. 443*

Ærarius lapis ex Germania. ibid.

Ærarius lapis color. nigerrimi. 444

Æris flos multiplex. ibid.

*Æris prerogatiua vnde per-
cipiatur. 445*

Æs natium Iluanum. 443

Aerugo fossilis. 444

*Aëtites lapis cur ab Aquila in-
uidum collocetur. 319*

sonitu dignoscitur. 320

Aëtitarum quatuor genera. 320

*Aëtites suas in re medica ha-
bet facultates. 321.22*

Agallochi fragmenta. 575

eius descriptio, & probatio. 576

*Agaricum metallicum, eiusq;
utilis vsus. 475*

Ahomei Theuesi fructus. 600

Alabandici lapidis forma. 388

eius varia vis. 389

I N D E X.

- Alabastrites lapis ubi nascat.* 390
cur vasa ex eo lapide effecta
unguentum incorruptum
seruent. *ibid.*
eius lapidis facultates. *ibid.*
Albemolub plantæ semina ma-
gna facultate prædita. 598
Alces, vel magni animalis cor-
nu rara vi pollet. 691
quo tempore auferendum ab
Alce, ut tali sit præditum
facultate. 692
Alchermes, confectio affectio-
nibus melancholicis ex atra
bile conducens. 706
Alcyoniorum varia genera. 20.21
Alectorius lapis ubi inueniat. 344
eius descriptio, facultatesq;. *ibid.*
usus eius reddit hominē inui-
ctum in certaminibus. 346
Alyssum, fructuosa herba des-
cribitur. 507
in montibus, & asperis locis
emicat. *ibid.*
multiplici pollet facultate. *ibid.*
Alysson cur dicatur. *ibid.*
Alumen unde dicatur. 164
quæ eius facultates. 165
ex quibus constet. 164
Aluminum varia genera per-
scrutantur. 167
Aluminis Rochæ minera, qua
ratione conficiatur. 459
eius usus. 460
Amethystus, gemma Mantuani
Principis egregie describit,
iconeq; representatur. 189.90
Amethystus lapis ad plura utilis. *ib.*
causa eius nominis. 190
Amethystus Apostolorum sym-
bolum gerit. *ibid.*
Amethystus triplex. 193
Amiantus lapis describitur. 286
cur ita nuncupatus. 287
igni resistit. *ibid.*
Amianti allegoria. 290
Amianti varia nomina. 288.89
Amomi vva quid, controuerti-
tur inter Auctores. 591
Ananas, fructus ex provincia
S. Crucis in Brasilia descri-
bitur. 612
eiusdem facultates, & qua-
litates. *ibid.*
Androsaces Diosc. describitur. 19
quibus profit. *ibid.*
Argelica planta describitur. 530
duplex, domestica, et sylvestris. *ib.*
eius usus. 531
Anguilla lapidosa nativam re-
ferens. 421
Animal Moschiferū descriptū. 661
eiusdem facultas, & proprie-
tas. 662
Animal Moschiferum icone ex-
pressum. 666
Aquilinus lapis qua ratione gi-
gnatur. 319
mirabilis eius facultas in re
Medica. 321
Argenti minera ex valle Ioachi-
mica quid. 458
Argenti

I N D E X.

<i>Argenti minera Annebergica.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Auri pigmentum fossile.</i>	472
<i>Argenti minera Suecica.</i>	<i>ibid.</i>	<i>eius facultas.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Argenti minera Bohemica.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Argentum fossile Anneburgiū.</i>	439		
<i>Argenti viui minera.</i>	439		
<i>Argenti viui minera Suacēsis.</i>	440		
<i>Argenti viui natura, & facultates.</i>	441		
<i>Armeniacy lapidis minera.</i>	468		
<i>Vim habet in re medica.</i>	469.70		
<i>Arietis caput à natura in petrā elaboratum.</i>	417.		
<i>Aristolochie nomen unde mira illius facultas.</i>	512 513		
<i>Aselli Merlucij maxillæ.</i>	79		
<i>Asij lapidis frustum.</i>	349		
<i>prodest quamplurimis.</i>	350.51		
<i>Astachus græcorum, & latinorum, maris alumnus.</i>	56		
<i>Astachi marini chela prægrādīs.</i>	97		
<i>Aster Samius descriptus.</i>	115		
<i>multiplex eius virtus.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Assalathū ad quæ adhibeatur.</i>	572		
<i>variā obtinet facultatem.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Assalathum Ruellij.</i>	574		
<i>in tractu Rhodio abundè provenit.</i>	574		
<i>Atramentum Indicū duplex.</i>	677		
<i>Auellana Indica describitur.</i>	599		
<i>Aurata lapidea, maris Mediterranei auratam repræsentans.</i>	421		
<i>Auri minere tres.</i>	436		
<i>Auri obrizxi allegoria.</i>	437		
<i>Aurum possit arte cōfici, necne.</i>	438		
<i>Auri puri granula.</i>	<i>ibid.</i>		
		B	
		B	
		<i>BALSAMI Occidentalis, Peruanue fructus effigies.</i>	
		<i>pag.</i>	602
		<i>eo fructu utuntur Indi ad capitis dolores, et defluxiones.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Balsami Orientalis fructus describitur.</i>	604
		<i>Bammia plantæ descriptio.</i>	520
		<i>eiusdem facultates.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Baobab fructus historia, & virtus.</i>	598
		<i>Baobab lapideus.</i>	414
		<i>Batidis græcorum, & Plinij.</i>	91
		<i>cur ita nuncupetur.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Bdellium legitimum quid.</i>	635
		<i>eius virtus.</i>	636
		<i>Behen album, & rubrū.</i>	580
		<i>valet ad multa.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Beidelsar quid, ubiq; nascat̃.</i>	521
		<i>eiusdem facultates.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Belliculi marini quid.</i>	57
		<i>eorum vsus.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Belloculus, gemma Assyriorum Deo sacra.</i>	379
		<i>eius vsus.</i>	380
		<i>Beretinus fructus descriptus, iconeq; incisus.</i>	601.2
		<i>Berylli descriptio.</i>	220
		<i>Beryllus in sacris literis magna habetur estimatione.</i>	221
		<i>Berylli</i>	

I N D E X.

<i>Berylli facultates, & allego- ria.</i>	pag. 221
<i>Betra ortus, formaq;.</i>	548
<i>differt à Malabatro.</i>	ibid.
<i>multiplex eius vsus.</i>	ibid.
<i>Bezaartici lapidis forma.</i>	336
<i>genus eius multiplex.</i>	337
<i>quomodo gignatur.</i>	340.41
<i>mira virtus eius, atq; vsus.</i>	ibid.
<i>Bezaar animalis pilus.</i>	704
<i>Bibliotheca Calceolaria, & alie quædam.</i>	721.2
<i>Bitumen unde oriatur.</i>	175
<i>Bituminis genera.</i>	ibid.
<i>Bituminis virtus ex Auicena, Galenoq;.</i>	177
<i>Bituminis allegoria.</i>	ibid.
<i>Bolorum varia genera.</i>	110.11
<i>Bolus Armena.</i>	
<i>abditæ eius facultates.</i>	470
<i>Bonduch fructus exoticus.</i>	613
<i>eximia viget facultate.</i>	ibid.
<i>Bryon marinum lactuæ folijs à Plinio descriptum.</i>	19
<i>Bucardia à Bubulo corde nomi- nata.</i>	418
<i>Buccinum Plinij descriptum.</i>	49
<i>Buccinum paruum Rondele- tij.</i>	ibid.
<i>Buffonitis lapidis historia.</i>	363
<i>varia eius virtus.</i>	365
<i>Buna fructus describitur.</i>	588
<i>Vini habet refrigerandi.</i>	ibid.

	<i>ACAO, fructus multi vsus de- scribitur.</i>	pag. 606
<i>Cadmia, racemaria scilicet græ- corum duplex.</i>		460
<i>cur racemaria dicatur.</i>		461
<i>Cadmia lapidosa varij vsus.</i>		460
<i>Cadmia racemaria oculorū me- dicamentis utilis.</i>		461
<i>Calamitæ albæ abusus damna- tur.</i>		124.
<i>Calami aromatici delectus, & descriptio.</i>		550
<i>diffidium de Calamo aromati- co inter Auctores.</i>		ibid.
<i>Calamus Martinelli, ex Mala- cha Indiæ prouincia descri- bitur.</i>		553
<i>Calcei Indici viriles, & mu- liebres.</i>		714
<i>Cancrorum pluuiatilium lapi- lus descriptus.</i>		369
<i>præsentanea eius virtus.</i>		ibid.
<i>Canellæ albæ Clusij duo genera.</i>		571
<i>quodnam præferendum.</i>		ibi.
<i>Cancrorum varia genera.</i>		95.96
<i>Cancrorum ingenium in insidijs struendis Ostreis.</i>		96
<i>Caious fructus descriptus.</i>		606
<i>valet ad multa.</i>		607
<i>Canicula Plinij descripta.</i>		65
<i>ardet libidine in humanas car- nes.</i>		ibid.
	<i>Cancamum.</i>	

I N D E X.

- Cancamum*, Arabici ligni lacry-
ma. pag. 632
Cancamum græcorum quid. 633
eius tria genera. ibid.
Carana lingua Indica, Resina
dicitur. quid. 624
mirifica eius vis. ibid.
Carbuncolorum, qui Granati
dicuntur, minera. 442
Carbo Bataurorum ex luto ni-
gro. 458
Carbo fossilis, ex succo bitumi-
noso genitus. ibid.
Carcariæ canis, Aristot. piscis
marini caput. 67
Cardamomi tria genera descri-
buntur. 596
Caryophyllum Plinianum def-
criptum. 616
Caryophyllifera arboris gummi
descriptum. 628
Carpesium quid. 555
duplex eius genus. ibid.
Varia pollet facultate. ibid.
Carub, Ægypti planta. 613
Cassia Græcorum nulla diligen-
tia sub cælo Septentrionali
excoli potest. 561
ubi nascatur. ibid.
quenam eligenda. ibid.
plures obtinet facultates. 563
Cassia poetarum quid. 561
pseudoCassie allegoria. 563
Cassia fistularis quid. 540
magna cautione exhibenda. 542
magnæ sunt eius facultates. ibid.
allegoria eiusdem. 544
Castaneæ aquinæ Bisantio de-
lata. 583
cur id nomen sortita. 584
Castanea purgatrix quid. 600
Castor, Fiber latinorum, animal
est amphibium. 101
eius natura describitur. ibid.
Cedrus phœnicia descripta. 581
multis incommodis auxiliatur. 582
Cedri libani fructus descript. 581
Cedria quid. 629
eiusdem facultas. ibid.
Cerui lacryma describitur. 701
cur salsa sit, & amara. 702
Cerui genitale. 703
Cerui os in corde natum, miris
effertur præconijs. 697
Ceruini Cornu virtus. 699
Ceruus volans describitur. 668
vim magnam habet. ibid.
Chama nigra describitur. 48
Chama aspera latinorum. 49
Chama levis. ibid.
Chamæleon terrestris describitur,
iconeq; effigiatur. 658. 61
Chamæleon aëreus describitur,
& icone representatur. 668
Chalcanti varia genera recen-
sentur. 474. & seqq.
Chalcitis purissima descripta. 476
plura eius genera. 477
Chamæleonis albi, & nigri ra-
dices describuntur. 502
multiplex eius usus, & vir-
tus. 503. 4
Cbute,

I N D E X.

<i>Chate, cucumeris Ægyptij ge-</i>		<i>Cochleæ diuersi generis.</i>	53.54
<i>nus describitur.</i>	522	<i>Coccus de Maldina descriptus,</i>	
<i>mira virtute pollet.</i>	523	<i>iconeq; expressus.</i>	620.21
<i>Chelidonium lapillus duplex de-</i>		<i>Coccus delli Andi descriptus,</i>	
<i>scriptus.</i>	359	<i>iconeq; expressus.</i>	622.23
<i>variæ numerantur eius facul-</i>		<i>Conchæ diuersi generis. 29. & seq.</i>	
<i>tates.</i>	360.61	<i>Concharum ortus, nomen, &</i>	
<i>Chencritis lapis Plinij vnde di-</i>		<i>forma.</i>	32
<i>catur.</i>	316	<i>Conchæ Margaritiferae allegoria.</i>	32
<i>Chrysocolla duplex, natua, &</i>		<i>Concha Venerea cur ita appel-</i>	
<i>factitia.</i>	375	<i>letur.</i>	34
<i>quibus conferat.</i>	376	<i>Concharum Venerearum genera.</i>	35
<i>Cinnamomi planta describitur.</i>	568	<i>Conchæ Venereæ allegoria.</i>	34
<i>Cinnamomi vox vetustissima</i>		<i>Conchæ lapideæ naturales ad vi-</i>	
<i>apud Hebræos.</i>	569	<i>uum exprimentes.</i>	419
<i>Cinnamomi vires eximia.</i>	570	<i>Conchylum muricatum, quo</i>	
<i>Cærunius lapis describitur.</i>	305	<i>Indiæ populi tubarum loco</i>	
<i>eius generationis locus, ratio</i>		<i>vtuntur, icone expressum.</i>	55
<i>nominis ethymologica.</i>	309	<i>Copal, resina ex noua Hispania</i>	
<i>eiusdem facultates, & alle-</i>		<i>describitur.</i>	625
<i>goria.</i>	ibid.	<i>eius vsus.</i>	ibid.
<i>Cæruleum fossile ex Bohemia</i>		<i>Coralium vnde dicatur.</i>	4
<i>fodinis.</i>	231	<i>Coralij virtutes, & facultates.</i>	4
<i>Cæruleum natiuum ex Hispanijs. ibi.</i>		<i>Coralij allegoria.</i>	5
<i>Cæruleum Cyprium ex Polonia</i>		<i>Coralia diuersi generis descri-</i>	
<i>fodinis.</i>	ibid.	<i>buntur.</i>	7.8.9
<i>Cæruleum Puteolanum, & Sue-</i>		<i>Coralij venustissima planta</i>	
<i>uicum.</i>	ibid.	<i>icon.</i>	12
<i>Cærulea diuersa.</i>	232	<i>figura plantæ Coralij naturam,</i>	
<i>Cochleæ, Conchula, Chama, &</i>		<i>& imaginem spirantis.</i>	16
<i>id genus alia maris eiecta-</i>		<i>Coracinites lapides duri descri-</i>	
<i>menta.</i>	430	<i>buntur; commodumq; eorū</i>	
<i>Cochlites Gesneri describitur.</i>	396	<i>recensetur.</i>	104
<i>Cochleæ ex mari rubro transpor-</i>		<i>Coriandrorum, & Caseolorum</i>	
<i>tata.</i>	54	<i>semina lapidea.</i>	410
<i>Cochleæ turbinata.</i>	ibi.	<i>Cornu saxæum Acheloi.</i>	415
		<i>Cornu</i>	

I N D E X.

Cornu Ceruinum lapideum. 415
*Cornu Anamonis, sacra Æthio-
 pia gemma.* *ibid.*
*Coronæ veteribus fiebant ex
 Cinnamomo.* 570
Crystalli origo, præstantiaq; 193
Crystallus quid ex Seneca. 194
Crystalli varia genera. 197.8.9
*eiusdem virtutes, & facul-
 tates.* 195
Crystalli allegoria. 201
*Crystallus sexangula varia vir-
 tute pollens,* *ibid.*
*Costi Arabici, Indici, & Syriaci
 descriptio.* 575.79
*Costi Arabici prælatio, vires-
 què.* 579
*Crocodillus terrestris describi-
 tur.* 655
icone exprimitur. 656
*Crucis lapillus, formam Crucis
 effingens.* 392
unde exportetur. *ibid.*
Cucuphoræ plantæ descriptio. 599
*Culter lapideus icone expres-
 sus.* 317

D

DACTYLI *Idæi
 descriptio.* 302
*cur Idæus appel-
 letur.* *ibid.*
multiplex eius genus. 303
*vocatur etiam Belemnites;
 & quare.* 304

rara viget, virtute. *ibid.*
*Daucum Creticum describitur,
 & diuiditur.* 516
*efficax est medicamentum ad
 multa.* 517
*Den, seu Dende Arabum
 quid.* 588
*singulari purgandi facultate
 præditum est.* *ibid.*
*Dentale Tubuli marini ubi
 nascatur.* 56
*Descriptio physica, & moralis
 rerum huius Musæi.* 732
Diophryges cur ita appelletur. 461
qua ratione fiat. *ibid.*
triplex reperitur. 462.63
*Draco marinus Æliani descri-
 bitur.* 64
Drakenæ radix descripta. 576
varia eius virtus. 577

E

E *BVR, & Vnicor-
 nu fossile.* 473
*Echini marini va-
 rij.* 84
Echinus marinus describitur. *ibid.*
cur id nomen sortitus sit. *ibid.*
*Echinus marinus ouarius ma-
 gnæ prædicatur virtutis.* *ibid.*
Echini marini allegoria. 85
*Echinometra Aristotelis, &
 Plinij cur ita vocetur.* 86
*Echinites à Gesnero descriptus
 duplex.* 403
b Echi-

I N D E X.

<i>Echinus marinus saxeus.</i>	412	<i>Fagara minor Carpobalsamo.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Electarium, seu Confectio ex Hyacintho, alijsquè gemmis.</i>	705	<i>Farina arboris Indici fariniferi.</i>	711
<i>multiplex eius commodum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ferri minera.</i>	450
<i>Electarium Matthioli aduersus venena omnia.</i>	709	<i>Ferri vena ex Bohemiæ fodinis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Electarium pro adimenda Epilepsia, à Vincentio Mantuæ Duce Calceolario donatum.</i>	710	<i>Ferri vena Iluana.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Enhydros lapis Plinij.</i>	324	<i>Ferri gleba ponderosa.</i>	451
<i>unde ita vocetur.</i>	325	<i>Ferri necessitas, commodumq;.</i>	<i>ibid.</i>
<i>eius natura describitur.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ferrum trahatur ne à magnete, an potius per se ipsum ad magnetem moueatur.</i>	452
<i>Equinus lapis descriptus.</i>	404	<i>Fibri testes, oui anserini magnitudinem non excedentes.</i>	94
<i>Euosteus lapis describitur.</i>	312	<i>Flabella diuersa ex Indijs allata.</i>	714
<i>Examen, seu Vesparium, petreo scruto efformatum.</i>	412	<i>Feniculi caules lapidosi, icone expressi.</i>	422
<i>Exustio rerum in medicina quid præstet.</i>	698	<i>Folia arborum lapidosa.</i>	427

F

ABA Indica, cor Sancti Thomæ appellata describitur. 601

<i>Faber piscis, quem Zeum Plinij nuncupant, cur ita dicatur.</i>	67
<i>idem describitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Romanorum est Citulv, seu piscis S. Petri.</i>	68
<i>Fagara Auicennæ fructus Aromaticus, eiusq; facultas.</i>	582

<i>Fragaria minor Carpobalsamo.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Farina arboris Indici fariniferi.</i>	711
<i>Ferri minera.</i>	450
<i>Ferri vena ex Bohemiæ fodinis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ferri vena Iluana.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ferri gleba ponderosa.</i>	451
<i>Ferri necessitas, commodumq;.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ferrum trahatur ne à magnete, an potius per se ipsum ad magnetem moueatur.</i>	452
<i>Fibri testes, oui anserini magnitudinem non excedentes.</i>	94
<i>Flabella diuersa ex Indijs allata.</i>	714
<i>Feniculi caules lapidosi, icone expressi.</i>	422
<i>Folia arborum lapidosa.</i>	427
<i>Fructus peregrinus, ponticae nucis magnitudinē non excedens.</i>	601
<i>Fructus exoticus ignoti nominis.</i>	602
<i>Fulminei lapides descripti, qua ratione generentur, diuersimode effigiati sunt.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Fulminis allegoria.</i>	309
<i>Fungi Ceruini historia, maximo est usu in medicamentis, qui venerem conciliant.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Fungus lapideus icone expressus.</i>	417

I N D E X.

G

AGATÆ lapis
describitur. 355
vnde nomen tra-
bat. 356
virtutes, & facultates eius
recensentur. 357
Galactitis lapidis nomen vnde. 277
eiusdem color, & facultates. *ibid.*
ex quibus generetur. 399
proficiuus eius vsus. *ibid.*
memoriam adimit, vel iniu-
riarum. *ibid.*
Garrulus Bohemicus perbellè
describitur, iconèq; exponi-
tur. 674
Gazela Cayri cornua descri-
buntur. 692
Gemma varij generis, earumq;
facultates. 187. & seq.
Geodes lapis multiplex. 323
optimè describitur. 397
pollet varia facultate. 324. 397
Genus humanum saxæum. 412
Gingiberis radicum contortarū
lapideum specimen. 413
Gypsi plura genera. 279
diuersa eius facultates. *ibid.*
Globulus fili lapideus. 414
Glossopetra Gesneri. 417
veneno præsentè, in mensa à
nonnullis sudare creditur. 418
Glossopetras Plinius humanæ
linguæ similes facit. 309
quo loco nascantur. 310

Glossopetra varia in Museo. 310
Guaiaci arboris fructus ex In-
dia delatus, describitur. 584
Guaiaceni arboris gummi. 630
Gummi, seu resinæ genus, ex
noua Hispania. 624
valdè confert in re medica. *ibid.*

H

Eliotropium gemma
describitur. 219
admirabili præcel-
lit virtute. *ibid.*
Hæmatitis species, figura scul-
pta exponitur, & describitur. 273
Hæmatites vnde nomen tra-
bat. 270
plures eius facultates. *ibid.*
Hæmatitarum quinque genera
ex Plinio. 272
Hippopotami dentes. 694
ab eo animali flebotomiæ vsū
medicina hausit. 696
Hippopotami frustum pellit. 703
Hirundinis allegoria. 76
Hirundo Plinij describitur. 75
Hippuri Arist. maxilla descri-
pta. 105

I

Aspidis varia gene-
ra descripta. 253
Iaspidis faculta-
tes. 253
b 2 Iaspidis

I N D E X.

Iaffidis allegoria. 255
Idola Ægyptia icone expressa. 715
*Ignis perdurantis in sepulchro-
rum lucernis causa.* 716
*Imagines variae præclarorum
virorum.* 726
*Indicus fructus sine nomine,
corniculis persimilis, & ico-
ne expressus.* 616
Indici fructus icone expositi. 619
*Insula Chios valdè celebris ob
terram in ea nascentem.* 125
*Iunci odorati planta laudatif-
sima.* 527
Variae eius virtutes. 529
*Ixia planta, videlicet, Chamæ-
leon niger describitur, com-
modumq; eius exponitur.* 632

L

LACCA arbor des-
cribitur, eiusq;
facultates nar-
rantur. 630
*Lacerta Chalcidica descripta,
& cur ita appellata.* 656.57
Varius eius usus. ibid.
Lampetra quid apud auctores. 427
*Lapides varij, piscium figu-
ra veluti insculpti, effigia-
tiquè.* 428
*Lapides, lampetrarum, hiru-
dinumquè formam referen-
tes.* 426
Lapides variorum Conchiliorū

figura delineati. ibid.
Lapidosorum lignorum frust. 422
*Lapidescentes res qua ratione
efficiantur.* 405.6.7
*Lapilli rotundi, globi dimidiati
figura.* 96
peculiaris eorum facultas. ibid.
*Lapilli in faucibus Carpionis
reperi, mirabilisq; eorum
virtus.* 97
Lapis Eislebianus Agricola. 429
*Lapis in figuram Simiae natu-
raliter effectus.* 425
*Lapis in figurā Abrotoni plan-
ta.* 419
*Lapis in figuram nemoris, ico-
neq; expositus.* 420
*Lazuli lapidis, seu glebæ mi-
nera.* 467
eiusdem facultates. 468
*Lazuli lapidis natura, & vir-
tus.* 228.29
*Lazuli minera cum Armeniaco
mista; & Armeniaci mine-
ra cum Lazulo mista.* 471
Lenticula Serapionis marina. 19
Lentis proprietates narratur. 587
Leo marinus delineatur. 95
*Lepus marinus, eiusq; proprie-
tates.* 74
Lydius lapis, & eius natura. 353
eiusdem allegoria. 355
*Lincurius, seu Lyncis lapis, ac
multiplex eius usus.* 377
*Liqui dambar describit; eiusq;
virtus recensetur.* 626.27
Lucer-

I N D E X.

Lucernæ fœtiles è terra coëta,
vsus q; earũ apud antiquos. 716
Lunaria minor, & eius virtus
recensita. 518.15

M

AGNES lapidi-
bus omnibus
nobilior. 257
eiusdem præco-
nium. *ibid.*

Magnetis varia nomina. 259
Magnes à quo dicatur. 260
unde vis trahendi illi acci-
dat. *ibid.*

Magnetis varia species. 262.3
qua ratione ferrum attra-
hat. 264.65
mirabilis, & varius Magne-
tis vsus. 266
suas in re medica facultates
habet. 267

Magnetis allegoria. 268

Maia fœmina ex Cancrorum
marinorum genere. 97

Malachites gemma describi-
tur. 218

unde nomen sortita. *ibid.*
eius facultates recensentur. *ibid.*

Malabattrum describitur. 546
multiplici virtute pollet. 547

Malabatri fructus descriptus. 588

Margaritæ allegoria. 256

Marum herba describitur. 525
non est viribus inefficax. 526

Melanteria friabilis. 475

Melhembethene fructus exo-
ticus describitur. 612

Melachia, Egyptiorum plan-
ta descripta. 522

vires habet ad multa. *ibid.*

Melisites lapis describitur. 277
eius facultas. 275

Metallorum miscella quædam
perstricta. 455

Meum legitimum descriptum. 517
vsus eius in re medica. 518

Milvus latinorum lucerna à
Plinio vocatur. 76

eius allegoria. 77

Myax Dioscoridis descriptus. 48

Minij minera describitur. 464
varius eius vsus. 465

Misy durum descriptum. 476

Myrrha legitima. 634

Mitulus in lapidem conuersus. 420

Mitulus descriptus. 48

Molle, arbor in Perũ nascens,
describitur. 523

multiplex eius vsus. 524

Molibdæna duplex describitur. 397

Monocerotis cornu frustum. 687

Montana Nardus ubi nasca-
tur. 526

eius descriptio. 527

Morachtus lapis qualis. 275
varia ob effectus, quos prodit,
sortitus est nomina. *ibid.*

Moschi historia, & virtus. 662

Mumia multiplex descripta. 696

varius eius vsus in re medica. 697

Mungo,

I N D E X.

Mungo, semen exoticum describitur. 611

N

NAPPELLI radix, eiusq; vis describitur. 495.6
Nautilus lapideus descriptus, iconequē expressus. 415.16
Nephritici lapidis, *Isada* ab Hispanis vocati, descriptio, historia, atq; facultates. 333.4
Nephritici ligni commodum, atque descriptio. 575
 eius vsus. *ibid.*
Niccoli facultas, variaque eius species. 212
Nitrum unde sumpsit vocabulum. 159
Nitri natura; vires, atque in re medica vsus. 160
Nitri varia species. 162
Nux Indica quid. 609
 exactè delineatur. 610
 ex ea oleum exprimitur magnæ virtutis. 611
Nucis Mysticæ, vulgò *Moscatæ*, descriptio. 590

O

OBSIDIANVS lapis *Plinij* describit, eiusq; vsus innuitur. 380.81

Ochra varia recensentur. 137
Odorum natura exactè discutitur. 650
Odorum naturam cur *Plato* *Se-migeniam* dixerit. 649
Oleorum genera diuersa. 642
Oleum infernalis *ficus* describitur, eiusq; commoda narrantur. 641
Oleum Matthioli, eiusq; virtutes. *ibid.*
Onyx gēma accuratè descripta. 209
 causa nominis. *ibid.*
 plures eius effectus. 210
 eiusdem allegoria. 211
Onychinæ gemmæ lapides. *ibid.*
Opallus gemma describitur. 207
 magno in pretio apud *priscos*. 208
 tot habet virtutes, quot colores. *ibid.*
pseudoOpallus *Cardani* magni apud *Indos* precij. 209
Ophites lapis *Gesneri* mira facultate pollens. 379
Opobalsamum præstantissimum, qua ratione dignoscatur. 637
Opobalsamum *Peruanum* commendatur. 639
Opocalpalo arbor, eiusq; vsus. 636
Orbis piscis varia species. 98
Orbis piscis icone expressus. 99
Oregiella quid ex *Clusio*. 617
Os natum in *Cerui* corde mirificis præconijs effertur. 697
Ostracitis lapidis descriptio. 327
 singularis eius virtus. *ibid.*

Panis

I N D E X.

P

AGVRS Vene-
tus lapidosus. 430

Paguri Plinij de-
scriptio. 97

eiusdem moralitas. 98

Papirus Ægyptia. 711

Panis Miliaceus lapidosus ico-
ne expressus. 411

Panis ex Secale confectus la-
pidosus. 412

Panis herbae descriptio, eiusq;
virtus. 505

Pastinaca, piscis latinorum. 92
eius commodum. ibid.

Pastinacæ allegoria. 93

Pecten corallio rubro in colore
non dissimilis. 36

Pectunculus icone expressus. ibid.

Perna Plinij, undeque nomen
sortita sit. 46

Pes hominis in lapidem con-
uersus. 417

Petroselini Macedonici ortus,
forma, natura, viresq;. 514

Phallus planta describitur. 18
eiusdem facultates. 19

Phaseolus ruber, Abrus voca-
tus. 585

Phaseolus niger, Lablab nun-
cupatus. ibid.

Phaseoli Brasiliiani, & Nigri-
tarum descriptio. 607

eorundem icone expressio. 608

Phaseoli varij recensentur. 609

Phaseolus Lobelij. 590

Phrygi lapidis descriptio, me-
dicusq; usus. 385

Piuna, Bysci Aristot. descri-
ptio; ratioq; nominis. 46

Piper Æthiopicum unde proue-
niat; eiusq; usus. 589

caudati Piperis descriptio. ibid.

Pyritis lapidis forma, natura,
natura, atq; usus. 382.3

Pisa, & Lentis lapideæ. 410

Piscis cæli Speculator descri-
ptus. 68

vafricies huius piscis. ibid.

Pistachia lapidea. 416

Planta Saccharum gignens. 531
rara eius delineatio, & na-
tura. ibid.

Plumbi candidi vena. 456

Plumbi medicus usus. 457

Polypi piscis descriptio, natura,
ac usus. 71

eiusdem allegoria. 72

Pompholyx describitur. 461
inuentu rara est, quæ eligen-
da. ibid.

Prassij gemmae descriptio, &
virtus. 217

Pulmo marinus quid. 86

eius allegoria. ibi.

Purpura describitur. 41

variae Purpuree species. 43

Purpure moralitas. 42

Raia

I N D E X.

R

- ALÆ cauda longa
elegantè descri-
pta.* 91
Raie allegoria. ibi.
*Rana genus è mari extractum
describitur.* 80
Ranarum solertia allegoria. 80
*Resina candida, eiusquè vir-
tus.* 625
Rhapontici radix. 524
Rhinocerotis cornu. 687
differt à cornu Monocerotis. 688
*Rhinocerotis pellis natura, &
vis.* 703
Rhombus lapideus. 424
Rubinus gemma delineatur. 235
Carbunculi nomen sortitur. ibid.
*Arist. hanc gemmam gemma-
rum gnomen vocat.* ibid.
insigni pollet facultate. 236
*Rubini, seu Carbunculi allego-
ria.* ibid.
Rubinarum minera. 237

S

- ALAPÆ radicis
usus, & com-
modum.* 584
*Salamandra aqua-
tilis delineat.* 676
*eiusdem proprietates, & com-
moda.* ibid.
Salis vires, & facultates. 139

- Salis varia genera.* 145.6.7
Sami lapilli usus, ac vires. 386.7
qui præcellat ex omnibus. ibid.
*Sandaraca nativa, fossilisque
delineantur.* 472.3
earum usus. ibid.
Sanguinalis lapis describitur. 403
*Sapphyri præconia, & descri-
ptio.* 223
sacro nomine decoratur. 224
eximia eius facultates. 225.6.7
Sapphyri mystica significatio. 227
Sardæ gemmæ nomen unde. 238
eiusdem descriptio. ibid.
*Sardæ frequens usus apud an-
tiquos.* 239
Sardæ proprietates, virtutesq;. ibid.
eius variæ species. 240.41
*Sardonyx describitur, & vir-
tus eius declaratur.* ibid.
Sardonychis allegoria. 243
Satyrii descriptio. 553
eius duæ species. ibid.
Satyrii seminis proprietates. 554
Scamonia planta delineata. 20
*Schisti natura, causa nominis,
viresq; indagentur.* 273
*Scorpius Græcorum, & Lati-
norum.* 63
eiusdem allegoria. ibid.
Secacul quid. 549
*eiusdem radicis, usus, &
virtus.* ibid.
*Selenites quid, & ubi nasca-
tur.* 283
eius natura, & facultates. 284
Serra

I N D E X.

<i>Serræ piscis nomen unde.</i>	82	<i>ra, virtusq; exponitur.</i>	370.1
<i>Serræ vis, ac forma.</i>	ibid.	<i>Stibium fossile Iluanum.</i>	458
<i>Serpens in lapidem versus,</i>		<i>Stibij natura, ac vires.</i>	400
<i>iconesq; effigiatus.</i>	424	<i>Styracis arboris fructus for-</i>	
<i>Seseli multiplex describitur.</i>	515	<i>ma, & facultas.</i>	583
<i>Seseli seminis facultas.</i>	516	<i>Styrax lacryma cuius formæ</i>	
<i>Synodontitæ, lapides delineat.</i>	104	<i>sit.</i>	627
<i>Synodontis, maxillæ medicus</i>		<i>rara vi pollet.</i>	628
<i>usus.</i>	105	<i>Strombites ubi nascatur, &</i>	
<i>Syriaci lapidis nomen, figura,</i>		<i>cuius figura.</i>	388
<i>viresq; inuestigantur.</i>	298.9	<i>Strombites varij in spiram</i>	
<i>Smaragdi venusta descriptio.</i>	212	<i>renoluti.</i>	422
<i>unde nomen acceperit.</i>	213	<i>Succini variae species. 180. & seq.</i>	
<i>eximia eius excellentiæ.</i>	214	<i>Succini egregia consideratio.</i>	ibid.
<i>Smaragdi natalis locus.</i>	216	<i>Succus Guittaiemon è Sinarũ</i>	
<i>Solen mas Plinij describitur.</i>	47	<i>regno ad multa confert.</i>	631
<i>Solen fœmina.</i>	48	<i>Sulphuris varieg species. 169. et seq.</i>	
<i>Solis piscis forma, ratioq; no-</i>		<i>Sulphuris natura, et facult.</i>	170
<i>minis.</i>	93		
<i>Sory ex fossilium genere lapi-</i>			
<i>dosum.</i>	475		
<i>Specularis lapis delineatur.</i>	281		
<i>ratio nominis, proprietatesq;</i>			
<i>eius exponuntur.</i>	ibid.		
<i>Specularis lapidis natura.</i>	ibid.		
<i>Spongites Plinij delineatur.</i>	105		
<i>multiplex eius virtus.</i>	ibid.		
<i>Spuma lupi lapis describitur.</i>	398		
<i>Spuma argenti qualis.</i>	471		
<i>multa virtute prædita.</i>	472		
<i>Stanni minera icone exposita.</i>	467		
<i>accuratè discutitur.</i>	466		
<i>Stella piscis, eiusq; natura</i>			
<i>describitur.</i>	93		
<i>Stella piscis lapidea.</i>	415		
<i>Stellariæ gemmæ forma, natu-</i>			

T

Abella lapidea, Æ-
gyptia mysteria
exprimens, de-
claratur. 293
Talci minera Tirolensis. 459
Talcus fossilis unde nomen ade-
ptus est. 458
eius natura, ac forma. ibid.
Tarantula describitur, eiusq;
proprietates. 666.7
Taurorum fellis, & renum la-
pis. 381
Tellinarum Concharum variae
species. 49
Terra lempia, eiusq; facultas. 116

c Terra

I N D E X.

Terra Iluana, eiusq; facultates. 122. & seq.
Terra Lilia, eiusq; facultates. 124
Terra Eretria, eiusq; facultates. 124
Terra Chia, eiusq; facultates. 125
Terra Salinaria, eiusq; facultates. 126
Terra varia genera. 127. 8. 9
Testudinum varia species. 87
Tethya Arist. describitur. ibid.
Theriaca Calceolaria. 704
Thuris arboris lignum. 575
Tiburoni piscis descriptio. 104
Topatii gemma delineata. 244
Topatii nomen, & ethymologia. ibid.
Topatii allegoria. 245
Tophus Plinij. 703
Torpedinis piscis forma, natura, & proprietates. 69. 70
Torpedinis allegoria. 70
Trochitis lapidis delineatio. 311
unde id nomen sumpsit. ibid.
varie eius species. ibid.
Truncus marinae quercus. 17
Tubera lapidosa. 411
Tubuli, seu Siphunculi marini delineantur. 56
Turbinum varia species recensentur. 51. 52
Turbinum allegoria. 51
Turbo magnus, eiusq; natura, formaq; describitur. 50
Turboti Gallici delineatio. 429

U

ACCÆ sylvestris Indica cornua. 693
Vasa ex purissima porcellana. 719
Venena cur à Deo creata. 496
Venetæ Reip. enchomium. 446
Verrucaria herba, eiusq; virt. 505
Vestis ex pennis Indiae volucrum. 713
Vetula effigies operis tessellati. 720
Vincetoxicum describitur, eiusque virtus narratur. 521
Vicia Aphricana, & facultates eius. 586
Vitulus marinus delineatur. 60
Unguis onagri legitimus, eiusq; usus, ac virtus. 678

X

Xylbalsamum, eiusq; usus, & facultates. 559
Xylocinnamomi natura, & vis. 572
Xiphia piscis describitur. 81
eiusdem moralitas. ibid.

Z

Zedoaria, Zerumbet Serapionis. 580
Zoophytum animal brevissime delineatur. 86
eiusdem moralitas. ibid.

F I N I S.

AEQVAE POSTERITATI FAMAE PROPITIAE
MIRACVLVM
PVRIORIS ORIS
T E

ANDREA CHIOCCHIE

SISTO
MAGNVMQ. MV SARVM POLITIORVM
ANTISTITEM
PARTIARIO CVM CERVTO
HEV QVONDAM
CELEBRIS MVSAEI HVIVS
PRIORI NOMENCLATORE
AGEREM
NISI LONGE FACVNDIOR TIBI SEGES
VENERESQ. PROPITIORES
ET MATHESI SVPERESSES
MERITO CVM ADMIRATIONE
LITTERATORVM PORTENTVM
ET LAVDE
VERIVERBIO GENTIVM VBIQ.
AVDIS
N. N.
CONSTANTIS AMICITIAE ERGO
F.

Errata complura Typographica, quæ in hocce Museum operarum incuria, & supina conniuentia irrepsērunt, eruditi, & candidi Lectoris iudicio emendanda dimittuntur; ut cum coloris pro caloris; præficere pro proficere, expressum pro expressam, Astomonum pro Astomorum, Montanum Nardum pro montanam, latinè, & Italicè Scriptorum præscriptis, squalorum obsitum pro squallore, raistro pro rostro, fragire pro frigore, atq; alia huiusmodi propè innumera comperiet; cum denuò in Germania reccidetur, ut auctius, emaculatus, & limatus prodeat, sedulò dabitur opera. Interim Lector nostro labore benevolus perfruatur.

81

SECTIO PRIMA.
IN QVA FRVTICES, ET
PLANTÆ MARINÆ
ALCYONIORVM SINGVLA GENERA
TESTACEA, ET CRVSTACEA,
NEC NON PISCES, ANIMALIAQVE
AMPHIBIA EXSICCATA
EXPLICANTVR.

A1

RECTOR PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

PLINIA

RVTEX hic marinus, cuius Icon in tabella Cuprea expressus, lectorum oculis subijcitur: CORALIVM est tam Græcorum, quàm Latinorum: BASSAD Arabum; à Dioscoride, Solino, & Plinio, vt alios o-mittam auctores, descriptum: præ ramorum multiplicitate, instar arboris diuaricatum, quod speciosum, elegansque admodum conspicitur, nec non rubicundo colore vndequaque maximè nitet, quia expol-
tum, & ab omni materia muscosa manu artificis expiatum:

Lib. 5. cap.

97.

cap. 7.

Lib. 32. cap.

2.

*Tract. de Gē-
nīs loc. cit.*

Seu vt legere est apud Theophrastum, & eundem Plinium; CVRALIVM, quasi τῇ κερῇ ἁλοτόν, idest tonsura, & præse-
ctione captum: hâc enim piscandi arte, præuijs ingenij, &
corporis humani viribus, est è mari extractum; in cuius pro-
fundis cauernis suas habuit sedes, ac proprios lares: primi-
tiâsque generationis à succo rubro lapidescente suscepit,
quem planta mollis, & viridis, tactûque propè carnulento,
quam diù sub vndis mansit, ratione cuiusdam proprietatis,
& affinitatis pro sui incremento attraxit: mollitie postmo-
dum illa relicta, ac proprijs natalibus derogatis, quòd ex
profundo maris sit expiscatum, & exemptum, in lapidis so-
liditatem, aëri expositum, statim abierit; non secus, ac fer-
rum igne emollitum, aquâ postea mersum illico solidescit;
quam proprietatem non minùs candidè, quàm eruditè des-
cripsit Ouidius hisce carminibus, in fabulâ illâ de Andro-
medâ, & Perseo.

*Metamorph.
lib. 4.*

*Nunc quoque Coralys eadem natura remansit,
Duritiem tacto capiant vt ab aëre, quòdque
Vimen in equore erat, fiat super equora saxum.*

*Dactylorhæz.
cap. 30.*

Hoc idem expressit Marbodeus Gallus, Poëta vetustissimus,
cuius etiam virtutes elegantissimis hisce versibus decantauit.

*CORALLVS lapis est, dum viuit in equore vimen,
Retibus auulsus, vel cæsus acumine ferri,
Aëre contacto fit durior, & lapidescit,
Quiquè color viridis fuerat, modo puniceus fit.
Et velut Arbusculi ramusculus esse videtur.
Circa semipedem vix longior inueniendus.
Ex quo finguntur gestamina commoda multis,
Quippe salutaris gestantibus ipse probatur,
Illius vt dixit Zoroastes mira potestas,
Et sicut scribit Metrodorus maximus auctor,
Fulmina, Thyphonas, tempestatesque repellit,
A rate, vel tectò, vel agro quocumque geratur,
Aut in vinetis aspersus, & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum semine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus vt fertilitate redundant,*

Umbras

P R I M A.

5

Umbras Dæmoniacas, & Thessala monstra repellit,

Introitus præstat faciles, finesq; secundos,

Collo suspensus pellet de ventre dolorem.

Et alibi etiam idemmet Ouidius, quamuis tritum, & vulgatum carmen.

*Metamor.
lib. 15.*

Sic & Corallium, quo primum contigit auras

Tempore, durefcit, mollis fuit herba sub undis.

Vt meritò Gorgonia quoque nominari liceat, etenim Gorgonas Phorci filias, Gorgadas Insulas in Oceano Æthiopico fitas habitantes, in lapides verfas fingunt Poëtæ: quâ motus similitudine Plinius conterraneus noster, summus inquam ille rerum naturalium indagator, Gorgonia nihil aliud esse scripsit, quàm Corallium nominis causâ, quia mox vt in aërem profertur, in duritiâ lapidis mutetur. Vti & Lithodendron à Dioscoride nuncupatur, partim ex eo, quòd in lapidem conuertatur, partim quòd Arbuscula sit. hinc & Dendritis eiusdemmet Plinij. Nec defunt Viri doctissimi, qui Vatem nominent: quia si nudam corporis partem tangat, pallefcit, si gestanti quid periculi, aut morbi incumbant, vt nouus inter frutices marinos Chamæleon colorem innatum mutat. & ne fictitia expressisse credatur, causam pariter à dogmate philosophico haud aberrantem, referunt; quod vapor ille, qui nondum molestiam homini afferre potest, substantiam teneriorem lapidis affligat, & patiatur Gemma hæc rubens, quod homini ferendum erat: CORALLIVM è mari emergens, aërique expositum in duritiem lapideam deriuare, vt Nomenclatori huic nostro, quem historiâ, ac moralitate exornatum instituere est in votis, magis audacter per ora Virum spatari detur, non inconcinne homini illi aptari potest, qui à procellosis tribulationum mundanarum vndis hic inde agitato, succo tamen diuinæ gratiæ imbibitus, præuiâ animi constantiâ, & fortitudine, contumeliosos insultus pro nihilo habet, immotus procellis resistit, ac tandem quibuscumque aduersis successibus deuictis, lætabundus ex turbulentissimo infortuniorum pelago profilit, in hominumque conspectum prodiens, virtutum medio ad gloriæ soliditatem peruenit.

*Lib. 37. cap.
10.*

Loc. cit.

*Loc. cit. cap.
11.*

*Moraliter
quid Corallium.*

Placuit

Placuit beneuole Lector, initio huius operis, ex ijs, quæ ex locuplete marinæ stirpis segete in perhonorificum domus Calceolaria conclaue, veluti Thesaurum, sunt collecta, ac reposita, à Coralio, vti planta nobilissima, summæque admiranda, exordium sumere, quamuis enim rei herbariæ cultores, vt & alij, apud quos maximus est rerum variarum delectus, plantas illas admirari soleant, quæ ob irrigationem continuam ab humore terreno fluentem, ad incrementum perficiunt; & quæ Solis radijs, Lunæque viribus, veluti inebriatæ, non sine spectantium oblectamento, in amplam, venustamque formam, ac si ab vberissimo sinu erumpant, se se expandunt: nihilominus Coralium ipsum maiorem ad se videtur allicere admirationem; non enim in terra, vt illæ, nascitur, crescit, & germinat, sed vitam fruticis viuendo, in intimis faxis ipsius maris radices emittit, vt ita Genuinus campus huic mare videatur; præ nimijs aquis non obrutâ virtute, ac si non nisi mari coalescere natura queat, incrementum illi neutiquam deficit. Quin potius nunquam à Sole tactum in ramosissimam figuram, arboris instar adolescit. Non illarum herbarum ritu, (quarum frondes, vt notat Plinius, & si virides è mari sint exemptæ, protinus Sole tactæ in falem arescentem vertuntur,) in materiam falsuginosam mutatur. Sed ex plantâ molli, vt primum contigit auras, ad lapidis soliditatem, Diui Basilij verbis inhærendo, transgellatur. Vnde meritò tum ob nobilitatem à natalibus acquisitam, (genitricem cum habuerit aquam, nunquam maledicto subiectam, vt habetur Gen. i. cui etiam affinitatis vinculo memorandus ille succus lapidescens se coniunxit) nec non ob insignes facultates, quibus in re modicâ pollet, vnum primum, & illud nobilissimum, summæque aspiciendum, inter plantas maris alumnas, venit censendum; nec abs re sit factum, cum primus locus hoc nostro in onomotologio illi fuerit attributus, quâ fortasse moti admiratione, nedum homines illi à cultu Diuino omninò remoti, sed & Sanctissimi Patres, alijquæ Viri in Republicâ literariâ clarissimi, Coralium in summo habuerunt honore, & huius præpotentes virtutes scriptis celebrare haud sunt dedignati.

At

Lib. 13. cap.
25.

In Exem.
Hom. 7.

At quò me ducit Coralij nobilitas? plus certè vagari videor, quàm instituti mei ratio expostulet. Finis huic describendo imponatur, & ad alia Coraliorum genera disquirenda sermo dirigatur; quibus cum non vna sit figura, & forma, nec vnus color, ob succos varios, quos Planta, donec sub aquis viuit, ad se attrahit, horum varietas illomet ordine explicabitur, quo in Musæo proprias sibi sedes fortita est.

CORALIVM ergo, quod ad latus rubri assistit, cum ex succo candido lapidescente ortum traxerit, album nuncupandum venit. Huius namque crusta ipsa, nec non pars, quæ subiacet, adeò est alba, vt illud lacte suffusum, vel niueo candore albescere credas. Et quamuis non ita compactum, ponderosumue existat, vt Corallium rubrum, & nigrum sunt, attamen non substantiâ, sed colore tantum ab hisce differt. Tertium in ordine est.

CORALII albi alterum genus, ramosum satis, cuius rami Coralio rubro crassiores, à trunculo non paruo, arboris instar efflorescunt. Tota cuius superficies punctis, veluti tuberculis conspersa visitur, cui succedit.

CORALIVM in cinereo albescens, ex mari Hispanico expiscatum, ramis onustum, duritie non multâ insignitum, sed quod facillimè admodum frangi, contundique potest: in cuius parte exteriori notæ quædam, veluti paruulæ Stellæ, (naturâ sic ludente,) hinc inde impressæ sunt. Corallium est stellatum Ferantis Imperati, Viri ob virtutis meritum, vbique celebratissimi.

*Lib. 27. sua
Hist. cap. 2.*

CORALIVM & illud album, ramosum satis, & mediocriter durum, è mari illo trasportatum, quo Baleares Insulæ alluuntur, suum habet præfinitum locum. Hoc sanè adeò perbelle in illius ortu est à naturâ constructum, vt iuncturas animalium, & veluti ossa illa exprimere videatur, quorum medio dearticulationes in corporibus inuicem connectuntur, vt nō præter rem Corallium articulatum ab eodem Imperato nominetur: ijs in ordine sunt reliquæ Coraliorum species, quæ describuntur.

Loc. cit.

CORALIVM album, cui tamen color fuscus, ac si corneus esset in totâ substantiâ annectitur. satis durum, & mediocriter

ter

*Lib. 27. cap.
3.*

ter ramosum, inter vegetalia, substantiâ Coralio proximâ, ab Imperato enumeratum; cui Pori Ceruini nomen fecit, fortassè quia ramulos, (quamuis paruos, & minutos) ad similitudinem Ceruini cornus erectos, sparsosque habere videatur.

CORALIVM in colore suboscuro potius, quàm quod albefcat. ramis frequentibus scatens, cuius substantia fungosa est: tota etiam superficies inæqualibus lineis abundat, ut vndique spectanti, canaliculi, seu festucæ appareant, ac si crebris acetabulis insculptum esset: quod si verucosum dices, nomen rei perpulchrè aptabis.

CORALIVM album. duritie rubro, & nigro æquandum, cuius totum corpus breuibus quibusdam Cylindris inæqualibus, tuberosis, ut articulati essent, à naturâ constructum videtur, qui pennæ Anserinæ crassitiem non excedentes, parte internâ, radiolis exilibus, iisque spissis, à centro incipientibus, & in crustam satis asperiusculam desinentibus, pleni sunt.

Lib. de figuris lapidum.

CORALIVM album quorundam (sed perperam) Iuncus potius petreus Plinij illius Germani. Gesneri nimirum: quod huius substantia lapidea sit, & diuersis canaliculis inanibus, ac internodijs quibusdam, ut sunt Iunci lævis stili, seu culmi, virgæuè, distincta, nec non erecta appareant. dentibus est facile friabile: Et quamuis subsalsi quicquam redoleat, (quod extra mare in litus proiectum reperiatur hoc lapidei iunci genus) insipidum potius gustanti sese offert.

NE quid ad exactam CORALIORVM descriptionem desiderari possit, incongruum haud fore iudicaui, si post Coralij rubri exemplar, ac eiusdem, vti & alborum naturam, & mores delineatos, Coralij Illius Icon repræsentetur, quod ob succum atrum lapidescentem, à plantâ in imo maris attractum pro sui incremento, adeò nigri est coloris, vt Ebano ligno solido, & ponderoso, intus nigro, foris Buxi aspectu, collatione factâ possit iure meritò æquari. Perle-

B

gans

gans est hic Frutex, non enim inanis, & concauus, scabrosusue existit, sed à cortice derafo insigni læuore perpolitus, in lucem prodit. Et quamuis non ita conspicuus cenferi possit, vt Coralij rubri Planta, ramorum multiplicitate insignis; ab huius tamen trunco rami satis ampli, & longi fruticantes, in egregiam formam extolluntur. Coralium est nigrum Latinorum, Antipathes à Dioscoride nominatur, ac si Gemmam nigram ex Plinio nuncupare velles, quam tamen non translucere addit. Isidos Plocamon ex Iuba est: de quo idem Plinius sic scribit,

Lib. 5. cap.

97.

Lib. 37. cap.

10.

Lib. 15. cap.

23.

Tradere Iubam, circa Troglodyticarum Insulas, Fruticem in alto reperiri, & vocari Isidos Plocamon, Coralio similem, sine folijs, ac præcisum mutato colore in nigrum durescere, cum cadit, frangi.

Nec despiciendi veniunt, quinimò maximè attendendi, Coraliorum Frutices illi, quos per Musæum animi recreandi causas, & noua contemplandi, lento gradu spatiantibus, admirari datur; inter quos Coralij truncus adest, ab arbore auulsum dices, ob cutem extimam ademptam, adeò expolitum, vt in nigerrimo colore splendeat; à quo ramuli quidam, ac si essent stili, aristæ triticæ modo hirsuti, & oblongi, non inordinatim pullulant, vt non abs re Coralij hirsuti nomine cohonestari possit.

Vti etiam non filebo Coralij plantam satis speciosam: hæc namque ramulis multis partim rubris, partim albis, alijs nigris cum sit ornata, intuentium animos exhilarare valet: in cuius ramis colorum hæc varietas non aliunde prouenire patet, quàm quòd in illius ortu, (non secus, ac vnus lapis ex diuerforum colorum succis intra terram concreescens, varijs ornatur coloribus,) diuersos cum hæc planta pro sui vegetatione, & incremento in proprium sinum conceperit in colore succos, hinc rami varietate colorum notati, emerferint; vt ex hâc, in Coralij plantâ, varietate, dici liceat, non omnia, quæ verò crescunt augmento, esse vniformia, sed per aliarum qualitaturn intro susceptionem, varios nedum colores, sed & formas referre.

Subiungam Coralij Fruticem parenti saxo immaturè adhærentem; nempè qui sub vndis manens, ac in proprio domicilio exul-

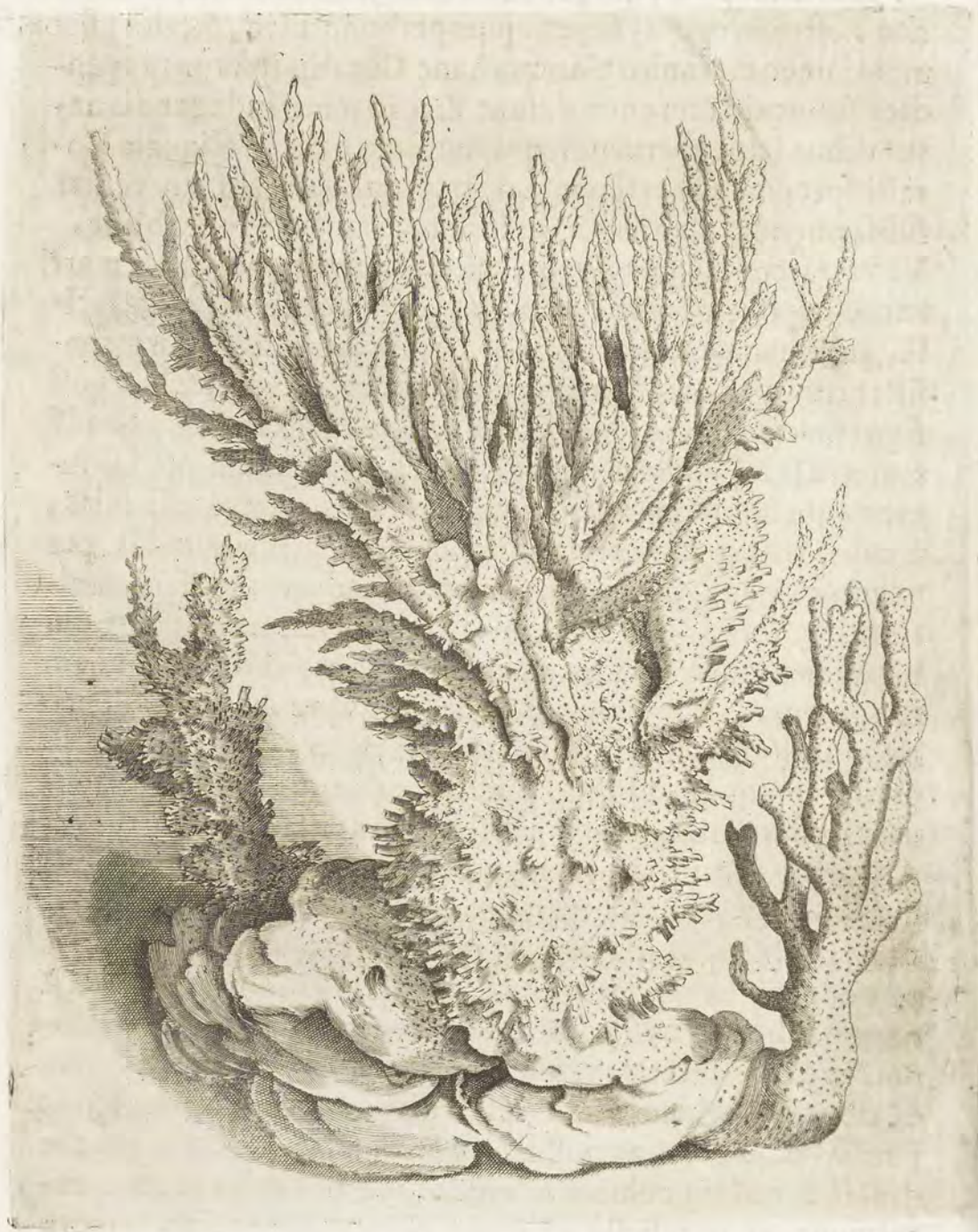

exultans, ad perfectam tamen succi lapidescentis concoctionem deueniri non fuerit datum. Hic meatibus non est immunis, quò hunc eundem succum capere posset; ab huius trunco ramuli, seu virgulæ multiplices tuberosis quibusdam marginibus signatæ, satis oblongæ, & flexibiles, (& si lignosæ) colore veluti herbaceo coopertæ, in amplam, decoramq; formam profiliunt.

Addam etiam Coralij plantam non ita perfectè, & exactè ad satietatem, maturitatẽue peruentam, vt potuerit lapidescere, colorẽque Minio similem acquirere. Hæc tamen ramulis quibusdam partim ligneis, alijs saxeis, & ijs modicè rubentibus est dotata, quibus Tubuli, seu Siphunculi testacei marini in gyrum, (ò naturæ admirandũ opus) sunt innati. Subiens omissem Phucum illum marinum capillaceum, seu fœniculaceum à Theophrasto descriptum, folio capillaceo (vt notat Plinius) fœniculo qui est similis, in officinis sub nomine Coralinae vsurpatum, & à circumforaneis (vt miris laudibus elatum!) in puluerem contritum, ad puerorum vermes tam necandos, quàm è corpore expellendos, passim venditum, ni sui ortus Archetypus, ad illum describendum, quamuis inuoluntarie, cum vulgaris sit planta, me excitasset: emergere namque sine caule hanc herbulam è saxo, à quo etiam Coralij Frutex efflorescit, non sine spectantium delectatione conspicitur, in substantiã quid osseum referentem, cuius color non cinereus, sed vt magis probatus, rubet.

*Hist. p. 1. ar.
lib. 4. cap. 7
Lib. 13. cap.
25.*

AD CORALIORVM species iam descriptas, non inconcin-
 nè me facturum existimaui, modò huius venustissimæ Plantæ
 Icon adponatur: qua humanissimus Pompeius Sprecchius
 Venetus, vt & quàm plurimis alijs rebus peregrinis, Musæum
 Calceolarium nuperrime ornauit. Vir inter peritissimos ar-
 tis

tis pharmacopœæ, qui primas Venetijs habet sedes, & cuius hoc nostro in opere, sæpe sæpius perhonorifica, meritò, fiet mentio: nec me inuito plantam hanc Coralijs ipsis pro appendice subnexi: non enim desunt Viri in rebus indagandis naturalibus haud spernendi, qui censeant, hanc in aliquam Coralijs speciem esse referendam; quorum opinioni an veniat subscribendum, inferius breuissimè tamen, explicabitur.

Vt ut autem res sit: Planta est elegans admodum, ex mari rubro expiscata: tota substantia tophosa potius (quia facile, nullòque negotio frangitur) quàm lapideæ, ac duræ consistentiæ; cuius color foris flauescit, parte internâ, & hæc post superficiem albicat; quam dùm diligenter examino, è quadâ materiâ faxeâ, porosâ tamen, vti ad suscipiendum pro sui incremento humorem aptâ, euulsam, extirpatâ me esse scias, à cuius trunco satis crasso, minutissimis veluti punctis per totum corpus signato, non secus ac ab arbore ramiferâ, multiplices germinant ramuli, miro ordine à naturâ dispositi, qui in pyramidalem formam desinentes hæmisphœrij quandam imaginem repræsentare videntur, quòsque Abrotani fœminæ, aut Myrriophylli folia æmulari dices. An Chamæcyparissus possit esse à Plinio descriptus (vt apud nonnullos in-

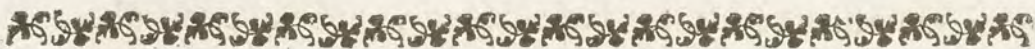
Lib. 24. cap.
15.

uasit opinio) humilis nempè, seu pumila illa Cupressus, cum Abrotano fœminâ magnam, quæ habet similitudinem, in re dubiâ, quamuis hæsitare posset animus, hoc vnum tamen dicam: si substantia illa petrea (quamuis caduca, & frangibilis admodum) perpendatur, quâ tota planta in eius exortu est à naturâ fabrefacta; si porositates illæ attendantur, quibus omni ex parte scatet, ac tandem hoc fateatur, quod vero verius est, ab vnâ, & eâdem massâ, veluti glebâ, & parente, materias petreas emergere, ac pullulare, quæ fruticis instar expansæ diuersos nedum colores ostentant, sed & varias formas exprimunt, vt in tabellâ ad imum plantæ delineatas, cernere est; ineruditè non erit fateri. Plantam hanc inter illa vegetalia esse potius enumerandam, quæ Coraliorum sapiunt naturam, quàm in quoduis aliud fruticis genus; & si foliorum similitudine, quæ marginibus illis sunt notatæ, non autem natalibus, nec tota substantia, Chamæcyparisso Pli-

nij posset comparatione factâ, æquari.

CORALIORVM hæc omnia genera, quæ in tam admirando rerum ferè omnium promptuario, ad propria loca elegantissimo ordine sunt disposita, describere non piguit; quo sciant lectores, post maximos sumptus, summam industriâ, ac indefessos labores in rebus tam multiplicibus, & peregrinis conquirendis, ne dum **FRANCISCVM CALCEOLARIVM**, senem illum Venerandum, qui ad nonagesimum vsque annum laudatissimâ vitâ est functus, rei medicamentariæ artificem solertissimum, inter peritissimos Botanicos, à clarissimis scriptoribus non semel tantum summâ cum laude commemoratum; & cuius vitam, morumque probitatem, elegantiss. elogio Vir. Cl. Franciscus Pola consobrinus meus I. V. D. celeberrimus, & in Academia Patauina Pandectarû publicus, magnâ cum audientium admiratione professor, viuens descripsit; sed & Franciscum Nepotem ex filio, ob meritum à virtute emanans, ad debiti decoris soliditatem, Coralij instar, iâm peruenisse: quod sanè elogium è re nata subiiciendum honoris causâ duxi.

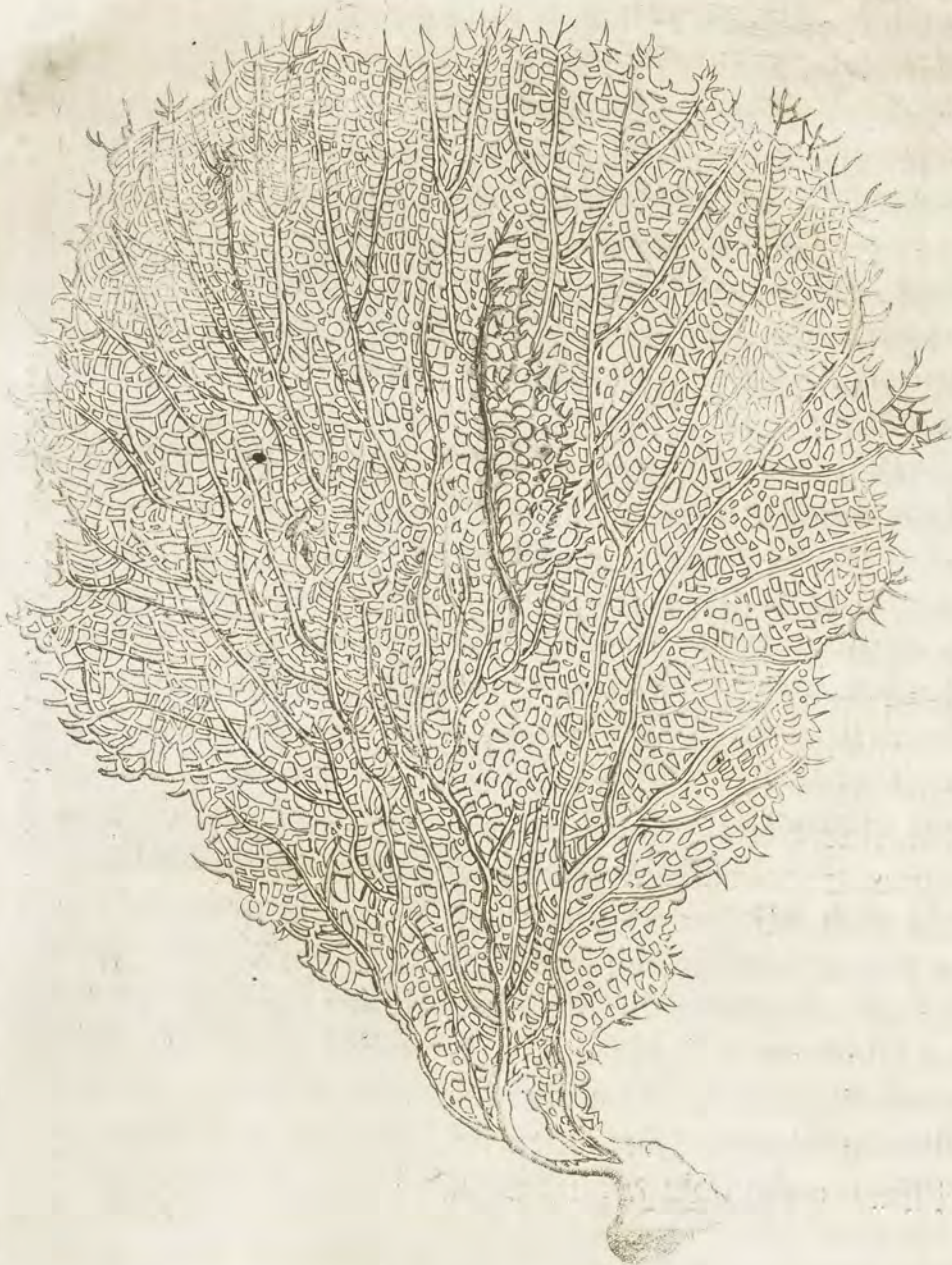
QUANTÆ dignationis **FRANCISCVM CALCEOLARIVM** esse arbitremur, cuius perhonorifica mentione Matthiolus, Marantha, Aldourandus (Dij quales homines) cæterique primores nostri temporis Medici, atq; etiam Historici suos illustrari libros posse putarunt? Quantus scilicet esse debet incomparabilis rei medicamentariæ artifex. Hic ex prisco illo Calceolariorum sanguine priundus, qui annos iâm ferè tercentos Veronæ dira Actiolini sæuitia infelicitè claruerût, nihil potius à teneris vsque habuit, quàm vt Pharmaceuticen summâ cum dignitate, & amplitudine exerceret. Proinde, cum ingenio fatis liberali valeret, & honestâ litterarum eruditione floreret, atque in facultatibus egregiè locuples esset, nihil reliqui sibi fecit, vt exactissimam simplicium medicamentorum cognitionem adipisceretur, summamque
hoc

hoc nomine gloriam sibi compararet. Atque fanè sui voti præclare compos factus est. Nullus enim ferè extitit Medicus, Herbariæque studiosus, qui sine CALCEOLARII familiaritate, & peritiâ aliquam in arte famam consequi posset re vera crederet. Ager verò, vnde ille præcipuè tam copiosam meriti decoris segetem sæliciter collegit, angustum fuit domui eius conclaue, in quo omnia, quæcúmque peregrina, & rara ab eius ordinis hominibus excogitari, desiderariue possunt, pertinaci studio, sumptibúsque maximis, è quacumque remotiore Mundi regione conquistata, ibidémq; varijs loculis eleganter distincta, includit, curiosisque omnibus exposita habet. Adeò, vt propterea doctiorum omniû amicitias, Regulorúmque etiam beneuolentiam promeruerit. Neque iniuriâ: quando nullus post homines natos siue Rex, siue Imperator, tam luculentâ huiuscemodi rerum suppellectile se iactasse dicatur. At verò humanitas incredibilis & stupenda in excipiendis hospitibus benignitas, & magnificentia, suauissimique mores à robustâ, quadratâque corporis formâ spectandi huiusce viri excellentiam vsquèquâque comprobarunt. Præterquàmquod, & libellus quidam de Baldi itinere circumfertur satis elegans, purâque pariter latinitate, & reconditâ herbarû cognitione præclarus; quàmquàm nonnulli extant, qui hanc illi palmam inuident. Verùm septuagenarius iàm ferè factus, satisq; se gloriæ vixisse ratus, carissimisque duobus filijs orbatus, in amœnissimam quandam suam villam cui Ripulæ nomen, ad Baldi radices, se contulit, vbi reliquum vitæ suæ spatium inuidendâ tranquillitate bearet. Viue senex vel propter hoc vnum fortunatissime, quòd immortalitate tuâ viuus perfrui potuisti.

Franciscus Pola I. C.

AD easdemmet Plantas, quæ Coraliorum naturam, & imaginem spirare videntur, abs re non erit, si & Planta illa subiungatur, quam rerum exoticarum ditissimus Sprecchius, non

non ambitionis, sed liberalitatis effectum exprimens, humanissime ad Calceolarium misit; & cuius exemplar, in tabella incisum, ut quid rarum, & visui periucundum Lectori attendendum, speculandumue exhibetur. Est namque Planta ex Americano Oceano extracta, fruticosa satis, & virgulti modo lignosa, non secus, ac Coralliorum frutices, ut plurimum esse consuevere, cum è mari intempestive, ac immaturè eximuntur: foris illa eadem materia mucosa, & alba est infecta, quâ Coralliorum ramulos è trunco frondescentes, sæpe numero coopertos annotavi; & quos etiam in Musæo nostro adhuc reseruamus. Plantæ huius forma, ut videre est, in summitate quasi semicircularis extat, infima vero pars, & si Corallij modo scopulo, aut lapidi innatam esse dices, in acumen obtusum definit; ut perpulchrè illud Trinachidij genus (vulgò Ventaline) imitari videatur, quo nostrates Matronæ æstuante Syrio, pro corpore ventillatione refrigerando, uti solent; facie namque est plana, ad excitandum ventum apta, quæ postmodum in frequentes ramos, eosque etiâ planos spargitur, ex quibus, ut firmissima maneat, & aëri comparando magis idonea sit, in longitudinem, & oblique, multi nerui retis instar contexti (ut Clusianis utar verbis) exeunt, adeo firmi, ac si ex cupreo filo essent conflati.

Vnde cum Americanæ illæ mulieres (apud quas maximus est huius plantæ prouentus) hæc quoque præ manibus arreptæ, ad defugandos æstus, & vim caloris ambientis compescendam, flabelli vice uti sint assuetæ, summam naturæ prouidentiam attestari quàm facillimè poterunt; quæ, arte deficiente, illa omnia humano generi suppeditare soleat, quorum medio, ne quid detrimenti patiatur, præseruari possit, & longæua vitâ frui valeat. Planta retiformis à Cl. Carolo Clusio nominatur appositissimè, & sapienter deductâ similitudine ab instrumento illo, quod ob raritatem (ut Varro placet) retis nomen est adeptum, & quo Aues, Piscesue capiuntur.

*Exotic. lib. 6
cap. 3.*

3. d. rusticæ

In Musæo Truncus quidam, & si parvus, custoditur, Amsterdamo aliquot ab hinc mensibus transmissus; quem dum diligenter examino, nullis deficientibus notis, à Quercu marina,

*Hist. plantar.
lib. 4. cap. 7*

*Lib. 13. cap.
25.*

Loc. cit:

*Metamor.
lib. 9.*

rina, à Theophrasto descriptâ, auulsum credo, ab hoc nâmq; rami plani emergunt, qui postmodum in alios minores, tuberculis quibusdam notatos, & Cupressi folijs haud absimiles, diuiduntur: singulorum materia lignosa est, quamuis dura, ac si saxea esset: sapor ijs, vt in Mari nati, est falsus; colorem purpureum spirasse ostentant, præ vetustate nâmq; aliquâ ex parte hoc dénudatos remansisse, clare conspicitur: de quâ etiam Arbore scribit Plinius; in Orientali Oceano Quercus, naturâ ingentes, ac procerrimas, non videri altiores cubitali proceritate, ac tradi, ijs tingi lanas, ob purpureum fortè illum colorem, quo saturas esse notat Theophrastus.

PHALLVS non ille quidem obscœnus: Veretrum nimirum illud coriaceum, & ficulneum hisce scriptis exprimitur, quod Mulieres illæ Bacchi sacrificulæ, quas Græci *Βαχουμέναι*, Latini Bacchas nencupant, extra pudoris limites prurifcentes, & in orgijs magno cum vlulatu furentes, nec non tertio quoque anno ad Citheronem montem coaceruatim conuenientes (ò vanissima, & profanissima in mysterijs decantatis gentilitas) circumferre solebant; & de quibus sic cecinit Ouidius,

*Utque tuo motæ, proles Semelia, Thyrsos
Ismaria celebrat, repetita triennia Bacchæ.*

Sed Planta illa delineatur, prioribus sæculis (vt obseruare libuit) incognita: teres, cute extimâ maculosâ, ex fungorum (crediderim) genere, quæ adhuc illæsa in Musæo, ad naturæ miraculum, Calceolarij compatri carissimi curâ, asseruatur: quamuis ex maritimis arenosis Hollandiæ plagis, multum à regione hâc nostrâ longinquis, quò loci crescit, transportata: cui ob similitudinē cum hominis pudendo suo præputio contexto, quam habet (singulæ eius partes si spectentur) meritò Phalli nomen videtur adscriptum. Et quâuis natura in rebus nouis gignendis semper fœcunda, laxiue admodum in huius plantæ ortu lusisse videatur: attamen ad luxuriosorum potius contemptum, & ridiculum, quam ad rei Venereæ Lenocinium, procreata est; ob temperamentum nâmq; frigidius, quo pollet, libidinis incentiuum prorsus extin-

extinguere valet, quàm quòd ad Veneris prolubium excitandum expetenda veniat: caueant obsecrò à tali Phallo vti nocuo, Mulieres illæ, quæ numerosam prolem adprime appetunt; quem concupiscere teneantur, natura edocet, monétq;.

BR Y O N quoque marinum Lactucæ folijs, à Plinio descriptum, Musæum habet: testæ terrâ comprehensæ annatum. Lib. 27. cap. 8. facie à Lichene, & Pulmonaria (vt Plinianis insistant verbis) non multum dispar, & Lactucæ crispæ Planta æmula; vtpote quæ folijs rugosis, & contractis est, quæ sine caule cute rubrâ contactâ exeunt, quâ denudatâ totum corpus cribri instar perforatum spectantium oculis subijcitur. Escara marina Rondeletij Monspelliensis Medici suâ tempestate celeberrimi. Muscus intybaceus, crispus marinus Cl. Lobellij Medici Insulani, & rei herbariæ acerrimi perscrutatoris: Lactuca marina Herbariorum. An Fuci marini prima species Dioscoridis. lib. 4. cap. 95

Quis non mirabitur **ANDROSACEM** Dioscor. & Plinij? à solertissimo Calceolario in tantâ rerum maritimarum scelestissimâ copiâ, vt plantam marinam pusillam sanè, sed elegantem repositam? quæ, vt in Mari nata, è saxo in cinereo albicante, & humi inuoluto, ò quàm perbellè efflorescit, exiles spargens pediculos, cirrôsue glabros, nitidos, crebros, & rectos; singuli singulos clypeolos medio centro sustinentes, circinnatum Umbilicum vrachis appensis qui referunt: vnde Umbilicus marinus à Monspelliensium scholâ nominatur: tota albescit hæc Planta, quod vndis eiecta, sub quibus ex squallido, cinereoque virebat, littore sit excepta. Indrofaces est quorundam, ab vrina nimirum, & Hidropicorum aquis educendis. Fungus marinus exiguus à Gesnero dicitur; ob similitudinem fortasse, quam huius plantæ folliculi in summitate adhærentes, cum fungis nostratibus, formâ ipsâ habere videntur. Musci marini genus Melchioris Guilandini Borussi, Medici, & Botanici præstantissimi. Lib. de figur. lapid. cap. 7

LENTICVLA similiter marina Serapionis, Tyrreni Maris, Cap. 235. & Adriatici indigena: habetur, *Folijs angustis, Oxyridis, Scoparia dictæ* (vt Lobellium loquentem referam) *in flexilibus loricatis spetiolis sesquipalmaribus refertis, & onustis, copiosis bac-* Simpl. Lib. de Stirp. obs. cap. propr.

cis rubentibus, vacuis, membranaceis, teretibus, lenticulis similibus, & paribus, unde ei nomen.

Aduers. 277

*lib. 4. c. 145.
simpl. c. 303.*

PLANTA, quæ in gratiam munifici Sprechij delineatur; Scamonia est Monspelliensis, à Lobellio sub hoc nomine diuulgata: ratio nominis, quia Scamonix legitimæ Dioscoridis, & Serapionis folia imitetur, & eius modo lacteum succum fundat. Est etenim Planta Adriatici nostri Maris, & Mediterranei alumna, radicem quæ habet candidam, succosam, policis crassitudine, subtus terram hinc inde serpentem, cui caules sunt multi bipedales, furculosi, & recti, folijs leuibus, mollibus, & pallidis Hederæ quodammodo similibus onusti; florem, quæ producit, album: tota vero planta succo lacteo manat.

*Cap. 330.
simpl.*

Nonnullas alias plantas è varijs regionibus maritimis ad Calceolarium demãdatas, cernere est in hoc pelagico Quæstore, vt Iuncum marinum Gramineum Lobellij, & eiusdem Leucoion Latifolium in suis de stirpium obseruationibus notatos. Erucam marinam, sic nominatam, quia Erucam hortensem sapore æmuletur. Tripolium Dodonæi, seu Turbith Serapionis, multum tamen à Turbith Mesues, & Auicennæ distantem, & quamplurimas alias, quas singulas recensere longum nimis esset.

Lib. 5. c. 94.

Per maritima digrediendo, quò studiosorum animi recreari possint, Alcyoniorum quæq; genera ad mentem Dioscoridis succintissimo penicello historico delineabo; quibus nobilissimæ illæ Aues marinæ, quas Græci *Αλκυονες*, Latini Alcedones nuncupant, nomen fecerunt, non quod (vt plerique credidère) ex earum nidis Alcionia fiant, & mari innatent; sed quia (& probabilius) super hæc per mare tranquillum, & paccatum fluctuantia, tempore potissimum hiberno, & brumali, quo summa est in mari tranquillitas, Alcyones nidos sibi ad foeturam fiant, & struant; vel quòd, & fortasse rectius, ex eadem materiâ, quâ & Alcyonia in mare fabrefiunt, nidum hæc Aues ferè sphæricum, vt notat Ælianus, vnico, & exiguo foramine contextum, efformant, quò (ò admirandum in Auibushisce sagacissimum ingenium) vnâ cum prole, vndis neq; in nidum vlla parte pene-

lib. 9. cap. 17

penetrantibus, nílque veritæ maritimas tempestates; tutæ ab hostium infidijs, & fortunæ euentu esse possint; nec non in promptu pabulum habeant, pisciculos nimirum quibus aluntur, circa nidum, veluti ad escam annatantes; quam sagacitatem expressit Aristoteles, descripsit Ælianus, nec non Isidorus; hoc idem affirmat Plinius. Sed vnum vt memoriâ dignum, ex Æliano, non silebo, cui etiam subscribit Diuus Basilus: (quódque in illud genus hominum dictum intelligatur, quibus rerum quarumlibet tranquillitas est) scilicet pariente Alcyone mare subsistere, miræque pacari serenitate, pacem, & amicitiam inter se habere ventos; parere has auiculas; non multo maiores Passere Aue, vt notat Aristoteles, media hyeme, & tamen Cœli temperatione ijs largiri, nec non eo tempore dies esse tranquillos, vt fœtibus hisce educandis obsequium ipsa rerum natura præbere videatur, quod similiter hisce carminibus perbellè admodum expressit Ouidius,

Perq; dies placidos hyberno tempore septem

Incubat Alcyone, pendentibus æquore nidis:

Tum via tuta maris, ventos custodit, & arcet

Æolus egressu, præstatq; nepotibus æquor.

Hinc & Alcyonios dies illos traducere est in prouerbio, quibus datur vita non procellosa, & ærumnosa frui, ac eisdem infortunia conticescunt.

ALCYONIVM primum Dioscoridis, ex falso liquore, qui maris est proprius (vt & cætera Alcyonia) cum spumâ, tenuissimis fordibus, vel quâdam lanugine permixtâ; in substantiam densam, & satis ponderosam, spongiæ in specie haud absimilem, concretum: cui sapor est acerbus, & tetro, prauoque odore, putidos olet pisces: tenui quâdam cute albicante est obtectum: interiore autem in parte, quæ substantiam veluti spongiosam spirat, color ad rufum, & fuscum declinat.

ALCYONIVM sub primo hoc genere reponendum, non sine spectantium admiratione, in Musæo reconditum habetur; extuberantibus namque tubulis, nec non concauitatibus, ac si continuo vndarum fluxu, & refluxu esset compactum

Hist. anim.

lib. 5. cap. 8

Hist. anim.

lib. 12. c. 7.

Ibidem

lib. 10. c. 12.

lib. pr. cap. 7.

In Exem.

Hom. 8.

Moraliter

quid Alcyon

Auis?

Hist. anim.

lib. 9. c. 14.

Metamorph.

lib. 11.

Loc. cit.

ctum, vndique plenum est, quod verò maiorem allicit admirationem, in adeo egregiam formam seipsum patefacit, vt naturam in efformando amplo, & prægrandi capitio, Diadema illud referente, quo veluti fasciâ quâdam, caput regium olim circumligabatur, artem elusisse dixeris.

Loc. cit. **ALCYONIVM** secundum Dioscoridis, cuius figura est longiuscula, primoque oblongior: concreti in oculo vnguis (vt Marcellus) & vt alij penicilli ocularis, aut spongiæ faciem habens: leue est, & sine pondere, quia rarum, & foraminibus plenum: tactui quod cedit, ac odorem panè Algæ, Fuci marini spirat.

Loc. cit. **ALCYONIVM** tertium Diosc. Vermiculorum speciem ostendens, & ad Purpuræ colorem accedens; cuius consistentia mollis est. Alcyonium Milesium Quorumdâ. Alcyonium Vermiculare, seu Vermichiara marina Imperati, inuolucro prælungorum filorum non dissimilis.

*Histor. nat.
lib. 27. c. 8.*

Loc. cit.

ALCYONIVM quartum Dioscor. lanas pinguitudine sordidas repræsentans, foraminibus plenum, vt secundum, similiter leue, & rarum.

Loc. cit.

ALCYONIVM quintum Dioscor. Fungi figurâ; in quo nullus præsentitur odor; extima cuius cutis est levis, intus vero pumicem lapidem asperitate imitatur: omnium sanè Alcyoniorum calidissimum, adeo namque insigni caliditate flagrat, vt & pilos vrendo absumat, cutemque corrodat, ac in eius profundum penetrans, vlcera molliatur.

Lib. 27. c. 3.

ALCYONIVM Milesium nonnullorum (sed perperam) Tubulara potius purpurea ab Imperato descripta: in eius namque meatibus, quibus tota scatet, Tubulos, vermes marinos, vt in proprijs domunculis procreari, & viuere creditur; puniceique coloris Coralijs rubris similis, fit. Hoc non vermiculorum speciem demonstrat, vt Milesium Alcyonium à Dioscoride traditum: sed potius consistentia quædam marina existit, substantiæ lapideæ sanè, sed quæ facillimè in partes scindi potest, tota fistulosa, parallellis etenim rectis, seu canaliculis inanibus, internodijs quibusdam distinctis, miro naturæ artificio constructa visitur: qui inter se dum coalescunt, superficies aliquot, per interualla constituunt, ac si

Loc. cit.

crustis

erustis adiuncta essent.

ALCYONIVM peregrinum in colore cinereum, ob formam non despiciendum: ab huius namque parte infernâ, globosâ, & densâ, rami aliquot satis oblongi, sed crassitie varij, ordine indistincto exiliunt, cornua cuiusdam animalis referentes; quod si quis Alcyonium ramosum nominabit, rectè fecisse iudicabitur: uti etiam ob saporem valdè falsum, & acre, quo gustantium lingua mordicatur: sub classe Alcyonij quinti Dioscoridis collocari potest; à solertissimo Sprechio, Calceolario Iuniori dono transmissum, quod Alexandriâ Ægypti acceptum dicebat.

Loc. cit.

ALCYONII, & aliud genus non vulgaris famæ, aliquot ab hinc annis in Musæo custoditur: cuius singularem formam si spectes, cum vnâ parte veluti sphæricum sit, alterò verò turbinatum, Fici arboris fructum, aut Pyri faciem æmulari dices; sapor illi cum sit acerbus, tetro odore nares feriat, cute extimâ albicet, satísq; densum, ac ponderosum sit; ad primum Alcyonij genus Dioscoridis reduci non inconcinnè potest.

Loc. cit.

ALCYONIVM sub rotundum Georgij Agricolæ, & Quorundam Recentiorum, qui non desunt, primum Alcyonij genus facere, quàm benè non audit Gesnerus: asserens figuram ipsam, quamvis rotundam, non satis esse ad conuincendum, rem eandem esse cum Alcyonijs; ut potius Pila, Ballæue marina ob figuram rotundam, nuncupandum veniat: quod cum Brasauolo idem Gesnerus inter spongas reponit; & si Zoophiton non sit, idest planta animal: hoc autem intelligendum crediderim, ratione facultatis exsiccantis, quâ pollet, & eundem ferè vsum præstandi, ut spongiæ: Globus sphæricâ figurâ est, mari innatans, mollis, laxis, rarus, inodorus, ac ferè insipidus; exilibus pilorum instar, & breuib. cuiusdam herbæ minutissimæ festucis, colore fuscis, mutuô supra littus ex fluctu collidente, immistâ spumâ intricatis, confartus: De quâ Ballâ meminit etiam Galenus, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, nec non à defluuio præseruandos capillos scripsit, quam *σφαῖραν* *δακτυλίου* appellat.

Lib. 4. d. nat. foss.

Lib. 4. de A. uib. cap. de Alcyone.

Loc. cit. & 4. de aquat. lib.

Lib. de comp. medic.

loc. cit. cap. 2

ALCY-

ALCYONIIS ad latus disposita iacet Adarces, seu Adarca Latinorum, ut ijs cognata: est namque veluti Alcyonium palustre, & tamquam concreta falsilago, quasi crustacea, fragilis admodum, ob tunicas subtilissimas, quibus multis est compacta, in palustribus, & humidis locis, ex spumâ aquæ dulcis, & marinæ, ubi se admiscunt, per siccitatem circa arundines, & cremia tenuis emergens. Huius meminit Dioscorides, nec non Galenus, quam inter medicamenta calida reposuerunt. Calamochnes est Græcorum ex Delacampio, idest τὸν καλῶμον ἄχυν. calamorum scilicet, arundinumue spuma: quamvis in Plinij vulgatis exemplaribus, corrupto fortasse nomine, Calamochnus legatur. An sit illa, de quâ idem Plinius sic scribit. *Sinapis naturam, effectusque eosdem habere traditur Adarca, inter Sylvas tactâ cortice calamorum sub ipsâ comâ nascentis*: quamvis suspicari liceat, rem eandem non esse; cum hæc non inter aquatilia è spumâ aquæ dulcis, & marinæ, ubi se miscent reponatur, sed inter Sylvas nasci dicatur; quâ ratione à nonnullis inter species sinapis, ut herba, est numerata: attamen alter locus Plinianus si consideretur, ubi hæc habet. *In Italiâ nasci Adarcam nomine, palustrem, in cortice calamorum tantum, & sub ipsâ comâ nascentem* (sic namque ex eodem Delacampio corrigendus videtur hic locus) *utilissimam dentibus, quoniam vis eadem est, quæ Sinapi*: illammet esse cum Calamachne Græcorum, & Calamochno Plinij: statuendum videtur.

Ne autem ab instituto ordine ingenium aberret: si quis Concharum, Cochlearum, Conchyliorum, & Turbinatorum, non minus elegantem, quàm vberimam seriem inuisere cupit, Musæum ingrediatur Calceolarium: ibi etenim quæ Mare nostrum Mediterraneum, quæ ab orbe hoc nostro remotissima Maria, huius generis eiectionamenta producant, admirari poterit: quibus singulis ob magnam ludentis naturæ varietatem, ob tot colorum differentias, & denique ob tot figuras, cum perdifficile admodum sit propria nomina aptare, conabor tamen in legentium gratiam, quorum congruam Nomenclaturam ponere dabitur, id lubentissimè exequi: quæ verò nedum à veteribus, sed nec à recentioribus nomine insignita

lib. 5. cap. 94
Lib. 11. de
med. facult.

Hist. plant.
lib. 9. cap. 11

lib. 20. c. 22.

lib. 16. c. 36.

Loc. cit.

infignita neutiquam sunt, illa eadem proprijs characteribus, aut qualitatibus delineare nullius erit laboris. Et à re fortasse fabulosâ, falsiq; suspectâ, à vero tamen non alienâ, vt naturæ miraculum, exordiri placet: à Conchis nimirum illis (quarum imago ad viuum delineata subiicitur) quæ Anatifera à scriptoribus nuncupantur: quòd ex ijs, quæ pars est exclusa, & emissâ, in maréque proiecta, Aues excludantur, & in Anseris siluestris minoris speciem, aut in Anatem siluestrem, huicue congenerem Auem adulescant, quæ verò humi, & sicco manet emoriatur, quoniam in aquâ est eius nutrimentum, & vita. Hasce Conchas ex putridis nauium lignis, aut ex Arborum stipitibus, furculisve in litus proiectis, & Maris alluionibus perpetuò irrigatis procreari perhibent, nonnulli rerum Septentrionalium Historiam, qui scriptis mandarunt: hoc idem affirmat Lobellius in sua de Stirpium Historia: quas se ad Tamesim amnem, quâ Londinum præterfluit è Nauis annosæ carinâ auulsas habere testatur. Etsi apud Conradum Munsterum aliter habeatur:

In Scotia, scribens, nec non in Insulâ Pomeniâ, quæ haud procul abest à Scotia versus Aquilonem, inueniri arbores, quæ producunt fructum folijs conglomeratum: & is cum opportuno tempore decidit in subiectam aquam, reuiuiscit, conuertiturq; in Auem viuam, quam vocant Anserem arboreum: quod ne figmentum à nouis scriptoribus excogitatum credatur, Veteres quoq; Cosmographos, præsertim Saxonem Grammaticum huius arboris mentionem fecisse notat.

*Cosmograph.
lib. 2. cap. 11
de Scotia.*

Hoc idem ex relatu cuiusdam Auctoris Scoti, rerum occultarum solertissimi perscrutatoris, affirmat Olaus Magnus: dicens: *In Orchadibus ex quodam fructu Arboris cadente in Mare, generari Anates, qui paullulum susceptis alijs euolant ad domestica, vel syluestria: ita vt ex horum Auctorum scriptis innotescere potest, Aues has veluti fructus esse quarundam Arborum, quæ illis in regionibus super riuos maris sunt: nec non in eorundem corticibus potius, & stipitibus pendere, quàm in ramorum summitatibus; quas genitas crediderim non per coitum, concubitumve, sed ex humore, succove crasso proprietate innatâ, veluti semine, ab arbore ex se emissio, ex quo condensato primitias generationis suscipiant parua hæ Anatum species, & pro tempore ab arboris humore incremen-*

Lib. 19. c. 6.

D

tum

tum acquirant (quod si etiam addas; ex infuso rore cœlesti huic fœtationi augmentum impertiri, nec id præter rationem erit) quæ postmodum maturitatis tēpore superueniente, instar fructuum ad maturitatem peruentorum, ex arboribus in subiectam aquam decidunt: & proprio pabulo nutritæ, per incrementum carne, & plumis decoratæ, ad prænarratam magnitudinem proficiant. Fabius Columna Neapolitanus Vir sanè doctissimus in suo de Plantarum historia libro Balani marinæ speciem à Rondeletio descriptam esse affirmat: hæsitabat sanè animus in harum Auium historiâ, idque eò magis cum videam ab Auctoribus diuersimode hanc commemorari: ni fabulosam non esse, sed veram oculatâ fide nuperrimè mihi significasset Cl. Vir. D. Pancratius Mazzanghius Barghaus, in Pisano Gymnasio Simplicium Medicinæ summâ cum laude Professor publicus, & horto medicinali præfectus deputatus, qui dum præterito mense Augusti Veronæ esset, vt mandato Serenissimi, & Inuictissimi Magni Hetruriæ Ducis, collectas ex celeberrimo nostro Baldi Monte stirpes, quibus vndequaque opulentissimus visitur, in nobilissimum Viridarium Pisanum ad vsum medicinam facientium erectû, transmittendas curaret: Musæum Calceolarium, pariter & nostrum, inuisere non est dedignatus, varia, & illa quidem iucundissima, inter nos fuere colloquia philosophica, & medica: incidit tandem sermo in hæc Aues: vnde attestabatur in florentissimo Musæo illo, Regio sanè, quod Pisis auspicijs eiusdem Serenissimi Magni Ducis summa cum veneratione custoditur: inter alia naturæ miracula, ramos quosdam satis grandes ex regionibus Septentrionalibus transportatos, asseruari, auulsos ab Arbore fatebatur: in quorû corticibus pendent, ac si sint Conchæ circinnatæ ferè rotunditatis, foris albidæ, lucidæ, & læues, tenuitatem testæ Mytuli modo præferentes, & nuci amygdalinæ compressæ pares: ex quibus in mare lapsis Aues prænarratas excludi referebat. Hanc eandem Auem crediderim exprimere voluisse Scaligerum, & si diuersi generationis modo: cū dixerit: *In Oceano Britannico ignotam Auem Anatis facie rostro pendere de reliquijs putridis naufragiorum, quoad absoluitur, atque abeat quæsitum sibi pisces, unde alatur: quam se vidisse testatur:* & à

& à Britonibus Bernachiam appellari tradit: recepto etiam in prouerbum vocabulo, cum ignauiam cuiuspiam exprobare volunt, hoc nomine insigniunt, quasi neque caro sit, neque piscis. Quo etiam loci de aquarum miraculis agens, ut quid admirabili memoriâ dignum, de Iuuernæ Insulæ non procul ab Ibernîâ quodam fluuio, hæc habet: *In eum* (inquit) *quæ arboris unius imminentis collapsæ frondes fuerint, piscium formam induunt: Pisces viuunt deinceps: Quamquam subtilius consideranti, non tam esse videtur hæc fluuij vis, quam arboris ipsius: nam quæ frondes in terram cadunt, animalia uolucra effecta euolant. Quid mirum? nempe, ut in terra mutantur plantæ, aliæ in alias, ita supra terrâ gignunt è seipsis animalia, idq; non è putrefactione, sed quædam quasi semina fouente ad generationē:* Hæc doctissimus Scaliger: in cuius etiam disputationis fine, ut singularis miraculi Historiam subtexuit: allatam Francisco Regi, tradens, Concham non admodum magnam, cum auicula intus penè perfectâ, alarum fastigijs, rostro, pedibus hærente extremis oris Ostraci: ut & Viri docti mutatum in auiculam Ostreum existimarunt: hæc scripsisse volui, quò scias naturam semper in rebus nouis progignendis fœcundâ esse, & si in eisdem contemplantis intellectus humanus sæpe numero cęspitare videatur; sed ad Conchas Anatiferas rursus: ut aliquid etiam moralitatis ex ijs exsugere liceat: Concha hæc homo ipse est, qui & si ne superbiat, dictante S. Bernardo, in membro illo generationis principia suscipere admoneatur, quod sub se rectum intestinum deiiciendis ab electione, consilióq; fœcibus à naturâ destinatum, supra autem, vesicæ collum continet, cuius proprium munus est (ut Gale-^{3. de simp. caus. cap. 2.} no placet) susceptam vrinam statuto tempore continere, ac inde excernere. Nihilominus medio potentiæ illius, quæ ei dat esse, ex arbore vitæ Concha lucidissima fit, ex quâ summū, præpotensq; bonū excluditur: per mare nāque tribulationum mundanarū expansis facultatū animalium alis Iobice volitans, computationibus, & crapulis clauso ore, cōcupiscibili, irascibilisq; deposita, ac spreta, fortitudinis pedibus innixus, ac tādē diuinę gratiæ plumis indutus, Auis Deo vno, & trino gratissima, euadit, cœlestisq; illo cibo consolatur, quo Beatorū animæ in Cœlis gaudent.

NE verò quæ in Musæo sunt recondita, in occulto iaceant, quinimo cuius propalam fiant, opus hoc iam per me incēptum proxima Concharum fētura lubens narrare non desistam: & quæ primâ facie se se offert, illa est, quam Plinius distinctione testæ imbricatim vndatam esse notat, & quæ à *Lib. 9. c. 33.* Rondeletio imbricata vocatur, nec abs re. Hæc namque satis magna, & lata ambitu inferiore est, superiore verò parte, veluti in angulum obtusum desinit, intus testæ est ei lævis, & candida, foris dura, & ad vndarum se se attollentium similitudinem distincta, nec non tegularum illarum curvarum modo, quæ tectis ad arcendas pluuias apponuntur, quæq; imbrices vocantur, constructa visitur, vnde ei nomen.

CONCHA Echinata, siue aculeata Plinij: in qua vniones reperiri scribit; huius testæ sunt asperæ, concauæ, striatæ, & in ambitu incisæ: in strijs, seu exochis aculei frequentes, instar Echini marini, eminent, sed incurui, & certis intervallis à se se distincti. *Lib. 9. c. 35.*

CONCHA, quæ Venetorum est Muscolo, à Rondeletio Musculus striatus dicitur, quia huius testæ musculis marinis, haud absimilis sit, quamvis firmior, ac spissior, parvisque strijs, alijs rectis, alijs obliquis sit delineata: quæ etiam cum formam Rhomboidem tota repræsentet, vnâ namq; parte prominat, aliâ verò recta est. Conchæ Rhomboidis nomen ab eodē tribuitur: Bellonius à formâ Quercinæ Glandis, *βαλανόν* *Lib. de aquat.* apud Græcos, & Glandem apud Latinos dici tradit: sicut & Spondylum nonnullorum esse affirmat.

CONCHA Longa Plinij: quia nulla alia hac sit longior, ac strictior: testæ huic est aspera, in cinereo albicans, lineis multis, ac diuersis distincta, quâ vero parte replicatur, foramina multa habet, ordine separata. Donax, seu Dactylus Mas Bellonij. *Loc. cit.*

CONCHA Longa Rondeletij, quam duæ formant testæ magnæ, longæ, spissæ, & rugatæ, colore vario in ambitu rubescente, cuius medium albescit, intus cum læuitate candidè apparent.

CONCHA figuræ Spondylorum, aut minimorum Ostreorum *Histor. anim.* non dissimilis, quam Aristoteles, pictoribus olim in vsu *lib. 5. cap. 15.* fuisse

fuisse tradit, non ad deluendos, aut asseruandos colores; sed quia huius testæ, quæ sunt spissæ, intus læues, foris inæquales, & asperæ, & cinnabaris in colore æmulæ, raderentur, ac proinde ad conficiendos colores essent vtilis.

CONCHA, quæ ad proprium locum distributa visitur, cum Minij colore sit imbuta, vt Corallium rubrum planè imitetur, meritò Coralinæ nomine venit decoranda. Hæc externâ testarum parte Pectinem Concham refert, non tamen est striata, sed lineis tantum aspera, & tuberculis rubris inæqualis, intus verò læuissima est candidi marmoris colore.

CONCHA striata Rondeletij; non Vniualua, sed quæ testis duabus constat, pectinum modo in ambitu ferratis, multum cauis, & in dorsum multum elatis: intus læuibus, foris striatis, formâ ad sphæricam figuram, quæ proprius accedunt.

CONCHA striata, fasciata, & rufa Eiusdem, superiori similis, sed per transuersum virgas latas, sicuti fascias, in colore rufescentes, vice striarum, ductas habens.

CONCHA striata Eiusdem: superioribus longior, testis multum cauis canaliculis profundis, aliquot lineis per transuersum ductis constans.

CONCHA hæc, quæ ob pulchritudinem intuentium animos ad sui contemplationem meritò allicit, RVGATA à Rondeletio nominatur, & RVGOSA est Gefneri, caussa nominis, quod testæ, quæ animali pro domicilio inseruiunt, fatis magnæ, & valdè spissæ cum sint, foris lineis multis, elatisque, nec non per transuersum ductis, contracta superficie, veluti cute in plicas, rugatæ conspiciantur: intus verò sunt leues, & coloris argentei: in quâ Vniones præ puritate nitidi roris in conceptu accepti, veluti in proprio vtero non sine spectantium admiratione scintillare, & niueo candore splendere cernere est: fœtus origine memorandi, pulchritudine adedè eximij, vt ob nitoris, & præstantiæ dignitatem (ne quæ ab Auicenna, Serapione, Alberto magno, & Solino, præ cæteris, de illis sunt scripta, commemorem) in Sacris quoque literis sub parabolâ, & metaphorâ, pro Deitate accipiantur. *Simile, inquit Matthæus, est Regnum Cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas: inuentâ autem*

*x. can. cap. de
viribus cord.*

Cap. 197.

Cap. 11.

Cap. 40.

Cap. 13.

vnâ

Apocal. 21.

Lib. 9. c. 35.

Lib. x. c. 14.

Marbodius
cap. 60.

Unâ præciosâ margaritâ abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam. Et apud Ioannem, vt innumera alia Sacræ Scripturæ loca ommittam, de portis Sanctæ Hierosolymæ legitur, quæ singulæ singulis constabant margaritis: De quarum natalibus, nomine, & formâ perlegas obsecrô elegantissimum hoc carmen, ex dictis à Plinio, & Æliano decerptum crediderim.

*Tollitur è Conchis species memoranda marinis
Unio, dictus ob hoc, quod ab unâ nascitur unus,
Nec duo, vel plures vnquam simul inueniuntur.
Cuius ad hornatum laudatur candida forma,
Vt deceat vestes, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur hiantes
In Cælum patulæ rores haurire supernos,
Ex quibus orbiculi candentes conspiciuntur,
De matutino fit clarior Unio rore,
Ros vespertinus fœtus solet edere fuscus,
Et iuuenes Conchæ dant baccas candidiores,
Obscurat fœtus Concharum grandior ætas;
Quanto rorantis fuerit plus aëris haustum,
Tanto maiorem gignit roratio baccam.
Ultra seminucem sed crescere nulla putatur:
Quod si celsa micent tonitru conuexa corusco,
Conchæ diffugiunt subita formidine clausæ,
Sic intercepto conceptio deperit hausto,
Et fit abortiuum, quod cœperat inde creari.
Insignes baccas prædam maris India gignit,
Gignit & insignes antiqua Britannia baccas.*

*Moraliter
quid Concha
margaritifera*

Carmina hæc adeo animum excitarunt meum, vt malè actum crediderim, ni, quid ex ijs pro Diuinâ gratiâ acquirendâ, elici possit, proponerem. Beatus homo, qui commissi peccati aduentante horâ pœnitentiæ, & saluberrimi conceptus instante tempore: expansis cordis ramulis spiritu tumentibus, Iesum Christum Saluatorem nostrum humilissimè deprecabitur, vt diuino cœlesti rore illius anima impleatur, quæ à canibus marinis, insidijs nimirum mundanis, per mare hoc turbulentum hinc inde agitur: & quò mentis tenebræ innu-

innumeris erroribus obscurata, discuti possint; intellectus ab æterno Sole Deo illuminetur, & perficiatur: sic enim diuinâ gratiâ præuia, lucidior reddita anima, ac in bonitate perfecta magis, rore illarum virtutum fœcunda, quæ hominem beare solent: vt candida margarita, & præ puritate fucci adepti à quacumque labe aliena, è Conchâ miseriarum, veluti ex Probaticâ piscinâ, quo loci infirma iacebat, extracta, cœlesti conceptu purissimo, nitidissimóq; oppleta, Deo trino, & vno in candore bonitatis se se offerens, inter felices illas, beatásque sedes numerabitur; vbi Sancti sicut stellæ in perpetuas æternitates fulgebunt: Est & aliud non subticendum, quo vnusquisque discat, quanti valeat pro deuincendis tribulationibus, vitæ integritate cum Christo Redemptore esse coniunctum. *Concha* (inquit Plinius, de Margaritifera loquēs) *cum manum videt comprimit sese, operitq; opes suas, gnara propter illas se peti: manumq; si præueniat, acie suâ abscondit, nulla iustiore pœnâ, & alijs munita supplicijs.*

Loc. cit.

Hoc etenim homini illi pio perbelle aptari potest, qui vbi primum imminentem tentationum Diabolicarum manum præuiderit, conscius, nihil aliud ab immanissimâ, & rapacissimâ Belluâ machinari, espiscarive, quàm animæ raptum: vt diuinum hoc Thesaurum, ob quod ad sui similitudinem, & imaginem Deus omnipotens creauit hominem, illæsum custodiat, ac conseruet: statim in propriâ Cellulâ, veluti in Conchâ, spiritu, & oratione sese comprimit; Christo, à quo omnis humana salus dependit, contrito corde signo Crucis submissè seipsum vouit. Vnde ex infirmo fortior factus, illusiones quascumque Diabolicas præueniens, acie orationis, & ieiunij cēsâ monstruosissimâ manu, præ animæ fortitudine coram Deo exultat: nullâque aliâ iustiore pœnâ ob demerita multatur Diabolus, quàm quòd deuictus, derridendusq; defugatur, & ad proprias tartareas sedes, vt auidissimus, nefandúsq; animarum prædo, sine vllâ mercede demandatur.

*Moraliter
quid eadem
Concha.*

CONCHA, & alia margaritifera, ab Athæneo notata in hâc supellectile marinâ referuatur: pulcherrima sanè, tum ob magnitudinem, & formam (est námque magna, & spissa, modicéq; caua, & vnâ parte aurem habet, alterâ rotunda est)

E

tum

tum etiam ob splendorem, quo, tota læuis cum sit, vnionum modo nitet, maxime internâ parte, cum externè non nihil flauescat.

CONCHAS illa commemoratione dignas non subdicebo, à Rondeletio Venereas nuncupatas: fortassè quia habitâ illarum Concharum delineatione, quæ à Plinio ex Mutiano referuntur, nullæ aliæ sint censendæ, quàm illæ, quæ apud Cnidiorum Venerem in cultu habebâtur; quoniam huiusmodi Conchæ, illâ nimirum parte, quâ per planum sunt extensæ, & denticulatæ, Naui Cnidum missæ portanti nuntios à Periandro, vt castrarentur Nobiles pueri Cnidij; & eius clauo affixæ, illam ventis plenâ firmarint, donec Principem sceleris pœnituisset, ac alia, quæ decretum abrogarent mandata peruenissent: vndè cum parte illâ quâ compressæ sunt, & quâ etiam saxi adhærent, illâ eâdem nauigando, nauibus affixæ, illarum cursus remorari putetur: à Mutiano ex Plinio Remorę dicuntur: quod autem nauigent hæ Conchæ: audias Plinium; *Nauigant Concha Venereæ, præbentesque ventis concavam sui partem, vt velificationi aptiorem, & diuersam auræ opposcentes, per summa aquorum velificant.* Bellonius Conchas læuigatorias vocat; quia & harum testa læuissima sit, & hisce mulieres ornamenta linea læuigando poliant, adeout splendeant, quæ similiter & chartis expoliendis sunt in vsu: ex quo Plinius: Chartarum scabriciam læuigari dente, Conchæve scribit, sed literas caducas fieri: Porcellanæ à Gesnero vocantur: Ne vero & hæ Conchæ sine aliquâ moralitate relinquuntur; crediderim, sub harum delineatâ naturâ, animam nostram rationalem à rerum omnium conditore Deo per vniuersum cerebri corpus fusam, & distributam, quò bonum, & malum prospiciendo, homini bonitatem amplectendi influat, ac eidem quæ nocitura videt euitandi normam demonstret, sub metaphorâ, nec insipienter exprimi posse: cui cum munus hoc regium sit demandatum, vbi capit, Nauem humani corporis eius imperio dicatâ, ventis concupiscentiæ, irascibilis, superbiæ, & vindiçtæ plenam esse: ne plus iusto in altum efferatur, néve ob sensuum turgentiam, ac eorundem igneam ebullitionem aliquod procello-

Lib. 4. c. 15.
& lib. 9. cap.
25.

Loc. cit.
Loc. cit.

Lib. 13. c. 12

Lib. 4. de
aquatilib.
Moraliter
quid Concha
Venerea.

cellosum infortunium patiat; medio illarum potentiarum, quæ illi inferuiunt, nobiliorem, splendidiorēque magis reddunt, sensuum surrectū feruorem compescit, ad proprias sedes relegat, ibique illos permanere imperat, vsquequò facti pœniteat, & alia perueniant mandata, Prudentiâ, & Temperantiâ sic annuntiantibus, quæ primum decretum, in perniciem humani corporis, & animæ à sensibus paratum, abrogent. Quod etiam sub hoc eodem metaphorico stilo à Virgilio hisce carminibus expressum, putarim.

Tanta ne vos Generis tenuit fiducia vestri?

Quos ego; sed motos præstat componere fluctus.

Singulæ modò species describantur. Quarum Prima magna est, & formâ ouatâ. Purpurâ maior, & latior, in cuius extremis partibus duo foramina veluti muricata natura erexit, vnum cibi capescendi gratiâ, alterum ad excrementa eiicienda destinatum (vnde Murex à Mutiano ex Plinio dicitur) parte compressâ denticulata est, aliâ vero, ac si ouata esset, ob colores est insignis. lib. 9. cap. 25

CONCHÆ Venereæ secunda species; multo minor primâ, longiuscula tamen est, & in ventre, parte nimirum simâ, rufum habet colorem, in huius labris denticulatis strigæ rufæ sunt, dorsum in summo est varium, albis, pallidis, & glaucis maculis ornatum.

CONCHÆ Venereæ tertia species, superioribus sanè similis, sed parte, quâ plana est, compressa magis, & maculis rotundis notata.

CONCHÆ Venereæ quarta species; parua semper manens, vt aliæ rimas habet, parte vnâ plana est, alterâ verò in tumorem eleuatur: hæc tamen non superiorum modo varijs est à natura depicta coloribus, sed vndeque candida visitur. Calculus Vteri est Quorundam, figurâ etenim Vterum muliebrem exprimere quodammodo videtur.

CONCHA, quæ *Ktels* est Græcorum, in hunc gregem collo-
eanda venit. Pecten à Gaza dicitur. Bivaluis, & Clusilis
Concha est ex Aristotele, duabus námque testis constat,
vnâ planâ, alterâ concavâ, ac veluti in dorsum eleuata, à
cuius strictiore parte, quâ aurita est, striaturæ incipientes,

*Histor. anim.
lib. 4. cap. 4.*

lib. de aquat.

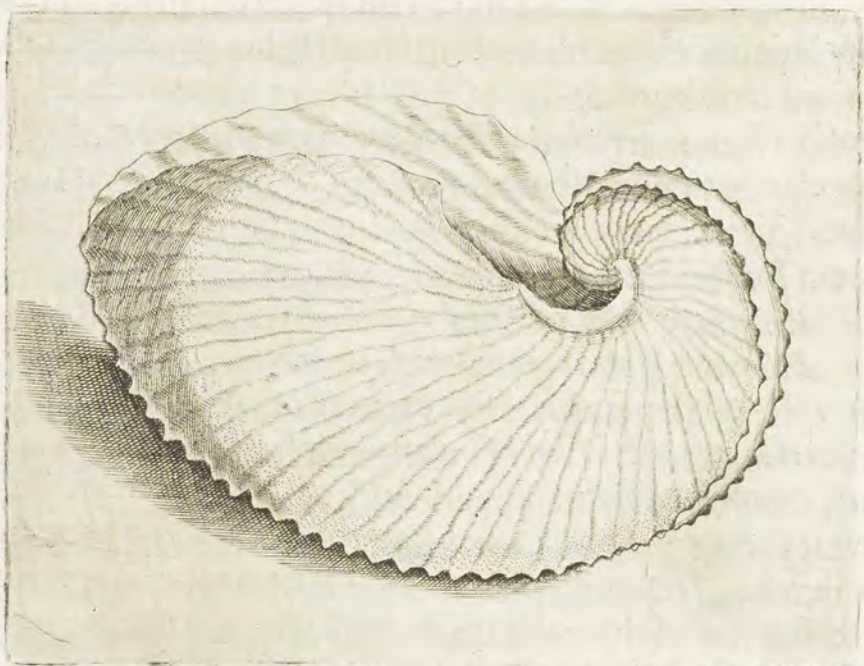
ad imum marginem, & veluti in orbem amplificatum deductæ sunt: vt striæ magis, quàm canaliculi promineant.

Pecten auritus à Bellonio nuncupatur, quod binis vt plurimum veluti auriculis sit hæc Concha ornata.

PECTEN alter in colore Coralio rubro non dissimilis, succedit; cui latiores, & ampliores superiore natura largita est aures: corporis formâ oblongior, & strictior extat strias, & exochas simplices habet, ternis, & quaternis lineis à summo ad imum ornatas: Pectunculus est Latinorum, & Romia Italarum; quoniam Romiæ, seu Heremitiæ è Compostellâ Hispaniæ regione redeuntes, quò loci voti, & venerationis gratiâ corpus Sanctissimum Diui Iacobi visitant, ac adorant, hosce Pectines pileis affixos gestent; quâ ratione & Conchilium Diui Iacobi de Compostellâ à nonnullis dicitur.

PECTUNCULI, & alij auriti visuntur, varijs coloribus notati, vt potè cinereis, candidis, & nigris. Pectinibus certè figurâ, & delineatione similes, sed magnitudine multò minores.

Nec omittam alios Pectunculos in colore nigricantes, formâ, & figurâ superioribus oblongiores, vnâ tamen tantum parte auriti qui sunt.

CON-

CONCHA hæc non minus rara, quàm pulcherrima, ad legentium libitum, quam est videre: *Ναυπλῖς* à Græcis dicitur, & Nautilus est Latinorum, ac Bellonij: à Rondeletio autem sub Polypi testacei nomine ex Aristotele describitur. Quæ iuxta Plinij delineationem Acatij modo carinata est, & omninò Pupe Inflexa, Prorâque rostrata, Navis rotundæ formam refert: cuius testa lactei coloris, lucida, politâque, sed admodum fragilis est, ac magnitudine membranam pergamenam non excedit: strias in longum ductas, nec non in formam rotundam abeuntes habet. Foramen per quod Nautilus Polypus Aristotelis, & Plinij alitur, nec non veluti è proprio domicilio exit, amplum, magnûmque est. Piscis hanc Concham habitans, ac regens actione morabilis, peritissimus nedum natator, sed & in regendâ Naui solertissimus Nauta est: ita namque instituyente naturâ, placato mari, & vndis tranquillis, in summâ æquorum de imo gurgite elatus peruenit, sic paulatim subrigens se, vt emissâ omni per fistulam aquâ, veluti sentinâ exoneratus, inani Scaphâ facilius nauiget: postea duo prima brachia retorquens, vt notat Plinius, & Ælianus, membranam inter illa interiacentem miræ tenuitatis, sed robustam extendit, quâ (aurâ inspirante) velificat, & liburnicarum imagine gaudens, cæteris subremigans brachijs, mediâ caudâ vt gubernaculo, se & domum regens, per summum mare cum voluptate vadit, nauigâtque, vt cum Alberto Magno dici possit, se ipsum vnum Navis, Veli, gubernaculi, & remigiorum officium præstare: & cum Poëta.

Hist. anim.
lib. 4. cap. 1
Lib. 9. c. 30.

Loc. cit.

Lib. 9. c. 29.
De animal.
lib. 9. c. 34. et
lib. 36. c. 33.

Anim. li. 24.
in Nautilio.

*Per fræta dum cautus deducor imagine Navis,
Æsonides didicit pandere vela ratis.*

Vbi vero quid pavoris superuenerit, quasi lumen intellectus excersens, ne fallatur, néque fallat, caute agens, tunc simul cum Conchâ marino humore oppleta, protinus se demergit, ac ad proprias sedes reuertit. Hæc Ælianus, Vir, qui in rebus tam publicis, quàm priuatis tractandis perhonorifice se gerat: solertia huius animalis non inconcinne exprimi potest: ille namque in hominum conspectum prodiens, & ad omnia paratum se commonstrans, exoneratâ animâ à quolibet

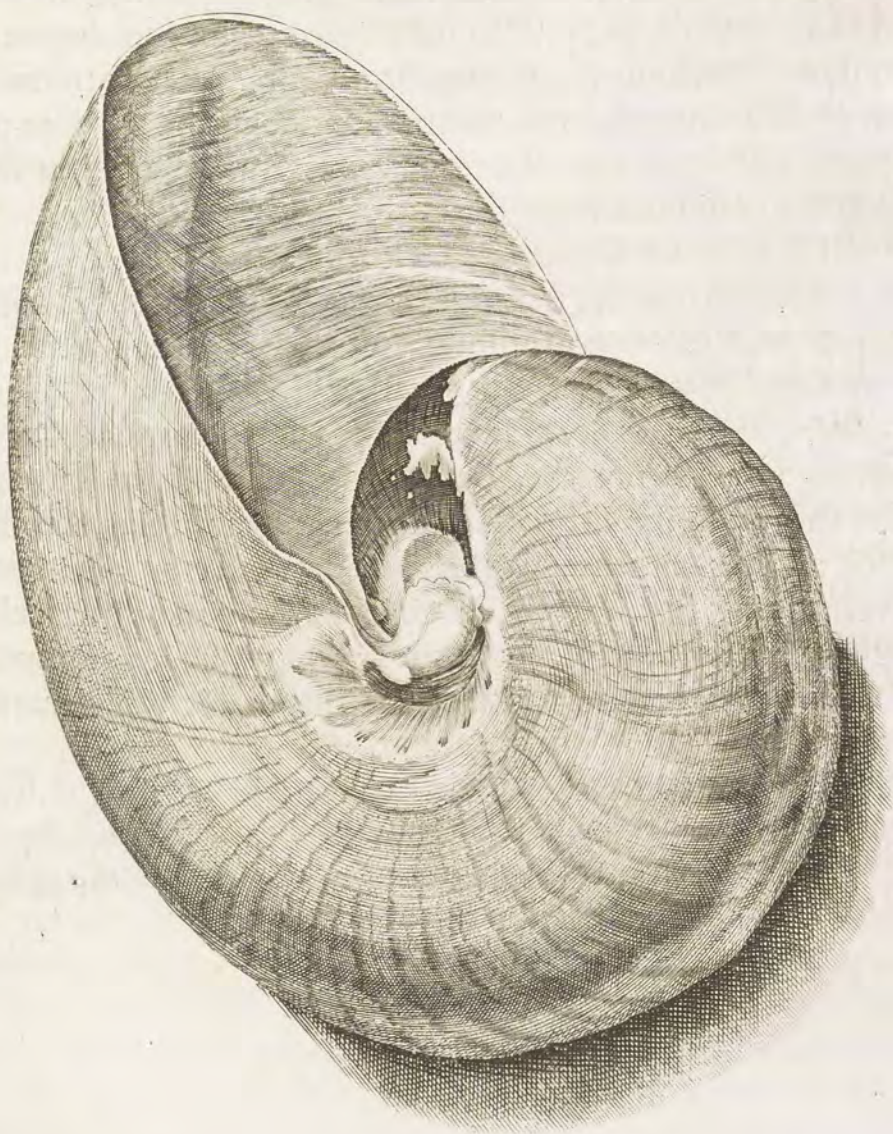
Lib. 9. c. 33.
Moraliter
quid Polypus
testacens.

libet in Deum offensâ, nec non ab affectionibus illis expurgatus, quæ mentem perturbare solent, cum videat bene rebus suis esse consultum, adeò peregregiè in illis tractandis se gubernat, ut prudentiæ, & probitatis velis expansis, aurâ diuinæ gratiæ fauente, secundis ventis per mare hoc mundanum tam cautè, actioneq; mirabili spaciatur, ut cuius gratus sit, & ab omnibus expetitus, illiq; felicia omnia, ac prospera succedant. Quod si quid infortunij immineat, animo humore fortitudinis oppleto, intra Concham intellectus seipsum subrigens, summâ cum prudentiâ imminens periculum speculatur: quid rimedij, ne decipiatur, nève fallat, applicari possit, attendit, & tandem, quæ nocitura videt euitando, pristina animi tranquillitate fruitur.

Nec minorem ad se videtur allicere admirationem, Cochlea hæc peregrina, ex mari Indico trasportata: cuius ad viuum delineata imago, præmissa prius Etymologia inferius apponetur. Est namq; forma ampla, & carinata, in colore, & substantia Conchis margaritiferis simillima, ut ob hæc qualitatis Concha etiam margaritifera à nonnullis nominetur: non quia in ea vniones reperiantur, sed quòd harum sit colore, & splendore. Externa etenim parte ex fusco albedine, nitorèq; misto veluti rufescere cõspicitur. Intus verò ita nitet, ut vndequaq; splendeat, nec non cum præciosissimis margaritis de coloris amœnitate certare videatur: mira quòq; colorum varietate parte illa intus intorta efflorescit, qua si totam Concham spectes, dices vasculum, poculumve, elegantissima, pulcherrimâq; forma, à natura fuisse nedum excogitatum, sed & formatum.

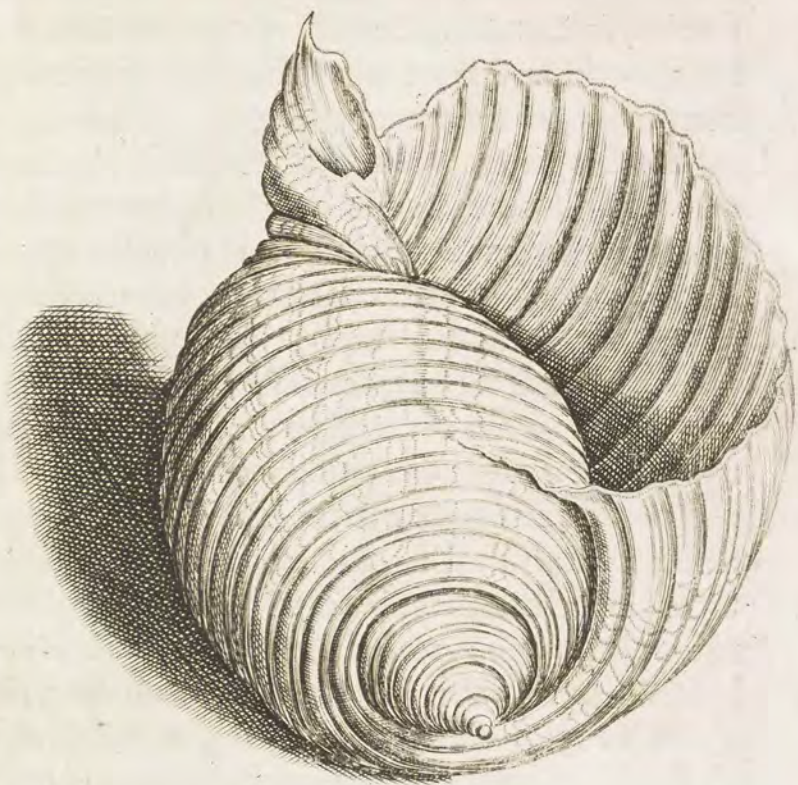

Histor. anir.
lib. 3. cap. 5
Loc. cit.

SAXVM cinerei coloris, vt ex mari expiscatum, ac postmodum in segete hâc marinâ Calceolariâ repositum, Laconico stilo describitur; quod sanè adeò durum est, vt non nisi ferro instrumento, aut malleo, in partes scindi possit: nullis rimis, sed foraminibus quibusdam est signatum: in quo Conchæ illæ, quas Athæneus Pholades vocat, duabus testis longis constantes, non in latum extensis, Mytuli modo, sed rotundis, ex aquæ appulsu intus procreatæ, ita latent, vt à tali faxo vndique contegantur: per foramina illa paruissima, & sensui vix patentia, duntaxat aqueum haurientes pabulum: quibus Pholadis nomen est elargitum, à verbo Græco *Φολαδευειν* quod latere significat.

COCHLEÆ illud genus superioribus astat, quod Auctor libri de aquatilibus, Bellonius inquam, Tertiam Nautili speciem ab Aristotile proditam, autumat: & Nautilum Murrhinum dici posse affirmat (cuius opinioni Rondeletius non consentit) rugas per transuersum ductas habet hæc Cochlea, vt in apposita imaguncula inferius videre licet, ita elatas, vt striata dici possit, colore intus albicat, foris verò flauescit: in hâc turbinis clauiculæ in acumen non desinunt, sed veluti vmbilicum tortuosè exprimunt: pars superiori longius procurrit, & foramen valdè apertum, longumque habet: vt cum Rondeletio Concha rugosa, & vmbilicata nominari possit.

PURPURA, quam Aristoteles è turbinatorum genere esse dic-
cit, ut non spernendi nominis Concha, ob præciosissimum *Histor. anim.*
præsertim eius liquorem subitariùmve illum sanguinem, sa- *lib. 5. cap. 15.*
xo vno ictu ab infectore purpurario illa interemptâ ema-
nantem, tingendis vestibis, ut optimum, olim expetitur:
& ob Antiquis Ostrum vocatum: inter alias Conchas ad-
primè asseruatur: cuius testa est rugata, aspera, & cinerea,
ac in anfractus contorta, aculeisque veluti clavis ordine
dispositis munita. Rostrum habet oblongum, tubuli modo
excavatum; per quod linguam exerere creditur: tantâ ta-
men duritie præditum, ut non desint, qui scribant hoc (&
ut alij) medio etiam linguæ, quæ acutissima, & validissima
illi est, Conchulas, & quascumque sui generis testas perfo-
rari.

*Histor. anim.
lib. 7. cap. 38
Lib. 11. c. 37*

*Moraliter
quid Purpu-
ra lingua.*

Cap. 18.

lib. 1. de offic.

In Oresle.

*Isocrates in
Parænesi.*

*Epist. quadā
ad Lucidium*

Lib. 1. de offi.

rari. Hoc vnum etiam silentio non prætereundum de Purpuræ edacitate subiiciam: linguâ sibi vitam pabulando parare illa auidissime attrahendo, quæ pro illius alimento inferuire valent, & hâc eâdem (vt notat Ælianus, & Plinius) liguritione irretitam, ob piscationis modum quo decipitur, perniciem, ac mortem sibi struere, & afferre. Quod hominibus illis peregre regiè assimilari potest, qui nullâ habitâ loci opportunitate, nec temporis, & personarum ratione; sed edacitate linguæ in alienâ famâ potissimum detrahendâ irretiti, in maledictis debacchantes, vt importuni, fraudolentique locutores, & si nullo rerum pondere innixi, verbisq; potius humidis, & lapsantibus, infestis tamen, abutentes, bonum, & vitam dum comparare sibi hâc viâ persuadent, malum, & perniciem eiusdem linguæ ictu sibi ipsis incautè struunt: aliósque capere credentes, vt malitiæ suæ auctores captantur, & fraus in auctorem recidit: parum fortassè, aut nihil memores dicti illius sapientissimi Salomonis: *In manibus linguæ vitam, & mortem consistere: & ex D. Ambrosio: Ingredi mortem per ostium illius, qui falsum loquitur, si turpiter, si procaciter, si ubi non oportet loquatur:* Quò ergò ob linguam petulantem, morbum certè turpissimum, vt est apud Euripidem, pernicipiei nassa euitari tibi concedatur, deque malo alieno os tuum non inquinetur, nève sermone vitium aliquod tuis moribus inesse indicetur; sed sapiens, & optimus habearis, plurimùmque gratiæ apud homines mereri possis: effice, vt, mente orationis moderatrice præuiâ, in quàm benè erit consultum intinctam prius protulisse orationem, antequam aliquid dicturus sis: lingua tibi non Purpuræ modo longa, sed parca sit: quæ bonitatem, non prauitatem, nec in contumelijs inferendis edacitatem proferat: rectè, & in loco loqui, & ordinate, ac in loco tacere, tibi sit curæ: *Nihil enim (inquit Seneca) æque prodest ad quietem commodam retinendam, quàm quiescere, & minimum cum alijs loqui, & plurimum secum:* Sic Ambrosius Sanctus. *Alliga (inquit) sermonem tuum ne luxuriat, ne laxiuiat, ne multiloquio sibi peccata colligat, si restrictior sit, & ripis coërceatur, citò lutum colligit amnis, & undas: Iugum sit verbis tuis statera, & mensura,*

sura, ut sit grauis in sensu, in sermone pondus, in verbis modus.

& S. Hieronymus. *Diu considera (inquit) quid loquendum sit, In Epistolis.*

*Et adhuc tacens providè, ne quid dixisse pœniteat: neque alijs de-
strahas, nisi te ipsum bene respicies:* pro cuius rei veritate hoc etiã
addã, quòd Bias Prienæus ab Amaside Ægyptio olim iussus,
ut optimam, atque deterrimam partem è victimâ ad se mit-
teret, linguam elegit, innuere intendens, linguæ vsum esse
præcipuum, siue prodesse, siue obesse cupias, sic Poëta ille,

Nobile lingua bonum, quæ fari in tempore nescit,

Nobile lingua malum, quæ fari in tempore nescit.

PVRPVRA à loco fortasse, & succi varietate, ac paruitate
minor superiore; formâ tamen ab illâ neutiquam differens.

PVRPVRA minima, quia paruula admodum, eisdem tamen
inscripta notis, quibus & præcedentes.

PVRPVRA Bellonij; cuius testa est grauis, densa, & solida;
aculeis multis muricatis, veluti in orbem dispositis horrens.
Murex, turbinatus, & marmoreus Rondeletij: quòd aculeos
longos, & firmos habeat hæc Concha, nec non albedine
marmoris candidi sit æmula.

PVRPVRA Echinata Imperati: tota enim cum multis acu- *Nat. Hist.*
lib. 28.
leis, cæteris Purpuris longioribus, Echini animalis terrestris
ritu sit conspersa, inde nomen traxit. Testa huic est albicâs,
alijs Purpuris scabrosior, & eminentior. Tubulus est cana-
liculatus, cæteris tamen longior, & aculeis multis præditus.

PVRPVRA Muricata ex mari nostro Adriatico: Testâ cæte-
ris Purpuris non dissimilis: cui tamen Tubulus non est oblon-
gus, & caniculatus, sed brevis, & muricatus.

PVRPVRAÆ Fauago Aristotelis, & Plinij: coloris candidi, *Histor. anim.*
lib. 5. cap. 25
Lib. 11. c. 36
Fabæ maioris magnitudine, putaminum Cicerum alborum
inter se cohærentium, veluti congeries quædam, & strues
composita, ac exsiccata. Apum fauo similis: quam ex len-
tore saluari, seu humore muscoso, dum gregatim consuescē-
tes, verno potissimum tempore, mutuo attritu communiter
conficiunt. Spuma Maris quarundam Officinarum, vti &
Alcyonium sed insipienter.

PVRPVRAÆ, & Buccinorum Opercula, siue integumenta à
Græcis Πήματα nuncupata, quod ijs carne hærentibus, ut

*Histor. anim.
Lib. 4. c. 4.*

Lib. 2. c. 8.

*Cap. 151. &
442.
2. can. cap.
propr.*

*Histor. anim.
Lib. 8. cap. 1
Lib. 3. c. 28.
Lib. 11. c. 42*

*Vt Concharū
sobo. es.*

Loc. cit.

*De Piscium
solertia.*

vnguis nostræ carni, testarum foramina, non secus ac vasa operculo suo, statim ab ortu ipso, vt notat Aristoteles claudantur. Horum substantia, vt quid ex filis, seu fibris coagmentatum, & induratum esse videtur: ijs non nihil pinguitudinis inest, & accensa ingratum spirant odorem, aliquatulum Castoreum olens: quâ ratione ad vterinos cruciatus compescendos, illorum suffitus plurimum valent: singulis color est fuscus, sed non vnamet forma: alia namque sunt figurâ rotunda: alia Auium carniuarum vnguibus non dissimilia: vnde & Onyches vocat Dioscorides, ob similitudinem, quâ cum vnguibus humanis habere videntur. Blattarum Byssinarum nomen in officinis inualuit; fortasse à voce Græca *βλῆτος*, quæ Purpuram significat: & Byssantio ad vsum Medicum deferantur: quæ certè, ni mea me fallit opinio, ab vngue odorato non veniunt segregandæ; extant enim præ cæteris Serapionis, & Auicennæ auctoritates, quæ nihil aliud Blattam Byssantiam esse designant, quam vnguem odoratum, & Conchylj cuiusdam coopertorium ex mari rubro.

In hac Concharum classe, & Pinna ipsa Aristotelis enumeranda venit; quam & si ambigat, an animal, an vero Planta sit, illam tamen, vt & Ælianus, ac Plinius inter Conchas reponit, forsan quia (& rectè) ex duabus testis composita sit: quæ autem primario describitur, cum satis grandibus sit testis, Pinnæ magnæ nomen meretur: foris hæ sunt asperæ, & colore fusco, intus læues, nitidæ, & argentei coloris: ab inferiore, & hac strictione, acutâque parte in amplam latitudinem extenduntur, ex quarum medio ventre Byssus, veluti capillamentum quoddam neruosa substantiæ alligatum, foras expanditur: lubens memorabo (vt etiam moralitatis quicquam exfugatur) quæ de Pinnæ, & Pinnophilicis societate, & hospitalitate ab Æliano, & Plinio referuntur: quamuis apud nonnullos, vt quid fabulosum, existimetur. Pinna comitem ab ortu habet animal exiguum, ad cancrorum formam accedens, Pinnotherem vocatum; cui ab hac obseruandâ, vt tradit Plutharcus, nomen est factum: illa fame oppressa, quieta, & erecta in locis siue arenosis, siue cœnosis manens, testarum hiatu se se pandens, pisciculos

los aduentantes expectat, qui non ita primum in Concham ubeunt, vt ab astante custode carnem Pinnæ mordente, de capturâ admonetur; quo morfu excitata, statim Conchis compressis, & præda intra suam munitionem receptâ, cum dapis affectatore vescitur: quo exemplo monemur, nihil in nobis ipsis tam firmum, permanensque reperiri, quin in hoc vitæ cursu, & aliorum auxilia sæpe sæpius imploranda non sint: potissimum verò, vt sapienti illâ Darij Regis Persarum voce utar: ad prudentis, & beneuoli amici omnibus The- sauris prætiosioris opem veniat confugiendum: *Nihil*

*Moraliter
quid Pinna.*

*Ad Histiañ,
apud Hero-
dotum.*

namque (vt notat Cicero) *est tam naturæ aptum, tam conueniens: ad secundas & aduersas res, quam amicitia: quocumque enim te reuerteris, præsto est: nullo loco excluditur, numquam intempestiua, numquam molesta est: & paulo inferius, Itaque non aquâ, non igne locis pluribus indigemus, quam amicitia, nam hæc, & secundas res splendidiores facit, & aduersas par- tiens, communicansque leuiore. Vt quid detestabilius, quam hominum illorum auxilia implorare, eorundem consorcio delectari, in quorum cordibus, stupra, adulteria, conspira- tiones, hæreses, & huiusmodi scelera delitescunt; cum ex ijs veluti ex antro latebroso impudiciâ, & impuritate vnde- quaque scatente, non nisi exitiales exhalent spiritus, qui humano corpori necem inferunt, & animam coinquinant: audias Beatissimum Ioannem Apostolum, quid ex ore Dei de hominibus hisce impuris loquatur: disces namque quo- modo per summam Dei gratiam tibi cautum esse poterit, in hos pestiferos specus non incidere: vnde veniant expeten- da auxilia comparabis: quantique valeat integerrimorum hominum consuetudine frui percipies: Beati (inquit) qui *Apocal. 22.*
*lauant stolas suas in sanguine Agni, ut sit potestas eorum in ligno vite, & per portas intrent Ciuitatem: Foris autem canes, & ve- nefici, & impudici, & homicidæ, idolis seruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium: quò ergò instar Pinnæ res tuæ erectæ, & permanentes sint, quietæq; succedant, felicitatis & infortunij affectatorem eligito, qui vitæ probitate Deum metuat, is namque rectâ vtetur amicitia, & qui in tuis dif- ficultatibus fideliter maneat: talem enim vbi primum possi- debis**

debis, beatus eris.

PINNA non magnitudine fanè superiori æquanda, cum sit parua, ob figuram tamen, & Byssum, inter has reponenda: quamuis in hoc differat, quod antequàm ex acutâ, & strictâ parte in amplitudinem diffundatur, excauata est.

lib. 32. c. 11.

PERNA Plinij ex Concharum stirpe, cuius numerosum circa Pontias Insulas esse prouentum dicit: tam prioris, quàm posterioris coxæ Porcinæ salitæ, quæ Perna vocatur, imaginem exprimens: vnde ei nomen: huic sunt dentes in circuitu marginum spissati: fortasse ex illarum Concharum specie erit, in quibus scribit Athenæus ex Theophrasto, margaritas reperiri, sed paruas: has tamen non esse laudatas notat Plinius.

*Lib. 3.
Lib. de lapid.
Lib. 11. c. 35*

*Histor. anim.
lib. 5. cap. 15
lib. 3. cap. 28*

PINNÆ Byssus Aristotelis *Σαρκίος* Æliani: colorem qui seruat luteum, & pellucidum: lana est mollissima, & delicatissima, à Syriacâ lanâ dignitatem obtinens. Byssi nomîne decorata, ob similitudinem, quam cum Byssu Græco, vel Iudaico, ex quo preciosissimi diuitum panni conficiebantur, habet: vnde Byssum opus apud I. C. dicitur, de quo mentionem facit tex. in l. Interdum, §. Diui quoque, ff. de Publicanis, & Alciatus interpretatur, deductum esse à Byssu: Pinnæ Vilus, & capillamentum Quorundam; est etenim veluti Pinnæ vinculum, quo possit hæc Concha proximis corporibus alligari, vt firmitus fixa in arenâ, aut coeno semper maneat: & si alij diuersimodè scribant; dicentes: Pinnam ad similitudinem retis piscatorij, hanc suam lanam, vt alimentum attrahat, expandere, in quam vbi pisciculos, & minuta Conchylia, vel alia maris purgamenta traxerit illis cibari.

*Lib. 1. prater
missorum.*

*Histor. anim.
lib. 4. cap. 4.*

Inter hæc Conchas adest quoq; *Λεπιδὸς ἀγρία* Aristotelis, ac si dicas Concha Lepadum more saxi adhærens, aut sic vocata, quòd sit petrarum in mari *Λεπίδης*, idest squama quædam, quâ abstractâ, petrae veluti squamatae videantur: hæc namque arcè adeò carnosâ parte saxo adhærescit, vt ne Milonis quidem digitis illis robustissimis auelli possit; & non nisi (quâcumque aliâ re frustrâ tentatâ) ferro abrasâ à saxo abscindatur, abstrahaturve. Concha est vniualuia ex testaceorum genere: cuius testa, parte cauâ est argentea, vel vnio-

num

num colore, & splendore: foris gibba, lineisque multis à naturâ depicta, necnon quinque foraminibus pro admittendâ, & recipiendâ aquâ dotata, quo animal intus, vt in propriâ domunculâ existens, nutrirî possit: *Ταλαττίος* est Athenæi, idest auris marina, ob magnam cum Aure humana similitudinem; non tamen Auris illa Veneris, quam scribit idem Athænæus *ἀρροδίτην* ab Æolibus fuisse vocatam. Patella maior Bellonij, quam & Aphoraidem esse Aristotelis autumat; quod non benè audit Rondeletius.

Lib. 3.

Loc. cit.

Loc. cit.

Λεπάς Græcorum. Patella Quorundam. Concha & hæc vnica testa intacta, saxis vt superior adhærens; ex multis laminibus, quæ est compacta; cuius testa nucleis Pinearum nucum similis videtur. Lepas parua Diphili ex Rondeletio, quia semper parua manet.

Λεπάς alia Græcorum. Vniualuia & hæc: testam habet non exquisitè rotundam, sed inæqualem, intus concavam, & læuem, foris parum asperam, & gibbam; in ambitu liuescit, cinerea est, & striata. Patella à latinis nominatur, vt potè quæ ad similitudinem illius vasis esculenti, quo dapes elixæ, & exculentæ in mensam feruntur, quasi pateat. Oculi Hirci est Gallorum, in summitate namque testæ exterioris, veluti oculus hircinus à naturâ effigiatus visitur.

CONCHAM nec omitam, referatilibus testis, sed admodum tenuibus constantem: cui ob similitudinem, quam cum ore Muris animalis quadrupedis, habet, illa nimirum parte, quæ turbinata est, Musculi nomen attribuere licet; quam etiam si Musculum hirsutum nomines benè erit, cognominatione desumptâ à Musco quo obducta est, vt veluti hirsuta, & tota pilosa conspiciatur.

SOLENI Mas Plinij, ex Concharum longarum genere, duplici constas testâ, & hæc ex albo ad cœruleum vergente, asperâ, lineisque multis, & diuersis distinctâ, quâ parte replicatur foramina multa habet ordine disposita; cui Solenis nomen est ex Plinio, à canalis, siue Tubuli similitudine; vnde & Aulos vocatur, quoniam Tubæ modo sit excavata; Donax est Athenæi, à figurâ Arundinis illius crassæ, & concavæ, apud amnes nascentis, quæ à Græcis *Δονάξ*, & à Latinis Arundo

Lib. 32. cap.
9. & 11.

Loc. cit.

Lib. 3.

Loc. cit.

Arundo Cypria dicitur. Dactylus eiusdem Plinij, à colore, nomine desumpto, quo humanas ungues imitari videtur.

Loc. cit.

SOLEN foemina. Concha unicolor, tota alba, glabra, & fragilis: cui nulla est pars, quæ prona, aut supina dici possit: anteriore parte os amplum habet, posteriore aliquid pudendo muliebri simile gerit; Onyx est eiusdem Plinij, idest unguis, ob extremâ, tenuitate, & figurâ, vnguibus nostris similia, vel à testæ colore, & substantiâ vnguibus ipsis non dissimili.

Lib. 2. cap. 7.
Lib. 3. c. 11.

MYAX Dioscoridis. Mytulus Plinij: Midia vulgò Græcorû, ex mari nostro Adriatico: Conchula clusilis referatas, quæ habet testas, intus, & foris leues, labra cui sunt tenuia, corpus est oblongum, vnâ parte latum, alterâ verò turbinatum; color in superficie testæ nigricat, intus est veluti glaucus.

Lib. 3. c. 1.

MYTVLVS, qui hoc loci describitur, non est sanè illi Mytolorom generi æquandus, quos tradit Plinius; *Ex Iuba voluminibus, quæ ad C. Cæsarem Augusti filium scripsit. in Arabiâ tantæ magnitudinis reperiri, ut ternas heminas capiant.* Sed Concha, vt ex Mari Indico transportata delineatur, ob magnitudinem, & latitudinem conspicua; duabus namque testis multum longis, & valde latis, intus concavis, & in dorsum summè elatis constat, quæ & si in colore, superiori non sit dissimilis, in magnitudine autem illam longè excedit.

Ne verò quicquam desiderari possit, quò Concharum numerus absolutus non videatur. Chamarum singulæ species hoc in Musæo detinentur: quarum prima est Chama illa Piperata Bellonij, cui nomen Auctor fecit, quòd ob Piperis saporem, quem redolet, sitim excitet. Testâ est admodum leui, fragili, ac compressâ, & adeò tenui, vt transpareat, non orbicularis, vt aliæ Conchæ.

Histor. anim.
lib. 15. c. 12.

CHAMA Nigra eiusdem Bellonij ex Æliano; intus namq; & foris in testa, quam duram habet, nigricat: quo loci narrat. *Hasce Conchas, naturâ sic dictante, Eurinos, & Austrinos ventos, ut nocuos, euitare, ac Fauonij mollibus auris gaudere, quibus flantibus ad summam Maris aquam natant, & explicatis testis, alteram Concham substernentes, alteram erigentes, simul & alterâ*
pro

pro velo, alterâ pro navi, ad nauigandum vtuntur: quod si aliquid ad se accedere sentiant, metu percussæ contractis testis frequentes delabuntur, & occultantur.

καμὴ πηλοῖς Græcorum, & Latinorum: titulo hoc donata, cum semper in luto maneat, ac commoretur: πηλός enim lutum est: huius testa grandis, & turbinata est.

καμὴ τραχεῖα Græcorum; Chama aspera Latinorum: quod testa eius sit aspera, lineis transfuersis, obliquis, cauis, & asperis onusta.

CHAMA læuis; intus, & foris candidissima, cui testæ læuitas nomen fecit, digitorum namque compressu, quam facillimè confringitur καμνή Græcorum.

TELLINARVM Concharum variæ species contemplandæ spectantium oculis offeruntur, quibus non vnus est color, nec vna duntaxat magnitudo, tam ex mari Mediterraneo, quàm ex Oceano Germanico, alijsq; maribus extractæ.

Vti etiam ne quid in Conchis marinis annotandis expeti detur, Buccina quòque ipsa, & Turbines describuntur: inter quos ob insignem formam principatum tenet κί-νη. Aristot. Buccinum Plinij, seu Buccinum magnum Rondeletij: Concha ex Turbinatorum genere, edendis sonis accommodata, necnon antiquis tibicinibus idonea, quâ intonante, & sollicitudo ad bella denunciabatur, & signum in hostem dabatur. Hinc Persius.

H. flor. anim.
lib. 4. cap. 4.
Lib. 9. c. 36

Buccina iam priscos cogeat ad arma Quirites.

Et Virgilius.

Qua Buccina signum dira dedit.

Buccini nomine decorata, vt notat Plinius, ob rotunditatem oris in margine incisam: huius namq; testa longior est, in medium latior, inde in turbinem longum terminat, alterâ parte, margine scilicet, in longum procurrat, atque illic rotunditate oris incisa est: vel ex Isidoro Buccina dicta à voce quasi vocina, nam pagani, agrestesque ad omnem vsum Buccina ad compita vocabantur, ita vt propriè hisce esset signum. Concha hæc intus læuis, candida, & concaua conspicitur, foris tuberculis multis, atq; exochis est aspera.

Loc. cit.

Originum
lib. 18. cap. 4

BVCCINVM paruum Rondeletij, lineis frequentibus aspe-

G

rius-

Zoc. cit.

riusculum, quod notat hic Auctor, fortasse illud esse, de quo scribit Plinius.

BVCCINVM aliud paruum, sed striatum eiusdem Rondel. cui maxima est, cum Buccino paruo superiore affinitas, in hoc tantummodo differens, quod illud lineas habet prominentiores, & transuersas, vt striatum meritò dici possit; nec non testâ est spissiore, ac duriore.

TVRBO Magnus, & longus, cui Strombi nomen dat Bello-nius. Concha ex testaceorum numero, testâ unicâ compactâ, tota continua, atque in anfractus contorta, dempto capite, quod semper operculo tegitur: nomen à figurâ fuscipiens, ob testam intortam, lineis, tuberculisque multis scabram, & asperam, quæ ob multa volumina, veluti è tortâ clauiculâ in acutum desinentiâ, similis videtur turbini illi puerili lusorio, planâ, latâque primum basi, cono sensim in angustû abeunte, cuius apex clauo armatur ferreo. & quem Maro dilucidissimè pinxit, vbi correptam furijs amatam Reginam hisce carminibus ostendit,

*Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent, &c.*

Et Tibullus amatorio furore dum exagitatus, nullo poterat permanere loco; rationeue sedare, de se ipso dixit,

*Namque agor, ut per plana citus Solo verbere turbo,
Quem celer assuetâ versat ab arte puer.*

*Histor. anim.
lib. 7. cap. 26*

Audias obsecrô, quid de turbinibus apud Ælianû habeatur. Hos Regem suæ speciei habere affirmat, non modo magnitudine præstantem, sed longè etiam, & multum pulchritudine cæteris omnibus antecellentem: cui (ne ab Ælianis verbis discedam) se faciles ad obtemperandum præbent: si commodum ei videatur demergi, hoc quidem ipsum primus facit, sin emergere, idem incipit, item si commigrandum sit, ipse primus tentat: cæteri subsequuntur: hoc idem de Conchis affirmat Plinius, tradens sicuti Apibus, ita Concharum examinibus, singulas, magnitudine, & venustate præcipuas, esse veluti Duces: ò admirandam naturam, quæ & in Brutis ipsis, caput vnum, veluti Coriphœum sæpe sæpius constituere solet, cuius mutui eiusdem

Lib. 9. c. 34.

dem ordinis indiuidua inferuiunt. Vtinam qui à lege Christi recedunt, quiue vitâ animali, & tenebrosâ in antro perinatix, odij, & indignationis manentes, sub specie tamen pietatis, malitiosas subtilitates speculantur, con spirationes Diabolicas moliuntur, quô simplicium animas rapere, & peruertere possint, Turbinum exemplo excitati, & medio inspirationis sanctæ libero arbitrio cooperante, compunctionis, & pœnitentiæ alis expansis ad sanctam fidem Catholicam conuerterentur. Deum in pulchritudine, & bonitate vnum, & Trinum, pro Rege sibi eligerent, eundem humiliter colerent: ac adorarent: eiusque Sanctissimis præceptis non ad ostentationem, sed absque fuco, & fallaciâ obsequentes se præstarent, quô diuina spiraret Aurâ, cogitationes suas dirigerent: sic enim illorum cordibus, quæ ob incredulitatis peccatum, vt carbones extincti, nigra erant, per abundantiam lacrymarum ex dolore, & compunctione peccati emollitis, omniq; illâ de peccatorum tenebris effusâ caligine dissolutâ, præ diuinâ gratiâ igniti, nec non candidi, & rubicundi facti, dilecti Deo euadent, & illorum luctus multiplicatum gaudium pariet. Sed ad alios Turbines sermo impendatur.

*Moraliter
quid Turbinum
Reges.*

TURBO magnus, & longus multis voluminibus implicitus, quæ veluti Pyramidalem formam constituunt: cuius testa non aspera, & scabra, sed læuissima, politaq; admodum, & splendidissima est, ob colorum varietatem tota conspicua, & si pro basi carneum colorem habeat: ex Mari Indico.

TURBO non magnus, nec longus. Buccinis satis similis, cuius testæ volumina coloris marmorei, ita à se discreta habet, vt in medio angulos efficiat: pars inferior in turbinem, superior vero in satis longum, & acutum rostrum desinit.

TURBO alter, qui muricatus dici potest; constat namque tuberculis multis breuibus, & obtusis, rostrum non longum, & acutum, sed Muricum modo obtusum illi est: pars superior tumescit: testa intus purpurei visitur coloris, foris tota albicat.

TURBO in longum qui protrahitur, in cuius testa volumina scabra, & veluti striata sunt à natura depicta, & cui cū quin-

que sint annexæ appendices longæ, & acutæ humanarum vnguium formam quodammodo exprimentes. Penta Dactylus nuncupari potest, à voce Græca πέντε, quæ quinque significat, & δάκτυλοι. qua digiti denotantur.

TVRBO formâ, & figurâ superiori non dissimilis; cui tamen quattuor solummodo cum sint appendices, nomen Tesseræ Dactyli indi potest à voce Græca τεσσαρά qua quartus numerus exprimitur.

TVRBINES magnitudine parui: illi instrumento ligneo, quo lufitant nostrates Pueri (& cuius vsus in puerilibus ludis antiquissimus etiam fuit) non multum dissimiles, ex superiore etenim parte, & hâc latâ, statim in breue acumen deficiunt, in quorum testæ superficie varias lineas, veluti exochas, non sine naturæ artificio, cernere est; pars exterior cum aliquo nitore albicat, quæ vero subiacet, splendidior est: ex Oceano Hispanico.

TVRBINES varij; alij albis, quidam nigris, pleriq; alij varijs coloribus distincti, qui tamen omnes pollicis magnitudinem non excedentes, in mucronem acutum terminant, & tuberculis multis, diuersisque virgulis sunt signati.

TVRBINES parui: multiplices species, & formas referentes, quibus non vnus est color, nec vna delineatio: ijs inter spongas viuere datur.

TVRBINES parui quidem, sed ob venustatem, ac splendorem à diuersitate colorum emanantem, maxime admirandi, quos non Mare Mediterraneum, non Oceanus Germanicus, aut Hispanicus, sed Mare rubrum genuit.

2. de Diuina-
sione.

Histor. anim.
Lib. 4. c. 4.
Histor. anim.
lib. 14. c. 27.

Non est, vt silentio inuoluam Cochlearum nomenclaturam, quas Hesiodus φερραϊκὰς appellauit, & Cicero Domiportas, quod ita sint domi suæ applicitæ, vt eam secum assiduè portent: quæ ficuti olim illatæ mensibus Romanas delicias auxerunt, ita tunc temporis in Musæo repositæ, delicias Calceolarias auctant, & amplificant: inter has ob formæ pulchritudinem, Neritæ Cochleæ, quamuis magnitudine exiguæ, principatum habere videntur; siue illas spectes, quas Aristoteles descripsit, & Νηρίτας vocauit, siue quas Ælianus: eo mari, vbi sordium vaeuitas est, & tranquillitas viget, nasci affir-

affirmat: seu etiam Neritas illas habere cupis, de quibus Bellonius. Hæc (vt aliquid etiam (& si fabulosum) narretur, quo legentium animi recreari possint) à Nereo Deo illo marino, qui ex Doride Oceani filias quinquagintas habuit filias, & inter tot vnicum tantum filium, Neritem appellatum, Deorum, hominûmque formosissimum: sic dictas scribunt Historici quidam, quoniam tali Cochleâ, vti elegantissimâ, Buccinæ loco, vti fingeretur. Natices vocat Gaza ex Aristotele, à natando, vt opinor; nomine desumpto à νέω, quod est nato, & Νηπός, quod concauum significat; ac si dicas, Cochleas concauas, & natationi aptas; *Nauigant namque Neritæ (ex Plinio) præbentesque concauam sui partem, & alteram auræ exponentes, per summa æquorum velificant.*

*Lib. 4. de
aquatilib.*

Loc. cit.

Lib. 9. c. 33

COCHLEA in hæc marinâ collectione habetur, ob formam rotundam, & testam intortam, ac valdè magnam, nec non ob colorem niueum, valdè nitidum, vnionûmque æmulum, haud contemnenda: cui cum fundus cauus, & ad retinendum capax sit, illam esse dices, quam Plinius Antiquis in vfu oleario inseruisse scribit; siue ad oleum decapulandum, seu in vfu quotidianos ad illud hauriendum.

COCHLEA quoque illa suo loco est disposita, quæ ad Turbinum speciem accedit, cum parte vnâ sit turbinata, & satis longa: alterâ verò, quæ est rotunda, cum vmbilicum planè referat. Vmbilicus, aut Faba marina à Bellonio ex Aristotele nuncupatur: cui etiam ob cælaturas inæquales, quibus in superficie scabra tota scatet, Cochleæ cælatae nomen est à Rondeletio tributum: intus læuis est, & colore argenteo splendet. Huius operculum, quod Cochleæ foramen claudendo, ab iniurijs externis illam tutam reddit: spissum, & rotundum est: superiore parte in quâ voluta est expressa, non asperum, interiore vero, quâ scilicet Cochleæ carnem attingit, tuberosum, inæquale, ac rubri coloris. Vmbilicus marinus à Recentioribus dicitur, quod ab vno latere cum sit planum, ab altero quo eleuatur, quasi Vmbilicum Puellæ formosæ pro parte referat. Faba marina est Quorundam, ob Fabæ nostratis formam similem, quam latere eleuato exprimit. Cretensium est oculus marinus, quem

*Histor. anim.
lib. 4. cap. 4*

*Vmbilicus
marinus*

ad

ad imagines suspendunt, dicentes oculis succurrere.

COCHLEA pollicis crassitudinem non excedens, punctis varijs in superficie, quæ est signata, & cum Pyri modo turbinata, Pyramidalem formam referat, Cylindróque proxima videatur, à Rondeletio Cylindroides nominatur; à Belonio verò sub Cochleâ alterâ marinâ reponitur.

COCHLEA Buccinis parvis similis, quam Rondeletius ob asperitatem Echinopheram nominat: tota námque eius testâ tuberculis, siue aculeis, vt extat Echini marini tegumentum, est conspersa,

COCHLEA Turbinata quidem, sed depressa, maculis diuersis, sed potissimum carnei, & candidi coloris omni ex parte ornata: cuius pars vna est plana, altera veluti voluminibus, quæ in gyrum, & turbinem acutum desinunt: à naturâ constructa apparet.

COCHLEA Turbinata in colore albicans, ex Murium genere, cuius turbo obtusus, & veluti Echinatus est.

COCHLEA depressa. Operculum Cochleæ cælata quodammodo exprimens: est enim vnâ parte plana, alterâ vero excavata in voluminibus, quæ initio parua cum sint, paulatim crescunt ad formam vsque.

COCHLEA satis grandis, turbinata, & in medio vmbilicata, quæ proximè accedit ad formam illarum Cochlearum terrestrium, quæ conglomeratæ crassioribus fœniculi caulibus adhærent.

CONCHLEÆ ex Mari rubro transportatæ, Vmbilicum figura referentes, quarum pars plana latior est, mox in turbinem breuem desinunt: tota harum testâ mirâ varietate, tuberculis, & punctis nigris, rubris, & candidis adeò eleganti ordine est constructa, distinctâq; vt artem, naturam superasse dices.

COCHLEÆ Turbinatæ, & in medio vmbilicatæ, varias, quæ non sine intuentiom admiratione, repræsentant formas, diuersis quæ sunt exornatæ coloribus, nigris, candidis, rubris, glaucis, & carneis. ex Oceano Indico.

COCHLEÆ pellucidæ admodum, multiplices figuras, & species (sic est natura, & in Cochleis fœcunda) referentes, varijs pulcherrimis coloribus, & notis delineatæ: ex eodem Mari.

CON-

CONCHYLÆ lucidissimo splendore nitentes, diuerſas ſpecies, & ſui generis imagines, quæ exprimunt, amœniſſimis coloribus, & ſignis omni ex parte compreſſæ.

CONCHYLIVM habeas muricatum, ſatis prægrande, ſubſtantiâ ipſâ, & colore, candido, marmori æquandum; edendis ſonis, vt Buccina ipſa, aptum; quo Indiæ Gentes tubarum

rum vice, tam in Bello ad signum militibus dandum, quam in venationibus ad excitandum ad prædam canes vtuntur: cuius testa in medio est eleuata, vt ventricosa videatur, & tuberculis quibusdam miro ordine ornata, nec non lineis, veluti exochis tota plena; in cuius margine, & appendice, quâ parte aurita est aculei satis longi, aliqui breues, duri tamen omnes, ac si faxei essent, sparsi sunt; altera pars depressa est; vt non ineptè Aphoraidis nomen ex Aristotele, & Coryphæi ex Plinio illi assignari possit.

*Hist. an. anir.
lib. 4. cap. 4
Lib. 32. c. 7*

CONCHYLIVM genus minimum, & si vulgatum, ob varietatem tamen suas habet sedes: formâ non admodum est dissimile Conchis Venereis, & omni ex parte cum luciditate albicat. Porcelletæ sunt officinarum, quasi Umbilici marini; quorum tenuissimo puluere cum adipè Gallinæ liquato, mulieres ad clarificandum faciem vti solent.

TVBVLI, seu Siphunculi marini, vt quid testaceum, pœnes Cochleas repositi sunt: haud absimiles fistulæ illi, ex quâ aqua ex fonte exilit; sunt namque rotundi, & teretes, foris asperi, & candidi, intus læuissimi, & concaui: alij recti visuntur, alij contorti, quidam replicati: in ijs Vermes colore, & substantiâ Scolopendræ rubræ similes procreantur, & viuunt.

In hac Testaceorum serie Antales quoq; collocati reperiuntur: quorum ortus in profundo maris, in cauernis quibusdam est, fistulæ modo sunt longi, sed inflexi instar dentis canini, & pertusi ad modum cannæ, digitum: secundum longitudinem non excedunt: ijs superficies non est leuis, sed striata, virgulatave; in substantiâ prædura toti albicant.

DENTALE: non illud lignum describitur, cui Vomer arandi causâ inducitur, & de quo Virgilius.

2. Georg.

Duplici aptantur Dentalia dorso.

Sed Tubuli marini, parui, osseæ substantiæ, Antalibus multò minores, explicantur; qui dentes caninos formâ referunt, his tamen longiores; intus sunt perforati, & inanes, foris dentatam rimam habent: nascuntur more Antalium in cauernis lapidum profundum maris: & si non desint indocti homines, qui Dentes illius Piscis, cui vulgò Dentalis nomen est attributum, esse autumant.

BELLI-

BELLICVLOS, seu Belliricos marinos inuisere tibi datur: qui circa maris litora inueniuntur: lapilli sunt exigui, & depressi, formæ rotundæ: quorum pars altera leuiter excauata instar acetabuli est, ac in candore maculis flauis conspersa humani vmbilici speciem imitatur: alia veró flaua, & minus nitentes sunt, nigricantibus lineis ad imaginem Cochleæ circumductis: sint ne illi, de quibus Cicero meminit, Socerū suum Lelium, & Scipionem, cum ruri degerent, Conchas, & Vmbilicos ad Caietam, & Lucrinum legere consueuisse: valdè ambigo: cum potius crediderim Cochleas illas fuisse, quæ à figurâ vmbilicatæ vocantur: quarum vsus piscium vice pauperibus primum fuit acceptus, postmodum adaucto in cibarijs luxu, illarum esus in delicias Romanas pertransiuit.

Lib. 2. de Oratore.

Vt autem finis Testaceorum nomenclationi imponatur, Tres Solum Ostreodermorum species, vt præcipuas, nec spernendas in hoc horreolo reconditas, subiiciam Ostreacea alia vt notissima, & vulgaria ommittens; quarum prima Spondylus est Antiquorum; à Plinio etiam descriptus, nec non ab Athenæo τράχηλος dictus, in eo tantum mari, quod nunquam recipitur, saxi, & cautibus annascens, quibus ita hæret, vt non nisi malleo, aut fractâ saxi parte capiatur. Duplici testâ constat hæc Ostrea, intus caua, & læui, foris scabra: ad vngulæ Asini formam est rotundata, cum quâ magnâ quòd habeat similitudinem, à Græcorum vulgò Gaideropada vocatur, quasi pedem Asini dices. Gaideros enim lingua illa Asinum significat.

Lib. 32. c. ult.
Lib. 3.

Aliud Ostreæ genus in Musæo detinetur: cui sanè (cum perdifficile admodum sit rebus singulis, quæ natura parens producit, propria nomina aptare) quid nominis possit applicari, non ita patet: id vnum sciat Lector: ex mari Indico fuisse extractam hanc Ostream, ob formam non despiciendam; testâ cum sit illi pellucida satis, varijs coloribus, flauescentibus præcipuè, & purpuraceis depicta; foris instar Bryi marini à Plinio descripti, crispa, & crinita est, intus splendida, læuissima, & candidissima.

Lib. 27. c. 8.

Illud etiam Ostreæ genus prægrande spectatur, quod notat Bellonius, In Toro Arabia Cinitate ad oras Maris rubri sitas, à

Lib. de aquat.

H

Græ-

Græcorum vulgò Aganon vocari, & à Caloieris, ac Cænobitis, qui eò loci plurimi degunt, Tricdanam nominari; quam fanè, illam esse crediderim, à Rondeletio sub nomine Conchæ imbricatae descriptam.

Instituti ordinis structura iam expostulat, vt delineatis plantis marinis, Alcionijs, & testaceis singulis ad Pisces exsiccatos sermo dirigatur, quò primæ huic sectioni finem imponere detur: in illis autem describendis, ne præpostere rem tractare videar, ille met ordo seruabitur, quo in Musæo ad propria loca sunt solerti arte dispositi. Qui autem primus, vt Ponti, sic & Musæi Princeps contemplandus, ac describendus venit, est Delphinus ipse, non immeritò pro aquâ, Marique passim in nummis antiquis excussus. Piscis ex cæta-
ceorum stirpe, corio læui, & sine squamis, pilisque, sed duro contactus, non pinguis, quia exsiccatus, ac innatâ pinguedine destitutus, rostrum cui est oblongum, & oris scissurâ maximâ: cuius præclarissimæ dotes, non sine commemoratione relinquendæ videntur: Ommitto Animal hoc, regium fanè (vt sermone, & literis multorum est promulgatum) fragrantissimo Musicæ amore detineri, admirabilique ad vocis cantum studio concitari, adeout, & cantu mulceatur, & capiatur attonitus sonu: quod ne fabulosum, & figmentum Poëticum videatur, legas obsecrò Ælianum, Plinium nostrum, & inter recentiores Olaum Magnum Archiepiscopum Vspalensem. Sed vt res præ cæteris admiranda, hoc non inuitus referam. Marinum hunc Piscem, adeò ab humanâ naturâ, loco, & rebus, commerciòque alienum, aquam qui semper, vt aëris expers innatat, in terrâ, vbi primum hanc attigerit, vitam finire, non educatione motum, vt Canes, & Equi, non vllâ aliâ necessitate ductum, veluti Elephanti, Pantheræ, & Leones ab hominibus liberati, sed genuino quodam affectu, tantâ corripì erga humanum genus beneuolentiâ, ac familiaritate, vt ad hominum, puerorum maximè (vt simplicioris ætatis amasius) consuetudinem mansuescat; appellatus, nomine potissimum Simonis inuocato (vt potè quo plurimum gaudere soleat) quasi vocem intelligens, accersitus veniat, cicut, & docilis fiat, grati ani-

*Histor. anim.
lib. 2. c. 6. et
lib. 11. c. 12
Lib. 9. c. 8. &
lib. 11. c. 37.
Histor. Sept.
lib. 20. c. 12*

ti animi signa obsequio patefaciens, ac homini, quamuis nullius mentis animal, beneuolentiã quamdam ostendens: quod vnum quamuis aquatile sit animal, & ob id frigidioris temperationis, tamentribuendum videtur maximo naturæ vigori, quo pollet, ideoque feruentius amare. Non dubito cicures quoque alios inueniri Pisces, qui humanam amicitiam ambire videntur, & ad hominum consuetudinem, præter Delphinum, mansuescunt, cum appellantur, intelligunt; vt de Cæsaris piscinis illis legere est apud Plinium, in quibus genera piscium ad nomina veniebant, quidam etiam singuli: Et de Murenâ illâ Crassi Romani celebratissimâ, apud Ælianum legitur (vt Vitulum marinum, & innumeros alios pisces dociles ommittam) quæ Crassi appellantis vocem agnoscebat, atque ad eum adnatabat, cum ei quidpiam porrigebat, gaudio exiliens promptè, ac parato animo accipiebat: quam ob mutux beneuolentiæ seruata fidem, vbi primum expirauit, temerè fecisset, nisi amare, vberiusque fleuisset, atq; honore sepulturæ affecisset: sed in quibus tanta reperiatur erga homines, vt in Delphino beneuolentia, ex auctorum scriptis non ita facile arguitur; de cuius amoribus, ac firmissimâ erga homines amicitia, vt amoris simulacro, extant auctoritates Aristotelis, Auli Gellij, Plinij Iunioris Epistolâ ad Caninium, & Alberti Magni, vt Plinium secundum, & quàm plurimos alios, ne diuagari videar, silentio præteream.

Vti etiam in tot nummis Antiquis, Delphinum videre est, ab alato Cupidine frænatum. Quod verò maiorem inducit admirationem, est, reperiri in hoc animali tantam pietatem, vt homini nullâ consuetudine assueto, in extremo vitæ periculo laboranti auxilium afferat, & defuncto officiũ præbeat. Sancto Martiniano (vt Arionem, Palæmonem, Phalantem, Taram, Telemachum, & alios Delphini beneficio seruatos, vt in nummis antiquis habetur, subtriceam) muliebrem illecebram qui euitare summè optabat, sponte in mare sese dimisso, mox duo Delphini adfuere, qui illum veluti Cymbâ impositum, extra mare in aliud litus detulerunt. Calistratus martyr, Diocletiano regnante sacco in-

Lib. 10. c. 30

Hist. anim.
lib. 8. cap. 4Hist. anim.
lib. 9. c. 48. et
lib. 2. c. 6. et
lib. 6. cap. 14.
Noct. Act.
lib. 7. cap. 8Lib. 8.
Anim. lib. 24
Lib. 9. cap. 8.Metaphrast.
apud Lipor.
Tom. 6.Metaphrast.
Loc. cit.

*Loc. cit.**Moraliter
quid Delphi-
nus?*

futus, in mare fuit abiectus, disrupto sacco, annuente sic diuinâ gratiâ, Delphini duo adnatantes, ac si admoniti fuissent, Sanctum tergo exceperunt; & ad litus accedentes sensim, ac cautè deposuerunt. Referre nec piget, quid Luciano martyri, vt in eius vita legitur, acciderit: Innocentissimus hic martyr Maximiliano Imperatore in Christianos atrocissimè sæuiente, lapide ad dexteram alligato, in mare fuit deiectus: quintodecimo tamen post die, à Delphino vastæ proceritatis, supra eius corpus gloriosissimus martyr mortuus per æquora ducebatur, quem tandè terræ non ita primum commisit, quo & Delphinus ipse, hanc eandem, vti sibi exitialissimam, lubens amplexando, statim expirauit: Delphinum (vt aliquid etiam exprimatur, quod moralitatem sapiat) procul à terra adeò violentum animal, vt loco stare nequeat, nefàsque arbitretur motu vacare; tantæ agilitatis, vt summâ cum velocitate intra aquas eiacular (quâ fortasse moti ratione Antiqui huius significatu velocitatis indicium denotabant) vbi terram attigerit, vix in arenam exceptum, confestim mori, in illud genus hominum non sine sale expressum, intelligant illi, qui philaphtiâ tumidi, vt noui tîphi ab aquarum ambitione inflati, laxis habenis, proprijs laribus relictis, plus sapere existimantes, quàm illorum conditio exposulet, cum literatis hominibus, extra suæ mercis limites pruriscences, ac iactabundi, altercari tentant, Delphinumque nare docere conantur. Hi namque non secus, ac noui, & inexpertes Delphini è propriâ sede surrecti, alienam cum fastu inuadentes, in barathrum ignorantia summo cum dedecore labuntur, in hominum ludibrium, ac contemptum cadunt, ac tandem *μῆμοι φυλαπτικοί* in propriâ iactantiâ non sine cachinnatione, desipiunt.

VITVLVM quoque marinum in hoc nobilissimo rerum exoticarum apparatu seruat Calceolarius: *φωκί* est Græcorum, ducto nomine à voce Græca *βάκι* ob boatum quem edit, potissimum dormiendo, quo tempore tam altè stertit, vt rugitum edere videatur: & hoc, ob pituitosum humorem in asperâ arteriâ detentum, qui inspirando, & expirando agitur:

tur: vndè, & Bos marinus à quibusdam dicitur: Animal est Cætaceum, quadrupes, Vitulo terrestri exceptis auribus valde simile, quibus natura solers hunc priuauit, ne multum humorem susciperet, natationemq; sibi in aquâ prohiberet: Corio intectum est duro: gemina illi est natura, vt notat Afristoteles, aquam, terramque incolendi: ita vt partim in aquis, litoralibus potius, quàm pelagijs, partim in terris vitam depascendo, ac deprædando ducat: pinnis, quibus in mari pro natatione vitur, humi quoque vice pedum serpit: sursum, deorsumque claudicantium more se mouens: Bellua (vt habet Ælianus) exemplo ex Eudemo, quæ Delphinarum more, hominum amore flagrare solet: quæ præter piscium consuetudinem, vt scribit Aristoteles, est docilis, vocæque, incondito nempè fremitu, ac visu populum salutat: nomine vocata etiam respondit: Somniculosa est, & adeò grauissimo somno, ac diurnâ veternositate opprimi solita, vt ne turbatum quidem mare dormiendo sentiat: (vnde Antiquitus per huius simulacrum, somniculosus homo significabatur:) Et Albertus Magnus tantâ humiditate scatere hoc animal tradit, vt si dextera eius Pinna, quâ ad natandum vitur, temporibus hominis vigiliarum excessu detenti supponatur, somnum inducat: hoc idem affirmat Plinius. Adjiciam, quod ab eodem Plinio, & Plutarcho: de hoc animali scribitur: Ex omnibus marinis, hoc vnum fulminibus non tangi: quinimo audito tonitru, visoque fulmine, ac coruscatione, animositatis sedem in corde habens, exultans planos monticulos ascendere; gaudere, ranarum instar, pluuiarum accessu, nedum expauesci: quod sanè & si fabulosum videri possit, hinc tamen, vt vero verius symbolum illud Ægyptiorum deductum est, qui significare volentes hominem contra omnia pericula tutum se præmunientem, Vituli marini pelle indutum, vt infortunij magni tutelâ, pingebant. Et Augustum Imperatorem hoc corio contra fulminis ictum vsum fuisse tradit Suetonius in eius vitâ; vti etiam apud eundem legitur, Seuerum Imperatorem hâc eâdem superstitione imbibitum, lecticam suam, qua vehebatur, talî corio tegi mandasse. Nec filebo Tiberij coronam hâc pelle fabre-

*Histor. anim.
Lib. 4. c. 56*

*Histor. anim.
Lib. 2. c. 7.*

*Histor. anim.
Lib. 2. c. 17.*

*Moral. quid
Vitulus mar.*

Anim. lib. 24

*Lib. 9 c. 13
lib. 2. cap. 55
& alibi.
Lib. de anim.
soleertia*

*Moral. quid
Vitulus mar.*

*Histor. Sept.
lib. 20. cap. 3*

fabrefactam : recitat fimiliter Olaus Magnus, pavidos fulminum, tutiffima reputare tabernacula, è huiufmodi pellibus confecta; eò quòd, vt Aquila inter Aues à fulminis ictu immunis commemoratur, ita inter Aquatilia Vitulus quoq; de quâ etiam Belluâ, hoc aliud fcribit hic Auctor, quod tamen ad perplexitatem quarundam gentium Septentrionaliũ facit, quæ tempore ieiunij carnes huius animalis comedunt: *Afferens nonnullos fcorpulose fe torquere, ne his, qui fcilicet circa interiores partes funt, tempore quadragesimali vefcantur: Et quamuis res hæc rectoribus Ecclefie commiffa, non definiri concorditer potuerit, nihilominus fimplicioris ingenij viros dicere, & probare, ex Vitulo marino hanc fumendam fore demonstrationem, vt cum partum fecerit in littore hæc bellua, fi ad fyluas à venatore compulfa fugerit, ab eius efu tempore prohibito abftinendum efle, fi verò ad aquas, feuriffime tam illis carnibus, quàm larido vefci poffe: Et ita feruatur, vt numerofiffimi homines loco olei hæc pinguedine vtantur in obsonijs, atque ob hanc eandem caufam carnes, non fecus ac latera porcorũ in maxima quantitate ad vsum in vafa recludantur.* Hæc Olaus Magnus.

Lib. 9. c. 43.

Ἀλώπηξ Græcorum, & Vulpes Plinij vifitur quoque. Piscis Cætaceus ex Galeorum genere; cuius corpus rotundum, fpiffumque eft, pinnis longioribus, & breuioribus munitum, os habet paruum, non multum infra rostrum, caudæ pinna, quæ furfum abit longiffima eft, & cum falcis, aut enfis formam referre videatur, hac ratione à quibufdam vulgari titulo, Pesce spada nominatur. Piscis, vt notat Aristot. & Ælianus, non fecus ac Vulpes animal terrenum, fraudolentam feruans naturam; quâlibet actione, qui cautus fe præftat, præfertim vero ad declinandas infidias illi in pifcatione paratas fumma eft attributa folertia: *Principio enim (vt Æliani verbis vtar) aut ad hamum non accedit, aut fimul vt hunc deuorauerit, ftatim tamquàm veftem inuertens, & interiora fua euomit, & ad hunc modum ferrum expellit.* Quod etiam de Scolopendris apud Plinium legere eft, quæ hamo deuorato, omnia interiora euomunt, donec hamum egerant, deinde hæc eadem reforbent.

*Histor. anim.
lib. 4. c. 37. et
lib. 9. c. 11*

Loc. cit.

Loc. cit.

Nec

Nec non *καπρίονος* Græcorum, & Athenæi spectantium oculis se se offert: *κοῖρος* seu Porcus Strabonis, vti & quarumdam aliarum notionum. Piscis marinus ex squamosis, corporis formâ quasi rotundâ, sed compressâ, squamis ita firmiter cohærentibus, tamque asperis vndequaque munitus, vt veluti durissimo, ac ferè impenetrabili tegumento, & pelle operiatur: cui quamuis os paruum natura dederit (Muris animalis figuram exprimens, quâ ratione fortasse *μῦς* ab Oppiano nominatur (dentibus tamen acutissimis, & robustissimis illud armanit, vt alios pisces, quamuis magnos, intrepide aggredi audeat: de quo audias Oppianum canentem.

Lib. 8.

Geogr. lib. 17

lib. 1. & 1197.

Loc. cit.

Est quoque præ reliquis saeuum Muris genus, audet

Bella inferre viris Gens tantula, tergore duro

Fidens, & densis armato dentibus ore.

ti & SCORPIVS Græcorum, & Latinorum, qui à Plinio

Lib. 32. c. 10

Rufus dicitur, quòd maiore ex parte sit colore rubescente, siue Rufo; Piscis Pelagius, squamis contextus, quæ potius serpentum corticem, quàm squamas referre videntur: cui nomen est, non à Scorpij terrestris formæ similitudine, sed quia venenatis aculeis, quibus multis caput maximum quod habet, est præmunitum, pungat, feriat, venenûmque Scorpij terrestris ritu effundat; atq; à totâ substantiâ, quam aliqui virtutem specificam vocant, vt hic, minimo ictu, atque insensibili materiæ quantitate, mortem afferre soleat; vnde Ouidius;

Et capitis duro nociturnus Scorpium ictu.

Et apud Ciceronē; *Scorpium infecta præportans flebile acumen;* sicuti etiam & spinâ venenatâ, quam in dorso gerit, feriendo venenum vibret. Hinc illud Adagium celebratissimum: Piscator ictus sapit, ab euentu natum, putarim: cum Piscator quispiam (vt notat Gesnerus) piscibus, quos intra rete tenebat, manum admouisset, atque à Scorpio pisce feriretur, ictus inquit, sapiam: quo exemplo monemur: in actionibus obeundis valde oculatos nos semper esse debere, ne optima captare credentes, in pessima, & nocitura cum pernicië incidamus, stultè namque est dicere non putaram, & ferò sapiunt Phryges, vt est in prouerbio, cum quis suo malo in posterum non caueat; & cum Claudiano.

Lib. 4. aquar.
c. 1. de Scorp.

Moraliter
quid Scorpium
marinus?

Nil

Nil iuuat errores merſâ iam puppe fateri.

Serò enim gemimus (vt eſt apud Euripidem, ex Eleâtrâ Clytemneſtram redarguente) quû ſpes haud reliqua eſt remedij

DRACO & Marinus Æliani inter Muſæi parietes conſpici-
tur. Piſcis formâ ſatis oblongâ, pugionis modo compreſſus,
& ſquamis exilioribus certè, ſed duris conſectus, qui tamen
Draconi terreno, capite, maxillis, & oculorum magnitudi-
ne ſimilis videtur. Inter peſtifera animalia marina à Plinio
ſub nomine Aranei deſcriptus: nec abſque ratione, ſicuti
enim Aranea animal inſectum ſuo peſtifero morſu vehemen-
tiſſimos circa plagam dolores, & cruciatus, mortemque sæ-
pe numero inferre ſolet, ita & hic piſcis ſi viuus contracte-
tur, & manu tollatur, venenatis aculeis, tenuibus, nigris,
peracutis, & tenui membranâ nigrâ connexis, quibus eſt in
capite armatus, vulnus tangentibus inſtigens, febrem, ac de-
lirium protinus excitat, nec non totum brachium cum mor-
tis periculo inflammat: quem aduerſus ſui ipſius ictum ſta-
tim impoſitum, vti & Mulum piſcem valere ſcribit Galenus,
& Dioſcorides.

Lib. 9. c. 48.

*Simpl. medic.
lib. 11.
Lib. 6. c. 44*

Affinem hi piſces habent *Κάδρα* Græcorum: Scarabæum Quo-
rundam: à colore nigricante, ſeu ex nigro rubefcente, quo
Scarabæum terreſtrem inſecti genus refert, ſic nominatum:
Piſcis inter litorales ab Ariſtot. & Plinio enumeratus, ſqua-
mis paruis inteſtus, corporis formâ, branchijs, pinnis, &
aculeis, Auratæ haud abſimilis: qui tametſi in luto, & ſor-
dibus libenter verſetur, nihilominus, referente Æliano, ſa-
laciſſimus eſt, ac pugnam inſtituit de ſœminis, non ſecus,
ac viri de pulchris mulieribus, Hirci contra Hircos, & Tau-
ri contra Tauros: turgétque amore adèò fragrantiffimo in
ſuæ ſpeciei ſœminas, vt cum procis, Zelotypiâ ductus, acer-
rimas pugnas edat; certamen non inſtituens de multis, Sar-
gorum Piſcium more (qui non modo in ſuam ſpeciem libi-
dinoſo corripiuntur amore, ſed & Capras ipſas animalia
terreſtria vehementiſſimè amant, & tantâ amoris inſaniâ in
eas exiſtunt, vt à Piſcatore caprinâ pelle obteſto, & ab illis
ſenſu caprini odoris percepto, dolo capiantur) ſed pro vnâ
tantum, non ſecus ac Menelaus cum Paride pugnet, ac de-
certet:

*Hiſtor. anim.
lib. 8. cap. 13
Lib. 3. c. 11*

*Hiſtor. anim.
lib. 1. cap. 27*

certet: quâ si semel fuerit potitus, nullam aliam (promiscuâ Veneris odium abhorrens) concupiscat, ac attingat, vnicâ castitate contentus; quod à Cl. Poëta Oppiano hisce versibus elegantissime est descriptum. Lib. 1. d. 1. v. 7

Uxores Sargi multas, & Merulus ardens

Ducunt: ast alij contenti coniuge solâ,

Cantharus Ætnæus contemnens agmina lætæ.

Res sanè notatu digna, velint, ac nolint, homines illi, non sine maximo cum dedecore, vt fateantur est necesse, se à Brutis castitate superari; qui legem à Deo Opt. Max. promutuâ, & reciprocâ, in matrimonij vinculo, seruandâ fide, neutiquam seruantes, nec malæ tractationis pœnam verentes, non turpibus Hymæneis detestatis, nec vnicæ vxoris consortio contenti, Lenonum, & Strygarum medio alienas sedes propagnationi destinatas, violare, & ingredi tentant, ac vt noui Cuculi in Corruçæ nido fœtificare die, noctûque student. Quo ergo in fide matrimoniali non hæsites, nec hinc inde à fluctibus tentationum, qui à ventis concupiscentiæ, & luxuriæ agitantur, rapiaris, Canthari Piscis exemplo, quam Deus tibi præscripsit vxorem, illâ vnicâ sis contentus, alienam ne concupiscas; illam diligito, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro eâ; vitæ & negotiationis huius mundanæ sociam summâ cum tranquillitate domi contineas: sic enim seruato hoc naturæ vinculo, legibus, ac benedictione obstricto, gratus Deo, & hominibus euades. Moraliter
quid Cantharus?
Ephes. 5.

ANICVLÆ, similiter Plinij patet aditus, quam Canem Lib. 9. c. 36
Galeum Latini vocitant, quod ex Piscium Galeorum stirpe fit, corporis enim formâ longâ, est ijs similis, dentesq; habet ad latera recuruos: non tamen est illa, quæ ab Aristot. Hist. anim.
lib. 6. cap. 10
Loc. cit.
οκυλῆς nominatur: sed cui, vt notat Plinius, nubes quædam inest, quæ oculos occupat, & quam in nullo alio Galeo, præterquam in hâc, & Galeo Galauco, reperiri scribit Rondeletius. Cap. de Galeo
canc.
Piscis naturæ instinctu adeò pruriginosâ libidine in corporis humani carnes, nudas præcipuè, & candidas ardere solitus, vt aliquando has depascendi causâ in terram exiliat: vnde hâc ratione; & ob duros aculeos (vt ha-

*Hist. anim.
lib. 1. c. 56.*

Loc. cit.

*Moral. quid
Canicula.*

Loc. cit.

Lib. 3.

*3. de alim. fa-
cul. cap. 31.*

*Loc. cit. & 3.
de loc. aff. c. 7.*

Loc. cit.

Loc. cit.

betur apud Ælium) venenum quoddam iaculantes, tunc temporis & Piscatoribus, ac maris incolis valdè formidabilis sit. Piscis tantâ gulositate, ac voracitate insignitus; ut (ne discedam ab Æliani verbis) *Cum vnus captus est hamo, omnes hoc aspicientes accurrant ad captiuum, quem sequuntur vsque ad nauem emulatione quâdam, existimantes captum escam sibi prædatum fuisse: ut eorum nonnulli in nauem aliquando insiliant, & volentes capiantur: mortem præ gulositate sibi arripientes:* Sic qui carniū voratione, & vini potatione disrumpitur, nec non hamo crapulæ, & ebrietatis seipsum exponit, interceptâ, ac submersâ ratione, veluti à nube densâ, à copiofore cibi, & potus euaporatione, distracto à proprijs operibus corde, inualecente luxu, & amœntiâ, præceptus nauim, Syluam nimirum libidinum ingreditur, voluntarius peccati euadit captiuus, & ita Diaboli in animi perniciem fit præda.

Σκυλλίος καὶ Νευρίος Aristotelis, ac si dicas Hinnulus, quem Gaza Caniculam inrerprætatur; & ab Athæneo σκύμνος vocatur, idest Catulus. Est namque Piscis ex Galeorum genere minimus, cuius cutis in colore rufescit, & maculis nigris est aspersa, quam si à caudâ ad caput manibus contrectes, asperam admodum esse dices, sin autem à capite ad caudam, mollis, & blanda persentitur; brachia, pinnae, & caudam eisdem maculis notatas habet, nec minus edax, heluone est hic piscis, quam cætera alia Canicularum genera.

Hoc genus Piscium, quod in Cataceorum stirpe ponit Galenus, ingrati saporis, & mucosi esse, durâque habere carnem, ægre confici, & parere succos crassos, & falsos, efficeréque sanguinem melancholicum notat hic auctor: quibus etiam in partes sectis, ac salitis, vulgares homines cum sinapi ex Oxelæo, atq; id genus acris medicamentis vesci scribit.

CANICVLÆ Aristotelis Vterus, seu Vulua bifida, in cuius medio Oua colore, & perspicuitate cornu similia, figurâ peluinar, quo dormientium capita suffulciuntur, referentia, ad spinam adhærere solent: ex cuius angulis depêdent meatus longi, & tenues (modo tamē hoc nomē mereatur, & quos Arist. meatus capillares vocat) cum potius videantur esse ligamēta quædam

quædam, & appendices Capreolorum vitis modo conuolutæ, naturæ inferuientes, ad retinendum, & firmandum in vtero ouum, vt neque sursum, neque deorsum moueatur, quo ad statuto tempore in lucem prodeat: non secus, ac in vtero muliebri quorundam ligamentorum medio fœtum sustentari ex Anatome conspicitur.

CARCARIÆ Canis Aristotelis: Piscis marini, ferocissimi admodum ex Canicularum genere, Caput prægrande, rictum canis habens, oris scissura cui est maxima, in cuius maxillis dentes consistunt acutissimi, & durissimi, triangulari figurâ vtrinque ferrati, nec non in sex ordines dispositi, quorum aliqui extra os prominent, alij recti, alij in os recurui sunt: ob quos maximus, validissimûsque inter canes marinos, est habitus; nec desunt, qui Piscem hunc carniuorum, voracissimum, & antropophagum nominant: legitur namq; cadauera mortuorum etiam integra vorare: & apud Theophrastum habetur, Mare rubrum Belluis refertum esse, plurimâsque caniculas (carcharias) habere, in tantum numerum, vt mare tutum non sit: & in Plinio hæc extant verba, *In Mari rubro Syluæ viuunt, Laurus maximè, & Oliua ferens baccas, & cum pluit, Fungi, qui Sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum, Caniculis refertæ, vt vix prospicere è naui tutum sit, remos plerumq; ipsos inuadentibus.*

*Histor. anim.
lib. 5. c. 5.*

*Histor. lib. 4
cap. 8*

lib. 13. c. 25.

FABRVM, seu Zeum Plinij, quis numquam viderit, inter hos Pisces reconditum sciat: hinc fortasse dictum à fuliginis colore, quo est infectus, non secus ac Fabri ferrarij, qui fuliginosi semper visuntur: quod etiam ab Oppiano hoc versiculo exprimitur.

*lib. 9. c. 24. et
lib. 32. c. 18*

Lib. 1:

Et Faber, & nigro cui nomina dicta colore.

Aut quia, vt apud nonnullos inuasit opinio, in hoc pisce singula illa instrumenta reperiantur, quæ ad artem fabrilem spectant. *καλκεύς* est Athenæi. Gallus marinus quorundam, à dorsi spinis surrectis, veluti Gallorum Gallinaceorum cristis, quibus se munitum demonstrat. Piscis inter planos potius, & cartilaginosos, quàm squamosos enumerandus; est namq; corpore plano, vel certè admodum com-

Lib. 7.

presso, dorsi acies aculeata est, caput extensum habet, & Os latissimum. Romanorum est Citula, seu Piscis Sancti Petri; ille sanè, de quo Matthæus: quando scilicet in Vrbe Capharnaum Dominus iussit Petro, vt missò in mari hamo, piscem expiscaretur, e cuius ore pecuniam inuentam publicanis persolueret.

PISCIS ille notatu dignus, nec in infimas Musæi sedes collocandus, describitur, qui Græcorum est *ερανόσκοπος*, ac si dicas Cœli speculator, ob oculos supra eius caput magnum, offeum, & asperum, Rana piscatrici haud absimile sitos, & rectâ in Cœlum semper erectos, quos habet. ille inquam qui Solis aspectu gaudere solet: *καλλιονυμος*, idest pulchri nominis Piscis est eorundem, non quòd pulcher sit aspectu, cum potius ob fuscum colorem, ob capitis, totiusque corporis speciem, fœdus appareat; sed ob Vranoscopi appellationem, quæ pulcherrima est, homine potius, quàm pisce digna. Hasce voces sequutus est etiam Plinius noster, cum veteri latino nomine careat, *ήμερόκοιτος* est Oppiani; nomine desumpto à furibus illis, qui interdiu dormiunt, & noctu vigilant, alienâ deprædandi causâ: quique à Suidâ in eius Geographiâ *ήμερόκοιτοι* appellantur. Sole námque hæmiphœrum hoc nostrum illuminante in arenâ dormit hic Piscis litoralis, & sine squamis, noctu verò vigilat, prædam quærendi causâ, vnde & *Νυκτερίς* est vocatus, fur nempè nocturnus. Mirum audias, quod scribitur de solerti ingenio in venatione huius Piscis. Est enim ita vafer, vt luto primum se immergat, postmodum caput paululum exerens, membranam quandam ex ore dimittit, ad quam vti ad escam Pisciculi adnatantes concurrunt, cuius præ morfu admonitus, statim illam retrahit, ac ita cum eâ Pisciculum pro sui alimento.

Vt autem innotescat Callyonimi partem sui corporis aliquam in medicinâ faciendâ, proficuum esse, scias, Galenum de medicamentis illis dum agit, quæ ex felle animalium ad oculorum acutiem componuntur, tradere, huius Piscis fel, vt & Hyenæ, & Scorpij marini, tum Galli, & Perdici, aciẽ exacuere oculorum, & suffusionum initia digerere: Necnon

cum

Lib. 32. c. 7.

¶ 11.

Lib. 4.

Lib. x. simpl.
medic. & 4
comp. medic
s. l. cap. 4.

cum senectâ anguium aceto tritâ mistum, & in aures instil-
latum, ad auditus grauitatem, ex Apollonio conferre.

3. de comp.
med. l. loc.

Superiotti est affinis Lyra Græcorum, & Latinorum, nec non
Aristotelis. Piscis marinus ex Cuculorum genere, more
Suum per Vndas grunnians: cuius cutis fusca, rubedinis est
particeps, latas qui habet ad latera pinnas cæruleo colore
imbutas. Ab Alberto Magno pro lepore marino acceptus,
quàm benè legas Aristotelem, cui Lyræ nomen videtur tri-
butum, quòd summo rostro bifurco Lyræ antiquæ formam
quodammodo referat. Organum est Ligurum, & Cuculus
Illiricorum, ob sonum, quem per æquora vagando edit, si-
gnificatu desumpto à Cuculo Aue notissimâ, quæ in cantan-
do magnam vocem (& si hanc non mutet) edit: Hunc piscem
carnem habere duram, quæ ægre concoqui à calore possit,
& quæ succos crassos, & falsos in corpus distribuat, vt Dra-
cones, Mustelli, Scorpij, Paguri, & id genus alij, ex Philoti-
mi verbis notat Galenus.

Histor. anim.
Lib. 4. c. 9

3. animalib. 2

Loc. cit.

3. de alim. fa-
cult. cap. 31

Propè Lynam Torpedo Latinorum Νάπρη Græcorum est dispo-
sita: Piscis litoralis, & cœnosus in cartilagineorum, & pla-
norum numero censendus: est námque cute mucosâ, & gla-
brâ, eaque molli, ac frigidâ: primo aspectu, qui Ranam Pi-
scatricem, aut Pastinacam marinam refert: Torpedinis no-
men adeptus, quod innatâ vi, veluti Magicâ, torporem in-
fundendi, ac vehementi illo virore, vt notat Plato, insupe-
rabili frigore prædito, non modo hominum membra ipsa
proprio robore veluti destituta à stupefactore subitò rigi-
da, & immota remaneant (quod ne supersticiosum, ridicu-
culúmve videatur, legas præ cæteris Ælianum, qui rem
memorabilem narrat: Plinium, & Albertum magnum) sed
& in eius piscatione, quam limo mersam, se se occultando,
summo cum astu exorditur: contactu pisces supernatantes
torpentes faciat (quos postmodum veluti acutissimo somno
oppressos capit, & deuorat: cuius Piscis calliditatem, & in
piscando solertiam descripsit Aristoteles, Athenæus, & Pli-
nius; quod etiam à Claudiano capite de Torpedine: hisce
carminibus est elegantissime descriptum.

In Menone.

lib. 9. c. 4.
lib. 9. cap. 42
lib. 3. c. 1
Anim. lib. 24
& lib. 8. trac.
3. cap. 1.

Histor. anim.
Lib. 9. c. 37.
Lisi. 7.
Lib. 9. c. 32.
Lib. de Gigan-
tonomatia

Quis

*Quis non indomitam dira torpedinis artem
 Audit, & emerito signatas nomine vires?
 Illa quidem mollis: segniq̃ne obnoxia tactu
 Reptat: & attritus vix languida serpit arenis,
 Sed latus armauit gelido natura veneno.
 Et frigus quo cuncta rigent armata medullis
 Miscuit, & proprias hyemes per viscera duxit.
 Naturam inuat ipsa dolis: & conscia sortis
 Vtitur ingenio: longèq̃ue extenta per algas
 Qui tetigere iacent: successu latè resurgit,
 Et viuos impunè suos depascitur artus, &c.*

Sed audias etiam Oppianum: non modo de toto hoc animali torpescendi qualitate prædito, sed & de quadam illius parte, sic canentem,

lib. I. d. 1197.

*At duo se tollunt distenta per ilia rami,
 Qui fraudem prorobore habent, piscemq̃ tuentur.
 Quos si quis tractat, perdit per membra vigorem,
 Sanguine concreto, rigidos nec commouet artus.
 Soluuntur subito contractu in corpore vires.*

*Lib. I. de sympt.
 pt. caus. c. 5.*

Et Galenus quoque de symptomatum causis in sensu tactus, ac cur seorsum, vel sensus, vel motus deperdatur, agens, torporem in toto corpore tam ex parte motus, quam sensus prouenire, nec non Torpedinis contactu hisce verbis demonstrat. *Torpor vero, qui ex tam motus, quam sensus difficultate est compositus, in toto corpore, & maximè in artubus, manifestè videtur à frigore, & compressione nervosorum corporum incidere: ad hæc etiam à Torpedinis marinæ contactu: Et alibi contra illos agens, quibus nequaquam persuaderi potest, exiguum succum in vnâ parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam.*

*Lib. 6. de loc.
 aff. cap. 5.*

Hæc habet. Sunt qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina sunt, alterare posse: idque planè videri in marinâ torpedine, ut potè cui tam vehemens sit potentia, ut per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, de repente totam reddat torpidam: Quo exemplo excitatum velim Lectorem, ab improbis, pestilentibusque hominibus

*Moraliter
 quid Torpedo*

sibi

sibi cauendum esse: Quemadmodum enim grassante pestilentia providendum omnino est, ne corruptis iam corporibus assideamus, quia periculum traheremus, afflatuque ipso in proximo laboraremus, ita quoque inquinatos hosce homines assumere neutiquam expedit, cum rerum quacumque consuetudine contacti morum venenum afflent, & non secus ac Aconitum contactu necat, ita horum conuietus veluti spumâ exitialissima à Cerbero cane extractâ, protinus mores nostros corrumpendo, nosmetipsos interficere potest, etiam si vel tantillum cum illis inceptamus commercij.

TORPEDINIS, & aliud genus in collectione hâc marinâ reperitur: cuius totum corpus ad rubricæ fabrilis colorem quodammodo accedere videtur: in tergore natura ipsa ita perbellè, & exactè maculas aliquot Pentagoni figurâ dispositas, oculos circulis albo, & nigro præferentes, fabrefecit, ut vix Apelleâ industriâ, quamvis insignis, æquari hæ possent: quod si Torpedinem maculosam, oculatamve nominaueris, nomen formæ, & signis congrue aptabis.

POLYPVM pelagium inter suas species maximum, ad determinatum locum Calceolarius in Musæo reconditum detinet, non tamen tantæ amplitudinis, ut illum, de quo Plinius, & Ælianus scriptis mandarunt, in tantam molem creuisse, ut Cæto æquari posset, & Cætacei munus obtineret: Piscis ex mollium genere est, hoc idem dictante Galeno, quod neque squamas, neque asperam cutim, aut testaceam habeat, sed mollem, instar humanæ cutis; cui pedum numerus (octonis namque est præditus) nomen fecit: caput inter pedes, & ventrem habet. Qui inter animalia illa in aquis degentia ab eodem Galeno est repositus, quæ & si cor non habeant viuunt tamen, quod eorum calor vitalis, quamuis modicus, nutriatur ab exteriori aëre influente, & per poros branchiarum loco pulmonū inseruientium, intra corpus penetrante: ex succo salso, & glutinoso constare hunc Piscem, ut Lorigines, Sepiæ, & Cætacei Pisces ex eiusdem Galeni verbis colligitur: & agens de illis edulij, quæ semen procreant, inter hæc Polypodes recenset: argumentum non ita spernendo redundare succo illorum carnes, quin & quid

Plinius libr.

27. cap. 2.

Lib. 9. c. 30.

Lib. 13. c. 6.

3. de alim. facult. cap. 38

Lib. de utilit. respir.

Lib. de suc. bo- nit. & vit. c. 4

*s. simpl. med.
facult. c. 23.*

*Hist. anim.
lib. 8. cap. 2
lib. 9. c. 29.
lib. 1. c. 27.*

*Moraliter
quid Polypus
in cibarijs cō-
parandis.*

*Moral. quid
Polypi attri-
mentum.*

quid maximum in propagatione humanâ afferre possint: Porro *prouocant* (dicit Galenus de semine loquens) *quacumque calida sunt, & flatuosa, absque desiccatione: etenim cum seminis substantiâ ex bonâ superfluitate generationem sortiatur, sitque etiam efflatuosa, benè nutriant, & flatuosa sint necesse est, quacumque semen aut procreare, aut prouocare possunt: Itaque Bulbi, Cicer, Fabæ, Polypodes, Conus, edulia dicuntur multi seminis, & sunt.* Anima! hoc adeò edacissimum est, vt prodigè admodum multa deuoret, nec sibi ipsi ex Aristotele, Plinio, & Æliano parcat: famis etenim est adeò impatiens, vt deficiente prædâ in venatione frustra tentatâ, nec alius ingeratur cibus, quem deuoret: proprijs brachijs, seu cirris, quibus veluti spiris, ac vinculis deprædando vti solet, vescatur, hoc, tamquàm promptum prandium ad famem restinguendam, comparante ipsi naturâ. Admirari tamen licet, quomodo in hoc pisce adeò immoderatæ edacitatis, Animali Bruto, in quo nec vmbra quidem rationis residet, tanta reperiatur in rebus, aut pro sui alimento, vel pro sui tutelâ obeundis industriâ, vt varia, & quasi indicibilia molliatur, ac in quacumque re eius vsui inseruiente sic astutè, & indistinctè se ipsum gerat. Modò enim, non secus, ac indefessus rei domesticæ administrator operatur, qui innatum ingenium exercens rem familiarem ex quibuscumque rebus vtilibus, & inutilibus nullo habito delectu congere, augerèque studet: sic & ille pro cibarijs sibi struendis, ac acquirendis mirâ vtitur calliditate, ne dicam prudentiâ, dum omnia, quæ sibi appropinquantur, brachijs, & denticulatis forcipibus colligit, conuenatûrque: ac in cauernis, vbi commoratur, aggregat, & recondit: scelezione postmodum factâ vtilium, atque eisdem consumptis, inutilia, vt testas Conchyliorum, quorum carnes summè appetit. Cancrorum crustas, & spinas piscium abijcit: Aliquando etiam sic urgente necessitate. Hominis litterati, & eloquentis summam imitari videtur prudentiam. Hic etenim cum videat ab indoctis, & contumeliosis homunculis, qui ventrem obtrectionibus prætumidum habent, linguâ succos virulentos in se ipsum euomi, dolûmq;, & perniciem sibi struere, quò

quò eius cum virtute præclarè gesta naufragio obliuionis tradantur: attramento suæ eruditionis per mare doctissimorum Scriptorum misso, & diuulgato, non Samnitum more, sed in pugnâ, hastam doctrinæ vibrat; illorum paruitatem intellectus, proprijs iniurijs detegit, ac tandem à virtutis gloriâ circumfusus ab omni dolo sitate, vafriçieque immunis euadit: similiter & Polypus miro naturæ instituto, non vt fallat, sed ne fallatur, suæ consulens indemnitati, vbi attendit quid periculi imminere, attramentum, quod illi pro sanguine inest, mittit, & per aquas diffundit, quo circumfusus, ab oculis aut piscantium, vel alicuius piscis instantis remoueatur, ac ita perniciem sibi paratam euitat: Vti quoque dolo malo, ac si voluntariè agat, cum fame excitatur, & humorem, quem in se continet, per aquam spargit, & sui coloris mutatione pisces pro alimento venatur: Modò etiam de industriâ in colorem illis saxi similem se conuertit, quibus subsistit, & appropinquatur, vnde pisces ad illa, tâquàm ad prædonem annatantes, incautè ab eius brachijs, veluti retibus compræhenduntur, & deuorantur: ob quos sagacitatis modos, Polypo, vt est in adagio, mentem inesse dici potest: quod etiam Teognides sub personâ hominis illius, qui varijs hominum moribus se nouit accommodare, fitque omnium horarum, nec non senæ inseruit, vtiq; foro sapit: hocce disticho eleganter expressit.

*Moral. quid
Polypi mu-
tatio in colo-
re.*

*Mentem habes vafri Polypi, qui protinus illa
Se quibus admoritur, saxa colore refert.*

& Pindarus.

*Agè age colore Polypi
Mentem apparatus optimè
In Vrbe quâ vellis mane.*

Hos tamen homines ad Hyppocritas comparat Matthæus, similesque facit sepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, omnique spurcitia: illi namque foris apparent hominibus iusti, intus autem pleni sunt fictione, & iniquitate, ac sub ouina pelle lupi rapaces. Basilius quoque Sanctus in re

Hex. hom. 7

K

Nec

*Moral. quid
Polypus, ex
S. Basilio.*

*Histor. anim.
lib. 2. c. 1.
Lib. 8. c. 2. et
lib. 9. cap. 27
lib. 7. c. 31. et
lib. 10. c. 39.
Cap. 32.
Lib. 9. c. 30.
et 39.
Lib. 24.*

*Lib. 2. c. 18.
Histor. anim.
lib. 2. c. 45.*

Ex. hom. 7.

Lib. 20. c. 19

*lib. 9. c. 48. et
lib. 32. c. 1*

*Nec silentio præterierim Polypi dolos, ac furacitatem: Is cuium-
que saxo adhærescit, colorem subit illius, atque adeo, ut piscium
complures ad ipsum improviso natantes, tamquam ad saxum ap-
pellant, paratamque sese offerunt illi versuto, malitiosoq; prædam.
Talibus eos moribus præditos esse constat, qui perpetuos potentia-
tus subeunt, & ad usus, necessitatesque occurrentes sese accom-
modant, nec in eadem voluntate semper persistunt, sed alij, diuer-
siq; facile fiunt, sobrietatem cum sobrijs laudant, intemperantes
sunt cum intemperantibus, atque ad id, quod cuique placet suam
sententiam vertunt. Hæc Basilius. Quis plura de Polypi
astu, legat Aristotelem, Ælianum, Solinum, Plinium, &
Albertum Magnum: quæ singula breuitatis causâ lubens
prætermitto: instituti namque huius operis idea hoc vnum
solummodo respicit, non ut quarumcumque rerum proprie-
tates, & significata ad vnguem exprimantur, sed earumdem
tantum nomenclatura aliquâ historiâ, & mortalitate ornatâ
Laconico stilo explicetur.*

Pœnes Polypum Lepus Marinus Latinorum situs est: cui co-
lor Lepori terrestri non dissimilis nomen imposuit, quam-
uis huic totâ substantiâ, & qualitatibus omnimodè contra-
rius. Lepus namque terrestris nobis est in delicijs, marinus
verò, & visu, & tactu est exitialis: Est namque Piscis ex
mollium genere in mari, atque in stagnis, potissimum cœ-
nosis, nascens, aspectu fædo, odore tetro, & substantiâ lo-
ligini similis ex Dioscoride: aut Cochleæ exenteratæ, po-
tissimum corporis parte posteriore ex Æliano: siue felle tan-
tum, siue totâ substantiâ venenatus, & maximè læthalis, ut
nedum potatus, sed & odore, ac continuo intuitu lædere
valeat. Vnde Sanctus Basilius, animal hoc præsentissimum
venenum homini edenti esse affirmat. Et Olaus Magnus
tradit, Leporem piscem solo visu reliquos pisces fugare.
Legitur etiam apud Plinium, qui nomen Offæ informis
huic tribuit. Mulieres vtero gerentes, si illum nupetrimè
præsertim è mari extractum, diutius inspexerint, nausea-
bundas euadere, ac deinde abortum facere: cuius piscis
perniciosa in veneno fundendo energiam hisce carmini-
bus descripsit Nicander.

Disce

*Disce venenatos leporis cognoscere potus
Pestiferi, medijs peperit quem fluctibus æquor.
Virosi squamas, & purgamenta marini
Piscis olet, &c.*

Hoc idem apud Galenum legitur, asserens leporem marinum erodendo interimere, vt præ cæteris legere est lib. de sim-
pl. medicam. facultatibus: quo loci hæc verba habentur.

*Lib. 10. c. de
Serolactis.*

Sic mihi videntur etiam Medici ad venena, quæ erosionem interi-

*munt, lac dari suadere, velut sunt lepus marinus, & Cantharis.
& alibi, Non nulla deprehendi ait, quibus proprium est, partem
aliquam corporis solum offendere, quemadmodum lepus marinus pul-*

*Lib. de Tber.
ad Pisonem
cap. 4*

monem, Cantharides vesicam exulcerant.

Nec desunt in hac maritimâ Cellâ Pisces volatiles inclusi, o-
perâ Calceolariâ, à quacunque maculâ, & carie immunes:

inter quos est Hirundo Plinij: *Κελιδων* Græcorum: Piscis, qui
præter aquas, aëre, cæloque oblectatur, & certis notis, vo-

*Lib. 9. c. 26.
lib. 32. c. 11*

latu præcipuè illustris, celebrisque fit: sublimis namque,
ex Aristotele, more Auium gregatim haudquaquam mare

*Histor. anim.
lib. 4. c. 9.*

attingens, volat, humiliore tamen (referente Æliano) nec
ita sublimi volatu, vt loligo, quæ coadiuuantibus pinnis

*Histor. anim.
lib. 9. cap. 52*

longissimè transilies, in sublime se se attollit: Stridet quo-

que volando marina Hirundo: cuius stridoris causa est
branchiarum scissura parua, & stricta; aër enim affatim per

Loc. cit.

angustum locum emissus sonum, stridoremque edit: Cumq;
pinnas, & caudam expandit (sic scribente eodem Plinio)

Hirundi volucris persimilis est, vnde ei nomen: vti etiam re
ipsâ huic simillima. Quemadmodum enim Avis hæc inter-

nuntij munus obiens, pulcherrimi temporis ostendit aduen-

tum, flores, & germina fœcunda Zephiri aurâ viuificari e-

nunciat: quo tempore non docilitate mota, sed quod im-

memor locorum non sit, vbi aut pullos reliquerit, aut aliâs
fœliciter, & absque vllâ offensâ vitam transegerit, eadem

repetit: sic, & illa vbi primum è mari exiliens, expansis pin-

nis, veluti alis, volatu se dederit, maritimæ illius regionis
incolis Ver iam propè esse indicat, & Fauonio spirante fo-

ueri, quæ nascuntur, significat. Hoc vnum etiam pro sui
tutellâ, volatu ipso peculiare habet hic Piscis: vt cum illi à

lib. 2. αλ. 1097.

Piscibus maioribus, teste Oppiano, tendantur insidiæ; quò
 sic naturâ dictante, instantes sibi in mari hostes effugiat, il-
 lorumque præda non succedat, suis innixus viribus, è mari
 erumpit, ac per aëra euolat, ibique seipsum incolumen ser-
 uat: cuius mores si ad vnguem speculari volueris, delineatam,
 benigne Lector, hominis illius naturam habere poteris, qui
 cuiuscumque virtuti deditus, & spiritu erectus, ne tabe aliquâ
 æius anima maculetur, inficiaturve, nec non incursiones
 hostiles huius pelagi mundani euitare valeat. Vere præsentiente
 diuinæ gratiæ, ex falsugine tentationum exilit: & totaliter
 mundum derelinquens, vi contemplationis sursum adeo effertur:
 ut diuinæ gratiæ ope, in naturam, supra humanam totus
 quasi transcendat: vnde Apostolus ille, qui vsque ad tertium
 Cælum raptus fuit, dicere solebat: *Nostra conuersatio in Cælis est.*

Paulus ad
Filip. 3.

Hirundini Pesci, ne ex volatiliū stirpe esset sola, ordinatim in
 Musæo succedit Miluus Latinorum: ob notas quasdam, &
 hic celebris: illi volatu, & pinnis, quibus alarum vice utitur,
 equandus, fortè ἱέραξ Græcorum, & ἰππῆς Oppiani: quod
 tamen probatissimi quidam Auctores sub prælo contentio-
 nis exhibent: Piscis est litoralis, qui & ipse, non tamen ictum
 imminem effugiens, sed ubi ab aliquo pisce in mare percutitur,
 ita in altum effertur, ut alatus videatur: Vnde Oppianus.

Lib. 1.

*At radunt summam Milui lati æquoris undam,
 Cumq; timeant magnum venientem è marmore piscem,
 Profiliunt Ponto, scindentes aëra pinnis.
 Hos nanti similes dicas, similesque volanti.*

Lib. 9. c. 27.

Lucerna à Plinio ex argumento vocatur, quia & cornua ex
 ipso mari attollat, linguam & habeat igneam, pariter & os
 lumine circumfufum: vnde illâ per os exertâ (sic narrat hic
 Auctor) noctibus tranquillis, & placato mari adeo reluceat
 Piscis hic, ut ex eius ore ignis, flammaque eiaculari credi
 possit: & si à quibusdam in hoc erroris arguatur Plinius,
 quòd linguâ per os exertâ noctu relucere dicat: cum tamen
 eius palato, ut est natura ferè omnium piscium, affixa, hæ-
 rensque sit, non autem soluta, & libera. Ut ut autem res sit;
 non

non in foio hoc pisce lucendi vis in mari enitet: sunt enim, (Auctore eodem Plinio) è Concharum genere Dactyli, ab *Lib. 10. c. 61* humanarum vnguium similitudine appellati, quibus naturâ ob succum innatum, est datum, in tenebris remoto lumine clarere: & Olaus Magnus recitat; in Nouergico mari, *Lib. 21. c. 5.* Pisces ob ingentem magnitudinem monstruosos reperiri, quorum oculi instar Lucernæ, esse ardentis ignes, noctu à Piscatoribus crediti sunt: Sed ad Lucernam Piscem rursus, è cuius naturâ, & moribus, quomodo moraliter & bonum, & malum elici possit, attendas rogo: Tales videntur esse, *Moral. quid Lucerna pisc.* Scioli quidam Aduocati, qui per mare vel Ciuitatis, vel Mundi erectis cornibus præsumptionis, & elationis incedunt; & in nocte controuersæ alicuius, vel diffensionis, vulgari quadam loquacitate splendentes, cum nihil aliud quàm linguam habeant lucidam, eam nedum exerunt ad Clientulorum causas tractandas, sed etiam eò magis ad eorundem substantias cõburendas: Lucernæ pariter Pesci possunt concinnè assimilari Verbi Dei Prædicatores, qui in maximâ *Moraliter rursus quid Lucerna pisc.* peccatorum obscuritate, dum tanta est tranquillitas, quod silent vniuersi; ore lucido, & linguâ ignitâ, Empirei gloriosam lucem memorantes, Inferni sulphureum ignem minantes, corda Christianorum inflammant, & in viam salutis dirigere student. Sic de celeberrimo illo Concionatore apud Ecclesiasticem scriptum est. Helias quasi ignis, & verbum. *Cap. 74.* eius ardebat vt Iacula: & hinc fortasse Apostolis, qui per totum orbem Christi Euangelium prædicare debebant, apparuerunt dispartitæ linguæ, tamquam ignis.

Postquam autem in duos hos pisces, ob volatum celebres, incidit sermo, obiter, vt quid memoriâ dignum, referam, quæ ab ijs, qui orbem lustrarunt, traduntur. Scribunt namq; circa Africæ litora, non longè à Guineâ, gregatim, tantaq; copia simul Pisces euolare, vt procul conspicientibus Insula quæpiam spectari videatur: addunt & aliud non minoris admirationis. Iuxta Megalanicum fretum. Colondrinos Pisces vlnæ mensurâ longos, apprimè volandi facultate valere, ijsque acerrimos hostes esse auratas, reliquos quoque Pisces; cum quibus in concursu frequens intra
aquis

aquas est pugna. Colandrini imperium hostium vitantes, è mari exiliunt, volatu sibi ab hoste cauentes: hostes, quibus nulla volandi est vis, intra aquas volantium umbras persequuntur celerrimo cursu, illo sensu instructi, ut cum volare illi desierint (non enim diu volare possunt) in mare recidentes, fiant ipsorum præda: nec desunt alij Pisces, qui cum timent, exiliunt è mari, & volant, inter quos ut nuperrimè ex Æliano dicebam, est Loligo, & ut prodit Aristoteles, Pectines similiter Avium more volant, iactant enim se ex aquâ, iaculanturque sagittæ modo; ut Sulmonem Piscem omittam, qui saltu magis, quam volatu apprehensâ sibi mordicus caudâ, dulces aquas avidè expetitas, casui fluminum occurrens, ingredi tentat, quò ipsè reficiatur, ut notat Olaus Magnus, idque compertum sibi in Botanico mari scribit.

Loc. cit.
Anim. lib. 4
cap. 4.

Lib. 20. c. 3

Posses, ò tu qui legis, fortasse admirari, posses, & obstupescere, quod dicam in nobilissimo hoc delubro Genio, & Musis dicato, Afellum detineri? sed quid mirum? non ne ex Platone, quò pares cum paribus facilius congregentur, & similitudo magis innotescat, Canem Cani, Bouem Boui, & Asinum Asino assimilari licet? & ex Theocrito.

2. de legib.

7. dilio nono.

Formicæ grata est Formica, Cicada Cicadæ?

Animal sanè illud gerulum, plagarum, & penuriæ tolerantissimum, quod hominum operibus sit destinatum, Asini nomen est adeptum, ut tanto loco indignum, tibi ante oculos non ponitur: Sed Afellus ille, inter pisces pelagios non infimi nominis, à Plinio enumeratus: describitur *εὐρος*, qui est Græcorum: & *εὐρώνος* Galeni; idest Asinus; cui non forma, nec mores Asini terrestris nomē fecerunt: sed quia dorsi regione, quæ colore cinericio tegitur, huius pelli sit assimilis; à colore sic dictus videtur; teste Varrone: Afellus est Merlucius Rondeletij, & Bellonij: quasi dicas Maris Lucius, ob oris scissuram, & caudam Lucio fluuiatili valde similes, & gulositate hoc non inferior. Qui & si gulosissimus sit piscis, nihilominus à Galeno, dummodo probo utatur alimento, & mari puro, præ carnis bonitate, saxatilibus æquiparatur; & inter cibos enumeratur, qui boni succi, &

Lib. 9. c. 17

3. de alim. facult. cap. 30

Lib. 4. de lingua latina

Loc. cit.

7. meib. c. 8

conco-

concoctu faciles, minimeq; glutinosi sint; quinimò ob mol- 8. meth. c. 2
 lem illius carnem, & concoctu facilem, nec prauis succi, ex
 iure albo febricitantibus opponendam esse scribit: Recitat H. stor. anim.
lib. 6 cap. 20
 Alianus, fortasse ex Aristotele, & Athenæo. Asellum ma-
 rinum solum ex omnibus animantibus, cor in ventre habe-
 re. Quod si verum: Homines illi Helluones iure meritò,
 ne dum huic pisci, sed & canibus, ac suis assilandi ve-
 niunt, qui abiectis virtutibus, inflatis ambabus maxillis, &
 elatis vasis, qui sunt in facie, se totos crapulæ immergunt:
 omne studium, & diligentiam adhibent, vt ventri satisfaciant,
 ac si cor in illo resideat, eorumque Deus sit: Quò ergo mens
 tua ad virtutum lumen magis sit disposita, & semina sibi
 innata, atque insita pura edat; caueas ne in ventre
 corpulentiore ciborum affluentia resideat: multa namque
 huius repletio, & mentis obscuritatem generat, nec non
 eiusdem insitum lumen obscurat: Et non secus ac Luna in
 proprio lumine quadam nigredinis maculam inficitur, cum
 in situ locali magis vicina est terræ; à quâ substantiam quam-
 dam grassam, & corpulentam suscipere videtur, & propter
 hanc lumen Solis non profundè, vt aliæ stellæ, sed tantum
 in superficie recipit: sic mens nostra ob impuros vapores, à
 multiplicitate ciborum in ventre congestorum, eleuatos, te-
 nebricosa fit, & ad virtutes comparandas minus idonea, con-
 spicuave redditur.

ASELLI Merlucij Maxillæ satis grandes (quod hic Piscis
 magnâ sit oris scissurâ) harum pars illa, quæ locum inferio-
 rem habet, superiore paulò longior, & latior est: vtraque
 tamen pars dentibus tenuibus in multos ordines dispositis
 est munita.

RANARVM illarum Genus, quamuis aquatile, hoc loci non
 exprimitur, nec etiam in Musæo habetur, cuius medio Dei
 vindicta aliquando in Ægypto aduersus gentem incredulam
 ob Pharaonis pertinaciam est subsequuta; cum Deus Moyfi
 dixit; *Dic ad Aron: extende manum tuam in virgâ tuâ super* Exod. cap. 8
fluuios, ac riuos, ac paludes, & educ ranas super terram Ægypti,
& extendit Aron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt
ranæ, operueruntque terram Ægypti; quam gentem, fœdissi-
 mo

*Anim. lib. 9
cap. 37.
Ibid. cap. 24.
Lib. 9. c. 42*

Loc. cit.

Loc. cit.

*Moral. quid
ex Ranarum
solertia.*

mo hoc animalculo exagitare maluit, ut luto lutum oppo-
neret; ita enim inanem gloriam diuina prouidentia depri-
mit: sed Ranae genus non è fluuijs, riujsve, aut paludibu
expiscatum, at è mari extractum describitur: quod si quis
intueri cupit, Musæum adeat, humanissimus namq; illi pa-
tebit aditus. Qui verò huius delineatam formam, ac pro-
prietates scire appetit: perlegat, quæ ex probatissimis Au-
ctoribus decerpta, annotantur: Piscis, ut notat Rondele-
tius, est cartilagineus, planus, non multum oblongus, fus-
cus, siue fuliginis colore: caput cui est maximum, rotun-
dum, & compressum, os qui habet vastissimum. Capiti cau-
da tantum sine corpore affixa videtur, ut nihil ferè præter
caput, caudamque in hoc pisce videas; cui ut habetur ex
Aristotele, Æliano, & Plinio; natura pro vitæ commodita-
te adeo solers ingenium attribuit, ut fraudolenti callidita-
te in cœno absconditus; cornicula illa gemina, non secus,
ac fila longula, sub oculis eminentia, veluti pisciculorum,
illecebras, ibidem silentio delitescens exerendo, & creber-
rimè mouendo, instar hami, & escæ pisces helluatione, &
liguritione allectos ad se allicit, & tandem gradatim fila
illa, seu appendices subducens, in latas maxillas suas, de-
ceptos ingerit, ac deuorat: ob quam in venatione sagacita-
tem ab Aristotele *βάτραχος ἀλίας* dicitur; & à Plinio Rana
piscatrix: Diabolus marinus est nonnullorum; ob deformi-
tatem, & fœdum, atque horridum corporis, oris præcipuè
aspectum: Cum autem in ranas inciderit sermo, quod de
mirâ vâfricie Ranarum Agyptiarum ab Æliano scribitur,
hoc loci subiiciam. Si quæ fortè, ait, in Hydrum anguem
incidunt, statim arundinis frustum arripiunt, ac ore appre-
hensum non remittunt, ut ab Hydri rapacitate, & gulosi-
tate se tutas seruent, cum non possit illas simul cum festu-
cis deglutire. Hæc obiter notare volui, quo scias, ab ani-
mantibus quoque, rationis lumine destitutis, vitæ tamen
commodioris gratiâ, per multa non sine solerti ingenio ef-
fici: quæ omnia tibi exemplo esse poterunt, non ignauia,
sed labore, & solertiâ quæcumque ad vitæ vsum necessaria,
esse acquirenda. Dis namque, ut est in prouerbio, non
cessan-

cessantes, sed facientes adiuuant; sumpto pariter exemplo à Formicâ, quæ vt & aliquæ etiam bestię, teste Aristotele, lib. 6. Ethic. cap. 6. prudentiæ lumine splendere videntur, hæc enim hyemem præuidens, sub terrâ, quæ sibi pro totius temporis nutritione necessaria sunt collocat; vnde Horatius.

Paruula magni Formica laboris:

Satyra prim.

Ore trahit quodcumq; potest, atq; addit acerno:

Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.

Quoniam verò ex ijs, quæ huc vsque in hæc ex piscibus collectione sunt annotata, cuius innotescere potest, mare pisces alere, qui non modo ad Quadrupedum multorum, sed & ad Auium formam propiùs accedunt: quo etiam appareat, reperiri quoque & alios in mari, in quibus arte confectarum similitudines conspiciuntur: sciat Lector, Calceolarium nostrum, & ijs, Serris præ cæteris, & Gladijs Musæum exornatum habere: ibi Xiphiam videbis; qui & Galeotis à Strabone, & à Plinio Gladius dicitur; de cuius naturâ, & moribus hæc sint. Piscis est cetaceus insigni corporis robore dotatus, præcipuè verò rostro illo satis oblongo, & mucronato (quod piscis huius nasum esse notat Albertus Magnus) à naturâ enim in illâ capitis parte vbi os est, & nasus non longè multum formatur, in formam Gladij, & vsum est fabricatus, vt nasutus videatur hic piscis: tantam huic rostro inesse duriciem, & in acumine vim refert Plinius, vt ab illo Naues perfossæ mergantur in Oceano ad locum Mauritanix, qui Cotta vocatur, non procul à Lixio flumine: fortasse quia in mari illo, vt & in alijs Orbis noui pelagis, ad talem, & tantam amplitudinem, & magnitudinem concre-scat hic piscis, vt & rostrum ipsum in mucronem rectum, prægrande & durum procedens, ad tale naufragium perpa-trandum, aptum, idoneumque sit. Commemorat quoque Histor. anim. lib. 14. c. 22. Ælianus, nonmodò cum cibi inopiâ vrgetur hic piscis mucronati rostri incurfu Pisces interficere, ac vorare; verum etiam non quidem armis ex ferro confectis, sed naturâ comparatis maximâ Cete vlcisci: Nihilominus tamen, vt vnusquisque, cui ratio ipsa ad effrenandos sensus pro aurigâ inferuire debet, optimè caleat, nihil tam firmum in hoc vitæ

L

cursu

Lib. 1. Geog.
Lib. 32. c. 2.

Lib. 24. in
Gladio

Lac. cit.

Moral. quid
Xiphia, &
Asilus ma-
rinus

2. *ἀλίου*
Lib. 7.

Lib. 9. c. 15.

Exotic.
lib. 6. c. 19.

Originum
lib. 19. c. 19.
in lignarijs.

lib. 9. c. 3. et 4.
et lib. 36. c. 5.
Anim. li. 24.
in Serra
lib. 11. c. 10.

curfu reperiri: quin & periculum sit etiam ab inualido, & paruum hostem non temerè esse contemnendum, cum principio neglectus vires fumendo nonnumquàm plurimum damni inferre consueuerit; attendat obsecrò, quod, vt mirum ab Oppiano, & Athenæo de hoc Pisce scribitur: qui & si maximis etiam Pelagi Bestijs, se formidabilem præstet; attamen ab Oëstro, siue Afilo marino, insecto admodum paruulo, Scorpionis effigie, & vix Aranei magnitudine, superatur, conficiturque. Dum, prædominante stellâ illâ in capite, seu vt alij in ore Canis signi cœlestis collocatâ, & ob cuius in Cœli centro cum Sole coniunctione, ęstus huius duplicatur, ac ignem exerendo mortalium corpora præ nimio caloris excessu languida reddit: hæc Bestiola sub Pinâ laterali Xiphia, vti parti molliusculæ, pingui, & sanguine plenæ se insinuando, ita tenaciter adhæret, vt ob vehementes cruciatus à pusillo hoc hoste infectos. Gladius rabie ductus (vt etiam ex Plinio habetur) magno cum impetu è mari, aut in siccum exiliat, illicque vitam finire plerumq; cogatur, vel tanto dolore exagitatus, in naues se penumero se ipsum iaculando, impetum faciat.

SERRÆ, Piscis Cetacei, vel ex Clusio, ex Galeorum, Canicularumve stirpe, Oceani Occidui Alumni, Rostrum summo huius capiti annatum attendere poteris, & illud satis grande, firmum admodum, ac durum, longum, & angustum, per medium latum, quod postmodum in mucronem definire videtur, vtrunque multis dentibus, siue offeis aculeis firmis, & rectis munitum: cuius formam si diligenter considerabis, Serræ illi instrumento; haud absimilem dices, de quo legitur apud Isidorum: Perdicem adolescentem summo ingenij acumine præditum, dum materiæ diuidendæ compendium quæreret, arreptâ ex piscium spinis occasione, illud excogitasse: & quo etiam tunc temporis Fabri lignarij pro suis operibus obeundis vtuntur: vnde Piscis Serræ nomen est adeptus, qui & Pistris non mutato antiquorum vocabulo, à Plinio vocatur *ἀπὸ τῆς πρίστου* idest à secando: tanta enim in rostro hoc continetur vis, ac validum, firmumque robur, vt hoc ipso, sic dictante Alberto Magno, & Olao Magno, subeat

subeat hic piscis nauigia, secetque ex industriâ, id vnum suo opere expectans, vt naufragio sibi escam consequatur: Sed omiſſis monſtruosis hiſce animantibus, reliqua proſequamur, quæ ſupellectilem hanc marinâ, non minus, ſplendidam, quam ſœcundam faciunt, vt Hippocampos, Echinos, Pulmones, Manus marinas, Tethyas, Teſtudines, & alia: quibus ſingulis Nomenclatoris incœptum munus libentiſſimè exercens, propria nomina aptare conabor.

ἵπποκαμπος tam Græcorum, quàm Latinorum, monſtrum eſt ſanè exiguum, ſed aſpectu pulcherrimũ, & iucundiſſimũ, maximiq; nominis ob elegantiam apud Antiquos, vt non dedignarentur, manu peritiſſimorum artificum marmoribus inſculptum in delubris ſeruare: extat Plinij auctoritas de nobilitate operum, & artificum in marmore agens, quo loci præ cæteris habetur. *Scopæ opera cum maximâ dignatione. Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Hippocampos eſſe ſedentes.* Capite, & Iubâ ita affabrè Equum terreſtrem æmulatur hic piſciculus, digito non craſſior, nec longitudine ſenos excedens digitos, vt certè in illo alludendo, quicpiam deſiderari poſſit, & hinc nomen ſuſceperit à voce Græca *ἵππος* quæ Equum ſignificat, & *κάμπτω* qua flexura denotatur: eſt namque animalculum flexuoſum poſterioribus præcipuè partibus, vt notat Varro, cuius totum corpus corneâ ferè cute eſt contextum, quibuſdam tamen locis nigrius, alijs candidius, quod tamen inciſuris diſtinguitur. Piſcis, qui ratione ventris veneficâ qualitate præditi, vt notat Aelianus, ſæuiſſima, ac exitiaſſima ſolet inferre ſymptomata, quibus in vino decoctus exhibetur: quò loci etiam remedia edocet: ſumpto exemplo de illo veterano Piſcatore Cretenſi, cuius filij arabidâ caniculâ erant demorſi, qui ſolis Hippocampis exenteratis, & uſtis, ad comedendum exhibitis, nec non alijs aceto, & melle contritis, illiſque catapſalmatum more vlcera rabie infecta obliniendo (excitato nimirum in ipſis aquæ deſiderio) rabiem deuicit, eoſque ad incolumitatem reſtituit. Qui ergò à cane rabido demorſi *ὑδροφοβία* aquæ nimirum timore detinentur, rectè (modo quæ ſcribit Aelianus vera cenſeantur) Hyppocamporum exenteratorum cibo,

lib. 36. cap. 5

Lib. 14. c. 19

qui ὑδροφιλίαν aquæ nimirum desiderium inducit, curati poterunt.

Quemadmodum Terra mater Echinum animal aculeis vallatum, vt Hystrix, producit, ita & Mare hunc eundem spinoso Castaneæ tegumento affimilem gignit, & alit. Musæum vero Calceolarium non vnâ dumtaxat, sed varias Echinorum marinorum species habet; qui autem primus hîc describitur, est ille, vt Principum mensis neutiquam. ingratus, quem Hermolaus Ouarium, & esculentum nominat, quòd multa, & magna, ac esui idonea oua contineat. De cuius in cibis vsu meminit Galenus, dicens, alui subducendæ gratiâ, ex mulso edi, & liquore illo falso, ex piscium intestinis, quæ abijcienda essent sale maceratis (sic referente Plinio) antiquitus confectò, quem liquorem Galenus Garon appellat; quo etiam loci parandos notat in patinis, ouis, pipere, & melle iniectis, vt esui sint grati: illos autem imbecilli esseimenti, ac medijs inter ea, quæ humores extenuant, & densant.

3. de alim. facult. cap. 38.

Lib. 31. c. 7.

¶ 8.

Loc. cit.

Histor. anim.

lib. 4. c. 12.

Lib. 9. c. 12.

Animal est ex testaceorum genere (vt notat Aristoteles, seu vt Plinius ex crustaceis) cuius forma, vt ferè est omnium Echinorum, quamuis ad rotunditatem vergere videatur, lenticularum potius imaginem exprimit: crustâ tenui, & veluti cochleari constat, scabritie variâ, & crebris lineamentis rectilineis designatâ. Aculea, quibus est armatus, & ob quæ per Antiphrasim Echini nomen illi est attributum, quod scilicet ob illa teneri non possit; pro pedibus illi inseruiunt. Animal non secus, ac Erinaceus terrestris summè prouidum: Et hoc naturæ munificentîâ, quæ in animalibus excogitata est, vt contra læsionem semper habeant aliquid munimenti paratum, Ceruos ad sui defensam cornibus dotauit, Apes aculeis, Leones, & Pantheras vnguibus, Lupos dentibus, & quæ animalia se defendere non possunt, illis agilitatem, ad fugiendum est impertita, vt Leporibus, Cuniculis, & similibus. Sicut terrestris dum aliquid sentit, se in globum conuertit, ac intra suum corium spinis asperis vndique circumseptum rostro, pedibusq; intrinsecus testudinis more contractis seipsum includit, & ferienti spinas opponendo,

ab

ab inuadente protegitur, nec non varietatem temporum præfagiens, quò eisdem resistat, referente Aristotele, foramen vnum contra ventos Septentrionales facit, ad quod confugit in calore, & aliud contra ventos Australes ad quod confugit, dum frigus sentit; pariter & marinus (annuente Æliano, Plinio, & Sancto Basilio, qui Nautarum doctorem, & seuitiæ maris præfagum appellant) vi naturæ ingruentem tempestatem præfagiens, cum mare inhorrescere sentit, ne ab æstuatione fluctuum, ventorumque acerbitate hinc inde euertatur, & ad litus detrudatur, innatis in tegumento aculeis, lapillis ad gestandum facilibus in tergum coniectis, se operit, aut arenâ saturrat, quò libramentû ac firramentum habeat ad euertendum opportunè periculum, à quò sibi timet: cuius exëplo, vt sapiēs, prudensq; habearis, futurû perendiè ventû noscere tibi expedit: & vt notat Eccles. in die bonorû ne immemor sis malorû, in die malorum ne immemor sis bonorum: Vti etiam ne intractabilis, insuauibusque moribus apud homines censearis, & nullâ vnquam ratione consuetudinem tecum iniri posse credatur, animum tuum asperitatis, & renitentia aculeis, non secus ac Echini tegumentum, horridum, expolia: suauissimis, blandissimisque colloquijs, morumque probitate ad hominum gratiam comparandam te ipsum, animumq; tuum accinge: nec tibi agrestis, & inconcinnè tractationis vlla appareant vestigia, sic Deo gratus, & ab hominibus exoptatus euades.

ECHINVS gigni in alto gurgite solitus, qui ab Aristotele minutus dicitur: cæteris Echinis quia sit minimus: non enim huius testa maior est iuglande, & si spinarum longitudine, quæ præduræ admodum sunt, alios Echinos superet. Oua non fert vt superior, sed sanguinem quoddam nigrum, saniei simile, quo manus cruentat, atq; inficit. Vndè cum perpetuò nigrescat, & sordescat, vt est pessima, & spurcissima Hebræorum profapia, Vn Iudæo de Mar à multis appellatur.

Est & aliud non spernendum Echinatorum genus pelagium, & inuentu rarum, ab Aristotele sub nomine Spathagi, & Brissi descriptum, quod & Ouario minus est rotundum, & à cordis

*Histor. anim.
lib. 2.*

*Lib. 7. c. 27.
lib. 18. c. 35.
lib. 9. cap. 31
Exë. hom. 7.*

*Moraliter
quid Echinus*

Eccles. 1.

*lib. 4. de par.
anim. cap. 6.*

*Histor. anim.
lib. 4. c. 5.*

dis figurâ non valdè recedit (vt in illius delineatione a Rondeletio propositâ insistam) tegumentum non aculeis spissis, vt Ouarius, sed paruis, & raris septum habet; parsq; illa vbi os est, Ouario est magis plana.

*Loc. cit.
lib. 9. cap. 11*

ECHINOMETRA quoque Aristotelis, & Plinij, ac si Echinoxorum Mater, seu Matrix sit, ad latus superioribus assistit: Matrem dixi, non quod in hoc genere mas à feminâ distinguatur, cum nec ex semine, nec ex ouo Echini generentur, sed sponte in mari nascantur, vt ostracodermata: hoc tamen nomine, vt quibusdam placet, decorari potest, quia cæteros Echinos corpore, & calycis magnitudine superet: testam namque Rapi modo in vastitatem extuberantem habet, cuius pars supina est, prona vero plana: aut secundum alios, quoniam aculeorum proceritate alijs Echinis præstat.

*Histor. anim.
lib. 5. c. 15.*

Animal illud Zoophytum breuissimè delineatur, quod sponte sine sensu ferè prouenit, & in saxorum rimis delitescens, ac inter Algas, non adhærens, sed absolutum Fruticis vitam viuunt: ab Aristotele, & Plinio Pulmo marinus nuncupatus, vel à Pulmonum nostrorum figurâ, vel ab eorundem substantiâ laxâ, molli, & foraminibus plenâ: huius etenim corpus, quod pilæ marinæ modo rotundum est, virescit, foris substantiâ feltro simile est, intus totum fistulosum, veluti spongia Aplysia: in mari aquâ plenum cum sit, graue est, extra mare in se concidit, ac flaccescit. Animal tegumentum hoc habitans, tardi admodum, & Saturnini est motus, quàm fortasse animalium naturæ conueniat, vt prouerbij loco de hominibus illis pigritantibus, & cessatoribus dici possit, qui hoscitanter, segniterque aliquid faciunt. Vnde Plautus loquens de seruo illo lento, & pigro, dixit.

*Moral. quid
Pulmo mari.*

In Epidico.

Lib. 18. c. 35

*Plin. lib. 32.
Cap. 10.*

Ibidem.

*Histor. anim.
lib. 13. c. 27.*

Pulmo prius uenisset, quàm tu aduenisti mihi:

Notat Plinius. Pulmonem marinum si per mare feratur tempestatis signum esse, & plurium dierum hyemem portendere: quò etiam lignum confricatum ita ardet, vt suâ luce faculam quoque vincat: nec non huius cinis alligatus egregiè menses promouet, & Ælianus tam pulmonis marini, quàm Torpedinis carnes in aceto putrefactas, & mento as-

perfas

perfas fugam pilorum facere dicit.

In hunc gregem reconditur & illud Zoophiton in mari nascens, quod mediam inter plantas, & animalia habet naturam, ita ut nec stirps, nec animal dici possit, sed medium quoddam inter utrumque, non secus, ac sponsia, esse videtur: quod sanè cum formâ manum humanam quodammodo repræsentet, Manus marinæ nomine à Gesnero honestatur; & ab Ennio matricula, uti à Theophrasto Mazina Piscis.

Lib. 4. de aquatilib.
lib. de Piscib.
Lib. 4. de partib. anim.

TETHYAM Aristotelis in hoc maritimo promptuario cerne-
re datur, non certè illam Neptuni coniugem, & fluviorum Nympharumq; matrem, de quâ fabulantur Poëtæ.

Duxerat Oceanus quondam tyrannida Thetyn.

Ouid. lib. 3.
Fast.

Sed quam ex testatorum genere esse tradit idem Aristotel. naturâ snâ parum à Plantis differentem, spongijs tamen viuaciorem notans, ut potè quæ propius ad animalia accedat: nec non saxi adhærere scribit. Plinius Tetheam fœminino genere fungorum potius genus, quàm Piscium facit, & folijs marinis (sed rectius scopulis) adhærere dicit, nec non torminibus, & inflationibus occurrere refert: Ouum Gallinaceum figurâ, & magnitudine æquat exangue hoc, cuius testa veluti corium, callosa quæ materia in læui membranâ compacta est (vnde calus à Niphio dicitur) in superficie fusca apparet, inæqualis, & rigida est, extra aquam enim diu constitit, & rugas iam contraxit, intus argentea, & læuis est. Tuber à Theodoro vocatur, quòd Tubera terrestria, formâ ipsâ repræsentet, nullis quæ fibris & capillamentis nixa notetur. Spongia Venetorum vulgò est, quia manibus violentius compressa, spongiæ modo, humorem, quem ex foraminibus admodum exiguis accepit, ex eisdem quam longissimè Syringæ instar eiaculet.

Loc. cit.
Lib. 32. c. 9

Ne quid autem in messe hâc pelagiâ collectum, haud descriptum dicatur. Testudines quoque ipsas, ob varias formas, & amplitudinem commemoratione dignas, recensere placet: id quæ eò magis, cum in hoc irrationali animante virtus non spernenda sit insita, cuius medio commemorationis gratiam apud homines est promeritum: tradit namque S. Basilus.

Ex. Hom. 9

Animal hoc sui naturâ stupidissimum, ignauissimumque,

in

*Anim. li. 24.
in Testudine.
Cap. 24.*

*Lib. 6. c. 22.
§ 24. §
Lib. 9. c. 10.
lib. 16. c. 17.*

in re tamen medicâ sibi esse sapientissimum; nam si veneno sit ictum, herbam nouit, Prunellam, siue Brunellam, consolidamve minorem nomine, à quibusdam Bugulam vocatam, quâ sibi medendo veneni vim extinguit; vnde edocti homines aduersus serpentium morsiones medicinam. hanc sibi pararunt: Musæum Calceolarium Testudinis marinæ Indicæ caput prægrande admodum, & eiusdem Animalis tegumentum, seu testam admirandæ magnitudinis habet, nec mirum, tanta etenim in hisce animantibus amplitudo comperitur, vt, referente Alberto Magno, Concha qua teguntur, sit in Cymbæ vsum hominibus conuersa: & Solinus iuxta Trapobanem Insulam Testudines tantâ magnitudine esse testatur, vt earum testæ domum efficiant, & numerosam familiam non arctè recipiant: quod & Plinius habet: hoc idem affirmat Ælianus: & qui nouum orbem peragrarunt, nec non res Indicas admirandas literis mandarunt: referunt, illis in maribus amplissimas esse Testudines, & tantâ frequentiâ maris superficiem aberrare, vt præ concursu nauigia progredi impediatur.

Altera quoque reseruat Testudo ex Mari Britanico expiscata, quam si corticatam nuncupes, nomen propriè aptabis. Hæc namque duro, & crustoso, asperoq; in tegumento, veluti cortice est cooperta: quæ & si terrestribus, ac lutarijs testâ, & capite haud dissimilis videatur, magis tamen grande habet caput: quod numquam in testâ recondit, sed semper exertum habet, & ceruicem tantum pro arbitrio modò extendit, modò contrahit: cui natura tribuit partim pedes, partim pinnas, & has duris aculeis munitas, quibus veluti remigando per æquora vagari possit.

Non illud instrumenti Musici genus Chelyn nimirum hoc loci describere est in votis, quò Mercurium fuisse delectatum tradunt Poëtæ: sed Testudinis Nili Alumnæ tegumentum, quod vt visu pulcherrimum, si spectes, non absimile illi instrumento esse dices: parte namq; supinâ planum est, & latum, pronâ verò conuexum, & ex sex assulis contextum, angulos acutos efficientibus: huius totus ambitus rotundior est, præterquàm in caudâ, quæ in longum, & acutum desinit.

Cernere

Cernere quoque est *χαλῶνιον* Testudinis marinæ: à Gesnero sub hoc nomine descriptæ, quo tegitur animal terrestri testudini simile, præter magnitudinem, & pedes, quos vt Vitulus marinus habet: instar scuti, & Galeæ formatum videtur hoc tegumentum, in substantiâ durum, & firmum, in colore nigrum, quod varijs marginibus, & coloribus ita affabrè est ornatum, vt naturam artem superasse dixeris; parte anteriori, quâ potissimum caput animal exerit, armati militis cum suo scuto, quasi formâ exprimit: vndè apud antiquos Miles vocabatur. Attendat obsecrò voluptuarius, rei que Venereæ omninò deditus, quæ de Testudinis marinæ naturâ ab auctoribus traduntur. Hæc Sole estuante, quo acrior est in eius radijs vis, in summitate maris se exponit, suiq; oblita ita exsiccatur, vt se amplius in gurgitem immergere nequeat; quo fit vt Piscatoribus præda reddatur. Hoc exemplo motus discat, à caliginosâ voluptatis libidine, eiusque perniciosissimis hamis se totum abdicare, paratam sibi perniciem non expectans, ne consumptis diuitijs, corpore exusto, & animæ incolumnitate deperditâ, cum non possit aquis sanctissimis diuinæ gratiæ amplius se immergere, Diaboli animas Christianas expiscantij esca, prædaq; euadat: & cum veræ laudis gustum non sentiat ob luxuriæ morbum, quo mens & sensus stupefcunt, viuens cunctorum sit ludibrium.

*Lib. 4. de animalibus:
et lib. de Oniparis.*

*Moral. quid
Testudo marina.*

Monstruosum hoc animal, quod spectandum exhibetur, formam illius virulentissimi Basilisci imitari dices: caput namque (non secus ac hoc delineatur) veluti Diademate, ac coronâ regiâ exornatum habet; non absimilem coronæ illi, quâ antiquitus latronû Reges coronari consueverunt, quod latrocinandi arte præfulgerent: corpore est pausillo, in colore fusco, à cuius vtrâque parte inferiore Pinnæ, perindè ac alæ in altum eminent, vt fatereris alatum esse Draconem, & ad volandum agilem; ni mare ipsum hoc aleret: scias namque, ne quid mendacij hoc nostro in Nomenclatore
repe-

reperiatur, Basiliscum non esse, non esse Draconem, sed esse Piscem, maris alumnum, Raiam nimirum læuem, in hanc formam manu artificis fabrefactam.

BATIDIS Græcorum, & Plinij: sic nuncupati, quod caudam Lib. 32. c. 7
C. 11. quibusdam aculeis armatam habeat, ad similitudinem Rubi Sentis, mora agrestia producentis, quæ Græcæ *Βάτος* dicitur. Raiæ latinorum Piscis læuis, plani, & cartilaginei, vterus numerosissimè foetificans, muliebri non dissimilis, testaceâ substantiâ formatus; seu (vt alij) Testa Oua concludens, quadratam, quæ exprimit figuram, demptis angulorum appendicibus, quæ vno latere longiores sunt similes folijs Gladioli herbæ, altero verò breuiiores, latiores, & replicatæ: ob quam formam illi supellectili haud dissimilem, quo dormientium capita suffulciuntur, Puluinar à quibusdam vocatur.

RAIÆ cauda longa, sed flexibilis, color cui est corneus, tota aspera, nec non vndique frequentissimis, & asperis aculeis, incuruis, & triplici ordine dispositis confersa: illud instrumenti genus, quæ imitari videtur, quo Fullones pannos curant, & poliunt, & quod totum aculeis ferreis confertum est: vnde Raiæ illi spicei, cui cauda hæc est annata, pcreleganter facit Rondeletius, cum Fullonicæ nomen indiderit.

Postquam autem quid ad Raiæ vterum, & eiusdem caudam Moral. quid
Raiæ piscis. spectat, iam est dictum, quid etiam moralitatis à pisce hoc insigni pietate dotato, ellici detur, succintè habeas: Commemorat Olaus Magnus. Hominem naufragum in mari Lib. 21. c. 22 natantem, à canibus piscibus tanto cum numero, & impetu, huc, & illuc impelli, vt ne dum crebris morsionibus, sed & pondere in profundum eum demergant, & deuorent: Vbi vero Raia Caniculis superuenerit, vt iniuriarum vindex, & pietatis amans, pro viribus grassatores abigit, hominemque vt enatet, adiuuare omni conatu tentat. Quod si detur spiritu vitali destitui: non patitur hominis cadauer à monstruosis pelagi bestiis deuorari, quinimo illud semper tuetur, vsquequò Mare seipsum purgante, sursum feratur: cernique hoc miserabile spectaculum testatur hic Auctor in

*Moraliter
quid Raie
pietas.*

Solom.c.17.

*Lib.9.c.40.
lib.32.c.11.*

*Exē. Hom. 7
Anim. li. 24.
Lib. 2. c. 36.*

Lib. 8. c. 25.

Nouergicis oris. Ad quam animantis bruti pietatem (cum nihil homini proprium magis esse debeat, quam aliorum aduersam fortunam miserescere, vndè Seneca iniquum esse dicit, collapsis manum non porrigere) excitari vnusquisque debet, ad opem afflictis semper ferendam: eosque tutandos contra improborum morsiones, ac iniurias: & quò pij nomen mereri possimus, Thesaurumque in Cœlis nobis parari detur, homini paupertatis naufragio immerso, & in miserie, infœlicitatisque lectulo iam demortuo succurrere, potissimum expedit: quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, admonet salutis humanę Redemptor Christus. Et qui despicit pauperẽ, exprobat factori eius: Qui verò homini pauperi dat terram, Cœlum accipiet, qui numum, accipiet Regnum, & qui micam, accipiet totum, & quicquid pauperi dabimus, nobis ipsis dabimus.

PASTINACÆ Latinorum piscis marini plani, & cartilaginei, quem Τρυγόννυ Græci nominant, Aculeus ille, seu Gladius, ad caudæ longæ radicem, fundumve decumbens, & eminens, quo vt tradit Plinius, nullum vsquam execrabilius, nihil vsquã venenatius: arbores infixas radices necans, arma, vt telum, perforans vi ferri, & veneni malo: cui assentitur & S. Basilius, nec non Albertus Magnus: Ælianus quoque scribit, *Ex omnibus animantibus infestissimo, ac periculosissimo aculeo Pastinacam præditam esse, vt & celeriter non modo homines, sed & animalia ipsa perdere queat, si eum ad maximam arborem, & vegetam, summeque virentem admoueas, & defigas, haud ita multo post, folia omnia decidant, arborque veluti magni Solis ardoribus exsiccata prorsus exarescit: & alibi. Pastinaca (inquit) marina cum natandi cupiditate est affecta natare potest, cum rursus volandi studio tenetur sursum versus sublimis volat, Aculeum mortiferum habet, &c.* Vnde mirum videri non debet, si piscatoribus ob execrabilem illam virulentiam aculeus iste adeò formidabilis sit; ab omni namque medicinâ ita inuictus existit, vt icti ad paucas horas occumbant, nisi certissimis remedijs, exhibendo nimirum coagulum leporis, vel hædi, aut Agni in vino ad dragmæ pon-

pondus, eisdem succurratur. Hoc Telegonum Vlyssis filium à Matre Circe veneficâ donatum fuisse scribit Oppianus, 2. ἀλιευτ atque illo hastili suo infixo, Patrem ad tumultum excitum, vt suis opem ferret, sed inscien- ter, interfecisse: Radium est Latinorum, quod instar Radij hic piscis, dum capitur, miro astu, & nocendi libidine erigat hoc veluti aculeatum telum substantiâ durissimum: Discas ex hoc assentatoris mellita verba, & illecebras euitare, hic enim (vt altera Moral. quid
Pastinacæ
gladius. Pastinaca, quod pro arbitrio suas edit operationes) omnia ad voluntatem semper loquitur, & ad ea quæ placent solum respiciens, ex illius ore verba expanduntur, quæ sanè dulcia, ac blanda apparent, attamen veluti tela pestifera in corruptionem, & perniciem animi prolata, aures nostras perforant.

SOLE, & Stellis Mare quoque ipsum, vt & Cœlum, exornatum esse patet; si quis reperiat in incredulus, Musæum adeat Calceolarium, ibi namque Solem Piscem inuisere dabitur, cui nomen crediderim impositum à similitudine formæ, quâ ad Solem hoc nostrum Hemisphœrum illuminantem, vt à pictoribus delineatur, habere videtur: instar Stellæ marinæ ac si radij Solares essent, suos quoque radios expandit hic Piscis, qui tamen breues, & minimè asperi, sed veluti ex squamis compositi è rotundi corporis circumferentiâ, enascuntur: aculeis paruis sunt muniti, necnon in angulum acutum desinunt: in huius corporis medio Rosæ pictæ figura expressa cernitur.

ost Solem conspiciuntur & Stellæ Pisces magnitudine variâ videbis namq; Stellas magnas, cuius radij circa rotundum corpus dispositi, initio satis lati, angulum obtusum, qui in fine constituunt, alias contemplari datur mediæ magnitudinis, necnonnullas minimæ figuræ; quod si hasce cū Stellis illis, quæ in firmamento, Cœlum ab excellentiâ vocato continentur compares, Stellas, tam primæ, & aliarum magnitudinum in mari, vt in Cœlo reperiri dices. De Pisce hoc scribit Aristot. inquiens. *Stella Piscis adeo naturâ calidus* Anim. l. b. 5.
cap. 15. *est, vt omnia contacta protinus decoquat; detrimento etiam summo Echinis Euripi & Pirrheni eundem esse confirmat. Forma eius*

lib. 9. cap. 60

Lib. 9. c. 22.

lib. 9. cap. 22

Moral. quid
Stella piscis.

eius Stellis, quæ pinguntur, similis est : quem locum mutatus est Plinius noster : cum dicit, *Claros sapientiæ auctores video mirari Stellam in mari*. *Ea figurâ est parva admodum, caro intus duriore callo : huic igneum fervorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat* : & alibi. *Stellæ maxima crusta interfectæ ostreis tam crudeliter inimicæ sunt, ut hæc ipsæ exedant, ac corificent* : hoc idem affirmat Ælianus, quo loci rationem insidiarum, quas Stellæ Ostreis molliuntur, describit : monearis ex hoc, Meretricum captiosos astus, ac earum illicita commercia euitare : caue ne pedes intra testas tuæ domus infigant, hæc namque suo contactu cum probè caleant, homines dissolui, ac colliquari, corpus suum promiscuè cuicumque appropinquari sinunt, quod diuitiæ absumantur, corpus exuratur, ac anima tandem arbitrio Luciferi subijciatur : monstra ergo hæc aspera rumpe, ac fugias, sicq; Marcellus eris, & lilijs diuinæ gratiæ anima cumulabitur tua.

Crustacea quoque, & testacea in serie hac maritimâ suum habent locum. Est Nympha Speusippi, ob pulchritudinem crediderim, & pelluciditatem sic nuncupata, quibus dotibus non secus ac Nymphæ Deæ à Poëtis finguntur, conspicua apparet. Sub squillarum specie iurè venit censenda, corpore namque (quod crustis tenuibus, albis, & splendentibus compactum est, quamvis alijs squillis longius, & ampliori formâ) aculeis, corniculis, & caudâ ijs est adeo similis, ut Squillam omnimodè repræsentet. Mantis marinus à Rondeletio nominatur : forsam quod corpore longo, gracili, & circa caudam latiore Bestiolæ illi ex Locustarum genere, quod Mantis, & præcans Deum cōmuni vocabulo dicitur, respondent : Cicadam marinam vult esse Bellonius, an rectè legas Rondeletium.

Reperitur quoque Cancellus ex crustaceorum genere, locustis, vel Astacis similis, corpore longo, & ex rubro flavescente in Buccino Concha, quam sibi pro domicilio, dum vitâ frui datur, elegerat, emortuus adhuc residens : cogitur namque hic Concharum hospes, cum nudus nascatur, ne ita facilè à causâ externâ lædi possit, ob corporis partem

tem posteriorem, & hanc mollem, in tegumentoque externo egentem, hanc abscondens diuersari. vnde Bernardus Heremita vulgò dicitur: & Scaliger vacuarum testarum inquilinum nuncupat, quòd Conchas, quas ad litus inuenit, pro sui conseruatione, & habitaculo ingrediatur: cuius mirandum inditum ingenium explicauit Aristoteles, & Ælianus: O dura, & infelix illorum Aulicorum vita, qui vt noui Cancelli alienis seipsos protegere vestibulis, ac domibus, diù, noctuque sudant.

*Exc. cõn. Car
danum 242:
desp. 2.*

*Anim. lib. 5.
cap. 15.
Lib. 7. c. 26.
Moral. quid
Cancellus.*

SCYLLARVM & videbis ex Cancrorum paruorum stirpe, in Neritâ Conchâ inclusum, quo loci viuens, eodemmet motus ingenio, ac solertiâ, quâ & Cancellus, suas sibi parauerat sedes, vt scilicet iniuriæ ob paruitatem opportunus, hanc euitare posset; de hoc scribit Plinius.

lib. 9. cap. 31

LEONEM Mare alere certum est, hunc eundem in Musæo exsiccatum custodiri, certo certius apparet: non sanè monstrum illud villosâ cute, magnitudine, & figurâ Leonem, animal terrestre horrendum, ferarum dominum, referens, quod sedente Martino Quarto Pontifice Maximo Romam delatum ex Vrbe veteri perhibetur; sed verus Leo delineatur ex crustatorum genere, vt aspectu dignissimus, ob id minimè contemnendus, à colore flauo, vt notat Rondeletius, quo coloratus est, dum viuit, & è mari captus educitur, Leoninam pellem referente, & quod etiam hirsutus sit, nomen adeptus. Astaco corporis specie, qui est affinis, sed Brachia longiora habet, forcipes cuius sunt teneræ, ac latiusculæ, & horum scissura maior, quàm in vlllo alio crustatorum genere, pro corporis ratione; hunc Plinius inter Cancrorum genera collocauit, nominans Carabos, Astacos, Meas, Puguros, Heracleoticos, & Leones; & alibi notam addit, quâ à similibus secerni possit; inquit. *Sunt laceratorum genera, Loligo volitans, Locusta, Lucerna, Liparis, Lamyrus, Lepus, Leones, quorum brachia Cancris similia sunt, reliqua pars Locustæ.*

lib. 9. c. 31.

lib. 32. c. 11.

CANCROVM & alium speculari datur, formâ paruum cuius testa media humani cordis figuram exprimit, chelas aculeatas in extremo nigrescentes habet, quæ vt pedes, omnes

nes hirsutæ sunt.

CANCER, & alter asseruatur, dices Paguro similem, cum tamen non sit; coloris est fusci, aculeos in fronte habet, nec non in lateribus, cuius testæ pars prona aculeis est aspera, & hirta; pedes Paguro aliquantulum longiores ei sunt.

Recolere Inbet, quæ de Cancrorum solerti ingenio in insidijs struendis Ostreis ipsis, pro harum carne exedendâ, quâ viuunt à S. Basilio traduntur. *Cancer (inquit) Ostrei, & Concha carnem appetit, sed difficilis captus est illi hæc præda propter testæ munimentum: infracto enim septo teneram carnem, natura munivit, quapropter etiam testa intactum hoc animal appellatur. Et quia duæ cauitates exactæ inter se adaptatæ ipsum Ostreum ambiunt, ac complicant, necessario inefficaces sunt Tincarum Cancro forcipes. Quid igitur facit? Cum viderit in tranquillis locis Concham voluptuose apricantem, & ad radios Solis plicas suas expandentem, tunc sanè, clanculum calculo immisso, prohibet complicationem, atque ita inuenitur id, quod viribus deest, versutiâ obtinere, ac supplere. Hæc Basilius Sanctus: Quæ eadem, ab Isidoro, & Alberto Magno commemorantur. Sed vt finis tandem crustaceis ipsis imponatur: reliqua prosequamur, crustâ intacta.*

ASTACVS Græcorum, & Latinorum, non fluuiorum, sed maris alumnus, Astaco tamen fluuiatili corporis habitu simillimus, & si in illo corporis structura, Chelæ, & alia multo maiora sint, quam in hoc: à cuius formâ Gammarum, Gaza vocat: & Aristoteles ex Locustarum, non Squillarum genere esse vult: quem inter crustata animalia in aquis marinis degentia enumerandum scribit: purpureum, & saturatum colorem in hoc non videbis, quo dum vixit erat infectus, sed quia coctus, & elixus in rubrum est mutuatus. Elephantus fortè est Plinij: Locustarum generis, pedibus quaternis: bisulcis: præterea brachia duo, binis articulis, singulis forficulis denticulatis, vt Plinium scribentem recitem: Vt autem scias, recordationem quamdam suorum conuictorum in Astaco inesse, referam quid Ælianus scribat: *Si quem Astacum (inquit) comprehendisti, cum longissimè exportes, relicto ibi signo, undè ipsum cepisti, eodem eum ipsum undè* compre-

Exë. hom. 7.

*Lib. 12. c. 6.
Anim. li. 24
in Cancro*

*Histor. anim.
lib. 4. c. 7.*

lib. 32. c. 11.

*Histor. anim.
lib. 8. c. 23.*

comprehensus fuerat irrepsisse reperies, si inquam modò ita ex mari exportaueris, ut deinde sic propè deposueris, ut in mari adrepere queat.

ASTACI marini adeò prægrandem Chelam in Musæo seruat Calceolarius: quam si dices puerile brachium æquare, ridiculum non erit.

MAIA fœmina ex Cancrorum marinorum genere, à Gazâ ob magnitudinem fortasse sic nuncupata, quod ceteris Cancris, quamuis maioribus sit grandior: etymologiâ desumptâ à Maia Græcorum, quæ Amitam significat, & quæ maior dicebatur Aui, & Auiæ Amita, aut quia cum omnium Cancrorum sit maxima, quasi obstetrix dici possit, si cum Pagurorum paruitate, tãquam cum infantibus comparetur. Araneus est marinus Gallorum ob similitudinem, quam cum Araneo habet. Genuensium, & Venetorum Granceola, & Speculum est, à speculis in huius testis eleganter inclusis. Cancer est Pelagius, non ut Paguri inter saxa, & in sicco vitam degens: cuius tota cuppa aspera est: cuspidatâ fronte horridâ, prælongis cruribus, exilibus, & propterea imbecillis, bene vnguibus muniti cui sunt pedes.

MÆA & alter Cancer, in latitudine, & longitudine maximus, cui testa est levis, laterum ambitus in semicirculû definunt, pedes octo (ut delineationi à Rondeletio ex Arist. exhibitæ inhæream) & breues habet pro corporis magnitudine, Chelâs duas, dextram maiorem sinistra. Chelarum extremæ nigrescunt; cornua quatuor ante oculos protenduntur: quem Cancrum omnium maximum esse tradit Aristot. à Venetis Granciporrone vocatur ad differentiam fortasse illorû Cancrorum, qui ob paruitatem Granciporri dicuntur; quamuis superioribus haud multum formâ dissimiles.

PAGVRVS Plinij: altera Cancri species, post Mæiam maximus, qui & si ab Oppiano imprudens dicatur; quòd non modo in mari, sed & in sicco eiectus, vel captus pugnam cum lacescentibus audacter suscipere tentet: attamen sapientiæ nomen huic attributum videtur, & ut prudentiæ, consilijq; symbolum è collo Dianæ Ephesiæ olim fuit suspensus: ille enim (referente Æliano) more Serpentum, qui exuium suū

*Lib. 4. de
part. anim.
cap. 8*

Loc. cit.

*Lib. 9. c. 31.
lib. 1. alæv*

*Histor. anim.
lib. 9. c. 43.*

*Moral. quid
Pagurus*

*Hist. anim.
lib. 6. c. 30.*

*Moraliter
rursus quid
Pagurus*

Lib. 32. c. 2

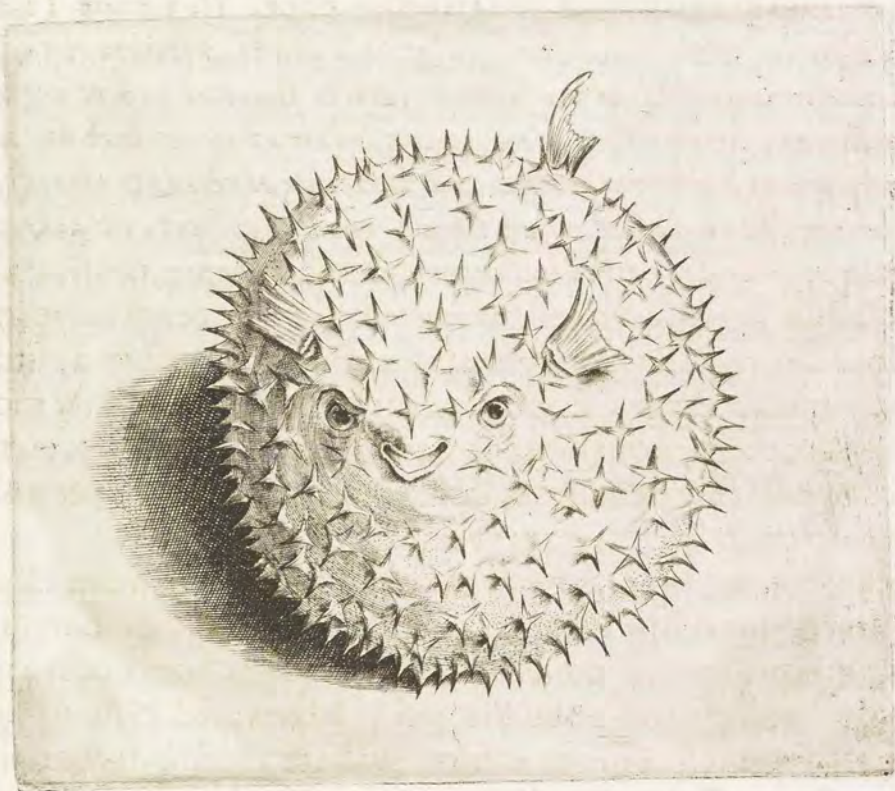
mutant, ineunte Vere testâ veteri exutus, aculeis armisque spoliatum se sentiens, inter saxa latet; & sibi ipsi diffidens neminem aggreditur: ibiq; degit, usquequò alia testa renascatur, & duriuscula euadat, vt possit contra lacescentes arma, forcipes nimirum suscipere: cui non inconcinnè homo ille assimilari poterit, qui mutatis moribus, & vitiorum exuuiis spoliatus, se totum ad comparandas virtutes dedicat: Est & aliud ex eodemmet Aliano in Paguris admirandum: musice nimirum Lenocinijs à piscatoribus capi. *Hi etenim* (ne ab Auctoris verbis discedam) *in latibula abditi, primum vt ad instrumentum quoddam musicum piscatores suauiter canere ingressos audierint, statim tãquam amatorio quodam ad exeundum non modò inducuntur è latebra; verum etiã voluptate allecti extra mare egrediuntur; hi quidem retro ad tibiam canentes cedunt, illi autem sequentes in arido comprehenduntur.* O miserrimum, ne dicam detestabile genus illorum hominum, qui Pagurorum more in latibulis carnalitatis, & concupiscentiæ vitæ cursum agunt, à meretricum cantus suauitate, ac si sint nouę Sirenes, & mollibus illecebris, veluti quãdam magicâ ratione illecti, eò tandem paulatim ducuntur, vt ad mortem corporis, & animę perniciem incaute ferantur.

Inter pisces marinos, Orbem piscem, quem durissimum esse piscium genus tradit Plinius, describere minimè placuit, ne aquarum generali collectori, mari inquam, fluuia comparasse, dici posset: non enim hic piscis Maris, sed Nili Aegypti fluuij fœtus est: corpus informe habere videtur, totus namq; è capite constat, nullo alio apparente membro: qui ob rotundam, sphœricamq; figuram, quam repræsentat, Orbis appellatur. Os habet paruum, vnicum illi vtrinque est foramen, quo & cibum assumit, & excrementa eiectat; Cutis est dura, quã aculei parui, quibus est tota conspersa, asperam efficiunt: Piscis, qui dum viuit, omninò ventos flantes abhorrere, & subterfugere dicitur: quã enim parte flant, ac si esset ira percitus, oculos ita distortos dirigit, vt Strabonem esse dices: exficcatus verò, & cubilibus affixus, caudâ, veluti signo, spirantis venti partem demonstrat.

Alteram quoque cernere est Orbis speciem, quem si scutarum
nun-

nuncupes abs re non erit: caussam nominis os illud dabit, scuti forma, quod in eâ parte, vbi in terrenis animantibus pectus est, vice sterni habet: Capite magis exerto à naturâ est dotatus, quàm sit superior. Oris scissura est maior: à capite vsque ad caudam, quæ lata est, ossa oui figurâ sunt disposita, inter quorum interualla aculei interiacent.

Piscis hic, quem imaguncula hæc refert, ob raritatem specular-
 dus exhibetur, præ formâ sphericâ, quam elegantissime re-
 fert, inter orbis genera enumerandus meritò venit: in quo
 autem à superioribus differat, breues illi, sed firmi aculei,
 quibus hinc indè vniuersum corpus fusco colore notatum,
 ita riget, vt non nisi manuum lésione tractari possit, hoc no-
 bis manifestè indicant: quem si spinosum, aut Echinatum
 nuncupaueris; nomē rei perpulchrè aptabitur: scias autem
 non Nili, sed maris Indici occidentalis esse alumnum, & vt quid
 rarum à solertissimo Sprecchio Calceolario transmissum.

Lib. 8. c. 35.

SCINCUS animal quadrupes Nilo peculiare ex Plinio: fatis longus, & ventrosus, squamis paruis, & frequentibus tectus, quibusdam lineis per dorsum alternis fasciculis, & ijs punctis albis notatis distinctus, ad Veneris stimulos excitandos summè optatus; quod & apud Magiæ scriptores leges, & huiusmodi quædam apud Dioscoridem, & Plinium reperies: Crocodilus minor quorundam: quia eandem naturam cum hoc habere credatur.

Lib. 12. c. 60
lib. 28. c. 8.

SCINCUS alter ex Scythiâ: ventrosus sanè, sed minutulus admodum, ac multo minor superiore, cuius pellicula, quæ vniuersum corpus tegit, squamosa est, nullæ tamen lineæ, nec fasciculi in illa conspiciuntur.

SCINCUS & alius, sed minutissimus: qui digitum indicem longitudine haud excedit, non multum ventrosus, & totus nigricans: ex quodam flumine districtus Vicentini. Quorû omnium carnes præmansæ, sed à peritissimo pharmacopœo lege artis præparatæ, lasciuia cupiditates plurimum accendere valent; vt dici non immeritò possit.

*Si genus hoc piscium nunc scanderet æquora pinnis
Retibus officium sæmina quæque daret.*

Cum Musæum ingrederis, caue tibi à Crocodilis magnæ, & parvæ magnitudinis, ad illius parietes appensis, ne præ monstruositate compauescas, cū mortem moribus assuetis inferre neutiquam possint; quia exsiccati, & immanitate illâ innatâ erga homines sunt destituti: eò namque loci animalia hæc contemplari dabitur, oris hiatu amplo ad voracitatem summè apto; dentibus longissimis, & validissimis quibus conterunt: vnguibus acutissimis neci dicatis: cute sunt intactâ corticeâ durâ, & contra omnem ictum inuicta: vt certè insipientibus terrorem incutere dices; vt inde apud Ægyptios, sub Crocodili formâ symbola pernicipis, salacitatis, furoris, latrocinij, helluationis sint expressa ex Pierio Valeriano. Animal est quadrupes, Niloticum, naturâ timidum, improbum, & malitiosum, cui ex Plinio nostro hoc vnum inter alias proprietates est peculiare, vt quamdiù viuit crescat, viuit autem longissimo tempore, vt ob id ex parvâ origine in maxi-

Lib. 29. in
Crocodilo
lib. 8. c. 25.

maximā molē crescat, & immensæ proceritatis cernere liceat. Bellua terribilis contra fugaces, & fugax contra insequentes quæ ambulando in terris vsum, & natandi in aquis potissimum Niloticis officium habet: vnde noctibus in aquis, die vero in humo quiescere scribit Herodotus; & vtrumque hoc ratione teporis.

Supereſt adhuc vt Caſtor inter animalia ambigui victus reponatur: à dictione græca *γαστήρ* sic nuncupatus, quæ ventrem significat; est namq; animal ventrosum: Fiber est latinorum, à fibris, idest amnium ripis, quas incolit: Animal est amphibium, in vtrâq; sede viuens, nam (vt *Æliano* placet) die in fluuijs abditus ætatem agit, nocte in terrâ vagatur; morſu est præmunitū horrendo, vt arbores iuxta flumina veluti ferro cędat; quibus, ò admirandam huius animalis industriam, latibula, seu cauernas vice domuncularum miro ordine in ripis amnium sibi extruit: Cum enim animal sit natura prouidum, quo se tutum præseruare possit à fluminum, aut imbrium illuuiionibus, coadiuuantibus alijs suæ stirpis, qui omnes gregatim ad excidendos dentibus arborum ramos eunt, transportatis pro construenda domo lignis, prioribus pedibus foueam sibi cauat, eamque lignis à se cæsis ita affabrè struit, vt vel decrescente, vel increscente aquâ partem anteriorem in sicco, caudam vero, ne quid de propriâ naturâ sibi deroget, in aquâ habere possit: modo etiam in proprijs cauernis solaria bina, & terna mira solertia pro sui tutela constituit, vt imminente periculo, superiora inhabitet, inferiora sint ad aquarum incursiones tantummodo excipienda: cute spissa, & villosa tegitur hoc animal; pedes priores Simiæ pedibus, quibus Sciurorum, vel Simiarum. ritu tamquam manibus cibum ori admouet, posteriores Anserinis similes habet, quibus vt & cauda, quæ prægrandis, lataque est, & squamis piscium squamosorum more obte-cta, veluti gubernaculo vtens, per flumina vagatur: Sed antequam è Castoreano significatu egrediar, placet renarrando repetere, quæ de instituto quarumdam gentium in edendis carnibus huius animalis à *Valeriano* in Hieroglyphicis

lib. 6. cap. 33

Lib. 3. c. de
Fibro.

phicis annotantur: scribit hic Auctor, ne ab illius verbis discedam, *Populos plerosque, qui nostræ pietatis ritu viuunt à Ponto, & Septentrione in Pannoniam usque porrectos, anterioribus Fibri membris pro carne vesci, posterioribus piscis loco: caudam vero eius animalis, quæ præpinguis est, salitam plurimum, conditamque pro tarico, hoc est salsamento pisculento habere, eamque ieiuniorum tempore, quo nobis ex constitutione Pontificia, carnibus interdictum est, mensis inferre: ea vero illi ratione se tuentur, quod posteriores Fibri partes, aquis semper innatantes piscem dicant, & esse arbitrentur.* Hæc ex Valeriano: quibus hoc etiam addi potest: tantæ fortasse frigiditatis illorum, crurium carnem esse ob diuturnam harum partium in aquis permanentiam, ut quemadmodum caro testudinis terrestris lege Pontificia non est ieiunantibus interdicta, ita & hæc admitti possit; Olaus quoque Magnus scribit, Caudam, & pedes posteriores huius animalis, quod in aquis quiescant apud gentes Septentrionales pro piscibus in escis haberi.

Lib. 18. c. 4.

Fibri testes: an potius tumores illi in inguinibus animalis innati, & naturali membranâ conclusi, non adulterati, sed legitimi, qui Ovi Anserini magnitudinem non excedunt: ijs odor est grauis, & virus redolens, gustu sunt acri, amaro, & mordente, ut sternutamenta olfactu moueant, qui tamen in re medicâ maximas præstant virtutes, & parandæ Theriacæ sunt accommodati: Tradit Plinius: quod Castor a venatoribus infectatus abiicit testiculos suos, à se dentibus spontè abscissos, noscens se eorum causâ peti, cum ij ad multa medicamina sint necessarij, hoc idem affirmat Solinus, & Ælianus: attamen Albertus Magnus veritatis maximus perscrutator id falsum esse asserit: notans, dici Castoreum à castrando, non quod se ipsum castret, ut habet Ysidorus: quod etiam hisce carminibus expressit Iuuenalis in Satyris referens ad amicum Coruinum tempestatem illam procellosam Catulli, in qua hic vitæ suæ plurimum timens, quasi cum ventis paciscens, suppellectilem suam in mare proijcere cœpit, quò leuior facta nauis, tempestatem tan-

lib. 8. cap. 30

*Cap. 18.
Loc. cit:
lib. 22. anim.
in Castore*

*Originum
lib. 12. cap. 2
in Castore*

tantam aut sustinere, aut superare posset.

Imitatus Castora, qui se

Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno

Testiculorum: adeo medicatum intelligit inguem.

Sed quòd ob castrationem maximè quærat, hinc Castorei nomen esse hoc animal adeptum: *Falsum est enim*, scribit ille Magnus Albertus; *quod agitatus à venatore, neque ullà alià ratione periculum posse declinare cum videat, castrat se ipsum dentibus, & projiciat Castora morsu auulsa: & quod si alia vice castratus exagitur, erigendo se, palàm faciat venatori se illis canere*: hoc idem in Plinio Sextius diligentissimus medicinæ negat: quinimo paruos esse, substrictosq; & adherentes spinæ, nec adimi sine vitâ animalis posse affirmat.

Loc. cit.

lib. 32. c. 3.

Decreueram hosce lapillos, qui describendi se se offerunt, sectioni lapidum includere, sed quia maris, fluuiorum, & lacuum sunt partus, ne aquatilia terrestribus miscere videar, fatius fore duxi marinæ huic sectioni pro appendice illos adiungere.

SPONGITES Plinij Spongiæ nomen representans, quia lapis in spongijs natiuus, ac in earūdem latebris, ex falso succo, qui maris est proprius, concretus, in lapideamque substantiam, & si non omnimodè duram, quia friabilis, condensatus: Cochleæ instar est perforatus, & quidem vtrimque color huic inest in cinereo albicans, per quam feltro similis: Techolithos à nonnullis vocatur, quia cum vino potus renum calculos frangat: Lapis Cappadox aliorum, ut potè qui ex Cappadociâ conuehitur, laudatissimus, & probatissimus sit ad hoc munus obeundum. Huius lapidis mentionem facit Galenus, cui vim frangendi attribuit, non tamen ita validam, ut lapides in vesicâ comminuat, improbens quosdam qui id scriptum reliquerunt: verum qui in renibus consistunt, rumpere: veluti sunt lapides illi, qui ex Cappadociâ conuehuntur, quos in Argalo nasci aiunt: soluuntur autem hi in succum colore lacteum, ex quo liquet, quod extenuandi vim obtinent, absque ut insigniter calefaciant: unde in Nephriticis compositionibus ex mente Asclepeadis ponendos esse scribit.

Lib. 36. c. 19

& lib. 37. c.

*9. simp. med.
cap. de lapid.*

*Lib. 10. de
comp. med. 5
loc. cap. 2.*

TIBV-

*simpl. medic.
Hist. cap. 32*

TIBVRONIS piscis maximi, & truci aspectu, vitam qui in Mari Indico ducit, adedè insigni corporis robore, vt hominem ictu dentis secet medium, & deuoret: lapis ex eius capite extractus, satis magnus, in colore albicans, in pondere grauis, & ex parte concauus; quem si gustaueris, insipidum dices; cuius puluis, vt ex Nicolao Monarde habetur; vtilissimus fertur Nephriticis, & aduersus Vrinæ difficultates.

CORACINITES: lapides duri, ossæ veluti substantiæ, in colore candidi varias qui exprimunt formas: sic nuncupati, quia in Coracine Pisce ex squamosorum genere (Venetorum Pisce Coruo, à nigredine fortasse quâ tegitur) capitis parte posteriore generentur: Dolori illi proficui, qui Colon. intestinum infestare solet: horum puluis aliquâ diureticâ aquâ mixtus, & ebibitus nedum generatinnem lapidum in renibus prohibet, sed & genitos dissoluit: vti etiam, non secus ac de lapide illo Nephritico habetur, ita & hi brachiorum pulsibus alligati, quâ parte dolor exagitat, Nephriticum dolorem compescunt; & vrinas remorantes mouent. Vice annulorum digitis manuum gestati hæmorrhoidas tumentes exsiccant, & cruciatus in illis existentes mitigant.

lib. 37. c. 10. **SYNODONTITÆ**: lapides à Plinio Gemmæ dicti; quia in candore splendere quoquomodo videantur; formam habent oblongam, alterâ tamen parte gibbam: causâ nominis, quòd in cerebri ventriculis illorum Piscium marinarum inueniantur, qui Synodontes vocantur, & apud Columellam Dentrices sunt.

LAPILLI rotundi, globi dimidiati figurâ instar oculorum, coloris vt plurimum albicantis: qui in Cancris fluuiatilibus, fœmellis potissimum reperiuntur; quo tempore à tegumento testaceo denudantur, & nouam induere inchoant testam; in quibus insignis est facultas ad coagulati sanguinis dissolutionem, & expulsionem: vti etiâ in confringendo calculo renum intus exhibiti, plurimum valent.

CARPIONIS Piscis Benaci Lacus Ditionis nostræ Veronensis peculiaris alumni, ob eius carnis bonitatem, suauitatem, & sub-

& substantiam inter lautiores diuitum mensas celebratissimi. Lapilli: in illius faucibus reperiri soliti, quorum figura triangularis est: exterius colorem habent candidum, intus subflauum: calculosis & ij subuenientes. Hoc tamen peculiare habent vt intus assumpti, bilis flauæ ebullitioni aduersando, illam compescant: triti, & in puluerem redacti, si cum lanugine, quæ in malis Cidonijs hæret, misceantur; & in nares insusulentur, hæmorargiam sistere dicuntur.

Nec sunt sub silentio prætereundæ Synodontis maxillæ: quæ & si pro vsu medico nihil veniant æstimandæ, attamen vt habeas, Calceolarios rerum varietatibus semper fuisse delectatos, & hæ exhibentur: fului sunt coloris, quaternos habent dentes caninis similes, inter alios paruos denticulos, quibus reliquum maxillarum est ferratum, eminentes.

Non filebo etiam Hippuri Aristotelis, Piscis illius maxillas, dentibus exiguis, sed acutis vndique munitas: qui in Hispanico Mari frequentissimus visitur.

*Hæbor. anim.
lib. 5. c. 10.*

Dum singula hæc omnia, horis quidem illis, quæ à re, & studijs medicis omninò sunt remotissimæ, beneuolentiâ incitatus, quâ ob laudatissimos mores, FRANCISCVM CALCEOLARIVM Compatrem, summè amandum prosequor, ex animo dictarem, dubius an aliquid sit omissum, quod ad aquatilia spectet: per Musæum non inuitus spaciando, ΕΚΕΥΝΙΣ Græcorum ad manus venit: cui à firmandis, sistendisquæ non retinendo, sed adhærendo nauibus, à Suidâ ΝΑΥΚΛΑΤΗΣ, & à Latinis Remoræ nomen est attributum.

Ruant namque venti, (vt legitur apud Plinium) & sauiant procellæ, imperat hic piscis furori, viresque tantas compescit, & cogit stare nauigia: quod non vincula illa, non Anchoræ pondere irremocabili iactæ, &c. ob id cum pisce hoc pelagio, paruo quidem, sed ob vim admirandam, quâ pollet, maximi nominis, (& si Fracastorius noster fabulosum hoc credat) manus scriptioni, quæ erat dicata, firmabitur; & finis ijs erit, quæ è mari in celeberrimum hoc rerum ferè omniū naturalium Theatrum sunt recondita: hoc vno conten-

Lib. 32. c. 7

N

tus,

tus, me, quicquid in hisce maritimis declarandis annotaui, illud omne non sine vigilijs, & aliquo studio à selectissimis Auctoribus collegisse, atq; in vnum hoc corpus summâ fide conglobasse: faxit Deus, vt res, quæ subsequenti-
bus Sectionibus inseruire debent, ita pleniore calamo possint delineari: vt summè optarem, ni in ambiguo versaretur animus, ne in aliquâ ex hisce sectionibus ob Soli sterilitatem, messis diminuta pullulet: id vnum tamen sciat Lector, me omne studium, & operam nauaturum, vt res ille vberiore quo fieri poterit apparatu redundant. Interim, singula omnia non distortis oculis, nec animo scabie infecto, sed candido, & hilari fronte suscipito.

SECTIO SECUNDA.

QVÆ TERRARVM GENERA,

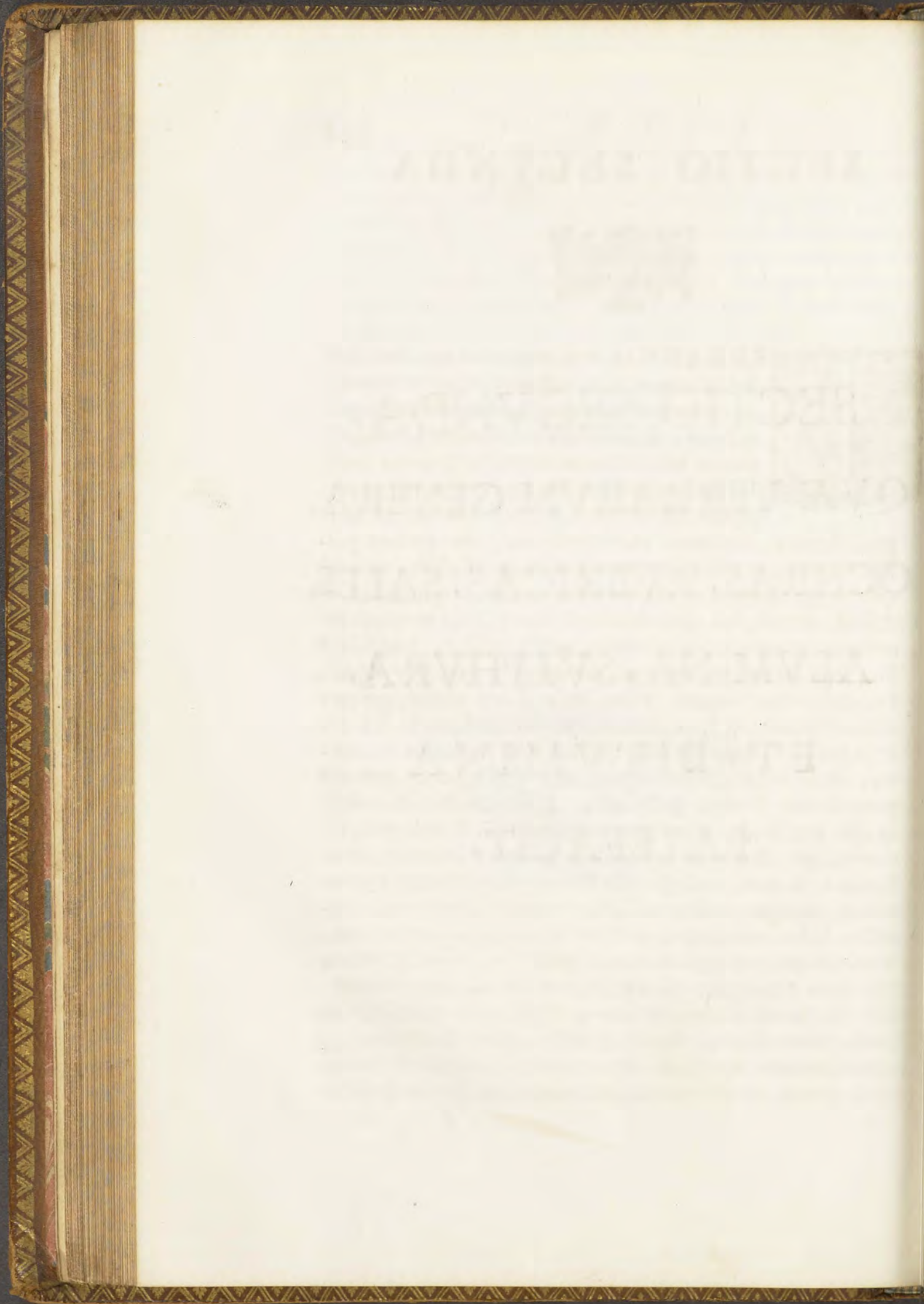
ACHRAS, RVBRICAS, SALES,

ALVMINA, SVLPHVRA,

ET BITVMINA

PATEFACIT.

SECTIO SECVNDA.

109

ERRARVM naturam, quas non lethiferi, sed salutare succi imbibierint, ac earumdem præpotentes facultates, qui exactè cognouisse sapit, suimetipsius tutissimum propugnaculum aduersus morborum incursiones hostiles dici meritò poterit: mente namque percipere illi dabitur, quanti valeant ad cor-

poris humani sanitatem custodiendam, quibus viribus polleant contra morbos, corpora nostra infestantes, optimè calebit, ac denique ex illarum reiterato usu, (qui tamen in debitâ, & congruâ quantitate esse debet,) sui corporis incolumitati peregregiè consulat, quâ præsentè, Amphione Sicyonio Poëta exclamante, amœnum gratijs Ver floret, sine illâ, nemo beatus: Veneranda Terra mater, propter eximia merita, in humanam naturam collocata, ac si sensu esset prædita, maternâ hac veneratione digna, ex cuius sinu, veluti fœcundissimo vtero, tales quibuscumq; gemmis præciosiores fructus pullulant. Humanissima, blandissimaque nutrix, in cuius gremio tam carè, & benignè, terrerrimâque dilectione nobilissimi hi fœtus fouentur, ac aluntur: Beatus, fœlixque ille Vir, cui pro sanitate conseruandâ, vitâque producendâ, succos adeò salutiferos, à fructibus hisce emanantes, delibare datur; qui quidem cum non tam corpori, quàm animo prodesse possint, & vtriusque mala expurgare valeant, dicere ille audebit, mentem sibi esse sanam in corpore sano: Quò ergo extra iactantiam, beneuolentiæ aliquid, (absit à gloriolâ verbum,) apud homines mereri, & captare videar, singula illa terrarum genera, ac earumdem vires naturales, (quàm breuissi-

P

mè

*Bolus luteus
Galen.*

*Bolus luteus
Theophrasti.*

Bolus Slesianus.

Bolus Sabaudicus.

mè tamen,) describere studebo, quæ in quotidianum vsum medicum apud CALCEOLARIUM asseruantur; vt Terras Samiam, Lemniam, Armeniam, Pnigitem Galeni, Ampelitem Dioscoridis, Eretriam, Chiam, Selinusiam, Iluanam, Mondeuicam, Liliam, & Melitensem, quibus addere nondisplicebit Alanam, Rusnam, Cimoliam, Saponariam, & Puteolanam: quæ tamen omnes pro corporum diuersi generis commistione, ex quibus fiunt, varios ne dum colores fuscipiunt, & in lucem prodeunt, sed & in ijs multiplices, & variæ redundant facultates, diuersis infirmitatibus, vsuique non vno accommodatæ: In hac pariter Classe ad proprias sedes in Musæo, Bolos ipsos contemplari datur; sunt enim & hi terrarum species artificum ministerio, vt magis ac magis illarum vires eluceant ab omni impuritate, & quacumque materiâ fœciali expurgati, ac in varias formas effigiati: Vt Bolum Luteum Galeni ritè lotum, & exactè elaboratum, qui tunc temporis ex Armeniâ ad nos transportatur, Ochraë fossili in colore haud ab similem, qui tamen digitis attritus, ob duram eius consistentiam, & lapidi æquandam, manus neutiquam inquinat, quinimo se totum splendidum reddit, qui etiam & si igni iniectus, non secus, ac Ochra, in purpureum mutetur colorem, ob substantiam tamen argilosam, quam ab ortu habet, in duri- tiem maiorem transit, quod in Ochra, ob eius consistentiam laxam, non apparet, ab igne etenim friabilis fit, & reddi- tur. Bolum luteum alterum, sub nomine Theophrasti in- uentoris, qui promulgatur, Boli lutei Galeni colorem, sed obscuriorem referentem. Bolum Slesianum tactu lubricum, & saponi similem, qui in aquâ citissimè soluitur, qui- que Bolum luteum Theophrasti in colore imitari videtur, & si non ita fuscus sit, sed veluti in fusco candicans appareat, & ne fraudem concepisse credi possit, proprijs signis, tri- plici nimirum montium connexu iusculptus, cernitur, quod ex Monte Acuto in Slesianâ Prouinciâ terra hæc effodia- tur, ac postmodum expurgata, in globos orbiculares for- metur. Bolum Sabaudicum, in colore Rubricæ æmulum, quem

quem Colles Beatæ Virginis Montis Vessuli dant. Bolum Toccalium carnei coloris. Bolos ex Mateolo, Apuliæ districtu, in colore varios, qui tamen omnes, non secus ac calx, acrimoniæ non sunt immunes, tum quia terra hæc aërem succum aliquem biberit, tum quod etiam ab exhalatione acrimoniam hanc acquirat, aliquid igneæ qualitatis retinendo: quamvis inter hos maior, & minor gustanti appareat acrimonia, prout magis, ac minus à calore, in terræ visceribus existente; illorum materia concoquitur, & ad strictiorem vstionem reducitur, magisque, aut minus de exhalatione participant, & vstionem sunt passi; sic enim, generari saporis, vt & colores tradit Aristoteles, ex exustâ materia, quæ secundum magis & minus, omnimodas accipit formas saporum, & colorum. Bolum Getulum Ochreæ colore. Bolum Tellinum, cuius color est fuscus, quasi sub nigro ferro similis. Bolum Agricolaë, iecinoris colorem præferentem, quem ex Boëmiæ fodinis siue argenteis, seu alterius materiæ metallicæ, ferreæ potissimum opiparis extractum crediderim, ex metallorum enim venis hæc terræ eorum naturam præferunt, vt Rubrica ferri, Ampelitis Bituminis, Melia aluminis, Chia Nitri, & sic de alijs. & denique Bolum illum, qui communiter Bolus Orientalis dicitur, cui vulgus hominum Boli Armeni nomen attribuit, quod præteritis annis Bolus ille luteus, qui tunc temporis ex Armeniâ asportatur, nondum notus in Italia esset: an vero Bolus hic vera terra Lemnia sit, vt doctissimi quidam Viri affirmare videntur, non ita liberè asserere auserim; & si enim qui ad nos deferitur, sanguineâ totus rubeat substantiâ, & Lemnium sigillum imitari in colore videatur, potest tamen & hic ab impostoribus adulterari, (vt valdè suspicor) non tamen Gleba hæc illas condiciones omnimode participare videtur, quæ terræ Lemniæ à Galeno ascribuntur. non enim Minio in colore proximam dices, si manibus tractetur, has inficit, si linguæ applicetur, aliquantulum qualitatis mordentis redolere fateberis, quæ singula à terrâ lemniâ omnino absunt. & quod maiorem mihi suspicionem adauget, est, Boli illius adeo copiosissi-

Bolus Toccalius:

2. Meteor. cap. 3.

Bolus Getulus.

Bolus Tellinum.

mam messem ad nos ex Orientalibus transportari. non enim crediderim ex Lemno Insulâ, terre illius ita numerosum expiscari prouentum, rara namque est, nec ita publicè venditur, ut ex Viris fide dignis, qui Insulas illas peragrarunt, mihi est relatum; quinimò nec cuius suum portorium ex eadem extrahi licet. sed ubi primum pingue illud lutum in parua lacunâ, conturbatâ aquâ, fuerit collectum, quod æstuante Caniculâ fieri solet, à Viris huic muneri obeundo, mandato Regio, destinatis, sigillo imprimitur, deinde Turcarum Imperatori traditur, qui postea Magnatis, ut vnicum contra venena præsidium, munificentissimè distribuitur. quibus rationibus motus, Bolum illum quiduis aliud, quam veram terram Lemniam spirare crediderim; non negarim tamen, ex Lemno Insulâ, sub nomine Boli Orientalis, ad nos peruenire Glebam quamdam, non autem in tantâ copiâ, ut communis Bolus Orientalis; quæ, modò vitata non sit, Rubricæ Lemniæ in colore, & viribus est par, quam seruare CALCEOLARIVM, paulò inferius explicabitur. Singuli hi Boli ob præstantes virtutes, quibus naturaliter pollent, & venenis resistunt, nec non Antidotis illis commisceri solent, quæ venenis contra sunt, uti etiam aduersus febres malignas, pestilentialesq; plurimum valent. Sed ad terras ipsas, quarum & si apud recentiores medicos non sit frequens ille vsus, ut antiquitus esse solebat, fortasse quia, præuijs Clarissimorum hominum ingenio, & operâ, aliæ sint repertæ terrarum species, vi, & qualitate innatâ superioribus æquandæ, aliæ sint excogitatæ alexipharmacæ compositiones, quæ bonitate, & præstantiâ cum illis decertent, nihilominus, ut cuius innotescere possit, CALCEOLARIVM, Aui perhonorificè acta imitantiem, nullo vnquam sumptui, nulloque labori parcere, quominus pro medicorum arbitrio singula illa omnia in promptu habeat, quæ ad rem medicam faciunt, ob id terris hisce illi est in votis, Musæum semper exornatum habere. sic & mihi in illius, & Legentium gratiam, earundem ortum, & vires, ex scelestissimorum Auctorum fonte collectas, & quo-

quotidianâ experientiâ comprobatas, describere, nil tēdij erit: Placet autem à terrâ illâ, vti nobilissimâ, & maximarum virtutum initium summere, quæ cum ex Samo Insulâ Maris Ionij, effodiatur, & cui Patria nomen fecit, commemoratione dignum habet solum: in illâ namque Iunonem ortum traxisse, educatam, & Ioui nuptam fuisse, testantur, qui fabulosas Gentilium Deorum historias scriptis mandarunt, vnde & Iuno Samia fuit vocata, & à Samijs, vt Dea Insulæ tutrix, colebatur. Ciuem habuit Pythagoram, ex Demaratho, vel vt alij, ex Mnesarcho in illâ natum, summum inquam illum, celeberrimumque Philosophum, in quo admirando quorumcumque gentium applausu, scientiarum omnium exactissima cognitio mirificè enituit, cuius etiam probitas, & vitæ abstinencia in qualibet re, quæ & animum deturpare, & corpus inficere valeret, cunctis venerabilem fecerunt, vt ob id non minus vera, Pythio Apolline Loquutum esse; legere sit, vnde Ouidium de hoc ipso talia dicere non piguit.

Metam. 15.

Mente Deos adiit, & quæ natura negauit

Viribus humanis, oculis ex pectore hausit.

In hac pariter Insulâ, decimâ sextâ Olympiade, tempore Nummę Pompilij, illam ex Sibyllis natam esse, ex Eusebio habetur, quæ exinde Samia est dicta, & quæ postmodum vaticino spiritu, ne dicam quasi prophetico, afflata, regnante Iosîâ Rege Israel, Deum vnum prædicauit, & de Christo Redemptore hæc prædixisse, legitur. *Tu enim, stulta Iudea, Deum tuum non cognouisti, ludentem mortalium mentibus, sed & spinis coronasti, horridumque fel miscuisti.* Vndè mirum videri non debet, cur in hac nostrâ terrarum enumeratione, quæ ob vim naturalem alexiteriam, pharmacodes, seu medicamentosæ, meritò nuncupandæ veniunt, terrę Samiæ, quid primum attribuere placuerit: cuius in re medicæ vsus præ cæteris à Dioscoride, & Galeno traditur, qui genus Cretæ naturalis leuissimum, candidissimum, mollè, & fragile, solaria oblonga habens, & linguæ applicatum, vehementer adherere dicit, nec non ob insitam facultatem,

*In Temporū
Thesauris.*

*Lib. 5. c. 129
Lib. de simpl.
medic. cap.
proprio.*

quæ

*II. de simpl.
medic. facult.*

4. meth. c. 17

Loc. cit.

Loc. cit.

quæ huic attribuitur, refrigerandi, & astringendi, ad ea
facere, quæ instantius stringere volumus, notat, vt Coelia-
cis, & id genus alijs fluoribus, & alibi de hâc eâdem agens
(& si Samium Aſtera præferre videatur) ad sanguinis, ex-
puitiones, vndequaquæ natas, perſcribit, exulcerationibus
dysentericis, antequam putrefcentia euadant vlcera, pro-
deſſe docet, Vteri cruenta profluuia iuuare tradit, aduer-
ſus phlegmonas calidas, vt mamillarum, & teſtium, & Bu-
bones incipientes, nec non fluxiones podagricas, & deni-
que vbi refrigerare ſtatutum eſt mediocriter cum mitiga-
tione, & lenitione conuenire ait, quo loci etiam vtendi mo-
dum edocet, nec non ablutione minimè egere admonet,
quod ſponte morſu careat, & eius naturam retineat. ad
vlcera interna conſolidanda optimum eſſe remedium affir-
mat; ſudores quoq; immodicos cohibere, & ex aquâ bibitâ
ad ſerpentium morſus venenatos, ac omnia venena valere,
quotidianâ experienciâ comprobatur: Et quamuis in hu-
ius terræ cognitione nonnulli, & ſi non infimæ claffis Viri,
titubare videantur, ſuſpicantes, legitimam ad nos tunc tem-
poris non transportari, nihilominus hoc vnum certò certius
ſit, quæ inter Muſæi CALCEOLARII parietes reconditur, vt
& Aſter, lapisque Samius, non ſpuriam, & vitiatam, ſed
genuinam eſſe, eiſdem namque conſtat notis, quæ à Dioſ-
coride, & Galeno legitimæ attribuuntur. eſt etenim can-
didiffima, mollis, rara, levis, pinguis, & friabilis, guſtanti
ſaporem in pingui dulcem ſpirat, ideo boni ſucci, & quia
pinguis glutinoſa, linguæ namque admota, illi vehementer
adhæret, quia rara levis, in totâ enim eius temperie,
quam in commiſtione qualitatum inuicem ſibi parauit, ca-
pere potuit multum aëreæ ſubſtantiæ, quæ leuitatis eſt cauſa,
vnde dicebat Galenus, terræ huius eſſentiam magis aë-
ream eſſe, collatam ad terram Lemniam, cuius argumentû
eſt leuitas ipſa: eſt præterea friabilis, quia mollis, & ſicca,
quæ ſanè non ſecus ac aliæ terræ, quæ cuiusuis puritatis ex-
pertes, ſimplices non ſunt (modò tamen puritatis hic ter-
minus terræ ſimplici concedi poſſit, quin aliquid aliud ſem-
per

per mistum habeat) huiusmodi saporem, colorem, & cetera consequentia ex alteratione, & mitione qualitatum inuicem est adepta: Syropicon à nonnullis, ex Dioscoride, appellatur, Latini verò Collyrium dicunt, quia oculorum medicamenti misceri solet, quæ Collyria nuncupantur.

A S T E R Samius, inter alterum huius terræ genus à Dioscoride repositus. Terra & hic est candida, sed prænotata, glebifior: quia pinguis glutinosa, & linguæ adhærens, ut ex Galeno habetur, quam tenacem, & viscosam nominat, spissa est præterea, ob id grauis, & si cū terrâ Lemniâ comparatur, leuior sit eâ, crustosa est, densaque lapidis modo, cui stellæ nomen videtur attributum, quod stellæ imago, sicut in terrâ Lemniâ, Capræ sigillum in illa imprimeretur, & hoc verisimilius videtur, quàm, ut alij autument, quia, in eâ micæ, instar stellarum internitentes, conspicerentur, id namque neminem habere auctorem, usque adhuc annotare est datum. Terra hæc, ex Galeno, præter astrictiorem, & frigiditatem, glutinosum quoddam cum habeat, summè, ut & terra Lemnia, sanguinis reiectionibus opitulatur: hæc etiam uti præstantiore illâ, quæ Collyrion ab aliquibus vocatur, semper usum esse, legitur, fortasse quia, (eodem teste) hæc magis tenuium sit partium, & maioris in deobstruendo, ac penetrando efficaciam, ob id ad morbos extirpandos, ac prauæ eorumdem qualitati reluctando, idonea magis; quamuis huic altera Samiæ terræ species, ex Dioscoride præferatur. Aster quoque Samius, ut Tragachanta, Gummi, & Amylum inter leuissima medicamenta à Galeno reponitur, quæ in arteriæ inflammationem, principijs adhiberi debent.

Samius lapis à Dioscoride & hic annotatus, qui in terrâ Samiâ, ut in proprio vtero inclusus, instar Aëtitis lapidis, reperiri solet, & quia probatissimus, ideo prænaratis candidior, & durior magis, eisdem pollens viribus, quibus & terra Samia, facultatum etenim illarum meritò particeps esse debet, quas hæc ob alterationem, & mitionem succorū est naturaliter adepta, cum illius sit foetus, vnde vim astricto-

Lib. 5. c. 129

*9. de simpl.
medic. facult.*

*1. de simpl.
medic. facult.
cap. 2. &
7. de comp.
medic. s. loc.
cap. 4.*

*4. de comp.
med. s. l. c. 1.*

Loc. cit.

*7. de comp.
med. s. l. c. 1.*

Lib. 5. c. 130

Loc. cit.

Lib. 36. c. 21

Lib. 37. c. 10

Lib. 5. c. 33
9. de simpl.
med. facult.Lib. 2. tract.
3. cap. 42.

Loc. cit.

Loc. cit.
Loc. cit.

etoriam; & refrigerantem ei inesse, scribit Dioscorides: in potu exhibitum stomachicis prodesse notat, & ad fluxiones oculorum, nec non ad vlcera cum lacte, efficacem esse dicit: partus accelerare, & conceptus custodire, vt Aëtites, creditur: Hoc lapide, ex Plinio, antiqui illi, auri laborandi artifices, pro nitore, Auro, & Argento comparando, vti erant affueti, tunc temporis autem apud nostrates Aurifices Terra illa Alana, quam Tripulim vocant, in vsum venit: Exhebenum est Zoroastris, quod ex candido, quia leuis, & speciosus factus sit Gemma, sic referente Plinio conterraneo nostro.

Terræ & illud genus in Musæo repositum cernere est, quæ à Patriâ nomen sumpsisse videtur, estque terra illa ex Lemno Insulâ Maris Ægæi, hodie Stalamine vocatâ, quæ sub nomine terræ Lemniæ à Dioscoride, & Galeno adeo celebratur, vt vim illius antidoti habere prædicent, quod contrâ perniciofa venena, & morsus illorum animalium, quæ virus eiaculantur, valere dicant; & Auicennas Lutum diuinum hanc nominat, quoniam prima, quæ ipsam accepit, fuit mulier Diuina, nomine Bartamise, quæ sic referente hoc Arabum Principe; *Tale lutum ex lacunâ quadam, in monte rubeo existente, accipiebat, & ad ciuitatem deferebat, & ponebat in aquâ, & fiebat sicut puls, & dimittebat ipsam post motionem fortem quiescere, donec residebat, & effundebat ab ea illam aquam, accipiebatque rem grossam, & proijciebat eam, & utebatur quod ex eâ pingue erat, & viscosum, & faciebat ex eo lutum, sicut cera.* Hæc Auicennas, cuius verba immutare non placuit, ne quid ex ijs detrachere, aut addere existimari posset:

Galenus terræ huius tres videtur constituere differentias. Vnam, quam nulli alio, præter Sacerdotem, qui Dianæ sacra faciebat, attingere licebat, & Dianæ sigillo, quod capra est, vbi primum larga aquæ effusione, & emaceratione, ac tandem exsiccatione depurata, & à quauis materiâ lapidosâ, seu arenosâ expurgata imprimebatur, nullo tamen admisto sanguine, vt censet Dioscorides, quem Galenus reprehendere videtur; sponte namque rubra est: vndè hic

Auctor

Auctor Milthon Lemnium, idest Rubricam Lemniam vocat, quòd eundem colorem Rubrum, quem, & Rubrica, obtineat, & si inuicem differant, hæc enim colore rubro, quo est infecta, tangentium manus contaminat, illa verò neutiquam; & hæc erit fortasse illa terra, quæ in Glebæ modum formata, sub nomine Boli Orientalis, in Italiam transportatur (modò tamen vitiata non sit.) Secundam huius terræ differentiam Rubricam esse fabrilem, citato loco, ponit Galenus, quæ manus tangentium inficit. Tertiam, ob facultatem abstergentem, quam ab ortu habet, mundandis vestibus, vt Creta Fullonica, in vsu esse notat: In delicijs CALCEOLARIIS, & Capræ signo notata extat, nec non è proprio loco effossa, expurgata tamen, visitur, quæ rutilum colorem adeò viuacissimè imitatur, vt Rubricam Synopicam esse dices; quam cum Plinius Minio proximam fecerit, non

Lib. 35. c. 6

*Lib. de finis
lapid. cap. 6*

Loc. cit.

malè est actum: Hanc Conradus Gesnerus, pro verâ Lemniâ à FRANCISCO CALCEOLARIO Seniore, Viro summè industrio, accepisse fatetur: Hæc similiter vt probatissima, & quæ illas habet condiciones à Dioscoride, & Galeno, vt scelestissimæ, & non adulteratæ attributas, in compositione Andromacæ Theriacæ, & Mithridaticæ confectio- nis, quæ præstantissima Antidota summâ cum laude non, semel tantum CALCEOLARIUS noster publicè Veronæ est elaboratus, à Cl. Medicorum Veronensium COLLEGIO, (in quo Viri, ob virtutis meritum omni laude dignissimi, elucent) cùm ab vnguibus dignoscatur Leo, singulis annu- entibus admittitur: munda namque, & ideò laudatissima, visitur hæc terra, aliquantulum tenacitatis, & lubricitatis ob pinguitudinem spirat, ita vt & linguæ adhæreat, gustu non mordaci est dotata, quod si aquâ resoluitur, similis fit molli ceræ. Vndè non immeritò ob admirandas virtutes, quibus in re medicâ valet, apud Medicos celeberrima, & inter nobilissima alexipharmaca est connumerata. San- guinis ex vtero profluuiâ, & fluxum muliebrem compesce- re, vlceribus prauis auxiliari, ac ad eadem contumaciâ, nec non ad venena valere, rabientisq; canis morsum cu-

Q

rare

9. de simpl.
med. facult.
¶ 1. de comp.
med. s. l. c. 8.

Exerc. 33.
contra Cardan.
disput. 2.

Lib. 1. c. 24.

rare notat Galenus. Hoc etiam vnum de huius terræ præstantiâ, & nobilitate ex Scaligero non silebo. *Certâ vi secundarum qualitatum, quæ videntur conferre tamquam instrumenta Ideæ suæ, terram hanc in venenum agere, etenim adstrictione suâ videtur se se inter venenum, & cor interponere, præterquàm quod duas illas profert facultates, altera est, quâ petit cor, altera quæ tuetur certo, non fortuito auxilio.* Hæc doctissimus Scaliger: vnde & febribus pestilentialibus, ob eiusdem facultatem alexiteriam, præsto esse patet: an verò, vt apud nonnullos huius sæculi Medicos inualuit vsus, in omnibus ferè febribus, etiam non pestilentibus, possit absque noxâ adhiberi, licet cum ratione suspicari, ob eius namque crassam substantiam, frigidum, & ficcum temperamentum, cum partibus intimis possit adherere, nocumentum potius, quàm iuuamentum afferre valebit, augendo nimirum obstructionem, & putredinem: Præter Rubricam illam Lemniam (quod etiam à Petro Bellonio in suis observationibus de Lemno Insulâ est scriptis traditum) varia terrarum genera eò loci eruuntur, nec mirum si in tot sæculis in parua illa spelunca diminutus, ne dicam penè absumptus, Rubricæ Lemniæ sit prouentus, aliud verò terre genus in colore, huic dissimile, subfit; in Italiam namque terre ex hâc Insulâ transferuntur, quæ & rudes, nec non elaboratæ cinereum seruant, & pariter carneum spirant colorem, quæ singulæ diuersis characteribus Turcicis notatæ, (fortasse quia, cum ei rei diuersi Magnates pro tempore præesse soleant, diuersis ideo signis imprimantur) sub nomine Terræ sigillatæ, aut Bysantinæ, diuenduntur; præstantissima & hæc contra venena antidota, quorum omnium apud CALCEOLARIVM non parca est messis: singulis hisce terris, & id genus alijs quàm plurimus Illustrissimus NICOLAVS BARBADICO, Patritius Venetus, ob insignem beneuolentiam, quâ FRANCISCVM CALCEOLARIVM Seniore prosequabatur, illum humanissimè cohonestare non est dedignatus, quas acceptas, vt quid rarum, & eximium, referebat à quodam magni nominis Bassà Turcio, dum mandato

dato Augustissimæ, & Inuictissimæ Reipublicæ Venetæ, cui felicia omnia, & prospera succedant, vt auguror; & Deo fauente, ac Beatissimo MARCO Tutano spero, oratoris munus apud Turcarum Imperatorem summa cum dignitate, & laude obiret.

Nec filebo, Vasa illa, numero multiplicia, quæ ex terris hisce arte plasticæ ita peregregiè sunt elaborata, ac si Dybutadis, aut Rhoeci, Theodorivæ peritissimis manibus essent constructa, singula enim hæc omnia quòquò te vertas, & per Musæum oculos diriges, de colorum amœnitate, & formæ præstantiâ inuicem decertare dices, quod vnû Calceolaria solertiæ, ac in rebus peregrinis comparandis indefessæ diligentia attributum venit.

Et si dum Bolos in terrarum classe recenserem, Boli Lutei Galeni sit facta mentio, adeò vt superfluum videri posset, quippiam rursus de illo in medium afferre, attamen cum huius vires non fuerint explicatæ, placet denuò, diffusiore calamo rem hanc tractare. Et quamvis apud nonnullos doctissimos etiam Viros, inuaserit opinio; Terram illam, quam Galenus, durante illâ immani, & graui peste, cuius facies eadem fuit, vt eius, quæ Thucididis memoriâ grassabatur, ex Armeniæ eâ parte, quæ Cappadociæ contermina est, sibi delatam scribit, & quæ ab eodem magnopere commendatur, aut ignotam, aut certè ambiguum esse, & ideo illius vsum suspectum haberi: nec fortasse id præter rationem, cum sæculo hoc nostro (à quâ regione transportatus, nondum compertum habeo) per manus hominum diuulgari cœperit Bolus quidam pallidus, substantiæ prædensæ, eisdemmet conditionibus refertus, quæ Bolo Armenio à Galeno attribuuntur: nihilominus scias volo, terram hanc, ex proprio Armenio sinu delatam, apud CALCEOLARIUM reperiri (vt & Bolum illum diuulgatum pariter habet.)

Gleba est enim, quæ iuxta Galeni mentem, colorem habet pallidum, (miror tamen, quomodo Auicennas terram hanc lutum rubeum, ad cinereum declinans dixerit, nisi fortè quid aliquid intelligere voluerit) densior præterea

Q 2 est,

9. de simpl.
medic. facult.

Loc. cit.
Lib. 2. trac. 2.
cap. 413.

est, & grauior Asteri Samio, ob id minus hoc aërea, promptissimè Calcis modo in leuorem soluitur, nec in hac, quia mollissima, arenosum quippiam cum asperitate apparet. Facultatem huic inesse tradit summè desiccantem, & consolidantem, quæ & si innatâ qualitate in illâ eluceat, vim, etiam refrigerandi, quod terræ simplicioris est proprium, illi inesse dicendum est, vt in terrâ Samiâ, & Lemniâ; quæ omnes frigidaë sunt, vt superius est annotatum, siccant valdè, & à quacumque asperitate arenosâ sunt liberaë, sed facillimè in tenuem succum soluuntur, vt non immeritò cum latè diffundi possint, & solidas partes adhærendo, easdem, à quacumque malitiâ tueri, prauasque humiditates illarum viscositate (linguæ namque appositæ hærent) absorbere, aduersus venena, & morbos à venenatâ qualitate emanantes, præstantissimæ prædicentur. Idcirco Galenus de terrâ hac Armeniâ agens, ad Dysenterias, & Ventris profluvia, ad sanguinis expuitiones, & Catharros, putridisque oris vlceribus in primis illam conferre, notat, ad pulmonum vlcera, & sedis fistulas contrahendas, vt quid singulare extollit: in peste illâ, quæ Romæ grassabatur, cum vino albo consistentiâ tenui, aut admodum aqueo pro ratione vrgentiæ febris, bibita, vnicum fuisse remedium testatur, cum dixerit, quotquot medicamentum hoc bibère, celeriter curatos esse, at quibus non profuit, omnes interiëre, scilicet cum nec alio quouis iuuarentur; ex quo colligi potest, ijs duntaxat non fuisse auxilio, qui planè erant incurabiles, & qui curari possunt, omnes hoc medicamento liberentur. Gleba Armeniaca à Paulo Ægineta, & Aëtio nominatur, & rectius quàm lapis Armenus, vt alij, quos deridère videtur Galenus, & si enim, ob consistentiam, lapidis potius, quàm Glebæ faciem præseferre videatur, attamen terra potius est, quàm lapis, quia facillimè soluitur, & ex eodem Galeno, humidis rigari, patitur.

Loc. cit.

Loc. cit.

Sed vt aliquid etiam de lapide Armenio dicatur, cum & ipse ex Armeniâ asportatus, in hoc terrarum horreolo asseruetur. Scias, rem vnâ, & eamdem non esse cum terrâ illâ Arme-

Armeniâ, de quâ superiùs, & si lapis & illa à quibusdam
dicatur. Hæc enim ex Galeni mente, pallidi est coloris: *Lib. 5. c. 65*
illi verò, ex Dioscoride, & Auicenna, color cœruleus tri- *Lib. 2. tract.*
buitur: Mesues meliorem esse scribit, qui habet colorem *2. cap. 410.*
medium, inter viridem, & obscurum terreum, & Indum,
& qui habet macularum distinctiones virides, & nigras, &
qui non est lapidosus, sed facilis dissolutionis in puluerem,
quive est tactu levis, asperitate carens. Plinius noster Chry- *Lib. 35. c. 6*
socolle modo infectum facit, optimumque esse dicit, qui
maximè viret, communicato colore cum cœruleo. Glæbe
Armeniacæ facultatem valdè desiccantem dat Galenus, mol- *Loc. cit.*
lissimamque statuit absque vllâ asperitate arenosâ. Lapi- *9. simpl. medo*
di Armeniaco facultatem inesse scribit resolutiuam, & ab-
stergentem, dicens, extergere cum paucâ acredine, & mi-
nimâ Stypsi, & ideo ocularibus misceri facultatibus, & per
se ad pollinis læuorem redactò, vtitur sicco ad pilorum in-
palpebris incrementum. Vndè, & ratione coloris, & ob
insitam potentiam, alius à terrâ Armeniâ est censendus:
Cœterum vt aliquid etiam de hâc colorum controuersia,
dicatur, quæ huic lapidi diuersimodè tribui videtur, ratio-
ne cuius à multis est dubitatum, an legitimus habeatur, cre-
diderim, hosce Auctores in eundem scopum suas intentio-
nes direxisse. Et si enim Dioscorides illum præferat, qui *Loc. cit.*
coloris est cœrulei; videtur tamen quoquomodo innuere,
viridem esse, cum eundem coniungat cum Chrysocolle,
etiam viribus, & si in efficacioribus: Et color ille Indus,
quem Mesues illi tradit, Cœruleum significare, apertè no-
bis demonstrat Plinius, cum dicat: Indicum inter pigmen- *Loc. cit.*
ta esse, quod diluendo misturam purpuræ, cœruleique mira-
bilem reddit. Cum ergò ex prænarratis, hic lapis ex Chry-
socolle, & cœruleo constet, quibus vis purgandi inest, quâ-
uis Chrysocolle periculosior sit, cum ex Ære ortum ducat,
& ad æruginem, accedat: nil mirum, si præter facultates,
à Galeno illi attributas; Ex Alexandro Tralliano, virtus *Lib. 1. cap. de*
huic impendatur, dummodo tamen, iuxta eius doctrinam, *melancholia*
benè sit ablutus, & in catapotia eius modo reformatus, solu-
tione

Lib. 2. c. 47

Libello de cō-
posit. medic.

Zac. cit.

tionē educendi coleram nigram, & veratro albo præferat
Aëtius quoque purgare atram bilem, & quicquid crassum,
& tenax commixtum sanguini est, dicit: & Actuarius in-
ter recentiores Græcos huius vires deiectorias optimè no-
uit. extant & apud Mesuem pillulæ de lapide Arme-
nio.

Cernere quoque est & in Musæo lapillos quosdam, ex Argenti
fodinis compluribus in Germaniæ locis erutos, superiori
congeneres dices: quorum alij colorem habent viridem ad
cœruleum inclinantem; in quibusdam maculæ apparent in
viridi nigricantes: in alijs vincit cœruleum, quales præfer-
re videtur Dioscorides: quidam alij sunt maximè virides, &
ex ijs (vt pictoribus magis expetiti) pigmentum illud Ar-
menium paratur: quod vulgò vocat *Verde Azurro*, ac si di-
ceres, viride cœruleum. Omnes tamen hi lapilli colorem,
Chrysocollæ referunt, sed duricie præcellunt: quibus il-
lam eandem vim deiectoriam inesse crediderim (modo ta-
men congruâ ablutione sint præparati) quam Trallianus
miris laudibus ad debellandas omnes passiones ab humo-
re nigro, & melancholico ortas, Armeniaco lapidi elar-
gitur.

Hiscē terris, ingratus sciem, ni illud genus Terræ connecte-
rem, quâ, ex Iluâ Insulâ maris Tyrrheni in glebas forma-
tâ, sub nomine Terræ Iluanæ, aut Boli candidi, & sigillo
Magni Ducis Hetruriæ notata, nedum Italia, sed Germa-
nia, & Gallia gaudet, cum superioribus, nedum ijsdem no-
tis, sed & ipsismet viribus æquanda veniat: Terra est nam-
que candidissima, mollissima, & leuissima, tangentium ma-
nus nequaquam inficiens: tactu linguæ, & hæc vehemen-
ter adharet: dentibus confricata, succosam admodum se
planè facit: vt terram Samiam esse, meritò fateri possit:
Testor Deum, me felicissimo euentu hâc terrâ in dies vti:
præstantissimumque esse remedium aduersus febres illas,
quæ ex venenatâ qualitate in humoribus existente, ortum
trahunt, quotidianâ experienciâ comprobo. Quid dicam
de mirabili huius vi, cum succo limonis mistæ, in vermi-
bus

bus puerorum destruendis, ac compescendis cruciatibus, & angoribus illis, quibus hi ob talia animalcula, adeò vehementer affligi solent, vt sæpè sæpius cum maximis parentum eiulatibus, miserculi infantes ad mortem perducuntur? nec omittam, terram hanc adprimè obuiam fieri motibus illis conuulsiuis, quibus non rarò pueri tentantur, ob lapsum alicuius materiæ, malâ quadam qualitate imbibitæ, ad partes neruofas: vti etiam ob facultatem adstringentem, refrigerantem, & exsiccantem ei à naturâ elargitam, sanguinem, à quacumque parte fluentem mirifiè compescit.

Sicuti verò ex Lemno Insulâ terræ ad nos transportantur varijs coloribus insignitæ, quæ tamen non diuersâ specificâ qualitate, sed vniformi, in corpora nostra agunt: pariter & Ilua Insula varia in colore terrarum genera dat, ad vsum, tamen medicum accommodata, vt præter prænarratam, seruetur & coloris in pallido flauescientis, maculis quibusdam rubris, sed paruulis conspersa, fortasse quia hoc genus terræ in metallis ferri, quo loci & Rubrica suas habet sedes, reperiatur: eodemmet signo Magni Ducis insculpta.

Terra & alia Iluana visitur, quam ob saturum colorem rubrû, Iecori similem, Rubricam Lemniam esse dices, in glebas, & hæc formata: cumq; vehementer linguæ adhæreat, pinguitudinem illi magnam inesse exprimit.

Adest præterea, & aliud terræ genus ex hâc Insulæ effossum, cuius color albus ad cinericiū vergit: puluerulenta, & raritatis particeps est hæc terra, nec non mollissima, & ita lubrica, vt tangentium manus veluti perungat: Hâc, ob absterfuiam facultatem, Insulani Saponis loco vtuntur. & quæ etiam terræ Chiæ vices subire potest.

Scias autem in Musæo lapidem quemdam reperiri, eodem loco erutum (sed fortasse rectiùs) consistentiam quamdam lapideam Samio lapidi, colore, & duritiâ haud absimilem, quæ non secus ac hic, ob tenacitatem, ab innatâ pinguitudine emanantem, linguæ oblata adhæret: Hanc sub quinta illâ calamitæ candidæ specie si reponas, de quâ Plinius *Lib. 36. c. 16*
in

in Magnesiâ Asiæ candidam, sed deterrimam, cùm neque ferrum attrahat, reperiri scribit, præter rem non crediderim: Habeas (quod tamen iocosè, & ridiculè dictum intelligo) quæ nam apud nonnullos de hâc consistentiâ Iluanâ, quam & calamitam albam vocant, non sine Dei offensâ, inualuerit opinio: putant hi, sic à veneficis persuasi, & superstitiosissimæ huius credulitatis vitio, pro expillandâ solummodo pecuniâ, obumbrati (ac si sint lumine intellectus destituti) in re amatoriâ huius contactu carnes exoptatas ad se ipsos allicere posse, existimantes, illi eamdemmet in hâc luxuriæ obscœnitate inesse vim, quam in Magnete lapide admiramur, in ferro ad sui contactum attrahendo: O vanissima insania: ò deridendum hominum genus; caueant ab irâ Dei: & quò illorum anima, fauente Diuinâ aurâ, per pelagum hoc mundanum tutò nauigare valeat, hanc dimittant vanitatem: nè credentes, magicâ, & pestiferâ arte in luxu venereo sui voti compotes fieri, à Serpente antiquo, peccati veneno occisi (est enim Diabolus vera illarum animarum calamita, in quibus malitia peccati pertinaciter regnat) in Barathrum trahantur: & suæ calamitæ, vel calamitati iuncti; & colligati, iuxta illud Iobi, In profundissimum infernum descendant.

Cap. 17.

Terra Lilia: ex Lilio Insulâ, quæ non longè ab Iluâ distat, benignitate Serenissimi Magni Ducis ad nos transferri solita: cui etiam ob probitatis, & præstantiæ testimonium, quæuè nullam fraudem admistam habeat, illudmet signum est impressum, quod & superiores terræ insculptum habent: huius color magis dilutus, quàm in Synope conspicitur, qui tamen ad luteum tendit: validissimum & hæc aduersus venena, & febres pestilenciales alexipharmacum.

Terra Eretria: cuius prouentus ab Oppido Eretria dicto, Insulæ Euboeæ in Mari Ægeo habetur, & si non ita copiosus, vt apud Antiquos, esse consuevit: quamuis autè reperiantur Viri, qui scriptis mandarint, eius vsum iam desijisse. Vtrâque tamen gaudet CALCEOLARIUS, albâ nimirum, & cinericeâ; & hæc quæ est modicè pinguis, mollissima, & super

super es attrita, colorem illum violaceum reddit, ob quem, *Lib. 35. c. 16*
 ut bonitatis signum, à Plinio, & Medicorum scholâ candidè præfertur: cùm hæc ex eodemmet Auctore pictoribus *Lib. 35. c. 6*
 magis, quàm Medicis sit in usu. Addens, Nicomachum, & Parafium, qui pingendi arte pollebant, illâ esse vfos.
 (fortè huius naturam participare videtur Cerusa, quæ & Pictorum vsui inseruit.) Miror autem, quomodo Dioscorides, huius terræ differentias recensens, in vehementer albam, & cinericiam diuidat: Galenus verò dicat, Terram *Lib. 5. c. 28*
 Eretriam esse rubicundam: eaque optima, quæ sine sabulo est, & sine lapillis: cui vires valdè adstringentes, & terrâ Samiâ efficaciores, attribuit; alibi autem hanc eandem *Lib. de simpl. medic.*
 terram (non valdè) sed simpliciter astringentem habere *9. de simpl. med. facult.*
 virtutem, scribit. vndè suspectus mihi videtur locus ille ad Paternianum, qui cùm Galeno sit attributus, mendum esse in textu crediderim: nec verba illa ex ore Galenico prolata, dixerim: sibi namque euidentissimè contradiceret. nec non Dioscoridi, & alijs auctoribus, qui terræ huius colores, & naturam descripsere, aduersaretur. Eius ergò vis erit adstringendi, emolliendi, & molliter refrigerandi, cum exsiccatione quappiam: Vnde, ex Dioscoride, vlcera praua replere valet, & recentia vulnera glutinat: Galenus quoque inter medicamenta illa enumerat, quæ vlcera exsiccare valent: vndè efficaciorlem Lemniâ asserit in exsiccando sine *Loc. cit.*
 morfu, & si lauetur, mitiorem reddi. *4. de compon. med. per gen. cap. 1.*
 celeberrima, & vbique illustris fuit olim Insula illa, Maris *Lecl. antiq. lib. 13. cap. 7*
 Ægei: Chios nomine; tùm ob eximiam Chiorum castitatem: legitur namque in Græcorum monumentis (referente Rhodigino) maximum temperantiæ muliebris argumentum prodijisse ex Chio, quoniam neque adulterium, neque illegitimum concubitus ibi ferè vnquam accidisse memoriæ proditum est: tùm ob vuarum, & vinorum memorandam excellentiam, Aruisia dicta; Imperatorum, & primorum. *Lib. 14. c. 7.*
 Virorum mensis admodum expetita: de quibus Plinius: nec non ob splendidissima illa marmora versicoloribus maculis vbique clara: & ob elegans illud, excelsumque templum,

R

Apol-

*Memorab.
Mundi c: 19*

Loc. cit.

Lib. 5. c. 81

*Lib. de simpl.
medic.*

*9. de simpl.
medic. facult.*

*Lib. 5. c. 132
9. simpl. med.
& lib. de sim
pl. medicin.*

Apollini dicatum; vt omittam Insulam hanc, referente Solino, Homeri tumulo ceteris antecellere. Sed vigen etiam nunc hâc in Insulâ illa nobilitatis, & splendoris vestigia: abundat namque pretiosissimis vinis, quæ de bonitate, & gustanti fragrantia cum Homericis illis, à Plinio inter generosissima enumeratis, meritò equari possunt. ibi quæcumque vitæ humanæ necessaria fecundissimo telluris successu copiosissimè reperiuntur. Fructuum cuiusuis generis laudatissimus est prouentus; formosissimo gloriatur fœmineo sexu: sed quod magis illam splendidiorē reddit, est & Refina illa lentiscina, sub masticis nomine per omnes Orbis partes, vt scelestissima, & præstantissima venalis transportata: Nec non terra illa, cui Patriæ Chiæ nomen fecit: quam vt laudatissimam, inter alias terras medicamentosas, seruat CALCEOLARIUS: Candida est, ad cinereum vergens, vt illa, quam Dioscorides pro optimâ eligi debere scribit, & Samiæ similem facit: ac vim illi eandem esse, quæ & in Samiâ, affirmat: addens, faciem extendere, & erugare, eamque splendidam reddere, colorem in facie, corpore toto commendare, & in balneis pro nitro detergere: ex quibus colligitur, nitrosam quamdam habere qualitatem: cui subscribit Galenus, dicens, Terram Chiam esse albam, & latam, non valdè candidam: efficaciter stringere, sed cutem purgare, & extenuare, splendidamque facere: Et alibi: *Terra Chia absterforiam facultatem moderatam obtinet: quamobrem mulieres quedam ad faciem hâc vtuntur: plurimum ad ambusta vlcera valere notat, leuiter enim abstergendo, producendæ vlcerum carni est idonea: exposcunt enim hæc extergentia medicamina absque insigni aut calefactione, aut refrigeratione.* Hæc ex Galeno.

Quoniam verò Terra illa, quæ ex Selinunte Oppido Ciciliæ, Selinusiæ nomen inuenit, eisdem præstare viribus, quibus & Chia, à Dioscoride, & Galeno est traditum: ob id ne eundem lapidem reuoluere videar, admonitum Lectorem volo, siquid de huius terræ facultatibus scire appetit, ad prænarrata de terrâ Chiâ animum vt dirigat: hoc vno contentus:

tentus: Terram hanc, quia optima, esse candidam, maximè splendēre, friabilem esse, & quæ celerrimè admodum mutatur in succum, si quando humorem combiberit. Ea cœruleo infecta, teste Vitruuio, Indici imitatur colorem, qui cœruleo, ex Plinio, proximus est: Eadem, vt hic Auctor scribit, tectoriorum albaria interpollantur; non secus, ac hisce temporibus ad maiorem spectantium gratiam, & decorem, purissimâ, & candidissimâ calce dilutâ, ad parietum dealbationes Cēmentarij vtuntur: & si Galenus: ex Archigenis sententiâ, Eretriam ad denigrandos capillos valere dicat.

Lib. 53. c. 6.
Cap. 16.

I. de comp.
med. s. l. c. 1.

Cimolia Terra à Cimolo Insulâ Maris Ægei, sic nuncupata, quò loci optima aduehitur; vnde Ouidius,

lib. 7. metam.

Hinc humilem Myconem, cretosaq; rura Cimoli.

Modicè est pinguis, rara, & mollis, in candido ad purpureum inclinans, cui nihil arenosum subest: huius vsus, quamuis etiam ad vestes accōmodandas inseruiat, adeò vt (referente Plinio) veros, & pretiosos colores emolliat hæc terra, & quodam nitore exhilaret contristatos sulphure, nihilominus & in re medicâ suas habet vires, de quibus eundem Plinium legas: & Galenus quoque facultatem astringentem; & modicè acrem huic attribuit: dicit namque, eam partim refrigerare, partim, quæ coierunt, leuiter digerere; & hoc vtrâque facultate agere, non secus ac plurima medicamenta, quæ digerunt, & reprimunt; est autem paulo efficacior, vt idem notat; quàm vel Chia, vel Selinusia: non ramen mordet: sed quia magis, quàm illa abstergit ideò Fullonibus etiam congrua: illinitâ ad ignem sacrum, & ambustâ, siue refrigerantibus, & reperiuentibus, seu digerentibus misceatur, conferre scribit. pustulas enim fieri prohibet: Ad deffluos capillos, cum aliarum rerum miscellâ in pastillos formata, ex Cheopatrâ in libro de ornatu, conuenire scribit: capitis quoque vlcera illa, quæ Achores dicuntur, dissipare notat: cuius etiam terræ mentionem facit hic Auctor; dum Symptomatum causas recenset, quæ ventriculo eueniunt, de Picæ, seu Malaciæ

Loc. cit.
9. simpl. med.
dic. facult.

Loc. cit.

Loc. cit.
lib. de simpl.
medic.

I. de comp.
med. s. l. c. 2.
Loc. cit. c. 8.

I. de sympt.
caus. cap. 7.

morbo agit, quæ ex corruptis, vitiatisq; humoribus ostium ventriculi occupantibus (in quo, omnium medicorum consensu appetitionis sensus est) originem habet: asserens, grauidis etiam hoc morbi genus incidere, appetentes modo acida, maximeque acerba, aliquando verò acria, sicut nonnunquã vel terram Cimoliam, vel testas, vel carbones, &c. Et ego nuperrimè Nobilem quamdam mulierem curavi, quæ vtero gerens, & cõmunem ciborum vsum omnimodè abhorrens, in inordinatum, deprauatumq; hunc appetitũ adeò impensè decedit, vt nisi per aliquot dies picis liquidæ portio (& si pauca) primo cibo exhiberetur, nullo alio cibi genere nutriri poterat: vbi verò illam assumpsisset, alebatur etiam aliquo alio cibo, & si in paucâ quantitate; sed hæc obiter.

Terram illam in Musæo custodiri, non ausim proponere, quam Pnignitem Galenus vocat: quod ex Pnigeo vico Libiæ Mareotidis nomen duxerit; non enim (vt ingenuè fatear) ex eò loco est asportata, huic tamen in colore, sapore, & qualitatibus parem ante oculos tibi subijcio; quam olim ex quibusdam Abrutij montibus effossam, FRANCISCUS CALCEOLARIUS Iunior acceptam habuit à quodam Reu. Monacho Ordinis Diui FRANCISCI de Paula: est enim in colore nigro Ampeliti similis; & si Dioscorides, quam Pignitem vocat, & Plinius Eretriadi, cineream intelligentes, simillimam faciant: est pinguis; vnde Galenus non minùs glutinosam esse asserit, quam Samia, imo nunquam glutinosiorem facit; linguæ adeò tenaciter, & fixa adhæret, vt illi appensa maneat; spissa est, & tangentium manus refrigerare videtur; mollis præterea ob pinguitudinem apparet; pro quibus notis eadem dixerim cum Pnignite, de qua Diosc. & Galenus; qui totâ facultate Cimoliæ, assimilem constituunt, in refrigerando scilicet, & partim digerendo.

Lib. 5. c. 134
Lib. 31. c. 16

Loc. cit.

9 simpl. med.
facult.

Terra illa similiter describenda succedit, quam Galenus, quod aquâ irrigata, facilè in lutum soluatur, Terram appellari dicit: Ampelidis verò nomen sibi adeptum testatur, non quod

quod vitem in eâ ferere præstet, sed quia ætate nedum suâ, verum & apud Antiquos illiniendis vitibus frequens huius esset vsus, pro enecandis vermibus illis oculos vitium in primâ germinatione erodentibus, quos vinatores illi Senipas cognominabant; & Hermolaus Voluces, & conuoluulos appellari tradit: fortassè illud Verucarum genus, vitibus infestissimum, quod ex flosculorum vitium circumrosione, & succisione bacchicam segetem afficiunt, ac eandem infestissimè tractans, diminutam reddit; nostratesque rustici vulgato idiomate *Zurlas* vocant: qui quidem vsus Antiquorum seruantes, vitium gemmas non hâc terrâ, sed aut calce, aut visco illiniunt. Quia verò vt & veluti alijs medicamentis hâc utebantur Medici, & præ cæteris terris efficacem habeat vim medendi (& si nomen hoc medicatis omnibus terris commune sit) Pharmacitem, idest, medicaminosam vocari tradit: nisi dicere etiam vellis, hoc nomine posse honestari; quod cum inter terras bituminosas merito veniat enumeranda, præ qualitate succi adepti: odorem spiret medicatum: Vndè Plinius Bitumini simillimam facit: experimentum eius, si ceræ modo accepto oleo lique scat; vt natura est omnium bituminum; quia pinguiâ, & in totâ illorum temperatione inest aër, & ignis, nedum facilè accenduntur, sed facilè etiam igni lique scunt.

Terra hæc (vt optima à Dioscoride, & Galeno laudata,) nigerrima est, piceæ longos carbonēs referens. ex quo Theophrastus Carbones (non certè illos fossiles, vt aliqui autumant) appellat, quod ei color sit, qui carbonibus, quod æquè ac illi ignescat, atque ardeat, & quod vsus præbeat eundem: modicè est assulosa, & æqualiter splendet. Vim huic inesse siccandi, & digerendi ex Galeni verbis habetur; cum dicat, *Terra ampelitis siccatur, & digeritur, nihil manifestò acre continens, propterea malignis ulceribus idonea est, & si sola per se trita imponatur*: quod si etiam illi vim discutiendi, & refrigerandi attribues incongruum non erit: transportata, vt melior, ex Umbriâ regione Italiae inter Appenninum, & mare Adriaticum, venditur tunc temporis

*Corollario in
Dioscor. cap.
1016.*

*Lib. 5. c. 138.
2. de antidot.
cap. 15.
2. de comp.
med. per ge-
nera cap. 4.
& lib. sim-
pl. medic.
5. de comp. med.
per gen. c. 2.
& 4. eiusdè
cap. 1.*

poris sub nomine Terræ nigræ, & in usu apud pictores habetur.

Lib. 9. c. 137 Terra ex Melitâ Insulâ effossa; ex specu nimirum illo, quo loci Diuum PAVLUM CHRISTO adiunctum, vitam purissimam, austerissimam, & sanctissimam traduxisse, dicitur: quæ cum tactu sit aspero (quia rudis, & non elaborata,) color albus, ad cinereum vergens in illâ vigeat, ad Meliâ terram, à Dioscoride notatam, quam Melinum Plinius vocat, reduci posse videtur: seruat & CALCEOLARIUS elaboratam, lotionem nimirum parte tenuissimâ, ut perfectâ magis, à terrestri, & crassiore, ut impurâ, labeque infectâ, separatâ, atque hâc collectâ in pastillas redactâ: quæ candidissima est, non tactu aspero, sed molli, & leui, nec non quolibet morsu caret; ut ob eius tenuissimas partes, magis sit apta in pœnitiores corporis humani partes penetrare, ideò non secus ac aliæ terræ medicatæ, præcipuè verò Terra Samia, Lemnia, Bolus Armenius, & inter tunc temporis vsitatas, Terra Iluana: pro sistendâ putredine in venis, ne ita facillimè Cor ipsum inuadat, inficiatque, in febribus pestilentialibus singularissimum, præstantissimumque erit remedium: uti etiam quia facultate frigidâ cum siccitate, & quapiam glutinositate, mista (linguæ namque, & hæc admota, adhæret) sit insignita, ad sanguinis eiectiones summè confert. Serpentium morsionibus virulentis, nec non cane rabido demorsis, infantibus quoque vermicatione oppressis mirabiliter succurrit: præ quâ potentiâ, Diuo Paulo Insulæ Tutano honos, & gloria attribuenda est, qui terræ huic, tantam vim impetrauit: vnde & Gratia Diui Pauli vocatur.

*9. de simpl.
med. facult.*

Nec videtur subticenda commemoratio Terræ illius, in colore Glebæ Armeniacæ à Galeno descriptæ, uti & viribus quoque haud absimilis, quam Cl. vir Petrus Antonius Ronchatus Cuius Veronensis, Eques, & Serenissimi, ac Reuerendissimi CAROLI Archiducis Austriae, &c. Magni Prussiae Administratoris, & Episcopi Pixinensis, & Vratislaviensis, &c. Consiliarius, & Medicus cubicularius, ut terrâ

ob insignes facultates, quibus in re medicâ pollet; præsertim aduersus morbos venenatos: per vniuersam Germaniam maximi nominis, & in summo cultu habitam, nuperrimè ad nos humanissimè misit. Hæc est illa terra è regione Slesianâ, quæ effoditur ex quodam monte, cuius color, dum Bolos enumerarem, est expressus, facultates autem, quas sibi à naturâ est acquisita Samiæ, Lemniæ, & Armeniæ terris non inferiores faciunt, qui in auxilijs medicis præstandis, illâ in dies vtuntur. Lubet autem commemorare, quæ per literas conterraneus hic noster mihi significauit. flumen, vndique hâc terrâ in eius fundo plenum per Striconium. Ciuitatem præterlabi, vndè ei nomen Terræ Sigillatæ Striconiæ videtur impositum: ob quam vti etiam ob singularem, salutaremque illam Ceruissiam, gustui gratissimam, & in colore, vino fuluo æquandam, quæ ex hâc aquâ paratur, celebris vbique locorum est hæc Vrbs, dices namque hoc potationis genus bonitate, & præstantiâ cum terrâ illâ medicatâ decertare: ægrotantibus fœlicissimo euentu, præcipuè verò Tertianâ febre correptis, nec inuitis Medicis ad libitum exhibetur.

Terra, seu Gleba Alana, à regione illâ Alanâ, quæ nunc Valachia dicitur, nomen adepta, quòd huius terræ maximus sit eò loci prouentus: subdura est, intùs nitens, extrinsecùs in colore cinereo, & pallido aspera. Hanc Paulus Ægineta viribus in validissime exsiccando assimilem facit Terræ Armeniæ, & si eius notam minimè tradat: quoniam verò hodie artifices terrâ hac, quam Tripulim vocant, pro auro, & argento polliendo vti solent, creticam illam terram esse crediderim, aut certè illi parem, quam Galenus quodam modo assimilem facit, Chiæ, Samiæ, & Selenusiæ terris, & cui inesse dicit vim extergendi, vt hac homines vasis argenteis sordidis splendorem recuperent.

Non est autem in terris hisce contemplandis sistendus gradus, sed vlteriùs gressus sunt mouendi; extant namque in Museo & alia terrarum genera, in rem medicam, & alios vsus accommodata: Terram videbis fossilem ex Collibus Beatæ

Virg.

9. de simpl.
med. facult.

Terra Mo-
denica.

Virginis Montis Vessuli, non longè à Vici ditione, erutam. dices Rhabarbarum in colore æmulari. in hac enim vti in vnum corpus, violaceum, flauum, & album colores in mixtione conspirasse clarè dignoscitur, quæ cum venenis, & febribus ab humorum prauâ qualitate ortis proprietate innatâ aduersetur, Bezahar ille fossilis Antiquorum nominari non incongruè poterit: Est & alia terra eodem loco effossa, mollis, & friabilis, linguæ adhærens, & in colore candicans: Vt & alia coloris albi, quæ tamen maculis purpureis vndique conspersa cernitur, consistentiæ raræ, siccam, & friabilem se commostrans, ita vt digitis tractata, quàm facillimè in puluerem reducitur, linguæ, & hæc adhæret. Seruatur & Iuliacensis terra pinguis mollis, & coloris subfusci, nec non hæc eadem in Bolos formata, ex luteo colore ad quamdam albedinem accedens: bezahartica & hæc insignita virtute: attendere etiam datur Terram quamdam non ita cuius notam (rara namque est) in colore candidam, cui tamen quicquam cinerei coloris admixtum est: ex Galatiâ Regione citerioris Hispaniæ in opiparum hoc Musæum demandatam: Rusmam vocant Incolæ; quâ in puluerem redacta, & aquâ perfusâ pro Spilothro vtuntur mulieres illius Regionis ad detergenda vitia cutis in facie existentia, vt caro glabra, leuis, nitidaue reddatur. extergendi namque vim habere, cum adstrictione quadam, gustanti patet. Terra seruatur Saponaria pinguis, coloris cinerei, tangentium manus veluti vinctuositate quadam inficiens, ex quodam Monte effossa, non longè à Ripa, oppido districtus Tridentini, quâ Incolæ Saponis loco pro expurgandis pannis vtuntur: Vt & alia terra candida Saponaria ad eluendas vestimentorum maculas apta: ex qua etiam vasa Fauentinis pulchritudine, & bonitate equanda, fiunt, ex Agro Vicentino, propè Schium oppidū. Terra Puteolana lutei coloris, ex quâ Sulphur scatet, & cui Auripigmentum innatum cernitur. Terra pariter Puteolana, cinereo colore Tutiam officinarum emulans, quæ tamen veluti guttulis eminentibus, & inæqualibus conspersa temporis tractu

Terra Iuliacensis.

Terra Rusma

Terra Saponaria Ripensis

Terra Saponaria Schia.

Terra Puteolana.

tractu in lapideam duriciem est compacta. Terra crusto-
sa, non Chalchanti expers, in quâ etiam Alumen in mistio-
ne concreuit ex Agro Puteolano. Terra & alia crustosa, *Terra Len-*
in quâ Alumen colore candido, & Myfi aureo colore ef- *coghoa.*
florescere conspicitur ex Leucogheis Collibus in agro Cam-
pano, inter Neapolim, & Puteolos.

Prænarratis terris; ordinis ratio exposulare videtur, vt &
terra illa fossilis subiungatur, quæ ob concoctum à calore
subterraneo humorem, rubentem, & sanguineo proximum,
cum habeat colorem, *Μίλτος* est Græcorum, & Rubrica
à Latinis nominatur. quæ & si anteauctis sæculis, in Cap-
padocia, Lemno, Africâ, & Balearibus Insulis optima ef-
foderetur. nihilominus Sinopis à Dioscoride singulis ijs *Lib. 5. c. 71*
præfertur: hoc nomine dotata, quia primùm in quibusdam
Cappadociæ speluncis collecta, mox purgata, in Sinopem,
Ponti Urbem, aduecta, eò loci venalis fieret, vnde Celsus
Minium Sinopicum vocat: hoc idem affirmare videtur Stra- *Geograph.*
bo, inquit, In Cappadociâ nasci eam, quæ Sinopica. *lib. 12.*
Rubrica dicitur, omnium optima, quæ cum Iberiâ decer-
tat: idcirco Sinopica appellatur, quod eam mercatores eò
deferrebant, priusquam Ephesiorum Emporium tam celebre
esset: Galenus verò Sinopim optimam esse dicit, quæ in *Lib. de simpl.*
Lemno Insulâ inuenitur, subiungens: adhuc optimam di- *medic.*
ci, cuiuscumque loci erit, si benè fuerit cocta, quæ etiam
notæ Sinopicæ, vt maximè probatæ à Dioscoride attribu-
untur, quæ sit rubicundissima, spissa, & grauis, sibi tota
concolor (quia in concretione non ex pluribus similibus
partibus, sed ex singulis constet, ita vt vnaquæque pars
Rubricæ sit Rubrica) sine lapillis sit, & cum diluitur, & si
ex vnâ tantum micâ paretur, plurimum humoris in simili-
tudinem sanguinis diffundat: Plinius Sinopicæ tres vide- *Lib. 35. c. 7*
tur constituere differentias. Rubram, minus rubentem,
& inter has mediam, quæ præfertur omnibus, quia minus
adulteraretur, & ob id *ἀντάρην* eam vocari, Theophrastus
prodidit, quasi dicas suâ bonitate contentam, nec cum
quappiam aliâ re mistam: quam vero seruat CALCEOLARIUS

*Loc. cit.**Loc. cit.**3. de comp.
medic. s. loc.**Satyræ 5.*

non ad officia materialia obeunda, sed præcipuè ad auxilia medica præstanda, ex Ponticâ Regione transmissam non crediderim, cum illius ysum iam defecisse constet (& si non desint Viri, qui scriptis attestentur, legitimam Rubricam Sinopicam apud illos exstare, (quibus, vt in suo abundant sensu, lubens acquiesco) hoc vnum dicam, Terram hanc, non ex Germaniæ fodinis esse, nec minus ex Illuâ, Lilióve Insulis, è quibus locis probatissima, atque aduersus venena, & febres pestilenciales laudatissima effoditur, & quâ etiam Musæum CALCEOLARIUM abundat; sed ex quo loci Climatis Orientalis sit aduecta, nihil in illâ adulterinum, confictumve spirare, quinimò easdemmet conditiones habere, quæ à Dioscoride, & Galeno optimæ Rubricæ impenduntur. vt non immeritò & hæc, per excellentiam, Rubrica Sinopica, vel Lemnia nuncupari possit. Vis ex Dioscoride huic inest exsiccandi, obstruendi, & astringendi, ideò Emplastris vulnerarijs, & pustulis, exsiccantibus, & astrictorijs adhiberi notat. aluum sistere, aut in ouo sumptam, clisteribusve infusam, dicit: & iocinoris vitio laborantibus dari consulit, illis nempe, quos, ob huius visceris imbecillitatem, morbus infestat, etiam si nullâ adfuerit phlegmone, & in proprijs actionibus debilitatur iecur, ita vt excrementa deiiciantur, qualia sunt alui sedimina, loturæ carnis recens macratæ similia: in hunc finem; vt viscus debilitatum præ cæteris hâc terrâ roboretur, & excrementa hæc fluida sistantur. cuius etiam facultatem exsiccantem, & astrictoriam optimè nouit Galenus, qui recolens ab Andromacho ad sanguinis reiectionem præscripta, Sinopicam pro Lemniâ accipi posse scribit.

Rubrica fabrilis, causâ nominis patet, quia hæc, vti etiam subsequenti, Fabri Materarij in aquâ soluta, ac fillo in illâ imbuto pro lineis designandis vtuntur, cuius vsus est etiam apud pictores: Hac Legum Tituli notabantur, vnde Persius.

Excepto quod Mansuri Rubrica notauit:

Et

Et Columella dicit, omnes arbusculas, prius quàm transferantur, Rubricâ notare, conuenire, vt cùm ferentur; easdem Cœli partes aspiciant, quas etiam in seminario conspexerant, alioquin frigore, vel calore laborabunt ab ijs partibus, quas præter consuetudinem sub alio tractu expositas habuerant. Hæc mollis est, & friabilis, nec non bolo Iecoris colore officinarum rubicundior, ad omnia tamen Sinopide inferior. quod genus, illi Rubricæ par esse poterit, quam Galenus, vt superiùs quoque est annotatum, in Lemno Insulâ effodi memoriæ tradidit, plurimum tamen à Lemniâ Sphragide differre, scribens; non enim hæc, vt illa, ob deciduam materiam tangentium manus fordescent: huius generis terræ varijs è locis tunc temporis ad nos transportantur. vt quæ & molles, friabilesque sunt, & duræ, hæc Saxum à Georgio Agricola (ob duritiem fortasse) nuncupata, cui color non ita intensè rubet, & quæ non nisi aquis madefacta, manus inquinat: dices, illam esse, quam Plinius minùs rubentem vocat: Ager quoque noster Veronensis Rubricam fabrilem, & pictoribus aptam, habet in macritudine, & duritie saxo sanè æquandam, quæ tamen, & si aquâ non diluatur, manus suo colore inficit.

*Lib. de arbor.
cap. 17.*

*Lib. de natu-
ra foss.*

Loc. cit.

Rubrica non certis locis procreatâ, & indè fossa, sed arte elaborata, ex Ochrâ nimirum vsta in Rubricam degenerante, cui color quasi dilutus cernitur. hæc tamen & Fabris lignarijs, Pictoribus quoque vsu inferuit.

Terra illa fossilis, quam Græci *σχμν* dicunt, quòd ex humoris concoctione, & tinctura ficcitatis medio luteum, croceumve colorem in propriâ venâ acquisiuerit, à Plinio, dum pigmenta recenset, Sil vocatur. Latini aptissimè luteam vertere, appellareque potuissent, ni utroque nomine, Græco scilicet, & Pliniano illam cohonestare maluissent: Atticam sanè non habet CALCEOLARIUS (id namque fatari mendacium spiraret) cum illius vsus tempore, quo Vitruuio vitâ frui dabatur, sic hoc Auctore dictante, iam exolenerit: nec aliam inter præstantissimas, & probatissi-

Lib. 35. c. 6

Lib. 7. cap. 7.

mas feruare est in votis, quàm illam, quæ ex Agro nostro Veronensi è propriâ fodinâ, non procul à Cænobio Sancti Leonardi extra Urbis mœnia, quò loci Canonici Regulares Lateranenses summâ cum religione, & gentium applausu, vitam Deo gratissimam agunt, copiosissimè effoditur: hoc autem factum sciat Lector, vt cuius innotescere possit, Veronense nostrum Solum, ob Celi clementiam, res bonitate, & præstantiâ cæteris alijs æquandas, procreare, nec non innumeris rebus, & ijs sceleatissimis abundare, quas non ita faciliè quamplurimis alijs in locis reperiri datur: Huius terræ duo visuntur genera, Alterum quod ex crustis compactum videtur, & cuius crusta, vt ferri lapidibus annata, ferrugineum æmuletur colorem: Aliud verò, quod & si crustaceum, croceo vndequaque vegetat colore: Vtrumque tamen friabile est, quamuis non nisi difficillimè teri possit (fortè ob lentorem illum à Plumbo, vnde nasci videtur, acquisitum) non lapidosum, & læue est, modicèque astringit: Pictoribus hæc terra non modo est in vsu, vice etenim Auripigmenti, cum nihil in colore ab hoc differat, eâ vtuntur. Sed & in re medicâ suas expandit vires: cum etenim acrimoniâ quadam sit prædita, ita vt gustum commouere soleat, vt plerumque alię terrę, quas multus calor subterraneus adeò exsiccauit, vt adustæ postmodum videantur: de substantiâ pariter metallica ignea, plumbeâ præsertim participet (reperitur namque ferè semper in plumbi fodinis, ita vt ex plumbi fumo, qui luteus est, ortum trahere videatur:) ob id Dioscorides facultatem huic inesse scribit astringendi, exedendi, dissipandi collectiones, & tubercula, reprimendi excrescentia in carne, caua explendi cum cerato, & articulorum tophos comminuendi: & hæc omnia extrinsecus tantum adhibita: Galenus pariter Ochram ipsam inter illa medicamenta, quæ & vrinam prouocare, & quæ callosas, siue tophosas consistentias incidere sunt idonea, enumerat, illam incidere, sed minimum caloris possidere, asserens.

Ochra

Lib. 5. c. 68

5. de simpl.
med. facult.
cap. 13.

Ochra natiua crocei coloris, quæ pro parente, & genitore lapidem ex ferreâ materiâ sibi elegit. ex Syluâ Cutianâ districtus Veronensis: Villulâ amœnissimâ Illustrium, ac Nobilium Dominorum ex familiâ Allegriâ, generis nobilitate antiquissima, clarissimaque.

Ochra lapidi plumbario annata, ex Boëmiæ fodinis.

Ochra facticia in purpureum demigrata colorem, quòd candens, aceto sit extincta, ac tandem vsta reddita, talem fuerit adepta colorem.

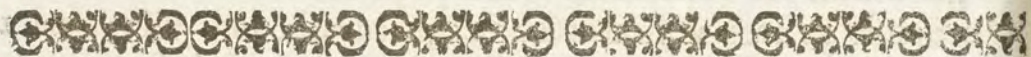
Ochra facticia plumbaria, pictoribus in vfu: ex plumbo nigro in ampulam vitream oblongam coniecto: postmodum in fornace chymistarum imposito, vique ignis tamdiù cocto, donec in Ochrae colorem transferit.

Antequam autem hic subsistam, placet, vt quid maximum & pio Christiano dignum breuiter recensere: Archetypus in Musæo nostro summo cum honore, & cultu custoditur, Sanctissimi Sepulchri, ex lapide candidissimo è Monte Gion eruto, mirabiliq̃ue artificio elaboratus, ex cuius inspectione, pro vt tunc temporis summè suspicienda Sacratissima, hæc arca, Saluatoris CHRISTI receptaculum, iaceat, quiuis attendere potest. Hanc ob magnam testificationem amoris erga me sui, nuperrimè mihi donauit Reu. admodum P. GAUDENTIVS, ex Nobili familiâ Saibantâ, Veronâ: Religionis Franciscanæ de Obseruantia Guardianus, & Commissarius Apostolicus Sacri Montis Sion, à Mauris & Turcis Rais communiter dictus. cui à Beatissimo PAULO Quinto commissâ fuit cura rerum omnium Terræ Sanctæ, quæ ad Rempublicam Catholicam spectarent; quæ singula (& si non sine euidentissimo mortis periculo, ob supplicia, ac patibula sæpè sæpiùs à Turcis palàm facta, pro expillandis pecunijs) pijssimè, intrepidè, vt tanto, & singularis vitæ Sacerdoti par erat, in impiorum contemptum trium annorum spacio summâ cum laude in DEI gloriam perfecit.

Terra

Terra an potius Argilla Betelemnica penes me est, ex specu illo effossa, quo loci Gloriosissima VIRGO cum IESU unico filio abscondita præ timore mansit, vt Herodis imminuentem persequutionem euitaret. Hæc in colore candido ad Roseum parum vergit, modicè est arenosa, quia aquæ ablutione non est purgata, gustanti glutinosa non apparet, nec minùs aspera. Extant quoque apud me ex hac eadem argillâ, rotulares glebæ, in quibus effigies Crucifixi CHRISTI, & resurgentis sunt impressæ, nihil arenosum habent. multis namque aquis, vt retulit Reuerendus ille Pater, ablui solet hæc argilla, quæ pars est petrosa, abijcitur, subtilior, vt lac alba, seruatur, ex quâ postmodum simul cum quibusuis alijs eius Regionis sanctissimis petris, in puluerem subtilissimum redactis mixta, hosce sanctuarios parant: Et hæc de terris ipsis maiori qua potui breuitate dicta sufficiant.

VI succi concreti è Terræ matris visceribus efflorescentes, humore tamen ob rarefactionem, & attenuationem solubiles, non insipidi, sed qui ex exustâ terrâ à calido, & sicco cum sint passi, saporum formas euidentés habent, industria

CALCEOLARIA in hoc sceleçtissimarum rerum naturalium Enchiridio non indistincto ordine ad proprias Classes sint repositi; post terrarum tractationem pennicillo medico delineandi meritò veniunt, vt Sales, Nitra, Alumina, Sulphura, & Bitumina: qui autem succi ijs sunt cognati, vt Vitriolum, Sandaraca, Auripigmentum, Chrysocolle, & similes, cum magis prænaratis naturæ sint metallicæ, & certè plus de eâ participant, dùm in propriâ sectione corporum metallicorum fiet mentio, lubentissimè explicabuntur: Placet autem, vt condimenti aliquid ad mensam huius secundæ Sectionis apponatur, quò legentium animi magis,

magis, ac magis legendi auiditate, appetituque excitentur, nec non ab Aristarcheis animis, in alienis scriptis iudicandis, putridâ labe infectis, Nomēclator hic noster vindicari possit, à Salibus tam à natura generetis, quàm arte spagyricâ elaboratis exordiri: Quod fanè succi genus (simplex præsertim, & crudum, rei que cibariæ accommodatum) vt aliquid etiam (laconico tamen stillo) de huius viribus, & emolumentis dicatur, & si ab Ægyptijs Sacerdotibus (referente Valeriano nostro) ob puritatem, & vitæ abstinentiam, quas res in primis adamabant, vt cuiusuis nequitiei irritamentum, summo studio reijceretur, & aduersaretur, ita vt pane quoque insulso vescerentur: cum ob illius innatam caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem, irritare libidinem, feminalemque vim expergefacerere feratur. (vnde Venerem è Mari elemento falso ortam fingunt Poëtæ, vt sub hoc inuolucro falis vim genitabilem proponerent) & appetitum cum nutrimenti concinnitate prouocando, magis bibuli, & voraciores reddi possent, ac ob id ad ea exequenda præter voluntatem magis proni, quæ vitæ puritatem sibi præscriptam, & castitati destinatam inficere valerent: nihilominus (modo tamen immodicè non summatur, esset namque venenum, vt tradit Sanctus Augustinus) vt Balsamum naturæ radicale summè expetendum venit: & hinc benè sapientissimeque à celeberrimis Auctoribus literis promulgatam auream illam fuisse sententiam crediderim: totis nempè corporibus nihil esse vtilius Sale, & Sole: in ijsque contineri omnia, non quæ ab illo excrementitio, sed à viuifico Balsamo naturæ vniuersali pendent, cum vt notat ex Arabum stirpe Geber, in cœlesti hoc corpore, quod veluti Rex lumine, magnitudine, & pulchritudine quoscumque alios Planetas præcellit, ac in eorundem meditullio, tamquam in trono sedens, omnes illuminat, virtutemque illis ad inferiora quæcumque disponenda distribuit, omnes naturæ vires, quasi in proprijs laribus, & fonte perenni reconditæ videantur: præ enim huius regia potentia in subiecta corpora elargita, germinant, & crescunt Plan-

*Hieroglyph.
lib. 31.*

*De moribus
Manich. lib.
2. cap. 3.*

ræ, lapides, & mineralia ipsa suam suscipiunt generationis
 formam, & ad incrementum perficiuntur, nihilque sub hoc
 cœlesti globo videatur procreatum, quod Solis medio ad
 eius naturalem incrementi formam non reducatur: vnde
 malè à veteribus illis actum non est, qui proprio Elogio
 Solem ipsum Cor Cœli nuncuparunt: Quemadmodum enim
 in corpore humano Cor facultatis vitalis est Domicilium,
 vitæ principium, fons caloris, & viuifici Nectaris, arteria-
 rum scaturigo, pulsus & respirationis primus auctor, quo
 vigente vigent omnia, & singulis membris, diffiantibus
 spiritibus vitalibus, motus, & vigor impertitur, nec non
 illo languente, quæcumque languescunt, intereunte inte-
 reunt. Solis pariter vires si contemplabimur, Cor Cœli
 nuncupandum esse non immeritò dici poterit, cum tamquàm
 omnium virtutum elementarium Dominus, in medio Pla-
 netarum Regiam sedem habens, per vniuersam naturam
 suos spargat, & infundat micantes radios: quod etiam de
 Sale ipso rectè exprimi potest: quis enim tam stolidæ erit
 mentis, crassæq; Mineruæ, qui proprietates, qualitatesque,
 vt ita dicam, virtuales ipsius Salis speculando, hoc vnum
 non attestabitur? Lege sit illi hac sancitum, Lucretium
 Clarum, sublimem inquam illum Poëtam, à remediorum
 multitudine Panaceam nuncupasse, nec ineruditè: sicuti
 namque Panaceæ nomen, & si multis plantis commune,
 quod neque facie inter se se, neque viribus similes sunt,
 magnæ tamen ad morbos commendationis existant, & vt
 Plinius, omnium morborum remedium promittant, à *παν*;
 & *αἰος*: deducta etymologia, idest ab omni medella, seu
 remedio nuncupatæ, pariter Sali ipsi, quod multis polleat
 viribus, pro præseruatione, & tutelâ corporum animan-
 tium, non immeritò Panaceæ nomen videtur attributum:
 omittam breuitatis causâ, ne rem hanc Theologicè tra-
 ctare videar, quanti in Sacris literis, Salis nomen expen-
 datur, & quid sub huius symbolo denotetur. Extant, præ
 cæteris in Leuitico (vt innumera alia loca Sacræ Scripturæ
 subtriceam) vbi de oblatione Sacrificiorum sermo fit, hæc
 verba,

Lib. 25. c. 4.

Cap. 2.

verba. *Quicquid obtuleris Sacrificij, Sale condies, nec auferes Sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo; in omni oblatione offeres Sal;* habeat præterea ineruditum, Bæoticumque hoc genus hominum, Salis usu ne dum corpora humana, sed & bruta animalia, vt Boues, Pecudes, & alia ad cibum appetendum maximè prouocari, colliquescit namque Sal assumptus, ac in ventriculo ipsiusque ore imbibitur, & impingitur, postmodum partem hanc sensilem admodum, vt puta multis nervis refertam, eius acrimoniâ alterando, ad suctionis illud munus obeundum irritat, ac prolestat, cuius medio indigentia tempore pro animalis nutritione, & conseruatione cibus, & potus exoptatur, omne stomacho insuaue, insuetumque, suaue, & nutritioni aptum faciens: innatâ etenim vi, tamquàm anima superueniente, obsonijs gratiam, & voluptatem conciliat, vt indè à plerisque *χαρίτη*, idest gratia nuncupetur, quod pluribus intersitus, vt omnium condimentorum condimentum iucundissimum, gustui sapida reddat, & grata, necessitatem cibi in suauitatem conuertens. ex quo dicendum, nec præter rem, videtur, saporibus ipsos, vt sensum adficient, ita Sale opus habere, vt colores lumine: Hoc corpora præseruantur, & conseruantur, dissoluendi namque, & abstergendi virtutem cum habeat, impuritates illas morbidas, siue à cibus, & computationibus, seu à quauis aliâ causâ prouenientes, quæ vt sanitati nociuæ, humanam familiam non sine molestiâ deturpare, ac perturbare sunt aptæ, auferre, & purificare valet, quod in dies de aquâ salinatiuâ pro tumoribus, & inflationibus etiam hydropicis absumendis comprobatur. humiditatem naturalem, vt naturæ humanæ maximè conducibilis, coadiuuando, ac in propriâ simmetriâ seruando; quicquid enim ex Galeno in corporibus humidi excrementitij inest, id quodammodo abstergendo, & desiccando absumit, & quod reliquum est solidæ substantiæ adstrictione contrahit, adeò vt corpora ipsa cogat in sese, ac condenset, illa eadem à putredine incorrupta seruando, & tuendo: proinde qui humores putridi, ac corrupti in corpore exi-

T

stunt

*Lib. 3. de ali-
ment. facult.
cap. 41. &
11. de simpl.
medic. facult.*

*Lib. de aere,
aquis, et locis*

*Lib. 5. sympo
sion qu. x.*

*In Matthei
cap. 4.*

stunt huius usu consumuntur, & ficcantur, substantiam naturalem partium, quibus erant impacti, depurando, ac in proprio statu conseruando: non tamen dixerim in febribus putridis conuenire, tùm quia calidus, (præcipua namque harum indicatio, ad hoc vt contraria contrarijs curantur, refrigeratio ipsa ratione febris, & exsiccatio ratione putredinis esse debet, quæ tamen ficcitatis moderatum gradum non transcendat) tùm quod etiam exsiccando induratur viscera, ac ita prohibet euentatione, transpiratione, caloris illius diuini, & cœlestis, quem Prometheus à Cœlo furatum fingunt, vt hominem vita donaret, magis ac magis in visceribus intenditur putredo ipsa, calori febrili, vt foci patella, fomitem putredinalem continuò subministras: Quod autem Sal ipse exsiccando induret viscera, Senex ille venerandus, inter Coos admirandæ gloriæ, experimento sumpto ab ijs, qui aquas falsas bibunt, & quorum corpora quàm facillimè hac ratione indurantur, hoc nobis scriptum reliquit. Tantæ præterea virtutis est in abstergendo, abluendo, ficcando, & putrefactione remouendâ, vt nedum in corporibus viuentibus carnes putridas corrodat, purum ab impuro ob facultatē innatam depurando, quantum enim dissoluit, tantum consumit, ac ita putredinem generatam calore, & ficcitate annihilat, præcipuè verò quando est exustus, tunc enim maximè resistit putrefactioni, maiorque, & efficacior vis illi inest in desiccando, & in mundando, ac ad interiora penetrando: quinimo & conditurâ suâ, corpora & ipsa defuncta putredinis secura, à putrescendi labe ligat, & adeò conseruat, vt durabilia adseruans aliquantulo tempore interitui resistat, neque patiatur id quod mortuum est, penitus aboleri; Et vt Cheronensis Plutarchi verbis utar; *Quemadmodum anima, nostrarum rerum diuinissima, defluere non sinit molem animalis, sed eam continet; ita Salis natura imitatur animæ opus, dum cadauera arripiens, id quod ad interitum vergebat, constringit, atque cohibet, partibus quandam inter se concinnitatem, amicitiam atque indens.* Hoc idem perbellè satis à Beato Hilario Pictauiense est expressum, *Sal* (in-

inquiens) est in se vno continens aqua, & ignis elementum & hoc ex duobus est vnum; hic igitur in omnem usum humani generis effectus, incorruptionem corporibus, quibus fuerit aspersus impertit. Salis natura eadem semper est, nec immutari vnquam potest: Vnde mos apud Ægyptios esse consuevit, mortuos quò longissimo tempore durare possent, Sale condire. O diuinum Homericum Balsamum, tanta dignatione meritò decorandum. Sed quid? non nè tam intus assumptus, vt & ad exteriores corporis partes applicitus Sal ipse corporibus præsidium impendens, ventositates viscera animantiū infestantes extenuat, & diuendit? maximè si puluerizatus, & coactus, calidusq; supra orificiū vētriculi facculi modò apponatur; ne ab ijs partes tentatæ, ad discrasia, intemperamētūve aliquod reducantur? ac ita dolorosæ, morbosæq; euadant? certè quidem. Vt & ventrem emollit, corporisq; superfluitates, eius acrimoniā facultatem expultricem irritando educit, vt videre præ cæteris est de aquis illis Thermalibus, quas succus falsus naturaliter imbiberit: quod etiā expresse nobis significauit Galenus, qui falsum saporem lauare, *Lib. de oculis* & mundare scripsit, qua occasione aluum quoque deicere notauit: & alibi, *Quæ saporem quemdam nitrosum, aut falsum habent, & incidere, & quoque eorum plurimum aluum deicere* dixit, qua motus ratione, Conchularum Maris, coeterrorumque Ostreorum succum planè tūm falsum esse, tūm ventrem soluendi vim obtinere, & si earum caro ventrem reprimat, nobis demonstraui. Venenoso pariter resistit humori, vnde ex Auicenna cum melle, & vuis passis, aut a- *Lib. 2. trac. 2 cap. 616.* dipe fuillo mistus, sanat Antracem, ad puncturam Scorpionum, cum semine lini in modum emplastri compactus valet, vti etiam ex melle, & Hysopo emplastrum formatum, ad morsum Cornutæ prodest, & ad quamplurima alia, vt legere quoque est apud Dioscoridem: Galenus similiter modum edocens curandi Gangrenas, affectiones nimirum illas, quæ magnis inflammationibus superuenire solent, ob quas corrupto calore partis affectæ, mortificatio eiusdem partis sequitur, ita tamen vt hæc emoriatur, nondum autē

Lib. 1. de tu-
enda. san. c. 7

Primaprimi

Ex cōment.
in Ezechielē
cap. 16.

fit emortua, (esset namque sphacellus) si fortiora medica-
mina, præter eò loci annotata, applicare volumus, Sal, vt
quid efficacioris virtutis, adiungere consulit. Lubens in hu-
ius Balsami naturalis præexcellentissimis operationibus e-
numerandis acquiescam, modò prius, (vt quid non sine
commemoratione prætereundum) mos ille abluendi infan-
tes Sale, vbi primum in lucem prodierint, legentium ocu-
lis subijciatur. Galenus agens de ratione tuendæ valetu-
dinis infantis, & cur Sale sit hic inspergendus, hæc habet:
*Ergò recens hic natus infantulus, cuius corporis constitutio omni
notâ vacat, primum quidem fascijs deligetur, sed corpori prius to-
ti Sale modicè insperso, quo cutis eius densior, solidiorq; ijs, quæ
intus sunt partibus reddatur; in utero enim æquè cum reliquis
mollis erat, cum nec durius ullum externum corpus inibi contige-
rit, aër nec vsquam illi frigidus inciderit.* &c. Auicennas quoq;
Festinandum (inquit) *vt infantum corpuscula perluantur aqua,*
in qua colliquatus sit Sal, vt occalescat Umbilicus, atque item
cutis, ita tamen vt non contingantur nares, aut os: cur verò sic
faciendum astruamus, ratio est, quoniam mox editum infantem ob
nimiam teneritudinem omnia infestant, quo nomine semel, bis quæ
Sale abluere persalubre est, præsertim si extuberet sordibus, &
nimio plus sese promat humectatio: cuius rei, & Sanctus Hie-
ronymus immemor non videtur, cum dicat, Corpora dum
adhuc uteri calorem tenent, & primo vagitu laboriosæ vitæ te-
stantur exordia, solere ab obstetricibus Sale contingi, vt sicciora
sint, & restringantur: Hæc breuiter de Salis emolumentis
perstringere placuit; quis plura, probatissimos perlegat au-
ctores, qui diffusiore calamo rem hanc disertè admodum
tractarunt. Cæterum quis succus, salsæ qualitatis parti-
ceps concretus tamen, primo intuitu describendus venit,
non certè est ex aquâ maris, vel è fontibus, aut è cineribus
compactus, sed Sal ille est fossilis, quadratæ figuræ, adeò
pellucens, & CrySTALLI instar transparens, vt à Daciæ po-
pulis, qui nunc Valachi dicuntur, (quo loci huius maxi-
mus est prouentus,) Gemma, ob perspicuitatem ab aqueo
humore emanantem, vocetur, (& si hoc genus Salis alijs
quo-

quoque ex regionibus ad nos transportari soleat) in substantiam hanc falsam concretus, quod aqua terram illam, quæ à calido, & sicco est admodum passa, ac ob id ignis vestigium in se retinuerit, per eiusdem terræ sinus lambens, reddita sit falsa, ex cuius exhalatione, & vaporazione, refrigerata, terræque illi aglutinata, corpus hoc fossitium, falsum, densum tamen, & veluti in lapidis substantiam sit generatum: non secus ac mare ipsum reddi falsum tradit summus ille Peripateticorum Coryphæus, quia Sol tenuiores aquæ partes extrahens, & in vapores effundens, crassiores veluti torret, atque adurit, quæ vnà cum crudioribus ipsius aquæ partibus permixta falsedinem efficiunt; pro cuius probatione, aquæ per cineres colatæ exemplum affert: uti etiam videre datur in animantium corporibus, potabili humore ingesto ad nutriendum, falsam reddi, quæ in vesicam corruauerit superfluitas, nec non sudores, qui ad cutem deriuant, falsuginosos apparere, cum ambo hæc excrementa aliud non sint, quàm ciborum superfluitates falsæ; quoniam in eas vrens calor agit, qui si fuerit excellens, plusculumque illæ sint excalefactæ, etiam amaræ euadunt. Sal hic, præterquàmquod & difficilius soluitur, ob substantiam magis compactam marinis, & lacustribus salibus, qui facilius liquantur, quòd rarioris, & tenerioris sint substantiæ: quia etiam cæteris adeò vehementius concretus est, ut latens humor in se totus compressus, iam quasi lapis indurauerit, igneæ actiuitati resistit, ita quod igni iniectus, nec crepitum mouet, nec dissilit, sed sua conspissatione, & duritie pertinax, ut ferrum ignescit, qualis apparet etiã Salis Agrigentini, & Tragufei illa species, de qua Solinus, Plinius, & Isidorus; quod mirabile est, & contra naturam ferè omnium Salium, qui ex eo præsertim, quod ab igne exiliunt, à saliendo nomen sortiti sunt, quamuis enim igneæ naturæ sint, ex igne tamen refugiunt, & resultant, quod eâ de causâ fieri censuit Philosophus, quia paucitas humoris contenti ab actiuitate caloris mox in spiritum conuertitur, vnde impetu quodam violento exiliens Salem dirumpit,

*lib. 1. Meteo.
cap. 3.*

*Cap. x.
Lib. 37. c. 7.
L. 14. c. 6. &
Lib. 16. c. 2.*

*Proble. sect.
11. probl. 26*

pit, & frangit, omne autem id, quod resistantiam aliquam habet, & celerrimè rumpitur, in schidias dissolui, & crepitum mouere solet: quod præsertim de Salibus illis intelligendum crediderim, qui digitis compressi, vt sunt marini, & id genus alij, quam facillimè frangi, & quasi in puluerem cogi possunt, nec in ijs duricies vlla densa, ac quasi lapidea redundat.

Sal & alter in glebas à naturâ constructus, ex Pannoniæ fodinis huius locupletibus admodum effossus: qui præ substantiâ solidâ, temporis aliquo progressu, sic naturâ dictante, adeò compactus ex humore condensato cernitur, vt lapidescere dicatur, nec non ob insignem luciditatem, quæ se veluti transparentem vndequaque demonstrat, non infimos, quinimo pares cum superiori gradus meritò habet: vnde Sal Gemma ob perspicuitatem, & hic est officinarum: Qui sanè ob facultates innatas, vt natura est omnium Salium, diuersis rebus pro animantium corporibus præseruandis accommodata, haud paucas uedimentorum compositiones, non tamquàm horum idea, & basis, sed vt quid coadiuuans, ingreditur, quæ pro varijs profligandis morbis corpora humana infestantibus, lege artis in dies à Seplarijs fabrefiunt: pituitam namque vitream, & humores illos, qui ob eorundem tenacitatem, visciditatemque non nisi difficillimè è corpore educi possunt, absque vllâ noxâ euacuat: cum agarico mixtus, confert vertigini; Pectus, & ventriculum ab excrementis immunem reddit, vt omittam, doloribus ipsis leuandis esse aptum, qui etiam, mordicando intestina, mirabiliter cooperatur, indurata resoluendo, & superflua expellendo. Extat in nostro, manu propria, non sine labore, & industriâ, conscripto rerum singularium Antidotario, in dies longo vsu, & experientiâ ad varias ægritudines comprobatarum, compositio quædam efficax admodum ad dissipandam luem Gallicam, potissimum verò ad dolores illos remouendos, qui ob seuissimum hoc inquinamentum, miseros languentes die, noctuque atrocissimè infestant: in qua præter quædam alia ingredientia, maior pars

pars dosi, & vis huius medicamenti, in sale hoc consistit. Ne verò, antequam ulterius progrediar, vllus relinquatur admirationi locus, quod dixerim, Salem ipsum natura folubilem, in duriciem lapideam, ac si à genere decidat, terminare: attendat obsecrò beneuolus Lector, quæ ex probatissimis auctoribus in re propositâ, non sine animi oblectamento, perlegi: extat Plinij auctoritas in sinu Capeo Arabiæ maris Oppidum Gierra turres habere ex salis quadratis mollibus. Nec non Carrhis Arabiæ Oppido muros, domosque, ex massis salis fieri aqua ferruminantes, alibi tradit: Isidorus etiam admirabilem hanc salis naturam hisce

Lib. 6. c. 28.

Lib. 31. c. 7.

Lib. 17. c. 2.

verbis descripsit: (inquiens) *Salis montes natui sunt, in quibus ferro caditur, ut lapis renascens in agris, tantæ alicubi duritiei, ut muros, domosque massis Salis faciant, sicut in Arabia.*

Et Solinus: *Amantes (dicit) gens Aphrica Salibus domos ex-* Cap. 30. memorab.

truunt, quas, in modum cautium è montibus excitatas, ad usum ædium camentitijs nectunt struibus, tantaque ibi huiusce venæ copia est, ut tecta faciant ex Salinis.

Sed veterum auctoritates, probatissimas tamen, ommittamus, nec sit præter rem, quò magis veritas eluceat, & recentiorum testificationes

proponere: scribit Olaus Magnus, & hoc occulata fide

Lib. 33. c. 5.

attestatur, in Polonia montes profundissimos Salis, præsertim in Vielisca, & Bothna esse, in quorum specubus subter-

raneis altè, latèque excauatis, à laboratoribus nudis ob calorem, ferreis instrumentis opulentissimum Thesaurum Sa-

lis eruitur, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhaustis: quæ res Martini Cromerij auctoritate comprobatur,

Lib. 1.

qui in descriptione Poloniæ. *In minori Polonia (dicit) Salem, instar ingentium saxorum, adeò duritie lapidea solidum ferro excindi, ut ne dum mola terratur ad hominum usum, sed & ex*

illo domos, templa, & oppida edificari. at quò hæc nostra oratio præter institutum diffunditur? his omissis ad reliquas Salium species describendas sermo hic noster ver-

tatur.

SAL fossilis ita pellucidus, ut CrySTALLUM in nitore, & colore imitetur, ex Salis fodinis illis, quæ in Calabria extant,

eru-

erutus, quo loci Sal Gemma, vt superius annotati Sales, nuncupatur: adeò præcellentis dicitur hic Sal in re medicâ esse virtutis, vt audiam, medicos, qui artem summâ cum laude in regione illâ exercent, pro Sale Ammoniaco in huius defectu, vti.

SAL fossilis ex alpibus Oeniponticis: in cuius corporis compagine albedo lucens intuentium oculis se se offerens & si prædominari videatur, succum tamen inebriatum, ac si Amethystinam gemmam, in colore refert, naturaliter in eius concretione cognatione quadam sibi adiunxit.

SAL fossilis figurâ, & formâ, colore quinetiam flauo quo est infectus, frustum mali Cotonei, in partes diuisi, repræsentans, quod tamen sacharo sit conditum: Lucidus non admodum videtur hic Sal, cum quid opacitatis in concretione acquisierit. Carthagine, non fanè ex Vrbe totius Africæ celeberrimâ, à Didone Carchedonis Tirij filiâ, vt habetur in Eufobiano Chronico post Troianum bellum, conditâ, postmodum tertio bello Punico à Scipione Æmilianio penitus euerfa transmissus: Sed ex Vrbe illa, quam Asdrubal in Betica Hispaniæ regione condidit, & Carthago noua perpetuo epitheto dicitur; nec non à frutice illo Iunci aculeati modo aceruatim sponte suâ in eius agro prouenientis, qui Spartum ad differentiam Græcorum, & Latinorum quorundam, vt Hermolai, Cornarij, Dodonæi, & aliorum Spartij, Spartaria nuncupata.

SALIS fossilis flos, in fodinis Salis efflorescens, in colore candidissimus ad similitudinem lanuginis canescentis, qui cum tenuium sit partium, ideò tenuissimus, & leuissimus.

SAL ille hoc loci sit descriptus, qui & si præ viribus Ammoniacy nomen mereri posset, non tamen ex Cirenaica regione transportatum dixerim; quo loci sub arenis cum Luna noctibus in laminas concrefcere, colligiq; affirmatur, iam enim ad nos transferri desijt. nec minus illum delineare est in votis, (vt quid vulgatissimum) qui sub Armoniacy nomine in Seplassiariorum officinis venalis est: quique arte elaboratus hoc sæculo ex Sircacâ regione, nec non ex Germaniâ

maniâ candidus saporis acerrimi, & in glebas penè translucens formatus nigredine tamen quadam obductus ad nos transmittitur. Chymistis ad sublimationem argenti vini, & solutiones metallorum inferuiens. Sed hæc illa erit Salis species, quæ ex Sulphuratis Puteolani districtus habetur, quò loci, ubi ignes subterranei flammæ euomere solent, in illorum hiatuum faucibus, veluti per sublimationem quamdam, materiâ minus terrestri euaporante, hoc genus Salis reperiri solet. Cuius fanè compactum corpus, & qualitates ex sapore se ipsas manifestantes modò exactè contemplantur, non imparem concretionis formâ, & facultatibus, Sali naturali Ammoniaco dices. videtur namque, quo ad colorem, simili alumini, quod Schiston vocatur, (& si reperiatur etiam sulphureâ tincturâ in superficie, quandoque imbibitus,) fissilis secundum longitudinem instar lapidis specularis ille est, vt veluti in crustas, siue laminas compactus videatur, quòd humor, vaporosus præsertim, à minerâ sulphureâ eò loci eleuatus, depositis quoquomodo partibus terrestrioribus, qui in corpore hoc naturali struendo, in longum, & latum distributus, sit ita densatus, vt crustæ, seu laminæ emerferint, super quas alius atque alius humor, ex frequentatis exhalationibus cum sit fusus, in crustaceam formam corpus hoc concreuerit. non secus hac in dies annotatur, oculisque ipsis intuetur, in vesica humanâ ob reiteratum decubitus alicuius materiæ excrementitiæ in partem illam à toto corpore deriuantis, lapides multis tunicis constructos, Cœparum instar sæpe sæpius generari: Vnde cum gustanti leui acrimoniâ, & paucâ astrictione, nec non extergendi vi se insignitum esse significet, ad illa conferre iudicio meo poterit, quæ Sali Ammoniaco à Galeno attribuuntur. Cuius facultates vt aliquid etiam in gratiam pharmaca conficientium ex eodem met auctore dicatur, hæc sint annotatæ. Clarissimus hic Medicus de virtutibus illorum pharmacorum agens, quæ oculorum morbos sanant, Salem hunc apostemata oculorum,

*Lib. de oculis
cap. 5.*

Lib. 9. de sim.
pl. med. fac.

Lib. 3. de cō-
pos. med. per
gen. cap. 12.

Lib. 2. de cō-
pos. med. per
gen. cap. 2.

Lib. 4. cap. de
asperitate lin-
gue.

mundificare, & dissolvere, notat: Et capite sexto eiusdem libri agens de potentijs medicinarum ad oculorum morbos spectantium, & suis effectibus, mundificatiuarum, & colatiuarum mentionem faciens, *Inter hæc quædam mundificant, & colant modicum, (dicit) & valere contra paruas pustulas, sicut cadmia, thus, cornu ceruinum, & caprinum, quædam verò nimium mundificant, quæ valent ad ungulas, scabies palpebrarum, pruritus, & crassas pustulas, ut Ærugo, Tragacanthum, & Sal Ammoniacus, quæ omnia pungunt, sed cùm lauantur, eorum punctio minoratur: Et alibi, Ob vim extergentem cum leuiculâ acrimoniâ, & leuissimâ adstrictione, quam habet, oculari- bus misceri facultatibus dicit: Ad pilorum in palpebris incrementum, ad pollinis lauorem redactum uti sicco affirmat, ubi præ humorum acrimoniâ partim excidunt; partim verò nec crescunt; nec aluntur, depastis namque his acrimonijs in bonum nature habitum pars reducitur: describens præterea emplastrum illud à Critone Anacetum, idest, inuictum nuncupatum, quod ex acris pluribus medicamentis compositum sit, inter acria illa Salem Ammoniacum enumerat: quem similiter extrahere, & digerere inquit, dum ex Andromacho emplastrum viride Passionis proponens, notat, hoc medicamentum, quia Salem Ammoniacum prius assumpsit, magis quam superiora extrahere, magisque abstergere.*

SAL, qui delineandus exhibetur, nostroque hoc sæculo sub nomine Salis Indi diuulgari solet, non certè ille dijudicandus est, quia à Paulo, & post ipsum ab Auicennâ Zuccharum Alhuzar nuncupatur, mannam esse, scribens, cadentem supra rem, quam vocant Alhosor, similem Sali, (à qua fortè similitudine saccharum ab eo Sal Indus nominatur,) & quem summis laudibus extollit ad linguæ scabriciem, ariditatemque in febribus acutissimis: Scribens, *In ore tenendum Salem illum esse, qui ab Indiâ deportatur, colore Salis, & dulcedine mellis: (Saccharum enim dulcedine innatâ nature humanæ proficuum: inter Salis species non dulcore, sed acrimoniâ quadam linguam vellicantis, reponere,*

Ce-

Cerutum Medicum à mente defistere dici posset,) Sed Sal ille describitur, qui à quadratâ basi incipiens in figuram pyramidalem non multum grandem, sed paruulam potius, & obtusam definit, nec non colore ipso, & substantiâ Sali cõmuni nostro albo, cuius ad condiendos cibos quotidianus est vsus similis videtur: An verò cum Sale illo Indo à Mesue descripto, reipsâ conueniat, non crediderim; hunc enim melancholiam, & pituitam purgare, corpus à putredine conseruare, nec non ad curandam lepram proficuum esse, notat hic auctor, fortè Salem Ammoniacum inter Salium species, præpotentem admodum, exprimere intendens. Illum verò mitissimum esse, nec alios Sales qualitate insitâ præcellere, gustanti dignoscitur, quòd calor subterraneus non multum in illius concoctione sit elaboratus. Aliàs anceps eram, an Sal hic sub fossilibus collocandus foret, an vero arte esset in talem figuram constructus: nec id præter rem, cum in huius glebulæ basi, veluti figillum quoddam, arte impressum, conspici detur, ac si characteres artificis signum, exprimentes essent insculpti. Nihilominus exactiori diligentia hoc Sale perscrutato, cum veluti ex laminibus, siue crustis, ex exhalationibus subterraneis in vnum hoc corpus pro sui nutrimento, & incremento gradatim à minerâ falsâ euaporantibus sit compactus, quâ vnâ demissâ, altera remouenda mira structura se se offerat, & sic de singulis vsq; in totum figuræ acumen, hoc artis opus non esse, sed nature dispendium iudicaui, ac ob id inter sales fossiles reponendum fore, in animum induxi meum.

SAL Sadomenus, non fossilis, sed vt ex Salium lacustrium genere ex Lacu Asphaltite Iudææ transportatus, in quo Galeni, & Plinij testimonio nihil præter bitumen gignitur, nullum corpus animalium recipit, neque plantam inesse conspicitur, vnde & mare mortuum dicitur (se hæc fusius dum bitumen Iudaicum considerabo.) Sal hic Naphiticus dici etiam potest, desumptâ etymologiâ à Napta, quæ est bitumini species, cuius odorem retinet: in colore ex nigro rufessit, & gustanti maximâ palatum inficit ama-

*L. 4. § simpl.
medic. facul.
cap. 20.
Lib. 5. c. 17.*

ritudine, (ex bitumine namque admodum affato concre-
 scit.) Quod si huius exactiorem desideras anatomem, au-
 dias Galenum loquentem, dum saporem amarum corpori-
 bus temperie siccis inesse dicit, & quo maior in his redun-
 dat caliditas, eò maiorem percipi amaritudinem, deducto
 exemplo à bituminoso stagno, cuius Salis vim non modo
 plusquam cuiusvis alterius Salis exsiccatoriam esse scribit,
 sed & extenuare natam, quia scilicet plusquam alius exaf-
 fatus est. *Omni enim Sali (subiungens) obscura quædam ad-
 stringendi vis inest, quâ eas quæ condiuntur carnes, constringit,
 densatq; potissimum ubi durus, & minimè fragilis extiterit.
 Talis est exactissimus quidem fossilis ferè omnis. Minus autem
 illo, marinus: Tum, qui multis in locis aquis leuiter salsis are-
 scentibus prouenit, tertium locum obtinet, abstergere, magisque
 adstringere, contrahereque potens: Proximas his vires habet So-
 domiticus, æque atque marinus durus: ceterum ob admistam ama-
 ritudinem, facultatem valentius abstergentem, ac digerentem, quàm
 marinus possidet.*

SALIVM *ενομαστα*, qui industriâ Calceolariâ elaborati, ad Me-
 dicorum vsum in Musæo asseruantur.

In hoc Salium genere, ne à Philosophicis dogmatibus rece-
 dere videar, lubens exordiar à Sale illo, vti ob admirandos
 effectus, quos præstat, ab Antiquis decantatos, nobiliori,
 qui ex carnibus Viperarum ignis medio affatis, paratur, &
 Sal Theriacalis nuncupatur, hoc nomine insignitus, non
 quòd Andromaceam Theriacam ingrediatur, Antidotum
 nimirum illud præstantissimum, quod Senex ille suspicien-
 dus, ac omni laude dignissimus Andromachus Claudio Ne-
 roni Cæsari dicatum voluit: sed quia, vt altera Theriaca
 Viperinas carnes admixtas habeat, & morsibus serpentum
 succurrere possit, & si ex Galeni mente hoc modicè faciat,
 nec nisi longo post tempore remedium appareat, ex fre-
 quentato vsu sensim auxilium afferens: quò loci illos redar-
 guere videtur, qui hoc Sale medicati, cum inter initia
 cele-

*Lib. de Ther.
 ad Pisonem
 cap. 18.*

celerem remedij sensum non habuissent, nec prorsus quidem ipsum conferre arbitrabantur, præsertim redactum in cinerem, vim medicam incendio amisisse censentes. Hoc pro corollario, vt Antidoto parem facultatem non habere, affirmat, sic omnem ipsius vim aboleri penitus negat: non desunt tamen homines nostris temporibus, qui Salibus hisce innixi contra omnis generis venena, eorundemque noxas, nil horum maliciam, ac nocendi vim veriti, vitam absque vlllo mortis periculo exposcunt, hac spe confissi, Sales hosce à venenis grauissimis, morbis etiam malignis, ac contagiosis corpora nedum præseruare, sed & liberare valere: quorum etiam vsum Antiquis illis ante Galeni tempus, qui tamen crasso potius modo illos præparasse legitur, familiarem admodum ad innumeros profligandos morbos, cutaneos potissimum extitisse ex eorum scriptis habetur. horum tamen præparandorum ratio multò perpolitior, & à Galeno ipso, quàm antiquitus esse consueuerit, etate sua fuit excogitata, nec non nostro hoc sæculo à Cl. Viris, & in arte medicâ consumatissimis Athletis (inter quos multiplici nomine Iosepho Quercetano palma meritò videtur attribuenda) est inuentata. is enim in suâ Pharmacopœâ dogmaticorum restitutâ, quæ ad Sales hos præparandos lege artis exequenda veniant, ingeniosissimè, & disertissimè admodum, dogmaticisque innixus rationibus describere conatur: quo loci etiam tres Viperarum confectiones Theriacales in corporis humani emolumentum doctissimè exponit, quarum primam confectionem Viperinam aromaticam, secundam confectionem Viperinam Saccharinam, tertiam confectionem Viperinam Iuniperinam nuncupat. Qui verò, distincto magis ordine, laudatissimi, salubresque effectus ex horum Salium vfu redundant, non piget ex Aëtij, & Galeni scriptis referre, vt recentiores, & inter hos Quercetani breuitatis causâ, ommittam. Aëtius hæc notat: *Propriè autem in affectionibus cutis curandis Sales, (de Theriacalibus loquens) commendantur, cuius generis sunt Lence, Lepra, impetigo agrestis, elephantiasis, scabies agrestis, & raritas,*

ibid. cap. 19.

*Tetrab. 4. ser
m. 1. cap. 97.*

ac defluuium capillorum, huiusmodi enim cutis vitia confestim delent, & acria recrementa subter cutem redundantia optimè discutunt. Plerisque enim ex eorum esu sudor prolicitur, atque ita per exudationem corrupta substantia euacuatur, adeo ut quidam in principio pediculos excluderint intra quattuordecim ad summum dies, post hos enim nullus in corpore pediculus apparet.

Cap. 18.

Quidam verò pro pediculis sputa pituitosa reieciunt, à Salium reiectione initium facientes, deinde paulò post etiam sputu repurgata sistuntur: quæ singula ex Galeno, cuius plurimè esse illius scripta attestantur, translata dices. hæc enim libro de Theriaca ad Pisonem de Salibus hisce memoriæ mandauit. Præcipuum verò Sal iste habet, quod morbos cutim infestantes curat, albam dico vitiliginem, lepram, impetiginem, quam feram vocant, & demum omnia sub cute posita excrementa resoluit. Quamobrem magna pars eorum, qui Salem hunc comedunt, plusquam consueuerunt, sudantes putridam materiam eijciunt, & cum eâ pediculos etiam appellatos quosdam emittunt, qui ex putri materiâ ortum ducentes nomen sibi præter apud Græcos acquisiuerunt. Dentes præterea Sal hic optimè purgat, & ipsos à putredine seruat, nec eos erodi permittit, membra laxa densat, illucque descendentem fluorem suppressit. Hæc Galenus in fine capituli.

Præceptiones Medicæ ex Aëtij mente Salibus Theriacis attributæ.

- I. Licet tùm in prandio, tùm in cœna eis uti, cum quibuscumque edulijs eos assumere velis, neque vltra ad eorû acceptionem prouocare oportet tanta enim ipsis insita suauitas est, vt magis voluptatis gratia eos confectos quis dicere posset.
- II. Licet vsque ad tria cochlearia per diem ex eis sumere, maximè si cibus in ventre sit probè concoctus, qui enim eos accipiunt, melius concoquunt, & cibi appetiores fiunt, floridius etiam corpus habent, & sensus omnes vegetiores.
- III. Suffusiones oculorum incipientes, & nondum congelatas, egregiè dissoluunt, neq; planè suffusionem incurret, qui eos quotidie accipiet.

IV.

- V. Purgationes Lunares propter obturationem aliquam, aut sanguinis coactionem suppressas cient. Largum, & impetuosum earumdem defluxum sistunt.
- VI. Præsumpti omnes venenorum, & virus iaculantium bestiarum insidias euincunt. infectis ex horum usu periculum euitare datur.
- VII. Præstat & pestilenti constitutione instante ad auxiliare hoc, & mali depulsorium pharmacum confugere. præsertim si ei Myricæ herbam admiscueris.
- VIII. Morborum omnium Medici Sales existunt, maxime tamen eorum, qui in renibus consistunt, lapides enim in eis atterunt, & planè marcidos renes restituunt.
- IX. Vertigini, & dolori capitis inueterato, morboque comicali nullâ aliâ consimilis medellâ exhiberi potest, si quis eos per integrum annum ex ordine largè summat.
- X. Morbo Regio correptis, Colicis, Spleneticis, Hydropicis, ac caninâ fame laborantibus subueniunt, nec non contra ambientis frigidi molestias humana corpora instantes, comesti faciunt.
- XI. Rigores circuitu repetentes, diuturnos cohibent, & tussés humectas ressicant.
- XII. Tabidos ad bonam corporis habitudinem mirabiliter reducunt, paulatim edulij adsperfi.
- XIII. Exolutos à languore perfectè reuiuiscere faciunt, scio namque, (addit Aëtius) plurimos membris resolutos per ipsos sanatos.
- XIV. Ad Podagram maximè incipientem, & omninò ad omnes articulari morbo affectos, vnicum hoc edulium constructum scias.
- XV. Quartanis diuturnis, & atrabilarijs affectibus omnibus conducunt: enecant omne lumbricorum genus. Hæ sunt virtutes ex Aëtij mente salibus Viperinis meritissimò attributæ, quas (ne verbo quidem Auctoris commutato) sub præceptionibus hisce medicis constituere placuit, ut Viri illi, qui medicam artem exercent, tot tantorumque mira-

mirabilium effectuum desiderio accensi, illorum vsum, qui iam quasi ex hominum memoriâ euanuisse videtur, propagalam cuius faciant, ac ad praxim reducant. benè, benè enim illis erit, qui aliquo morbo correpti quantumuis deploratissimo, salibus hisce vtentur.

SAL Coraliorum rubeorum Chemicâ industriâ eximiè præparatus, quo si quis tempore pestis vti voluerit, non nisi successus foelicissimos videbit: eaque est in hoc Sale vis, & natura, vt sanguinem in vniuerso corpore mundificando, & renouando; quicumque morbi, & affectiones à sanguine corrupto ortum ducentes huius vfu remoueantur, & corpori sanitatis vigor restituatur. ad quasumque muliebres fluxiones immodicas, & ventris fluxus sistendos mirabiliter iuuat. Sanguinem reiectantibus cum aquâ portulacæ exhibitus summû, & peculiare est remedium. putredines sistit, cor, & spiritus vitales roborat: vt non inconcinnè ex hoc dici possit, sicuti Coralij Frutex in imo maris generationis primordia habet, mirabiliter crescit, ita etiam mirabilia ex hoc frutice prouenire arcana, & mysteria.

SAL ex craneo humano per calcinationem in cinerem prius redacto, postmodum aquâ Peoniæ lege artis imbibito, tandem in falsuginosam materiam extractus. Epilepsiæ præsentaneum remedium, cui pariter summa inest facultas plures alios morbos defugandi, vt vertiginem, scotomiam, & similes, qui præcipuè caput ipsum infestare solent.

SAL ex radice Ononidis paratus, remedium efficax ad vrinas remorantes mouendas, qui etiam cum aliquo liquore diuretico exhibitus calculos, renum potissimum peregre regie mouere, dissipare, & absumere valet.

SAL ex Abscynthij comâ artè extractus, ad præseruandam sanitatem admodum accommodatus, vt potè qui materias excrementitias in corpore redundantes dissipare, ac absumere valeat, membris omnibus, naturalibus potissimum innatum calorem seruando, ac eundem fouendo. Febribus omnibus putridis præcipuè auxilio est: Pestis vnicum remedium esse cum aliquâ aquâ cordiali bibitus, vfu, & experientia est comprobatum.

SAL

SAL ex succino albo, & odorato non sine chymica industria, & labore confectus, efficacissimum diureticum, tùm ad vrinâs suppressas ciendas, tùm etiam ad materias illas tophosâs minuendas, & expellendas, quæ ob decubitus fucci crassi, ac glutinosi in renibus, præ horum ignea caliditate, tenuioribus humoris partibus dissolutis, & crassioribus relictis, sæpe sæpius concreescere solent. Addam hoc vnum etiam, salem hunc cum aqua e lambico vitreo Balneo Mariæ extracta ex floribus Arantiorum, aut Mali citri, intus assumptum roborandæ facultati vitali, & quæ pariter esset quasi deperdita, mirificè prodesse.

SAL innata qualitate, & si in minima quantitate exhibitus, sine vlla molestia aluum subducens. Hoc fœlicissimè indies vtor, præceteris autem vnicum esse remedium, & ad emolliendum absque vlla noxa puerorum ventrem, nec non ad compescendam eorumdem pertinaciam, quoduis medicamenti genus respuentium, cum ori sit gratissimus, quotidiana à me comprobatur experientia. Qui sanè & si vt quid mirum, & singulare in secretis apud me extaret, nihilominus CALCEOLARIO compatri carissimo, pro salute publica tutanda, conferre placuit.

SAL ex quinta essentia aromatica Cl. Matthioli elaboratus: eademmet qui in re medica præstat facultates, quibus, & liquor ille aromaticus ab Auctore insignitur: adeò vt amissam loquellam sub lingua detentus restituere valeat, intus assumptus morbo comitiali correptis mirificè conferat, nec non humores superfluos in corpore extuberantes eius vsu absumere potens sit. Quis plura desiderat, legat eiusdem auctoris commentaria in Dioscoridem.

Lib. 5. cap. 7

SAL ex Baccis Iuniperi, efficax remedium, vt ille ex succino paratus, pro comminuendo nimirum calculo, & ducendis vrinis remorantibus, quo etiam statim ante Decocti ex ligno, & falsa, ex lege artis præparati, singulo mane ex libationem pro prouocando sudore in pestifera illa hac lue Gallica infectis, non sine euidenti beneficio vti solet.

SALEM, Alkali vocatum, consistentiæ præduræ, coloris cinerei,

Excerc. 104
dist. 18.

Com. in lib. 2
Diosc. c. 112

Enarr. 150.
in lib. 3.
Dioscor.

rei, aliqua nigredine obducti, in facitiorum salium classe. CALCEOLARIO reponere placuit; utpote qui, & si eius opus non sit elaboratus, ex planta tamen illa fructitante, & salifuginosa cremata paretur; quam Mauritanii Kalim, & Alkalim vocant; unde Salkali ab iisdem est dictus: vel ut alij, ex illa fusa, aut ex eiusdem decocto confici soleat: Chymistis, pro suis explorandis amentijs, aptus. Hyalurgis in usu, pro vitro conflando: nec non & nostris, propter suas, quas agit in re medica, partes; ob vires desiccantes, & absterfuas potissimum, quibus polet; Notat ingenij excelsi admirandus ille Scaliger, Cardani opinionem de hoc Sale redarguens; *In maritimis Gallie Narbonensis fruticem reperiri, quem Arabes Kali, nos sodam dicimus, (& hæc erit illa planta, quam Serapio Vsnem vocat) quo trito, & presso, maritimæ illius regionis incolæ id efficiunt, quod Salicornum dicunt, alij sodam, nonnulli Alumen Catini, à Peluis facie in quam distillat succus. Quemadmodum nominant Alumen Zuccarinum à meta Zuccarina fastigiata forma, in quam solidatur materia ex Alumine Rocchæ, oui albumine, & aqua rosacea.* Cl. Matthiolus rei Herbariæ solertissimus perscrutator, ex hac planta duo parari innuere videtur, cineres nimirum fabris vitriarijs, ad vitrum conficiendum inseruientes; nec non ex eiusdem decocto Salem, Alkali à Mauritanis vocatum. Amatus Lusitanus inter medicos sui temporis maximi nominis, ambigit, Salem hunc ex Kali planta Arabum parari hoc sæculo. Ex eius namque scriptis colligere licet, omnem cinerem, qui ex Syria aduehitur, ad conficiendum saponem, & vitrum, ex herba Anthyllide combusta fieri; hodieq; multos ignorare cinerem istum Alkali esse: omnes istas herbas abstergendi vires habere, ac stigmata, & maculas faciei dele- re, quod ex istis, dum vruntur, liquatur, & tanquam plum- bum fluit, cum refrigeratum est, concrevit, & ad instar ci- neris globati videtur; quem etiam Alumen Catinum vocant, ex quo vitra conficiuntur. Hos si quis, an veri sint, experiri voluerit, in ignem conijciat, quod si eliquan- tur, ac ebulliant, verum Kali esse dicet, si minus è contra.

Ex

Ex horum cinerum lixiuio Sal Alkali conficitur, & ex vitri materia fluit, & quæ cogitur, axungia vitri hodie nuncupatur; hæc præstantissimus Medicus Amatus. Ex quorum Auctorum dictis quàm facillimè elici potest, non secus ac aurum lapide Lydio experitur, ita Kali plantæ legitimos natales igne dijudicari. Habeas, benigne Lector, Salium varias species hoc loci delineatas, quas & natura dat, & ingenia humana non sine industria excogitarunt; ac eorundem facultates; quæ, & si paucae; modò tamen candidamente, vt spero, perlegantur, non nisi periucundi aliquid condimenti animo, & corpori afferre poterunt: quod si quis Sales alios, modò tamen in ijs præparandis ars ipsa suo valeat fungi munere, præ manibus habere exoptat, CALCEOLARIUM non diminutum, & parcum, sed in illis elaborandis semper expeditum, re ipsa dignoscet. Interim differenda non videtur consideratio Nitri, & huius species rimandæ veniunt, quæ diuersis loculis in Musæo propè Sales seruantur. Hoc etenim succi genus, vt Sali fanè cognatum, non multum ab huius natura distat: illud namque si ad gustus sensorium transire permittas, non nisi intensiōe inter se differre iudicabis. Quod nobis expressè significauit Galenus, inquiens. *Saporem salsum, aut nitroso esse imbecillio- rem, aut adstrictionis quoque assumere aliquid, amarumque ex nitrosi prouenire intensiōe; ambigit enim sapor iste inter sal-* Lib. 1. de
med. facult.
cap. 36.
sum, & amarum, estque amaro remissior, & salso intensior.
Hoc idem ex Platone habetur, dum liquorum, & inter hos Lib. 2. in Ti-
mao.
Saliū, & nitri generationem, ac eorundem naturam perscrutatur: nec non ex Isidori verbis colligitur: dicentis, Lib. 16. c. 2.
Nitrum à loco sumpsit vocabulum. Nascitur enim in Oppido, vel regione Ægypti Nitria, ex quo & medicinæ fiunt, & sordes corporum ubicumque lauantur. Huius natura non multum à Sale distat, habet enim virtutem Salis, & similiter oritur canescentibus littoribus siccitate, cuius spuma Aphronitrum nuncupatur. Colligitur autem in Asia, in speluncis distillans, dehinc Solis ardore siccatur. optimum putatur, si minimè sit ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. Qui verò exactum

Lib. 5. c. 89.

Loc. cit.
 Lib. 2. tract.
 2. cap. 84.
 Lib. 31. c. 10

Lib. 9. de
 simpl. medic.
 facult.

magis Nitri naturam, eius vires, & quantum in re medica possit, scire appetit: ex Dioscoride habeat: virtutem huic inesse dissolutiuam, attractiuam, abstersiuam, & humoris superflui consumptiuam; ac proinde pinguedinem extenuare, si ore sit acceptum: saniem ventriculi, & intestinorum, ex apostemate procedentem, mundificare: illitum pediculos capitis, & saniem detergere: aurium vermes interficere, nec non eorum saniem peregre regie extergere: intestinorum tormina sedare, si tritum cum Cymino in hydromelite; vel aliquo ex his, quæ inflationes possunt discutere, bibatur: quod nos etiam felicissimo euentu colico dolore correptis, cum Iulepe violaceo, & aqua stillatitia ex floribus Anthemidis, seu Chamæmeli græcorum, multoties exhibentes sumus experti: Nitrum pariter in puluerem reductum, & cum melle linimenti modò compactum faciem clarificare, & decolorare, mulieres illæ amplè testari possunt, quæ pro allicendis hominibus ad gratiam, vt venustiores appareant, nil aliud in animis habent, quam comesticis auxilijs faciem, extergendo illam splendidam magis, & pictam habere: vitia cutis, & oculorum cicatrices, vlcera illa albidum oculi circulum infestantia, quæ Græci Argemata dicunt, abolere; venenum mortificare, & excludere, ac ad multa alia mala, dissipanda conferre, quæ humana corpora infestare solent, ex eodem Anazarbeo, Auicenna, & Plinio nostro, (vt quamplurimos alios ex Arabum, & Græcorum stirpe non enumeremus Auctores) cuius legenti patebit: non videtur tamen silentio prætereunda, quæ à Galeno de hoc ipso scriptis sunt tradita. Qui & si varijs in locis facultatem habere exsiccandi, aperiendi, digerendi, & detergendi meminerit, specialiter tamen hæc habet: Nitrum dictum est supra in medio esse Aphronitri, & Salis virium: ceterum vstum propius ad Aphronitrum accedit, vtpote ex vstione tenuius redditum: desiccatur itaque, ac digerit, & si intra corpus sumatur, secatur, & extenuat crassos, lentosque succos, potentius multò, quàm Sal: Aphronitrum verò, nisi grauis urgeat necessitas, deuorandum non est, nimirum inimicum stomacho; quandoquidem plus etiam nitro incidit.

incidit. Sanè ad fungos suffocantes Rusticus quidam uti eo as-
solet, & semper profuisse probatum est: ceterum Nitro vsto simul,
& non vsto, & multo magis eius spuma in talibus uti consuevi-
mus: hætenus Galenus. Quibus verbis adductus, non pos-
sum, (pace tanti Viri dixerim) non nisi diminutæ memo-
riæ auctorem illum summè suspiciendum redarguere (quem
etiam obseruantia ergò nominare non debeo) hic etenim.
in doctissimis suis scriptis de Nitro agens, ex Isidori men-
te hæc profert. Nitrum ipsum, quod haud dubiè ad Salem spe-
stat, venenum est; adeò enim obstruendorum meatuum vim ha-
bet, ut plurimum lædat viscera, quin in Leonum, Vrforumvè ora
sparsum tantam vim habet, ut obstructis vitalibus motibus,
mordere nequeant; Hæc auctor ille, diligentissimus rerum
naturalium perscrutator. Quæ Isidori verba si exactius sub
examinis prælo exposuisset, certè Hispalensem Episcopum
non Nitri, sed Chalcanthi naturam, & eiusdem mores ex-
primere voluisse fateretur, toto namque illo capite ne ver-
bum quidem de Nitro proferens, Calcanthi Etymon, &
vires tractans, adeò constrictæ virtutis esse dicit, ut in Leo-
num, & Vrforum ora sparsum tantam vim habeat ad strin-
gendum, ut non valeant mordere: & hoc ex Isidori verbis
absque fūco, & fraude elicited: quod etiam gustus senso-
rio quàm facillimè dignosci licet: Nitrum namque ama-
rum est leuicula acrimonia præditum: Chalcanthum verò
austerum; ratione cuius innatæ qualitatis in illo vim valen-
ter astringendi esse gustanti apparet, & ex Galeno liquet.
Asclepiadei enim Metrodori opinionem redarguens, quod
non omnia adstringentia refrigerent, Chalcanthum, ut Chal-
citim, & Misym inter valenter astringentia reponit, quæ
tantam affecuta sunt caliditatem, ut nos etiam exurant.
Et alibi: Chalcanthum, ut Chalcitim, Misym, Sorim, Aëris
squamam cum simul astringant, & mordicent, secundum utrasq;
qualitates in quoduis admotorum corporum actionem exerere notat.
Auicennas similiter, exsiccantium, indurantium, inspissati-
uumquè corporis esse, & in eo constrictionem, adustio-
nemquè existere, scribit: hoc idem experientia ipsa in dies
com-

Lib. Originæ
16. cap. 12

Lib. 1. de fac.
pl. medi. fac.
cap. 33.

Lib. 4. de stru.
pl. medi. fac.
cap. 7.

Lib. 2. tract.
2. cap. 166

Lib. 13. Meth.
th. cap. 20.

comprobatur: si intus namque plus iusto assumatur, viscera ita constringit, & exurit, ut quidquid humidi radicali in ijs extat, illud omne exurendo, absumat; illa eadem proprio innato calore destituendo, & viuifici nectaris consumptium imprimendo. Si verò debita quantitate intra corpus exhibeatur, immodicas sanguinis fluxiones à quavis corporis parte, uti à riuulo quodam deriuantes, mirifice cohibet: acerbo sapore, quo est præditum, linguæ admotum, manifestè hæc contrahitur; eandemque ficcari, asperarique contingit; plus certè, quàm si fructus præ immaturitate austeros degustaueris: dentes exasperat, & astringit: Sed, quid? non ne Methodicorum Princeps Galenus de illis medicamentis ad curationem vsurpandis agens, quæ noxiam qualitatem cum ea, quæ conuenit, admixtam non habent, Chalcanthum inter præcipua medicamenta adstringentia, & quæ, deuorata, noxia sunt, sicut Misym, Sory, Chalcitis, Diphryges, Æs vstum, & squama Æris, & Flos, reponit? ut ex ijs clarè patere possit, Chalcanthum obstruendis vitalibus meatibus multò magis posse, Nitro ipso: ac ob id rectè auctor ille fecisset, si Nitri loco, Chalcanthum, cum Isidoro, dixisset, insigni illa vi adstrictoria esse dotatum. Interim Nitri singulas species recenseamus.

Nitrum natium aliorum fossilium modo in terra repertum, durum, & spissum, ut lapidi non abs re assimilari possit.

Tincar est Arabum, ex quo Chrysocolia Græcorum, Borax eorumdem Arabum, Venetijs conficitur.

Nitrum è terra efflorescens, quod tamen in ignem non exilit, sed bullas attollit, ut Alumen, molle est, & laxum, ac in colore candidum, & in substantia spumæ simillimum videtur.

Nitrum satis densum, ac durum adstringentis facultatis non immune, ut meritò aluminoso succo infectum dices, ex Puteolis, non longè à lacu Agnano.

Lib. 5. c. 89 Nitrum, cui color est roseus, cæteris Nitri speciebus, Dioscoride sic acclamante, præferendum, ex Alexandria Ægypti; vnde Nitrum Alexandrinum, ex quo pillulæ illæ conficiun-

conficiuntur, quæ sub nomine Alexandri, de Nitro diuulgantur, & pro morbo Gallico effrenando, nec non ad antiquatum capitis dolorem, vt & ad quamplurima alia mala, dissipanda sunt in vsu.

Nitrum & aliud colore roseo totum refertum, quod ager Neapolitanus profert.

Nitrum in colore flauescens, vt auripigmentum imitari dices, cuius prouentus in agro Puteolano habetur.

Nitrum satis lucidum. ex Antro quodam districtus Veronensis, non longè Villula, Calauena vocata, instar striarum collectum; quod eò loci pendens, temporis tractu in talem formam fit concretum, & densatum.

Nitrum candidissimum, & perspicuum, vt diaphanum videatur: non leui artificio ex terra, succi falsi, & nitrosi grauida, extractum. Salnitrum nunc temporis, vocatur; ac si dicas arte concretum ex sale, & nitro, ex hoc cum Sulphuris, & carbonis portione puluis ille mirabilis conficitur, quo ad tormenta bellica vtuntur: vtinam incognitus, non enim tot, tantæquè hominum funestæ strages, hodierna luce sequerentur. An verò hoc Salis nitri genus, & si diuersum ab Antiquorum nitro (garriant alij quicquid velint) fuerit sub hoc nomine antiquis cognitum, locus ille Platonis in Timæo, non nihil suspicionis in animo facere videtur: cùm dicat, *Ex terra fusili lapidem fieri, colore nigrum, & similiter ex commixtione quadam, & humoris priuatione, de tenuioribus terra partibus fieri nitrum, & Salem.* pariter Plinius noster capite proprio de nitro, ad finem, de Sale nitro mentionem facit, dicens, *Salem Nitrum Sulphuri concoctum in lapidem verti.* Tu, benigne Lector, loca hæc exactè considera; quod si quæ remanet dubitandi ansa, cùm non omnia possimus omnes, & plus possit, & plurimum industria, vt est in adagio apud Homerum, considerata enucleabis. *Iliados. ac.* Interim Alumina, ac eorundem multiplices species, quæ in CALCEOLARII aluminoso horreolo pereleganter seruantur, perscrutemur, hoc enim succi natiui genus, à succis illis concretis, qui tamen humore soluuntur, non venit segre-

Lib. 3. Etich.
c. 10.
6. Epid. p. 1.
com. 29.

Lib. 6. 4 cōp.
med. per gen.
cap. 3. & l. 9
de simpl. me-
dic. facult.

Lib. 1. de ali.
fac. cap. 1.
Lib. 1. de sim-
pl. med. fac.
cap. 37.

2. cau. tra. 1.
cap. 3.

lib. 4. de sim-
pl. med. fac.
cap. 8.

gregandum quinimmo inter illos enumerandum: cuius substantiam, & proprium temperamentum, (generaliter tamen loquendo) modo scire appetas, gustu ipso, cuius munus est, ex Aristotele, saponem dijudicare; & ex Galeno, ut febres tactu, ita saponem gustu sentiuntur: palam fiet, acidum namque, & vehementer adstringens, experitare lingua, ut instrumento saporis, qui cum sit rei proprietas, solo gustu, ut eius obiecto, perceptibilis, quam facillimè tibi gustanti, sensu discernere dabitur. Vnde Galenus alumen *από τῆς σούρης* hoc est ab astringendo *συντηρίν* à Græcorum schola nuncupatum tradit. Quam sanè qualitatem adstringentem communem esse tam acido, siue acerbis, quam austero, succis, ex eodem Galeno liquet, quod etiam ab eodemmet austore confirmatur dicente. *At quod nos adstringens vocamus haud temere à Theophrasto dictum reperias. Videtur autem idem significare, quod austum; aut certè commune est genus tum huius, tum etiam acerbi.* Acidam verò illam facultatem, quæ huius succi concreti peculiaris, & præcipua est, à succo acerbis, quem Auicennas, & reliqui Arabes Ponticum nominant, per terræ sinus lambente, ut à primo principio, & veluti genitore, suscipit. (acidum namque ex acerbitate per humiditatis acquisitionem generari, clarè nos docuit Galenus, dum per acerbi saporis exolutionem, nasci austum saponem, acidum, dulcem, & pinguem, asserit.) Quod etiam exemplo ex fructibus desumpto, absque vlla controuersia comprobari potest. Etenim, detractis prius ab arbore floribus, ut primitijs, fructus formam gradatim acquirentes, initio cum sint lignosi, sicci quoque sunt, simulquè acerbi; verum non ita primum humoris copia affluit, ut inde aciditas in illis percipitur, quam postmodum lento gradu ammittunt, usquequò ad perfectam maturitatem deueniunt. Alumen præterea hoc peculiare habet, ut non ex dissimilibus, sed ex eiusdem generis partibus constet, adeò ut vnaquæque pars aluminis sit alumen. Non secus ac vnaquæque pars Rubricæ est Rubrica, ut in superioribus, dum terras ipsas tractaremus, est demonstratum.

Et

Et vnaquæque auri pars est aurum, quod similiter de fuscis alijs concretis, de terræ speciebus, de metallis pariter, ac quibusdam lapidibus (non omnibus) videre est, dantur namque plurimi lapides, qui non ex singulis, sed ex duabus, pluribusvè partibus constant, vt sunt illi, qui maculis varijs sunt effigiati; qui venis distincti sunt, & qui varietate colorum, varias rerum imagines repræsentant; vtpote, quod in horum concretionem varij succi in colore diuersi simul coiuerint. Hîc sit, laconico tamen stilo, delineatus Aluminis prouentus; & eiusdem etymon: quos autem vsus & in re medica, nec non ad alia opera obeunda præstet, breuissimè exponamus. In medicina vim habet adstringendi, vt ex sapore elicitur. Tertiò ordine exsiccare, & non vrere, notat Galenus, & quoad qualitates, tertij ordinis ob id esse, quia vehementer astringit: omnes aluminis differentias vlcera satis exsiccare generosè astringentes, idem auctor affirmat. Varia cutis vitia curare, & emendare legere est apud Dioscoridem, & Auicennam: quæ singula, ne in longum protrahatur sermo noster, medicinam exercentibus legenda, contemplanda, ac ad actum practicum reducenda relinquamus. Aurifices alumine purgant aurum: Infectores in aqua coquunt lanas, in qua resolutum fuerit alumen, nec non etiam pannos, quò fit vt & facilius accipiant, & diutius retineant colores. Sed cum inficiendis claro colore lanis candidum, liquidumquè utilissimum sit, contra fuscis, aut obscuris nigrum, vt Plinius scribit; hisce temporibus infectores, quia liquido carent, fuscis, aut obscuris lanis, & pannis semper candidum præferunt. Cæterum quæ virtus, præter enumeratas facultates, in hac aluminoso succo concreto, miraculo insit, vt quid commemoratione dignum, hoc loci recensere non pigebit: tantam vim in alumine aduersus ignem reperiri est adnotatum in Quinti Claudij annalibus, referente Rodigino, vt, illita alumine materia succendi non possit. quod esse verum, à Sylla in Archelaum bellante, comprobatum est. Hoc idem ab Aulo Gellio refertur; cuius verba hæc

Y sunt.

*Lib. 5. de sim.
pl. med. fac.
cap. 27.*

*Lib. 4. de cõp.
med. per gen.
cap. 6.
lib. 5. cap. 82
lib. 2. traç. 2.
cap. 68.*

Lib. 35. c. 15

Lib. 10. c. 10

*Lib. 15. noc.
Attic. cap. 1*

Lib. 16. Geograph.

Lib. 17. c. 7
Lib. 10. c. 10

sunt. Cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & contra Archelaus Regis Mithridati Præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quod ab Archelao alumine oblita fuisset, verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt: Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrem unam, quam ille interposuit, ligneam incenderet: Venit, accessit, ligna succidit, submouit græcos, ignem admouit, satis sunt diu conati, nunquam quierunt incendere, ita Archelaus omnem materiam obliniuerat alumine: quod Sylla, atque milites mirabantur, & postquam non succendit, reduxit copias. Hæc ex Aulo Gellio. Legitur etiam, alumen, non solum non admittere ignem, sed etiam eundem accensum extinguere, immo ipsum esse solum ferè necessarium ad ignem quemdam extinguendum. Strabo hoc perbellè exprimit de Naphthæ natura, quæ est bituminis species, agens; postquam de arido Bitumine differuit. Hæc verba de liquido habet. At liquidum, quod Naphtham vocant, admirabilem quamdam naturam habet. Nam igni admotum eum corripit, & si corpus eo illitum, igni admoueris, deflagrat, nec aqua ullo pacto extinguipotest, sed magis ardet, nisi valde multum superinfunderis: cæno, & aceto, & alumine, & visco oppressum extinguitur. Unde Alexandrum tradunt, experientie gratia, puero cuidam in balneo Naphtham inspersisse, ac lucernam admouisse, ut propè puer totus deflagra-ret, nisi circumstantes multa aqua flammam euicissent, ac puerum seruassent. Non me latet, quamplurima alia naturæ miraculo reperiri, quæ vim ignis superant. Larix inter arbores, referente Isidoro, cui etiam Cælius Rodiginus in suis lectionibus antiquis subscribit. Non solum ex succi amaritate vehementi (ne desistam ab auctoris verbis) à carie, tineaque non leditur, verum nec flammam recipit, nec ardet per se, nisi ut saxum in fornacem ad incoquendam calcem, lignis utatur alijs: nec flammam ideo sic quoque recipit, nec carbonem remittit, sed spacio longiore vix comburitur, quod sit minima ignis, & aëris temperatura. Cognitum id summa Cæsaris admiratione apud Larignum Oppidum, in Padi præripijs situm, ex arboris copia

phia nuncupatum, quando ignibus obuallata Turris superfuit citra nocumentum. Hæc Rodiginus. Extat & apud Plinium. Lib. 13. c. 22.

Alexandrum Cornelium, arborem Conem appellare, ex qua facta esset Argo, similem robori viscum ferente, quæ nec aqua, nec igni potest corrumpi. Legitur & apud Varro-
nem, quod pariter à Pierio Valeriano in suis Hieroglyphi-
cis refertur. Familias quasdam in agro Faliscorum reperi-
ri, Harpinos vocatos, solitos medicamento quodam plan-
tas pedum tingere; atque ita per ambustam igni struem.

ambulantes, non adurebantur. Et ob id S. C. militiæ, omniumque aliorum munerum vacationem habuisse: Re-
citatur pariter Strabo; Castabalis esse Dianæ Persicæ fanum, Lib. 16. cap. de Salamandra.
vbi dicunt Sacras mulieres illefas nudis pedibus super pru-
nas ingredi: non desunt & alia plurima, breuitatis causa.

à me omissa, quæ innata vi igni resistunt, vt Amianthus lapis, & alia, quorum hoc nostro in opere, prout occasio sese offeret, fiet mentio. Tu interim Aluminum species, quæ apud Calceolarium extant, attende.

Alumen liquidum natiuum, non tamen fluidum, assumi nam-
que in pillulis conformatum potest, teste Plinio, contra-
lienæ vitia, pellendumque pruritum, ac per vrinam sangui-
nem. In colore candido, & limido, quod flauescit, vnde-
quaque succosum, purum, ac sine labe est, nec minus tan-
gentium manus inficit: linguam non tantum astringens,
vt Sal, sed dentes quoque obtusos ad huius differentiam, reddens. Lib. 35. c. 15.

Alumen liquidum veluti lutum quoddam satis candidum, in-
glebas eiusdem coloris, maculis quibusdam conspersas præ
vetustate compactum. ex Ilua Insula.

Alumen liquidum, cui color luteus est, manibus tractum, ita
mollescens, vt quasi fluere videatur. Ex eadem Insula.

Alumen liquidum crassæ substantiæ, in colore flauum, cui sa-
por adeò acutus, & astringens inest, vt linguam inficere va-
leat. Ex foro Vulcanio, non longè à Puteolo.

Alumen concretum, glebosi, & natiui aluminis flos, calculo-
rum expers, graue olens, & sapore perquam astringenti,

Y 2 instar

instar glebarum, asserumvè compressum, ac in partes quod scindi potest: qua ratione à Græcis *αχιμή*. à Latinis Alumen scissile: & à Serapione Iamenum nuncupatur. Ex humore, qui fluxerit in longum, & latum, densato, super quem alius, atque alius cum sit fusus, in similem figuram concretum hoc sit formatum: crustas namque hac ratione fieri patet.

Aluminis concretio candida admodum, sigillatim in capillamenta quadam canescentia efflorescens, ac dehiscens, quod humor huius succi parens, non in longum, & latum, ut in superiori, sed strictissime, & singulatim in illo figurando fluxerit, & effloruerit. *αχιμή* est Græcorum. Latine dici potest Alumen capillare.

Alumen in colore albo, nonnihil palloris, cum quadam pinguedine præseferens, instar globulorum, humore in globum quasi quemdam collecto, & spissato, ex terra aluminosa in formam rotundam, ut bullis turgens videatur, sponte refundans, non autem arte elaboratum, manuè confectum. Alumen rotundum Antiquorū. *εργυράλι* Græcorum. sub alumine

Loc. cit.

Strongyli à Plinio descriptum,

Aluminosa terra albi coloris, in globulos huic similes, natura sic dictante, efformata, in qua alumen scissile instar lanuginis effloruisse conspicitur. ex Leucogæis collibus.

Alumen in crustas latas suapte natura conglobatum, quod terræ alumini scissili, haud absimili adhæret, ut meritò alumen scissile nuncupare liceat, & *πλακίτιν* Græcorum. ex eisdem collibus.

Alumen solidum, violaceum, quod spirat colorem, ob lateris formam, quam refert *παιδίτις* Græcorum erit. Ex Ilua Insula.

Alumen proprii coloris, cui Sulphur aureo colore nitens, in natalibus mixtum cernitur. Ex Monte Puteolano.

Alumen scissile, cui Mysi, in proprio colore flauescens, adnatum cernitur. Ex Monte eodem.

Alumen scissile Melantheria proprio colore luteo gaudens, in ortu imbibitum, quod sanè dum vritur, Sulphur olet. Ex

Boemiæ

Boëmiæ fodinis.

Aluminis rotundi vena, in albo pallefcens, quæ in fuperficie montis Puteolani reperitur.

Alumen factitium pellucidum, ex præduro lapide aluminofocandicante, fornacum ope uſto, poſtmodum pluribus diebus irrigato, in agro Romano propè Tolfam elaboratum: ac à facibus defecatum, in ligneis receptaculis ad ſimilitudinem cryſtalli anguloſi nucis craſſitudine concretum.

Alumen Rupeum Cordi. Alumen Rocchæ officinarum.

Alumen glaciale Chymicorum; quia inſtar glaciei ſit coagulatum.

Alumen factitium ex præduro lapide ſubrubro, eademmet lege, & eodem loco confectum, quod tamen colorem rubrum in ſe continet, nec non ſaporis eſt magis acris, quàm candidum.

Alumen factitium candidi coloris, nucis noſtratis craſſitudine, in quadrangulam figuram adeò concinne effigiatum, ut merito ſculptum nuncupari poſſit.

Alumen factitium ex alumine Rupeo candido, ouorum albumine, & aqua roſacea paratum, ac in congeriem, ſtruemvè, in acutum deſinentem, formatum. mulieribus ad dealbandam faciem in uſu; ut Alumen plumæ, & Alumen ſcaliolum.

Alumina ad propria loca dimittamus, & fucci illud genus concretum diſquiramus, quod oleo facilius, quàm alio quouis liquore ſoluitur; cuius natales, cum ex pingui quadam terræ ſubſtantia (ceu adeps quidam in eius venis validè, & firmè concoctus) habeat, pinguitudinem terræ eſſe dicimus, quam vis caloris ex ipſa expreſſit: Sulphurisquè nomine donamus: quaſi (ex Iſidoro) ſolum vrens: *πῦρ* enim græcis ignis eſt, quod in illius compoſitione, cum præter pinguem exhalationem, multum igneæ, aëreæquè naturæ in ſe conceperit, ideò natura calidum, & ſiccum, in ſpiritum, ſive nebulam, facilè attollatur, & ſublimè fiat, nec non flammæ ſuſcipiendæ aptum, exurensquè ſit, vnde Galenus, Sulphur tanta caliditate præditum eſſe, ſcribit, ut

Lib. 16. c. 1

*Lib. 5. de
comp. med.
per gen. c. 2.*

vlcus

vlcus exurendò faciat, quibus diutius adhærerit. Harum præterea qualitatum medio, tantam videtur habere cum igne cognationem, vt non modo flammæ, sed & prunis ipsi admotum, statim ignem concipiat, & ardeat; nec vnquam accensum extinguatur, vsquequò pinguis, & oleosa eius substantia igni absumatur, totumquè in fumositatem degeneret. *Sē* à Græcis appellatur, etymologia desumpta, fortassè, quia res diuina iudicaretur, cum ad domos expiandas, vt quid in natura potentissimum, suffiri solitum venit; vnde Persius ad Mærinum scribens, eiquè modum edocens, quo Iuppiter veniat præcandus, asserens, impunitatem scelerum, non esse argumentum diuinæ gratiæ. Sulphur sacrum hisce carminibus vocat.

Satyra 2.

Ignouisse putas: quia cum tonat, ocyus Illex

Sulphure discutitur sacro, quàm tuq; domusquè.

Lib. 5. lect.
antiq. c. 12

Quem sanè morem, Sulphure expiandi domos, ex Magicæ artis professoribus erutum crediderim, sicuti namque (referente Rodigino) naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione Magiam exercentes, opera ædere extra omnem admirationis captum consueuere, per mutuam cognationem, quæ disiuncta erant, in vnum conducentes; sic vice versa propter repugnantiam repellebant: vnde mos apud quosdam inualuit, Sulphure, atque Asphalto, & aqua marina loca aspergere, quòd expurgandi vim obtineat Sulphur, propter odoris planè acumen, aqua verò marina propter igneam portionem. Hæc antiquarum lectionum non minus disertissimus, quàm accuratissimus perscrutator Rodiginus. Sulphure quoque, vti etiam Sale, fieri coronas notat Strabo, quæ fortassè pertinent ad illas, quæ ex Platone, in fatidicis sunt incantationes; huiuscemodi coronas, ait Artemidorus, esse natura graues, & habere nihil iucundi, idest somniantibus nihil significare, quo lætari possint, eò quod grauantur à quibusdam supereminentibus. Sed de ijs satis: vti etiam ab instituto nostro alienum, lubens ommitto, quæ de Sulphure à Chimistis prædicantur. Nihil aliud magis in conficiendo au-

Lib. 12. Geograph
In Eratylo.
lib. 1. de som.
interpr. c. 79

do aurum ex non auro, quàm hoc commendantes, & inter mineralia summam præstantiam obtinere dicentes; cum existiment esse metallorum principium, splendorem, & colorem ijs afferre; &, tamquam causa in generatione apprimè agens, sit semen masculi, ad argentum viuum suum Proteum (quod fœminæ vices gerere asserunt) coagulandum. Quicquid de hac re sit, ipsi videant: caueant misceruli hi homunculi, ne in suis chimæris intumescences, sublimationibus intenti, fumi instar ab igne erumpentis, quæ vident non possint accipere; & si accepta, non retinere valeant; & cum aliquid esse putent, in nihilum omnia resoluantur, ac ita fortunæ bona, & quæ facultates animales in cerebro vigent, simul cum Sulphure in fumositates exhalent. Cæterum quas opes in re medica distribuat: succintè habeas. Notat Isidorus, Sulphuris tantam esse vim, vt morbos comitiales depræhendat nitore suo (alij nidore) cuius flamma si directè ad vultum hominis reperiatur, dirum, & horribilem pallorem in oculis aspicientium generare ad similitudinem defunctorum: vnde, & apud Plinium de Sulphure hæc verba extant. *Lusit & Anaxilaus eo candens in calice nouo, prunaquè subdita circumferens, exardescens percussu pallorem dirum, velut defunctorum, offundente conuiujs.* Huic similiter virtutem inesse dissoluendi, consumendi, attrahendi, acuendi, attenuandi, & recuperandi, non modò ex Galeno varijs in locis. Sed exactè magis in libris de simpl. medicamentorum facultatibus. Verum etiam ex Dioscoride, & inter Arabes ex Auicenna habetur; qui singuli calidum, & siccum, in quarto gradu, atque essentiæ tenuis constituunt. tussim prohibere, Epilepticos iuuare, quia vi abstergendi pollet, pruritus cum nitro purgare, & sedare. quia extrahendi vi præditum, venenis obuiam esse, & mederi ictibus Scorpionis marini, Turturis, & Draconis. Lethargicos suffitu excitare, articulari morbo detentis, podagricis, & paralyticis præsto esse; modò tamen opportuno tempore, & congrua norma vsurpetur, affirmant. Ad quæ exequenda, viuum, cuius color luteus resplendeat, quod translucidum

Loc. cit.

Lib. 35. c. 15

Lib. 9. cap.

propr.

Lib. 5. c. 83

Lib. 2. tract.

2. cap. 612

dum fit, nec in duritie lapidescat, cæteris quibuscumque alijs anteponendum, & eligendum venit. Quæ singula penes CALCEOLARIVM custodiri scias, & descripta hoc loco habeas.

Lib. 5. c. 83

Sulphur natiuum auro in colore non postremum, purum, ac sincerum, & in glebæ morem conuolutum; cui sapor est sub pinguis, sed iniucundus, odor adeò grauis; vt vltus nares feriat, similisque videatur euaporationibus illis, à locis fulmine ictis, eleuatis. Vt & sunt cætera alia Sulphurum genera. Rarum, & leue est, quod aëream humiditatem, & pinguedinem vltibilem à natura habeat. Hoc sanè, Viuum à Dioscoride dicitur, quod vnum vsui competit Medico: ἀπυρος est Græcorum, ac si dicas, vt notat Celsus, Sulphur ignem non expertum. Non enim hoc genus Sulphuris vlllo eget ignis adminiculo ad superflua separanda. Quia purum, & omni immunditia vacuum in terræ visceribus concrefcit. Ex Boëmia.

Lib. 5. c. 94

Sulphur Viuum. ex Peruanæ Proninciæ fodinis aureis erutum, ac in Musæum CALCEOLARIVM transportatum, inter præstantissima Sulphuris genera censendum; quod in colore fuluo aurum purissimum æquare videtur, ac ita pellucidum est, vt vitrum æmulari dicas. Ex huius massa, quæ veluti Vermiculis, in vnum conglobatis, instar Alcyonij tertij à Dioscoride descripti, tota non sine spectantium admiratione visitur, nullus odor sulphureus spontè spirat: quod si illius pusilla portio lucernæ admoueatur, fumus statim viridis; odorem summè sulphureum eructans, nares ferit.

Lib. 35. c. 15

Sulphur fossile tam in superficie, quàm parte interna nigricante colore dotatum, minimè translucidum. Operarijs illis inferuiens, qui à fouendis aqua calida vestibis, & ijs purgandis ex Plauto in Aul: Fullones dicuntur; quod Sulphuris genus intellexisse crediderim Plinium: cum, post viui enumerationem, inquit. *Alterum genus appellant Glebam Fullonum, tantum officinis familiare.* vt pote quod instar Glebæ ex natiuo solo effodiatur; & Fullonibus in vsu sit.

Sulphur

Sulphur fossile cinerei coloris, non nitens, Fullonico vsui & hoc accommodatum.

Sulphur fossile electro sanè vt videatur in colore simile, cum tamen pallidius magis sit, & ad viridem colorem vergat, vt Sulphuris viridis nomen mereatur.

Sulphur fossile impurum, quod terra sit infectum, forma veluti pumicosum, glebosumvè apparens, in quo tamen tenues scintillæ aureo colore lucentes, ad Solem emicant. Ex Puteolano.

Sulphur fossile in proprio colore densum, lapidi innatum, vt iure lapidosum vocari possit. Ex eodem loco.

Sulphur fossile cinerei coloris, satis densum terra fortè atramentosa infectum, linguæ namque admotum, nescio quid acerbi saporis spirat: in quo tamen partes aliquæ luteum colorem exprimentes, à natura impressæ visuntur.

Sulphur fossile in candido cinereum; fortasse quia in excoctione maiorem exceperit adustionem, quàm par esset, ex planicie Sulphurea, inter Puteolos, & Neapolim.

Sulphur natium solidum ob luteum colorem modicè nitentem, Apyro haud absimile. Ex Puteolano.

Sulphur fossile, candidum quod reddit colorem, fortasse quia, vt ex gustu percipitur, Aluminis quidpiam admistum habeat. Ex eodem loco.

Sulphur fossile, in quo color rufus, & ita pellucens conspicitur, vt argentum rude rufum esse dicatur: Ex Boëmiæ fodinis.

Sulphurea terra Neapolitana, ex qua Sulphur ex coctione extrahitur.

Sulphureus lapis colorè nigro, & rubro infectus; quem si Sulphuris parentem vocites, metallicis operarijs assenties.

Sulphur non viuum, sed *πετυρωμένον* Græcorum, quòd ignem sit expertum, oleo namque incoctum igne perficitur, referente Plinio. Lanis molliciem, & candorem afferre tradens; cui pariter Egulæ nomen tribuit. *Loc. cit.*

Sulphur ignem expertum, magis virens, quam superius notatum, teres cui est figura, quod in fistulas harundineas tran-

Z scolatum

Corolarij lib.
3. cap. 919

scolatum crescat in hanc formam: ad Ellychnia conficienda maximè vsurpatum. Cauton quorundam. Ex Hermolao.

Sulphur factitium forma rotundum, quod guttatim per foramina ollarum distillans in hanc formam concrescit.

Sulphur factitium, ex Sulphure, & squamma ferri simul mistis, ac in vrceos transfusis, arte elaboratum. Sulphur Caballinum officinarum, quia equorum scabies hoc sanetur.

Sulphur cum argento viuo arte Chymica sublimatum, ac in pigmentum rubicundissimum transmutatum. Cinabrium officinarum.

Est, vt alter succus pinguis, naturali cognatione, cum Sulphure iunctus, sub hac classe describatur, quem Latini Bitumen, Græci *Βεφαλατον* nominant, non adulteratus, sed vt vt ex Asphaltite Iudeæ Lacu expiscatus, inter succos bituminosos in Musæo reconditur; quod ob præstantiam, & bonitatem ponderosum est, ac validum, vt tetrum dices, odorem vibrat: vndè Lucretius,

Lib. 6.

Nonne vides etiam terra quòq; Sulfur in ipsa

Gignier? & tetro concrescere odore Bitumen?

In colore nigro purpurascens splendet; ob familiarissimam cum igne substantiam faciliè hunc concipit, atque ex intervallo trahit; quòd huius tota temperatio præter pinguem materiam, ex qualitate aërea, nec non ignea participet.

Et quamuis ex Sulphuris prosapia, ob succi sympatiam, esse videatur; non tamen illius substantia naturæ viuientium adeò aduersa, & perniciosa est, vt Sulphurea ipsa, cum plantæ quædam (sic Plinio nostro dictante) vt Fraxinus, iuxta fontem igneum Bituminis vireant; vti etiã quàmplurimis alijs in locis vita ad suum tempus, absque pernecie frui constet; quod secus euenire in Sulphureis locis videmus, in quibus halitus Sulphurei omnibus viuentibus deleterij admodum, perniciosique sunt. Postquam autem in Iudaicum hoc Bitumen incidit sermo, placet quæ de eo à probatis auctoribus sunt literis tradita, breuiter enarrare, vti etiam,

Loc. cit.

cum

cum admiratione non careat, aliquid de Lacu ipso Asphaltite his scriptis tradere. De Bitumine apud Solinum hæc extant verba. *Bitum, seu Bitumen est in Iudæa, quod Asphaltites gignit Lacus, adeò lentum, mollitie glutinosa, ut à se nequeat separari: enimuerò si abrumpere partem vellis, uniuersitas sequetur; scindiquè non potest, quoniam in quantum ducatur, extenditur; sed ubi adnota fuerit, cruore illo (menstrualem sanguinem intelligit hic auctor, toto namque illo capite de menstruis ferè tractat) polluta fila discerpitur sponte, & applicata rabe deducitur, paulò ante corpus vnum, pingue de tenacitate connexa contagione partitione repentina: Habet planè illud salutare solum in se, quod auertit Sydyus Helena perniciosissimum nauigantibus.* Hæc Solinus. Vitruuius pariter conterra-
 neus noster, de aquis calidis agens, & quas habeant vires à diuersis metallis prodeuntes, nec non Lacuum naturam, exprimens. *Sub Babylone, inquit, Lacus amplissima magnitudine Asphaltites appellatur, habet supranatans Bitumen liquidum, quo, & latere testaceo structo muro Semiramis Regina circumdedit Babylonem, (Naphtham intelligendam crediderim: non Bitumen illud solidum, & compactum, de quo supra) Ex Isidoro etiam habetur; Bitumen terram esse glutinosam, quæ iuxta Lacum Asphaltitem in Iudæa reperitur, cuius natura est ardens, & igni cognata, ut nec aqua, nec ferro rumpatur, nisi solis multibribus inquinamentis.* Nihilominus Strabo, ex Possidonio refert. *Huius Lacus accolæ magicos homines esse, incantationes quasdam facere, & lotia, & alios huiusmodi fætidus humores inspergere, quibus Bitumen coagulatur, postea inciditur.* Cui & Iosephus adstipulari videtur. Dum Bitumen hoc, lotio aspersum, secari solere asserit: quis plura? legat & Plinium. Quod si Lacus huius Bituminosi, succinctam tamen, habere desideras descriptionem: scias Lacum esse Iudææ in Pentapoli, ut ex historicis colligitur: cuius locus ex conuersione Vallis illius, in qua erant Sodoma, & Gomorrha, & tres aliæ Vrbes, quæ propter nefandam populi luxuriam cœlitus exustæ fuerunt (vno Loth Dei seruo erepto) in Lacum hunc conuersus est. Idem & mare

Memorabi.
cbp. 3.

Lib. 8. c. 3

Lib. 16. c. 2

Lib. 16. Geograph.

Lib. 4. de Bel-
lo Iud.
Loc. cit.

Lib. 13. c. 19

Lib. 5. cap. 6

Lib. 2. cap. 3

Lib. 5. de Bel
lo Iud. c. 5.

mortuum ex Isidoro vocatur. Cuius rei rationem hisce
 verbis affert. *Quod nihil gignit vinum, nil recipit ex genere
 viventium. Nam neque pisces habet, neque assuetas aquis, &
 latas mergendi usu patitur aues; sed & quacumque vivencia
 mergenda tentaveris, quacumque arte demersa, statim resiliunt,
 & quamvis vehementer illisa, statim excutuntur. Sed neque
 ventis movetur, resistente Bitumine turbinibus, quo aqua omnis
 stagnatur, neque navigationis patiens est, quia omnia vita caren-
 tia in profundum merguntur, neque materiam ullam sustinet, nisi
 quæ Bitumine illustratur. Lucernam accensam ferunt supernata-
 re, extincto lumine demergi: Hæc ille. Cui etiam Plinius
 subscribit. Hunc pariter Lacum, Aristotelē intelligere vo-
 luisse puto; dum in Meteoris rationem adferens, cur den-
 tur quidam Lacus, qui nullos pisces habent. In Palestina,
 dicit, Lacum esse vehementis amaritudinis, atque salsedinis, in
 quo nullus extat piscis, quod ibi nullum sit subtile alimentum:
 Non enim (vt ex historicis constat) ullus alius Lacus in
 Palestina est, cui hoc proprium sit, præter Asphaltitem.
 Sed Iosephi testimonio finis imponatur naturæ, & admiran-
 dis huius Lacus, neminem enim inueni, qui politiori cala-
 mo, præter hunc auctorem, rem hanc descripserit: Cuius
 verba ad literam hic annotare placuit. *Commemoratione
 autem dignum puto, Asphaltitis quoque naturam exponere Lacus.
 Is enim salsus quidem, & sterilis est, nimia verò leuitate, etiam
 quæ grauissima sunt, in eum iacta fluitant, demergi autem quis in
 profundum nec de industria facile potest. Denique Vespasianus
 qui eius visendi causa illuc venerat, iussit quosdam natandi in-
 scios, vinculis post terga manibus, in altum proijci: & euenit om-
 nibus, tanquam vi spiritus sursum repulsos desuper fluitare.
 Ad hæc mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in singulos dies su-
 perficiem vertit, & Solis radijs variata resplendet. Multi
 autem locis vomit nigras Bituminis glebas, quæ super undam
 & habitu, & magnitudine tauris sine capitibus assimiles natant
 Ad eas autem cum Lacus exercitatores accesserint, natæ quod ag-
 gestum est, ad naues trahunt: & quia lentum est, repletas eas ab-
 rumpere nequeunt: sed quasi religata scapha, pendet à cumulo
 donec**

donec menstruo mulieris, atque vrina soluatur. Est autem utile non modo ad compagines nauium, sed ad corporum etiam curationem multis remedijs admiscetur. Hæc de Lacu Asphaltite habeas, quod si plus iusto prolixior fuerim, id vnum rerum varietati attribuendum scias; quæ animos hominum, ob oblectamentum, quod ex illa percipitur, ad varia tam dicenda, quam scribenda allicit. Tu interim Galenum, & probatos alios auctores, de hoc ipso Bitumine scribentes audias, & finis esto. Optimum verò (dicit Galenus) Bitumen in mari, quod mortuum vocant provenit. Est autem id stagnum in caua Syria. Cæterum medicaminis ipsius vis est, tum resiccatoria, tum excalescētoria in secundo ordine. Meritò itaque vtuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia quæ exsiccari debent, cum modica excalescētionē. Hoc idem ex Dioscoride habetur. Cuius etiam vires nobis significauit Auicennas, cum dicat. Virtutem eius esse propinquam virtuti picis, & ipsum confortare membra. Sanguinem congelatum in ventre liquefacere quando bibitur. Vulnera colligare, neruosque conglutinare, & ad pleraque alia conferre notat, cuius breuitatis causa legenda relinquens. Quanti etiam ob incorruptam eius vim, & aquis contumacem, Bitumen ipsum valeat, in conseruandis lignis, & à tineis, tenedineue, atque alijs vitijs præseruandis, qui naues agunt præcipuè hoc attestari possunt: in dies namque experiuntur, illud non permittere, humorem noxium ligna combibere, neque aërem penetrare: Hoc vnum superaddere iuuabit; Bitumen quandoque in Sacris Literis charitatem designare. Id quod elegantissimè de more tradidit Benedictus Perrerus, eruditus Societatis Iesv Theologus, loquens allegoricè de Arca Noe. Hæc ligna (inquit) intrinsecus, & extrinsecus Bitumine liniuntur. Vult enim te, Archiepiscopus Ecclesiæ CHRISTVS, non esse talem, quales sunt multi, qui de foris apparent hominibus iusti, intus autem sunt sepulchra mortuorum: sed vult te corpore Sanctum esse exterius, & corde intrinsecus purum, cautumque, vndique & castitatis, atque innocentia munitum: hoc enim est intrinsecus, & extrinsecus Bitumine

Lib. II. de
simpl. medi.
facult.

Lib. I. c. 88

Lib. 2. tract.
2. cap. 114.

Lib. 10. con-
in Gen. n. 88

Allegoricè
quid Bitumē

mine esse oblitum. Vel significatur in compage unitatis tolerantia charitatis, ne scandalis Ecclesiam tentantibus, siue ab ijs, qui intus, siue alijs, qui foris sunt, cedat fraterna iunctura, & solvatur vinculum pacis. Est enim Bitumen feruentissimum gluten, significans dilectionis ardorem in magna fortitudine ad tenendam societatem spiritalem. Hæc Perrerus.

Bitumen & illud, & si vulgare, hic annotatum sit, quod ex Apollonia Cypri, quam vulgus hominum Valonam vocant, ad nos tunc temporis transportatur, nigrum est, exili quadam amaritudine gustatum commouens; cui in re medica non desunt vires, de quibus Plinius: nec non picandis nauibus pineæ pici commistum, est aptum. *πιττάσφατος* à Grecis nominatur. Ab odore picis, & Bituminis quem naturaliter olet, ut rectè sentit Dioscorides. Non quod, ut scribit Plinius (nescio quem sequutus) ex utraque naturaliter constet: inquiens. *Est & Pissasphaltos mista Bitumine Pice naturaliter, ex Apolloniatarum agro.* Hanc sanè Bituminis speciem, quippe quæ multis in locis è montibus deuoluta, fluitat in ostijs fluuiorum, propriè Mumiam esse Serapionis, non est, ut quis dubitet. Etsi & hic Auctor compositionem illam sub hoc nomine constituere videatur, qua mortuorum corpora antiquitus condiri solebant, ne in sepulchris putrescerent. Postquam autem in hanc rem incidit sermo. Duplicem in hoc condimento parando, inuenio seruatum fuisse ordinem: Vnum quidem magis communem, qui ex Pice, & Bitumine constabat, vnde Pissasphaltos dicta: qua infimæ classis homines corpora aduersus corruptionem munire consueuisse tradit Strabo. Alter verò (& hic nobilior erat) ex Myrrha, Croco, & Aloè, atque etiam Balsamo conficiebatur, res sanè longè utilior, atque præciosior superiore. Nobilibus tantummodo in usu, quorum effodere corpora, capitale erat. Mumiam Sepulchrorum Arabes, Syri, & Ægyptij vocabant. Et hæc potissimum ob vim misturæ, tam in potu exhibita, quam extrinsecus admota aduersus affectiones corporis frigidas, ad capitis dolorem inueteratum, & vertiginem, summè laudatur, ruptis

Lib. 24. c. 7

Lib. 1. c. 85

Loc. cit.

Lib. 35. c. 15.

cap. 233.

Lib. 16. Geograph.

ruptis, & ex alto contusis mirificè prodesse, qui artem medicam exercent, attestari possunt, vt & sanguinem sistere re ipsa comprobatur. Etsi non desint Viri, in re medica tractanda maximi nominis, qui hoc genus condimenti, vt humano generi plurimū abominandum, & vt detestabile, ab officinis arcendum, & potionibus omninò interdicendum esse censeant, cuius vice Bitumine Iudaico, cū omnia alia Bitumina eiusdem generis excellat, modò sincerum, nec vlli rei permistum haberi possit, vtendum consulunt. In cuius defectu picem siccam in vsu esse posse, dicunt, cum substantiæ similitudine inter se non discrepent, nec non eisdem in siccando, & calefaciendo insigniatur viribus, & ad glutinanda vulnera potens sit, æquè ac Bitumen Iudaicum. Aut liquore illo, quod Petreolum vocatur, ex Siculo agro, & tunc temporis ex monte Gibbo districtus Mutinensis transportatum: nihilominus experientia ipsa, quæ rerum est magistra, & qua singula, vt aurum igne, explorantur, comprobatur, Mumiam ipsam, absque vlla humani generis noxa intus assumptam, ad ea adprimè valere, quæ superius sunt annotata. Et hæc obiter, cum & plurima alia à veris medicis dogmatibus haud aliena in re proposita, deduci possent.

uccis Bituminosis iam prænarratis, illud Bituminis genus connectam, vt Musæi ordini incæpto insistam, quod Asphalti veluti flos esse videtur, & Naphtham Babylonæ populi vocant. Pingue, & olei instar fluidum est. Sulphur validissimè olet, & subacris est saporis, in colore nigricante rufescere quodammodo videtur: cuius uis admirabilis, quia plus in ea est ignis, quàm in Sulphure, & Bitumine, plus etiam ijs adeò ignis est rapax, vt ex spacio protinus flammam in illam transfiliat, quod facillimè comprobari potest ex Plinio nostro in naturali historia, quo loci inuentum Medæ insignis incantatricis narrat: quæ vsu huius Bituminis pellicem Creontis filiam, postquam ad aras sacrificatura accesserat, cremauit, corona igne correpta (& si radicis cuiusdam vi à
Circe

Lib. 2. c. 103

*Leſt. antiq.
lib. 15. c. 13.*

Lib. 35.

Lib. 5. qu. 7.

*Succini con-
ſideratio.*

Lib. 3. c. 483.

Circe doctam, incendium id creaffe Diodorus dicat) vnde Naphtham, Medæ oleum Græci appellant : & fortaffe hoc erit illud celebratum Medæ pharmacum, quod ignibus admotum inardefcebat : conſtabat autem (referente Rodigino ex Plinij mente) ex Sulphure, & Aſphaltho humectiore, quod Naphtha eſt) Cuius etiam exurentes vires, vt habetur ex Dione in Pompeio . Malo infortunio, Luculli milites Trigonocerta obſidentis, experti fuere . *Barbari namque* (ſic ſcribit hic Auctor) *eum grauibꝫ incommodis affecere, non ſolum coniectis telis, ſed etiam Naphtha, quam tormentis quibuſdam emittebant ; ſubdens, Naphtham ex genere Bituminis eſſe, uſque adeo ardentem, vt omnia, quibus adhæreſcit, prorſus exurat . Nec vlla re humida prorſus extingatur .* Huic eidem infortunio obnoxij fuere Seueri Imperatoris milites in Atræ obſidione, vt ex Ioanne Xiphilino è Dione in Seuero colligi datur : quo loci ob quamplurima damna à Barbaro equitatu Arabum, & Atræniſ longiſſimè iaculantibus, Seuerianis data . Naphtham inieciſſe in eos dicit, qua machinæ, militeſq; omnes, quos attigit, conflagrauerunt : Alexandri illius Magni experimentum, puero illi in balneo exiſtenti paratum, ne eundem lapidem reiteratis vicibus reuoluere videar, ſilentio præteribo, cum iam de eo in aluminum tractatione facta ſit mentio : hoc vno contentus, tantam in hoc Bitumine naturaliter inſitam eſſe potentiam, vt Plutarchus in Sympoſiacis, agens de hiſ, qui fascinare dicuntur . Perbellè illis aptare poſſe, dixerit, qui in re amatoria ex mutuis obtutibus valdè adficiuntur, cū formoſorum corporum adſpectus, non ſecus ac Naphtha, quæ ex interuallo ignem ad ſe rapit, etiam à longinquo reſpicientium ignem in animis amore captorum accendat . Sed diſuſè fatiſ de Naphtha . Modò Bitumen illud ſub examine ponatur, quod Succinum dicitur . Sic à nonnullis nuncupatum ; quod ex ſucco concreſcat, non quidem arborum, vt hi putarunt : cū in Pomeriana, & Pruſſia (teſte Munſtero) à mari nullæ ſtent arbores refinam ſtillantes, vbi plurimum legitur Succinum : Non Sophocliſ concretæ lacrymæ Melagrium Auium, Melegrium deſlentiū : Non Lynciſ, ſeu Langiſ beſtiæ

bestiæ glaciata vrina, vnde ipsi Lyncurium appellant. Non Dionysij, & Euripidis lacryma Populi arboris condensata. Nec Plinij Pineæ arboris succus: cui assentiri videtur Olaus *Lib. 37. c. 3* Magnus natione Gothus in eius historia rerum Septentrio- *Lib. 12. c. 8* nalium hæc scribens. *Abietes, seu Pineæ arbores natura sua resinosa, excelsa proceritate siue super littora maris, siue super riuos, vel alias Sylvarum decliuitates crescentes, succinum sudant, maximè dum maturis frugibus, Solis feruor torrentibus ipsis Iunio, Iulioq; mensibus incendiosior, Cancris, atque Leonis tetigerit metas, tum istæ arbores æstu valido fissis corticibus, succinum sui liquoris in subiectos latices, fluuiosq; indurandum emittunt, sicque stillando quodcumq; obiectum corpus sui tenacitate, tamquàm glutinum inuoluit, quo fit, ut Ranae, Mures, Culices, Muscæ, Aristæ, Legumina, & his similia, à resinoso hoc visco rapta inuoluantur, ac indurentur, &c.* Quod etiam videtur comprobatum à Sancto *In Exem. Hom. 5.* Basilio, cum dicat. *Succinum, seu Electrum plantarum succum esse in lapidis naturam concretum.* Nihilominus fabulentur Poëtæ quidquid vellint, machinentur & alij de huius origine, quæ illorum sint votui: magis mihi arridere videtur Georgij Agricolæ opinio, qua diffusè fatis, & doctè significatur: *Lib. 4. de nat. fossil.* Succinum terræ succum pinguem, sudoremq; esse, non quoduis aliud (ardet namque) & illum bituminosum potius, quàm sulphureum, vi caloris terreni, ex pinguibus terris expressum, qui postmodum per meatus subterraneos, & terræ venas, aquarum medio, quæ has lambendo madefaciunt, in mare feruens adhuc, deuolutus, hinc illinc à fluctuum impetu tamdiu agitur, & concutitur, quoad maris frigiditate concreseat, & eiusdem falsedine alteretur: ἤλεκτρος à Græcis dicitur, quoniam digitis, & fortè melius panno rudi, aut alia quappiam re dura attritum, accepta caloris anima (tamquàm Magnes ferrum) sic & ipsum specifica sua virtute attrahit, allicitq; ad se paleas, plumas, folia, omniaquè leuia, ocimo dempto (ex Plutarcho) & ijs quæ oleo sunt perfusa: ex quo *Lib. 2. Sympos. quest. 7.* etiam ἀρπαγα ab iisdem dicitur. Carabe Persarum est, quod Princeps Abolai, rapiens paleas interpretatur, Ambra Arabum, Gentarum Prussiorum, Smalternium Scytharum, Sacul

Ægyptiorum, & Veterum Germanorum Glessum, hoc est vitrum, quia vitri instar pellucet. Species modo huius Bituminis speculemur, quibus CALCEOLARII Musæum ornatum cernere est.

Succinum Prussium, præ candido colore conspicuum, inuentu rarum; tangenti substantia durum seipsum denotans, leuissimum tamen: quod commansum gustantis linguam singulari afficit dulcedine, quam in reliquis alijs Succini speciebus non percipies, cum illa aut omninò careant, vel exigua sint præditæ: attritu odorem fragrantissimum, & adeò naturæ amicum, & gratissimum spirat, vt eius suffitu Epilepsia, & vertigine, necnon animi deliquio, & Syncope correpti, reuocentur, & excitentur. Quoniam verò leuiter calefaciendo exsiccat, & illiniendi vim obtinet, ideò intus assumptū ad humidos capitis morbos valet, alui fluores, ventriculi vomitum, capitis distillationes, & sanguinem vnde cumque profluentem sistit: & quamuis Galenus nullam de eo mentionem fecisse videatur in libris de simplicium medicamentorum facultatibus; nihilominus in libris de compositione medicamentorum secundum locos, de reiectione sanguinis agens, ex mente Asclepiadis, quæ ad Hæmoptoicos ad verbū transcripsit. Pastillum ex Succino paratum refert, quem Hæmoptoicis, longo tempore tussientibus, & recenter Phtisicis, Anaphoricis, Suppuratis, Cœliacis, Dysentericis, & inflatis conferre tradidit. Pesti, & omnium venenorum generi resistere creditur: viscera roborare, & cæteras corporis partes, cordi vtile esse, necnon eius tremori mederi, est inconfesso: ex vino albo cum modico Groci, & Schœnanthi ad dragmæ dimidiæ pondus deuoratum, partum accelerare, scelericissimo euentu, in dies prout occasio sese offert, experimur. vt ad quamplurima alia pro tutanda, & præseruanda familia corporis humani, conferre patet: quod verò de Succini albi viribus sunt proposita, crediderim & Succinum potissimum fuluum, in operationibus hisce obeundis non infimas habere facultates.

Succinum fuluo colore Falernum vinum imitans, quamuis leue, durum

durum tamen, ac valdè perspicuum, cui odor suavis admodum, & sapor dulcis inest: in quo Formicæ, Culices, & Papilio, veluti in alueo inclusæ, vt quid miru dignum, conspiciuntur: fortasse quia (vt notat pariter Agricola) singula Loc. cit.
hæc animalia in liquidum Bitumen, aut cum ex terra efflueret, vel irreperunt, vel inciderunt, aut cum iam in mare influxisset, innatarunt, atque sic inclusa, incautè remanserint, & simul cum eo in lapidem sint mutata. Vnde Martialis. Lib. 6. c. 15

Dum Phaëtontea Formica vagatur in umbra,

Implicuit tenuem Succina gutta feram.

Succinum, & aliud fuluum, translucidum, & à quouis succo turbido segregatum, in quo aqua intus hærens ad motum, fluctuare visitur.

Succinum colore fuluo Auri colorem æmulans, nata perspicuitate pellucidum, odorem suauem, & fragrantem, qui non-nihil Myrrhæ olet, spirans.

Succinum in candido pallescens, non pellucidum, fortasse quia medio caloris subterranei à materia terrena crassa, & pingui non ita perfectè exprimi potuerit, vt nitorem in se contrahere fuerit potens, sed in propria substantia pallescens, luciditatis omninò expers remanserit.

Succinum nigrum, & illud sine pondere, ex cuius suffitu odor adèò ingratus dimanat, vt caput ipsum ex fumo euaporante, satis intenso dolore, absque mora vlla detineatur. Lib. 37. c. 10
Sammothracia Géma Plinij; quam Sammotrhacia Insula dat nigrum, sine pondere, & ligno similem: Ambra nigra vulgò: cuius maximus est in Compostella Hispaniarum regione prouentus, & ex quo non modò Imagines Diuum Iacobum (cuius sacratissimum corpus illa in regione summa cum veneratione custoditur) repræsentantes fiunt, quas Peregrini, & Heremitæ religionis gratia capicijs appensas portant. Sed & globuli torno formantur, coronis præcarijs in vsu.

Hucusque de Succis illis concretis, qui verè bituminosi sunt fermo est habitus. Postrema tandem manus secundæ huic Sectioni bitumine illo imponatur, quod sanè cum inter ignobiliora bitumina, ob nataliū impuritatem enumeretur, inter

postremas pariter sedes locandum venit. Carbo inquam ille fossilis, qui à re ipsa denominationem sumpsisse videtur. Fabris namque ferrarijs quamplurimis in Germaniæ locis ad sua munera obeunda, Carbonum loco inseruit, cui ardenti paulatim aquas, vt cæteris carbonibus artefactis, instillant, ne ignis eos citò consumat: quò etià ob lignorum penuriam (cum huius copiosissima sit messis, reperiuntur namq; montes, & syluæ bituminoso hoc adusto succo prægnantes) Galliæ, Barbantiæ, & Germaniæ accolæ ad ignem parandum, ac eùdem fouendum vtuntur. Hic, & si vt cætera bitumina in terræ sinu ex succo pingui cum sulphure iuncto oriatur; nihilominus vi ignis occlusi adeò exustus, consumptusve redditur, vt penè deperdita pingui illa, & aërea, igneaquæ substantia, quam in natalibus contraxerat, in ignobile Bitumen degeneret, nec solum præ colore nigro à nimia combustione acquisito, non secus ac ligna ipsa vi ignis, extinctis prius prunis, in carbones demigrare videmus, sed etiam ob leuitatem, & quod friabile sit, quia siccum, & à calore igneo in terra consumptum, meritò carbonis nomen est adeptum: Gagates imperfecta à quibusdam nuncupatur, cum ex eodem fiat succo bituminoso, quo & Gagates, attamen cum præ nimia combustionem, duriciem, & ligneitatem illam Gagati peculiarem acquirere non potuerit. Gagates imperfecta dicitur. Vti & Bitumen Boëmicum, quod in Boëmiæ Bituminosis fodinis reperiri fit solitum.

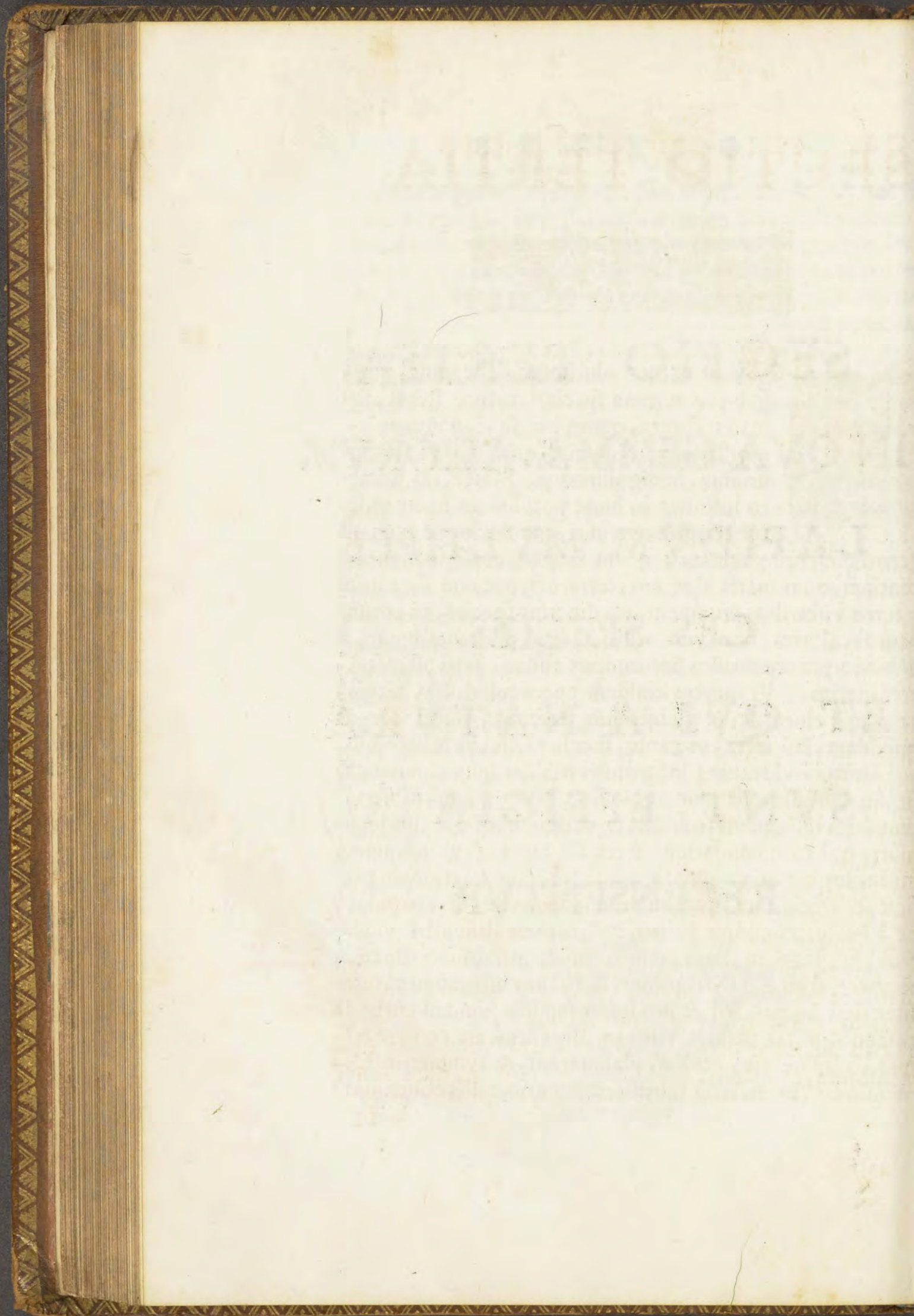

SECTIONES
184

SECTIO TERTIA.
IN QVA GEMMÆ. ALIORVM
LAPIDVM MULTIPLI-
CES SPECIES.
ET QVI A NATVRA
SVNT EFFIGIATI
RECENSENTVR.

SECTIO TERTIA.

ST, vt naturæ plurimum debeamus, quæ, siue per terrena spaciari mente liceat, seu maris fruges, quotquot sunt, contemplemur; non vt Nouerca, quinimò vt foecundissima, benignissimaquè Mater, res numero infinitas in hunc potissimum finem videtur elargita, vt vsui, commodoquè humani generis inferuire valeant: quam sanè immensam munificentiam, dum maris alumnos, terrarum, nec non succorum è terræ visceribus erumpentium diuersas species, ac eorundem facultates, non vno vsui idoneas, perscrutaremur, à nobis in præcedentibus Sectionibus abundè satis ostensam crediderim. Vt autem eiusdem opera mirabilia, magis, ac magis eluceant, & globus hic terrenus, veluti corpus quoddam, & si terra, vt carne, succis varijs, vt humoribus, constitutum videatur (infortunijs nihilominus obnoxium) firmitus, solidiusquè manere possit. Natura ipsa, nihil intentatum relinquens, ossibus, lapidibus nimirum illud munuit: qui ex commixtione terræ, & aquæ (vt omnium mistorum materia) agente caliditate, quæ mixtionem perficit, & frigiditate, quæ mixtum condensat, & coagulat, ne à Peripateticorum Principe Aristotele dissentiri videamur, substantiam illam compactam, & mirabiliter duram, temperamentumquè frigidum, & siccum non modo naturaliter sunt adepti, sed & pro bono familiæ humani corporis tutando, miras naturæ vires in illis coruscare cernere est. quæ ab influenza peculiari planetarum, & symmetria Elementorum, ex materia subtiliore, & puriore illis obueniunt: vnde

Lib. 4. Meteor. cap. 6.

*Lib. 3. cōtra
Gentiles.*

Apo. 21.

Lib. 16. c. 9

vnde D. Thomas, herbas, lapidesquē cœlitus mirabiles, vltra elementorum virtutes, habere vires tradit: Platonici ideis rerum formatricibus, Auicennas intelligentijs, & Albertus formis rerum specificis ascribunt. Nos autē Deum in primis rerum summum opificem, regere astra, figillare ideas, dirigere intelligentias, & in lapides, herbasquē seminare ocultas rerum formas dicemus. Quorum seriem, satis numerosam CALCEOLARIUS, varijs è regionibus, non sine maxima industria comparatam, habet, & hanc colorum dissimilitudinibus conspicuam, vt est natura horum omnium fossilium, in quibus colorum discrimina spectantur, ob diuersi coloris materiam, ex quibus fiunt, calore vt horum opifice, coloribus materiam inficiente. De quibus singulis verba nos facturi, ne ab instituto ordine desistamus, nomina, & horum causas inquiremus: Vires, quibus natura illos dotauit, indagare tentabimus, & si quæ moralitas, moribus deseruiens, ex ijs ellici poterit, in hoc vnum omne studium, & operam impendere, vt legentium animi recreari possint, nullius erit laboris. Quò autem Sectio hæc Tertia, lapidibus illis onusta satis, qui & vulgò Lapidēs nominantur: & qui etiam cum sint admodum duri, aut pellucet, aut valdè venusto, varioquē colore ornati, mirificè nitent, & Gemmæ vocantur, splendida magis appareat; abs re neutiquam fore iudicaui, modò lapides quosdam præciosos, qui tamen ex penu CALCEOLARIO haud sunt, sed ad nos fuere transmissi, aut alicubi visos excepimus, ijs connectamus; inter quos honoris, & venerationis ergò, in votis præcipuè est, lapide illo præexcelsæ venustatis, faciem huius sectionis illustrem magis reddere, qui sicuti sacrarum Scripturarum testimonio est celebris; connumeratur enim à D. Ioanne Apostolo, & Euangelista inter duodecim lapides fundamentales muri Ciuitatis cœlestis; & inter purpureas gemmas (ex Isidoro) principatum obtinet, ita magni Principis auspicijs dignissimus censendus videtur, vt inter insigniores lapides gemmatas reponatur: quem sanè, dum elapso Augusti mense à Serenissimo FERDINANDO GONSAGA Mantuam

Mantuum accersitus, in regio rerum naturalium conclauio, summa animi admiratione, & stupore contemplatus sum. Lapis est substantiæ insigniter duræ (vt est gemmarum, penè omnium natura) qui formam ferè oualem, vt ex Icone ad viuum delineato patere potest, repræsentare videtur: materia illa fossili compactum dices, quæ Achatî, & Iaspidi Gemmis generandis, struendisquè naturaliter est apta; hisce etenim quocumque oculos dirigas totum splendide refertum attendes: in huius centro, veluti in proprio utero (ò mirum visu, audituquè) fluores multiplices in turbinem acutum desinentes, & pellucidi, tam carè, & benignè reconduntur, fouenturquè, vt fatereris, naturam ipsam, ne quid detrimenti patiantur, in hoc vnum spirasse, vt validissimo veluti propugnaculo muniti, custodirentur. Quiquidem cum purpureo colore, non ex toto igneo, sed in vini colorem deficiente fulgeant, nec in oculos, vt Carbunculi, vibrent, sed aspectu veluti quid blandum fundant, Amethysti Gemmæ naturam illos omninò spirare, non præter rem exprimi poterit: ob quam illustrior, & cuius magis suspiciendus Lapis hic redditur; vt dici meritò possit, naturam ipsam rerum creatricem, quicquid dignationis, venustatisquè in hisce gignendis infundere valet, id vnum in fœtu hoc amethystino formando, collocasse: cuius tandem denominationem, modò scire appetas, ab arcenda ebrietate, ex Aristotele deductam esse, scias: sicuti namque coronis ex flore Amethysti herbæ, post vinum, utebantur antiqui aduersus vinolentiam;

Cùm (vt scribit Plutarchus) *florum exhalationes mirabiliter contra hoc mali præsidio sint; caputque veluti arcem muniant ad ebrietatem pellendam: nam & calidi flores molliter aperiendis meatibus faciunt, vt perspirare vinum possit: & quæ leuiter frigida sunt, mediocri contactu vapores repellunt, vt violacea, & rosacea corona: utrumque enim horum adstringit, reprimitque odore suo ea, quibus caput grauatur: Pariter etiam Peripateticorum Princeps arbitratur, Amethystum lapidem umbilico appositum (siue à proprietate, seu ob innatam fri-*

*Sympos. 3.
quest. 1.*

Loc. cit.

Lib. 37. c. 9

Lib. 21. c. 8

Lib. 37. c. 9

Inc. 21. A-
poc. scilicet. 3.
sub nu. 5.

ginitatem hoc fortasse agat) efficacem admodum esse ad reprimendas fumositates, euaporationesve illas vini ad cerebrum pertinentes, & rationem seducentes : quibus non impeditis, qui vino indulgent, quam facillime ebrietate corripiuntur, ignari quorsum eant, animam prætumidam habentes. Cui Aristotelicæ opinioni reclamare videtur idem Plutarchus, asserens, *Illos in errore versari, qui putant, Amethystum cum herbam, cum cognominem eius Gemmam, nomen à prohibenda ebrietate suscipere : utrunque enim à colore dictum est, viola, & vino temperie diluto simile* : Quod etiam ex Auctore illo, de natura, lingua latina, & medendi arte optimè meritò, Plinio (quem semper nostrum dignitatis ergò nominabimus) habetur : qui de hac Gemma scribens, hæc profert : *Causam nominis asserunt, quod usque ad vini colorem accedens* (facit hoc traditum puto) *priusquam eum degustet* (hoc est pusillum è colore delibat) *in violam desinat, fulgorque quidam in illam purpure, non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens*. Quem sanè colorem, ab eodem auctore Ianthinum alibi fuisse appellatum, legere est. Ex quibus verbis Plinianis elici & hoc potest : colorem nimirum illum, qui in Amethysto spectatur, oriri è puro, nec diluto nigro, splendore igneo immixto, non secus ac in acinis vuarum provenire videmus. Gemma hæc, cuius & à Plinio quinque enumerantur differentiæ, & si ob eius molliciem ad sculpendum idonea magis sit, nec ad medicinæ usum veniat : Attamen quasvis species probatas refert hic Auctor, contra prestigiatorum imposturas, contra aëris tempestates, & locustas, pariter contra lethargum, si Cynocephali pilo, aut Hirundinis pluma traiciatur, Solis, aut Lune inscripto nomine : nec desunt qui affirmant, gestatam repellere cogitationes, & bonum conferre intellectum, vti etiam ad Primariorum gratiam conciliandam plurimum valere.

Amethystus, ex doctrina Blasij Viegas, Apostolorum Symbolum gerit. Si quidem violacei coloris est, fulgentius emicans Hyacinto, sculptura facilis. Triformi radians colore

lore, roseo, violaceo, & purpureo. Sanè sculptura faciles erant Apostoli; quia in laboribus patientes: Gemmæ purpureæ propter martyrium; rosæ habentes nitorem propter gratiam, quam sibi apud omnes conciliabant. Est enim rosa gratiæ symbolum; denique suauissimas amoris flammulas ex se fundebant.

Sequens facies paginæ lapidem illum pretiosum tibi repræsentabit, tùm ob nitorem, quo præfulget, tùm etiam ob Amethystorum prouentum, quibus præter Achatem, & Iaspidem Gemmas in eo à natura insertas, vberimus conspicitur, meritò admirandum, & summè suspiciendum: qui penes Mantuanum Principem FERDINANDVM GONSAGAM asseruatur,

Cæterum non te lateat, præ Amethystorum nitore, capsulam, in qua apud CALCEOLARIVM multiplices lapidum præcioforum species referuantur, conspicuam, apparere : inter hos matrem, seu radicem Amethystorum cernere est, albicans, cui est color, ac si succo CrySTALLINO sit adnata, quod nondum ab opifice terreno, calore nimirum, ad perfectam succi concoctionem deuenit, huic tamen, vt matri carissimæ, sociati Amethysti, colore purpureo veluti inebriati nitent.

Amethystus formam CrySTALLI exprimens, in quo ob permutationem succi purissimi aquei, purpureo qui prædominatur, color violaceus, à sui natura ferè alienus, albicare videtur. Ex Boëmiæ fodinis.

Amethystus non à proprio, & innato colore alienus, Pyriti lapidi aureo colore coruscanti, natura sic ludente, vt Parenti associatus.

GEMMARVM PERSPICVARVM, QVÆ SOLA CLARITATE
OBLECTANT, ENVMERATIO.

CRYSTALLVS Gemma perspicuitate, & claritate summè illustris, & commendata; cui meritò inter Gemmas primus nobilitatis gradus, ratione propagationis, attribuendus venit. A succo namque illo aqueo, quo præ cæteris gemmis tota est compacta, harum ordo naturæ lege incipit: & quia mollissima, & tenerima, ob id faciendis poculis apta est, in quibus liquores infusi non facilè coalescunt: lubens antequam vltius progrediatur, referam, apud FERDINANDVM Mantuæ Ducem vasa multiplicia amplæ fatis magnitudinis, ex CrySTALLO peregre admodum elaborata, referuari, quæ sanè cum & ob claritatem, nec non ob artificis peritiam intuentibus gratissima admodum sese ostentent, illorum animos in admirationem rapiunt: Sed ad CrySTALLUM: Gemma hæc primitias generationis (vt ex Agricola in rebus naturalibus perscrutandis diligentissimo inquisitore patet, cui etiam Cl. Matthiolus suis

Lib. 4. de caus. & ort. subter. & lib. 6 de nat. foss. Lib. 5. c. 116

fuis commentarijs in Dioscoridem multis rationibus innixus, pertinaciter assentitur) ex succo aqueo in terræ visceribus recondito, & omnium purissimo (vt ex fulgore innatescit, modò tamen alijs sui generis bonitate præstet) frigoreq; densato trahit: vnde Propertius hocce dytisco aquosam nominat.

Lib. 4. eleg. 3.

*Nec mihi, quo Pænis tibi purpura fulgeat Ostris,
CrySTALLUS què tuas ornet aquosa manus.*

Qui tamen succus de terrea siccitate, plusquam liquabilia, habet: non enim solo frigore aquoso (vt multi autumant) sed etiam terrea siccitate coagulatur hic succus; calido, humorem, & terram attenuante, & commiscente, ac superfluum humiditatem absorbente; quæ terrea siccitas, quando super aquam dominatur, aquosum terreum in vitreum permutat: & vincit frigiditas superducta. Non desunt tamen Viri in Republica literaria maximæ auctoritatis; & in rebus naturalibus inquirendis exactissimi ingenij, qui expressè dicant. CrySTALLUM esse glaciem longo temporis tractu gelu vehementiore concretam; quod etiam ex Etymologia nominis probare conantur, apud Græcos enim χρύςος frigus, vel gelu significat, & στέλλω contrhao: ac si dicatur, CrySTALLUM gelu concretâ: inter hos præstantissimos viros est Seneca, cuius verba hæc sunt. *Quis non grauissimas esse aquas credat, quæ in CrySTALLUM cœunt? contra autem est: tenuissimis hoc enim euenit, quas frigus ab ipsa tenuitate facillimè gelat: rûndè autem fiat eiusmodi lapis, apud Græcos ex ipso nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant aque hunc pellucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri creditur: aqua enim cælestis nimirum in se terreni habens, cum induruit, longiori pertinacia spissatur magis, ac magis, donec omni aëre excluso in se tota compressa est, & humor qui fuerat, lapis effectus est.* Hæc inter philosophos ex Stoica classe acutissimus Seneca. Cui & Aulus Gellius in suis noctibus Atticis assentiri videtur. Quo loci aquam multam niue dilutam bibenti pessimam esse ex mente Aristotelis exprimens, asserit, *Aquam latius, solidiusque concretam esse illam, quam κρύσταλλον* Græci appellant.

Lib. 3. nat.
quest. c. 25.

Lib. 18. c. 5.

Nec

Nec abest ab horum auctorum diplomate, Plinij pertinacissimum decretum. *Crystallum* (inquiens) facit gelu vehementiore concreto: non alicubi certè reperitur, quàm ubi maxima hybernae nives rigent, Glaciemque esse, certum est; unde & Græci nomen dedere. Isidorus pariter hæc habet: *Crystallus* resplendens, & aquosus colore traditur, quod nix sit, glacies durata per annos, &c. Ommitto, breuitatis causa, quæ à Sancto Basilio, & S. Augustino literis sunt mandata; singuli namq; hi præ sapientia celeberrimi auctores, eundem lapidem in re proposita, reuoluere videntur. Labet tamen, quæ ex Marbodæo in eius Dactyloteca versibus de Crystallo sunt decantata, in quibus, & eius vires, succintè quidem, explicantur, in legentium gratiam hoc loci apponere.

Lib. 37. c. 12

Lib. 16. orig.
c. 13.Exe. Hom. 3
Lib. 2. de mirab. scrip. c. 24. & alibi.

cap. 22.

*Crystallus glacies multos durata per annos
Vt placuit doctis qui sic scripsere quibusdam
Carminis antiqui, frigus tenet, atque calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Crystallum nasci, quam nec vis frigoris ulla est,
Nec Glacialis hyems nunquam violasse probatur.
Sed certum cunctis, nec stat violabile tanquam.
Quod lapis hic Soli subiectus corripit ignem,
Admotosque sibi solet hic accendere fungos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus assignantur alendi,
Quo potu credunt implerier vbera lacte.*

Nihilominus iam prænaratis Solinus refragatur, dicens. *Istic est, & Crystallus, quem licet pars maior Europæ, & particula Asiæ subministrent, præciosissimum tamen Scythia edit.* Multus ad pocula destinatur, nam fert calorem præcipuè, quamlibet nihil aliud, quàm frigidum pati possit (à calido namque humore infuso rumpitur) sex angulis inuenitur. Qui eligunt, purissimum captant, ne quid rufum, nevé nubilum, vel spumis oblitum arceat perspicuitatem. Tunc ne duritia iustò propensior obnoxium fragilitatis magis faciat: Putant glaciem coire, & in Crystallum corporari: sed frustra: si ita foret, nec Alabanda Asiæ, nec Cyprus Insula hanc materiam procrearent, quibus regionibus citatissi-

Memorab.
cap. 24.

citatissimus calor est. Liuia Augusti ad pondus quingentum quinquaginta librarum inter capitolina dona CrySTALLUM dedicauit. Hæc Solinus. Imo etiam ignis, vel Solis feruori admota statim liqueceret, vt Glacies, quorum neutrum contingere quotidiana nos edocet experientia: addamus, Glaciem aquis innatare, CrySTALLUM protinus subsidere. Extat in ditione Bergomenfi Mons quidam, Saluinum Accolæ nominant, in quo maxima CrySTALLI copia reperitur, varijs figuris Geometricis notatæ, præcipuè verò quæ, ex parua, sexangulam figurâ peregregiè referunt: quod si aliqua horum pars à loco eximatur, non multo interposito temporis spacio, aliæ veluti à minera eodem in loco pullulare visuntur. Videant modò hi, an sit glacies, an vero corpus fossilile aquoso succo à frigore, & terrea siccitate coagulatum; quis plura desiderat, legat, præ cæteris, Agricola, & Matthiolum: silentio non inuoluam, quæ à Diodoro Siculo traduntur. CrySTALLUM lapidem (dicit) ex aqua oriri, puta congelata, non quidem à frigore, sed diuina caloris vi, quæ duriciem seruet, variosque colores suscipiat. Galenus (vt CrySTALLI etiam vsus in medicina innotescat) vires habere stringentes scribit, vnde in puluerem tenuissimum trita, & in vino austero pota, dysentericis, quod multum exsiccat, opitulatur: Quinimo in ventris fluoribus illis ex bile prassina, seu eruginosa ortis, in potu exhibita, vt quid Bezarticum, mirificè prodest: Vti & propinata, contra colicam passionem, & viscerum dolorem, modò non adsit constipatio, plurimum valet: Nec non albas vteri fluxiones, exsiccando compescit. Sub lingua detenta, quæ tamen sæpe sæpius aqua rosacea sit infusa, sitim, & ardorem restringit: Si quis CrySTALLUM puluerizatum dragmæ vnius pondere mixto oleo amygdalarum dulcium absque igne extracto, ijs, qui argentum sublimatum, inter venena, quæ momentaneis horis exedendo interficiunt, primus cui datur locus, combibèrit, exhibeatur, præsentaneum inueniet remedium. Non desunt qui affirmant, Gemmam hanc collo appensam, somnia mentem perturbantem soluere, verti-

Loc. cit.

*Lib. 3. circa
finem.*

*Lib. de simpl.
medic.*

vertiginesque fugare. Antiquitus (referente Plinio) Pila Lib. 27. c. 2
 è Cryſtallo conficiebatur, qua aduerſis poſita Solis radijs,
 medici veteres, quæ ſunt vrenda corpora, non aliter vtilius
 id fieri putabant, igne inde concitato, vnde & cauteria
 tunc temporis ex Pila Cryſtalli fieri ſolent, qua delicatio-
 res homines, candens ferrum reformidantes, abſque vlla
 noxa vruntur. Parari etiam arte Chymica ſolet oleum
 ex Cryſtallo, & ſi in vſu non ita frequenter ſit: ſingulare
 remedium cum aqua ſtillatitia Cardui Benedicti ad drag-
 mam vnā, vel dimidiæ pondus exhibitum, ſeruata æta-
 tum norma, anni tempore, & virium robore, ad atteren-
 dum, comminuendum, & expellendum renum, & veſicæ
 calculum, vti etiam ad vrinam prouocandam. Quod pa-
 riter mulieribus lactantibus lac auget cum oleo amygdala-
 rum dulcium, vel iure gallinaceo, in quo radix, ſeu ſemen
 fœniculi decocta ſint, propinatum. Modò qua varietate
 Cryſtallorum exornatum ſit Muſæum ex ſingularum Cata-
 logo, qui in ſubſequentibus exponetur, colligi poterit.

CRYSTALLVS nulla maculoſa nube, aut atra, ſcabievè infecta;
 ſed puriſſima, & aquæ limpidæ inſtar pellucida, ſexangu-
 lis in acutum deſinentibus, & rectilineis adeò affabrè abſo-
 lutoque læuore, quæ eſt ornata, vt nulla id arte æquari poſ-
 ſit: mirum ſanè naturæ opus, quomodo in corpore hoc ina-
 nimato certa hæc figura Hexagona reperiatur: cuius rei ra-
 tio, & ſi non ita facilè (atteſtante Plinio) inueniri poſſit,
 neminemque ex auctoribus, quos legerim, deguſtauerim,
 qui rem hanc exactè magis dilucidauerit, vno excepto An-
 drea Cæſalpino Philoſopho, & Medico præſtantiſſimo, ob
 id quæ in libris de metallis ab eo ſunt tradita, referre non
 dedignabor: *Sed illud (de Cryſtallo agens inquit) admi-
 ratione dignum videtur, cur ſexangula figura perpetuò oriantur,
 nunquam aliter. Ab vna enim veluti radice multi egrediuntur
 ſexilateri in cuſpidem deſidentes: ſeſtuntur autem latera propè
 mucronem angulis rectilineis adeò exactis, vt ab artifice imitari
 vix poſſint. Corporibus verò inanimatis figuram certam aſcri-*
C e   bere

Loſſeiti.

bere non videtur rationi consentaneum : ad virtutem enim organicam pertinet certam figuram efficere, ideò solis animatis inest anima alicuius gratia agente : Patet autem figuram determinatam organici esse, non similariis, quia qualibet pars pyramidis, non est pyramis : similiaria igitur corpora per se non habent determinatam figuram : Post satis longam, sed eruditam digressionem, qua ostendere nititur, omne corpus figuratum esse oportere, & eiusdem particulas secundum ordinatam in discissione, aut variatam diuisionem, ordinatam pariter figuram conferuare, vel variari figuram. Subdit deinceps, *Simile quid contingere putandum est in Crystalli coagulatione. Succus enim lapidescens cum totum spacium impleat loci, in quo est, in coagulatione discendentibus in diuersa partibus terrenis, & ad latera saxi continentis, attractis, agglutinatisque figuram quoque faciet in concretis lapillis, quæ apta nata sit spacium replere. Si igitur non uniformiter, sed vario modo diuisiones contingant, etiam varietate figurarum implebitur spacium : Si autem uniformiter, quod ad puritatem, & aequalitatem succi contingit, necesse est vnum genus figuræ oriri in omnibus, quæ apta nata sit spacium implere. Tres autem sunt huiusmodi apud Aristotelem. Triangularis, Quadrangularis, & Hexagona. Non fit Triangularis quia medium non habet, ad quod tãquam ad centrum undiquaque equaliter constringantur partes : Nec Quadrangula, quia imperfecta, oriens tantum ex duabus lineis se inuicem secantibus ad angulos rectos. Quamuis autem quatuor quadranguli in vnum veluti centrum coeant, relinquuntur tamen quatuor anguli à centro remotissimi. In omni autem coagulatione partes undique in idem coeuntès quàm maximè accedere ad circumulum exoptant. Relinquitur igitur, vt sola Hexagona fiat, sola enim perfecta est, quia fit ex triplice diuisione superficiei ad angulos acutos, sex triangulis in vnum veluti centrum coeuntibus, vt omnes anguli externi maiores sint recto : ideò ad circuli naturam propè accedunt. Inspicere quoque licet in glacie angulos acutos, cum aquæ superficies concreuerit, nam lineæ quædam conspiciuntur nunquam ad angulos rectos, sed acutos concurrentes, vt ex huiusmodi positione linearum trianguli videantur incoari, hi autem Hexagonam*

agonam constituunt triplici diuisione secundum lineas Parallellas. Si autem huiusmodi superficiei diuisione in profundum tendat, corpora constituet sexilatera, vt patet. Flectuntur autem in Cry-
 stallo iuxta cuspidem latera, deficiente materia, quæ cum purior
 quoque sit, & magis constringitur, & clarior apparet. Crassior
 enim, & turbulentior, & plenior ad radicem concrefcit, ideo ple-
 rumque in ea parte non pellucidi sunt Cryfalli. Idem contingit
 in Adamante, & plerisque gemmis translucidis. Hæc eruditif-
 simus Cæfalpinus.

Cryfallus in candore perspicua, terræ candidæ, vt propriæ
 radici adnata; è qua multiplices Cryfallini fluores miro
 ordine fociati pullulant, & instar Adamantis in cuspidem
 vnitum deficiunt: ex Melita Insula maris Ægei. Quod si
 quis præter prænarrata ex mente Cæfalpini, ex Scaligero
 etiam scire desideret, cur Cryfalli finit cuspidatæ, hæc ex
 ipsiusmet verbis habeat, quæ huiusmodi sunt. *Quare verò*
Cryfalli sint cuspidatæ, vt Adamantes, docebit nos Aluminis na-
tura. Alumen vbi è cortinis in ligneos alueos eiectum est, vt di-
cebamus, ad alucorum parietes concrefcit crusta, non æquabili super-
ficie, sed Adamantina facie postulata; Addamus ex ratione sub-
tilitatem, concretionis opus procedere per minima, & momenta na-
turalia; Iccircò in punctum desinit, aut punctum imitante fastigio
terminatur.

Exerc. 119.
 diff. 1.

Cryfallus limpidissima, quæ vti in proprio domicilio succum
 aqueo ipsismet oculis conspicuum, intus reclusum seruat,
 & conquassatus fluctuat.

Cryfallus splendidissima, multiplicibus insignita fluoribus,
 fatis oblongis, & acutis, ex Achate gemma carnei coloris,
 veluti natalicio loco, enascentibus.

Cryfallus non admodum pellucida, in cuius cacumine, ob
 permixtionem, & congelationem succi purpurei cum succo
 aqueo, color purpureus, Amethystum gemmam referens,
 visitur.

Cryfallus fatis lucida, in mucronem sexangulum turbinata,
 saxo rudi albicanti, radicis vices quod subit, adhærens, nec
 non Adamantis formam, quæ exprimit. Adamas Boëmicus

Quorumdam, desumpta denominatione à loco ubi effoditur, Boëmicis nimirum fodinis.

Crytallus Triangula, maculosa nube infecta, quæ non translucet, quod succum aqueum, sed obscurum, & fuliginosum in natalibus conceperit.

Crytallus ob permixtionem succi mellei coloris, cum succo aqueo in concretionem, Citri colore fulgens, quam veteres eadem de causa ceræ similem esse dixerunt; Crystallo minus est candida, minus splendens, magis tamen spissos eiacularatur colores. Citrium Gemmariorum: Topacium Boëmicum nonnullorum.

Crytallus sexangula, facie oblonga, sed in acutum desinente, candidissima, & lucidissima, Solis radijs obiecta, species, & colores varios arcum cœlestem æmulantes, non sine magna intuentium admiratione; in proximos parietes eiacularans, quod ex repercussu fit in anguloso mucrone: Iris à Plinio vocatur: ex argumento iam dicto, quam effodi, inquit, in quadam Insula rubri maris, cætera sui parte Crytallus. Vnde non desunt qui radicem Crytalli esse dicant: quod à veritate non videtur alienum, nihil enim aliud est, quam purissima, & albissima Crytallus sexangula, ratione quorū angulorum hunc splendorem varietate colorum ornatum, de se fundit.

Gemmam hanc satis pulchrè descripsit Marbodæus subsequentibus carminibus; cuius vires cum non delineauerit. habeas, peculiari quadam proprietate in parturientibus cooperari. Alligata namque parientis coxæ, partum faciliorem reddit, ut facilius dolores illi, qui in parturientibus vehementissimi esse solent, tolerentur, est in causa: Nec non ab omni metu illas liberare traditur.

*Irim dant Arabes, sed gignit eum Mare Rubrum
Crytallo similem, cuius sexangula forma
Clara luce micans, fert causam nominis huius,
Nam si sub tecto radijs sit subdita Solis,
Protinus inficitur paries, varioque colore
Arcus Cælestis, depingit utramque figuram.*

Quæ

Quæ verò apud nos extat, non ex Mare Rubro, sed ex montibus quibusdam Germaniæ, qui sunt inter Treuerensem Ciuitatem, & Rhenum est effossa.

CrySTALLINI fluores, veluti in vno lapide, vt in centro coeunt, frequentes CrySTALLI, multos mucrones, & latera ostentantes, ex Verrucca monte Agri Pisani.

CrySTALLINI fluores, candidi, pellucidi, quadrangulares, adamati non multum dissimiles, & lapidi, vt propriæ CrySTALLI matri-ci, naturaliter conglobati.

CrySTALLINI fluores, flauum qui spirant colorem, adeò splendentes, vt scintillare dices. Pyriti lapidi pulcherrimo flauum colorem eructanti, adnati ex Boëmiæ fodinis.

CrySTALLINI fluores, non multum candidi, nec multum clari, squammis instar, vnitim à natura fabrefacti.

CrySTALLINI fluores præ longitudine insignes, candidi, & perspicui, qui tamen in acutum terminant.

Sed de hac Gemma satis; Modò si quid moraliter ex illius proprietatibus elici potest, inquiramus. CrySTALLI imitatione à Sanctis Ecclesiæ Doctoribus, adeò perbellè pœnitentis mores, & eiusdem naturam, qualis pro rectè, & Christianè viuendo esse debeat, delineatam in Sacris literis annotauit: vt certè nil sanctius, eruditiusvè exprimi possit.

*Moraliter
quid Cry-
STALLUS.*

Gemma hæc, vt iam est expositum, est clara, Ita luci per-
uia, vt literas, & alia, quæ in ea ponuntur manifestet, est
luminis susceptiua: In colore aqueo elucet: & ex succo
fit puro aqueo: Intus assumpta vbera lacte fœcunda reddit.
Sic pœnitens clarescit, in puritate splendet, dum ex vitiata
anima pro peccatis, quæ in conscientia latebant, planctu,
& diuturna lacrymarum effusione, instar Davidis Regis,
cui peccatum multis cohibitis lacrymis est remissum: con-
fessione, nec palliata contritione, illa eadem manifestet:
vnde anima per pœnitentiam, luminis diuinæ gratiæ fit su-
sceptiua; & pœnitens continentiæ, & perseuerantiæ admi-
niculo, refrigerato ardore libidinis, & restricta concupiscen-
tia carnis, non secus ac CrySTALLUS præ frigiditate durefcens,
cor solidum facit: aduersus quascumque Diaboli, & Mundi

tenta-

rentationes præmunitur. Lacteq̃ue Diuinæ gratiæ vberri-
mus, Solisq̃ue radijs, idest CHRISTI lumine accensus, res
quascumque aridas, vt animæ nocuas absumit, diuinoq̃ue
cœlesti rore opimus, lætabundus Deo gratus, & cuius con-
spicius euadit: miraberis fortasse candide Lector; quod ego
Philosophiæ studijs addictus; qui medicinam pro bono pu-
blico profiteor, parum fortasse in Theologicis disciplinis
versatus, nihilominus in hoc totus incumbam, vt rebus ipsis
naturalibus, allegorias ex Sacra Scriptura depromptas infe-
rendo, nostrum hoc opus exornare studeam. Id vnum, vt
pio Christiano dignum, proficiendi studio attribuendum
scias: & pro vita rectè, purèq; ducenda singula hæc describi.
Tu interim, qui fructus saluberrimi, qualescumque sint, ex
hisce meis lucubrationibus excipi possint, non inuitus degu-
stato: & boni consule.

ADAMAS inter Gemmas maximæ æstimationis, & multorum
nummorum: Sacerdoti illi summo adeò grata, & in venera-
tione habita, vt Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum
festiuis diebus, quibus talari, & supertalari veste, scapula-
rioque Pontificio indutus Sancta Sanctorum intrabat, & Po-
pulo sese conspiciendum dabat, vt ex Rabbiorum placitis
habetur, super pectus gestare soleret: ad hoc potissimum,
vt si quæ in Adamante illo, ob magnitudinem, & raritatem
pretiosissimo, fieret in colore mutatio, quid boni, malivè
(sic annuente Deo) populo contingere posset, præfagire-
tur: Gemma olim, non nisi Regibus, & ijs paucis cog-
nita: & si hisce nostris temporibus copiosa sit huius copia:
Crytallum, quæ affabrè admodum imitatur, & cognatio-
nis vinculo illi est coniuncta: tùm quia ex succo non dissi-
mili ei, ex quo fit Crytallus gignatur: tùm quod etiam
vt quæuis alia gemma suam propriam habet matricem, è
lapide quodam formatam, in qua veluti fœce quadam, si-
cut in summo quasi scoria, succo destillante, non secus ac
infans in vtero materno sanguine, nutritur: vndè videmus
Smaragdum Præssio, Silici Iaspidem; Sardam Onychi innasci,
& sic de alijs) à Crytallo, vti matrice sua suscipit natalia.
vndè

Vnde Plinius. *Indici* (inquit) *non in auro nascentis, sed qua-* Lib. 37. c. 4
dam Crystalli cognatione (& hic tamen est inter præstantissi-
 mos, maximè laudatus) *siquidem & colore translucido non dif-*
fert, & laterum lauore turbinatus in mucronem, aut duabus con-
trarijs partibus, quò magis miremur, vt si duo turbines latissimis
suis partibus iungantur. Quamuis autem claritate huic plu-
 rimum sit consimilis, videtur tamen Crystallo paulò obscu-
 rior, aut non nisi elanguidus, & si nitorem hac viuatiorem,
 & robustiorem fundat, vt non modo splendeat, sed rutillet
 quoque, & emicet. Adamanti tantam naturaliter inesse
 duritiem, & soliditatem tradit Plinius, vt nulli violentiæ
 cedat, nec ferro, nec incude possit infringi; quinimo eius
 ictum ita respuat, vt ferrum vtrinque dissultet, incudesq;
 etiam ipsæ vulneribus acceptis dissiliant: sed nec igne do-
 mari valeat; humorem habēs huius calore firmiorem, ob na-
 tiuam siccitatem, validiore in concretionē, frigoris densa-
 tione, concurrente, aut, ex Alberto, præ intensa huius gem-
 mæ frigiditate, porri adeò strictè coarctantur, vt ignem in-
 gredi non permittant: Vndè Serapio, Adamantem frigi-
 dum, & siccum in quarto gradu esse, scribit: qua fortasse
 temperamenti natura motus Plinius censuit, ignis ardore
 adeò non liquefcere, vt nunquam incalescat: & ex Xeno-
 crate, igne non modò fœdari, imò puriorem fieri habetur.
 Quamuis autem hæc Gemma sit inuicta ferro, ignem pro-
 ludibrio habeat; nihilominus, mirum dictu, quicquid vis
 ignis efficacissima pro debellanda tanta duritie operari mi-
 nimè potest; modò Hircus (ex quorundam sententia) *Pé-*
troselinum, vel *Silerem Montanum*, aliasque plantas diure-
 ticas, depascatur, & illis aliquandiu fuerit saginatus, vi-
 numque biberit, illius cruore recenti & calido, in quo sit
 macerata, id omne perfici. Quod Plinius hisce verbis no-
 bis significare studuit. *Siquidem inuicta illa vis duarum vio-*
lentissimæ naturæ, rerum ferri, ignique contemptrix, hircino rum-
pitur sanguine, nec aliter quam recenti, calidovè macerata: cuius
 effectus rationem caliditati sanguinis hircini attribuere vi-
 detur Isidorus, cùm capite proprio de Hirco lasciuo ani-
 mali,

Loc. cit.

Lib. 2. tract.

2. cap. 1

Lib. aggreg. c.

191.

Loc. cit.

Loc. cit.

Lib. 12. c. 1

mali, & peculeo, feruentique semper ad coitum agens: hæc habet. *Cuius natura adeo calidissima est, ut Adamantem lapidem, quem nec ignis, nec ferri valeat domare materia, solus huius cruore dissoluat.* Quod & alibi diffusa magis oratione (de Adamante Indico tractans) hisce verbis explicat. *Hic nulli cedit materia, nec ferro, nec igni, nec unquam incallescit. Unde & nomen Græca interpretatione indomita vis accepit* (ab *α* scilicet priuariua particula, & *δαμνέω* verbo, quod domo, & supero significat; ac si dicas indomitam Gemmam) *sed dum sit inuictus ferro, ignisque contemptor, Hircino rumpitur sanguine recenti, & calido maceratur, sicque multis ictibus ferri perfringitur: cuius fragmentis sculptores pro Gemmis insigniendis, perforandisque utuntur.* Hæc Isidorus, Plinij dictis assentiens. Quæ singula an vera sint, fabulosave, cuius ex hoc patere potest; tantum enim abest, ut Adamas mallei ictum respuat, & non nisi sanguine hircino rumpatur, ut etiam absque hoc in scobem malleo redigatur: nec non facillimè pistillo ferreo in mortario confringi, & attri soleat: quò eius scobe alij Adamantes expoliantur; non enim à quapiam alia re, quàm à propria scobe exteritur, & expolitur. Hoc vnum tamen scio, quotidiana experientia comprobatum. Hircinum sanguinem ritè præparatum, non Adamantem, sed lapidem in renibus, & vesica frangere; Et apud nos extat compositio quædam ex hircino sanguine, cuius usu felicissimo euentu; quamplurimos lapides non semel comminuimus.

ADAMAS, qui tamen præcellentis sit bonitatis, vim Magnetis frangere ex Plinio, nec non ex Sancto Augustino habetur; is etenim iuxta ferrum positus, non patitur illud attrahi à Magnete, vel si admotus Magnes ferrum traxerit, per quandam violentiam illud rapit, atque aufert: Pace tamen præstantissimorum horum hominum, penes quos fides esto, dixerim, me sæpe sæpius id experiri voluisse, neque tantam in illo vim deprehendi. Vti & fabulosum esse reor, quod à quibusdam asseritur; Adamantis aciem, plumbo propter Argenti viui cum hoc commixtionem, obtundi. Hoc vnum tamē dicam,

*Loc. cit.
Lib. 21. de
Civit. Dei ad
Marcellinū
cap. 4.*

dicam, Adamantem, modò tamen exquisitæ sit bonitatis. ubi incaluerit, festucas; non secus ac Succinum attrahere. Reconciliationis, & Amoris Gemma à veteribus Philosophis dicitur, quod dissidia intermaritum, & uxorem si quando hæc à viri gratia decesserit, edulcere, componereque, & hostilem furorem compescere, consueuerit, potissimum læuo alligata lateri.

Somnia illa vana repellere existimarunt; quæ potissimum ex euaporationibus à corrupto humore eleuatis ad organum phantasæ, vel sensus communis oriuntur, imprimantibus sensum, vel phantasma rei, à qua deciduntur, vt cum Galeno loquar: vndè Anachites à nonnullis dicitur, quod pauitantium animos, à vano metu liberet. Contra venena, amuletum esse præsentaneum testantur. Incantationibus, fascinationibusvè resistere dicunt: Adeò enim cacodæmonibus inuitus perhibetur; vt gestantem ab incubis, & succubis tutum esse, affirmant. Dentes abstergere, & mundificare testatur Serapio, experimento factò: ob virtutem quam habet fortiter abstergendi.

Lib. de somn.

Loc. cit.

Cæterum vt aliquid etiam allegoricè de Adamante dicatur: ex illa duritie, indomitaque vi, qua præ cæteris gemmis est à natura insignitus; traxit illud Adagium, quo obturata, aliqua mentis destinatio, quæ nulla possit ratione, loco dimoueri, significatur. Qua de re homines illi Adamantini vocantur, qui, vti Adamantino semine procreati, ac Adamantinâ tunicâ vestiti, inexorabiles, aut infatigabiles cum sint, in suo sensu adeò pertinaciter abundant, vt à proposito neutiquam flecti possint: de quibus Hesiodus.

*Allegoricè
quid Adamas.*

Durus at is animus solido ex Adamante creatus.

Hacque de causa Ditis pectora Adamantina, vti dura, & implacabilia à Poëtis finguntur: & illustris ille Poëta Mantuanus, Virgilius, inferorum portas, & columnas ex solido Adamante fabricatas esse, hisce carminibus descripsit.

Lib. 6. En.

---- *Solidoque Adamante columnæ*

*Vix ut nulla Virum, non ipsi exscindere ferro
Cælicolæ valeant.*

D d

Qui-

*Adamus
Anagorica
quid.*

Quibus addere placet nomen Adamantis CHRISTO in Sacris literis tribui, veluti Amos vij. nam ubi vulgata editio legit. Ecce Dominus stabat super murum litum, & in manu eius trulla cæmentarij. Septuaginta interpretes transtulerunt. Ecce Vir stabat super murum Adamantinum, & in manu eius Adamas. In quem locus D. Hieronymus multa differit de Adamantis natura, & inter alia docet, durissimum esse, & indomabilem, paruum, & indecorum, atque in Electri similitudinem venena deprehendere, & maleficis resistere artibus (quod & à nobis in superioribus est annotatum) tunc addit. *Talis est Dominus, & Salvator, qui semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, ad Philippenses 2. de quo Esaias scribit, non est species ei, neque decor. Hic stat super murum Adamantinum, idest, super Sanctos, & Apostolos suos; quibus donauit, ut & ipsi Adamantes vocarentur, & à nullo superari dicerent: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, & angustia, &c.*

Rum. 8.

Aduertit etiam D. Hieronymus, Adamantem licet indomitum, tamen Hirci sanguine posse frangi: in quo docet, difficultatem exprimi conseruandæ castitatis; quia nimirum, præstantissimi quique Sancti, & si fortissimi sint, & Adamantini, sæpè tamen mortiferæ libidinis calore dissoluantur. *Hæc enim (inquit) sanguinis Hircorum, & ipsius Hirci dicetur esse natura, ut sit ad libidinem calidissimus, & quod ignis edomare nequeat, solus illius dissoluat cruor.*

*Super Ezechielem
chiel. cap. 1
Adamus
Tropologica
quid.*

Adamus viri iusti symbolum gerit, auctore Hectore Pinto, penes quem hæc extant.

Adamantum quatuor sunt genera, nempe Indicus, Arabicus, Macedonicus, & Cyprius, sed inter ceteros Indicus tenet principatum. Est enim indomabilis, & durissimus, victor ignis, nunquam incalescens. Hic dissidet cum Magnete lapide: tantaque illi vis est, ut iuxta Magnetem positus, ferrum ab eo abstrahi non sinat, aut abstractum ad se rapiat. Eodem modo Vir iustitia insignis, firmus est, & constans, victor ignis calamitatum, nulla flammarum dolorum vi ita incalescens, ut comburatur, & constantiam amittat. Tantumque est illi cum mundo dissidium,

ut

ut in mundo collocatus, non patiatur ab eo homines abduci, & attrahi: sin autem mundus, instar Magnetis eos ad se rapiat, dat operam, ut consilijs, monitus, vita, & exemplo eos ad se abducatur, trahat ad verum decus. Et quemadmodum Adamas venena facit inuicta, & lympotiones, vanosque metus abigit, & expellit; sic ille ostendit hominibus vitiorum venena, ut ea detestentur; hortans illos, ut inanes timores, vanasque sollicitudines depellant: & animi quietem studeant adipisci. Haftenus Pintus. Hæc de Adamante, quæ sicuti proluxa oratione recensita sunt, ita omni animaduersione digna arbitrati sumus. Et quamuis locus hic expostulare videatur, ut lapides illos enumeremus, qui proximè ad naturam CrySTALLI accedunt; ut Asteriam, Seleuitem, & ijs cognatos: attamen quia intentio est nostra, sub hac incæpta classe lapides illos pretiosos solummodo perstringere, qui verè Gemmæ nuncupantur, natura nitentes quidem, sed rari, atque parui, prænarratos suis locis distribuemus. Interea cæteras Gemmas, quæ penes CALCEOLARIUM expositæ habentur, prosequemur.

INTER Gemmas illas candidas, & perspicuas, quæ motione varios ostentant colores, OPALVS summi habetur nominis: pulchritudine namque sua, quasumque Gemmas, etiam si nobiles, superare creditur: cum colores quosumque præstantissimarum Gemmarum, in vno corpore collectas simul reddat. Et si non desint qui dicant, Carbunculum omnium Gemmarum Gnomonem, & Regulam esse; quibus tamen refragatur Plinius, huic Opalum præponens, quod Carbunculum, dum inclinatur, flamma vincat; agens enim de pulchritudine, & nobilitate Opalorum hæc habet.

Minimum, idemque plurimum ab ijs differunt Opali, Smaragdis tantum cedentes (de quibus præcedenti capite tractauit) India sola, & horum est mater. Atque ideò eis præciosissimam gloriam compositores Gemmarum, & maximè inenarrabilem difficultatem dederunt. Est enim in ijs Carbunculi tenuior ignis, est Amethysti fulgens purpura, est Smaragdi virens mare, & cuncta

Lib. 37. c. 10

pariter incredibili mistura lucentia : Alij summo fulgoris argumento colores pigmentorum aquauere : alij sulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accensi, &c. Ex quo mirum videri non debet, si antiquitus tanto in precio, & existimatione fuerit hæc Gemma, vt Nonius ille Senator ob insignem illam, quam habebat, & qua plurimum gloriabatur, maluerit omnia sua bona euertere, & dignitate Senatoria priuari, quàm Marco Antonio expositulanti tradere. A quo (referente Plinio) postmodum fuit proscriptus. Opalus vti præ colorum varietate, quas mutatione ostentat, insignis est, tot etiam illi inesse virtutes enarratur, quot habet colores : Inter quas hoc peculiare habere dicitur, quod oculos se portantis seruet illæfos, & acutos, sed aliorum circumstantium oculos obducta nube recondit ; vnde quadam acrisia percutit, vt non videant, vel aduertant quæ fiunt coram eis, & ideò asseritur, furtis tutissimum esse patronum. Pæderos à Græcis dictus est. *από τῆ παιδός καὶ τοῦ ἔργου* à puero scilicet, & amore, quod pueri, & amoris pulchritudinem sua venustate referat ; vel propter eximiam pulchritudinem, puerorum amorem ad se alliciat. Vulgò Girasole, & Scambiacolore nominatur ; Scaliger sumpta ab hac Gemma denominatione ; Serpentes quosdam, aspectu horribiles, innoxij tamen, nisi irritentur, quos ortonum pedum esse scribit. Pæderotas vocat, pueros enim diuturno, contentoque aspectu, quod horum amore capiantur, sine vlllo maleficio contuentur.

Loc.cit.

*Exere. 183.
disp. 4.*

*Lib. 7. de
subtil.*

PSEVDO OPALVS Cardani, Gemma sic ab ipso nuncupata, quod multum ab Opalo degeneret : non enim est ita perspicuus, quamuis varietate colorum niteat ; & pupilla modò radiat ; modò clarius, modò obscurius. Vt cernere est in oculis Catti, seu Felis, dùm in tenebris aliquid admirari hoc animal videtur. Stupentibusque, nec vsquam dimotis oculis inspicit id, quo delectatur : vnde & oculus Catti, seu Felis dicitur. Hinc traxisse illud prouerbiū crediderim *Ασπὴν ὀφθαλμοῦ*, idest fixis oculis intueri : in illos potissimum dictum, qui attentius, accuratiusque considerando,

do, fixius intuentur. Testatur Cardanus se vnum habuisse, quod altera ex parte candidus, ac lacteus videtur totus, ex altera autem fuscus admodum totus etiam, adeoque fuscus, ut etiam obscurus appareret: nec hoc illi ex lucis varietate contingebat, quandoquidem seu ad lumen, seu versus tenebras verteretur, album semper colorem ex ea parte ostendebat, qua albus videri solebat, fuscum verò ex alia. Itaque eadem superficies sola aspectus varietate ex aduersis partibus conspecta, colores duos penè ex toto contrarios ostendit, notat Cardanus. Gemma hæc tanti est apud Indos pretij, ut illis sit persuasum, eius, qui hanc possidet, facultates non posse imminui, sed semper in dies augeri, incrementumque facere.

Loc. cit.

ONIX Gemma, inter preciosissimas illas Gemmas enumerata, quibus magnus Propheta Moyses, institutione diuina, admonitus, Aronis Summi Sacerdotis, habitum exornari iussit; inter opacas colore candido Gemmas meritò censenda; habet namque specularem, & valdè politam naturam, cuius vi ad modum speculi imagines, & figuras, obscurius tamen, repræsentat: præ colore igneo, nigro, & carneo, quibus nitet, laudatissima. Causa nominis: quod, ex Sudine (referente Plinio) & ex Isidoro, in Gemma sit permixtus candor vnguis humanæ similitudine. Vnde Columella, Pruna quædam, Onychina vocat, quæ Onychis, idest vnguis similitudinem, formam, & colorem, habent, quorum etiam condiendi modum edocet: nec non Plinius de Pyrorum varietate, & bonitatis nobilitate agens. Pyra Tarentina, & Signina à quibusdam, à colore testacea appellari tradit, sicut Onychina purpurea; & apud Galenum Onychitis Cadmia legitur, à varietate colorum, quibus est referta, instar Onychis Gemmæ denominata. Non desunt, inter quos est Hieronymus Cardanus, qui existiment, Onychem esse Alabastrum Antiquorum, ex quo Pyxides pro seruandis vnguentis fiebant. In quibus ob suam frigiditatem, diutissime odores conseruabantur: vnde etiam Onyx pro eodem lapide sumi capit: ad quod hoc versiculo allu-

Lib. 37. c. 7

Lib. 16. c. 3

Lib. 12. c. 10

Lib. 15. c. 15

Lib. de simp. medic.

Loc. cit.

Lib. 7. alludere videtur Martialis.

Unguentum fuerat, quod Onyx modò parua gerebat.

Lib. 9. de sim
pl. medi. fac.

Lib. 2. c. 13

In Onyche plures inesse effectus noxios ex Dioscoride habetur; collo namque suspensum, vel digito portatum tristitiam, & timorem excitare, lites multiplicare, animos ad rixas commouere, in pueris saliuam superfluam, & noxiam, excitare asserit. Hoc idem legitur in libro illo Galeno ascriptus de incantatione, adiuratione, & suspensione; & alibi hæc habet. *Et Alabastrites vocatur unguis in medicina usum conuertitur combustus.* Quidam eum bibendum dant stomachicis. Mirari liceat Albertum illum Magnum, qui hanc Gemmam roborare vires, audacemque reddere doceat: hoc etenim eius naturæ repugnare videtur, quæ sua frigiditate spiritus vitales potius constringit, ac in vnum cogit, unde tristitia oritur, timor, & insomnia terribilia; quàm quod illos fecundos ad audaciam reddat. Onychem & hoc peculiare habere traditur: si infirmo oculo adponatur, quasi rem sensatam, sine molestia, & noxa subintrare, & circumferri, humoresque contrarios excernere. Quod etiam commune videtur lapillis quibusdam paruis opthalmicis, de quibus suo loco erit sermo.

Lib. de Bellis
Mithridatic.

Postquam autem dictum est superius. Ex Onyche antiquitus vasa preciosissima fieri consueuisse, ad odores delictiores reseruandos; vt quid non sine admiratione scribendum referam, quod ab Appiano Alexandrino in re proposita traditur. *In Talauris (sic scribit) quam Urbem Mithridates habuerat apparatus promptuarium M. M. Poculorum ex Onyche Gemma factorum, compactorumque auro inuenta sunt: multæ Phyalæ, Spyzteresque, calices, lecti, sella, ornatissima omnia. Item frena Equorum, pectorales, humeralesque, phaleraque gemmata, aurataque.* Quibus recipiendis, percensendisque triginta dies Quæstor insumpsit: Eorum pars à Dario Hyſtapsis filio successoribus per manus tradita fuerat: partem ex Ptolomæorum Regum gaza Cleopatra penes Coos deposuerat. Partem ipse paraue- rat, ac collegerat elegantioris suppellectilis percupidus. Hæc Appianus. Quæ singula, & si fortasse parum ad rem, transcribere non

non piguit : quò lectorum animi ad illud oblectamentum excitentur, quod ex Historiâ percipi solet : vti etiam in quanto vitæ luxu, & rerum apparatu Regio Principes illi Viri antiquitùs vitæ tempus traducere solerent, quam facilimè ex hoc coniectari liceret : quod etiam Cornelij nepotis auctoritate confirmari hoc potest : is tradit : *Magno fuisse miraculo, cum P. Lentulus Spinther amphoras ex Onyche, & vrceos magnitudine cadorum ostendisset. Vasa etiam ex hac Gemmâ in conuiujs antiquorum in vsu fuisse, nos edocet hoc hexametro Martialis,*

Lib. 10.

Paruas Onyx vna ponetur cœnula mensa.

Illud porrò animaduertere iuuat, huiusmodi lapidem perbellè typum gerere mundanæ felicitatis, ac deliciarum. Siquidem auctore Dioscoride, vt superiùs est dictum, Onychini Zona collo appensa mœrorem, tristitiamque affert ; id quod in delectationibus terrenis, atque delicijs in dies experimur : mœrore quippe, ac tædio illos afficiunt, qui seipsis dedunt : meritoque legimus Onychinum lapidem inueniri in terrâ Heiulath, quod interpretatur dolens. Vndè eleganter de more Sanctus Gregorius scriptum reliquit ; *Hoc distare inter delicias corporis, & animæ quod corporales delitiæ protinus in fastidium per sacietatem vertunt ; spirituales verò tanto amplius exuriuntur, quanto comeduntur.*

Tropologic.

Gen. 2

Hom. 36. in Euang.

ONYCHINÆ Gémæ lapides illos vti ex huius profapia, quos & non paucos habet CALCEOLARIUS, substituere placuit, qui cum à diuersa exhalatione generentur, ita colorem, & substantiam diuersam sunt adepti : in colore namque nunc albi, nunc nigri, nunc subrubicundi, nunc varijs coloribus distincti, conspiciuntur. Niccoli que vocantur : & si rectius, qui candidis Zonis sunt interpolati, Niccoli veniant nuncupandi, quasi Onyculi, quod ex colore candido Onichino, cum alijs coloribus mixto, seipsos demonstrent. & Albertus Onychinos appellat, inquiens, *In nostris Onychinis multos colores inueniri, albos, nigros, & rubicundos, Qui tamen omnes fricati similitudinem exprimunt vnguis humani :*

Lib. 2. de lapid. c. 13.

mani: Gemmarij hosce lapides vario modo scalpunt. Si enim crusta alba alteri nigræ superposita sit, aut secundum alios colores, vt rubens, albæ, aut nigræ, aut è conuerso, scalpunt in superiori imaginem, vt inferior veluti stratum sit. Inter vulgares homines sub Camei nomine sculpuntur, poliuntur, & venales fiunt. Camæ à nonnullis vocantur, sumpta denominatione à voce Græca καίμα, quod est idem quod incendium: dicunt namque in locis sulphuris, & calidis inueniri: & curare Hydropem in puluere sumptus, affirmant.

Loc. cit.

NICCOLVS (ex Cardano) gestantem tristem, & audacem facit, & somnijs terribilibus agitat; nam spiritus adeo cogit, vt tristitiam, & turbationem moueat. Refert etiam Amethystum somnia mouere: vndè Chalam dicitur Hebraice, quod est somniare, teste Rabbi Alen Ezra: extant, & apud nos variæ Niccoli species, diuersis coloribus notati, præ cæteris verò vnus, oculum dices, qui ferruginei est coloris in supremo, instar pupillæ, albugineum habet colorem candido circulo inclusum, reliquum corporis in opaco nigricat: in alijs duobus Neronis, & Galbæ Cæsarum à peritissimo artifice sunt sculptæ imagines.

EX Gemmis viridibus, quæ à nostro CALCEOLARIO, cuius rerum naturalium studioso expositæ, & contemplandæ humanissimè exhibentur Smaragdo, ex Climate Orientali nuperrime transportato, primam sedem esse designatum videbit: nec immeritò quidem. Gemmarum etenim omnium virentium, multis nominibus; quæ singula explicare nullius nobis erit tædij, principatum obtinet. Hic vt omnimoda eius natura, & origo habeatur, in lapide conspicitur ponderoso satis, cuius ima pars marmorea est, lapidem crediderim, colore quasi cinereo, sed suboscuro conspersum. Reliquum lapidis corpus Marchesitam dices, aureis guttulis vndequaque splendentem: in qua tamen, ac si sit naturæ rudimentum quoddam, Smaragdus semialbicans, & femiuirens conglobatus cernitur. Lapidis pars superior
Smarag-

Smaragdum non mediocris magnitudinis, vt in proprio naturali loco fouet: quia optimus, spissè, & acriter viret: præ cuius eximiâ viriditate, & nomen (ex Isidoro) sibi est adeptus. vndè Lucretius.

Lib. 16. c. 7

Grandes viridi cum luce Smaragdi.

Lib. 4. 227

Et quasuis herbas, frondesque virentes, comparatione factâ, superare fatereris. Huius totum corpus, quod absque ullo sit vitio, & à quacumque fraude immune, non modò splendens, sed etiam è liquido translucidum est, ita vt fulgere videatur. vt non abs re (sic referente doctissimo Pererio) Smaragdus Hebraicâ voce, Barechet, dicatur, deriuata à Barach, quod significat fulgurare, seu fulgorem, emittere.

Disp. 7. in c.
4. Apoc.

Quidam (vt aliquid etiam de eius natiuo solo habeatur) nec indocti Viri, & huiusmodi rerum minimè incuriosi. Inter quos est omni literarum genere ornatissimus Scaliger, & si ex sapientum scientiâ hoc exprimat, putant habere Smaragdum principia sua, & originem ab Ære: nec abest, vt Scaligeri verbis utar, ratio à suspitione.

Exc. 108
disp. 4.

Tùm quia ærugo viridis, tum quòd Smaragdus eo indicio probatur, si affricatus Lydio lapidi reddet æris colorem: hoc enim modò mercatores Indos consulere veritati, nevé decipiantur, certum est: & si ex succis viridibus originem, trahere scribat Agricola. Locus hic expostulare videtur, vt & nos etiam excellentias illas non sine commemoratione relinquamus, quibus multis, ijsque profectò insignibus, veluti in Epithomen quandam ex varijs auctoribus, præcipuè verò ex Plinio nostro collectis, Smaragdum præfulgere ab eodem Pererio traditur. Indignum enim aliquid, nos hisce scriptis fecisse, iudicari non iniuria posset, si Gemme illius eximias qualitates, quæ & à Viris Principibus maximâ in æstimatione, venerationeque est habita. Vti etiam posita est quartum fundamentum cœlestis Ciuitatis Hierusalem. sicco vt dici solet pede præteriremus.

Lib. 4. de
caus. & ort.
subter.

Apoc. 22.

Quarum prima est in eximiâ viriditate, quâ superat viriditatem herbarum, & frondum, prorsus adeò, vt quælibet alia res viridis cum Smaragdo composita, & comparata, non

D d videat

videatur virere: suâ etiam viriditate proxima sibi colorat; & in tantum tenax est suæ viriditatis, vt neque in umbrâ, neque in Sole, nec iuxtâ lucernas secundum coloris reperi- tum mutetur.

Altera excellentia Smaragdi est in humani obtutus oblectatio- ne; nullius enim coloris aspectus oculis gratior est, quàm Smaragdi. Nec est quicquam, quod libentius, auidiusque intueamur: eius namque viriditas & implet oculos, nec fa- tiat tamen, eorumque ex intentione ad alia, lassitudinem, viridi leuitate demulcet, ac recreat, & visum ad sui crassi- tudinem facilitate translucidâ transmittit. Et corpus eius si politum fuerit rerum imagines reddit. Nero certè Gla- diatorum pugnas Smaragdo spectabat. vnde & Neronis Gemma dicitur.

Plin. loc. cit.

Tertia excellentia est in magnitudine, Theophrastus prodidit à Rege Babylonæ ad Regem Ægypti missum esse Smarag- dum quatuor cubitorum, & in delubro Iouis apud Ægyp- tios reperiri obeliscum ex quatuor Smaragdis longitudine quadraginta cubitorum, latitudine ex vnâ parte quatuor cubitorum, & alterâ duorum. Appianus Grammaticus tradidit memoriæ, fuisse in Labyrintho Ægyptio Seraphim Colossum ex vno Smaragdo nouem cubitorum. Sed quò minùs vetera relinquimus? memorat Krantz. Metropol. Federici Imperatoris sæculo, Sulthanum, Cantharum ex Smaragdo capientem sextarium Balsami: dono misisse ad illum.

Lib. 7. c. 5

Quarta excellentia est in multiplici eius mirâque varietate: duodecim enim species numerantur: sed Scythici omnium optimi; nullis enim nec maior est auctoritas, nec minus vitij, tantaque duritiâ, vt sculptura vulnerari non que- ant.

Quinta excellentia in medicâ virtute, ac facultate aduersus morbos: tradunt enim valere Smaragdum contra calculos, contra lepram, contra canum morsus, cum rabie aguntur, & in vniuersum contra venena. Topatus ait valere con- tra morbum caducum, & contra fluxum sanguinis, & secun- dum

*In cap. 28.
Exod.*

dum aliquos contra illusiones, phantastices, & deprauatam imaginandi facultatem. Quibus singulis hæc etiam addere liceat. Smaragdum suspensum ad coxam mulieris (ex Serapione) partum accelerare: & collo appensum ita ut ventrem tangat, ad iustum tempus foetum retinere creditur. Dysentericis prodest ebibitus, ex Auenzoar testimonio, siue exorientur intestina, aut ab humoribus acutis mordicantibus ipsa, siue ex veneno ebibito acuto. Vti etiam expertum est. quod suspensio Smaragdi in dysenteriâ, & Hæmorrhoidibus, existit mirabilis efficaciam, & iuuamenti: si suspendatur scilicet super ventrem primum, & alius ponatur in ore, sine trituratione, & liberat incontinenti.

Cap. 184

Laxios motus compescere posse, natura Smaragdi, ex Serapione, frigida, & sicca, nos edocet, apta admodum ad effrenandos Veneris incensuos, quod etiam doctissimus vir Georgius Agricola hisce verbis pulcherrimè explicat.

Loc. cit.

Smaragdo motus obscenæ voluptatis valdè est perniciosus. Siue enim mas, siue fœmina, dum commiscant corpora, sic eum gestet, ut contingat cutem, vel à collo pendulus, vel annulo gestatus dirumpitur. Cuius rei rationem hisce verbis explicat Cardanus. Frangi verò Smaragdum in coitu quandoque experimento comprehensum dicunt. Ut ut res se se habeat, fragilior omnium gemmarum est Smaragdus. Cum verò abundanti, tenuique humido concoctio accesserit, calore vexata dirumpitur: nam humidum concalescens in aërem transit, maiusque occupat spacium, unde dirumpit: inclescere plurimum corpus in Venere, & anhelitus frequentia, & sudoris aduentus etiam quandoque docet, calorque hic magis imprimit, quia non quemadmodum in exercitationibus sensim dissolvitur. Hæc Cardanus.

Lib. 6. de natur. sess.

Lib. 7. de lapidib.

Sexa Smaragdi excellentia petitur à multiplici eius significatione mystica: nam quæ de quinque Smaragdi excellentijs paulò ante diximus, ea secundum mysticam interpretationem accepta rerum spiritualium, & cœlestium multa, & præclara suppeditant documenta; de quibus differuerunt Sacrarum literarum explanatores. Mihi ad præsens satis fuerit, mysticam Smaragdi significationem, quam super

Apocal. cap.
21

Vener. Beda explicat, hoc in loco referre. *Smaragdus* (inquit) tanta viriditatis est, ut etiam herbas virentes, frondesque, & gemmas superet omnes, inficiens circa se viriditate re-percussum aërem: qui meritò & viridi proficit oleo, quamvis natura imbuatur. Cuius genera sunt plurima, sed nobiliores frigora Scythica ferunt. *Smaragdus* porrò significat animas fide semper virentes; quæ, quò magis aduersitate sæculi, seu frigore Scythico, premuntur; eo magis hereditatem immarcescibilem, & æternam conseruatam in cælo, & mente concipere, sperando, & in proximos spargere satagunt, predicando: quæ etiam internæ pinguedini charitatis ad contemptum mundi proficiunt.

Natalis etiam *Smaragdi* locus pulchrè congruit mysterio: est enim terra locuples, & auro, gemmisque affluens, sed deserta, & inhabitabilis propter Gryphes, feras videlicet volantes: sunt enim quadrupedes, corpore quidem Leonibus, capite verò, & alis similes Aquilis. Cum istis dimicant *Arimaspi*: vno tantum oculo in media fronte insignes: mira cupiditate, & *Smaragdos* rapientibus *Arimaspi*s, & feris custodientibus; huiusmodi desertam terram, virtutum thesauris abundantem, adierat *Psalmistæ*, cum dicebat, *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. Id est à mundi illecebris animum elongando subtraxi.* In hac terrâ preciosos thesauros, & desiderabiles, inuenire se, cum delectabili quadam admiratione manifesta, dicens. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te: & cætera, quæ sequuntur, vsque ad finem Psalmi.* Contra *Gryphos* autem, spirituales semen Diuini verbi, & virtutum gemmas nobis præripere conantes, quique Sanctorum inuigilant, simplici per cœleste desiderium intentione; quasi vno tantum oculo admirandi, ut gemmam fidei, cæterarumque thesauros virtutum inuestigare, & effodere queant. Quò enim quæque virtus sublimior est, eò pauciores habet cultores, grauiioresque ab immundis spiritibus persecutiones patiuntur. Hi etenim velut *Gryphes* meritorum deiectione terrestres, sed superbæ mentis altitudine volucres, diuitias spirituales non sibi ad vsum possidere,

Psal. 54

Psal. 30

dere, sed hominibus auferre indefesso labore decertanti.

Hæc Beda. quæ etiam à Solino in mundi memorabilibus eruditè admodum explicantur.

Cap. 24

Et si Gemma illa, cui Prassij nomen est attributum, Prassitisque est Theophrasti, inter viridantes vilioris turbæ à Plinio, nec non ab Isidoro ponatur. Nihilominus cum ex Alberto Magno, Domus, materia, & palatium Smaragdi esse dicatur; quia in ipsa inclusus, vel ei affixus frequenter reperiatur; ut rerum varietas repræsentetur, quibus natura ipsa gaudere solet, & ob hanc cum Smaragdo cognationem, cum & hi, ut Berylli ex succis viridibus fiant; non abs re fore duximus, post Smaragdi tractationem, quæ de Prassio annotare est datum, & eiusdem Etymum breuibus perstringere. Sic dictum scias à viriditate, quam sibi in natalibus est adeptus, Porrorum caudis, succovè haud ablimili: *πράσιν* enim Porrum est, genus oleris notissimum ex Plinio. & *πράσινος* colorem viridem porraceum significat; hinc vestes è viridi lana prasinæ dicuntur. Martialis

Lib. delapid.

Lib. 37. c. 8

Lib. 16. c. 7

Lib. delapid.

c. 14

Lib. 19. c. 12

Lib. 10

De nostra Prasina est Synthesis emptæ togæ.

Vel ut alij, à Prassio planta Græcorum, Marrubio Latinorum: illa tamen planta, quæ à Dioscoride Ballotæ vocatur, Marrubiumvè nigrum, quod ad virorem fuscum porraceum vergat: ut ex hoc dici liceat; huius Gemmæ colorem, & si viridem, pinguiorem tamen esse Smaragdi colore, non vibrare, nec oculum reficere, ut hunc, & obscuritatem retinere saltem in quibusdam eius partibus, hacque de causa, gemmam pinguem, & purulentam esse nuncupandam; & si luciditatis aliquid in se habere intuenti appareat. Alia, etiam ex hac stirpe asseruatur, quæ viridis cum sit, maculis nonnullis sanguineis, ut proprijs notis, est conspersa: ut & alia virgulis quibusdam candidis in colore viridi distincta. Grammatiam esse propriam dicunt aliqui: quæ singulæ Prassij species à Plinio annotantur. Prassium & si secundum aliquos, nihil conferre dicatur, nisi quod vireat, & deceat auro. Confortare tamen visum, oculorumque caligini conferre, nec non & cum Iaspide, & Smaragdo virtutes

Lib. 3. c. 100

Loc. cit.

*Lib. de lapid.
c. 14.*

tutes multas habere communes, testis est Albertus. Nec defunt, qui ad confortationem cordis valere affirmēt, quod etiam de Smaragdo dicitur, qui perspicuitate substantiam spirituum recreat. Tradunt pariter Prassium veneno præsente statim viriditatem, amittere, qui tamen cum abluatur, recuperatur.

Loc. cit.

MALACHITES Gemmis hisce prænarratis accumbit: est enim ex Gemmarum viridium stirpe, quæ tamen non tranflucent; spissius namque virens pallida est; nebulosa tota, & opaca, quasi pinguedine sit aspersa, ut Smaragdo in colore similis videatur, sed spissioris, densiorisque viroris existat: Nomen ex Plinio, à Malua, quam Græci *μαλάχη* vocant, est sortita, non quidem ab eius flore (ut nonnulli autumant) purpurascit namque; sed potius aut à folijs, seu ab earundem succo, quibus in colore similis videtur.

Loc. cit.

cap. 44.

Gemmam hanc nonmodò reddendis signis laudatam esse; sed & infantibus appensam, eos singulari facultate à periculis defendere, immunesq; custodire, tradit Plinius. quod etiam Marbodeus Poëta in eius Dactylothea hisce carminibus exprimit.

*Infantum cunas virtute sua Molochites
Protegit, & casus abigit quoscumque ferinds,
Ne teneros artus pars possit iniqua nocere,
Dat lapidi precium virtus cummulata decore, &c.*

*Lib. 7. Epid.
697. 2*

Apud Germaniæ populos inuasit hæc opinio de Molochite: quàm bona, quàm vera, dicant ipsi: gestanti, modò dono sit exhibita, nil mali posse euenire, tutumque à periculis conseruare, dicunt: quod si quis prauus euentus sit futurus, prius gemmam frangi, scindivè asserunt; portentum evidentissimum alicuius futuri infortunij. Quinimo affirmant: si gestans illam; fortuitò aut ex equo, altovè cadat, gemmam vice gestantis ictum in se ipsam recipere: quod sanè fabulosum videri poterit. Aduersatur præterea Epileptico morbo, quo sæpe sæpius in ætate puerili constituti, obneruosi generis infirmitatem, ex Galeno: facilè corripì solent; modò collo appensa gestetur, itavt carnibus adhæreat.

Sunt

Sunt & apud nos Malachites multiplices, & inter has venis nigris signatæ, vti & terrea quædam substantia, satis dura, in albo rufescens, in qua vti in matrice, variæ Malachites proprii coloris annatæ conspiciuntur.

Gemma illa hîc erit descripta, quæ porracei est coloris, guttis puniceis, & venis sanguineis, ad differentiam Iaspidis viridis, superaspera, cui & si haud absimilis videatur, differunt tamen, quod Iaspidi maculæ sanguineæ hærent, illa verò venis sanguineis interstinguitur: vt potius videatur eadem, quæ inter genera Prassij porracei coloris sanguineis punctis obhorrens, à nobis nuperrimè est recensita. Parum viridis est hæc gemma, quòd ex succis non claris, quin potius turbidis, viridibus, rubris, ac nigrore quodam infectis, in terræ visceribus concreuerit. Heliotropiumque ex huius effectu, & potestate nominatur. Græci etenim, *ἡλιος* Solem dicunt, & *τροπὴ* mutationem, conuersionemvè. Sub aquis namque si ponatur (ex Plinio, & Isidoro hoc sit dictum) & radijs Solis apponatur, ob viuacem fortè rubedinem, & viriditatem, colorem veluti croceum spargit, vt aërem obnubilare videatur. vti hæc eadem mira posse facere videtur, nam extra aquam, speculi modò Solem accipit, deprehenditque defectus, subeuntem Lunam ostendens, ac si Sol ex interpositione corporis Lunaris ad Solem eclipticas pati tenebras videatur. vndè quia mutare posse Solis claritatem videtur. Heliotropium, hoc est Solis auersio nuncupatur: quod etiam Marbodeus sequentibus carminibus eleganter expressit.

Lib. 37. c. 10

Lib. 18. c. 7

Dactyl. c. 33

*Ex re nomen habens est Heliotropia Gemma,
Quæ Solis radijs in aqua subiecto bacillo.
Sanguinem reddit mutato lumine Solem,
Eclypsimque nouam terris effundere cogit:
Denique post modicum vas ebullire videbis,
Aspergiq; foras subitæ scaturiginis imbrem,
Vt sit cum nimbos distillat turbidus aër.
Imbres de Cælo vocat: astringitque serenum.
Sed quoque gestanti dat plurima vaticinari,*

Atque

Atque futurarum quædam prænoscere rerum.
 Nosque bonæ famæ quibus est data laudibus ornat,
 Servat & incolumes producens tempora vite.
 Sanguinis astringit fluxum, pellitque venena.
 Nec falli poterit lapidem qui gesserit illum,
 Tot bona diuino data sunt huic munere gemmæ,
 Cui tamen amplior his concessa potentia fertur,
 Nam si iungatur eiusdem nominis herba. carmine
 Legitimo, verboque sacrata potenti,
 Subtrahit humanis oculis quemcumque gerentem.
 Hanc nunc Æthiopes, nunc Cyprus, & Aphrica mittit:
 Sanguinis aspersum guttis, similemque Smaragdo.

Vt vires singulæ habeantur, quibus Heliotropium præcel-
 lere dicitur, placuit carmina hæc lectori exponere. Quem
 tamen admonitum vellim, quo loci Marbodeus gestanti
 hanc gemmam, illum plurima vaticinari posse, dixit, atque
 futurarum rerum quædam prænoscere: fabulosum, ridicu-
 lumque videri; qua opinione moti Pontifices illi, qui olim
 à cultu diuino aberrabant, hac utebantur, præsertim in
 Idolorum festis, Alberto Magno sic referente: uti etiam,
 quod quicumque gerentem inuisibilem reddi, subtrahereve
 de humanis oculis dicunt; hoc Plinius manifestissimū exem-
 plum magorum impudentiæ esse tradit.

Sunt & inter has Gemmas virentes, Berylli, quibus color est
 viridis quidem, sed multum dilutus, ut in viriditate Sma-
 ragdo similes videantur, sed cum pallore: laudatissimi, quia
 viriditatem puri, & tranquilli maris imitantur. Clarius
 translucent, fulgorem quoque habent, quod eorum color
 naturalis, & si surdus, & hebes, cum ingenio artificium in
 sexangulam figuram sint redacti, percussu angulorum,
 fit excitatus: aliter enim politi non haberent fulgorem.
 Vnde Marbodeus.

Conspicuos reddit sexangula forma Beryllos,
 Quæ nisi sit hebes, his pallor inesse videtur.
 Eximios oleo similes, lymphæve marinæ
 Esse volunt, & eos probat harum gnara vetustas, &c.
 Beryllus

Lib. 2. de la-
 pid. c. 1
 Loc. cit.

Quæst. cap. 9

BERYLLVS in Sacris literis tantâ fuit habitus estimatione, vt octauum poneretur fundamentum cœlestis Hierusalem: de qua Gemma hæc ex eruditissimo Blasio Viegas excipere placuit. Beryllus, inquit, quasi aquam consideres, Solis fulgore percussam, rubicundum, & decorum colorem reddit; sed non fulget, nisi in sexangulam formam, poliendo, figuretur. Repercussione enim angulorum splendor acuitur, tenentisque manum adurere dicitur. Tradunt, Beryllo duos inesse colores, vnum viridem, pallentem alterum. Quilibet Apostolorum, propter mentis puritatem, *Myſtic.* quasi aqua clarissima, cœlestis gratiæ radium suscipit, pulcherrimusque efficitur; repercussione angulorum magis splendet: quia quò magis Apostoli laboribus premebantur, quasi fractis in lapide angulis, repercussoque lumine, magis radiabant. In sexangulam formam figurabantur, quia in hoc mundo, qui sex diebus à Deo fuit perfectus, tyrannis persequentibus, & quasi eos figurantibus, pulcherrimi, fulgentissimi que euadebant. Tenentium manus adurebant; quia eos, cum quibus conuersabantur, diuini amoris facibus inflammabant. Præferiebant colorem duplicem: quia dum cœlestia contemplabantur, virides efficiebantur expectatione præmij. cum vero ad proximos sese per actionem conuertebant, ipso labore, operumque assiduâ exercitatione pallorem quodammodo accipiebant.

BERYLLVS, vt aliquid etiam de eius viribus dicamus; contra vitia hepatis, contra suspiria, & eructationes tritus, & liquoribus permixtus, valere traditur. humidos oculos sanat; & etiam egregiè prodest eorundem contusionibus, & conuassationibus, siue pugno, seu baculo, vel alio quodam corpore graui contusio illa fuerit facta. Gestatus hominem magnificare, amorem coniugalem fouere, & coniungere, cum Sauinæ folia sibi habeat strata, tradit Albertus. Sunt etiam qui scribant, virtutem eius contra pericula hostium, *Lib. 2. tract. 2. c. 2.* & contra lites esse, gestantem inuictum, aptoque ingenio reddere.

Ceterum priusquam Gemmis hisce, præ colore viridi conspi-

cuis, umbilicum admoueamus, lapidem illum vndequaque translucidum, legentium oculis subijcere est in votis, quoniam ob raritatem, & pulchritudinem ad viuum delineari curauimus. Semisphæricam, ut cernere est, imitari videtur figuram, in cuius eminentiori parte, veluti in throno, ut magis, ac magis lapidis venustas eniteat. Achates gratiosissima Gemma, in crystallino candore efflorescens, mirificè splendet. Medium lapidis Niccolis, varijs coloribus insignitum, conspicuum redditur. Centrum Beryllos pellucidos quidem, sed in colore viridi pallentes, ut in proprio lare, fauet, & custodit. Gemma, qua meritò, & volupè FERDINANDVS GONSAGA, Mantuanus Dux, oblectari quandoque solet.

SAPPHIRVS in ordine succedit. inculpabilis certè, & cuiusque vitij expers, quod ex succis cœruleis, ob perfectam eorundem concoctionem, clavis, ex terræ matris utero natalia suscepit. Gemma admirabilis, pulcherrima, & gratiosissima, ob colorem nimirum illum cœruleum, Cœlo purissimo, & sereno, quale est verum, simillimum, quæ sola translucet: qui sanè color cœlestis sacrarum Scripturarum testimonio perbellè confirmari potest. *Viderunt Deum Israël, & sub pedibus eius, quasi opus lapidis Sapphirini* Exod. 24 (per expositionem additur) & quasi Cœlum cum serenum est: imò Theodoretus dixit, solum Sapphirum obtinere Cœli speciem, & colorem; cui adstipulatur Rabbi Zeroboam. ut non immeritò ob pulcherrimum hunc colorem cœlestem, mirabiliter cum purpura, regali omninò ornamento coniunctum (ut ex Isidoro patet) qui Sapphirum refert inter gemmas purpureas, cœruleumque semper coniungit cum purpura, & semper purpurascere scribit, illum, qui optimus, & præstans est, in armillis, & monilibus, potissimum verò à Regibus Sapphirus, ut regali honore, & dignitate dignus reponi cōsueverit: quod vetustus ille Poëta Gallus Marbodæus hisce carminibus nobis significavit: *Dact. c. 52.* & si illud Sapphiri genus intellexisse crediderim: quod aureis punctis collucere notat Plinius. *Lib. 37. c. 9*

*Sapphiri species digitis aptissima Regum,
Egregium fulgens, puroque simillima Cælo.*

Præ cuius etiam fulgore, patientissimus Iob gemmarum, cum meminisse vellet, Sapphirum primo loco posuit; ut ex illo. tanquam gemmarum præstantissimo, reliquas intelligeremus. Et ex hac gemma, ut Regibus digna, Thronus Dei repræsentatur, quod habetur Ezechielis. *Aspectus lapidis Sapphirini similitudo Throni.* Nam si cœlestis color cum purpura coniungatur, quid potest ad Regis Maiestatem significandam, commodius dici, aut repræsentari Sapphirina gemma? cuius præstantia excitati nonnulli ex Platonice Philosophis, nec ignobilis classis: qui (referente Rodigino) cum sint arbitrati, tres esse vniuersales, præcipuosque *Leff. antiq. lib. 1. c. 10.*

Lib. 40. Hic.

Apoc. 21

Tract. de 12
Gem.

Quest. 38

In Cant. 1.
Apoc. 21

Loc. cit.

mundi colores, tribus Cœli gratijs dicatos, viridem scilicet, & aureum, Sapphirinum quoque per excellentiam connumerauerunt. viridem Veneris esse voluere, atque item Lunæ; aureum Solis ab Ioue tamen, Venereque; Sapphirinum verò Ioui maximè accommodarunt. cui, Deorum supremo, Sapphirum dixerunt esse consecratum. vndè ex Pierio Valeriano habetur, Gemmam hanc & apud veteres, & apud iuniores omni ætate magna semper in celebritate fuisse; siquidem per eam, imperium, & summum Sacerdotium significari crediderunt: quod hæc cœlitus à Ioue, & Saturno vim quandam contrahat, vt ad huiusmodi res viam præparet, & facilliora hæc affectantibus omnia reddat; ita à Ioue regnum, à Saturno sacerdotium impetrari: cui pariter sacræ appellatio iure meritò attribuenda venit. Cum enim per ordinem duodecim Gemmæ, pro duodecim fundamentis cœlestis Hierusalem, disponantur, in quibus essent nomina duodecim Apostolorum Agni. Secundum fundamentum est Sapphirus. Petro, qui post primum Andream vocatus est, summo sanè Sacerdote, imo, & regale Sacerdotium gerenti respondens. Nec non ex Sancto Epiphanio habetur. cum suam cœlestem laturus legem descenderet Cœlo Deus, illam in lapidibus Sapphirinis insculpsisse. vt Hebræorum traditio fouet. quod etiam confirmat Anastasius Nicenus in Sacram Scripturam, vt Iosephum Rabbinum, in parâphrasi Chaldaica super Cant. 1. Tostatum, & Caietanum ad finem Exodi 31. omittamus. vndè videtur appellari ignea lex. Nam cum Dominus de Seir dicatur ortus, quando ferebat legem, verus videlicet, & dilucidus quasi Sol: non mirum, quod Diuinæ faciei radijs, & splendore tabulæ reperiussæ ignescerent. Sapphirus namque, Piropi instar, Sole illustratus, ignescere, & scintillare dicitur: vt indicant Philonius Episcopus, & Rabonius: qua de re meritò sacro nomine videtur decorata hæc gemma. vt etiam Marbodeus

*Quem natura potens tanto ditauit honore,
Vt sacer & meritò gemmarum gemma vocetur.*

Sapphi-

Sapphirus similiter tantæ auctoritatis fuisse perhibetur apud veteres illos, à cultu Romanæ Ecclesiæ omninò aberrantes, vt in religione locum habere existimarint, & apud eorum Deos plurimum valere putarent. Apollini præ cæteris sacra facientes, quasi rem gratissimam cum multo fastu, & superstitione ostentabant: credentes (ò vana, detestabilisque Ethnicorum illorum cecitas) citius cuncta, rataq; magis, & certa habere posse responsa, qui Sapphirum, dum Oraculum consulerent, in præsentia possiderent: vt & Magi in sacrificijs hunc alijs gemmis præponebant: qua de re audias Marbodæum nugantem.

Loc. cit.

*Et plus quàm reliquas amat banc Neucromantia gemmas
Vt diuina queant per eam responsa moueri.*

Et hæc quoad Sapphiri colorem cœlestem, & religionem, pertinent. Quæ facultates modò in hoc eluceant, perscrutemur. miras etenim naturæ vires, vt & in alijs gemmis, lapidibusvè, in illo coruscare passim apud probatissimos auctores legere est. Nonnulli Sapphirum portanti, gratiam apud homines, & Principes viros conciliare, inimicos reconciliare, carcere detentos liberare, affirmant: hoc idem à veteri illo Poëta Gallo describitur, inquiens.

Ibid.

*Hic lapis vt perhibent, educit carcere vinctos,
Obstrictasq; fores, & vincula clausa resoluit,
Fertur, & ad pacem, bonus esse reconciliandam, &c.*

Et si nos, qui in fide Christi Redemptoris persistere profitemur, diuinæ gratiæ singula hæc attribuenda esse, piè, & firmiter asserere debeamus; quam nobis paratam, credendum est, cum benè, & iustè, Deo vno, & trino ex corde inseruiantes, vitæ tempus traduxerimus: spes namque confissa Deo (cum abbreviata non sit manus Domini super nos) numquam confusa redibit: cuius rei David nobis testis esse poterit; is enim vbi mandata Dei sedulò obseruauit, vndique Dei gratia cumulatus fuit; primùm Regno, deinde victoria, postremò amicis Regibus.

Omnibus cutis vitijs Sapphirum gestatum vtilem esse, testatur Albertus ille Magnus: Anthracem pestifero tempore nasci

Lib. 2. de lapid. cap. 7.

Lib. 8. c. 100

nasce vetat, & scabiem semper minuit: bisque expertum esse, attestatur hic Auctor, quod Sapphirus super Anthracem positus (requiritur tamen ut grandis sit, & diutius carne adhæreat) illum extinguit: & ut ictu Iaspidis fitis inuehitur, & Torpedinis marinæ contactu obtupescit manus, pariter contactu diuturno Sapphiri, virtus Anthracis fugatur, Alexipharmaca vi, eius maliciam, & venenositatem reprimendo, & infringendo; & ne venenatus eius fumus ad cor ascendat, spiritusque inficiat, impediendo. unde legitur apud Dioscoridem, virtutem illi inesse veneno contrariam, & illius penitus extinctiuam. Quod Aranæ experimento probat: si enim hæc intra pyxidem ponatur, & vnus Sapphirus Indicus. (is namque cæteris bonitate præcellere dicitur) siue alius, supra pyxidis orificium, sed fortasse rectius, supra animal, diutius pendulus retineatur. Aranea, eius virtute victa, quasi morietur.

Loc. cit.

SAPPHIRO virtutem inesse traditur, reprimendi calorem præter naturam. ideo in febribus illis, in quibus ob summam in humoribus ebullitionem, ardoris excessus viget, ut ægrotantes hinc inde se iactare cogantur, nesciantque stare loco, magnum refrigerium febricitantibus illis præbere, est in confesso; si iuxta venas cordis pulsatiles ponatur, annuente Dioscoride.

*Loc. cit.**Lib. 2. c. 7*

Sudores illos stringere, qui ex rarissima corporis structura oriuntur, & fluentem e naribus sanguinem compescere astringentia, qua polet, ob frigiditatem innatam, virtute, & cor recreare, refocillareque, nec non epotum bili nigræ, & melancholicis auxiliari, auctor est Arabum Princeps, Aui-cenna.

Innumeris alijs viribus præcellere Sapphirum, ex Dioscoride, Alberto: & quamplurimis alijs auctoribus in confesso est: quas singulas recensere, nimis longum esset, & ab instituto nostro alienum. Hoc vnum tamen gemmæ huius præstantiam adprimè exprimens, silentio non videtur prætereundum.

SAPPHIRVM nimirum castitatis cultorem, & amasium esse. ideo

ideò quisquis est, qui illum gestando, prænarratis virtutibus frui gaudet, immundam vitam non est vt traducat; illicitos Veneris concubitus abhorreat, nec alienos thoros appetat, est necesse: alioquin in partes diffilit gemma, deperit in illa vis insita, omnisque nitor fordescit, ac obscuratur, contrahitque aliquid vitij ex putridis corporibus, quæ virus exhalant, ac cum venenato halitu inficiunt: non secus ac mulieres, purgationibus lunaribus inquinatæ, speculi nitorem obfuscant. & in Corallio, dum maritima in prima huius operis Sectione perscrutaremur, annotauimus: quam sanè mutationem suscipit; insitusque illi color rubicundus defædatur, pallefcitque, ac si nubilosa materia cooperiatur, cum gestantis corpus aliquo morbo detinetur; idque potissimum in puerulis, ob carniū molliciem, & porrorum cutis dilatationem, contingere in dies experimur: Huiusmodi mutationes colorum, in quamplurimis gemmis, & alijs lapidibus conspiciuntur. Referre placet, quod oculis ipsis, non sine stupore obseruauimus. Extat lapis non multum grandis coloris cinerei, qui parum elucet; apud D. Christophorum Furlegerum Norymbergensem. Virum præ animi dotibus, quibus se adprimè exornatum demonstrat, summè suspiciendum: & in rerum naturalium cognitione, non mediocriter versatum; quarum etiam vberrimam habet suppellectilem, cui lapidis mutabilis nomen attribuit. (Opali speciem aliquam dixerim) Hic aqua frigida, & purissima, impositus, paruo temporis spacio (mirum sanè, quomodo & corpora inanimata alterentur, & compatiantur) proprio denudatus colore, alium induit, flauum nimirum: & quod maiorem facit admirationem, translucidum, valdè. Vbi verò ex aqua extrahitur, deposito colore illo, quem in aqua contraxerat, proprium denuò intuentibus patefacit. Lubens singulis ijs, quæ de Sapphiro scripsimus, finis erit, si quæ de mystica eiusdem significatione traduntur, Lectori, exponamus. Sapphirus (inquit Viegas) medicam putatur habere virtutem; inutilis sculpturæ, interuenientibus Crystallinis centris viret, & subinde translucet,

*Sapphiri my-
stica signifi-
catio.
Sect. 3. incip.
20. Apocal.*

flucet, aureis quibusdam punctulis collucens. Quilibet Apostolus medicam virtutem habuit curandi, & corporis, & animi ægritudines; non sinebant se sculpi humanis honoribus, minusvè aut promissionibus, quominus inuictam in fide, & amore CHRISTI constantiam retinerent; virebant centris CrySTALLINIS, idest purissimis moribus, & translucebant; quoniam lucem veritatis à CHRISTO emissam, in alios trans mittebant. Hæc Viegas.

SAPPHIRI ex Misnensium fodinis eruti, alij minutuli sanè, vt præ paruitate semina Papauerum non superent. aliqui etiam ouali, sed plana, figura, fabæ parvæ magnitudine non excedunt. omnes tamen in colore cœruleo, & si opaco, claritatem quamdam exprimunt.

Placuit CALCEOLARIO, nec ab re, sub Sapphiri tutela, lapides illos in suo gemmarum repositoio, collocare, qui & si non multum lucidi sint, cœlestem tamen colorem, Sapphiro attributum, repræsentare videntur. Lapidem nimirum, qui Lazuli tunc temporis vocatur: & Turcicum, sub Turchogis, vel Turchinæ nomine apud Iuniores diuulgatum. Ita & nobis volupè erit, singulis, quæ propria sunt, de more, aptare.

Epiphanius, vir sanctitate, & eruditione clarus, tractatu illo, quem de duodecim gemmis edidit. Lapidem illum, quem Arabes Azuli, vel Lazuli nominant, inter Sapphiri species describere non omisit. Vt & nos, tanti Viri auctoritate freti, hunc, gemmam non incongrue appellabimus. idque eò magis, cum ex fodinis aureis Orientalibus sit effossus, (quod ex eo potissimum cognoscitur; vi namque ignis nedum colorem amittit, sed illustrior euadit, quod secus in eo conspicitur, qui in Germania oritur; hebetatur enim, & colore minuitur) cuius medium in colore cœruleo, præter scintillas aureas, stellarum modò radiantes, quas refert, venula quædam aurea transcurrit; & quia aliorum lapidum preciosorum more politus est, collucet, enitetque: vt asserendum omninò videatur, Sapphiri speciem, quam notat Plinius, varijs punctis collucere, gemmam hanc esse, de qua

qua præsens instituitur sermo. Gemmæ huic cœruleæ, color nomen facit: Græci namq; *κυάνον*, cœruleum intelligunt, vel eum certè colorem, qui inter nigrum, & viridem colorem locum habet medium. Et si enim inter cœruleum, & cyaneum colores, aliqua videatur esse differentia, vt ille gemmæ nomen potius mereatur, hic verò Harena sit ex Plinio. hic Saturato magis sit colore, quam cœruleus, vt inebriatum dices. huic durities insit & fractu contumax sit, vt est natura Gemmarum, Cyaneus verò frangi facilè possit, & apud Dioscoridem, & Galenum pigmentum sit, nihilominus ex eodem parente natalia habere, & ijsdemmet pollere viribus, constat. Vtrique enim corpora sunt fossilia, ex succo macro terreno, non pingui; qui sua ariditate, & salsedine materiam metallicam corroserit, in terræ intimis adeò compacta, vt præ succi adepti qualitate, cœli ferri, & omni nube vacui colorem imitentur. Et si Cyaneus saturatus magis videatur. quòd in hoc, succus magis impurus, in cœruleo verò lucidior in generatione concreuerit. Quod autem indifferenter ijsdem polleant in re medica viribus: inter Græcos Dioscorides, & Galenus, & inter Arabas Auicenna, & Mesue, præ cæteris. hoc nobis amplè patefaciunt. Dioscorides *Vim habere reprimentem, & modicè erodentem, crustas gignere, & exulcerare* tradit. Galenus (& si paucis verbis) huius vires perstrinxit, inquiens, *Cyanos siue masculino, siue fæminino pronunciare velis, hoc medicamentum acri facultate est, tum detrahendi (quam καὶ ἀπαρτύνει vocant) potentiorémque Cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstriçtio.* Auicenna, & si cœruleum cum Armeno lapide idem esse, asserere videatur, quod etiam apud Serapionis interpretæ legere est, qui lapidem Lazuli vocant, qui apud antiquos est lapis Armenus; fortasse ob horum in ortu cognationem, sed quam insulsè, videant illi, *Virtutem ei esse (dicit) sicut virtus eius, quo adheret aurum, & debilior eo parumper; calidum in secundo, & siccum in tertio constituit. Ei inesse virtutem eradicatiuam, putrefactiuam, & absterfuiam cum acuitate, & stypticitate pauca, & in ipso esse adustionem, &*

Lib. 33. c. 13

Lib. 5. c. 66

Lib. 9. de sim
pl. medi. fac.Lib. 2. tract.
cap. 16.

Lib. 7. simpl.
cap. 14.

Lib. de me-
tallicis. 40.

Lib. 31. c. 9

ulcerationem scribit. Prouocare menstrua sufficienter bibitum, & in matricem suppositum. Solutione educere melancholiam, & quicquid sanguini est commistum, in quo est grossitudo notat. Mesues similiter, quem stellarum vocat, de illo hæc habet, Est de genere marmorum, habens maculas ex auro, & alius est albus, & dicitur Marchasita, alius viridis clarus, cœlestis, & vocatur lapis Lazuli, & quandoque minera fert utrunque simul. Melior est cuius color est viridior in colore Lazulini, & habet maculas aureas; & mixtus cum Marchasita non est bonus, & non maculatus, est non bonus, & similiter leuis. Verbum, autem: viridis, clarus, cœlestis (ex Cefalpino) non accipiendum est, quasi duo colores significentur, vt in lapide Armeno, sed viriditas significat intensiorem coloris cœlestis. Similiter dum dicit; melior est cuius color viridior in colore Lazuli: idest saturatior. Sic apud Plinium videtur accipi, cum de Pæderote gemma inquit, Inest viridis suo modo aër, idest cœruleus saturatus. & calidus in secundo, & siccus in tertio. (progreditur Mesues) & in ipso acuitas, non vacuata stipticitate aliqua, & est ex parte acuitatis eius adustius, ulceratius, putrefactius, absterfius, & incisius. (quæ omnia intelligenda sunt, dum foris adhibetur) & in non loto est proprietas radendi pilos. Lotus autem conseruat, & prolongat eos, & generat pilos in palpebris, solutione educit melancholiam, & humores adustos, & mundificat venas, & sanguinem ab eis. (modò tamen decenti ablutione fit præparatus) & non lotus educit per vomitum, & per ventrem humores crassos, & melancholicos. Confert ad agitudines cerebri, & cordis, sicut ad epilepsiam, maniam, & melancholiã. quarum materia est humor melancholicus. & confert sincopi, & confortat cor, & aufert nocumenta eius. mundificat pectus, & pulmonem. confert asmæ, iuuentutem conseruat, &c. Hæc indeffessus in medicina practica illustranda Mesues. Ex quibus colligere licet, lapidem Lazuli cum cœruleo multum conuenire. Vti Smaragdus cum Chrysocolle. Et si quæ inest in hoc lapide mala qualitas, quam in ortu contraxit, eum materiam metallicam participet, æris præcipuè; illa, facta optima præpa-

præparatione, deponitur. ita vt rectè ablutus, contra illorum opinionem, qui hunc, non secus ac perniciosissimum, venenum formidant, intus exhibitus multum iuuet, vel nihil, vel parum lædat: & nos quoque non semel, vrgente necessitate, in affectionibus melancholicis præsertim, & in Elephantiasi exhibuimus: semper profuisse, neque tormina induxisse, nec ori ventriculi multum obfuisse, experti sumus; sed de hoc lapide satis. Quò autem iam prænarrata in hisce lapidibus colorum differentia magis eluceat, à re alienum haud fore iudicauimus, si singulas illas cœrulei species commemorabimus, quæ à diuersis locis transportatæ, in Musæum Calceolarium reconduntur.

Cœruleum fossile, ob saturatum colorem, medium inquam, inter nigrum, & viridem cui est locus, vt inebriatus videatur, saxo candido rudi, & præduro, quod pro parente, in natalibus sibi elegit, firmiter adhærens. Ex Boemiæ fodinis.

Cœruleum natiuum ex Hispanijs, in quo auri scintillæ enitent: inter pigmenta nobilia, ob bonitatem, & colorem glaucum aspectu pulcherrimum, cœteris præferendum.

Cœruleo illi Ægyptio meritò æquandum: de cuius laudibus Plinius, & alij quamplurimi ex veteribus multa scripserunt. ex quo, vt etiam ex lapide Lazuli Orientali, color ille cœruleus paratur, quem vltamarinum Pictores appellant. hoc nomen sortitum, fortasse, quia aut extra mare in Orientalibus fodinis reperiatur. vel quòd colore glauco maris aquæ colorem imitetur.

Loc. cit.

Cœruleum Cyprium, bonitate, & coloris pulchritudine, cæteris quibusuis alijs comparandum.

Cœruleum præstantissimum, terræ duræ, & cinereæ adhærens, in colore, & bonitate Cyprio haud ab simile. Ex Poloniæ fodinis.

Cœruleum natiuum Suocicum insigniter glebosum. terræ fabulosæ candidæ, sed satis duræ adnatum: in quo color veluti saturatus conspicitur.

Cœruleum Puteolanum, colore, & bonitate, ac nobilitate.

Cyprio non indignè æquandum.

Lib. 3. c. 68

Cœruleum fossile, per se, ac sine vlla alia materia metallica mixtum, in propria vena repertum, sabulo, arenæve duræ, quod est ita simile, vt ex arena litorali totum constructum appareat: cui non admodum inebriatus, sed potius dilutus color inest; in quo etiam aliquot guttulæ aureæ splendens cœrulum arenosum Dioscorides appellat.

Cœruleum ex propria fodina erutum, in quo nulla apparet coloris proprii mutatio. iLapidem Armenum, colore viridi qui perbellè imitatur, ob amoris vinculum, & affinitatis sympatiam, quam cum illo in iisdem venis metallicis à naturæ primordijs contraxit, suo complexu fouens, vt simul iuncta, mutuoque amore connexa, dices, ac si vni co partu prognata essent: admiranda certè naturæ vis, quæ talibus consortijs, & mineralia ac metalla ipsa, ac si animata essent, inter se colligare soleat.

Cœruleum natiuum, Chrysocollam puram (quam in ortus principijs, vt plurimum in suo sinu excipere non dedignatur, eidem glebæ metallicæ, cui & illud apponitur, adherentem benignè amplectens.

Lib. 39. c. 8

GEMMIS illis, quæ colore cœruleo vndecumque scatent, lapide illo finis erit, qui à loco vbi effoditur, nomen videtur fortitus. Et si enim communi nomine apud iuniores, lapis Turcicus, vel Turchina, Turchesavè vocetur; rectius tamen apud Indos Perose dicitur, quod in Persia plurimus huius sit prouentus. Color huic vt plurimum in viridi pallens est, colorem nimirum illum imitans, qui, & si cœlestis cœruleusque sit, est tamen dilutus, quem nos (Turchino latato, seu chiaro) appellamus. Reperiuntur tamen ex his lapidibus, qui intensæ magis sunt viriditatis, signis quibusdam nigris, veluti venulis notati, quæ se se in superficie insinuant. & hi probatiores existimantur. Sub qua autem lapidum classe veniat hic reponendus, videtur adhuc sub iudice lis; non enim desunt spectatæ auctoritatis Viri, qui ad Callaidem gemmam, à Plinio descriptam, referendum asserant; non secus enim ac Callais in viridi pallet, & vt hic,

hic, oculi figura extuberans, cernitur. Alij verò Iaspidis illam speciem esse censent. quam ex mente Græcorum Boream, seu ex Persis, quia aëri sit similis, Ærizusam Plinius vocat, quæ cum Cælum autumnale matutinum imitetur, nec in colore dispar videatur Turchina, ob id eandem constituunt. Vt ut res sit. Lapis est ex fossilium genere, instar gummi, seu nodi dimidiati, globi figuram exprimens, ex lapide nigro, vti matrice resudans. in viridi pallens, & inter gemmas, quamuis parum luceat, recensitus. Cui admirandæ ab auctoribus attribuuntur virtutes; Aduersus fascinationes, & lymphaticos, illos nimirum qui maniaco furore, aut amentia corripuntur, valere tradit Cardanus. annulo gestatus, si ex equo cadat homo, excipere omnem ictum, & pro cadente in frustra rumpi, seruato homine, modo dono sit acceptus, ex hoc ipsomet auctore habetur. quamuis supra fidem esse dicat: referam tamen, quod verissimum est, apud populos illos Maumetanæ religioni addictos, Turcas nimirum, tantæ dignationis, æstimationisque esse, vt putent seipsos ex vsu huius lapidis à quouis infortunio incolumes seruare, & cadentium damnum prohibere; hincque factum sit, vt viri, prædiuites potissimum, quando se se offert equitandi occasio, habenas equorum, pectorales, humerales, & phaleras, quinimmo, & equorum caput hoc exornent; vt dicere liceat, lapidem hunc, Turcicum fortasse vocabulum hac de causâ sortitum: quam pariter virtutem Malachiti gemmæ inesse ex quorundam Germanorum testimonio, superius est à nobis annotatum. Cæterum qua ratione eruditissimus, & perspicacissimi ingenij Cardanus. Lapidem hunc Eranon vocat, & vndè denominationem habeat, vt rerum nouarum adprimè studiosissimus, libenter ediscerem. Omnem potius annulum, quod pro symbolo ad conuiuia sodalitiarum daretur, Eranon à Græcis dici, notans Scaliger: quàm Turchesiam lapidem. nisi fortè dicere velimus, totum pro parte intellexisse Cardanum. quia scilicet lapis hic annulis aureis includi soleat. Addam ex Rodigino, quo loci de conuiuiorum speciebus agit,

*Loc. cit.**Lib. 7. de lap.**Loc. cit.**Lib. de sub.
cont. Card.
exert. 115**Lect. antiq.
lib. 27. c. 14.*

agit, sed præcipuè quale sit conuiuium sportularum, explicat, *Eranon*, dicit, quod pluribus differtum accumbentibus sit, sed ita, ut ferat unusquisque quod edat, quod etiam ἀπὸ πνιδο dicebatur, hoc est à sportula, unde conuiuæ *Eranoſtæ* dicebantur. quæ res Poëta *Hesiodo* arrisſiſſe admodum videtur, quod sit incunditatis multum, impendij haud sanè. Hoc tamen dictum intelligo, pro veritate rerum tantummodò inquirenda, non quod more aristarchæo, de tanti viri auctoritate, & dignitate quicquam detrahere studeam; baccari namque in mortuos, ò quàm impium, & à ciuili religione alienum, videtur? & me talem esse profiteor, ut vitæ meæ curriculum, absque vlllo liuore, & detractiōe in alios, præcipuè verò in Viros de Republica literaria bene merentes, ad normam diuinitus institutam, traducam. Sed ad Turchesiæ virtutes, quæ supersunt, rursus.

*Lib. de Gem.
2. cap. 181*

Franciscus Rueus se vidisse Turchinam affirmat, quæ patrono defuncto, omnem splendorem amiserat, & veluti rimam, quamdam contraxerat. quæ postmodum vili præcio à quodam sanitate fruente emptā, ad pristinum colorem redijt, ac si sensu quodam perciperet, nouum se dominum, & sanum inuenisse. ut ex his pateat, *Gemmam* hanc sæpius colorem mutare, atque expalleſcere, vbi qui hanc gestat, languescit, valetudinariusvè est: cum verò corpus conualeſcit, ex natiui coloris temperamento, & hæc colorem proprium adipiscitur. quæ, & si fabulosa, ridiculavè videri possent, experientia tamen quotidiana nos edocet vera esse; ut de *Corallio*, *Smaragdo*, *Sapphiro*, & alijs lapidibus est annotatum. Visum conseruare, eidemque robur addere, ut oculorum imbecillitati accommodata, & spiritibus totius corporis refocillandis apta, hilaritatem gignere, passim legitur.

HACTENVS de Gemmis purpureis, nunc rubentes prosequamur, & inter has pulchriores, nobilioresque præferamus, quæ ob splendorem, & colorem igneum, ardentes vocantur; nimirum *Rubinum*, & huic cognatas. Non certè illi æquandus, quem ut naturæ miraculum, & regali tantum *Diademate*

mate dignum referre placet. Recitat Marcus Polus, admirabilem Rubini compertam magnitudinem in vnico, qui apud Regem Orientalis Insulæ Zeilæ, compertus est; cum enim nullibi amygdalo maior repertus sit, apud illum tamen Regem extat ad palmi longitudinem, & ad humani brachij crassitudinem, coruscatione igneam flammam superans, qui cum vnicus videatur, inæstimabilis precij censendus est. Sed Rubinus ille delineabitur, qui à CALCEOLARIO inter alias gemmas asseruatur. Hic mediocris est magnitudinis, colore, ac fulgore egregiè rubet, seque totum splendidissimum patefacit: quod ex succis rubris puris, claris, & translucidis ortum traxerit, ad perfectamque eorundem concoctionem deuenerit: & quia optimus, probatissimusque, insigniter durus existit, nec vllum ab igne detrimentum pati videtur; quinimmo illi appositus, colore magis augetur, acuitur, intensiusque rubet. Qua ratione quasuis rubentes gemmas pulchritudine superare videtur, & ob flammeum illum colorem, cum nil possit spectari elegantius, atque iucundius, Carbunculi nomen meritò illi attribuendum. Non quod huiusmodi gemmæ realiter (vt apud multos inualuit opinio, hoc enim videtur fabulosum) in tenebris splendeant; sed rectius; quia Soli expositæ flagrent colore carbonibus ardentibus simili. vnde Græci ἀντὶ πυρρός nominant. Carbo enim ijs ἀντὶ πυρρός est: qui & si propriè intelligatur, quando flamma, & igne caret, nihilominus Carbo etiam dicitur, cum est ignitus. vt apud Plinium legitur: cuius verba hæc sunt; *Et cum cinis in foco concreuit, & cum carbo vehementer perlucet.* Necnon apud Ciceronem candens Carbo dicitur. *Qui cultros metueus tonsorios, candente Carbone sibi adurebat capillum.* Hæc obiter annotare volui, ne in nomenclatura exponenda erroris aliquid appareat. Gemmas has inter alias, affinitatis vinculo sibi addictas, principatum habere tradit Plinius, *Carbunculos à similitudine ignium appellari*, dicens, *cum ipsi non sentiant ignes*, ac ob id à quibusdam Græcis ἀπύροτοι sunt vocatæ. Aristoteles libro de lapidibus hanc gemmam omnium gemmarum

Lib. 3. c. 19

Lib. 18. c. 17

Lib. 2. off. 33

Lib. 7. c. 7

Lib. 37. c. 10

Lib. 2. traß.
2. cap. 1

Apoc. 21

Mysticè quid
CarbunculusDisp. 13. in
cap. 2. Apo.De Vita
CHRISTI.

Loc. cit.

rum gnomonem dicit, & Regulam (& si Plinius, vt in Opalo est obseruatum, hunc illi præponat) de qua etiam tractans Albertus Magnus. Carbunculum ad reliquas Gemmas tanti facit, quanti aurum ad ferrum, vel plumbum, vt non præter rem, & Marbodeus eius præstantiam, & principatum ita exprefferit.

*Ardentes Gemmas superat Carbunculus omnes,
Nam velut ignitos radios iacit vndique Carbo,
Nominis vnde sui causam traxisse videtur.
Lingua sed Græca lapis idem dicitur Antrax,
Huius nec tenebræ possunt extinguere lucem,
Quin flammæ vibrans oculis nitet aspicientum.*

Quamobrem iure meritò & ob dignitatem, & ob eius admirandam consistentiam, nec non ob virtutes insignes, quibus scatet, quartum ponitur fundamentum cœlestis Hierusalem; & in sacris literis sub Carbunculi nomine CHRISTVM Redemptorem nostrum significari, ex traditione Pererij habetur. Qui inter mundi huius tenebras refulsit, quando VERBUM CARO FACTVM EST, ET HABITAVIT IN NOBIS. Atque iuxta Landulphum. Carbunculus Charitatis typum gerit, quæ quidem præcellit omnibus virtutibus, lucet nocte aduersitatis, peccati venenum fugat, ceterasq; virtutes conseruat. Sed rursus, vnde digressi sumus. Plinius de Carbunculis agens, varias horum species, & differentias prolixè scribit, & singulorum genera nationibus distinguere videtur. Nec non in vno quoque genere masculos appellari dicit acriores, fœminas verò languidiùs refulgere. In masculis alios obseruari liquidioris flammæ, alios nigriores, & quosdam lucidiores, ac magis cæteris in Sole nitentes. Ne verò rem hanc in longum protrahere videamur, singulorum anatomen distinctam neutiquam recensēbimus, sed Lectorem ad Plinianum Codicem remitemus. Quem hoc vno admonitum volumus: & si apud antiquos Carbunculi nomen de illa tantummodo gemma intelligeretur, quæ in colore igneo, & fulgore egregiè ruberet, vt ardere videretur; nihilominus apud recentiores pro quacumque

cumque gemma rubente, quæ fulgeat, vsurpatum legitur. quorum auctoritati, & nos assentiendo, Rubinum, Carbunculum appellare non sumus veriti. Et quæ Carbunculi species à Plinio, & Isidoro referuntur, apud Gemmarios nunc temporis alijs nominibus distingui: Qui enim intensiori rubedine splendidissimi sunt, Rubinos vocant, Carbunculos Antiquorum, seu Pyropos Græcorum, dices. quorum verò rubedo dilutior est, sed maximè splendens, Spinellas vocant. Crediderim illos esse, quos Plinius in masculis quoque alios obseruari liquidioris flammæ, dicit. Tertiò loco recensent, quos Iuniores Ballagios à pallido colore, Spinellis dilutiore, ac minus radiante nominant. candidos antiqui à colore diluto dicunt. Quarto loco constituunt Carphedonios veterum. Iuniorum Granatos, sic nuncupatos à granis mali punici, seu eiusdem floribus quos æmulantur: & si nigrioris sint aspectus: Hi non radiant, nisi clariore lumine. inter hos cum rubore quidam violæ colorem sentiunt, quos violaceos vocant, cæteris præstantiores, quos si Ametystizontas nuncupes, abs re non erit. Quinto loco Alabandini ponuntur, quasi corrupta voce Alabandici, Granatis nigriores, ut qui ex Boëmiæ fodinis eruuntur. Vltimum locum Amandinis attribuunt, qui varij coloris, interstinguentibus maculis albis, sunt. ut Træzenij apud Plinium. Hoc vnum addam, reperiri in hisce Gemmarijs delicijs Glebam quādam prædurę substantiæ, colore viridi subcinereo insignitam, ut Ophytim. Boëmicum asseueres, mirandam certè: in hac enim, ut in proprio lare, Rubini, Smaragdi miro intuentium applausu, præfulgere visuntur. Munus FERDINANDI GONSAGÆ Mantuanorum Principis, quo FRANCISCVM CALCEOLARIVM nostrum (dum elapso Iunij mense Serenissimo Duci debita obsequia persolueret) ob beneuolentiam, qua Calceolarios prosequitur, Regia manu cohonestare visum fuit. qua pariter & nos, præuia tanti Principis benignitate, fruimur. Quam verò aliam asseruamus, tùm substantia, tùm colore haud similis regiæ illi glebæ visitur. Est enim veluti sa-

Loc. cit.
Lib. 16 c. 13

*Rubinorum
minera.*

xum quoddam in colore non subuiridi, sed subrubro, ut fuscum, subobscurumvè videatur; aliquantulum splendens, cui Rubini, colore valdè rubro præfulgentes, ut propriæ matri inhærent. Reliquas modò Gemmas rubentes perscrutemur; quæ cognatione quadam veluti prænarratarum pedisse quæ esse videntur. ut Sarda, Corneolus, & Sardonyx.

Quicquid autem de Sarda Gemma, Sardiouvè lapide, dici, explicarique per nos potest, succintè habeas. Gemma ex illarum stirpe est, cui patria, & color nomen dedit. Sardi namque Populi, Sardinæ Insulæ Libici maris incolæ, ei nomen quondam fecerunt, quòd eò loci primùm fuerit reperta. unde Marbodeus.

Dactyl. c. 54.

*Sardius à Sardis est, à quibus ante receptus,
Sortitus nomen, rubei solet esse coloris.*

*Lib. 32. cap.
ultimo.
Lib. 3. de ali.
facult. c. 31.*

Quod si etiam colorem illum rubentem, qui in Sardis piscibus, quos Palamidas longas vocat Plinius; & quorum plurimum prouentum ex Sardinia aduehi, scribit Galenus, consideremus, præsertim cum sale conditi, illum Minio similem referant. absurdum non erit dicere, ob colorum sympatiã, denominationem ab his piscibus contrahere potuisse. Aut si mauis expositionem hebraicam attendere: scias, Sardium lapidem Hebraicè dici Odem, nomine deducto à verbo Adam, quòd lingua illa rubere significat. Siue ergò Patria, seu color, verbumvè hoc Hebraicum nomine Sardam cohonestauerit. Gemma est præ succis rubeis, à quauis labe alienis, in ortu susceptis, quod multum rubet, efficaciusq; fulget, ac perspicua est; ut ob id & laudatissima, & mas credatur: habeas enim, non vnum esse Sardæ colorem; aut enim rubentior in quibusdam viget, ut quæ iam delineata: aut obscure rubet, aut minus dilutè, aut mellea est, aut fecibus sordida. Quas singulas differentias si quis attendere appetit, Calceolarium Musæum adeat, & nos pariter Lectori inferius exhibebimus. Sarda, & si tunc temporis minus nobilis, & vulgaris iudicetur, fortasse quia & Gemmæ preciosiores, maiorisque precij sint repertæ. unde apud
Gem-

Gemmarios nihil præter fulgorem habere dignitatis dicatur, & solummodo ad figilla sculpenda reputetur idonea. Nihilominus maxima in veneratione olim extitisse, ex hoc præ cæteris patere potest, quod sextum ponatur fundamentum cœlestis Hierusalem. Nec non de hac, vt nobilissima gemma in Sacris Scripturis non rarò fiat mentio; vt legatur, horum multitudinem, filios Israel in deserto tam affabrè sculpsisse, vt nemo huiusmodi artis imitationem fuerit deinceps aggredi ausus. Vti etiam ex Plinianis verbis colligitur: nullam fuisse apud Antiquos gemmam vsufrequentiore, & celebriore: quò loci eius quinque enumerat differentias; laudatissimamque omnium haberi Babylonicam, deindè Indicam, tùm Arabicam, adhæc Ægyptiam, vltimo loco Cypriam. Et ex coloris distinctione, differentias sexus apparere notat; mares enim excitacius fulgent, foeminae pinguiore sunt, & crassius nitent. Gemma hæc, vt Corneolus, & Sardonyx, quæ non nisi coloris differentia, & succorum mixtione inter se dissident, ex eadem enim sunt profapia, multis nominibus facilis sculpturis est, tùm quia ceram non rapit, tùm quòd tenax cum sit, & mediocri duricie, non multa cum difficultate cælatur. Tertiò quia, ex Plinio, tardius cæteris perspicuis humore suffuso hebetatur: & oleo magis, quam alio liquore. Quamuis autem inter Gemmas vilissima reputetur, nihilque vtilitatis præter splendorem afferre credatur. excepto quod Onyx, qui quasdam, vt est explicatum, habere nociuas proprietates dicitur, non potest eius vim, Sardæ existentia, ad effectum producere: vnde Poëta Gallus

Apo. 21

Lib. 37. c. 7

Loc. cit.

Cap. de Oni-
che.

Loc. cit.

Hic inter Gemmas vilissimus esse putatur,

Præter fulgorem cum nil ferat vtilitatis.

Excepto quod Onyx nequit hoc præsentem nocere.

Attamen refert Albertus Magnus, ex mente fortè Aristotelis libro de Lapidibus, quod etiam in libro illo, Galeno ascripto, de incantatione, adiuratione, & suspensione legitur. In hac gemma virtutem esse sanandi hæmoroidas, & iram, rixasque sedandi, prohibendique somnia terrifica,

Lib. 2. c. 17

si ad pondus xx. granorum hordei, collo, vel in digito portetur. Gestantis animum ad gaudium excitat, timorem depellit, reddit audacem, eiusque mentem acuit, nec non à veneficijs, fascinationibusque potenter tuetur: in pulverem tritam, & cum vino austero potam, immoderatum mensium fluorem, & sanguinis per ora venarum profusionem, sistere notat Agricola, quibus virtutibus & Corneolum dotatum esse, sic scribit Marbodeus.

lib. 5. de nat.
foss.
Dactyl. c. 15

*Sed neque Corneolum lapidem numrare pigebit,
Qui licet obscurum videtur habere colorem,
Non spernenda tamen huic creditur insita virtus.
Nam lapis hic digito, colloque gerentis adhaerens,
In disceptando surgentes mitigat iras.
Qui laevis carnis par esse videtur,
Sanguinis è membro sistit quemcumque fluorem,
Praecipue talem patitur si foemina fluxum,*

Lib. de med.
facu. panab.
cap. 47.

Ventri deligatam, quod etiam Aëtii lapidi attribuitur, factum usque ad finem detinere, scribit Galenus. Nè verò & hæc gemma absque vlla mystica significatione relinquatur, hæc pauca ex doctissimo Viegas collegi: Scias, Sardam lapidem translucere, sic Martyres exemplo transluent. Coloris esse sanguinei, atque adeò martyrium eorum designari. Feris terrorem incutere, sic Martyres Dæmonibus erant formidabiles. Quò verò prænarratæ Sardij in colore differentia appareant, singulas species, quæ penes Calceolarium sunt, breuiter delineabimus.

SARDIVS lapis non multum sanè, sed dilutius rubens, ut qui ob rubedinem remissam loturæ carniū similis cum videatur Carneoli, seu Corneoli nomen meretur.

SARDIVS lapis obscurè rubens, crassiusque nitens, quòd huic pinguis insit substantia, quæ perspicuitatem impedit, foemina reputatur hic lapis, & propter pinguedinem, quæ

Δημὸς est Græcorum, *Δήμιος* ab eisdem nominatur.

SARDIVS lapis alienum colorem in se qui admisit, mellem nimirum, splendet tamen & si aliqua cum opacitate.

SAR-

SARDIVS lapis, in cuius concretione non sine aliqua nota materiam immundam cum conceperit, obsoletus, & fordibus plenus videtur: ac ob id vilissimus.

SARDIVS lapis rudis sanè, & obscurus, ut videatur è propria minera non nisi extractus: qui tamen dum ad leuiorem reducitur, multum rubere, & perspicuum fieri, reipsa dignoscitur.

SARDII lapidis variæ species, in quibus effigies Imperatorum Romanorum, ac symbola, eorundem præclare gesta, referentia, admirabilique artificio antiquitus insculpta, conspiciuntur. Ne autem desidem, diminutumque in rebus antiquis conquirendis **CERVITVM** Medicum credas; in nostro numismatum antiquorum satis locuplete larario feruari, scias ex singulis huius gemmæ generibus, omnium ferè Cæsarum effigies, ac si ad viuum essent delineatæ, præ cæteris verò, ut pupilla oculi mei carissima, seruantur in Sardoniche pulcherrimo imago Filippi Macedoniae Regis, Patris illius Alexandri, cui ex rebus actis Magni inditum est cognomen; & in Sardio, excitatius rubente, Faustina illa, de qua plura à pudicitiae statu omninò aliena literis sunt tradita; & quæ maluit potius extra pudicitiae limites tergiuersari, quàm quod in illa castitatis virtus coruscaret.

NE verò institutus ordo præuertatur, Gemma illa proprijs characteribus delineabitur, quæ ex duorum fossilium corporum, simul in terræ visceribus, ut natali loco, coeuntium (de quibus in superioribus à nobis est tractatum) societate oritur ex Onyche nimirum, & Sardo gemmis, a quibus Sardonychis nomen est adepta: ut ex colore rubeo Minio simili, quo Sarda gaudet; quique in gemmæ supremo visitur, & cui candidum Onychis substernitur, haud difficilè est coniectari: ac si dicas Gemma ex Sardi rubore, & Onychis candore, in vnum hoc corpus formandum conspirantibus, genita; ita ut tota pelluceat, ac inuersa ob permixtum colorem, similitudinem, & speciem vnguis humani carnibus impositi referat; ut non abs re & hæc inter

Nic-

Dactyl. c. 55

Niccolos enumerari possit; quæ tamen solum perpolita sit: exculpta enim, ut substratum alterius coloris sit, rectius Cameos vocari poterit. Sardonychis ortum, & in hac colorum varietatem, hisce carminibus expressit Marbodeus

*Sardonycem faciunt duo nomina Sardus, & Onyx,
Tres capit ex binis unus lapis iste colores,
Albus, & hinc niger est, rubeus supereminet albo.*

Lib. 37. c. 6

Hoc idem ex Plinio habetur, scribente: *Sardonyches olim, ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc est veluti carnibus ungue homini imposito, & utroque translucido: tales esse Indicas tradunt Ismenias, Demonstratus, Zenothemus, & Sotacus.* Quo loci etiam Æthiopicas, Arabicas, & Armenicas enumerat; quibus singulis proprias qualitates aptat, ut vnaquæque inuicem distingui possit, & quæ alijs præstantior sit, elici absque difficultate detur. Quarum omnium distinctas qualitates si scire appetis, auctor hic omnes tibi suppeditare poterit; nec non Georgius Agricola inter recentiores. *Gemma, qua primus Romanorum usus est Prior Africanus, referente Plinio ex Demonstrato. Et inde (subdit) Romanis hanc Gemmam fuisse celeberrimam, quo factum est, ut initio Romanis multum placuerit, qui deinde Indis persuaferunt, ut ipsi quoque ijs gauderent. Cl. Cæsar pariter Smeragdus, & Sardonycas induebat. Ceterum, ut omittam, Sardonychem luxuriam repellere, & gestantem humilem, & pudicum efficere: & hanc solam propè Gemmarum insignando de ceræ substantia nihil auferre, ut notat Marbodeus.*

Loc. cit.
Lib. 6. de nat
fess.

Loc. cit.

Loc. cit.

*Hic solus lapidum ceram conuellere nescit,
Hic humilem, castumque facit, multumque pudicum.*

Lib. 37. c. 1

Et si non desint, & alij lapides, qui nihil de cera rapiant: ut Sarda, Corneolus, aliqua Niccoli species, & alij quamplurimi. Vnica obseruatione, Gemmæ huius tractationem ex Conterraneo nostro, includam, qui de gemma Polycratidis Tyranni agens, hæc habet. *His initijs capit auctoritas in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio seuero Insularum, ac Litorum Tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiã ipse,*

ipse satis piamenti in unius Gemmae voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret: planèque ab invidia eius abundè se redimi putaret, si hoc unum doluisset: assiduo ergò gaudio lassus, prouectus nauigio in altum, annulum merfit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, esca vice raptum, ut faceret ostentum, in culinam Domini rursus Fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam fuisse gemmam constat: ostenduntque Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimum propè locum tot praelatis obtinentem. Hactenus Plinius. Ex hac pariter Gemma moralitates haud spernendæ expiscantur. Sardonyx præciosior censetur, qui tribus coloribus variatur, primo nigro, medio candido, supremo rubro: per hanc gemmam, præ coloribus hisce conspicuam, Sancti Martyres mysticè designantur: omnes enim Martyres nigrum colorem ob labores, candidum propter puritatem, rubrum propter martyrium habuerunt. Sed audiamus Sanctum Gregorium de Sardonyche loquentem. dum enim verba Iob. cap. xxiix. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, vel lapide Sardonycho præciosissimo, vel Sapphyro. interpretatur, ita scribit. Sardonychus quippe terræ rubræ similitudinem tenet. Sapphyrus verò æream habet speciem. docet ergò in Sardonycho per terram rubrā homines: in Sapphyro autem per æream visionem Angeli designari. Nam cum rubræ terræ speciem Sardonychus habeat, non immeritò hominem designat. quia & Adam, qui primus est conditus, latino sermone terra rubra dicitur. Quid est ergò quod dicitur, quia hæc sapientia lapidi Sardonycho, vel Sapphyrino non confertur, nisi is, qui est (Dei virtus, & Dei sapientia, meditator Dei, & hominum CHRISTVS IESVS, tanta magnitudine excellat omnia; ut ei nec in terra primi homines, nec in cælo Angeli comparentur. Vndè per Psalmistam dicitur. Quis in nubibus æquabitur Domino; similis erit Deo in filiis Dei. Hæc Sanctus Gregorius.

Moraliterqd
Sardonyx.

Lib. 18. moral.
cap. 30

Psal. 88.

IBET hîc nonnulla etiam de Topazio recensere, & quidem præter ea, quæ traduntur à Plinio, animaduersione dignum est id; quod apud Epiphanium legitur. Scribit enim nasci in

Lib. 37. c. 8
Lib. 12. de
Gemmis.

Lib. 16. Geo-
graph.

Tact. de la-
pid.

Cap. 18. in
Iob.

Origin. lib.
16. c. 7
Aduersus
Gefnerum.

Loc. cit.

in Topaza Vrbe Indiæ; quamquam in inuentione diuersus fit à Plinio, vt inferius demonstrabitur. *Inuenta* (inquit) quondam illuc à lapicidis in corde alterius lapidis; quam cum splendidam vidissent, & Thebanis quibusdam ostendissent, paruo precio vendidere. Thebani vero Regnum tunc temporis administrati Regine attulerunt. illa verò Diademati suo imposuit in medio frontis. Strabo quoque in descriptione Arabiæ hisce utitur verbis. Hoc in loco Beronicem Urbem, in penitioris sinu positam, post sinum est Ophiades Insula, ab euentu rei appellata: vel quòd Rex eam à Serpentibus liberauit, vel quòd multi applicantes à serpentibus interficerentur: & propter Topazia. Is autem est lapis pellucidus, splendore aureo resurgens, vt interdum videri non possit, (quod radij Solis ei similes circum circa resplendeant) vsque aded illustratur, noctu verò videtur ab ijs, qui eum colligunt. Nam signo aliquo imposito, de die effodiunt. Ægypti Reges maximam hominum multitudinem, mercede conductam, ad horum lapidum collectionem, custodiamque collocauerunt. Ferè eadem scripsit Nilus Metropolita. Illud autem peculiare videtur, quod de Topazij nomine, atque etymologia recenset Beatus Gregorius. Topazion (inquit) preciosus lapis est. & quia Græca lingua (πάς) omne dicitur, pro eò quod omni colore respondet, Topazion, quasi τὸ πάντιον vocatur: omni certè colore splendere Topazion Isidorus, præter B. Gregorium scribit. Non deest auctor quidam, qui nomen Topazion ab Hebræo nomine, auri optimi (Paz) deduci velit: quod aurum optimum suo colore, ac splendore emuletur: sed illum nugari crediderim, cum Topazion græcum sit, à quærendo desumptum; Paz verò hebræum, atque proprium, & peculiare auri nomen longè diuersum. Quòd autem Topazion non à colore, sed ab inuentione etymonopotissimum suscepit. verba Plinij hoc nobis amplè attestari possunt: inquit enim. Egregia etiamnum Topazio gloria est, suo virenti genere, (ex quibus sanè verbis elicitur primò, gemmam hanc ad succum porri similitudinem habere; quia tamen non translucet modò, sed etiam mirificè fulget, eius fulgorem in colorem, auro similem, exire. Secundò,

Qui

Qui Topazij nomine nunc diuulgatur, Chrysolitum Antiquorum fuisse; atque viceuersà, qui nunc vocatur Chrysolitus, Topazion Antiquorum verum fuisse. Idque eò magis, quod ex eodem Plinio habetur. Topazion solum inter gemmas à cote poliri ob molliciem, limaqué tangi; quæ omnia in Chrysolito à gemmarijs nunc vocato concurrere, est in confesso; lima namque tangitur, & est aurei coloris, in quo tamen subuiride quicquam nitet) progreditur codex Plinianus, *Et cum reperta est, prælatæ omnibus. id accidit in Arabia Insula, quod Chitis vocatur: in quâ Trogloditæ prædones, cum diutius fame, & tempestate pressi, herbas, radicesque effoderent, eruerunt Topazion. Hac Archelai sententia est. Iuba Topazon Insulam in rubro mari à continente stadijs CCC. abesse tradit, nebulosam, & idèò quæsitam sæpè nauigantibus, ex ea causa nomen accepisse Topazin enim Trogloditarum linguâ, significationem habere quærendi.* Hoc idem Isidorus scribit, asserens, ob hoc, locum, & Gemmam, nomen, & causam (à quærendo scilicet) accepisse. vt tantorum virorum auctoritate freti, rectius sit dicere, Topazion non à colore auro simili, quo præfulget; sed à quærendo denominationem præcipuè suscepisse. & tutius auctor ille, qui cœlestia, aquatilia, & terrestria in multa volumina conegit, probatissimorum auctorum sententijs acquieuisset.

Loc. cit.

Orig. lib. 16.
cap. 7.

Neque ab re fore videtur, vt mysticè nonnulla de hac gemma, quæ ob eius nobilitatem, nonum fundamentum cœlestis Hierusalem à D. Ioanne ponitur, promamus; si cum eruditissimo Viegaz dixerimus. Topazij lapide, qui quanto inuentu rarior, tanto preciosior habetur, excellentissimam Sanctorum Apostolorum professionem in Sacris literis significari. Duos quippe huiusmodi lapis refert colores, vnum auri purissimi, alterum æthereâ claritate relucens; hoc est aurum charitatis in proximos, & ardentem in Deum amorem. Flammescit impensius, quoties Solis radijs verberatur: quoniam Apostoli cum CHRISTI gratia, tamquàm radio micabant, tunc magis ad proximorum salutem incendebantur. Topazion cum polis, obscuras: sic Apostoli cum

Apoc. 21

Cap. 21. Ap.

Mysticè
quid Topa-
zion.

laudibus nostris polimus, potius obscuramus, quàm illustramus; ob excellentem eorum magnitudinem, nostraq; omnium commendatione maiorem. Hæc de Topazio.

Hucusque ob susceptam à nobis in rebus naturalibus enucleandis, quot quot penes Calceolarium sunt, prouinciam, quam etiam initio huius operis ad finem perducere, polliciti sumus, ac in eiusdem contextu ostendimus. De gemmis candidis, viridibus, purpureis, rubentibus, & aureum colorem reddentibus sermo est habitus; harumque multa demonstrauius esse genera. Hinc ad eas pergere debemus, quæ ex singulis ijs omnibus videntur compositæ; vt sunt præ cæteris Achates, & Iaspis. Et si enim non ita transluceant, vt præ narratæ, quòd ex succis non adeò puris, & claris, vt illæ oriantur, nihilominus perspicuitatis & hæc sunt capaces, vt inter gemmas reponendę veniant; necnon ob colorum varietatem, qua ita ornata conspiciuntur, vt vno nomine diuersas gemmarum species videantur completi, magnam dignitatem, & gratiam in se obtinent. vt inde ex his vna sextum fundamentum Ciuitatis Hierusalem, altera octauum ponatur. Ambo hi lapides preciosi, & si ex diuersis, ac commixtis materijs, atque exhalationibus singuli fiant; vt harum medio hoc commune habeant, vt perspicuæ, ac opacæ sint, & omnem admittendo colorem, de huius varietate inuicem decertare videantur, & hinc creditur ab Antiquis varijs, & diuersis nominibus fuisse vocatos. Achates tamen ex tenuibus fit succis, præ quibus nitet, magis durior est, atque splendidior; Iaspis verò ex magis terreis, crassis, & impuris oritur; vndè in hoc colores omnes hebetes potius, & suboscuro sunt, adeò vt in perspicuo opacum, & in opaco perspicuitas videatur desiderari. In Iaspide maiora, & frequentiora visuntur vitia, quàm in Achate. quod si addas huic colorem album, & nigrum, magis inter alios familiares esse, illi verò purpureum, & viridem. In Iaspide omnia confundi, vt & colores, & substantiæ persæpe permisceantur. In Achate autem veluti ordinem quemdam, licet non exactum, colorum, atque linearum

Apoc. 21.

rum vt plurimum esse, ex ijs tibi haud difficile erit, horum lapidum differentias rimari. Quorum nomina, causam nominis sub prælo ponamus, ad hoc vt ex succorum expressione, quibus viribus in corpora humana agant, & quid mysticè elici detur, indagare possimus. Qui autem lapis primo intuitu attramento hoc nostro explorandus venit, Gemma est illa, quæ primum in Sicilia Tyrreni maris Insula, iuxta Achatem fluuium, cum sit reperta, nomen sibi Acharis, & causam nominis ex Plinio, & Isidoro, vindicauit: vt inde Marbodeus.

Lib. 37. c. 10

Lib. 16. c. 11

cap. 2.

Vt primum perhibent lapis est inuentus Achates

In ripis fluuij, qui nomine dictus eodem est.

Quoniam verò natura huius gemmæ est, varijs coloribus constare, candidis, nigris, rubeis, croceis, cinereis, viridibus, & cœruleis, vt inde, & varia huius genera, & diuersa nomina fortiatur. Nos quoque singulas species referre haud grauabimur. Et quæ primò sese offert, vt primum inuenta. vnde Marbodeus.

Loc. cit.

Hic precio diues Siculas perlabitur oras,

Sit licet ipse niger, venis tamen obsitus albis.

Perileucos est Græcorum, ob dignitatem scilicet Principis nominis gemma: in huius superficie ab ore gemmæ ad radicem vsque filum candidum, seu lineæ, Zonæ vè instar marmoris albæ descendunt, & sunt intersectæ. & quamuis ob colorem nigrum, & subobscurum, quo tota est compacta, non sit adeò perspicua, vt Gemmæ pellucidæ, nihilominus si in tenues, & latas laminas diuidatur, perspicuitate non carere, quæ in opaco visitur, cuicumque innotescet. Interim reliquas Achatis species perscrutemur, quò huius dignitas, & quam magnæ olim fuerit auctoritatis, magis eluceat, & si tunc temporis parui videatur fieri, non quod in illa vires sint diminutæ, sed fortè, quia copiosior, quod enim rarum, carum, vilescit quotidianum.

ACHATES ob perspicuitatem in candore pulcherrima, quia ex succo, cui est aquæ color in terræ visceribus sit orta; Leucachates dicta, à voce græca λευκός, quæ album significat.

ACHATES lineis colorem sanguinis exprimentibus conspersa: Hæmatiti lapidi in colore non multum dissimilis, vt meritò Hæmachates nuncupari possit.

ACHATES in colore corallium rubrum quæ emulatur, est tamen guttis auro similibus illita, vt distincta videatur. hanc Solinus Corallium Achatem vocat. Cretenses Gemmam sacram dicunt; arbitrantur namque contra ictus Scorpionum, & Aranearum plurimum conferre.

Mem. c. 11.

ACHATES, cui color est croceus, leoninæ pelli haud dissimilis, quam Græci Leontion, & Leontodoram vocant. Leonachates est recentiorum. Brocatella fortè vulgò.

ACHATES ob varias maculas Pantheræ animalis feri, pelli maculosæ quæ sunt similes, & quas per totum corpus hinc inde conspersas habet. Pandalion à Græcis dicitur. Pantachatem iuniores vocant.

ACHATES serenissimi, vernique Cœli à quouis vapore, labeque expurgati, colorem instar Sapphyri referens. Sapphyrochates dicta.

ACHATES totâ splendidâ, flammæ igneæ rubedinem æmulans: quæ caloris subterranei medio cum succo illo mixta, ex quo Sarda Gemma fit. hanc colorum varietatem in se contraxerit. non abs re Sardachates denominari liceat.

ACHATES miranda sanè, quòd delectus variorum colorum, & in inanimatis corporibus conspiciatur, vt eisdem quodammodo natura oblectari videatur. In hac enim color cæruleus, candidus, viridis, niger, & alij diuersi apparent, vt cum valdè venusto, varioque colore, natura sic ludente, mirificè ornata niteat, diuersas, ac cōmixtas materias, atq; exhalationes puras, & claras in hanc gemmam formandam conspirasse videatur.

ACHATIS varias species hîc delineatas habeas, lapides nimirum politos, & satis splendidos, quibus varius est color, quòd ex succo terreno vario in substantiam lapideam concreuerint. varijs qui rerum imaginibus naturæ penicillo sunt inumbrati: vt ex ijs vnus ob exhalatos à materia porosa vapores exprimat arboretum, quem Dendrachatem appellat.

pellabis, alter lacus, quidam fontes, & regiones, veluti Scio-graphiam, vel Cosmographiam, lusitante natura. non sunt autem ex India, vt similitum Achatum feracissima transportati, de quibus Plinius. Sed ager noster Veronensis pulcherrimarum rerum naturalium fœcundus, hosce nobis vberimè elargitur. Postquam autem in huiuscemodi lapides à natura effigiatos incidit sermo. Concedatur, Pyrrhi Regis Epyrotarum celebratissimam illam Achatem, ex Plinio nostro recolere: in qua nouem Musæ cum Apolline in medio Cytharam tenente spectabantur: non arte, sed natura ipsa, magistra discurrentibus maculis ita absolutam, vt singulis quoque Musis sua redderentur insignia, nomina scilicet, & officia, de quibus Hesiodus in principio Teugoniæ, & latius à Diodoro Siculo circa principium libri quinti: quam pariter Gemmam perbellè expressit Marbodeus, inquiens.

Lib. 7. c. 10

Lib. 7. c. 11

Rex Pyrrhus digito gessisse refertur Achatem,

Cuius plana nouem signabat pagina Musas;

Et stans in medio Cytharam tangebatur Apollo.

Naturæ, non artis, opus, mirabile dictu.

Loc. cit.

Referam in hac re proposita ingeniosissimum illud subtilissimi Cardani inuentum, qui de hac gemma agens, ridiculum putat, quicquid in illa elegantissime delineatum spectabatur. idque casu potius, quàm natura sic fauente, subsequentibus verbis contigisse asserens. Hoc igitur sic contingit. *Pictor validis coloribus lapidem aliquem è marmorum genere pinxit, vt nouem Musæ pulsantem in medio Apollinem mirarentur, inde seu casu, seu ex industria lapis ille, sepultus iacuit per multos annos è in loco ubi Achates gigni lapides solent.*

Lib. 7. de lapid.

(miror profectò quomodo colores illi, & si ænei etiam fuissent tanto annorum spacio, præ terræ humiditate, aut ob aliquam materiam acrem, & mordacem, qua loca ubi vigent res metallicæ, scatere solent, si non ex toto, saltem maiori ex parte fuerint absumpti, si namque interitus saxi, carminibusque accidit, quanto magis coloribus, qui facilimè admodum, vt accidentia, mutationibus sunt obnoxij) contingit itaque circum circa gigni Achatem perspicuum, & aqueum, inde

*inde inuentus referebat Musas, & Apollinem illum, quasi naturæ industria fabricatum, cum Achates iam gemma esset. Hæc doctissimus ille vir: quàm benè dicant, qui rerum naturalium indagandarum desiderio capiuntur. rectius iudicio meo dictum crediderim. cùm lapis hic, vt nuperrimè explicauimus, varijs constet coloribus, & se inuicem incurfantibus Zonis, lineisque, adeòvt non artis ope, sed naturæ sic cooperante quandoque varias effingat imaginum formas. Naturam certè Pyrrhi illam gemmam varijs lineamentis, & maculis ornasse, arte tamen prorsus caruisse tot imagines, & in ea formanda maximam artificis partem accessisse, qui alibi minuens, alibi augens, quæ spectanda essent, eximiè elaborarit. Nonne oculis ipsis intuemur, terræ superficiem tam admirabili florum, & plantarum varietate, totque coloribus pulcherrimè exornari, ac si à præcellenti artifice esset depicta? pari etiam ratione nil mirum videri debet, si ex eiusdem vberissimo sinu lapides, & gemmæ prodeant, diuersis coloribus notatæ, & in quibus ob diuersissimas maculas, multiplices quoque rerum imagines ad intuentium votum repræsententur. Hinc videmus in quibusdam lapidibus expressas stellas, frondes, lilia, pisces, rotas, oculos, animalia, & quamplurima alia, de quibus omnibus in hac Sectione erit sermo. & in nostro Musis dicato delubro lapis asseruatur, in quo adeò affabrè delineata a natura cernitur Simia cubans; vt diceret, arte fuisse depictam. sicuti & alter lapis ramulo cum folijs insertus. super quem pedibus erectis residet Avis, non sine intuentium stupore. Sed quid nonne & idem Cardanus, se habuisse testatur tres Achates (ne verbum quidem, quod fuerint depictæ, proferens) in quorum altero (vt suis vtar verbis) *Natura Hæmispherum pinxit Cæli distinctis orbibus. in medio terræ rotundam quasi aquis supereminens. Secundus, ex hiatu terræ fumum emittere videtur, qui aërem obumbret, atque illud in eo admiratione dignum, quod alius fumi color, alius aëris, qui ex eo obscuratur, fumus candidus quasi ac densus, aër subrubens, ac mediocriter perspicuus. Tertius cæteris longè admirabilior,**

bilior, scilicet Galba firmè imaginem huiusmodi depictam habet.
 (quam hoc loci ad viuum delineatam curauit) *nec in su-*
perficie, sed quasi subuitro, & tamen vera gemma est, non vi-
trum. quoniam tamen qua parte tangit digitum, totus rubet,
Iaspidis refert speciem. Haëtenus Cardanus. Legere est
 etiam apud Plinium, in India Achates reddere species flu-
 minum, nemorum, iumentorum, etiam Effeda, & Staticu-
 la, & Equorum ornamenta. Sed ne ab orbe hoc nostro
 remota inquiramus. nonne Venetijs, & in Ecclesia Basili-
 ca D. Marci in Achate gemma conspicitur Regium caput
 diademate ornatum, naturalibus id exprimentibus venis,
 absque omni artificis manu? & in eadem Regia Ciuitate
 in Templo Sancti Georgij maioris spectatur in quadam co-
 lumna imago Saluatoris nostri IESV CHRISTI in Cruce
 pendentis, dum pro salute humani generis seipsum exinani-
 uit? vt innumera alia, quorum plenæ sunt chartæ, breui-
 tatis causa omittamus? & ne res hæc in ridiculum, cachi-
 nationemvè abeat: quod oculis ipsis non sine stupore ob-
 seruauimus, habe in augustissimo rerum naturalium con-
 clauio, auspicijs Serenissimi FERDINANDI GONSAGAE
 erecto, custodiri lapidem, qui præfulget, Achatem dices, in
 quo hominis imago conspicitur, coloribus ita eleganter ef-
 figiata, vestimentis ita affabrè delineata, capiti, collo, bra-
 chijs, & pedibus quæ sua respondet textura, vt hominem,
 non sine veloci gressu itineri intentum esse prænunties.
 Ex quibus singulis quàm mirabilis natura sit in operibus
 suis, absque vlla artificis ope, cuius, etiam Ialemone fri-
 gidiori, innotescere potest. Achatis modò proprietates,
 quotquot è Regionibus, vndè oritur, ei attribuuntur, & à
 Plinio, Isidoro, Alberto Magno, & alijs quamplurimis au-
 thoribus, hisce Marbodei carminibus perstringamus.

Hunc quoque Corallo similem gerit Insula Creta

Cuius planicies croceis est illita venis.

Iste Nepæ virus fugat, & quod vipera fundit.

Reddentem facies varias dat & Indus Achatem.

Hunc nemorum frondes, hunc dantem signa ferarum,

Hic

Loc. cit.

Loc. cit.

Lib.

Lib. 2. min.

cap. 2.

Loc. cit.

Hic sedat sitim, visumque fouere putatur.
 Est & qui Myrrhæ succensus spirat odorem.
 Est qui sanguineas maculas perhibetur habere,
 Certa cui facies, quia creber, vilis habetur.
 Portanti munus, viresque ministrat Achates,
 Facundum facit, gratumque, bonique coloris.
 Et persuasorem, mundoque Deoque placentem,
 Hoc Anchistades comitante pericula vincit.

De Achate
 mystice quid

Cap. 4

3. Reg. 19.

Prat. Spir.
 c. 100

Intes has proprietates, hæc potissima videtur, quod sitim extinguit; qua quidem proprietate Spiritus Sancti gratiam repræsentari inficias non ibit, qui CHRISTI verba apud Ioannem legerit. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Hæc porrò verba SS. Patres interpretantur de diuina gratia, quæ sitim animæ, desideria videlicet, & concupiscentias sedat, & extinguit. Id quod etiam asserere videtur Ill. Toletus de siti corporali. *Legimus enim*, inquit, *& audiuiimus nonnullos viros hac gratia plenos, ita esse in internorum contemplationem raptos, ut nec sitim, nec famem, imo nec incommoda graua corporis sentiant, & per multos dies ieiunij absque cibo, & potu perseuerarent; quodque mirabilius est, fastidirent cibum, & potum, sicut fastidire solent, qui saturi, & cibo, & potu repleti sunt. Nec incredibile hoc videri debet. Si enim circa res temporales, & caducas amor nimius, aut lætitia, aut reliquæ vehementes passionēs id efficiunt, ut homo per multum temporis nec sitiat, nec famescat, quanto magis Spiritus Sanctus per gratiam suam id operabitur? Interest verò, quod eorum, qui affectibus hisce famem, & sitim non sentiunt, corporeæ vires debilitentur, potu, & cibo deficientibus. At Spiritus Sanctus roborat, & vires sustentat, ne homo succumbat, sed integer, & fortis perseueret. Exemplo id comprobatur Eliæ, qui semel pane, & aqua refectus, fortis quadraginta dierum iter ieiunus confecit. Hactenus Toletus. Ferè idem legitur apud Sophronium de Petro Pontico Monacho, qui à Iordane in montem Sina itineratus est, nihil omninò sumens: ibi verò, sumpta Eucharistia, cibum temporalem sumpsit. A Sina verò vsque Alexandriam ab omni esculeuto, &*

ro, & potu perpetuò abstinuit; & ab Alexandria vsque Hierosolymam, quæ interualla passum millia plurima excedunt. Multa exempla virorum insignium in re proposita, possent afferri, qui Spiritus Sancti gratia pleni, nedum ad dies, sed ad menses, & annos absque cibo, & potu vixere. Sed quoniam hoc nostri non est instituti, ad ea curiosum Lectorem remittimus, quæ ab Alberto Magno, à Theodoro insigni historico in Philoteo, à Baptista Fulgoso, & alijs quamplurimis scriptis sunt mandata.

*Anim. lib. 7.
traſt. 3. c. 3.
Lib. 6.*

IASPIDIS modò singula illa genera recenseamus, quæ ex mente Dioscoridis, & Plinij, inter amuleta Calceolaria reperiuntur: non enim lapidis huius simplex est genus; sed ob succorum varietatem, qui in eius ortu, & mixtione exurgunt, sicuti varijs apparet coloribus distinctus, ita & varia nomina tum ab iisdem, tum etiam à locis, vbi reperitur, & effoditur sortiri, est in confesso. Aut enim in colore viridi Smaragdo est similis, quamuis non ita transpareat, sed obtusior, ac hebetior sit, vt ad Heliotropij colorem inclinare videatur. qui sanè color præcipuus huius gemmæ est; vnde ex Isidoro nomen à voce græca traxisse Iaspidem, refert *ias* enim viride est. Gemmam hanc in tota Orientali regione, præ cæteris, pro amuleti gestari, tradit Plinius: & Grammatiam ex hoc appellari, notat, quòd in colore viridi transuersa linea alba media præcingatur: qua motus auctoritate, non ab re dici posse crediderim, lapides illos virentes, maculis quibusdam albis signatos, qui tunc temporis ad dolores colicos, & renales compescendos, ex Indis sub nomine lapidis Nephritici transportantur, inter hanc Iaspidis primam speciem absque iniuria collocari posse, De qua pariter (vt tibi eiusdem vires innotescant) Galenus hæc habet. *Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt, qualem reuera habet Iaspis virens, nempe Stomachum adhæsu, Ventrisque os adiuuans. At nonnulli quoque ipsos anulis inserunt, scalpuntque in eo Draconem radios habentem, veluti Rex Nechepsos memoria prodidit in quarto, & decimo libro: sanè huius ego quoque lapidis feci periculum.*

*Lib. 5. c. 117
Lib. 37. c. 9*

*Orig. lib. 16.
cap. 7.*

Loc. cit.

*Lib. 9. de sim
pl. med. fac.*

Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum, à collo suspendi ita ut lapides os ventris coniungerent. Apparebant autem nihiloscuius prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam scripsit Nechepfos: Regem hunc Chaldæum, aut Magum extitisse crediderim: tale enim genus hominum certis diebus, & pro astrorum certa constitutione oblectatum fuisse, ut in gemmis variæ figuræ inciderentur, ex historicis apparet; putans per huiusmodi figuras à lapidibus illis, in quibus fuerint sculptæ, admirabilia quædam opera effici posse: quod sanè cum à cultu Dei, & Ecclesiæ Sanctissimis Constitutionibus, (ut quid superstitiosum, & profanum) sit prorsus alienum; ita & à quouis, Deo Vno, & Trino addicto, respuendum omninò est: credere enim absolutè iuvat (garriant alij quicquid velint) Deum ipsum, si qui sunt in hisce lapidibus sculptis effectus, horum non esse causam; sed hoc potius à Diabolo sagacissimo animarum prædone, dependere; qui per imagines istas, tamquàm per signa ei adprimè cognita, & fraude instituta, effectus illos admirabiles operatur. Sed de his hæcenus. Iaspidis huius facultates, præter a Galeno notatas, carminibus hisce expressit Marbodeus.

Dactil. c. 38.

*Optimus in viridi translucentique colore,
Et qui plus soleat virtutis habere probatur,
Castè gestatus febrem fugat, arcet hydropem.
Adpositusque iuvat mulierem parturientem,
Et tutamentum portanti creditur esse.
Et sicut perhibent, phantasmata noxia pellit.*

Secundo loco reservatur Iaspidis illud genus viride, punctis, veluti gutulis viuum sanguinem æmulantibus, totum confersum, quod ex India Orientali affertur. vnicum certè remedium ad fluentem sanguinem, siue è naribus, siue à quavis alia parte, sistendum; dummodo collo appendatur. de quo etiam Nicolaus Monardes.

Lib. 5. c. 117

Tertium locum habet Iaspis ille, qui à Dioscoride, Crytallo, & pituitæ (vitream dixerim) similis traditur. Quoniam verò vna parte est Iaspis, in altera Onyx gemma conspicitur. hic à Plinio Onychipuncta, & Iasponix vocatur; quia

Lib. 37. c. 9

Ony-

Onychem complexus est, vel specie nubis, vel niuis rutilis punctis stellatus, vel sali Megarico est similis.

Quartò succedit Iaspis, in quò color cœruleus lacte suffusus ita enitet, vt, cum aërei sit coloris, Cœlum matutinum autumnale imitetur. hunc Plinius Boream vocat: & à veteribus quibusdam Græcis (quod etiam superius est obseruatum) *ἀσπίς* dicitur: tunc temporis sub nomine Turchinæ, seu Turcicæ diuenditur, quod Turchesijs, cyaneo quodam latefcente nitore donatis, non sit absimilis.

Loc. cit.

Quinto includitur loculo Iaspis totus niger, ac si fumo sit infectus: quem Plinius Capniam, vel Capnitim, appellat: fortè quia Cadmiæ illi speciei tenuissimæ, & exustæ, sit in colore similis, quæ Capnitis ab eodem auctore vocatur.

Loc. cit.

Lib. 34. c. 10

Huic succedit Iaspis, Terebentinæ in colore similis, quem Dioscorides Terebinthizusam nuncupat. Vti & alter, qui Callaidem in viridi pallentem æmulatur; nec non & alius, specie certè pulcherrimus: qui nuperrimè ex districtu Brixienfi effoditur, in Villa, cui nomen Veago della melle. Hieracitem gemmam dixerim, à Plinio descriptam. Totus namque alternat, miluinis nigricans veluti plumis. Sed quo diffunditur oratio hæc nostra? sat sit hoc vnum dixisse, in Musæo recondi innumeras alias Iaspidum species, quæ cum ex multorum clarissimorum succorum mixtione vi caloris subterranei exurgant, ob colorum laudabilem diuersitatem, spectantium animos ad illarum contemplationem excitant: quas variæ Regionēs, à Plinio citatæ, mittunt. Germania quoque non parcam ad nos transmittit messem.

Loc. cit.

Lib. 37. c. 9

Loc. cit.

Multa de Iaspidis natura, viribus, & diuersis speciebus à nobis sunt tradita: non iniucundum futurum videtur, nonnulla hoc loco de hac gemma explicare, quæ ad mysticam considerationem spectant. Et quidem Iaspis de numero est duodecim preciosorum Lapidum, qui erant in Rationali Summi Pontificis Iudæorum, vt habetur Exod. 28. & quos Ezechiel ait fuisse in corona, & diademate Regis Tyri, & ex quibus constabant duodecim fundamenta, super quibus

*Mysticè quid
Iaspis.*

Cap. 28

Apoc. 28.
Cap. 4.

constructam Ciuitatem Hierusalem Cœlestem vidit in spiritu Beatus Ioannes. Meminit quoque huius Lapidis Isaias illis verbis. Ponam Iaspidem propugnacula tua. Quæ explanans Sanctus Hieronymus, de Iaspide in hunc modum scribit. Propugnacula Ciuitatis Dominicæ Iaspide roborantur: hi sunt, qui possunt omnem altitudinem, eleuantem se contra scientiam Dei, destruere, atque conuincere; & mendacium subijcere veritati. Qui ergo in disputando fortissimus est, vt Sanctarum Scripturarum testimonijs roboratus, iste propugnaculum Ecclesiæ est. Iaspidium porro multa sunt genera. Alius enim est, Smaragdi habens similitudinem, qui reperitur in fontibus Theumodontis fluminis, & vocatur Grammatias, quo omnia phantasmata fugari autumant. Alius viridior mari, & intus quasi floridus: hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundissimis specubus eius nasci, referunt. Alium verò iuxta Iberos, & Hyrcanos, & mare Caspium, & præcipuè iuxta Lacum Neusim reperiri. Est & alius Iaspis niuis, & spumæ marinorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto rubori subrutilans. Hæc diximus, vt vniuersas gratias spirituales, in Ecclesiæ propugnaculis cognoscamus; quas qui habuerit, & varios timores fugat, & potest cum sponsa dicere. *Patuelis meus candidus, & rubicundus*. Hactenus Beatus Hieronymus.

Cant. 5

Cæterum cum repetita iuuent; idque eò magis cùm oblectamenti, & eruditionis aliquid animis hominum impartiri potest, & si de Margaritis, dum maritimæ perscrutaremur non iniucunda fuerit facta mentio; nihilominus non videtur in præteritis relinquendum, quod valdè sapienter, & ingeniosè de iisdem scribit Hector Pintus super Ezechielem: ait enim, *Margaritæ, lapilli illi candidi, & splendentes; qui nascuntur in mari intra Conchas marinas, sunt in hoc admirabiles, quod cum in mari nascantur, & procreentur, nullam tamen habent cum eo similitudinem; mare est cœruleum, Margaritæ verò candidæ: mare triste, & horribile, illæ lætæ, & aspectu adeò pulchræ, vt oculos moueant, & ad se alliciant; mare amarum, illæ amabiles*

Cap. 10.

Mysticè quid
Margaritæ.

biles, absque vlla amaritudine: quin potius claritate, & splendore Cælum quodammodo representant: cuius rei causa est, quia ex cælo influentias accipiunt. Huiusmodi sunt viri Charitate insignes, & Christiana religione præstantes, qui in mundo nati, & educati nullam cum eo habent similitudinem; animo sunt ab eo abstracti, cogitatione diuisi, verbis differentes, operibus discrepantes, quin potius cælum suo modo referunt, unde illis influit gratia. Cui & nos expletam nostram hanc de gemmis tractationem grati referimus: quam mysticis interpretationibus locupletari placuit, rati, rem non ingratham, nec inutilem fore, si ijs, qui Sacræ doctrinæ studio delectantur, pretiosarum rerum tractationem, symbolis elegantissimis refertam, exhiberemus.

QUEMADMODVM non vnicum est genus, nec vnica lapidum ratio, ita nec par est omnium præstantia, & virtus, vt æque omnes in pretio habendi sint; Ex his porro Magnæ palmam præripere cæteris omninò videtur, non tantum ob singularem virtutem, qua ferrum ad se rapere, certum est; verum etiam propter exploratissimum suffragium, quo nauigantibus esse solet: quibus sanè acu ferrea, quæ illius vim contraxerit, in gnomone nauigatorio super cuspidem quandam ingenio versatili instar perpendiculi insidente, meridianam lineam ad quatuor cæli partes constituendas, Austrum scilicet, Septentrionem, Ortum, & Occasum, commonstrare omnes recensent. Adeò vt, quemadmodum illo posthabito, quæuis nauigatio quamplurimis errorum anfractibus exposita videtur; ita huius vsu nautæ suum instituunt nauigationis cursum, & securè velificant. Hoc longa maris spacia, tractusque immensos, locorum situm, & distantiam dimetiuntur; quantum itineris sit peractum, & quantum peragendum remaneat, vt ad optatum, quò properant, locum, per-

Cap. 54

Lib. 6. c. 22

Tom. 1.

perueniant, exactissimè explorant, & dinumerant. Sed antequam ad vltiora progrediatur sermo, duo, non sine commemoratione relinquenda, recolere placet. Vnum quidem in Taprobana Insula à Colaico Indiæ Promontorio in Austrum quatridui nauigatione recedente, Septentriones nō conspici, Magnetis vsum ibi esse incognitum, nihilominus vt tradit Solinus, nauigaturi, aues quasdam cicures alunt, & in nauigijs secum vehunt, quorum volatus, perindè, ac dirigendi itineris magistros habent. Hoc idem à Plinio nostro hisce verbis asseritur. *In Taprobano mari nauibus vtrunque proræ. Syderum in nauigando nulla observatio, Septentrio non cernitur, sed volucres secum vehunt, emittentes sapius, meatumque earum terras petentium comitantur: nobis diligentior notitia Claudij principatu contingit, legatis etiam ex Insulâ aduectis.* Hæc Plinius. Referam & si parergon, quod à Diodoro Siculo est scriptum, & Remusius recolit. In hac Insulâ Aues quasdam ita edoctas, pueros in aëra eleuare, & incolumes in terram restituere parentibus, esseque admodum cicures, & domi studiosè etiam edoceri. Alterum, quod admiratione dignum videtur, est: nedum itinera maritima, sed & terrestria hoc nobilissimo lapide dirigi. vt legere est apud Episcopum Vulturariensem colloquio decimo, quo loci, an omnia maria nauigari possint, inquirens, multa refert, quæ maria innauigabilia faciunt; vt Scopuli, Voragines, Herbæ, Plantæ, Testudines Marinæ (ob harum scilicet numerosum prouentum, & earundem magnitudinem, ita vt maris fluxus impediatur) perpetuus maris motus, & caligo: vt mare illud; quod vltra Gotlandiam Insulam est, quod post vnus diei interuallum, est prorsus innauigabile, ob vim fluctuum, & caliginem; subdit deinceps. *Non aliter ibi esse innauigabile pelagus, quàm sint impermeabilia Arabiæ deserta, vbi cum undique arene sint leuissimæ, nusquam rectum iter haberi potest, quandoquidem ille commotæ ventis perinde fluctuare videntur, vt mare: itinerantes igitur inter ligneas arcas se condunt, dorsisq; Cameleorum deferuntur: quin ibi quoque, sicut & mari, Magnete itinera diriguntur.* Hæc eruditiss. Maiolus, ex relatione Ludouici Barthemæ lib. 1. c. 13. Cum

Sed nedum Magnete in hisce Arabiae desertis ab itinerantibus
suus instituitur cursus. quinimmo & pennis, quæ pro te-
gumento auibis quibusdam inferuiunt, viatores, & si alijs
in regionibus, eorum iter dirigunt. quod ex Solino ut quid *Mem. c. 29.*
admirandum, colligere placuit: cuius verba hæc sunt.

Saltus Hercinius (maximam illam Germaniæ Syluam Her-
ciniam intelligit, de qua Cæsar suis in commentarijs de *Lib. 6.*
Bello Gallico) *aves gignit, quarum penna per obscurum emi-*
cant, & interlucent, quamuis obtenta nox denset tenebras. Vn-
de homines loci illius plerunque nocturnos excursus sic destinant,
ut illis utantur ad præsidium itineris dirigendi, præiactisque
per opaca callium pennis rationem viæ moderantur indicio pluma-
rum refulgentium.

CVM igitur hucusque de lapidibus pretiosis sermonem ha-
buerimus, nunc de illis, qui communi lapidis nomine ap-
pellantur, verba facere aggrediamur. Merito in Musæi
CALCEOLARII lapidibus connumerandis, quò tutius hæc
nostra Sectio optatum habeat finem, agmen nobis ducet
admirandus hic lapis. qui sanè sub genere quorundam
lapidum venit recensendus, quorum substantia naturæ me-
tallicæ est particeps; maximam enim habet cum ferri mi-
nera conuenientiam, ita ut eius venis appropinquetur; in
metallis namque ferrarijs plerumque reperitur (& si non
in omnibus) & ferri impoliti similitudinem, ut plurimum,
gerit, ut ferrugineus videatur. ad quem allusit Claudianus
in suis poematibus cap. de Magnete

—— *Lapis est cognomine Magnes*

Decolor: obscurus: vilis: non ille repexam.

Cæsariem regum, nec candida virginis ornat

Colla, nec insigni splendet per singula morsu,

Sed noua si nigri videas miracula saxi.

Tunc superat pulchros cultus, & quicquid eois

Indus litoribus rubra scrutatur in alga.

Lapidi huic à Græcis, & Latinis multa nomina fuere im-
posita; nam & Magnes, & Magnetis, & Hæraclius, nec non
& Sideritis appellatur. Magnes quidem ab inuentore
Magno,

Lib. 36. c. 16

Lib. 4. c. 18

Lib. 6 de rer.
nat.

Magno, (quod à Nicandro traditum est auctore Plinio)
armentario nimirum illo, qui cum armenta pasceret primus
in monte Ida ad Troadem spectante, fertur hunc inuenisse,
clauis crepidarum, & bacculi cuspide lapidi hærentibus;
Vel à Magnesia Prouincia, ex Plinio inter Tessaliam,
& Macedoniam intermedia, vnde effoditur, in qua primū
inuentus dicitur: quam sententiam sequitur Lucretius hi-
sce carminibus,

*Quod superest agere incipiam, quo fœdere fiat,
Natura lapis hic, vt ferrum ducere possit:*

*Quem Magneta vocant, patrio de nomine Graij
Magnetum quia sit patrijs in finibus ortus.*

Quod si etiam non ratione molis, sed respectu qualitatis in
lapide existentis: dixerimus Magnetem nomen Magni me-
reri, haud incongruum erit: sicut namque Heroes, & Viri
præstantes ob virtutis meritum Magni dicuntur, vt præ cæ-
teris sola Alexandri Macedonum Regis commemoratione
contenti simus, qui ob res domi, forisq̃ præclare gestas,
Magni nomen est promeritus, imò & maximi nomine inau-
gurantur Virgilius lib. 6. Æneid.

---- *Tum maximus Heros*

Maternas agnoscit aues lætusque precatur, &c.

Sic Magnes ob vim insignem trahendi ferrum, qua admi-
rabilem omnibus sese patefacit, cum ceteros quosque lapides
dignitate præcellat, meritò Magni nomine decorandus
videtur. Non est autem credendum, trahendi illam vim
Magnetis inesse, quia vita, & anima constet, & nutriatur,
vt plerique nec spernendæ auctoritatis Viri autumant, non
leuibus argumentis demonstrare conantes, Magnetem vi-
uere, ferrum illius esse pabulum, ob id etiam optimè ferri
scobe seruari (quam sententiam videntur mutuati, ex De-
mocrito: hic enim existimabat, tum omnia mixta ex anima
componi, tum speciatim lapides, & metalla. Hoc enim à
veris Philosophiæ dogmatibus omninò recedit; non enim
vt animata corpora, quæ nutrienda veniunt, mixta hæc ali-
mentum intro suscipiunt, susceptum alterant, & immutant,
& al-

& alteratum distribuunt, vt ad partes nutriendas succedat : & si crescant, non ob id illa nutritione nutriuntur, quam fortè sibi commentati sunt, & quæ perfecta est, sed per additamenta tantum crescunt, quatenus additione nouæ materiæ consimilis, pars parti apponitur, vndè videmus secundum additionis gradum ad maximam, vel paruam, aut mediocrem magnitudinem lapides ipsos concrefcere : nec non in quibusdam lapidibus, leuibus præsertim, aut pumicosis, non modò per additamenta similia incrementum supeditari obseruatur; sed quoquomodo etiam hi partum edere videntur, siue ab additamento assumpto, seu ab humore, qui sæpe sæpius, vel paruus ab eis naturaliter fluit : is enim vbi primum constringitur, iam lapillus est, vt videatur foetus, ac partus alterius esse : quod autem lapides ipsi, nec viuant, nec nutriantur Peripateticorum Coryphæus Aristoteles pluribus in locis, sed præsertim in magnis moralibus hisce verbis nobis patefecit. De animæ enim altrice portione agens. *Rursus (inquit) quod mox dicendum, non admodum* Lib. 1. cap. 5.
quæ diximus participare, & ne quidem ab ipsis longe abesse videbimur, quippè quòd animæ quædam portio esse putetur, qua alimur, quam altricem appellamus, iure profectò ita, siquidem lapides ali non posse intuemur, & perindè non dubium, quin sit ali animatorum. Ex quibus verbis elicitur, nutritionem non, nisi animatis competere, & solam animam illius esse causam; calor enim in animalibus existens, animal virtute nutrit, & ex alimento substantiam gignit, vt carnem & ossa : nec lapides nutriri, quia inanimati, vt nō immeritò Rabbi Aben, Cap. 1.
Tibon, & Roachachem, hosce vocant silentia, & sine anima. Redeat modò vndè fluxit oratio.

Præter nomina illa prænarrata, siue ab inuentore, seu à Patria Magneti attributa. Heraclium video etiam à nonnullis appellari, ab Heraclia Lydiæ ciuitate, vt asserunt, sed nomen hoc non ad Magnetem, quinimò ad lydium illum lapidem, quo aurum, & argentum exploratur, ex Theophrasto, & Plinio, auctor ille reducere videtur, qui adagia in Chiliadum centurias diuisit. Theophrastus namque refert, Chiliadis primæ cent. 5. Lib. de nat. lapid.
L I lapi-

lapidem quemdam esse, qui Lydius, seu Heraclius dicitur, qui attritus aurum, atque argentum cuiusmodi sit, arguit hunc quidam Magnetem putant, velut Herculanum, qui ferrum ad sese trahit, vnde nomen etiam additum *αιδνπιτη*. Ex quibus Theophrasti verbis sicut habetur Heraclium lapidem ab Herculano diuersum esse, ita Heraclium non ab Hercule, sed ab Heraclea Ciuitate vocatum iri, elicitur.

Lib. 37. c. 3

Plinius similiter hoc manifestè demonstrat. *Auri* (dicit) *argentiq̃ue mentionem imitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inueniri, nisi in Flumine Tmolo, vt auctor est Theophrastus, nunc verò passim, quem alij Heraclium, alij Lydium vocant.* Vndè consultius dictum crediderim, si vice

lib. 5. de nat. foss.

Heraclij, Herculeus nominabitur, vt Agricola, & quamplurimi alij præstantes Viri faciunt. Nomenclatura desumpta ab Hercule, qui ob fortitudinem, & gloriam creditus fuit inter Deos relatus. Quemadmodum enim hic, vt fabulantur Poëtæ, tetras, & immanes orbis belluas viribus subegit, & oppressit, sic Magnes ferrum rerum materiam, victricem ad se trahens vincit, & veluti sub dominio, seruituteq̃ue tenet. Vndè, & Sideritis vocatur à voce græca, *σιδηρος*, quæ ferrum significat, ac si dicas, lapis ferreus, aut ferrum lapideum; videtur enim esse quædam mistura ex lapide, & ferro in terræ sinu compacta. Hæc de Magnetis ethymologia. Modò ad eiusdem species sermo dirigatur, quæ sicuti vtriæ in Musæo reperiuntur, ita colore, & efficacia inter se differunt. Alius enim lapis visitur coloris subrussi, intus fracturis nigricans, qui parum ad cæruleum vergit: in substantia densus, & compactus est, nec non in attractione efficacem valdè se ipsum patefacit, non enim lento motu, & vi tarda, sed auidè, & celerrimè ferrum rapit: ex Iluâ Insulâ Maris Tyrrheni. Alter candidus conspicitur, lineis nigris inscriptus, cæteris inferior, quod ferrum non trahat; linguæ tamen admotus præ tenacitate ab innata pinguedine emanante, adhæret. ex eadem Insula.

Lib. 37. c. 16

Lapidem hunc sub quinta illa Calamitæ candidæ specie, de qua Plinius, reponendum statuimus, cum de terris Iluanis

nis in secunda operis sectione facta est à nobis mentio ; quem etiam Calamitam albam à quibusdam vocari diximus. quod autem optatas carnes ad se rapiat, vt nonnulli mente capti, fascinationibus dediti, ac illusionibus diabolicis obumbrati, putant, id omninò, vt quid profanum, respuimus. Nec deest Magnes nigri coloris, vt qui in Troade inuentus à Plinio describitur: fœmineus dici potest, cum nullius sit valoris, æstimandusque minimè sit, quod ne scintillam quidem virium, in attrahendo, vibret. Vt & alter spurius sit censendus, cum ob sterilitatem ei innatam, à propria natura, & efficacia alienus ita appareat, vt neque attrahat, neque abigat ferrum. Præ cæteris verò seruatur Magnes prægrandis molis, quia optimus, & ad propria opera obeunda peregregiè aptus, spissus est, duricie lapidi Smyridi haud dissimilis, colore ad cœruleum vergit, non multum est grauis. (ex Orientali climate transportatum. scias) qui ex vno latere tam auidè ferri desiderio detinetur, vt non ita primum ad illius faciem offeratur, vt confestim proprijs viribus vsus ad se alliciat, & trahat, vt videatur Sympatia quadam, & naturæ conuenientia motus, amico confortio frui, suoque confouere sinu. Altera verò parte, ac si antipatia quædam sit, & quasi odia exercendo, illud idem abigit, & respuit: Theamedem lapidem vi Magnetis contraria in hac parte residere, non desunt qui attestentur, & inter hos Plinius noster, asserens in eadem Æthiopia, non procul vbi Magnes Æthiopicus reperitur, montem gignere lapidem Theamedem, qui ferrum omne abigit, respuitque: quàm benè, rerum naturalium perscrutatores examinent. Magnum illum Scaligerum de subtilitate ad Cardanum. Ioannem Taisnerium Annonium, Andream Cefalpinum in eius peripateticis quæstionibus, & inter alios Ioannem Baptistam Portam Neapolitanum. libro septimo suæ magiæ naturalis consulant. Hi namque prolixiore calamo, summa eruditione referto, ad trutinam Magnetis naturam, & eiusdem effectus literis mandarunt, & quid de Theamede lapide sit sentiendum, examinant.

*Loc. cit.**Loc. cit.**Ederc. 136*

Quà verò ratione Magnes ferrum sua natura grauiſſimum, leuiſſimè, & auidiſſimè attrahat: hoc loci certè non eſt, vt multiplices illas, & varias ſcriptorum opiniones recenſeamus, qui die, noctuque inſudarunt, in enucleanda huius rei cauſa; id enim præter operis inſtitutum videtur eſſe, & in referendis tot doctiſſimorum, & grauiſſimorum hominum ſententijs, longiores plus iuſto eſſemus. Alij enim ad complexionem, ad certam ſcilicet, & peculiarem quatuor primarum qualitatũ contemperationem, & proportionem referunt. Alij ad formam ſubſtantialem reducant. Nonnulli cuidam occultæ proprietati, à Deo, vel cœlis lapidi impreſſæ, & elargitæ, vt cauſæ, attribuunt. Non ſecus ac vi, Agaricum Pituitam è corpore extrahit, Rhabarbarum, & Scammoneum flauam bilem purget, Epithymum Sena, Polypodium humorem melancholicum, Succinum feſtucas, & paleas trahit, & ſic de alijs quibuſdam lapidibus, in quibus effectus extraordinarij, & ſingulares conſpiciuntur; qui cum cauſam non habeant apertam, ab occulta proprietate emergere dicuntur. Hoc idem à Platone in Ione, ſeu Dialogo de furore: Diuinæ virtuti mouenti videtur tributum, cum dicat, *Video ò Io, & quod mihi id eſſe videtur, tibi aperire incipiam, vt benè de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, vt modò dicebam, ſed Diuina vis eſt, quæ te mouet, ſicuti in lapide, quem Magnetem Euripides nominauit.* Diuus etiam Thomas Aquinas virtute cœleſti vim illam Magneti eſſe inditam, nulla autem elementalī vi, tradit. Alij eò putarunt Magnetem anima quadam eſſe præditum, quòd vim mouendi, & alliciendi habeat. Nec deſunt, qui exiſtiment, hoc quidem accidere quadam propria qualitate, & natura, qua ad ſtellas boreales dirigitur ferrum, vi communicata participata ſtellarum polarium: vndè alij dicunt hanc virtutem accepiffe à Luna, & Venere, quod ambæ lucentes inueniuntur in cauda Vrfæ minoris in gradu xxix. Virginis, vt ex prænarratis pateat in naturæ arcanis perſcrutandis, ac eiſdem dilucidandis nos non voto viuere vno, & quot homines, tot eſſe ſententias. Nobis etiam,
philo-

Lib. 12. art.
15.

philosophice loquendo, cum Clemente Alexandrino dicere concedatur. Magnetem vim ferri attrahendi habere, propter cognationem quamdam, quæ sit ei cum ferro. Talis enim & tanta cum eius minera, Magnetis conuenientia, & cognationis, ac vnionis recordatio esse perhibetur, vt cum ferri spiritus in se inclusos hic habeat, quorum non sit proprium corpus, non potest eos ita continere, quin si proprio corpori, & quod suæ naturæ est, admoueantur, illud ipsum pro viribus appetant, & attrahant, ac illud idem pertinaciter amplexando, naturalis concordia, & Sympatiæ symbolum patefaciant: ita vt spiritus ferri in peregrino corpore positi, longè potentiores vires habeant attrahendi, quod sibi consentaneum est, quàm si proprio continerentur corpore: in alieno namque positus proprium desiderat, in suo verò, cum nihil in se ipsum agat, ociosè moratur, in quò ad voluptatem acquiescit; sic ferrum à ferro nō attrahitur, nec Magnes à Magnete; & si à Plinio de Hæmatite lapide Æthiopico tradatur, cui summa laus datur, qui Magnetem alium ad se trahit, vtrunque Magnetem esse dicens: quod si verum, non trahit ob lapidem, sed ob ferrum lapidi inclusum; Et nos paulò ante reperiri diximus quasdam Magnetis species, quæ ferrum nullo modo rapiunt, fortè quia in ortu spiritibus illis ferreis sint omninò orbata, & destituta, hebetesque, & somniculosæ in proprio lare permaneant: vndè etiam euenit, si vis spiritus illius ferrei in Magnete existens ab aliquo impedimento obtundatur (vt ex Plutharco, Plinio, Agricola, & alijs, si Magnes rubiginis sit infectus, aut oblitus Alij, Cæparumvè succo, vel oleo, aut pingui aliqua alia re) non secus ac succinum non allicit amplius paleas, aut leuissima quæque, si prius oleo macerentur, ita videmus Magnetem à proprio officio aberrare, nec amplius ferrum trahere, sed illud repudiare: reuiuiscit autem vis illa attrahitrix ex Ruellio, si Magnes sanguine hircino polluat. Et de Adamante ex mente Plinij, & Solini annotauimus, qui Magneti iuxta positus, non patitur à Magnete ferrum abtrahi, aut si apprehenderit, retra-

Loc. cit.

*Lib. 1. d. nat.
Stirp. c. 22.
Lib. 37. c. 4
Memo. c. 37*

*lib. 3. de nat.
facul. c. 15.*

retrahat propter quandam furdam, & obscuram rerum antipathiam. Conuenientiam autem illam ferri cum Magnete, Galenus quoque innuere visus est, cum duo esse tractionum genera tradiderit, vnum, quod successiue ad id, quod vacuatur contingit, alterum, quod qualitatis conuenientia fit, aliter namque aër in folles, aliter ferrum à Magnete trahit dicit.

Nec verò solum ad polos demonstrandos, nautico vsui, & ad dirigenda itinera suam præstat opem insignis hic lapis, sed ferè ad infinita. maxime cognitus est vsus Magnetis in ferreis obelis, in Sciathericis horologijs, nam eis quiescentibus, stratum lineam ostendit illico à Septentrione ad Austrum; vnde à Gnomone cadentes vmbra diurnas horas demonstrabunt.

Vtuntur & Magnetino indice metallici in venarum extensionibus: nam subterraneis in specubus, in quo situs index, qui Magnetem tetigerit, steterit, ab ea cœli parte metallorum. venas extendi, cognoscunt. Ijs etiam qui ædificiorum Ich-nographias, imò vrbium, & regnorum describunt, mirificum ministrat vsus: dum situs anguli capiuntur, & in papyrum transferuntur.

Præterea vtimur in aquis ducendis, in aquæ ductibus, qui sub terra excauantur; in antris perforandis, in excauandis cuniculis, in quæ his immisissis tormentarij pulueris cumulis, & obstructis spiramentis, ad excitandas ab imo arces, rupes, & mœnia, iter ostendente pyxide. Sed & duarum pyxidum nauticarum opera, quæ quidem alphabeto circumscriptæ sint, amico longè absenti, & carceribus occluso poteris incumbentia nunciare, quid plura? pendent ex Magnete principia motus, & alia mirabilia: de quibus videatur Porta.

Loc. cit.

*in meth. hist.
cap. 7.*

Tanta igitur cum sit Magnetis præstantia: neque vnquam errasse putandus erit Io. Bodinus, qui in tota rerum natura, nihil eo esse admirabilius, & vsus eius planè diuinum, dixit. Cuius rei exactam rationem ingenij acumine, & perspicuitate nemini secundus Scaliger, aliam non reddit, quam
se ne-

se nescire. Nos enim in luce rerum tenui caligare, in mediocri cæcutire, in maiore cæcos esse, in maxima insanire scribit.

Loc. cit.

Suos quoque præstat in medicina usus Magnes trium enim obolorum pondere, cum aqua multa potum, humores crassos ducere scribit Dioscorides. Galenus vires Hæmatiti similes facit: cuius colorem cum crematus imitetur, quondam pro eo vendebatur. Et alibi vires habere purgatorias tradit, propter quas hydropicis in potu dari, & omnem humorem per ventrem eministrare docet. Auicennas, abster-siua, & mundificatiua facultatis esse scribit, & dari in potu ei, qui biberit rasuram vel limaturam ferri, cum retinetur in ventre ipsius, aut biberit scoriam ferri, quæ retinetur, ut quid bonum commendat. Ipse enim Magnes attrahit ipsam, & associatur ei apud exitum. Nec desunt, qui scribant, Magnetem, præcipuè qui cœruleo colore scateat, reconciliare maritos vxoribus, augere gratiam, & decorem in sermone: & alijs quamplurimis viribus esse dotatum hisce carminibus expressit Marbodeus,

*Lib. 5. c. 97
Lib. 9. de sim-
pl. med. fac.*

*Lib. de sim-
plici medi-
cina
Lib. 2. tract.
2. c. 463.*

*Cap. 41.
Ex Alberto
Magno lib. 2
de lapid. cap.
11. cui tantæ
fidei adhibe-
bis, quantum
cōmonstrabit
experientia.*

*Nam qui scire cupit sua num sit adultera coniux
Suppositum capiti lapidem stertentis adoptet
Mox quæ casta manet, petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulsa manu subito terrore coacta.
Si fur claustra domus spolijs, gazisque referta
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat,
Et super aspergat Magnetis fragmina prunis,
Ut per tetragonum fumi calor ultra vaporet,
Mentibus euersis velut impediante ruina,
Defugient omnes, in ea quicumque manebunt,
Et fur securus rapiet quæcumque libebit.*

Sed relictis his, quæ præstigia magis sapere videntur, quàm veritati respondeant: maiori speculatione digna rimabimur.

Tanto in honore fuit Magnes apud Sacrorum Scriptorum interpretes, ut eodem, ad res magnas, & sublimes repræsentandas,

In cap. 1. Ezech.

tandas, vti consueuerint. Legitur enim apud Hectorem Pintum. Magnetem rapere ad se ferrum; deinde ferro illi à se rapto, ita vim suam impertire, vt illud attrahat ad se alterum ferrum, & suspensum teneat; atque vt prius ferrum lapidi, sic alterum illi priori cohæret. Vt igitur ferrum Magneti vnitum habet Magnetis effectum, ita CHRISTI corpus à diuinitate assumptum habebat effectus diuinitatis, vnde agrotatione laborantibus medebatur, & mortuos ad vitam reuocabat. Tangens incredulus THOMAS CHRISTI latus, fuit fide repletus, exclamans statim, *Dominus meus, & Deus meus.*

Lib. 21. de Civ. Dei. 4.

64.

A nonnullis etiam SS. Patribus ipse Deus Opt. Max. Magneti assimilatur: quippe quod testatur D. Augustinus se Magnetem tantæ virtutis vidisse, quod ex pluribus catenæ annulis primum sua vi traxerit, & ille primus secundum, secundus sequentem, & sic de singulis ad finem vsque catenæ: adeo quod Magnes primum immediate traxerit, cuius virtute cæteri coniuncti fuerunt. Amoris nostri Magnes, Deus est, ad quem proportionem naturali homo ipse fertur. Primus annulus, quem traxit, videtur CHRISTI humanitas, iuxta illud Psalm. *Beatus quem elegisti, & assumpsisti:* In huius autem humanitatis virtute, quæ immediate à verbo fuit assumpta, cæteri, siue Iudæi, siue Græci in ipso Deo, & inter se fuerunt ad inuicem per charitatem copulati.

Plato in Ione, poëtas Magneti lapidi elegantissimè æquiparat, dum non arte, sed diuino afflatu mente captos præclara poemata canere tradit, inquit. *Qui lapis non solum ferreos annulos trahit, sed vim etiam annulis ipsis infundit, qua hoc idem efficere possint, ac perinde vt lapis, alios annulos trahere. Unde longa plerumque concatenatio ferri, & annulorum inuicem pendet, & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur. Ita ipsa Musa poëtas diuino instinctu concitat, poëtae conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus series ipsa connexitur.* Quam sanè Magneti insitam vim nedum Lucretius Poëta incognitam habuit, sed eandem à Platone mutuassee videtur, dum hos versus scriberet.

Lib. 6 de rer. nat.

Hunc

Hunc homines lapidem mirantur : quippe catenam

Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se :

Quinque etiam licet interdum , pluresque videre

Ordine demissos leuibus iactarier auris ,

Vnus ubi ex uno dependet subter adhærens :

Ex alioque alius lapidis vim , vinclaque nescit :

Usque adeo permanenter vis perualet eius .

Hæc pauca de multis elegi, quæ dici excogitarivè de Magnetis suspiciendis effectibus poterant. Quod si plus iusto longiori vñ fuerimus oratione, illud lapidis dignitati attribuendum scias : hoc etiam, vt quid commemoratione dignum non subticendo. Sicuti Magneti vis illa peculiariter inest trahendi ferrum, ita ex Plinio, & Solino, Catochites lapis, in Corsicano agro reperiri solitus, impositas manus veluti gummi retinet, ita se seiunctis corporibus adnectens, vt cum ipsis hæreat, à quibus tangitur. Subdens Solinus. *Accepimus, Democritum Abderitem ostentatione scrupuli huius frequenter vñ ad probandam occultam naturæ potentiam in certaminibus, quæ contra Magos habuit.* Ita & nos hæc pauca subiicimus, vt quæ bona, immensa, & omni-gena progignat terra, omnium rerum parens, mente reuoluas.

*Lib. 37. c. 16
Mem. cap. x.*

Quoniam verò Hæmatites, & Schistos cognati lapides in metallis ferrarijs, vt notat Plinius, non rarò inueniuntur, sæpius tamen sponte naturæ in proprijs nascuntur; nec non ferri naturam sapere quoquomodo videntur: ratio expostulat; ordo ille distributivus rerum, qui in Musæo seruatur, requirit, vt post Magnetem lapidem, quem diximus in ferreis mineris vt plurimum reperiri, & cum ferri natura maximam habere cognationem; de ijs sermo instituatur; idque eò magis, cum vñ, & experientia sit comprobatum, ex Magnete cremato fieri Hæmatitem: vt hinc pateat, ortus principia horum lapidum inter se non multum differre.

Lib. 37. c. 20

HÆMATITES lapis mediæ naturæ non immeritò est censendus inter terram, lapidem, & metallum; cum ex ramentis, vel sedimento, quod aqua ex rubrica, vel saxo rubro

Lib. 4. de
ort. & caus.
subter.

Lib. 5. c. 97

Lib. 9. de sim
pl. med. fac.

Loc. cit.

abrasit, in lapideam substantiam sit compactus. Vndè solertissimus ille rerum naturalium venator Agricola huius parentem Rubricam esse, vel consimilis coloris saxum refert. Et Dioscorides in Sinopide Rubrica reperiri scribit. Denominationem lapidem hunc à sanguine habere patet; vel quod sanguinei sit coloris, ut sentit Galenus, Theophrastum sequutus, qui à coloris similitudine id appellationis sortitum esse affirmat: aut quia ad cotem attritus succum reddat sanguini similem, ut est potissimum natura lapidum illorum, qui facti cum sint ex sedimine, quod aqua abrasit à faxis, & terris, cum coti atteruntur, succum fundunt; vel quia ob frigidam, & siccam complexionem, qua pollet, & virtutem constringendi habeat, ad sanguinis fluxum à quacumque corporis parte fluentis, comprimendum, valde utilis, ac proficiuus sit. Ethymologia sumpta à voce Græca *αἷμα* quæ sanguinem significat: & *σιστόμη*, quod est Sisto. Hoc sanè temperamentum, & insitam virtutem nobis significavit Dioscorides; sed diffusè magis Galenus, asserens lapidem Hæmatitem habere tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis: subdens deinceps. Meritò itaque ausi sunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miscere Hæmatitem, ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone asperæ sint reditæ, ex ovo ipsum diluens: ac si magis etiam per decoctum sæni græci: sin verò citra phlegmonem ex aqua. incipito verò semper à modicè humido, per specillum infundens: ubi autem, quod vires eius ferat conspexeris, magis ac magis crassum efficies: ac tandem adeò crassum facies, ut specilli cuspide inungas secundum subiectionem, aut eversionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus sanguinis expuitioni competit, omnibusq; ulceribus. Porro siccus si ad tantum fuerit redactus leuorem, ut pollinem tenuitate æquet, reprimit excrescentia. Atque eò nullus solo, atque per se se utitur: ego verò ad ea quæ dixi usus sum, facultate eius ex gustus qualitate comperta, cum mox experientia periclitari vellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera solus per se cicatrice includit, ut paulo ante comprehensus est attritus, ceterum aut affusus, aut inunctus:

nam

nam & id experientia comprobatum habeo. Haftenus Galenus. De quo pariter lapide sparsim multa conscripfit, & in libris methodi medendi, libro de oculis, & alijs in locis. Sed praesertim libro quarto de compositione pharmacorum sec. loc. cap. 4. vbi de ocularium medicamentorum viribus tractans, in oculares compositiones iniici etiam lapidem Haematitem docet; & humores resiccandi vim habere dicit, velut ex Cadmia: addens. *Mitius autem pharmacum lapis ipse, quam Cadmia existit, utpote ex humida substantia, non terrestri, veluti Cadmia, generationem adeptus. hanc enim eius naturam indicat solutio, quae fit in medica cote, cum per attritionem cum liquore quopiam in succum resolvitur; quin & cum solus per se citra liquoris alicuius affusionem teritur, non in terrea fragmenta dissolvitur, velut Cadmia, sed in aqualium partium, & cohaerens corpus.* Hæc sint ex Galeni mente de Haematitis viribus medicinam conficienti perscripta. Ne verò existimari posset, Marbodeum poetam lapidem hunc in postremis habuisse. Illius naturam, & vires carminibus hisce, qualiacumque sint, delineare voluit. ex Galeno singula deprompta videntur.

Cap. 31.

*Sumpsit Haematites græcum de sanguine nomen
 Naturæ lapis humane servire creatus,
 Stiptica cui virtus per multa probatur inesse,
 Nam palpebrarum superillitus asperitatem
 Et visus hebetes pulsata caligine sanat,
 Eius ramentis si glarea mixta sit out,
 Succo dilutus quem punica mala remittunt
 In medicinali veluti collyria cote,
 Vel resolutus aqua iuuat hos, qui sanguinis ore,
 Guttas emittunt, & qui linit ulcera sanat.
 Potatus stringit patitur, quæ sæmina fluxum,
 Carnes crescentes in vulnere pulueris huius
 Vis premit, & ventrem retinet sine mora fluentem.
 Vino dilutus veteri, bibitusque frequenter,
 Serpentis morsus, vel quod fit ab aspidæ vulnus
 Egregiè curat resolutus aquis, & inunctus.*

M m 2

Mixtus

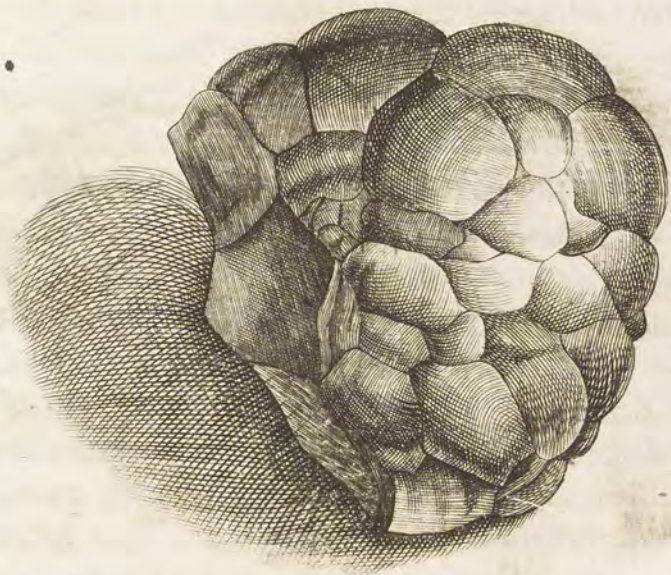

*Mixtus melle potest oculos sanare dolentes.
Vesica lapidem bibitus dissolvere fertur,
Hic ferrugineo rufouè colore notatur,
Aphrica mittit eum, sed Æthiopes, Arabesque.*

Loc. cit.

Plinius ex Sotaco vetustissimo auctore. Hæmatitarum, quinque genera tradit: cuius hæc sunt verba. *Principatum dat ex ijs Æthiopico, oculorum medicamentis utilissimo, & ijs, quæ Pancresta appellant, item adustis, Alterum Andromanta dicit vocari, colore nigro, pondere, ac duricie insignem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Aphrica repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum esse in cote ex lapide Basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iocinoris vitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facie, simili duritie, vix reddentis succum ad cotem aquariam croco similem. Quarti generis Elatitem vocari quandiu crudus sit, coctum verò Miltitem, utilem ambustis, ad omnia utiliore rubrica. Quinti generis Schiston hæmorrhoidas reprimentem.* Hæc Plinius: Scias autem diuersum hunc esse à lapide illo, Schisto denominato, de quo paulò inferius. Iam verò Plinij dictis adijcere, & hoc liceat, nunc temporis pluribus in locis, potissimum verò in Hispaniæ, & Germaniæ fodinis Hæmatitem in non pauca copia reperiri, qui & si colore differat, niger enim, ex Hispania, ut ex Germania, ad nos transportatur. Quo loci etiam ferruginis instar, aut flauus, & crocei coloris, aut sanguini concreti similis reperitur; haud dissimile illis, à Sotaco traditis, dices; nihilominus viribus eisdem scatere, experientia edocet, quæ Hæmatiti lapidi friabili, ut cæteris, præferendo colore sanguinis, sed saturato, denso, per se duro, & æquali, cui nulla sordes sit admixta, à Dioscoride attribuuntur; & cuius etiam CALCEOLARIUS Glebam satis prægrandem habet.

HÆMATITIS non spernendam speciem, quinimmò suspi-
ciendam, sculpta figura refert; non arte sanè paratam, sed
vt rēs fossilis in proprio domicilio duritie, densitate, ac
pondere grauem, quæ est concreta. Huius superficies fer-
ro expolito similis est, intus ferrugineo scatet colore; à cu-
ius basi, vt ex Icone apparet, veluti à radice globuli satis
eminentes pullulant, qui instar vuarum compacti, & race-
matin cohærentes, totum lapidis corpus, animalium cerebel-
la imitans, construunt.

SCHISTI modò naturam, causam nominis, & eiusdem vires
perscrutemur. Lapidem hunc metallicam naturam parti-
cipare, ex eo, cuius & rerum naturalium primitias degu-
stanti, innotescere potest, quod in eisdem reperiatur metal-
licis fodinis, vt Hæmatites: ex eadem materia sit congluti-
natus, qua, & hic; in quocumque enim loco Hæmatites, &
Schistus inueniri solent; vt nuperrimè dicebamus, ibidem
sunt faxa rubra, & terræ eiusdem coloris, ita vt non secus
ac succus ille pinguis, quem Latini bitumen vocant, natu-
rali quadam cognatione cum sulphure est iunctus. pariter
hi duo lapides affinitatis vinculo sunt adeò arctè copulati,
& con-

Lib. 5. c.
Lib. 9. de sim.
pl. med. fac.
Lib. de simp.
med.

lib. 5. de nat.
foss.

Loc. cit.

Loc. cit.

& consimilis substantiæ, ut alter alterius naturam sapiat, colore non discrepent, & viribus aut nihil, aut certè parum inuicem differant. Schistus attritus, non secus ac Hæmatites, succum reddit: coloris & hic est ferruginei: ille astringit, & exsiccat. Schistus, ut ex Dioscoride, & Galeno habetur, persimilem vim obtinet, quem optimum iudicat, qui viscida stringere potest; ita ut cum viribus certet cum Hæmatite, Lectorem ad ea relegamus, quæ de hoc obseruauimus. Differunt tamen in quibusdam, figura non videntur similes. Hæmatites enim ferè semper glebæ figura est. Schistus autem magis variat figurâ; nam aut altera parte; aut vtrinque cuneatur, aut striarum instar concrescit, vel alias suscipit formas. Hæmatites à sanguine appellationem habere diximus. Schistus verò (ut Agricolaë verbis utamur) nominatur, non quod aut fissus sit, aut omnis facile findi possit, ut non potest; sed quod videatur quodammodo esse fissus: mutua enim suarum partium compositione, quæ ligni instar rectæ creuerunt, similis est Ammoniaco sali.

SCHISTVS nonmodo nascitur, ut scribit Dioscorides, in Iberia Hispaniæ, verum & in multis Germaniæ fodinis ferro prædiuitibus. quibus in locis, ut inquit Agricola, Non rarò inuenitur, qui extrinsecus lauis est, & ferri politi instar splendet; cuiusmodi est Misenus omnium maximè durus, quin fractus, etiam intrinsecus, sed minus solet nitere. Idem Schistus interdum extra non splendet, intus istar Minij fracturæ, quod etiam Cinabarim vocant pectores, micat; qualis in Sylua Hercinia nascitur, atque is etiam in puluerem tritus nitet, non aliter ac si argento viuo esset oblitus. Hic lapis qui magis instar ferri splendet, eò durior esse solet, ut qui in Misena, & Hercinia Sylua repertus, atque in Miseno nodi quidam nascuntur magnitudine nucis Iuglandis, adeò duri, ut in incudes impositi, respuant ictus, quibus cum politi fuerint, aurifces argentum cui induerunt tenuissimas auri bractæas, poliunt, & perpoliunt illas coloratas bractæas, quæ subduntur gemmis, ut per eas transluceant. Hæc ex Agricola. Nodis hisce haud absimilem fateberis lapidem illum durissi-

durissimum, cui color instar ferri perpoliti nigrior est: qui sub nomine lapidis Hæmatitis diuulgatus, in coticulas formatus, ex Iluâ Insulâ, vt in metalli ferri natus, nec non ex Compostella citerioris Hispaniæ regione nostris hisce temporibus transportatur, quò pariter artifices ad illamet munera obeunda vtuntur, quibus nodi illi Miseni ex Agricola inseruiunt: constant Coticulæ hæ figura angulosa, vt Pyrites, splendidi colore ferri nigricantis, cohærent racematim, nunc magnitudine nucis, nunc exiliores, nunc veluti squamæ piscium compositæ. Plinius, vt nil videatur prætermisisse, quod ad res naturales spectet, ex mente Sotaci, Schiston nasci in Aphrica nigrum refert, & ab extincti carbonis colore vocari Anthracitem, attritum aquarijs cotibus reddere ab ea parte, quæ fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera croci, & ipsum vtilem esse oculorum medicamentis. Sed de hoc lapide fatis.

Lib. 36. c. 20

Nunc orationis nostræ cursus ad lapides illos dirigatur, qui ex saxis albis fiunt. Et primum de Morochtho aliquid dicamus. Lapis est, vt scribit Agricola, qui ex saxis albis, & quidem calcarijs, similibusque fit, vt subinde & si in eo color pauxillum subuiridis scateat, præcipuè verò albicat, & instar gemmæ nitet magis, quàm Galactites, & Melictites lapides ex eadem stirpe orti. huius substantia mollis est, quæ facillè liquefcit, tactu adeò lubricus cernitur, vt perunctus instar saponis videatur. Varia ab effectibus, quos prodit, est sortitus nomina, quod enim lineæ albæ, vt ex Creta, ex eo ducantur, Leucographida à quibusdam nominatur: in quem vsum à Mathematicis, Pictoribus, & Sutoribus hodie assumitur: vndè & Graphida à nonnullis dicitur, quia vsum calami scriptorij præstet. γραφειν enim scribere significat. alij Leucogæam, idest terram candidam nuncupant, à voce Græca λευκόν qua album exprimitur, & γῆ terra. Nec desunt, qui Galaxiam ab effectū nominant, quod ex sese succum emittat lacti in candore similem: γάλα enim lac est; seu quod colore candido circulum illum cœlestem, cæteris circulis cœli pulchriorem, & candidiorem imitetur, qui

Lib. 5. de nat foss.

Lib. 37. c. 10

Lib. 27. c. 11

Lib. 5. c. 109

Lib. 9. de sim
pl. med. fac.Lib. 5. c. 107
Lib. de simpl
medic.

qui incedens per medium cœli, incipiens ab Oriente usque ad Septentrionem, per Cancrum, & Capricornum procedens iterum ad punctum suum, Galaxia, siue lacteus circulus dicitur, à notabili claritate, qua omnes circulos cœlestes præcellit. Plinius Merochem vocat inter gemmas, quæ porracea lacte sudat. Miror autem, quomodo gravissimus hic auctor Leucographin inter herbas, de quibus toto illo capite, collocarit, inquiens. *Leucographis qualis esset, scriptum non reperiri: quod eò magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Item cœliacis, trita ex aqua, & apposita profluvio fœminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis ulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.* Quæ singulæ facultates morochtho à Dioscoride attribuuntur. Si verò diligentius Pliniana verba perpendantur, & si aliorum erroneæ opiniones auctoris excusationem non videantur admittere. non ex ore proprio, hæc fuisse dici potest, & si fuderit, pro herba, lapidem accipere voluisse. Galenus de Hæmatite, & Melitite agens, qui lapides in succum ad cotem attriti solvuntur. De Morochtho hæc habet. *Sunt & alij lapides in succum solubiles, ut qui in Ægypto nascitur, quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictiorem, nec morsum, nec abstersionem præferens. Quoniam hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quod desiccet videlicet. Proinde cerato eum miscentes, ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti: at quanto est maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quod nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. hunc lapidem quidam Moroxum, nonnulli Leucographida nuncupant. Hactenus Galenus.*

Ex eadem profapia sunt Galactites, & Melitites lapides, & si colore, & sapore differant, Morochthus namque subviridi in candido latens constat colore: Galactites verò ex Dioscoride, & Galeno, ut reipsa etiam dignoscitur, cinerei est coloris, & sæpe nigri. Sapor huic inest dulcis, qui non
ita

ita affatim in Morochtho persentitur. Quæ pariter dulcedo gustanti se se offert in Melitite lapide, qui à Melle nomen habet; vel quia mellis similitudinem in colore flauo præferat, aut quòd coti attritus succum fundat dulcem, melli æquandum, ex Galeno tamen, Galactite dulciorem. Sicuti & hic si teratur succum album ad lactis saporem, quia reddit, Galactitis nomen est adeptus; ac si dicas ex Auicenna Lapis Lacteus, à voce Græca *Λαγὰ*, quæ Lac est, vt in Morochtho dicebamus: vel quod tritus, & cum vino dulci, aut aqua mulsa nutricibus exhibitus, aut ijsdem illigatus, vbera lacte fœcunda reddere dicatur, vt notat Plinius, & Solinus: & si crediderim Galactitem Plinianum, quem dicit ex vno colore lactis esse, quem aliqui Leucam, & Leucographiam, & Synnephitem appellant. videri proprius accedere ad Morochthum, Leucographum, & Galaxiam Galeni, & Dioscoridis. Galactitem ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illiniri scribit, hîc auctor, oportet autem in aqua tritum pyxide plumbea recondere, propter vim glutinis, quod ei obhæret. Ex quibus verbis colligi potest, cum plumbo affinitatem habere: nam, & Cerusa candida est, & dulcis. nec desunt qui Lethæum nominant, quod præterita mala in obliuionem ducat: etymosumpto à Lethe fluuiio apud inferos, de quo fabulantur Poëtæ, si quis eius latices gustauerit omnium præteritarum rerum obliuisci: vndè Lucretianum hoc

Loc. cit.

Can. 2. cap.
407.Lib. 37. c. 10.
Mem. c. 13.

Locis citatis

*Quam iuxta Lethes tacitus perlabitur amnis
Supernis (vt fama est) trahens obliuia venis.*

Cæterum & Galactitis colorem, ac eiusdem facultates hisce carminibus perstrinxit Marbodeus.

Hunc lapidem cineri similem Galactita dicunt.

Cap. 30.

Quem mulsa tritum lac multiplicare bibenti,

Si tamen ante cibos fuerit post balnea sumptus,

Hunc ouis ex grauida lana traducere filo

Pertuso, lapidem decet, & circumdare collo

Sic se portantis fœcundat vbera lacte,

Dat facilem partum simili ratione ligatus

N v

Ad

*Ad fœmur illius quæ parturiendo laborat :
 At si mundato circumspargatur ouili,
 Cum sale mixtus aquæ solis redeuntis in ortum,
 Lactē replentur oves, scabiesque fugatur ab illis.
 Præterea tantis veteres hunc laudibus ornant,
 Ut bona cuncti putent solum præstare gerenti,
 Quæ simul à reliquis cuncta virtute darentur,
 Sed turbat mentem, si clausus in ore liquecat.
 Hunc mittit Nilus, producit, & hunc Achelous.
 Lactis dat succum tritus, lactisque saporem.*

Solinus me-
m. cap. 13.

Locis citatis

Loc. cit.

Et ut aliquid etiam de Melititis effectibus habeas, eosdem huic inesse, quibus & Galactites pollet, tradit Dioscorides: de quo etiam hæc Plinius refert. *Melittites lapis succum remittit dulcem, mellitumque tusus.* & cera mixtus eruptionibus pituitæ, maculisque corporis medetur, & vulnarum doloribus impositus velleri. Vtrique hi lapides, quia caloris aliquid habent in ortu contracti, aliquam vim abstergendi possident, sed in Melitite maior conspicitur abstergendi facultas, quod plus habeat ex Galeni mente caliditatis, quia dulciorem ex se mittat succum. Cum Galactitem idem auctor in caliditate, & frigidityte temperatum ob dulcedinem ponat. An verò Globuli illi instar stillarum in duritiem lapideam compacti, quos ager noster Veronensis quibusdam in locis producit, & si ob flauum colorem, quo sunt notati, mellei videantur esse coloris: cum tamen attriti ne scintillam quidem succi, nedum saporis dulcis, ex se fundant, ut experientia comprobauimus. Nec ad tactum lubrici, sed potius asperiusculi sint, Melitis lapidis nomen meritò mereri possint, dijudicent qui rerum naturalium omnimodam cognitionem habere profitentur.

Cum ex saxo calcario; uti parente Gypsum ortum habeat: (multis enim in locis ubi fossile reperitur, ibidem per saxa calcaria eiusdem venas vagari, cuius ad libitum videre est) & hoc etiam à probatissimis auctoribus habetur: inter quos Plinius cognatam Calci rem esse Gypsum scribit. necnon incolæ illorum locorum, in quibus huius maximus est proventus,

Lib. 36. c. 24.

uentus, vstum molunt, & aquis madefacto calcis vice vtuntur: incongruum haud erit, post lapidum illorum tractionem, qui ab eodem saxo fiunt, nonnulla de illo annotare, quæ potius rem medicam, quam historiam respiciunt.

Plinius plura huius genera facit. Scribit enim & è lapide coqui, vt in Syria, ac Thurijs, & è terra erui, vt in Cypro, ac Perrhæbis, è summa tellure, & Tymphaicum est, quo, (vt notat idem auctor) pro Cimolia terra infectores vestium vtebuntur. Et qui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquantque fimo bubulo, vt celerius vrantur: omnium autem optimum fieri compertum est è lapide speculari, Squamamvè talem habente. hæc ex Plinio nostro. modò huius facultates perscrutemur.

Dioscorides vim habere adstringendi, & obstruendi, sanguinisque expuitiones, sudoresque prohibere notat; quia multum lentore præstet, emplasticumque sit. Sed potum strangulitionis modo iugulare scribit, quia scilicet sua tenacitate alligat viscera, & obstruit venas, citissimeque postquam madefactum est, coit in lapidem. Vnde legitur apud Plinium. C. Procleium Augusti Cæsaris familiaritate subnixum in maximo stomachi dolore, Gypso poto, consciuisse sibi mortem.

Galenus naturæ secretorum indagator diligentissimus huius vires foecundiore calamo, vt sui est moris, delineauit, in-
 quiens. *Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumque corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quod est facultatis emplasticæ.*
Vnitur enim ipsa ad se se, & cogitur, lapidescitque macerata, quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis accommodantur eruptionem, utiliter commiscetur: nam ipsa per se lapidosa fit coacta, ac congelata. Proinde rigare, diluereque illam excogitavi, tenui alboque oui liquore, quod ad ophtalmias utile est, admisto, quod in farina triticea est pollinis tenuissimi, qui in parietibus molarum residet. Excipere verò quod sit maceratum est, tenellis

leporis pilis, aut qui perinde sunt molle expedit: & amplius Gypsum combustum, (quod *κεκαυμένον* vocat) non aequè em-
plasticam vim habet, ceterum tenuiorum est partium, & valen-
tius desiccant (quod in vltione maiorem vim desiccandi sit
adeptum) quin & percussorium est, maximè si maceretur Oxy-
crato. Et libro eidem attributo de simplicibus medicami-
nibus ad Paternianum: hæc referuntur verba. Gypsum
lapidis genus est simile vitro. Cuius optimum est, quod venas
habet latas, lucentesque, & hac ratione paratur: In clibano mis-
sum, ut calx candidum fit. Vires habet, quas, & terra Sa-
mia, & amplius Stypticas, & refrigerantes fortiter, unde illi-
tum fronti, sanguinis fluxum restringit, potatum verò, & dy-
sentericis, & celiacis omne profluvium sistit. Nec non libro
quinto methodi medendi tractans de remedijs illis, quibus
venarum, & arteriarum vlcera agglutinari, & fluxus san-
guinis deriuari, & reuelli queat, emplastica, ut summe pro-
ficua, ex Gypso proponit.

Cap. 3.

Lib. 2. tract. 3. cap. 284. Auicenna similiter Gypsum lapidem laminosum, album, tran-
sparentem esse dicit, & Dioscoridis, ac Galeni dictis inhe-
rendo, natura frigidum, & ficcum esse, operationes, pro-
prietatesque habere glutinandi, in ipso vigere stypticitatem
cum viscositate asserit. Ac ob id ad ea conferre, quæ iam
præscripta sunt: esse autem ex venenorum præfocantium
genere. Vnde ex aureo sanè illo libello, quem Petrus A-
ponensis de venenis, & horum remedijs instituit, colligitur.
Cui datum fuerit in potu Gypsum, habebit difficultatem
anhelitus, & frigiditatem in stomacho, & stypticitatem
ventris, & labia alba, ut mortificata. Et eius cura erit, ut
bibat aquam calidam cum butyro, & euomat. Deinde bi-
bat iterum aquam calidam cum melle, & euomat: & postea
detur sibi in potu mithridatum ad pondus dragmarum
duarum cum optimo vino. Et si stypticus remansit, cly-
sterizetur cum adipe anatis, & vngatur venter cum oleo de
Cerua. Et eius Bezoar est sterminus tritum, & bibitum,
& detur ex eo cum vino dragma vna. Hæc ex præclaris-
simo illo Medico, & Philosopho: quæ singula recolere pla-
cuit,

Cap. 6.

cuit, vt præbita occasione remedia in promptu habeas, ad venenum hoc è corpore humano delendum accommodata.

Galenus Gypsum deuorantibus lixiuium ex sarmentorum cinere confectum, Thymumvè ex aqua contritum dandum iubet. Lib. 2. de antidotis cap. 7

Lapidem illum, qui sub nomine specularis ab auctoribus diuulgatur, vt affinitate, & conuenientia Gypso iunctum, huic connectere haud grauabimur: interdum enim, vt notat Agricola, ex saxo calcario gignitur, sed cum pauca aqua permisto. Et vt hominis industria ex lapide speculari vsto facit Gypsum, ita natura interdum contra ex Gypso specularem lapidem. Qui sanè nomen hoc est adeptus, quod vitri more (ex Isidoro) transtluceat, & speculi instar ad reddendam verorum corporum inanem imitationem sit capax, est namque corpus extensum, vt eadem, qua specula, ratione supini, simulacra rerum, quæ illi repræsentantur, simillima effingere valeat. Hæc tamen proprietas candido, à quauis labe immuni, attribuenda potissimum videtur. Cuius solius est translucere; quod in eius ortu, præ cæteris alijs huius speciei, multò maior humoris aquei copia, quæ perspicuitatis est causa, quam materiæ sit mista. Vt ob id non desint, qui autument, lapidem hunc humorem esse terræ, CrySTALLI modò condensari, & in lapidem concrelescere, glacieique nomine insigniant. Quod verò de candido præcipue dictum est, id vnum respicit, vt ex Plinio habeas. Lib. 3. c. 22 Lapidem specularem reperiri, qui aut minus transtlucent, aut obscuri sunt, vel qui ex dimidia parte candidi, ex dimidia nigri visuntur, aut quopiam alio succo sunt infecti. Hi tamen omnes & si splendeant, non transtlucent, nec effigiem rerum ad viuum exprimere sunt apti, vt candidus. Cuius naturam egregiè admodum expressit D. Basilus, inquiens. *Specularij lapidis natura in metallis concrelescens: Est autem lapis pellucidus peculiarem, eamque purissimam transparentiam adeptus, qui si iuxta suam naturam sincerus, & absolutus fuerit repertus, neque putredine aliqua exesus, neque segmenta, ac stirias in altum productas habet, ferè aeris lucidi-* Hexem. Hist. lib. 3.

Loc. cit.

Lib. 21. c. 14

Satyra 4.

luciditate similis existit. Quoniam verò natura mollis hic est, ad differentiam duri, qui in crustas facile findi non potest, in admodum tenues finditur laminas. Vt non immeritò Plinius tractans de lapidibus sectilibus, qui serra secantur ad tegulorum, & imbrum vicem, sub hac classe, & specularem reposuerit, cum dicat. *Specularis verò (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas.* Quo loci etiam Hispaniam ceteriorem, Cyprum, Cappadociam, Siciliam, Aphricam, & Bononiensem Agrum lapidem hunc dare scribit. Et Laminæ illæ ob transparentiam, quibusdam in regionibus, ut in Saxonia, & quamplurimis alijs in locis, in quibus harum maximus est prouentus, instar vitreorum orbium, vel tessellarum plumbo iniunctarum, fenestris inseruntur, tum pro aëre excludendo, tum pro lumine transmittendo: & si enim imbrum sint aliquantulum impatientes, ferunt nihilominus Solis ardores, & Hyemis frigora, nec senescunt, si modo iniuria absit. Quem sanè morem antequam Vitri vsus innotesceret, antiquitus etiam fuisse obseruatum, locus ille Galeni libro nono cap. tertio de Anatomica administratione nos edocet: de conario enim corpore dextrum ventriculum à sinistro determinante agens. Hæc habet. *Est autem adeò tenue, ut in clara luce administras, quemadmodum certè etiam conuenit, splendor ipsius pelluceat, similiter lapidibus hisce specularibus, quos in tenuia secantes, fenestras componunt.* Et Plinius de aluearijs ad propria loca disponendis tractans. *Multi (inquit) ea ex speculari lapide fecere, ut operantes intus spectarent.* Budæus pariter à speculari lapide, specularia, dici integumenta scribit, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Vnde Iuuenalis.

Quæ rehitur clauso latiss specularibus antro.

De quibus etiam Vlpianus in l. Quæsitum, §. Si domus: de fundo instructo.

Cæterum & si scriptum inueniamus, nonnullos esse viros, & hos quidem non vulgaris eruditionis, qui lapidem specularem alium faciunt à Selenite, & hunc esse Margaritas, quas
Vulgò

Vulgò Perlas vocant. Inhærentes forsan Alberti Magni dictis, qui ex quorundam sententia tradit. Selenitem nasci in quodam genere testaceo in India, frequentius in Perside, & in Arabia. Nihilominus quicquid de hac res sit, ipsi videant. Nobis verò Galeni verbis inhærentibus attestari liceat, Selenitem, quem Aphroselinum vocat, ac si dicas Lunæ spumam non diuersum esse à lapide speculari: inquit enim. *Aphroselinum in Ægypto tamtummodo inuenitur: quod ita creatur. Ros cælestis positus ad Lunæ claritatem, in specie lapidis, quem specularem vocamus, coagulatus stringitur. Unde & nomen sumpsisse videtur.* (σελήνη enim Luna est, & ἀρὸς spuma) *potest autem omnia vitia capitis emendare, & Cephalalgicis, & Epilepticis utiliter prodesse, ob facultatem nimirum exsiccantem sine morsu. Quæ lapidi speculari ab eodem Galeno attribuitur. Agens namque de methodo parandorum remediorum, quæ ad maligna vlcera, & ægrè cicatricem admittentia conducunt, hæc habet.*

Quin & quod Græcè Diaphanes. Romanis lapis dicitur specularis, ex ijs est, quæ leuiter, & sine morsu exsiccant: qui vltus *Lib. 4. de comp. medi. p. 2. cap. 1.*

ulceribus egrè cicatricem admittentibus, non item malignis, ac rebellibus conducit, quippe minus exsiccet, quam illa requirant. Nec non in libris de Simplicium Medicamentorum facultatibus, de Lapidibus, ac eorundem viribus differens, ne *Lib. 9. cap. de lapidib.*

verbo quidem labris admoto de Margaritis. Aphroselinum comitali morbo correptis valere tradit: vt ex ijs a Galeno præscriptis luce clarius appareat: Sub eodem parente lapidem Specularem, & Selenitem sua habuisse natalia in terræ visceribus, nec maris esse fœtus. Quod si aliqua videtur inter hos esse differentia, illa potius ab affectibus, quos prodeunt, pendet, quàm quòd in natalibus longè absint. Vt enim speculi modò translucet hic lapis, & vitro persimilis, pro specularibus, & inspicillis ad occludendas fenestras, eius vices subit, Specularis vocatur. Vt verò ex Dioscoride, noctu in illo quandam candidam maculam translucere inuenitur, Lunæ imaginem continentem, quæ in hoc lapideo corpore crescente Luna crescit, & decre-

Lib. 1. tract.

2. c. 402.

Lib. 36. c. 10

On. lib. 16.

c. 4.

Lib. 21. de

Ciuit. Dei

cap. 5.

Cap. 38.

Lib. 3. de

dieb. decr.

Cap. 56.

Corol. lib. 5.

c. 1494.

Lib. 2. tra. 2.

cap. 686.

Lib. 5. de

nat. foss.

Digressio de

Magnete la-

pide Talci

specie.

decrefcente minuitur. Selenitis nomen est adeptus, ac si dicas ex Auicenna Lapis Lunaris, seu Lunæ spuma: quod etiam à Plinio, Ifidoro, & Sancto Auguftino refertur. Hoc idem Solinus in memorabilibus recolit. In *Perside* (inquiens) *Selenites reperitur, translucet fulgore candido, continens Luna imaginem, quem iuxta cursum Astri ipsius, perhibent diebus singulis vel minui, vel augeri.* Fortasse quia. sicuti omnium superiorum Astrorum potentia fruimur, & corporibus hisce inferioribus, à Luna potissimum, vt Planeta inferiore, nobisq; viciniore, secundum eius motus, & cursus mutationes adueniunt, vt fusissime nobis demonstrat Galenus. ita & lapides cœlestes afflatus suscipiant: quod pariter perbellè hisce carminibus delineauit Marbodeus.

Nec Selneites fas est omnino tacere,

Quæ velut herba virens, & Iaspidis æmula Gemma,

Lunares motus, & menstrua tempora seruat.

Crescit enim Luna crescente, minuensq; minuta

Efficitur, tamquàm cœlestibus anxia damnis.

Dicitur esse potens ad amorem conciliandum:

Languentes etiam Phyticos iuuare putatur,

Toto gestatus crescentis tempore Lunæ,

Nec minus, & toto per decrementa fluentis,

Effectus miros, & commoda plurima præstat.

Hanc autem gemmam memorant in Perside nasci.

Hermolaus ille præstantissimus Vir, non moribus, nec eruditione, sed stirpe, Barbarus, suis in Dioscoridem doctissimis scholijs, Seleniti nomen Argyrolithi tribuit, cum dicat, *Selenitem lapidem à Chemicis, vt & à Galeno, Aphroselinum, & Comarim, & à leuitate ponderis Cupholithum, & Argyrolithum quandoque vocitari.* Vt inde pateat artem Chymicam profitentibus, sub nomine Argyrolithi lapidem illum in vsum venire: qui ab Auicenna, vt specularium lapidum species Talk vocatur. & qui passim per Germaniam, & Italiam à Vulgo hominum Talcus nuncupatur. Nec non ab Agricola ex mente Diogeniani sub Magnetis nomine describitur; non lapidis illius, qui ferrum vi innata ad se rapit. Sed qui

Sed qui in colore candido virefcens pellucet, lapidum, specularium modo, in laminas, seu cruftas, verum tenuiffimas, & flexibiles fcinditur; cuius bractæ ex gleba fatis ponderofa, & fi fubuiridi, excuffæ, adeò perbellè argentum in colore imitantur, vt quofuis etiam in arte metallica consummatos, decipere valeant, primo intuitu putantes argentum effe: ex quo mirandum nec fit, fi miferculi illi homunculi, qui fe totos Alchimix dant, in opere, fua fpe fruftati & ipfi quoque decipiantur: & dum alios capere tentant, fraus in fraudatorem cadat. Dum lapidem hunc non fine ftudio, & labore in liquorem foluunt, oleum Talci vocantes, huius medio argenteum fplendorem Æri tribuere confidunt, ac in argenteam materiam tranfmutare illudmet fperant. Exiftimantes ficuti Talci puluis Æri miftus ipfum dealbat, ita huius liquore poffe fui voti compotes fieri.

Sed omnia in vanum architectantur: euaneſcunt in cogitationibus fuis, tempore abutuntur, & diuitiæ non fine derifione abfumuntur. Vndè multò melius illis effet confultum, fi huius liquoris vfum mulieribus illis totum relinquerent, quæ arti comefticæ, feu decoratoriæ deditæ, pro alligendis ad eorundem gratiam hominibus, non fine infamiæ nota liquore hoc faciem dealbant, ac nitidam reddere ftudent; fed omnia hæc, vt ridicula ommiſſa faciamus. Et quò exactius huius lapidis natura tibi innotefcat. habeas. perennitatem, non fecus ac Amiantum, igni impositum, feruare, cum nec fundatur, neque comburatur, nec quicquam de eius colore deperdat. Ideò ex eiufdem aliquot cruftis filo ferreo coniunctis, vt ex Amianto, non defunt, qui Thryallides perpetuas parant. Vt hac ratione, fi dixeris, effe poffe Argyrodamantem ab antiquis vocatum, quaſi argentum indomitum, cum in igne perfeueret inuictus, non erit forte ab fe. Auicenna naturâ frigidum in primo gradu, ſiccum in ſecundo ſtatuit, ſtipiticum effe, ſanguinem, retinere, apoſtemata mamillarum, & teſticulorum, & quæ poſt aures, & in partibus laxis fiunt, perhibere affirmat. dari cum aqua plantaginis ad ſputum ſanguinis, ad fluxum

Ecc. cit.

menstruorum immoderatum, & hæmorrhoidarum, infundique dyssentericis notat. Sed periculosum esse dicit, si interius assumatur, quia eius laminæ hærent infixæ ventriculo, faucibus, & gulæ: & ob id maxima est opus industria, ut solvatur, & percoletur, ac propinetur cum aqua graminis.

Lapidibus hisce, seu mauis glebis (vtrumque enim rectè dici potest) quæ in laminas, crustasvè scindi sunt aptæ, nomina propria ab auctoribus usurpata aptare placuit, causam nominis, ne quid deficere videatur, exposuimus, & quas vires in operatione habeant, explicauimus. Sciendum verò & hoc est; & si varia, ob diuersos effectus, quos producunt, cum non vno inserviant vsui huiusmodi lapides, sint sortiti nomina: attamen singuli omnes ab vno, & eodem parente, gypseæ naturæ particeps, ortum trahunt: non immunes materiæ metallicæ sunt: & sub Talci nomine includi possunt. Quod si rerum naturalium studiosus horum lapidum distinctam seriem in figura, in coloribus, in flexibilitate inquirere appetit. **CALCEOLARIUM** adeat: ibi Talcos speculares crustaceos, magis, & minus in laminibus flexibiles attendet: nec non ob diuersam euaporationem à materia metallica in ortu susceptam, argenteos, virides, & glaucos contemplari dabitur: ut & admirari non desinet quasdam Talci species; in quibus Auri, & Argenti scintillæ, Granati gemmæ, granis Mali Punici, sed nigrioris aspectus, similes efflorescunt.

Prænarratis Lapidibus, ut affinitati coniunctus, ac eisdem in substantia haud absimilis, non longè abest Lapis ille, origine, & fama celebris, qui inter fossilia, non ex dissimilium partium compositione coagmentata, sed quæ ex singulis partibus constant, enumerandus venit. Amiantus nimirum: cum enim ex sui generis succo fiat, vnaquæque Amianti pars est Amiantus, sicut vnaquæque auri pars est aurum: quod idem de Rubrica, & Alumine in superioribus significauimus. Lapis est Scissilis, Alumini Schisto similis, ex cinereo albicans, cui aliquid aluminosi saporis inesse videtur:

tur: totum eius corpus instar ligni fibrosum est, & veluti ex lineis contiguis compositum cernitur. Nec non capillamentis lanuginem quamdam experimentibus scatet: in quæ attritione soluitur. Sic nuncupatum tradunt Plinius, Isidorus, & Agricola: quod non secus ac Adamas innata vi ignem contemnit: ita & ille nihil ab eo patiatur, nihilque de propria natura deperdens, etiâsi fordibus in ignem proijciatur depositis terreis particulis, maculisvè nitidus, & splendens extrahatur. Quod etiam D. Basilius elegantissimis verbis expressit. Inquiens. *Est quedam corporis natura, quam Amiantum vocant, inconsumptibilis igne, quandoquidem in flamma posita, in prunas redigi videtur, exempta autem ab igne, velut aqua illustrata durior euadit.* Cuius rei causam, non desunt ex rerum naturalium perscrutatoribus, qui humori in terræ visceribus esistenti pro lapide hoc struendo, sua actiuitate calore ignis fortiori, attribuant, cuius medio fit, ne ab igne absumi permittatur. Vel vt alij. Quod ex lapide illo, quem tradit Plinius, & Isidorus in Arcadiæ montibus nasci, Asbesto nempè ferrei coloris, qui ex Solino. Sic ardet vt semel accensus extingui non possit, ortum ducat, *ἀσβεστός* enim Græcis inextinguibilis est. Ab re tamen non existimamus aliquid etiam ex proprio penu depromere. Siquidem quoad vocis ethymologiam attinet. ab (α) priuatiua particula, & à verbo *μυαίνω*, cuius futurum est *μυανῶ* fit *ἀμιαντός*: quæ vox impollutum, incontaminatum, defœcatum, immaculatumque significat. Hinc Amiantus ex eo nomen traxit, quoniam, vt mox dicebamus, igni impollutus resistat. Vndè & ab iisdem Græcis Linum Asbestinum vocatur, & à Plinio Linum viuum. Linum sanè: est etenim lapis hic *νεματώδης*, id est netilis, aptusque duci, instar lanæ, linivè pro conficiendis telis, vel Chiromactris, idest mantilibus. Ex his autem fiebant potissimum sacculi, quibus Regum corpora vrebantur, seruabanturque cineres. Viuum verò ab effectu, & si enim in ignem proijciatur, & accendatur, agantque flammæ, nihilominus nulla amissa parte, nihil de propria substantia deperdens, vegetari

Lib. 36. c. 19

Orig. lib. 16.

cap. 4.

Lib. 4. de ore.

et cau. sub.

Hom. 30. de

ieiunio

Lib. 37. c. 10

Lec. cit.

Cap. 12.

Lib. 19. c. 1

Loc. cit.

*Geograph. li.
15.*

*Lib. 2. florid-
arum.*

*Lib. 1. cap. 1
& 13. &*

Lib. 3. cap. 4

Loc. cit.

tari adhuc videtur. Ut non immeritò pro enchomio huius lapidi dici liceat. Victicem illam omnium vim ignium aliquid tandem nactam esse, in quod nullum ius, nullum prædominium habeat. *Inuentum iam etiam* (refert conterraneus noster) *est Linum, quod ignibus non absumitur, vinum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum, ex eo vidimus Mappas sordibus exustis splendescere igni magis, quam possunt aquis. Regum inde funebres tunica corporis fauillam à reliquo separant cinere, nascitur in desertis, adustisque Sole India, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuevitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Vocaturque à Græcis Asbestinum ex argumento natura.* Hæc Plinius ex mente Anexilai. Illud fortasse Lini genus censebitur, de quo legere est apud Hieroclem. Brachmanos illos Philosophos, ab Indis in magno pretio habitos, & diuinis propè laudibus celebratos, sibi vestes confecisse, ut diuinitatis specimen de se relinquerent. Horum placita, ut ex Strabone, Apuleio, & Philostrato in vita Apollonij habetur. erant. Vitam præsentem putandam esse, quasi quemdam viuudum hominum conceptum, mortem verò natiuitatem, ad veram illam, & felicem vitam ijs, qui rectè philosophati sunt. Idcirco eos multa exercitatione uti, ad mortis præparationem. Item mundum habere tempus inziale, tendereque in interitum, esse quoque globatum forma, Deumque vniuersorum Opificem, moderatoremque per cuncta, meare. Mundi exordium esse ab humectationis elemento principe, & præter quattuor elementa, quintam quandam naturam esse, ex qua Cælum, Astraque constent. Qui plura de horum philosophorum placitis, viuendi norma, & moribus habere cupit legat Strabonem, apud quem etiam illud idem legitur, quod ex Plinio de incombustibili illo lino enarrauimus. Non Cyprium, non Indum, sed Creticum appellans. Traditque petram esse, quæ attrita, capillamentis tantum remanentibus, excussa terrea materia, pectinibus aptari, contextamque telam inde peroptimè confici, eam autè igne non vri, sed sordidam in ignem emundari, Præter

Præter à Plinio, & Strabone relata, ex ijsdem quoque capillamentis Elychnia summa arte, & industria conficiebantur, quæ in lucernis posita, inconsumptibilia erant. & ut antiquos auctores de hac re tractantes, omittamus. Vti etiam quicquid ab Isidoro refertur de Candelabro illo in Templo Veneris subdio statuto, in quo lucerna ardebat, adeò ut nulla tempestas, nullus imber illud lumen extingueret: veritati relinquamus. Et quod à Solino narratur, taceamus. In Britannia scilicet, in Mineruæ æde perpetuos ignes nunquam calefcere in fauillas. Sed ubi ignis tabuit, verti consueuisse in globos faxeos. Scribit Damasus in Syluestro Papa: à Constantino Magno ex Amianto Elychnia confici statutum fuisse, ac in Baptisterio suo Romæ locasse, ut semper ardentes nunquam absumerentur. Necnon Ludouicus Viues Scholio ad D. Augustini librum vigesimum primum de Ciuitate Dei testatur se cum Petro Garzia condiscipulo, Elychnia permulta Parisijs vidisse, quæ lucernis ardentibus nunquam absumerentur. Et Mantile Louanij medio conuiuij igni datum, redditumque Domino maculis splendidius, quam posset aquis, & Smigmatibus quibusdam. Quo etiam loci notat erutum fuisse sepulcrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi, ut ex inscriptione apparebat, supra millesimum, & quingentesimum annum; eaque tota ex templo, ut contrectari cœpta est, inter admotas manus friata in tenuissimum abiit puluerem, cuius rei vel magicæ artis ratio erat, ut Sancto Augustino placuit, ut ex Asbesto lapide, qui, & si nunquam absumatur in eo ignis, ipse tamen tanto temporum tractu atteri adeò potest, ut intactus quidem perseueret, at friatus in suum puluerem abeat. Sed quo progreditur oratio hæc nostra? non ne huiusmodi Elychnia videre est in ædibus CALCEOLARIIS: quæ ab Illustrissimo DANIELE BARBARO Patriarcha Aquileiense, dum humanissime fuisset domi exceptus, CALCEOLARIO Seniori vnà cum plurimis alijs rebus exoticis, summum erga illum beneuolentiæ monumentum, dono dedit? Tanta igitur cum sit lini asbestini dignitas, & præ-

*Locis citatis**Cap. 31.**Cap. 6.**Loc. cit.*

*Lib. 5. anim.
cap. 19.*

Lib. 10. c. 67

Lib. 21. de

Civit. Dei

cap. 4.

Lib. 2. c. 31

Lib. 2. c. 36

Lib. 3. de re-

p. cap. 4.

*Lib. de Incar-
nat. Verbi.*

& præstantia, non immeritò Marcus Polus Venetus in suo itinerario Salamandram hoc vocauit. Sicuti namque animal hoc frigidissimum, Lacerti figura, ex Aristotele, Plinio, & Sancto Augustino, per ignem inambulans eum extinguit, nec ipsum vritur, nec extinguitur. Et quod ex Æliano maiorem parit admirationem, non modò contra ignem ire audet, illum etiam extinguit, sed nec accendatur, etiam contra fabrorum follium inflationem reluctatur. Pari ratione Amiantus quòd igni resistat, incombuibilisque sit, ethymologicè Salamandra vocari potest. Quòd tamen de hoc animali refertur, illud omne, vt quid vanum, & fabulosum statuere videtur Dioscorides. Nec non Galenus Salamandram ad certum vsque terminum ab igne nihil pati scribit: vri autem si longiore spatio igni sit admota. quòd si vera sunt, quæ ab Aristotele, & alijs de hoc animante traduntur, id vnum summo frigiditatis gradui ignem superanti, quo animal hoc est à natura constitutum, cum imbribus gignatur, opacis, viginosisque locis delectetur, attribui debet. Sed quid? quomodo ignem extinguere valet Salamandra, non vratur ipsa, Solem tamen, cuius lumine, & calore omnia vegetantur, non patitur, quin serenitate moritur? Rursus ad rem nostram. Præter Amianto attributa nomina. Bostrychetes quoque est Zoroastris, quòd plexis mulierum crinibus sit similis. à voce Græca Βοστρυχος, quæ Cæsariem in modum comæ muliebris significat. Et cum ad Carystum Oppidum effoderetur; Carystium à Pausania dicitur. Quia verò similitudinem cum Alumine scissile habet: cum & attritione solvatur in tenuia fila, instar plumæ canescentia, & pro illo vsurpatum sit. à Quadrigario alumen scissile vocatur.

Cæterum vt aliquid etiam ex hoc lapide allegoricè eruatur. Protectio diuina optimè explicari potest similitudine illa, quam D. Athanasius ducit ex Amianto. Ex quo, (vt iam est discussum) adhuc lento telæ confectæ, si in ignem conijciantur, non comburuntur: huius generis tunicam, & tegumentum se fore Deus pollicetur ijs, qui pro eius nomi-

ne in

ne in ignem tribulationum coniecti fuerint, vt nimirum ab eo lædi non possint. Legitur enim Isaïæ 43. cum ambulaueris in igne, non combureris, & flammæ non ardebunt in te; quia ego Dominus Deus tuus Sanctus in Israël. Et vt innumera Sanctorum Martyrum exempla breuitati studens non proponam. Beatissimi Georgij Martyris exemplo contentus erit, qui sub Dei vexillo piè, & non fucata, animi conscientia, vitâ agere appetit. Ex hoc enim quanti valeat persecutiones, & tribulationes strenuè tolerare, illi patebit; innotescet etiam, illas res, quæ peculiari aliquo miraculo à Deo sunt dotatae, Sanctis ipsis, & diligentibus ex corde Deum, obsequium præstare. Tradit namque Metaphrastes in Enchomio huius gloriosissimi Martyris: cum ab impijssimis persecutoribus ad ignis supplicium esset damnatus, verentes ne Christiani nominis virtus, fauente diuina aura, igni extinguendo miraculo esset. Asbesto lapide Sanctum ipsum obruerunt, confidentes ob peculiarem innatam illius virtutem, extingui non posse eius ignem. Sed non ita primum igni fuit obiectus, vt statim (mirabilis Deus in Sanctis suis) idem ignis fuerit extinctus, adeò vt, nedum crines ipsi ab igne fuerint læsi, sed omninò intacti remanserint.

Apud Lipo-
manum
Tom. 7.
23. Apri.

ANTEQVAM autem in Lapidibus recensendis, vltcrius progrediamur, vt oblectamenti aliquid, ex rerum varietate, quod vt plurimum hauriri solet, legentium animis offeratur, placuit præmissam tabellam Lectori exhibere, quam ex marmore illo durissimo fabrefactam sciat, quod apud Ægyptios Basaltes est; ex fossilium genere, quæ aliorum imitantur colorem: Est namque in colore ferri æmulum, vt à ferro colore nomen illi sit impositum, & à duritie: non enim absque difficultate ferro contrectari, & vix incidi potest. Hæc, vt purum antiquitatis insigne monumentum, literis illis à parentibus veluti per traditionem quamdam acceptis, & quas sacras vocabant, referta conspicitur, quibus Hierogramates illi Ægyptij Sacerdotes, qui pariter de futuris vaticinia conspiciebant, figuris volucrum, ferarum, reliquisque huiusmodi corporibus, & signis sensus mentis effingebant: vt præcæteris legere est apud Cornelium Tacitum: qui de literarum inuentoribus differens, hæc habet. *Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumenta memoria humana impressa saxis cernuntur, & literarum semet inuentores item perhibent.* Huius porro Tabellæ interpretationem doctè, ac eleganter ingenue fanè actus candore, & benevolentia suppeditauit LAVRENTIVS PIGNORIVS Patauinus, Vir non tam pietate, & moribus, quam eruditione clarissimus, & penitissima rerum antiquarum notitia apprimè suspiciendus, literis ad ANDREAM CHIOCCVM Philosophum, & Medicum Veronensem præstantissimum, variaque eruditione conspicuum, in hunc modum scriptis.

Lib. 10. m.
Augusto

ANDREAE CHIOCCO MED. CL. VIRO

LAVRENTIVS PIGNORIVS Salutem.

VÆRIS ex me, Vir Cl., quid contineat antiqua lapidea tabella, quæ isthic in Museo CALCEOLARIANO adseruatur, cuiusque tu ad me exemplum misisti. Illa profectò Ægyptij cuiusdam sculptoris figmentum, est, vt quæ & litteras exprimentes rationes mysteriorum illius Gentis proferat, atque ipsa adeò Sacra (vt ipsi vocabant) simulachra nobis exhibeat. Litteræ sunt illæ, tum quæ quattuor inferioribus spacijs tabellæ ipsius continentur, tum quæ in superiori area intermicant, mirabiles planè, & ipsamet ignoratione satis commendatæ; Auiculæ enim, securiculæ, globuli, flagella, Dracunculi, & alia non pauca, ipsa quidem per se in oculos nobis incurrunt, at quem indè sensum nos elicere valeamus, nemo adhuc est, qui sciât; Ammianus certè Marcellinus lib. xvij. historiarum ex Hermapione, vt vt præiuerit explicatione aliquot versuum vnus ex obeliscis, sæculo huic nostro solerti satis, & erudito, nemo tamen ad solidam huius disquisitionis gloriam adspirare (quod ego quidem sciam) ausus est. Ad simulachra, quod attinet, dixi ego satis aliàs, cum explicarem imagines miras Mensæ Isiacæ, quæ fuit incomparabilis Viri P. Bembi Cardinalis; at in tui gratiam etiam nunc è magna satis messe colligam deciduum aliquod spicum, quod tu pro tua humanitate, & pro ea, qua me prosequeris beneuolentiâ, forsan recondes in horreum politissimæ tuæ Bibliothecæ. Porro hoc agamus. Ægyptij sanè, vt contigerunt illis Cœli Vis, & Nili ingenium planè à reliquis terrarum tractibus discrepantia, ità in plerisque omnibus (inquit Herodotus) à cæteris mortalibus, sese abiunxerunt. Hoc in Sacris liquidò planè compertum est, nihil enim ita abso-

num

num in fingendo vspiam fuit, quod non æquarent, vel etiã exsuperarent mostrosæ imagines, quibus ex Antiquitate reliquis pepercit Tempus edax rerum. Nota sunt ex Carmine Virgiliano, Omnigenum Deum monstra. Et Gildas sapiens, vt Patriæ suæ Idolomaniam exagitaret, nihil potuit excogitare, quod ad illam exprimendam pertingeret, præter Ægyptiaca deliramenta; Inquit enim; Igitur omittens priscos illos, communesque cum omnibus gentibus errores, quibus antè aduentum Christi in carne, omne hominum genus obligabatur adstrictum, nec enumerans Patriæ portenta, ipsa diabolica penè numero Ægyptiaca vincentia, quorum nonnulla lineamentis adhuc deformibus intrà, vel extrà deserta Mænia solito more rigentia, toruis vultibus intuemur. hæc ille. Georgius etiam Pisides huc respectans totum salum horrendæ impietatis Ægyptios perbibisse, abundè testatus est. Absidem Tabellæ complectuntur ferè totam Alæ Accipitris, quas fortè in rotundo illo patore interstinguit Stella Sothis, vt non semel in Mensa Isiaca, ambientibus, & dependentibus anguibus binis. Fuit autem Sothis Stella, quam Canis astrum græci vocant (inquit Porphyrius) creditaque est Ægyptijs ἀρχὴ ἔτος, eademque initium apud ipsos mundanæ geneleos. Accipiter verò Dei, & Solis symbolum est, tradente Clemente Alexandrino lib. v. Strom. Πυράδης γὰρ, καὶ ἀνααιρετικός: Angues & ipsos diuinitatis aliqua portione resperfos arbitrata est Antiquitas: & nos olim ad fastidium ostendimus: nota sunt illa Persij Satyræ prima.

Pinge duos angues: Pueri, Sacer est locus, extrà Meijte.

Et Ægyptij ipsi adeò magnificerunt hanc notam impietatis, vt & Nummos principales hac imagine consignarent. Est apud me æreus M. Antonini.

Quod si Stella in illo veluti Disco non comparet, sed nuda tantum planities, dicemus esse plenam illam rotunditatem, quam in modum speculi, vel augmentum Lunæ super Isidis frontem Appuleius lib. 11. adnotauit. Reliquæ sunt Icones Sacræ, quorum altera sedens, Osiridis videtur, stans altera Isidis. Osiris fuit Rex apud Ægyptos, Isis Regina, vt scribit Iulius Firmicus, & antè Firmicum Diodorus, quos præterea mysticis rationibus & Solem, & Fruges, & Lunam, & Terram esse voluerunt. Horum cultus totam Ægyptum, regiones finitimas, & vniuersum ferè Orbem incredibili superstitione peruaferat. Osiridi caput tegit Perseæ arboris Pomum (vt ego quidem existimo) ea specie conformatum, illisque parergis exornatum, quæ in Mensa Isiaca prima Sectione occurrunt spectantibus. E' mento quod propendet diximus alibi videri Serpentis caudam, neque sanè penitet coniecturæ, quam tamen quî firmem non habeo, aded tenebræ cimmerijs crassiores hæc deliria obrepserunt. Vnica est apud me Gemma signatoria, vetus illa sanè, quæ ad hæc alludit. Est autem Sarda.

Sceptrum

Sceptrum Sacrum apprehendit ambabus manibus Osiris, vt & dextrà Isis, quæ ponè sequitur, ornabatur autem Sceptrum Vpupæ capite, vt docet Horapollon lib. I. ὅθεν καὶ τῶν θεῶν σκήπτρον κεκευθὰ προτίμηται ἑστῇ; id quare fieret, latè nos in Commentario Mensæ, quam diximus. Sella planè Ægyptiaca est, tota solida, illis conformata, quas nobis exhibent huius generis antiqua monumenta. Isis eminente mamma, & ea quidem vnica, nisi nos Pictor sefellerit, pedibus penè concretis, sinistræ manus digitulo insertam Crucem ansatam, gestat. Et huiusmodi Crucis specimen, & nos olim ex antiqui lapidis cælatura deprompsimus, & Io. Georgius Heruvareus, in figuris obeliscorum, qui Romæ extant, representandum curauit. Et ansam eiusdem Crucis frustrà abrumperè conatus est. I. Lipsius Vir Cl. Caput Isidis ornat Sacer Tutulus, non integer tamen, sed detritus, vi (vt videtur) & iniuria vetustatis. Mamma eminens, si Isis nihil aliud est, quam Terra, vt placet Macrobio, id significat, sufficere eam cunctis animantibus victum. Pedes eiusdem, quos Pictor non satis videtur affecutus, illustrantur hisce verbis Heliodori lib. iij. Æthiopicorum, τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν Ἀγύπτιοι τὰ πόδε ζευγνύοντες, καὶ ὥσπερ ἐνῶντες ἰσάουσιν; qui hæc etiam confirmat Homericis versibus.

Et hæc

Et hæc sunt V.Cl., quæ suppeditauerunt tenues copiolæ Bibliothecæ nostræ, & id quidem pauculis horis propè furtiuis. Ego maiora, & quæ te minùs dedecerent, maluissem; at tu qualiacunque æqui, bonique consules, vti ab amico profecta, qui hanc scriptiunculam apud feram posteritatem cupit extare veluti Tesseram mutuae inter nos, & perennis caritatis.

Vale, & Excellentissimum CERVIVM præclarum, & optimum Musæi CALCEOLARIANI Descriptorem, atque Interpretem, meis verbis plurimum saluere iubeas.

Patauij, Dominica Passionis, Nonis April. M D C XX.

Haftenus Pignorius: à quo etiam, palma cæteris prærepta, vetustissima illa Tabula ænea Sacris Ægyptiorum simulacris cœlata, olim Petri Bembi Cardinalis, Viri spectatissimi, nuncque temporis FERDINANDI GONSAGÆ Literatorum Principum Antesignani delicia, quàm doctissimè explicata, circumfertur.

Quemadmodum autem à lapidibus exorsi sumus, ita in eodem desinamus. Et ne opima illa lapidum messis inter parietes Calceolarios collecta, ac in suas classes eleganter distributa, rerum naturalium studiosis occultetur, lapides illos primum perscrutabimur, qui in commissuris marmorum, & saxorum fiunt. Ab illo initium fumentes, cui Patria nomen constituit. Quod enim in Iudæa Syriæ Regione, quam Ptolemæus Palestinam Syriæ vocat, vberissima copia nasci consueuerit. Lapis Iudaicus à Dioscoride, & ab Aëtio Amideno Syriacus nominatur. Quoniam verò in varias figuras, & formas, est à natura compactus, diuersa quoque est sortitus nomina: qui enim Glandis, Balanivæ Græcorum, figura ex hac stirpe est, quo nomine fructus Palmæ appellatur, Phœnices ex similitudine à Plinio dicitur *φολιξ* enim Græcis Palma est. Qui verò Nuclei Olivæ magnitudine, & figura non est dissimilis: Pyrenes à quibusdam nuncupatur: tum quia ab obtusiore huius lapidis parte,

*Cosmograph
lib. 4.*

Lib. 5. c. 112

Lib. 37. c. 10

parte, vt à principio quodam, à quo nasci ille videtur, eminentes lineæ, veluti striæ inter se æquales in acutiorem terminant punctum, vt Pyramidalem figuram exprimat, tùm quòd figura cum sit satis oblonga, & acuminata, montibus illis Pyreneis, quibus celsa nimborum verticis est arx. vt Syluio placet: assimilari possit: lapidem hunc, quoniam comminuat Calculos, & moueat yrinam, facilèque fluere videatur, Eurreum dici à Plinio ex his verbis patet.

Lib. 37

Eurreos nucleo Oliuæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. Vti & Tecolithum nuncupat, nucleo Oliuæ similem faciens, & lingentium calculos frangere, pellereque asserit: à verbo Græco *τέλλω*, quod est liquo, liquefacio, consumo, attenuo, & in tabem resoluo: & *λίθος*: lapis fit *τεκολίθος* latinè Tecolithus, non autem Ticolithus, idest lapidem liquefaciens, & in renibus atterens. Quo nomine etiam, & à simili effectu, lapides illos, qui in spongijs nascuntur, à quibusdam nominari tradit Plinius: & Paulus Ægineta spongiam lapidem, & lapidem Iudaicum, & si iurè diuersa faciat, vtrique tamen vim tribuit *Θρυπτικήν τῶν ἐκ νεφρῶν λίθων*.

Loc. cit.

Hoc est comminutiuam (vt ita dicam) in renibus lapidum. Nec desunt, qui Cysteolithum vocent, idest vesicæ lapidem, quòd calculos eius comminuere crederetur. Sed Galenus id negat: in solis renum calculis comminuendis efficacem faciens, vt inferius annotabitur. Ex hoc pariter lapidum genere, præter iam dictos reperiuntur apud Calceolarium, & qui penè specie subrotundæ Oliuæ arboris fructum. imitantur (hos Palestinæ incolæ Oliuas lapideas vocant, & frequentiores, communioresque pharmacopolis sunt) & qui etiam columnæ figuram longitudine, & rotunditate representant. Singuli tamen hi lapides & si figura, ac forma sint diuersi, nihilominus, vt notat Agricola, si ab omni terrarum contagione puri fuerint, extrinsecus æquè, ac intus sunt non nihil candidi; sed fracti, instar tabulæ politæ sunt leues, & tamquàm marmor splendent: attriti saporem nullum spirant: cùm autem tam pulcherrima in hoc lapidum genere configuratio non sine contemplatione præte-

Lib. 36. c. 19

Lib. 5. de
nat. foss.

prætereunda sit; sciendum, fossilium generi varias figuras, & formas diuersimode materia, & exhalatione in longitudine, rotunditate, aut quauis alia figura feruente, & discurrente, dedisse naturam. Hinc videmus Thyitem lapidem: globi instar rotundi è terræ sinu pullulare. Calaim, & Astroitem dimidiati globi figura esse. Beryllos, & Syenites Cylindri modo teretes esse. CrySTALLUM sexangula figura splendere. Specularem, & Magnetem lapides planos esse. Aëtitem intus conuexam habere figuram. Bucardiam cordis Bubuli. Phacitem lentis. Stelechitem Trunci arboris. Enorchim testium exprimere. Et sic de quamplurimis alijs, quorum nomenclatura suo loco exponetur. Vt inde mirum videri non debeat, cum lapis Iudaicus ex eorum fossilium genere sit, quæ ex marmorum, saxorumvè veluti medulla concreta fiunt. (ex eo namque quod ex marmore, aut saxo aqua madefacto stillat, & subsidet, lapis hic in eorum commissuris concrescit, & reperitur.) nec non ex vertebis inuicem commissis compositus spectetur, si diuersimode discurrente materia, diuersæ quæ in formando hoc lapide imprimantur formæ. Nec credendum videtur, vt quidam existimarunt, formas in hoc lapide existentes, casu fieri, & esse veluti medullam concretam alicuius Conchilij, aut arboris fructum, materia lapidescente in eum locum corriuata. Quid enim dicent ad lapidem illum Iudaicum columnæ effigiem exprimentem? fortasse columnam eo loci fuisse transmissam? contra leges naturæ hoc dictum crediderim: qui etiam in magnitudine paruus, vt plurimum, conspicitur: quoniam cum parum de marmoribus, aut saxis abradat aqua, pauca potest supeditari materia, lapide struendo disposita.

Lib. 5. c. 112 Dioscorides lapidem hunc glandis effigie candidum, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis esse scribit; solum nullam qualitatem manifestam gustui representare tradit. In potu exhibitum, difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere, notat. Galenus verò, & si libro de

rerum

rerum affectus dignotione, & medicatione, de remedijs illis agens, quæ lapidem frangunt, lapidem Iudaicum potenter lapidem diuidere tam in renibus, quàm in vesica, scribat; consulens, si calculus in renibus fixus sit, masculo v-tendum; sin in vesica hæreat, & ob magnitudinem excerni haud possit, fœmineo, attamen ad calculos renum potius, quàm vesicæ conferre, hisce verbis expressè significauit. *Est & alius lapis. viribus valentioribus, in Palestina Syriae proueniens, colore candido, specie concinna.* (vocabulum hoc ad Eueos Plinij videtur accedere) *Lineas habens, ceu zorno ductas, appellant eum à loco, in quo nasci consuevit, Iudaicum: utunturque ad vesicæ lapides, in cote soluentes, & ex aqua calida tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, proficit nihil, quod ad lapides vesicæ pertinet; verum ad eos, qui in renibus hærent, efficax est.* Hoc idem asserit libro secretorum, quo loci medicamen ad petram proponit, inquiens. *Quod autem dicunt omnes homines de lapide Iudaico, iam expertus sum, & non inueni in lapide vesicæ operationem: verum ipse in lapide renum est fortis, & valdè mirabilis operationis.* &c. Quamuis Marbodeus poëta Gallus in eius Daçtyloteca: tam ad renum, quàm vesicæ calculos atterrendos pollere, hisce carminibus asserat.

Lib. 9. de sim
pl. med. fac.

Cap. 59.

*Tecolythus nucleo similis perhibetur Oliuæ,
Aspectu vilis, naturæ vi preciosus:
Namque solutus aquis, & ab his quibus expedit haustus,
Dicitur esse potens lapidosos soluere renes,
Vesicæque simul purgare dolentis arenas.*

Sed magis Galeno Medicorum Principi credendum, quàm Poëtæ, & si vera dictanti: tergiuersantur namque, vt plurimum, in rerum naturalium cognitione.

Præter lapides hos Iudaicos, figura, & forma varios, visitur & gleba quædam, non multum grauis, maculis albis tota, conspersa, materia sanè, coloris veluti cinerei, sed fusci, instar medullæ fati crassæ. quæ in commissuris marmorum, aut saxorum cum reperiri soleat, ad formandos hos lapides apta censetur. Lapis Lyncis à quibusdam pharmacopolis

Qq iudi-

iudicatur, sed infulsè.

Lib. 5. de
nat. foss.

Lib. 37. c. 10

Lib. 27. c. 8

Lib. 3. c. 140

Lib. 5. de situ
Orbis cap. 6.

Lapidibus Iudaicis iam perscriptis, Idæi Daçtyli sub eodem ortus principio, vt Agricola placet, constituti subsistunt. Hi, vt notat Plinius, in Creta ferreo colore (modò ferreum pro nigro accipias) pollicem humanum exprimunt; nam & crassitudine ferè pollicis sunt, & in terete figura, ad latera latiusculi, & in extremo obtusiores, vt instar pollicis porrecti in summo, modice inclinantur in obliquum. Sic nuncupatos habeas à celeberrimo illo Idæo monte Crete, in quo nascuntur: vndè, & nascentes in hoc monte plantæ, ex inueteratæ medicinæ schola à Græcis Idæas nominantur, nec non ob similitudinem quam nonnullæ Plantæ cum hisce Daçtylis Idæis habent, hoc nomine illas decorari legitur; vt, præ cæteris, de Pæonia fœmina in Dioscoride extat: quæ, & si alijs nominibus diuersis, vt Glycisidem. Pentoberon ex Plinio, & Herbam castam ex Apuleio, Daçtylum Idæum olim vocatam fuisse tradit Anazarbeus; ab eo nimirum, quod illius radices bulbosæ ferè, seu nodosæ, huic lapidi figurâ similes nasci soleant. Postquam autem in Idæum hunc montem incidit sermo. Parergon, vt quid commemorandum, quæ de illo à Mela scribuntur, referre non dedignabimur. *Orientem (inquit hic auctor) Solem Idæus aliter, quam in alijs terris solet, aspiciat: ostendantur namque ex summo vertice eius spectantibus penè à media nocte sparsi ignes, passim micare, & vt lux appropinquat, ita coire, & se coniungere videntur, donec magis, magisque collecti pauciores subindè, ex vna ad postremam flamma ardeant, & cum diù clara, & incendio similis effulsit, cogit se, ac rotundat, & fit ingens globus, diù is quoque grandis, & terris adnexus apparet, deindè paulatim decrescens, & quanto decrescit, eò clarior fugat nouissime noctem, & cum die iam Sol factus est, attollitur.* Hæc Mela. A quo etiam monte (& si instituti non sit, deridendas illas de Deis antiquorum opiniones, & fabulas rebus naturalibus miscere, nihilominus vt sciri possit, vndè digitus & Daçtylus nomen traxerit, hæc conscribimus.) Idæos Daçtylos, genus scilicet illud hominum, quia primi sub

sub Idæ montis radices habitauerint, ita appellatos fuisse, ex Strabone habetur: quo etiam loci ex mente Sophoclis scribit, hos quinque fuisse Viros, qui ferrum excogitantes primum fabricauere, aliaque permulta mortalium vsui necessaria. Illorum pariter quinque extitisse sorores, & ab eo numero Dactylos, idest digitos fuisse nuncupatos. Ex qua postmodum stirpe, vt idem auctor refert, Corybantes illos Cybeles Sacerdotes fuisse prognatos fabulantur: illi inquam, qui sacro correpti furore, Cymbala pulsabant, capitaque saltando iactantes, alios in similem rabiem agebant. Hos Iouem infantem nutriuisse, in fabulis extat; & ne vagitu puer proderetur, clypeolis æneis inter se concursantes, aris tinnitu, & numerosi pedis compositione, qui Dactylus inde est dictus, Saturnum, qui cum Titano fratre, pactione inita conuenerat, vt sobolem omnem masculam deuoratione interficeret, fefellerunt. Sed fabulamenta hæc omittamus, & ad Dactylos illos Idæos, qui inter gemmas à Plinio describuntur, oratio nostra reuertatur. Hos & Belemnitas vocari, testatur Agricola: qui sanè lapides in substantia, soliditate, colore, magnitudine, & paruitate varij sunt. Ex ijs etenim inueniuntur in colore cinerei, qui olent, vt cornu bouis vstulatum, aut limatum. quos Agricola Hildesheimij in commissuris marmorum eiusdem odoris reperiri scribit. Alij, & si cinerei, non olent, lapideam substantiam in se continentes. Quidam eiusdem coloris vice lapidis, sine odore, terram continent. nonnullis medulla inest mollior: aliqui sunt albi coloris, alij nigri, & hos ex Germanis plurimi Coraciam, aut Coruinum lapidem vocant, seu à colore, siue à Coruini veretri similitudine. Nec desunt, qui radijs constant, vt & qui eis sunt destituti. Diuersa pariter hisce lapidibus est magnitudo: qui enim Maiores cæteris sunt, digitum humanum, pollicem præsertim effingendo, nec crassitudine, nec longitudine excedunt; qua forma motus Plinius Dactylos Idæos nuncupauit: hi solidi sunt excepta basi, quæ caua est, & molliuscula apparet, vt terram candidam in se in-

cludere
Q q 2

*Geograph.
lib. 10*

*Loc. cit.
Lib. 5. d. nat.
foss.*

Loc. cit.

Loc. cit.

cludere videantur: vsti, limativè cornu Bouis olent, fortasse quia ignis subterranei fumo sint infecti, aut loco, vbi Bitumen gignitur, reperiantur, radios nec non à centro ad circumferentiam diffundunt. Extant ex hac profapia & in specie mediocres, & magnitudine parui, & ex ijs, qui parte interna atro sunt colore, foris albicant, nec non tamquàm crusta è creta mixta sunt obducti, fœtoris omninò expertes, nulli in his apparent radij, ac tandem in substantiam adeò durissimam sunt compacti, vt percussi, non secus ac Silex, scintillas igneas euomant. Ob prænarratas Belemnitarum species, quas singulas apud CALCEOLARIUM speculandi cuius patet additus: refert Agricola; Heldeſehimij in fossa. Mœniorum interdum repertos fuisse ex hoc genere lapides sesquipedis longitudine, & bracchij crassitudine. Gesnerus pariter se lapidem Belemnitem pedalem ferè, non radiatum vidisse affirmat, in cuius superficie animalcula quedam, vt lacerti eminebant. Et si autem lapidibus hisce non vna sit magnitudo, vna tamen omnibus videtur esse Sagittæ figura, cum ex ampla radice in tenuissimam aciem, deficient. Vt hac de causa Belemnitis nomen sint adepti. à voce Græca βέλεμον, quæ Sagitta dicitur: quod etiam ex Agricola habetur. Quo loci præter causam nominis asserit, apud Saxones lapidem hunc, ex Ephialte, & Sagitta, compositum vocari, & apud Germanos alios Sagittam Incubi: quem in potu assumptum, contra huiusmodi suppressiones, & noctis ludibria, valere, ac fascinationibus occurrere testatur. Quis plura appetit de hoc lapide scire, legat eundem auctorem; quo loci etiam attendet, quàm inepte pro Lyncurio hic lapis vsurpari soleat. Sunt qui telū nuncupant: vnde & ad vulnera conglutinanda prodesse conijciunt. Et Morbo illo reluctari sunt qui affirmant, qui à læsa particula denominationē accipit, vt Galeno placet, pleuritidi nimirū, in quo affectionis præter naturā genere veluti à telo quodam affecta membrana costas ambiens dolorificè admodum compungitur, ob collectionem materiæ, sanguinis potissimum, in parte illa fluxæ, & tristem sensationem ex solutione unitatis

Loc. cit.

*Lib. de figur.
lapil. & s.
cap. 3.*

*Lib. 2. meth.
cap. 2.*

tatis inducentis. Qui verò vice lapidis Iudaici ad renum calculos comminuendos illo vtuntur, non omninò aberrare credimus. Etsi enim nondum hoc fuerimus experti, cum præ manibus remedia tutiora, & vsurpata magis in dies sese offerant. Nihilominus conferre posse iudicamus; non enim à lapidis Iudaici natura abesse videtur; potissimum verò, vt quid coadiuuante, aliquo nimirum liquore diuretico, & ad hoc munus obeundum opportuno, si in puluerem redactus exhibeatur. Inter Chirurgos Germanos sunt, qui hisce lapidibus vlcera curant, quoniam exsiccent, & horum propria iudicatio sit exsiccatio.

Quamuis Sectione hac tertia intentio nostra tantummodo fuerit, circa foetus illos lapideos versari, qui benignitate terræ matris in lucem prodeunt, & industria CALCEOLARIA in vnum sunt collecti, ac varijs formis insculpti, mirabiles sese nobis ostentant; vt indè mirum videri posset, qua ratione ab ijs digressi, in meteora inciderit sermo; attamen similitudine figuræ excitati, lapides illos fulmineos (acuminantur namque hi, vt Dactyli Idæi, Belemnitæ vè) describere hoc loci placuit, quos vulgus hominum per antonomasiam fulmen appellat; non sanè exhalatio illa fumida, & inflammata, nec non ex vapore calido, & humido, atque exhalatione calida, & sicca in media aëris regione conglobata sub examine exponitur, (& si fulmen nuncupatur) quæ ad terras propulsa propter suam subtilitatem, vt notat Titelmanus in Philosophiæ compendio, corpora rara, & peruia, absque nocumento citius pertransiens, in interiora magis densa, magisque resistentia, solet periculisque desæuere, ipsa confringendo, vel adurendo. Sed lapis ille fulmineus delineatur, cuius corpus est solidissimum, vt potè quod non secus ac in terra ex coniunctione corporis, cum exhalatione generatur lapis, cæteraque mineralia, ita in prænarrato magno fulmine generatur lapis, ex diutina exhalationis valdè terrestri, & densæ inclusione, quæ cum inuehitur in nubem frigidam, & aquosam ab humore circumfuso conglobatur, & conglutinatur, huiusmodique massam,

Lib. 6. c. 11.

massam, & mixturam facit, sicut farina conglutinatur in massam ab infusa aqua: & quemadmodum lateres ex luto humectato compacti coquuntur, & indurantur in lapidum formam ab igne ardenti in fornace, ita superueniente intensissimo calore, partim ex Sole, & Stellis, partim ex antiparistasi, illa fulminea massa subacta quasi coquitur, & ab igne fulgureo in solidissimum corpus lapideum induratur, quod cum fulmine deiectum, Cuneus fulminis vocatur, & à nonnullis Ceraunius lapis dicitur, ex eo nomen inueniens, aut quod cum fulmine cadat, κεραυνός enim Græcè fulmen est, aut quòd alicubi non reperiatur, quàm in loco fulmine icto. Et Ceraunios illos montes, qui Epyrum finiunt, ita vocatos, traditur, quoniam summa eorum iuga ob immensam altitudinem crebris fulminibus feriantur. Hoc etiam per transenam annotabimus: Legitur in Attica Pausaniæ. Ptolemæum ex Ægypti Regibus, Lystrandæ fratrem (ut quamplurimi alij à virtute cognomina traxêre) Philadelphum & fuisse vocitatum, quia cognoscendarum rerum fuerit perstudiosus, & ex insita corporis imbecillitate noui aliquid semper perscrutari solitus, quò se, & in prosperam oblectaret valetudinem. pariter & κεραυνός cognomento dicebatur, idest fulmen, ob tantam in rebus gerendis alacritatem, audaciamque. Huiuscemodi fulminis telum acuminatur, quòd, (ut ab eruditissimo quodam Viro, scriptis est mandatum, cui & leges philosophicę subscribunt) humidum admixtum sicco effugere nitens, ad inferiora tendit, illicque reprimitur, superiore verò parte conglobatur, vtpotè densius, & figuram cunei, vel Pyramidis suscipit. quod postmodum cum incredibili impetu in antiparistasi è nube deiectum in terram, obuiaqueque scindit, dissipat, inflammat, atque prostermit, prout quàm plurimis exemplis à rei natura erutis à Seneca in naturalibus, ab Aristotele in Meteoris, & à Plinio in naturali historia, præ cæteris auctoribus declaratur. Ut hinc non difficilè admodum sit perscrutari, fulmina hæc naturæ esse igneæ, materiam metallicam participare, & ex consequenti ad comburrendum, dissipandum, & in

& in cinerem redigendum apta. vt ex locis fulmine tactis
comprehendi quàm facillimè potest, quæ odorem Sulphu-
ris mittunt, atro colore sunt infecta, & quasi calore inusta.
id quod Lucretium Carum minimè latuit: apud quem hu-
iusmodi carmina leguntur.

Lib. 6. ver.
natur.

*Quod superest, quali natura prædita constant
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graueis habentes Sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.*

Et paulo inferius generationis modum, & eorundem porten-
tosos, exitialesque effectus inquirens, hæc habet.

*Nunc, ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, vt possint ictu discludere turre,
Disturbare domos, anellere tigna, trabesque,
Et monumenta Virum demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim,
Cetera de genere hoc, qua vi facere omnia possint,
Expeditam. & quæ sequuntur.*

Si quis plura desiderat, eundem auctorem adeat. Varias
formas lapis hic fulmineus suscipit, varijsque coloribus exor-
natus visitur, prout variæ, ac diuersæ sunt exhalationes ter-
restres, & metallicæ ab inferioribus partibus in superiores
exhalantes; quarum quàmplurimis Musæum CALCEOLARIUM
exornatur. Alij enim sunt vomeris effigie, marmorea sub-
stantia, durissimaque compacti, cuius totum corpus roseo
veluti colore obtectum est, magnitudine qui octo digitos
non excedunt. Quidam atrouirescentes conspiciuntur,
strijs, & lineis carentijs figura oblonga ita terminata est,
vt Cunei formam effingant. Nonnulli ex toto nigricant,
alij album colorem repræsentant; qui tamen omnes Cunei
forma ab ampla basi veluti in cuspidem desinunt. visuntur
& alij quamplurimi, quibus variæ formæ, & varij colore
sic opifice natura agente, insunt. Referam quod ex Sota-
co in Plinio legitur. Ceraunios nempe aliquos reperiri
lapides Securibus similes, vt his liceat expugnare Vrbes, &
Classes, vocarique Betulos, & qui longi sunt, Ceraunios.
Quorum

Lib. 37. c. 9

Lib. 37. c. 9

Lib. 16. orig.
cap. 13.Geograph.
lib. 3.Mem. cap.
29.

Loc. cit.

Loc. cit.

Quorum lapidum durities, & magnitudo nobis in mentem reuocauit, quæ aliâs apud Ouetanum in sua historia legimus. In quadam scilicet Orbis noui regione reperiri lapides tanta acie præditos, ut ferro æquentur; & qui Securis, gladiatorum, ac reliquorum fabrilium instrumentorum, quæ apud nos ferro conficiuntur, ministerium præbeant: vi aciei quorum excauant ingentes arbores, donec nauigij officium præstent. Sed ad lapidem Ceraunium rursus.

Is contra vim fulgurum opitulari creditur, ut dicit Isidorus; quo loci etiam duo Cerauniorum esse genera constituere videtur. Vnum, quod Carmania regio Orientalis propè Indiam, & Mare Rubrum, (ut ex Strabone habetur) mittit, Crystallo simile, splendet tamen cœruleo colore; & si sub dio positum fuerit, fulgorem rapit syderum. Alterum Hispania in Lusitanis littoribus gignit; cui color Pyropo rubenti, & qualitas, ut igni, est. Id omne ex Solino translatus videtur. qui pariter Cerauniorum diuersa genera faciens. Subdit. *Germanicum candidum est, splendet tamen cœruleo, & si sub dio habeas, fulgorem rapit syderum.*

& capite trigesimo secundo. *Lusitanum littus, (inquit) pollet Ceraunio plurimum, quod etiam Indicis præfertur: Huius Ceraunij color est è Pyropo, qualitas igni probatur, quem si sine sui detrimento perferat, aduersus vim fulgurum creditur opitulari.* An verò duo hæc Cerauniorum genera, quæ sub gemmarum splendentium classe, & quæ fulgorem syderum rapiunt, ab ijs auctoribus, & à Plinio quoque, collocantur, ad cuneum illud fulmineum è cœlo cadens, referri possint: quâuis in re dubia hæsitet animus, nihilominus eorundem verba perscrutando, cum dicant, Ceraunia in India, & Hispania gigni, non autem è cœlo in terram cadere, & in locis fulmine ictis reperiri; credendum potius est, ad Astrium, Asteriamvè, gemmeos lapides, illa reducenda esse: quos & à Plinio in India, & in Pallenes littoribus nasci, traditur: & sub nomine Ceraunij describuntur, his verbis. *Est & inter candidas, & quæ Ceraunia vocatur, fulgorem syderum rapiens. Ipsa crySTALLINA, splendoris cœrulei. In Germania nascens, album*

albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus Stellam concursantem fortè coruscantem. Qui verò Ceraunij lapides nigri, & rubentes sunt, vt hi, quos paulò ante delineauimus, cum fulmine è cœlo, cadere non est ambigendum: de quorum generationis loco, ratione etymologica nominis, & proprietate, hæc habet Marbodeus.

*Dactyloth.
cap. 22.*

*Ventorum rabie cum turbidus æstuat aër,
Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther,
Nubibus illis cœlo cadit iste lapillus,
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen.
Illis quippe locis quos constat fulmine tactos
Iste lapis tantum reperiri posse putatur.
Vnde Cerauneos est Græco nomine dictus.
Nam quod nos fulmen Græci dixere Ceraunum.
Qui caste gerunt hunc, à fulmine non ferietur,
Sed neque nauigio per flumina vel mare vectus.
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad causas etiam, vincendaque prælia prodest,
Et dulces somnos, & dulcia somnia præstat.*

Illud tandem pro Coronide huius tractationis superaddere videtur. Fulmen mundanæ calamitatis typum gerere: quemadmodum enim fulmen quicquid inuenit in terra, ferit, præter Laurum, vt refert Plinius, sic humana calamitas omnia auferre potest, ac euertere, præter virtutem. Est quippe constans, virtus pulchra laurus, semper virens, nullo igne è nubibus erumpente, nullo tormentorum impetu, & ærumnarum exusta, aut labefactata.

*Misticee quid
Fulmen.*

Lib. 2. c. 55

AD BELEMNITAS, & telum fulmineum, cum Glossopetræ figura ita assimilentur, vt in eodem genere dici possint, ne ordinem peruertere videamur, de ijs pariter nonnulla prælibabimus. Quid sint, habeas. Etsi Plinius Glossopetras linguæ humanæ similes faciat; attamen ex aliorum opinione non in terra nasci, sed deficiente Luna Cœlo decidere illas scribit, & lenocinanti necessaria credatur; subiungatque: quod ne credamus, promissi quoque varietas facit. ventos enim eis comprimi narrant. Nihil ominis lapides

Lib. 37. c. 10

R r

sunt

sunt non in media aëris regione, vt telum fulmineum, conglobati; sed saxi, & rupibus adhærentes, vt plurimum etiam in terra cœmentosa nascentes. Et cum ex his, singuli aut linguam humanam, aut alterius animalis linguam figura exprimant, causam nominis inde traxerunt γλῶττις enim lingua Græcis dicitur: vnde aglotton, loqui non valentem, veluti elinguem dices, & cum epyglottis, & Polluce, simplicis voce sit organum, lingua autem articulata, si quis linguam habens, nec loquatur, epliglottidis vitrò id euenire putatur. Cardanus huiusce lapides Glottidas vocat. Et ex Germanis nonnulli, referente Agricola, Natrix linguam nuncupant; Serpentis illius nimirū, qui nando, in aqua quoque venenum spargit, vndè Lucanus,

Et Natrix violator aquæ.

Sub qua significatione ea præcipuè videtur recipienda Glossopetræ species, quæ nigricat, & linguæ Pici potius, quàm humanæ, similis est. Gesnerus in fine capitis de Canes Carcharia. Glossopetras ab aliquibus, (quos tamen redarguere videtur) mulierum illarum dentes, quæ Stygum instar infantium sanguinem sugunt, & Lamie dicuntur, nuncupari hisce verbis refert. *Genus quoddam linguarum, (inquit, cum lapidum dicere debuisse linguas referentium figura) in Melite Insula reperitur: quas aliqui Lamiarum dentes vocant, quod mihi verissimile non sit: alij Serpentium linguas, quod magis probo. Inter saxa, & rupes adherent, tanquàm adnata, aut glaciei congelantis vinculo astricta. Superficies earum pulchrè polita est, ambitu denticulato, tam scitè, vt vix aliquis artifex æmularetur. Commendantur aduersus venenum maximo pere, vndè etiam conijcio has esse serpentium linguas. Hæc ex Gesnero. Sunt & qui credant veneno præsentē hosce lapides in mensa sudare, quod tamen læuitati potius, quàm alicui specificæ qualitati lapidi existenti attribuendum videtur; cū non desint, & quamplurimi alij lapides, qui & læues, & præduri facillimè ad vaporem sudant. Inter Glossopetras Calceolarias, quæ colore, magnitudine, & figura differunt, extant magnæ, roseo ferè colore, & splendido albican-*

Lib. 7. de lapidib.

Lib. 6. de nat. foss.

Lib. 9.

Lib. 4. de aquatilib.

albicantes, superficie pulchra, & concinna, vtrinque adeò perbellè ferratæ, vt naturam artem superasse, dices: conspiciuntur & aliæ magnæ, non splendentes, non denticulatæ, sed aculeatæ potius, in quarum extrema parte latiore, veluti quicpiam spongiosum, & illud arenosum residere videtur. Aliæ in candido rubent: aliæ satis lucidæ nigricant, quæ non dentatis, aut ferratis marginibus, Pici, Garrulivè Auis linguæ similes sunt. Quædam Merulæ Auis rostri partem superiorem forma repræsentant. Singuli hi lapides non è Cœlo delapsi, sed varijs in locis Agri nostri Veronensis inter rupes, & terram cæmentosam, sic ludente natura, reperiri solent.

Ne verò à lapidibus illis recensendis destitisse videamur, qui in marmoribus, & saxis fiunt, nec non extra eorumdem commissuras ab aquæ impetus persæpe protruduntur. Lapis ille delineabitur, qui in superficie cinereus, intima verò parte candidi est coloris: quòd in maculoso domicilio, aut eius, quod in candido cinereum est, oriatur: sic est à natura confectus, vt illud instrumenti genus, quo lusitant pueri, & in gyrum circumuoluitur, imitari videatur. Trochum nempè à rotunditate dictum. τροχὸς enim curro significat, & τροχός rotam: ab ampla namque satis basi certis lineis, sine radijs, medium pariter lapidis cum læuore discurrentibus, & ita eminentibus, vt striatus appareat, vsque in turbinem instar instrumenti illius puerilis desinit hic lapis; vt non immeritò Trochitis nomen aptari ei potest. quam sanè configurationem, natura loci, vbi nascitur, res efficiens, calor nimirum subterraneus, & materia lapidi huic efformando disposita, quæque partem causæ sibi vendicat, imprimunt, & distribuunt. Quod idem quamplurimis alijs in lapidibus cernere est. alij enim ob materiæ varietatem figuris differunt. quidam veluti foetu grauidi visuntur. dantur & alij, qui coti attriti succum reddunt. Cæterum ob cognationem, quam cum lapide Iudaico Trochites habet, nedum siue in longum, latumvè, aut obliquum fractus, vt ille, levis est, & nitet, sed & eisdemmet viribus

pollere creditur,

*Lib. 5. de
nat. foss.*

TROCHITI lapidi in ordine subsistit lapis fossilis cinerei coloris, qui ab Agricola Entrochios dicitur. Ex multis namque Trochitis inuicem coniunctis constat; & separatim rotarum effigiem repræsentat. Suos hic habet natales, ut ille, in commissuris marmoris in cinereo candidi, aut in terra glutinosa.

Euosteus.

Qui autem Euosteum lapidem, qui fractus ossis speciem repræsentat, videre cupit: **CALCEOLARIUM** consulat. ibi etiam lapides aliquot coloris candidi, ut in terra argillosa reperiuntur, ac illos solidos, & in duricie asperiusculos, attendet. quos verò, sed fistulosos, color luteus complet, ex agro nostro Veronensi effossos, scias. **Osteocollos** Chirurghi Germanorum ab effectu nominant: quòd ijs in puluerem redactis, & intra corpus assumptis, aut in emplastra additis, cum ossa, infantium præsertim, mirificè ferruminandi inesse affirmant. Contemplari pariter dabitur lapides quosdam candidos, satis politos, qui testium humanorum non ab inuicem separatorum formam circumferentiâ rotundâ exprimunt. **Euorchim** Plinij dices.

Osteocollus.

Euorchis.

Lib. 37. c. 10

Et quemadmodum natura animatis corporibus, quæ tamen monstruosa non sint, propria membra gressui, propagationis, ac alijs vñibus inferuentia, summa benignitate constituit: ita & in inanimatis corporibus suas propagare vires ex innumerabili lapidum collectione, qui diuersas rerum imagines exprimunt, quamfacillimè dignosci potest. Et ne circa Venerem pariter diminuta videatur. Lapidem proposuimus, qui humanorum testium effigiem referunt: non subtrahimus etiam, in Musæo nostro lapidem quemdam feruari, prædurum valdè, in candido fuscum, & ad ripas Benaci Lacus, districtus Veronensis casu repertum. Qui ita perbellè pudendorum humanorum, cum sua mentula, & testibus figuram reddit, ut concubitu Veneris aptum dixeris, nisi lapis esset: quem si **Diphrim** Plinij nuncupaueris, nomen formæ institues, & hortorum custodem facies. Scimus, in Gallia Narbonensis agro quodam, ac

Loc. cit.

si lo-

si locus ille à natura specialiter sit ad hoc destinatus, lapides hac forma priapea constructos è terra, pleniore copia pululare. Solum à pudicis mulieribus despiciendum: ne, libidine excitatæ, ad peccata perpetranda, à Diabolo latenter obrepente, in animarum perniciem pronæ reddantur. Quibus utcumque explicatis, superest, ut tacitæ obiectioni in calce huius tractationis occurramus. Suscitabit enim ingeniosus quispiam, vndè nam huiusmodi lapides exprimant tot diuersas formas membrorum corporis humani? cui responderi poterit, humoris percolatione id fieri: Siquidem ex doctrina Philosophi in libris Meteor. quattuor modis de aquis fiunt lapides. *Unus est* (Aristoteles verba sunt) *quando cangelatur guttatim cadens aqua.*

Alius, quando de aqua currente descendit quiddam residens in superficie fundi ipsius, fitque lapis; sunt etiam certa loca, super quæ aqua effusa vertuntur in lapides diuersorum colorum: Sunt etiam aqua, quæ seorsum acceptæ, non gelantur, sed si propè alueum succum fundentur, congelentur, fiuntque lapides. Hæc Philosophus. Propterea huiusmodi lapides humoris percolatione ita fiunt, ut reddant membrorum humanorum, & aliarum rerum formas.

AMMONII lapides, cute aurea præcipuè qui sunt obteati, inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas ab auctore illo, qui de naturali historia scripsit, connumerati (qua autem ratione gemmas vocet, non satis notum, cum potius lapideum quid sint: nisi fortè ad eorundem perspicuitatem alludere voluerit. aut quia veluti gemmæ quædam in cultu haberentur: cum gestanti occulta ostendere, & futura per somnum iudicare supersticiosa, & profana illa gens crediderit. Hi fanè in colore sunt varij; qui enim calcis naturam participant, cum ex humore satis viuido, & tenaci terræ permisto temporis tractu in duritiem lapideam deriuent, colore calci similes visuntur. Alij roseo scatent colore, quos succus quodammodo ruber imbibit: nonnulli ob humorem exustum cinericij sunt. Inter hoc genus lapidum (paucis fortè cognitum) duo apud **CALCEOLARIUM** extant, quos

Lib. 8.

Lib. 3.

Lib. 4.

Lib. 2. c. 103

quos & color metallicus aureus obtegit, veluti in terra aluminosa, aut atramentosa repertos; quarum terrarum vis est permutare ferrum in Aurichalci colorem, qui auro est similis; hos metallici armatura obteptos vocant, singuli tamen, quoniam ita tortuosi, & inflexi sunt, ut Arietini cornu effigiem reddant, Ammonis nomen sunt sortiti: à Ioue Ammonio denominatione sumpta, qui cornutus fingebatur, & pingebatur: atque in desertis Libiæ sub Arietis forma (ut Pausaniæ placet) colebatur: cuius appellationis ratio hæc traditur. Cum Liber Pater, Asia iam deuicta, per deserta illa exercitum duceret, siti quæ admodum laboraret, implorato à Patre auxilio, illi extemplo Aries apparuit; quem fugientem dum persequitur, illo duce ad fontem amœnissimum peruenit: vnde siti extincta, & voti compos factus, cum existimasset Arietem illum Iouem fuisse, templum miræ magnitudinis, & Deo Ammonio dicauit, hoc est Ioui arenario, ab arena sic dicto, quam Græci ἀμμων vocant: quia scilicet locus ille, ubi sub Arietis forma inculta habebatur, vndique desertus, aridus, & arenis coopertus esset; De quo quidem fonte, ab re non erit, recensere ea, quæ ab Historicis non sine stupore traduntur; potissimum verò ab Arriano, & Q. Curtio in vita Magni Alexandri. Scribunt enim, huiusmodi fontem ex nemore oriri, nulla in re ceteris fontibus, qui ex terra existunt, similem. nam meridie aqua frigida est, si quis eam gustauerit, & multò magis, si quis attigerit, ita ut frigidior esse non possit: inclinante autem in Vesperam Sole, calefcit, à Vespera porro calidior fit in horas vsque ad mediam noctem, quo tempore calidissima est: à media nocte autem sensim refrigescit magis ac magis, & manè iam frigida est, meridie porro frigidissima. de hoc eodem fonte sic Plinius. *Iouis Ammonis fons interdum frigidus, noctibus feruet.* Quo loci etià fontium plurium miras naturas connumerat.

Ex Ammonijs lapidibus, iam est dictum, reperiri nonnullos, qui veluti quadam armatura in colore aureo simili induuntur. dari & alios lapides, qui & si figura Arietino corruunt non

non assimilentur, huiusmodi tamen tunica naturæ ope vestiri, non est, ut quis ambigat. Hoc præ cæteris lapis ille denotare potest, qui & in Musæo nostro adseruatus à Græcis *ἑλίτης* dicitur, à voce *ἑλα*, qua habitus armorum, vel arma ipsa significantur. Qui enim lapidem hunc intimius perscrutabitur, totum eius corpus, magis autem ac magis superficiem, ferri politi modò nitere videbit (reperiuntur ramen & alij huius generis lapides, qui æris similitudinem gerunt) neutiquam verò est asserendum, duo hæc metalla, æs scilicet, & ferrum in lapideo hoc corpore formando, ad perfectam eorundem concoctionem, & formam deuenisse, ita ut corpora metallica perfecta dici possint; quinimmo statuendum, à ferri, & æris natura adeò recedere, ut ne tantillum quidem horum ex eo confici possit: verum sit quoddam veluti rudimentum naturæ, ea metalla facere discen-
tis: ita ut, & si lapis hic ortus principia à parente ferro, aut ære traxisse videatur, nihilominus imperfectus, ac informis conceptus, caloris subterranei vitio, vel ob materiæ impuritatē in terræ matris vtero architectatus, quàm secus, nuncupari possit: non aliter ac videmus, ob caloris natiui debilitatem, aut ratione seminis pauci, & morbofi (ut ex Philosopho habetur) inualida existente facultate formatrice, quod in semine est, & natiuo calore, & spiritu tamquam instrumentis utitur, in vtero muliebri quoddam veluti frustum carnis rude, & informe generari (*μόλυν* Græci vocant) quod neque formam hominis, neque animantis alicuius speciei producere potest.

Nec præ raritate subticendus videtur lapis ille pariter in Musæo nostro, ut quid singulare, reconditus, qui ex materia nitrosa calore subterraneo, ut opifice agente in substantiam præduram cineream & compactus. Cuius totum corpus luciditatis haud immune arenis, veluti piscium ouis minoribus, figura, & magnitudine simillimis miro naturæ artificio ordinatim constructum cernitur. Hammitem Plinius ouis piscium non dissimilem faciens, nuncupat. Et quoniam semina quoque papaueris exprimere arenulæ hæc videntur,

*Lib. 4. de
Gen. anim.
cap. 7.*

Loc. cit.

Lib. 4. c. 60.
Lib. 20. c. 18

Cenchritis
lib. 37. c. 11.

tur, ab eodem paulò inferius Meconites vocatur: à nomine Græco *μικτών*, quod papauer est: & illud nomen à *μύκονεῖν*, idest à non operando; quoniam vincti papauero saporem sensus, stupefactaque membra, nihil queant agere. Et Meconion ex Dioscoride, & Plinio succus ille dicitur, qui ex decocto capitum papaueris vnà cum folijs, aut ex ijsdem tritis, & prælo expressis excipitur: ad differentiam liquoris illius, qui ex vtroque papauere, albo, & nigro, non decoctis, sed sponte, aut caulibus incisis, instar lactis, lacrymæuè colligitur, & quem Græci *κατεζοχὴν ὄπὸν*, & *ὄπιον* vocarunt. Latini Opium. cuius etiam colligendi ratio à Dioscoride loco citato traditur. ad quem Lectorem relegamus, ne extra chorum saltare videamur. De quo quidem prænarrato lapide, hoc vnum ex mente quorundam habeatur: illum nephritici lapidis more, ea parte bracchij alligatum, qua dolor infestat, summopere conferre ad dolores nephriticos compescendos, & ad renum calculos tùm comminuendos, tùm expellendos. An verò Cenchritis Plinij, quem lapidem Milij granis veluti sparsis esse scribit, dici hic lapis possit, vt plerique autumant, dijudicent, qui res naturales tractant. Etsi enim Milij, & Papaueris seminibus eadem ferè tùm magnitudo, tùm forma videatur esse. Hoc vnum tamen scimus. Cenchritem lapidem non ab Ouis piscium, aut seminibus papaueris, vt Hammites, & Mecenites, sed à voce Græca *κένχρος*, quæ milium significat, propriè denominari. Et apud nos est lapis subrotundus, qui vndequaque arenulis est conspersus, granis Milij, quæ ad maturitatem peruenerint, in colore flauo, magnitudine, & forma similibus, hunc si Cenchritem nominabis cum Plinio, Plinius eris, nec malè nuncupatum esse iudicari poterit.

Opportunè satis actum existimamus, si modò præfens tabella hoc loci exponetur: quò scilicet legentium animi, si fortè in lapidibus hisce nostris reuoluendis plus nimio defatigati essent, ex illius intuitu recreari possint: & ad lapideum, hunc nostrum apparatus prosequendum, ac eundem degustandum magis ac magis excitentur. Quicquid in ea manu peritissimi artificis conterranei nostri cœlatum visitur, lapis est ex penu CALCEOLARIO extractus, valdè elegans, non sanè pretiosus, vt gemmam dixeris, sed qui illud instrumenti genus, quod quid abscinditur, exenteraturve, Cultrum nimirum (μάχαλα Græcis dicitur) non sine aspicientium mira iucunditate exprimit: quoquo enim oculi dirigantur, varijs rerum imaginibus perpulchrè admodum à natura exornatus est; & adprime compactus in egregiam cultri formam, capulo insigni nihil vt deesse videatur: ferro, manubrio artificem superante natura in petræ opificio: an verò repertorem, iuxta illud Plutarchi, in furorem duxerit, ignotum. Qui libro de fluuijs in Berecynto, seu ex alijs Cybele monte Phrygiæ, lapidem reperiri scribit, cultrum, vel gladium dictum, ferro similem; quem si quis inuenerit, quo tempore Priscorum ritu, Matri Deûm Cybelæ, vel Berecintiæ, sic ab illo monte dictæ, mysteria peragebantur, in furorem hic ducebatur.

Præ Lapidum varietate, elegantia, ac eorundem venustate, quantum natura promerent, demonstrare hucusque à nobis est elaboratum: quò verò eiusdem admiranda opera magis innotescant, haud grauabimur cœterorum lapidum varietatem describere, quorum scelestissimam seriem Calceolarij indefessus labor in vnum collegit. Placet autem de lapide illo primum aliquid dicere, cui Græcum vocabulum *αιτῆς*, quod Aquilam significat, nomen fecit (vndè vulgò Aquilina) aut quia attestante Plinio, Aetites ille, qui colore est albo, & quem inter gemmas enumerat, colori Aquilæ caudicante cauda non sit dissimilis; vel quia huius Auis industria causam nominis illi dederit: quæ, vt fertur, aliundè transportatos Aetites in nidum reponit; de quo qui-

quidem lapide agens loco citato idem auctor, ex argumēto nominis magnam famam habere scribit, reperiri que in nidis Aquilarum. Et alibi sex genera Aquilarum describens. *Tribus primis* (inquit hoc est Melanaëto, Pygargo, Morphno) *et quinto* (hoc est Gnesio) *inædificatur nido lapis Aetites, quem aliqui dixere Gagatem* (quàm insulsè hoc, dicant, qui naturalia perscrutantur) *ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens, &c.* Hic fortè erit lapis ille, ut in Aquilæ nido inuentus, & ob singularem ad partum promouendum facultatem, à nobilissimis fœminis adeò expetitus, ut maximo etiam precio ematur. Cur autem hæc Aquium Regina, quasi de industria lapidem hunc in proprium nidum collocatum seruet, varij varia sunt commentati.

Ælianus in libris de Animalibus, Aquilam in nidum lapidem recondere notat, tamquàm amuletum aduersus fascinationes. Horus auctor non spernendus. è mari, vel terra sublatum lapidem in nido collocare scribit, ut pro libramento inseruiens, nidum stabiliorem, & tutiorem, ac à quauis aëris, & ventorum iniuria immunem seruet: non secus ac pro firmandis nauibus, antequam anchoræ vsus innotesceret, saxa id opis contulisse, Appollonico Argonauta inuentore, legitur: ut non inconcinne Sacerdotes illi Ægyptij, sub hoc Symbolo hominem significauerint, qui in rebus domesticis, aut publicis tractandis, non Vespertilionum volatibus similis, qui nunquam in directum, sed tortuoso, & incerto maximè volatu huc illuc temerè pererrant, ac circumuagantur. Sed in propria perseverantiæ sede, veluti stabilitatis nido, firmiter permanens, inconcussa virtute, contra omnes incurfus, atque impetus oblatrantium fluctuum, & serpentium venenosissimas morsiones, veluti petraë obiacentis fortitudine, & mole, in firma, stabili que mentis sede quiescens, obsistit, multumque salis habere cuius reipsa demonstrat. Alij ut viuificentur oua, & ad exactam pullorum formationem hunc lapidem præsto esse, attestantur. Quidam & partum promouere dicunt, aliàs absque eo parere minimè posse referunt. Ex quo

Lib. 10. c. 3

*Allegorice
quid Saxum
in nido po-
neret.*

Lib. 2. P. 17.
Apollonij.

Philostratus. *Aues* (inquit) *quis non videat pullorum cau-
sa multa facientes, veluti Aquilas, & Ciconias, quæ nunquam
nidos struunt, quin lapides illis imponant: hæc quidem à se Aqui-
linum vocatum, illa verò Lychnitum appellatum: ideò quod fa-
cem adhibent, ut oua factum producant, & Serpentes nidis non
appropinquent.* Magnus ille Albertus (quod vt magis pro-
babile nobis arridet) lapides hos nido adhiberi scribit, vt
ouis Aquilinis, quæ nimium feruent, & præcalido Aquilæ
ventri, temperiem inducant, alioquin caloris intemperie,
oua cubanda percoqueret. vndè Lucianus.

Lib. 2. tract.
2. cap. 6.

Fæta tepefacta sub alite saxa.

AETITES sonitu dignoscitur, est enim in eius meditullio
cauitas, in qua veluti in vtero alium lapillum conceptum,
sonitu manifestè quassatus prodit. Quemadmodum autem
in vesicæ lapidibus incrustationes alias super alias per ad-
ditamenta, atque accrementa fieri patet: ita circa lapillum
illum iam confectum offundit sese materia, ab illo separata
papillatim concrescens, quæ postea indurata lapidem facit
Aetitem, vteri prægnantis speciem præbentem: at nunquã
peperisse compertum, & fides sit penes Theophrastum, &
Mutianum, qui, Plinio attestante, tradunt, aliquos esse la-
pides, qui ex se pariant. Et quod de Adamantibus scri-
bitur: quos in montibus, ac cautibus quibusdam iuxta Bri-
stoliam in Anglia oua sua parere, & fertiles esse, à nonnul-
lis auctoribus refertur, fabulosum meritò censendum est:
qua enim ratione in durissimis lapidibus, vt Adamas est,
humor manare possit, qui in lapidem dure scat, dicant, qui
figmenta hæc, vt vera, scriptis mandarunt.

Lib. 36. c. 18

Plinius Aetitarum genera quattuor constituit: Africanum,
scilicet, pusillum, ac molle, intra se, velut in aluo habens
argillam suauem, candidam, ipsum friabile, quod fœmi-
nei sexus putant: Arabicum (& hoc marem) durum, gal-
læ simile, aut subtilum, in aluo habens durum lapidem.
Tertium, quod Cyprium nominat, colore in Aphrica na-
scenti simile, sed amplius, magisque dilatatum, tam molle,
vt etiam digitis frietur, & in cuius aluo arena, & lapilli sunt.

Quartum

Quartum Taphiusium propè Leucadem repertum, candidum, & rotundum, cui in aluo, est lapis, qui vocatur Cal-
linus, nec quicquam tenerius. Ita & CALCEOLARIUS
varias feruat Aetitarum species, ex Oriente, Germania,
Apulia, & alibi transportatas, colore, figura, & magnitudine
destinatas. Inter quas, vt habeas, Agrum nostrum Veronen-
sem vti quamplurium aliorum lapidum conspicuorum, ita &
Aetitarum feracem esse. Extant Aetites lutei coloris, figura
fatis rotunda. quorum cortex exterior scabra est, vt ex arenæ
crassiore facta constructiue videatur. Hi sanè, quamuis præ-
gnantes, vice lapidis argillam, vel margam friabilem bolo
armeno haud absimilem, velut in vtero inclusam, & à toto
corpore solutam habent, ita vt conquassata, concussa que
sonitum edat. Lapidem hos amœnissimi quidam colles subur-
bani gignunt, qui Villulam (cui nomen Auesæ) Perillustis
familiæ Dalbene exornant, venustamque reddunt.

AETITES lapis suas & ipse in re medica habet facultates
exsiccat namque, quidam etiam astringunt. Dioscorides,
& cum eo Plinius, lapidem hunc, qui præsertim alium la- *Lib. 5. c. 18.*
pillum in aluo continet, grauidarum mulierû sinistro brac- *Lib. 3. c. 14.*
chio alligatum, cum lubricæ sunt vuluæ, & parum tenaces,
ijsdem conferre, partumque continere dicunt: cui rei assen-
tiri videtur Galenus libro de remedijs facile parabilibus:
ibi enim testatur, hanc gemmam locos muliebres mundifi-
care, qui non mundificati, nec à superflua illa humiditate
lubricitatis causa aliqua ex parte exsiccati, plerumque origo
sunt abortus: qui pariter lapis femori alligatus fœtum pro-
mouere, pariundi que facilitatem inducere dicitur. Necnon
trahere ad se pactum experientia, & multorum testimonio
notum habetur. vbi primum autem in lucem fœtus perue-
nerit, statim amouendus est lapis, alioquin hoc diutius per-
manente, vi sua potente, quàm à Venere, & Luna habere
dicunt, matricem non sine illius excidio attrahit. Extat
in re proposita apud Valeriolam Medicum præstantissimum,
exemplum de muliere illa Valentia, cui ab ædito partu cū
lapis Aetites femori alligatus, præ obliuione non fuisset
amotus,

amotus, post paucas horas in lucem prodeunte vtero, extincta est. Minor autem quæ modò Plinius Aetitem partum custodire, & contra omnes abortuum insidias pollere scribat. Serapio verò partum accelerare absolute dicat; hæc enim inter se opposita esse, manifestum est: Serapionis autem verba ita intelligenda esse dicamus: Aetitem partum accelerare, hoc est ægrè parienti coxæ alligatum auxiliari, foetu quidem tempestivè, non autem ante debitum tempus in lucem prodeunte.

Sunt qui affirmant, lapidem hunc tritum, ceratuque exceptum epilepticos paroxysmos lenire: In quibus verò lapidibus Argilla inclusa reperitur, illam terræ sigillatæ facultatem obtinere asserunt; lotà namque, & aqua pentaphylli, aut acetosæ propinata pesti, febribusq; pestilentibus correptis mirifice præsto est, sudore omne malum expellendo, ac cor ipsum recreando, & à quavis malignæ in humoribus existentis qualitatis infortunio præservando. Quæ verò a Dioscoride pro furtis deprehendendis de hoc lapide in pane exhibendo prædicantur. Etsi adagium illud sit, Aetiticum panem illi porrigendum, in quo furti suspicio vigeat: nihilominus singula hæc, & alia multa, quæ carminibus hisce à Marbodeo de huius lapidis viribus celebrantur, ut medicinæ, & naturæ limites egredientia, ad curiosorum mentes relegamus; penè quos fides esto: nos potius, ut quid superstitiosum, & à pio Christiano omninò alienum, respicientes. Marbodei carmina hæc sunt.

*Inter præcipuos lapides numeratur Aethites,
Quem petit extremis orbis Iouis ales ab oris,
Custodem vidi, defensoremque futurum,
Quo valeat pullis dubios auertere casus.
Continet hic alium prægnantis more lapillum,
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne vel abortivum faciant, partuvè laborent.
Appensus laevo solito de more lacerto.
Confert præterea gestanti sobrietatem.
Augēt diuitias, & amari cogit habentem,*

Ultero.

*Victoremque facit, populi que fauoribus ornat,
 Incolumes pueros dat viuere siue puellas,
 Atque caducorum fertur prohibere ruinas;
 Si quis suspectus tibi sit de fraude veneni,
 Tuque probare velis sua num sit iniqua voluntas,
 Participem mensæ quem ferucidas adhibeto,
 Pulmento posito cui sit subuersus athites,
 Si frans corde subest, tentans glutire nequibit,
 Si tuleris lapidem cupide gustata curabit.
 Puniceum lapis hic memoratur habere colorem:
 Oceanique latens in litoribus reperitur,
 Aut Aquilæ nidis, aut Persarum regione,
 Quem gemini Pollux, Castor que tulisse feruntur.*

Ex Aetitarum stirpe, vt ex eadem materia in natalibus con-
 stans, est lapis ille, qui ex argumento à Græcis λίθος γινώσκος.
 & à Latinis propriè, nec ineptè Geodes appellatur; quia,
 scilicet ad illius differentiam vice lapidis terram, vel are-
 nam non sonantem in caua eius parte contineat: & si detur
 & Geodes, qui non terram, sed arenam indurata[m] sonan-
 tem in se habeat, hic tamen Aetitis nomen non meretur,
 sed Geodis. Inter hos lapides apud CALCEOLARIUM re-
 periuntur, qui in colore ferrugineo, orbicularis figuræ, sed
 depressæ sunt, terram flauam intra se velut in aluo quodam
 includentes. Alij verò candidi sunt ex Argilla condensa-
 ta constantes propè Aretium in collibus fabulosis, & argil-
 losis reperti: ijs figura est oblonga, vtrinque acuminata,
 quos si frangas ex eadem materia argillosa friabili, sed per
 crustas, non secus ac lapis Bezuar aggregata coaluisse de-
 præhendes. Dicamus etiam, lapidem illum, quem proximi-
 mè in suburbano Perillustris familiæ Dalbene numerosum
 satis reperiri retulimus, & in Aetitis quædam speciem collo-
 cauimus, cum argillam indurata[m], & sonantem in se con-
 clusam habeat, ad Geodis naturam posse reduci; vt & Aeti-
 tis species ex Plinio in Africa nascens, Geodes & hic non
 ab re dici potest, cum Argilla quædam videatur lapidosa.
 Referam in Musæo nostro esse Geodes lapides rubiginis
 colore

colore, quos à Cl. Viro, & Medico præstantissimo Iohanne Oberdonffero Ratisbona aliquot abhinc annis accepi, pugno maiores, & rotunditatis adeò absolutæ, vt Bombardis explodendis vsui esse possent.

Lib. 5. f. 126 Dioscorides de Geode lapide mentionem faciens vim astringendi, & siccandi ei tribuit: quæ obscurant oculos vt caligines, & id genus alia, discutiendo purgare, & cum aqua illitum inflammationes mammarum, & testium sedare scribit: hoc idem astruit Galenus libro nono de simplicium medicam. facultatibus. An verò lapis hic eadem polleat facultate in conceptu custodiendo, & partu accelerando, vt Aetiti attribuitur, vt nonnullis affirmare placuit: fortasse quia iisdem constent natalibus, in terra glutinosa vt plurimum in commissuris marmorum, aut saxorum acquisitionis: attestentur si qui sunt, qui rem hanc fuerint experti; & si enim unicuique speciei suum dicatur esse astrum: attamen apud probatissimos auctores de lapidum virtutibus diffusè, & doctè tractantes, nondum peculiarem hanc Geodi attributam potentiam legisse meminimus.

Inter Aetites, & Geodes lapides non sine causa possunt connumerari lapides quidam in districtu nostro Veronensi reperi, & ad manus CALCEOLARIAS peruenti: in horum enim vno, qui paruus, & modicus rotunditatis est absolutæ, & in candore leuis, & si lapis, aut Argilla, arenavè in eius cavitare inclusa non sit: nihilominus quasi foetu cum videatur prægnans, intus succus teneris, vel aqua, non secus ac in ouis liquor, ad motum fluctuare persentitur; vt *Lib. 37. c. 11* Enhydron Plinij esse fatearis, & non nisi contento ab Aetite differre dices: quemadmodum enim in Aetite lapide, ne ab Agricolaë verbis discedamus, & ob materiæ varietatem, aut quia eadem magna ex parte ad figuram globosam, vel quàm proximam, accedat, alius persentitur lapis, quoniam materiæ pars interior ab exteriori, aut calore coacta

*Lib. 4. de
orig. & caus.
fals.*

coacta mox diuiditur, aut aliquo post temporis spacio discedit, ab itque ipsa pars interior in lapidem, non secus ac arefactæ auellanæ nucleus à putamine discedit, & à cavitae nucis diuisus, separatusque cernitur, & conquassatus dignoscitur: ita in Enhydro lapide, cum portio succi tenuis, & aquei in eius ortu concurrat, nec possit hic aut à calore dissipari, vel absumi, nec à frigore condensari, in cavitae permanens ad motum fluctuat: vnde Isidorus lapidem hunc ab aqua vocatum scribit, exudat enim adeò aquam, (inquit ille) vt in eo clausam putes fontis scaturiginem. quod tamen à Solino ad verbum translatur videtur. cuius sanè lapidis naturam perbellè satis expressit Marbodeus, inquiens.

Orig. lib. 16.
cap. 13.

Memor. cap.
38.

Cap. 27.

*Perpetuis fluctus lachrimis distillat Enhydros,
Qui velut è pleni fontis scaturigine manant,
Cuius naturæ graue sit deprehendere causam,
Nam si decurrit lapidis substantia, quare?
Non minor afficitur, vel non omninò liquefcit?
Sin res exterior descendat ad interiora
Vt semper resfluat, cur se non impedit ipsum?
Scilicet ingrediens contrarius egrediente.*

BARTHOLOMAEVS Anglicus Vir doctissimus dum studet suis in scriptis causam inquirere, quia scilicet si gutta defluit de lapidis substantia quare non minor efficiatur, vel omninò liquefcit, si verò ros, vel aliud ingreditur, quid est, quod ingrediens non repellat egredientem? asserit, esse posse, quod virtus lapidis condenset in aquam, aërem sibi vicinior propinquantem, vt iam videatur exire de substantia lapidis, quod egreditur de substantia aëris circumstantis. Quod etiam in alijs quibusdam lapidibus politis euenire videmus; quorum nimia frigiditas aërem tangentem lapidem, continuò in aqueam mutat substantiam.

T t

Ex

Orig. lib. 12.
cap. 2.

Allegoricè
quid Colu-
brum in sinu
fouere.

Ex hac Enhydri Etymologia, Enhydrium Bestiolam esse nuncupatam, refert Isidorus, quod in aquis versetur, & maxime in Nilo. quæ si inuenerit dormientem Crocodilum, volutata primum in lutum, intrat per os in eius ventrem, & carpens omnia interiora eius exit, viua de visceribus Crocodili, ipso mortuo: vnde traxit illud Adagium.

Colubrum in sinu fouere.

De homine illo dictum, qui amore complectitur, studioque prosequitur hominem ingratum, & aliquando per occasionem nociturum: quod etiam auctor quodam antiquus Iambis hisce significauit.

*Sinu fouebat quidam agricola viperam
Gelu rigentem, at hæc calorem vt senserat,
Ferit fouentem, moxque perimit vulnere.*

Ex quo elicitur (vt nobis quoque persæpe accidit) ingratum in hunc modum benemeritos tractare.

Alter autem lapis, qui speciem quandam Aetitis referre videtur, figura est oblonga, superficiem scabram in cinereo albicantem habet: in cuius parte caua, ac si vteri formam gerat, non sine intuentium spectaculo, vice lapidis, Argillæ, succine aquei, fluores crystallini quadranguli Adamantem gemmam mucronata forma, & nitore æmulantes adherent; ex succo puro tenui, & aqueo in lapide albicante in duritiem crystallinam compacti. vt ventrem crystallinum à Plinio descriptum esse dices.

Vt verò grati animi specimen aliquod exhibeamus, cum inciderit sermo in lapidem illum, qui succum aqueum in se annatura habet: non inuitus referam, frustulum Crystalli, in cuius medio succi crystallini guttulas innatare oculis ipsis dignoscitur, dum hæc scriberem, dono non vulgari nos accepisse à GABRIELE BERTAZOLIO, Viro ob indicibilem ingenij in rebus varijs architectandis, eisdemque admirandis perspicacitatem, magnopere suspiciendo: atque ob ingenij præstantiam Serenissimo FERDINANDO GONSAGÆ hominum virtute clarorum Mæcenati Magno apprime care.

DE OSTRACITE lapide, qualem in Musæo se gerat, hoc scias: ut legitimum, nec adulteratum, iuxta Lib. 3. c. 122 Dioscoridis mentem, lapidem esse testæ similitudinem habentem: qui testa superiore ablata, in plures alios lapides intercedente semper crusta scindi potest; non autem lamina, ut quidam locum illum Dioscoridis exponunt: vnde ei nomen: *ὄστρακος* enim Græce testa dicitur, quasi tosta, quia vas hoc figlinum ex molli creta, fabrefactum torreatur, deinde coquatur: & *ὄστρακος*, aut *ὄστρακίδης* illud significat, quod ex testæ est, siue quod testæ duritiem imitatur. A quo sanè lapidem differre asserimus, Ostracitis illam tertiam speciem, quæ inter gemmas à Plinio refertur, & Ostraciam. Lib. 37. c. 10 his verbis nuncupat. *Ostracis, siue Ostracitis est testacea durior, altera Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut alia gemma eius tramentis scalpantur.*

Dioscorides Ostracite à nobis antè descripto, pumicis loco ad pilos auferendos, & cutem læuigandam antiquas illas mulieres vsas esse tradit: potum in vino dragmæ pondere menses fluentes sistere; à purgatione sumptum prohibere conceptionem: & cum melle impositum mammarum inflammationes lenire; nec non vlcera illa serpentia, quæ Græci *ὄφιδες* vocant, cohibere scribit. cuius etiam lapidis facultates significauit Galenus, inquiens. *Porro Ostracitem vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valenter facultatem obtineat temperatam ex adstriptione, & acrimonia. Velut Geodem nomine, pupillas expurgare, & vberum, testiumque phlegmonas sanare, ex aqua videlicet inunctum.*

Lib. 9. de
simpl. med.
facult.

Ne verò lucubrationes hæ nostræ, quales, quales sint in Ostracismum ab hominibus illis relegari possint, qui corrupta mente, & liuoris ebrietate agitati, nil aliud struunt, & machinantur, quàm in aliena scripta debacchari, pro viribus ingenij mei conabor, ut pœnam hanc effu-

effugientes, testæ suffragijs illis minimè sit opus: sed per ora virûm animi candore, & virtute præstantium, absque canum oblatrantium morfu passim diuulgentur; qui & si vt nouæ Cicadæ, nunquam satuli in propria garulitate videantur, nihil ominus, vbi primum oleo veritatis sunt inuncti, statim obmutescunt, nec amplius reuiuiscunt.

LAPILLI, seu aptius, crustulè lapideas, ob orbicularem formam, veluti nummos magnitudine varios, exprimentes; punctis quibusdam extuberantibus impressæ, colore ex ruffuo albicante; quarum ortus non aliunde prouenire creditur, quàm ex euaporationibus subterraneis cum terra ipsa in huius superficie, siue calore, vel gelu diuidente, condensatis, & in figuram hanc peculiarem deriuantibus. Ex monte Bonino propè Suapium Oppidum ditionis Veronenfis, à cuius loci Incolis ob numerosum prouentum Nummi de Bonino appellantur: qui si quando ære alieno grauentur, (vt iocosa quandoque series misceamus) dicere in vsu habent, ni nummos de Bonino suppeditem, nil aliud mihi est, quod solutum.

Hic acerbissima morte præuentus Excellentissimus CERVTVS (proh dolor) Musæi descriptionem absolvere non potuit: quam absoluendi prouinciam ANDREAS CHIOCCVS ex Collegio Veronenfi Medicus, & Phil. CHRISTO Auspice, & DEIPARÆ VIRGINIS Sanctissima adspirante fauoris aura Anno M DC XXI. suscepit.

ANDREAS CHIOCCVS

MED. ET PHIL. VERON.

Candido Lectori S. D.

UM hucusquē scribendo peruenisset D. BENEDICTVS CERVTVS diligens, & enucleatus Musæi CALCEOLARII Descriptor, eccē tibi (Lector optime) acerbissimo sauiantis Fortune ictu percussus, è viuis subreptus tam præclaro labori extremam manū imponere non potuit: Sciebam

ex Publio Syro hominem vitæ cōmodatum, non donatum esse; legem esse vniuersi, quæ iubet nasci, & mori; nascentes nos mori, finemq; ab origine pendere; at virum Medicum iam senem, nulli noxium, omnibus beneficum, vitæ, & morum moderatione cōspicuum, validis naturæ, & bonæ valetudinis præsidijis satis etiam munitum, crudeli adeo Fato defungi novum multis, inauditum, & miserabile visum: Ego tametsi & familiaribus occupationibus, & assidujs medendi officijs satis præpeditus, tum alijs iam captis lucubrationibus absolvendis, & limandis, & consultationibus pro exteris ægrotis scribendis, qui me labor sæpenumerò vel occupatissimum necessariò detinet, vix otium ad huiusmodi provinciam absoluendam, & colophonem Musæo huic amplissimo imponendum nancisci poteram: Sum tamen exorari facile passus, ut saltem subcisiuarum horarum partem aliquā ipsi impartirer, tum ut FRANCISCO CALCEOLARIO Iuniori mei amantissimo gratificarer, tum ut indè mihi aliquod veluti honestum animi laxamentū compararem. Accedit, quod licet liuidorum, rudiū, & fulguritorum ingeniorum omnia sint plena; primi tamen

V u Sub-

Subsellij scriptores candidos, & doctos facile veniam mihi daturos confidebam, si ut habet prouerbiū τέτιξ μὲν τέτιγι φίλος, μύρμηξ δὲ μύρμηξ, *& ὁμοιον ὁμοία ἐφίεται, in physica, & medica materia describenda tantisper versarer, in qua elaboranda, & sedulò peruestiganda Medici doctissimi summa cum laude insudarint Dioscorides, Galenus, I.C. Scaliger, Ruellius, Gesnerus, Aldrouandus, Agricola, Casalpinus, alij: Hinc enim præter ingenuā animi voluptatem, & maiora ad artem exercendā præsidia mihi conciliabam, & præclaros physicos, qui spartam, quam nacti erant, eximie ornarunt, mihi ad imitandum aliqua ex parte propnebam: Homine imperito nihil iniustius, ut ille ait, esse, non eram nescius, qui nisi, quod ipse facit, nihil rectum putat, sed altius defixum iampridem id in animo habeo, contemptum maleuolorum contemnere, & cum Lucillio profiteri; malo me à paucis sapientibus esse probatum,*

Ἡ πᾶσιν πελέσσον καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

In rebus describendis breuitati, & perspicuitati potissimum studebo, parum fructuosa, & valde fabulosa prætermittam, probatorum, & classicorum Auctorum testimonio nitar, & licet tanquam Thesei filium non sim CERVTI Excellentissimi methodum habiturus, haud valde tamen ab eius scriptionis formula recedam, quamquam illud Pindari mihi semper arrisit

Συγγενὴ δὲ τὸς εὐδοξία μέγα βρῖθει.

& alibi

Χρὴ ἐν εὐθείαις ὁδοῖς εἰχόντα μάρμαρα φεῖν.

quod est proprii ingenij viribus unumquemq; debere ad decus anniti, & aspirare.

DE LAPIDE NEPHRITICO JSADA

*ab Hispanis vocato, & primum breuiter de
occulta rerum proprietate.*

OCULTAM rerum proprietatem, & facultatem maximam ingenuis, & philosophicis mentibus admirationem parere, nemo est qui ignoret, eam verò in rerum natura concedendam esse, vel lapis hic nephriticus, quem præ manibus explicandum habemus, satis decla-

rat, quem mirabili, & stupenda ratione è vesica, & renibus arenulas eijcere depræhenderunt: illam porrò rerum abditam proprietatem Ficinus, Mæsius, Fernelius, Arabes complures Astris acceptam referunt, Iulius Alexandrinus, Montanus noster rerum temperamento, quod totam esse rei substantiam asserunt, quamuis Montani opinio non probè, & enucleatè sit ab alijs percepta. Fracastorius seminarijs, & analogijs, à quibus rerum omnium admirabiles sympathias, & antipathias ortum ducere putauit; quamquàm libello de differentijs medicamentorum à Montano nostro irrideatur doctiss. Fracastorius, quod consensus formarum, & dissensus ad absurda quædam seminaria, & Epicureorum figmenta retulerit: Ipse porrò existimat rerum formam non esse primarum qualitatum contemperantiam, sed harmonicam perfectionem, quæ ex ea contemperantia resultet, quæ etiam, Platonis in Timeo videtur fuisse sententia: Hæc harmonica proportio (subdit præclare Montanus) est quodam longè diuinius, & extra materiæ conditiones sese attollens, quam quis ineruditus, & philosophicis mysterijs parum exercitatus, imaginari possit: à formæ igitur admiranda potestate, non à commixtione primarum qualitatum has admirabiles proprietates, vt remoræ insistentis nauigijs, & torpedinis in manu piscatorum stupefacienda prodire contendit, hoc pacto arduum problema diluit, cur reperiatur medicamentum odore & sapore iucundum, quod tamen homines interimat: odorem .n. & saporem commixtionem primarum qualita-

V u 2 tum

tum sequi, vim interimentē formę acceptam referendam, quę corporeę qualitatis non est particeps, cum penitus sit incorporea, & diuina: hæc sanè docta est Clariss. Montani sententia, Nihilominus diuinum Fracastorij ciuis nostri ingenium in inuestiganda rerum sympathia, & antipathia collaudandum erat, nec figmenta epicureorum appellanda, quę ipse summo studio, atque ordine inter se apta, & connexa compererat, principia nempè partim generalia partim effectibus magis propinqua, quàm quę ab alijs erant excogitata: Omnia quippè à tanto viro rationibus, & experimentis stabilita, nihil ex fortuito atomorum impetu, & concursu petita, nulla finis qui rationem boni obtinet, ratione habita, quod fuit genuinum Epicuri, & Democriti figmentum: Omnia enim in eo Fracastorij libello ex proprijs causis ostenduntur & problemata difficilia positis acutè principijs consentanea explicantur effectricis & finalis causę accurata semper excussione proposita, quę germana & vera est Aristotelis, & Peripateticorum philosophandi ratio. Vtcunque res se se habeat, non est præsentis instituti de hac quæstione subtilius, & vberius agere: Si quis curiosius isthæc perquirat, Quatuor libros Io. Francisci Vlmi Medici Cl.^{mi} mihi olim summa necessitudine coniunctissimi perlegere poterit, in quibus de occultis in re medica proprietatibus tam copiosè, solidè, & eleganter disputat, vt alijs omnibus in hoc scribendi argumento palam præripuisse videatur: Scripsit & longam disputationem Fabius Paccius Vicentinus Medicus doctissimus amicus meus, quam Commentarijs suis in Gal. Methodum Medendi adiunxit, in qua contrariam Vlmo sententiam; Montani & Alexandrini Dogma astruere visus est. Hos viros Philosophiæ, Medicinæ, & linguarum cognitione florentes, & percelebres honoris causa nominatos volui, tum vt iam defunctorum memoria mea hac qualicunq; scriptione renouetur, tum & vt eximio animi candore præstantes, & de me optime meritos aliqua præconij laude prosequerer: illud etiam accedit me libris meis xxxvij. obseruationum Philosophicarũ & Medicarum, & septem libris quæstionum physicarum multa ad hoc argumentum pertinentia exactius attigisse, & explanasse

nasse, quæ omnia Deo fauente aliquando publicam lucem videbunt, & in litteratorum manus peruenient; ad lapidem redeo.

DE LAPIDE NEPHRITICO ISADA

Ab Hispanis nuncupato.

IRIDEM Thaumantis filiamfuisse ingeniosè finxit erudita vetustas, hoc est Philosophiam ex admiratione progeneratam esse, quod & Aristoteles tantus Philosophus in libris rerum diuinarum scriptum reliquit, cum ergo animi causa in Musæum amplissimū FRANCISCI CALCEOLARII diuertissem, statim in oculos mihi incurrit Lapis Nephriticus Isada ab Hispanis vocatus à Serenis. VINCENTIO Mantuæ Duce FRANCISCO CALCEOLARIO Seniori dono olim missus vnà cum alijs exoticis, & ex Orbe alio petitis rebus: Is porro lapis cui non admirationem pariat: qui duntaxat gestatus dolorem renum lenire, & calculos, arenulasque eijcere et expellere planè est deprehensus? hoc plurima experimenta confirmant & apud nos, quorum auritus, & oculatus testis esse possum, & apud Nicolaum Monardum in Medicamentorum Simpl. Historia ex nouo Orbe delatorum, qui nobilem virum sibi notum eum Brachio gestasse, & tantam arenularum copiam eijecisse testatur, vt formidans ne tanta copia eiectionis sibi noxia esset lapidem istum interdum deponat, nullumque mox calculum extrudat: sed denuò premente dolore eum gestans leuatur, aut minuitur dolor cum multa arenularum, & lapillorum eiectione. Ea etiam abdita vi est præditus, vt à nephritico dolore præseruet gestatus renum feruorè temperando: Ducissæ etiam cuiusdam historiam subdit Monardus, quæ ter renum dolore vexata, armillam sibi ex eo lapide confecit, quam perpetuò gestans ex illo tempore, quod decennium superat, dolore nunquam amplius est conflictata ob hanc causam in maximo pretio sunt huiusmodi lapides, nec tam facilè comparari possunt, vt initio euenit, teste eodem Monardo quoniam Reguli, & illarū Prouinciæ solius eos possi-

possideant, cum adeò admirandas facultates obtineant : Ex noua.n.Hispania deferuntur Prassio lapidi per similes ad viridem colorem lacteo permixtum vergentes præferuntur viridiores. Aduchuntur porrò, teste eodem Auctore, varijs formis effigiati, alij Piscium forma, alij auum capitibus, alij Psittacorum rostro similes, nonnulli rotundi sphaerularum modo, omnes perforati quoniam Indi appensos ad dolorem renum mitigandum, & ad calculos, & arenas deturbandas gestare soliti erant. Hunc etiam (quem in Musæo conspeximus) quadrata figura ab arte concinnatum cum eminentia quadam in altera planitie depræhendimus : Recentiores quidam Auctores Smaragdorum, & Iaspidum naturam, & formam huiusmodi lapides redolere docent, qui lapides vi refrigerante sunt præditi, quocirca & Iaspidem orientalem ad affectus renum, & arenularum mirificè conferre. Hinc non esse mirum si renes ab illo frigore roborati expeditiùs arenulas illas, & calculos eijciunt : Sed profectò facultas illa, & uis maior, quam ut in primas elementorum qualitates referri debeat : De posito enim lapide cessat expulsio calculorum, & arenularum : brachio appenso illico ferè succedit, & dolor renum lenitur quemadmodum & congruente interstitio ferro appposito id euestigiò à Magnete pertrahitur : Hæccine sanè philosophia adulterina est Thaumātis hoc est admirationis Filia : nec elementarij, & materiarij Physici ex Alexandri Aphrodisæi schola quicquā emunctæ naris viris, aut eruditis auribus dignum afferre possunt, in quo mens possit conquiescere : ista enim cum in naturæ contemplatione est defixa faciliè caligat, & cæcutit ὥστε καὶ τῶν νυκτὶ ἰδίων ὄμματα πρὸς τὸ ὀλίγον ἔχει τὸ μὲν ἡμέραν vt nimirum Vespertilioes ad lucem conuersæ meridianam, vt cum Aristotele in metaphysicis loquamur. Quis non maxima admiratione afficiatur, cum Coriandri folia virentia, & flores foetidissimi odoris esse, & planè venenum intelligit, eorum semina desiccata gustu, & odore iucunda stomacho grata, & vtilia existere : Præterea in extremis occidentalis Indiæ regionibus radicem esse frequentissimam cuius succus præsentaneum est venenum, solidum eiusdem corpus vitæ humanæ salubre, ex eoque vulgò panem optimum confici ;

Non

Non igitur ex aliquo temperaturæ modo, aut affectu admirandas lapidis Nephritici vires proficisci putandum : Sed quoniam talis est eius formæ cœlesti aliqua virtute afflata, vt Aui-cennas, & Fernelius non contemnendi Auctores censuerunt huiusmodi admirabiles effectus prodire verisimile est : Tantum admiratores sumus, aiebat Montanus noster ciuis, & cum per species varias rerum discurremus, effectus quosdam formarum obseruamus, qui humani intellectus mensuram omninò excedunt : Ab hac rerum naturalium inuestigatione absterritum Socratem uiunt hoc omne studium prætermisisse, quo incerta & numquã perfectè explorata tradebantur, ita enim apud Platonem loquitur ὑπὸ ταύτης τῆς οὐκ ἰσως ἔγω σφόδρ' ἐτυφλώθην, ὥστε ἀπέμεινον καὶ ταῦτα, ἃ πρό τ' ἔμην ἰδέναι : obsecratum quippè ab hac se contemplatione profectur, & dedidicisse isthæc omnia, quæ prius se scire existimabat . Verum si cum Hippocrate eius coætaneo putasset sicuti in morbis nonnullis, ita in rerum naturis θεῶν τι diuinum quid inesse, vndè admirabiles isti effectus prouenirent haud tam facillè hoc omne studium, tamque inane despexisset : cæterum isthæc semel & satis de abditis hisce proprietatibus quantum instituti nostra ratio postulat, dicta sunt . Cum hæc scripsissem incidi fortè in Scaligeri V. Cl. locum exercitationis CXXV. vbi Cardanum refellit existimantem lapides in Cancris, Testudinibus, atq; alijs huiusmodi genitos, à frigore esse concretos; prohibere in renibus lapidum generationem, genitosque dissoluere : Obijcit Scaliger eas igitur inter se coërcent vires, quæ à contrarijs profectè causis vno in subiecto à nulla natura componi queunt; renum calore, vel sublato, vel diminuto fateor amoueri causam densationis, cohesionis, duritiei, at quæ dissoluunt arenarum corpora, quæ in lapidis massam coiere neutiquã ijs inesse refrigerandi facultatem palam est, tenuium partium esse illa omnia par est, quæ subeant, induantque sese inter lapidis coagmentatas portiunculas : colligit paulò post Scaliger neminem ad renum refrigerationem Iudaicum lapidem, & eum qui in spongia, qui que in Tauri fellis vesicella calidus est, & arabicè dicitur Harathzi exhibere : locus sanè summa notatione dignus cum recentiorum quorundam supra à nobis perstrictam de Nephritico lapide

de sententiam egregiè conuellat. Non grauabor hîc describere Epigramma nostrum extemporarium aduersus elementarios illos physicos, qui omnia quantumuis arcana primis elementorum qualitatibus metiuntur, quod mihi multis ab hinc annis excidit cum Iunior Medicus admirabilem Nephritici huius lapidis proprietatem, & effectum obseruassem.

*Si quis Alexandri terrestria dogmata iactat
Turbidus, & pecudum more tuetur humum,
Isade lapidis vires exploret, & ipsis
Ille oculis fabulum renibus ire suis
Conspiciat, sauosque simul lenire dolores
Appensum manibus, Cruribus, & Pedibus,
Concretum lapidem fundit lapis alter amicus
Humano Geni: Turba proterua file.*

Hæc olim iunior ludibundus effundebam, quorum præproperam faturam, vel ruditatem, iam Senior, me haud præstare debere, (quæ ingenuorum lectorum est humanitas) existimarim. Viri Tetrici, qui res volunt, non verba, transiliant hæc amœniora, & ad serias descriptiones diuertant.

DE BEZAARTICIS LAPIDIBVS.

*De Beza-
artico fa-
Eticio Oui
Anserini
forma.*

DOST Nephriticum lapidem in Musæo Calceolarij sese obtulerunt Bezaartici sex lapides, quorum vnus magnitudine, & pulchritudine alios præcellbat, quos Orientales esse omnes præter illius testimonium, signa omnia, & admiranda, quibus præcellunt, facultates experimentis comprobate, satis testabantur. Verum & vnum Bezaarticum lapidem Oui Anserini formam exprimentem contrectauimus; hunc in Brasilia elaboratum tradunt cum Resina, & fructu Crunacinæ, nec non Radicæ Drakenæ, quam lusitani herbam Contraherbam vocant: in superficie flauescit, intus cinerei est coloris, iactant etiam aduersus omnia venena febres mali moris, & pestilentes vnicum esse, & singulare remedium: adeò Ars cum naturam ritè imitatur res admirabiles è suo etiam sinu proferre valet, hunc lapidem

dem sibi à Patre Soc. Iesu donatum Anno M D C. Calceolarius proficitur. Accedo ad Bezaarticos lapides naturales, qui in animalibus nascuntur, Orientales, & duos Occidentales, qui postmodum mihi fuerunt ostensi. Qui ex Orientali India aduehuntur, eodem pacto inueniuntur, & æstimantur, quo ex Occidentali India aduecti; Vt enim illi ex Peruanis, animalibus Capris similibus, quæ in Montanis locis degunt, præstantiores eximuntur, quam ex cæpestribus capris, quæ ad lanienâ duntaxat asseruantur, ita Orientales hi lapides longè meliores, & probatioribus notis insigniti, qui ex animantibus in Persiæ montibus degentibus educuntur, quàm qui ex capris in planis, & campestribus Malacæ viuentibus, quæ pariter solum ad lanienam seruantur; cum non adeò salutiferas depascantur plantas, vt quæ in Montanis degunt; quocirca & lapides non in eo pretio habentur, nec eas proferunt vires, quas Persici Orientales, & Occidentales peruani, sed Montani, obseruat porrò Nicolaus Monardus lib. de Simpl. medic. hist. cap. xxxiv. Orientales multos adulterinos aduehi, vt è centum vix denos legitimos inuenias, nam & ipsimet Indici Auctores fatentur illic multos constari adulterinos. Monet etiam Monardus ex animalibus in planis degentibus erutos improbos esse, nec vlla medica facultate præditos: Primum illorum obseruatorem qua ratione in illis Capris gignantur, perspicere cupientem suis ipsummet manibus earum Anatomen fecisse, mox ipsi significasse gigni in receptaculo quodam fasciæ modo confecto, & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine ipsi ventriculo parte interiore adhærente alios alijs maiores, & eo eordine dispositos, quo nodi vestem anteriori parte claudentes. Generari verò ex salutiferarum herbarum succo per ruminationem illam concreto. Andreas Cæsalpinus Vir grauissimus lib. ij. de Metallicis cap. xlvj. cuius Auctoris ingenium, & Peripateticum studium semper probaui, ex Lusitanorum qui Indiam incolunt testimonio, Capras hunc lapidem ferentes syluestres esse figura Ceruis similes tradit Cornibus Hirci. In eorum ventriculo reperiri lapides, quos Arabes extollunt aduersus

*De Oriē
tali Be-
zaartico*

venena: animal in Persia, & Corasone Pazan vocant, idest, Hircum lapidem Pazar, Indi Bazar, Arabes Bezaar: quamquam ego I. C. Scaligero, quem virum in miraculum aui nostri natum, cum Lipsio existimo, atq; naturæ humanæ fastigiū excessisse, licet rudes quidam homunciones, & Magistelli impudentissimi, vel Theatris ridiculis propositis ipsum traducere non vereantur, ò mores, ò tempora. Ipse igitur cum tanto Viro putarim, omnia Antidota vitam conseruantia, & aduersus venena vim obtinentia patria lingua, ea voce ab Arabibus nuncupata, Bezaharth enim est vitam conseruans: Hoc & Cesa'pinus confirmare videtur, qui omnia Antidota à tota substantia venenis aduersantia Bezaartica vocari scribit: con- crescere (subdit) hunc lapidem in ventriculo propè meatum, vnde pabulum ruminatum, in alterum ventriculum transmittitur initio, iuxta paleam quandam tenuissimam ex pabulo ruminato congestam, succo ambiente in crustam friabilem transeunte, superficie admodum leui, & splendida, colore herbaceo nigricante, aut pallescente, aut cinereo, figura in plerisque oblonga glandis effigie interdum alia, atq; alia forma: superuenit processu temporis alius, atq; alius succus, vnde lapidis coagmentatio fit per crustas instar cepæ: Maximi non excedunt Oui Gallinacei amplitudinem: pleriq; vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur: quò maiores, eò valentiores existimantur, ideò in maiori pretio habentur; Persici reliquos bonitate antecellunt: Reperti postea sunt, & in India Occidentali magna copia in simili animali; sed caret cornibus, degitq; in locis frigidis in montibus Perù: Differunt quoq; eius lapides, nam crustæ non eiusdem coloris sunt intus, & extra, vt Orientalium, sed extra quidem vt plurimū nigræ sunt, aut fulvæ, aut cineræ minùs splendide: inest aliquando veluti aureus puluisculus splendens: intus autem omnes subcandidæ sunt, veluti ex fibris compositæ; idcirco minùs adulterari possunt, quam Orientales. Deprehenduntur adulterati; nam, calefacti mollescunt, si ferro candenti perforentur, synceri nequaquam: Præterea adulterati si frangantur, non habent in meditullio cauitatē, neq; paleam, sed aliquid aliud. Hæc ad verbum

De Occi-
dentali
Bezaar-
tico.

verbum Cæsalpinus, qui in describendo huiusmodi lapide mihi videtur fuisse diligentissimus, nam & quosdam fabulatos ait, lachrymam esse Ceruorum in angulis oculorum congelatā forte, quia hic lapis aliquando lachrymam præfert tereti figura nullo intus cauo instar guttæ congelatam. Cæterum, reliqua quæ optimè is scripsit apud ipsum legantur, quæ nimirum ex Serapione, & Rhaze profert, neque enim singula, quæ apud probatos Auctores habentur, describere nostri consilij est; libros eorum indicasse contenti vtiliora tantum, & magis necessaria litteris consignabimus: ad facultates lapidū transeo. Cum experimentis plurimis compertum sit, Orientales plantas gemmas, metallica longè esse præstantiora Occidentalibus: idq; oculata experientia ostendat Bezaar lapis Orientalis, quem omnium cæterorum optimum esse ex Persiæ montibus orientis tractus aduectum nemo, diffitetur; forsitan, nimio contradicendi studio transuersum actum Scaligerum, quis putarit, dum Cardano negat, Aurum, & perfectissimū quæq; in oriente inueniri: Haud ego quidem omnia crediderim, vt amplissimæ, & præclaræ inductionis Scaligeri rationē habeam, cum eam, & ad Vinum pramnium, mores, virtutes, ingenia, opificia, quæ omnia meliora in Europa, & Occidente esse contendit, traducat, verum plantas, aromata, lapides admirandæ facultatis ibi generari, quæ apud nos prouenire nequeant, vel si fata aliquo modo adulescant, imbecilla, & longè infrugifera prouenire satis compertum est; Hac de re in varijs nostris obseruationibus subtilius, & vberius aliàs disputatum: Cardanus in meliorem coctionem orientalis cœli causam refert, quodve Solis orientis radij salubriores: Cœlum quippè, & solum maximæ rerum procreandarum causæ; si ex Theophrasto *ἡ τοῦ ἡλίου ὁρμή*, tantò magis cœli tractus exorientis Solis, qui perpetuo afflatu terram afficit, & potissimum montanas plantas, quarum esu capræ illæ lapidem hunc Alexipharmacum ex concreto succo progignunt. Non igitur maxima, & fœtidissima contradictio, vt vocat subtilis Scaliger, vt modò Cardani pro equo, & bono patronum agam., dicere, orientem esse occidente calidiorem, & mox occiduis

radijs torridum esse aërem: nam & Galenus, tantus Physicus, Pueros Iuuenibus calidiores putat caloris, scilicet primigenij substantia, & copia: Iuuenes calidiores acri, & mordaci calore: sic orientem calore vitali, & vegeto calidiorem existima: occidentem retorrido, atque acri, qui ad res procreandas alendas augendas, præ orientis calore, neque hylum proficit. Bazaarticus igitur lapis, orientalis præcipue, secundum totam substantiam (ait Cæsalpinus) omnibus venenis aduersatur tum calidis, tum frigidis seu intus assumptis, seu ictu venenosorum animalium inflictis, tam haustus, quam gestatus, & impositus super plagas. Assumptus pondere xij. cum granorum Hordei, aut plagæ illitus liberat à morte, & expellit venenum per sudorem, quod planè ego sum expertus in nobili Moniali D. Claræ, quàm febre putrida mali moris laborantem cum Cardiacis Symptomatis, alterna nocte ab assumptione pulueris Bezaar copiosè sudantem pristinae sanitati foelicissimè restitutam memini. Subdit Cæsalpinus, confert etiam annulo, inclusus si ore exsugatur: Ulcera purulenta ex veneno pulvis inspersus purgat: Razes testatur bis vidisse huius lapidis efficaciam, aduersus Napelli venenum, quod est toxicum validissimum, quam nec in Theriaca, nec in alio vllò antidoto vidit: Accepi ego aliàs, duobus canibus exhibitum Arsenicum, eum solum à morte vindicatum, cui Bezaar Orientalis fuerat administratus.

Lusitani ab Indis edocti eius vsum ad alios morbos transtulerunt; nam pondere trium granorum Hordei, cum aqua florum Citri, aut ea quæ ex floribus Aurantij habetur aduersus omne venenum exhibent, cū aqua verò Acetosæ ad febres pestilentes, ad animi deliquium, quod per interualla repetit, ad stomachi vexationes, vteri molestias vertigines morbum comitiale, & tandem in omnibus morbis melancholicis, veluti in scabie ferina lepra, prurigine. In Quartana cum aqua Buglossæ ieiuno ventriculo, sæpius post vniuersales purgationes propinant. Ad præseruationem ab ijsdem morbis solent quinque diebus post purgationem huiusmodi lapidem sumere, quidam pondere decem granorum pro singulis vicibus, cum

aqua

aqua rosacea exhibent, alij audent vsque ad triginta propinare non timentes noxam ex medicamento, cui nulla sit insignis qualitas. Verum animaduersionem vtilem interijcit Cæsalpinus Medicus grauis (cum sæpè exteri Medici pro rebus nugas speciosas venditent, & tumore Hispanico venales laudent, cum volunt obtrudere, merces) scribit igitur. Sed cum metallica omnia & quæcunq; venenis aduersantur aliqua ex parte inimica sint naturæ humanæ, haud tutum est in magna quantitate ijs uti, vt Galenus testatur lib. v. simpl. xvij. Inquit enim, quæ deleterijs aduersantur si largius sumpta fuerint; grauitè animantis corpus obledunt: Quamobrem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neq; exiguitate sua à Deleterijs vincantur. Hæc Galenus. Ideò melius qui circa Ormuz degunt, nonnisi in exigua quantitate exhibent trium granorum pondere in morbis diuturnis quotidie pluri tempore, cum vino si absit febris, cū aliqua ex prædictis aquis si ea adsit. Verum urgente qualitate venenosa: eius ampliori pondere vtendum, idq; rarius, vt vnica, vel altera vice vincatur venenum, tardare enim, & mollius agere periculosum est: Compertum porrò experimentis est dentes eorū, qui hauserint nigrescere, cauent proinde cum deuorant, ne dentes medicamento attingantur, cocleari intrà fauces demisso. Hoc argumento colligit Cæsalpinus vim aliquam continere deleteriam, vt solent Alexipharmaca: Quoniam verò Bezaar Occidentalis minoris efficacis compertus est, eius augent Dosim, vsq; ad sex grana: Aduersus etiam lumbricos & tineas ventris valere sibi experimento compertum tradit Monardus cap. cit. exhibuisse enim pueris, cum herba lubricorum semine sanctonici, Portulacæ, & Carlinæ, etiam cornu Cerui vsto omnibus in tenuissimum puluerem redactis. Cæterum si quis vberiore tractationem exposcit de lapidibus his Bezaarticis præter commemoratum Cæsalpinum, & Monardum, qui se de ijs peculiari etiam libro egisse profitetur: Christophorum à Costa Aphricanum adeat Medicum, & Chirurgum ex idiomate Hispanico in Italicum conuersum, neq; .n. Nomenclatoris institutum fert,

vt vndiquaq; oīa veluti inferciantur, & πλείω sint παράγχα τῶν ἔργων.
 Antequam tamen ab horum lapidum descriptione digrediar: illud primum monuerim Cardanum decipi, qui lapidem hunc ab omnibus laudari à nemine fermè cognosci scripsit lib. vij. de subtilitate, nisi ipsum excusare velinus, quod eius arate non ita exactè orientalium rerum vires essent excussæ: In eo verò collaudandus Cardanus, quod Scribonium Largum, quamuis Cæsaris Medicum, damnat, dum falsò scribit lachrymam esse Ceruorum in Sicilia repertam, cum constet in Paly Orientalis Indiæ regione solitam inueniri: Illud etiam non incuriosum adnectam, quod scribit Raymundus Myndererus doctissimus Reipublicæ Augustanæ Physicus, qui superiori anno non sine summo suorum Germanorum Catholicorū potissimum mœrore diem suum obiit. Is igitur libro vnico de pestilentia cap. xv. quo me pro veteri, & mutua amicitia donatum voluit, ita scriptum reliquit: *Lapis Bezoar è Coprarum Indicarum folliculo filleo, vel Stomacho erutus facili ferè teibna lapidum ab equis simili planè forma, & magnitudine quandoq; insigni prodeuntium agnulatione, sua laude qua Magnetibus is olim commendatus extiterat defraudari potest. Consimiles politos lapides Equus Illustris, & generosi Domini Baronis cuiusdam hac ipsa in Ciuitate quotiānis per ventrem excreuit, quales alij quoq; equi molis satis magnæ in sese continuerunt, qui post mortem dissecti tanti prout videri potuissent pretij lapides Bezoar nobis reliquerunt, vt sui corporis virtutis, ac agilitatis, & æstimationem, & existimationem centuplo lapidis in sese contenti valore videantur recompensasse, hæc ille, quæ lubens adscripsi, vt amœna aliqua lectione hanc nostram descriptionem condirem. Quod si hinc confectum putat Myndererus lapidibus his in pestilentibus febribus, & veneno non esse fidendum, quod in magnis, & multæ æstimationis medicamentis omnis nebulonum occupatio, & vigilat, & laborat sedulò, proculdubio cum Cratone, & Iordano deciperetur, quos ait, multis periculis factis, non vidisse eos effectus præstitisse Bezoar; nedum in peste, sed nec in benignioribus morbis, quos insignes Medici multo testimonio pollicentur. Fatendum. n. est ob duarum causarum alteram id omninò euenisse, aut enim*
 verum

verum Bezaar non habuerunt, quem summis impendijs, & solis Principibus viris comparandum, priuatæ Germanorum Respublicæ non tam facile possunt nancisci, sed occidentales, & equinos istos in ludibrium medicinæ progenitos vsurparunt, aut non benè purgato prius corpore exhibuerunt: qui est deprauatus curandæ pestis, & venenorum quorundam mos, ad Alexiteria illicò, nulla totius corporis habita ratione, transilire: nos in Italia periculis multis factis contrariam possumus sententiam astruere, & è catalogo pestilentium remediorum quiduis aliud potius expungere: Verum hæc de Bazaar satis superque.

DE ALECTORIO LAPIDE.

VPERIORE ætate Hieronymus Cardanus, quærat effreni ostentandi ingenij cupiditate; & veteres auctores Plinium potissimum nostratem Ciuem febriculosarum narrationū insimulandi, miram excitauit controuersiam, an ambages potius

verè febriculosus? Lapidem ait frigore concrefcere gemmas, *ve* duriores maiore, non posse igitur gigni in animalibus, vbi nihil esse potest frigidissimum, si omninò aliquis generetur lapis qualis Alectorius, si gemma sit, & vires habeat vita carere non potest, non posse igitur esse adeò duram in animali genitam. gemmam, nam liquido humore nutriri non posset, nec mollis alioquin gemma non esset, initio igitur mollem esse, & nutriti ope spiritus, & humoris, mox habetata vita concrefcere, vt in vtero molam calore, sic duriores reddi, donec extracta, vel mortuo animali frigore concrefcant, sed hoc est fortiri digitis, quod ambitiosa subtilitate ignaris obtrudatur; forma enim rerū essentialis è sinu materiæ à solo calore educitur: lapidibus, gemmis, metallis frigus *ouſatur* firmiorem, & duritiem conciliat: ita enim probatiores Philosophi Peripatetici respondent cum quæritur, Frigus ne per se ad lapides, & metallica producenda concurrat, tamquam præcipua, & proxima causa: omnia quippe huiusmodi calori humidum lentum, cum terreo puriori, & desc-

defecato permiscenti, & terminanti accepta referenda: quibus deinceps frigus condensans, & indurans superuenit; Par ergo est ortus lapidum in animalibus, & exterius in maiori mundo. De gemma Aleatoria verba sunt Plinij nostri lib. xxxvij. cap. x. *Aleatorias vocant in ventriculis Gallinaceorum inuentas chrySTALLINA specie, magnitudine Fabæ, quibus Milonem Crotoniensem usum in certaminibus inuictum fuisse videri volunt.* Albertus Magnus lib. ij. tract. ij. cap. i. de lapid. preciosis Aleatorius gemma est, inquit, quæ vocatur lapis Galli, & est albus nitens, chrystallo obscuro similis, extrahitur autem è ventriculo Gallinacci, postquam fuerit vltra quartum annum, & quidam dicunt, quod post nonum extrahitur, & est melior, qui eximitur è Gallo decrepito; Maxima autem huius quantitas est accedere ad quantitatem Fabæ. Virtus autem eius est excitare Venerem, gratum, constantem, victorem, & discretum facere, oratoriam tribuit facultatem, amicos conciliat, & contentus sub lingua sitim extinguit, vel reprimit, & hoc vltimum expertum est. Hæc Albertus, cuius auctoritas, tamquam post Plinium nostrum vetustioris, non est elato supercilio aspernenda, ut multi faciunt grammaticè tenus physici, qui nesciunt, tametsi infelici sæculo, & rudi vexerint Albertus, & D. Thomas, hos nihilominus barbariem in ore, in pectore Mercurium gestasse, ut Io. Picus eleganter monuit, detracta orationis rudioris scoria aurum sapientiæ purissimum, & splendidissimum se prodere, non in verborum sono, sed in rerum sensu veram consistere sapientiam, quod testimonium, & à pietatis orthodoxæ hostibus veritas ipsa extorsit. De Aleatoria gemma, & Franciscus Rueus Medicus Insulanus lib. ij. cap. xvij. de Gemmis præclare scripsit, eam scilicet in Capri ventriculo reperiri, obscuri chrystalli similem, & colore, & substantia, nisi quod paulo crassior apparet, non excedens Fabæ magnitudinem; probari, quæ intus velut stagnantem ingesti cibi micam modicam, nec usque adeò obscuram ostentat. Sunt quoque qui audeant affirmare caponem in quo Aleatorius sit absolutus bibere nunquam, ideoque Strenuis militibus ex usu esse creditur; quæ sequuntur apud Rueum ex Alberto ad verbum excerpta videntur; propterea

pterea in ijs describendis immorandum non est: lib. 1. cap. 1.
 Rueus duplicem lapidum causam coniunctam agnoscit calorem, scilicet in materia terrea persistentem, & humidum tenax per terræ molis tenuissimas quasque partes deducentem, digerentēq; & ab excrementitia fæce optimè terreas, atq; aqueas portiones pro lapidis, gēmaeq; forma despumantem: At quod frigus etiam pro causa huiusmodi agnoscit superuacuum humorem exprimens, vt hinc inuitandę formæ materia disponatur, non possum omninò probare; cum enim ex optimorū philosophorum placitis eandem causam effectricem constet materiam disponere, & formam introducere, existimandum potius eadem facultate materiam gemmarum calore. f. & spiritu affici, & formam earum progigni, qua genita, mox à frigore; quod nunquam per se opera naturæ ingreditur, vt aiunt, superueniente constantiam, & firmiorem duritiem ijs comparari: Nec quod de earum vita somniat Cardanns admitti potest: ex actionibus quippe nutriendi, augendi, & procreandi vegetalis facultas dignoscitur, quæ gemmis, & lapidibus non conueniunt; illud enim eorum incrementum nouę potius materię adiunctio, & appositio existimari debet, quam nutritio in omnes quoquouersum partes diffuso, & distributo alimento.
 Hæc verissimæ Plantis, & stirpibus tantum congruit, quæ in primo viuientium, gradu, atq; ordine constituuntur, quamquam mirabile, & silentio minimè prætereundum, quod scribit Franciscus Rueus lib. 1. de gem. cap. 1. relatum sibi iam pridem à teste fide digno Matronam ex Luxemborgorum illustri genere oriundam duos seruare hæreditarios Adamantes, qui alios crebro tanto naturæ miraculo producant, vt eos quicunque statis temporibus intueantur συγγενῶν, idest congenerem sibi prolem eniti palàm indicent, cuius causam ipse philosophico Aristotelicorum more conatur adducere, quod vis, scilicet cœlestis parentibus tenaciter insinuata, quam adamantificam quis nominauerit aërem circumfusum in aquam primum, congruamq; substantiam demum in Adamantem gemmam durauerit transformaueritq; sequitur idem Rueus; *Quod ne iusto plus admiretur quāpiā Auctor est Theophrastus esse lapides, qui pariant nimirū quod*

virtus illa cœlestis tenaci materia vti præstruximus semel transfusa subiecta contumacius cohaeret substantiæ, quæ videlicet, quò vehementiorem cœli actionem experta est, eò pertinacius hanc retinere intelligitur : Hanc problematis propositi rationem, quoniam satis verisimilem puto, libenter amplector qua intelligimus non esse illam Adamantis veram auctiorem, sed nouæ materiæ Adamantine aggeneratione, & πρόσθετον appositionem.

Sed nemo fortassè diligentius, & plenius Alestorij lapidis, qui ἀπὸ τοῦ ἀλεστορος à Gallo, scilicet nomen est adeptus descriptionem attulit Georgio Agricola, quem vnicum, & sine pari Germaniæ Aristotelem soleo nuncupare; is igitur lib. vj. de natura fossilium: hæc præclarè scripsit, quæ ad verbum ediscenda à rerum naturalium studiosis existimo. *Lapides præterea in adamantium corporibus nati in gemmarum numero, locoq; ducuntur, quod genus inuenitur in Auibus, in Piscibus, in Conchis, itaq; Alestoriae ex Gallus Gallinacijs nomen duxerunt, etenim quamquam rarò in eorum, atq; etiã Castratorum ventriculo, & Iecore gignuntur, sed in Iecore plerumq; maiores, nam nuper in capo inuentus est longus unciam, latus digitum, altus sexcunciam, inferior pars, quæ lateor, humiles habet cauernas, superiorq; angustior ad dextram extuberat, ad latum humilis est, & fusca, cum reliquum eius corpus in fusco candidum sit; At in ventriculo reperti non rarò ferè figura sunt Lupini magnitudine eiusdem, aut Fabæ, modò in cinereo candidi, modò fusci coloris, sed diluti, nunc chrySTALLINI specie, sed coloris obscuri, quam venulas interdum habent subrubras; His (vt Plinius) Milonem Crotoniensem, vsum in certaminibus inuictum fuisse videri volunt; chrySTALLI similis si politus inter oculum, & palpebram inferiorem interponitur, & ex vna parte ad alteram transfertur oculum non lædit, quod idem facit Sapphiras, vel Onyx, vel alia gemma polita interposita, modò parua sit; hæc Agricola: Nuper questum ab amicis est cur de hisce gemmis non egerit Galenus in lib. de simplic. medicamentis, quibus sanè planè ipsemet satisfacit, dum scribit lib. ix. cap. de lapid. Vires hos habere partim, secundum totius substantiæ proprietatem, partim secundum qua-*

qualitates effectrices; sibi propositum agere de ijs, qui secundū effectrices agunt qualitates in quibus est & vtendi ratio, & methodus: facultates à tota substantia pendentes à methodo, ac ratione alienus esse, & persolam nosci experientiam. Nam cur hic lapis tacto vulnere, vndè sanguis prorūpat, cursum eius sistat, haud nouimus, at cur lapis, quem Hæmatitem vocant in oculares facultates indatur, haud latet, nā id rationis inuentum est, si enim cote oculari eum tritum cum aqua donec molli crassitudinem accipiet, gustare volueris, adstringentē facultatem percipies: hæc Galenus noster.

Iam verò in CALCEOLARIJ nostri Musæo Aleëtoriam gemmam conspeximus figura ferè triangulari ad ruborem aliquem vergentem: nam & varietatem colorum in ea agnoscit Agricola, itavt & venulis subrubris præditas viderit: Senioris FRANCISCI Viri ornatissimi schædula manuscripta simul conspicitur, qua testimonium eius gemmæ exhibetur, tamq̃; sibi olim à percelebri Io. Baptista Porta Neapolitano donatæ.

DE LAPIDE ASIO.

ON eram nescius (candide Lector) fore nonnullos ex eorum numero (quos πολυπράγματος nodum in Scyrpo quæritare aiunt) qui fortè admirentur curiosius, quàm par sit, cur narrationes allegoricas, & moralia interpretamenta, & παραίσεις rebus descriptis (CERVITI imitatione) non adiungamus. Nos sanè plures instituti nostri rationes afferre possumus: Imprimis, plenum ingenui pudoris esse profiteri per quem profeceris, quare nolui ex alieno labore laudem præripere, & meum nomen ornare: Socratisque præceptum despicere; Quod videris vis, esto, cum potissimum viri docti, & pij, qui id opus præstare possunt, nomen suum operi præscribi non patiantur; præterea nunquam Theologum egi, quem nec præpropera, aut extemporaria Sanctorum Patrum lectio potest extemplò efficere. apud Diuum Thomam, Sanctum Augustinum, & Ambrosium, ea

tantum per otium legi, quæ mihi, non alijs inferuient, nec probandos eos Physicos putabam, qui ostentandæ potius doctrinæ gratia accuratissimam operam ei studio dabant, cum sapientiores eo duntaxat tempore dederunt, cum senescentes demissa medendi arte salutari animi excolendi scientia sese oblectare, & iuuare voluerunt, quod Leuinum Lemnium Medicum optimum, cum sacris initiatus Medicinam prætermisisset præstitisse accepimus: Accedit maximum scribendi præceptum, vt omnia inter se apta, & nexa sint, vt ex omnibus vnum conficiatur, quod & in poematis præcipit Horatius,

Deniq; sit quoduis simplex duntaxat es vnum,

Illæ verò allegoricę interpretationes sæpenumero ἀποβατέτιν nec in scopum aptè collimant, quas curiosè excogitare (præter eas, quæ à Sacris Doctoribus literis sunt proditæ) nihil aliud sit, quam τὰς ἐν αὐτῷ περιεχόμενας subtiliter scrutari: & quemadmodū Laurentius Pignorius Vir Clarissimus, & mei amantissimus Hieroglyphica putat difficulter posse à quouis, vel perspicaci, & luculento ingenio explanari, ita isthæc allegoriarum congruentes applicationes haud ita promptè in numero haberi possunt: Ijs igitur omiſſis semel inculcatum volo D. Augustini aureum dictum; Non intelligendi subtilitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit; & illud Senecæ, Nihil Deo clausum est, interest animis nostris, & cogitationibus medijs interuenit: Insculpi verò in memoria velim quę Galenus vir maximus ad componendos mores, & vitam sanctè, & sapienter instituendā lib. iij. cap. x. de vsu par. nobis scripta reliquit, vt in rebus omnibus creatis Dei Opt. Maxim. sapientiam, & bonitatem agnoscentes animum purum, & liberum à tribus corruptissimis vitæ communis Idolis seruemus ambitione, auaritia, & voluptate, ita Diuinæ naturæ assimilamur, quatenus potest, in qua similitudine vniuersam nostram perfectionem, & felicitatem sitam esse in Philabo Plato diuinè admonuit ὁμοίωσιν τῷ θεῷ κατὰ τὸν δυνατόν aureis verbis illam definiens, ὁμοίωσις δὲ δίκαιον, καὶ ὅσιον κατὰ φρονήσεως γειῖσθαι, quod est assimilatio porrò iustum, & sanctum, cum prudentia esse: Galenus ego noster aduersus nonnullos scribens, qui rerum generationē casui, & fortunæ adscribentes nullam

nullam esse diuinam Prouidentiam iactabant in hæc verba ,
Quouis auro, quibusuis gemmis digniora diuino quasi perci-
tus spiritu prorupit.

At verò si de eiusmodi pecudibus plura verba fecero, me-
lioris mentis homines meritò mihi fortè succenseant, dicantq;
me polluere sacrum sermonem, quem ego conditoris nostri
verum Hymnum compono, existimoq; in eo veram esse pieta-
tem non Taurorum Ecatombas ei plurimas sacrificare, & ca-
fias, aliaq; sexcenta odoramenta, ac vnguenta suffumigari, sed
si nouerim ipse primus, deindè & alijs exposuerim, quæ nam sit
ipsius sapientia, quæ virtus, quæ bonitas, quod enim cultu con-
ueniente exornare, omnia nihil suis beneficijs priuatum esse,
voluerit id perfectissimæ Bonitatis specimen esse statuo, & hac
quidem ratione eius Bonitas Hymnis nobis celebranda est,
hoc autem omne inuenisse, quo pacto omnia potissimum ador-
narentur summæ sapientiæ est, efficisse autem omnino, quæ vo-
luit virtutis est inuictæ ac insuperabilis : His verbis Physici
eruditissimi recentiores Sanctissimæ, & Indiuiduæ TRINITATIS
attributa significari existimant Potentiam Patris, Sapientiam
Filij, & Bonitatem Spiritus Sancti, quæ omnes supercœlestes
dotes in rebus creandis, & ornandis admirabiliter eluxere.
Iam verò si Auctores isti fidei lumine destituti, sola rationis,
& ingenij luce manu ducti, non sine tamè diuinæ beneficentiæ
munere, tum præclare nos ad Dei amorem, & venerationem
per creatas, & conditas res animarunt, atq; excitarunt, quan-
tò nos suffundi rubore debemus, qui tot pietatis veræ admi-
niculis instructi, tribus illis pessimis Idolis manus damus, &
quod deterius est, turpissimorum Hypocritarum more, sub
pietatis prætextu illorum cultum, & obsequium mirificè pro-
uectum volumus, sed hac de re satis : Ad lapidem Assium ve-
niamus. Huius insigne frustum in Musæo comperimus; in-
Assio prouenit, ait Gal. lib. ix. simpl. quem ob id ipsum Assium
cognominant; assumi debet pumicosum læuis fungosus, item
friabilis, teste Dioscoride lib. v. cap. cxxxij. Eius flos falsugo
subflaua est summo lapidi insidens, compage tenui, vim vterq;
habet adstringentem, & modicè erodentem; longè verò va-
lidior

*Hymnus
Galen
admirabilis.*

lidior flos existimatur. Subdit Dioscorides ἐν περισσῷ δὲ τὸ τοιοῦτον
 ὄνομα τὰ παλαιὰ, καὶ δυσκατέλωια ἔλκει ἰαταί, Marcellus Virg. vertit præ-
 ter antedicta ficcatus hic, & cet. Ioannes Ruellius cæterum
 ficcatus flos vetera vbera, & cicatrici repugnantia sanat: verte-
 rem ego magis ad fidem Græci exemplaris: ex super abundan-
 ti, vel exactè admodum hic flos ficcatus: id enim significasse
 Dioscoridem per illa verba ἐκ περισσῷ existimo, qui fuit in scri-
 bendo pressus, & laconicus, non asiatica Galeni redundantia
 diffuens: Prodest phthificis linctus, ait Ruellius: græcè tamē est
 ἐκλεγχόμενον δὲ τὸν ἄνθος μετὰ μελιτος τῆς φθιστικῆς ἀφελῆ; fidelius igitur Mar-
 cellus prodest, & Tabidis cum melle linctus: illud enim μετὰ
 μέλιτος necessario vertendum erat cum melle, nam & sine melle
 lingi potest aliquis pulvis: paulo post scribit Dioscorides
 καὶ σπορὶ σαρκοφάγοι γίνονται ἐγχεαίνεσθαι τὰ πολύτα καὶ καὶ παχέα σώματα. Mar-
 cellus vertit fit ex eodem farinæ modo pulvis: sed perperam,
 nam σπορὶ σαρκοφάγοι, sunt vinæ, & loculi carnem absumentes:
 optimè ergo Ruellius fiunt quoq; loculi, qui corpora erodunt,
 & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absument, vi-
 ce nitri in Balneo, Θηρίδι ἔλκει vertit Ruellius tetra, Marcellus
 malefica: Ferina ego verterem, hoc est, quæ feritate sua, & ve-
 tustate inexpugnabili instar fungorum concrefcentia vim me-
 dicam exsuperare videntur: Proprie profectò scribit Dioscor.
 & res ipsas representat, quocirca ridiculum, & noxium est in-
 tam necessario, & utili Auctore conuertendo elegantiora apud
 latinos nomina, & voces conquirere, quod multi vanitate in-
 genij, & gloriolæ apud sciolos aucupandæ gratia faciunt: cum
 de generis humani salute agitur, & re medica tantopere neces-
 saria omittenda orationis venus, & sobria latini sermonis nor-
 ma tenenda, qua in re suo exemplo nobis præit Dioscor. verè
 magnus, & prudens Medicus, qui simplici sermone σαφές, &
 ne dicam ἀμετέρον, rem medicum nobis exaravit, vt propterea
 sæpè mihi venerit in mentem interpretationem illius nouam
 moliri, & tanti Auctoris imitatione, græcas omnes voces sim-
 pliciter, & fideliter reddere. Profectò valdè scire intererat an
 Petræ Asiæ flos ἐκ περισσῷ ficcandus erat, nec ne, idcirco id nos
 Dioscorides affirmando docuit, quod prætermissum in versione
 à Mar-

à Marcello, & Ruellio Viris alioquin eruditis, & Græci sermonis peritis miror, ex abundanti ergo, & insigniter siccatum, ut omnis falsugo, & acrimonia deponatur, illum florē oportuit, ut vetera vlcera, & cicatrici repugnantia sanet, ne ea magis irritando contumaciora, & sordidiora redderet non benè deficcatus: Galenus ix. lib. simpl. eadem cum Dioscoride sentit de huiusmodi lapide, nec longè breuius (ut ait Marcellus) ceteri græci, quam Dioscorides lapidis Assij, florisque vires, & dotes tradiderunt: nam Galenus satis pro rei necessitate diffusus est: Assiæ petræ florem tenuium esse partium, & sine morfu nimis molles carnes, & fluidas eliquare docens petram in qua nascitur vim habere illi similem, actionis tamen vehementia inferiorem esse: Verum, & physicam coniecturam affert, qua floris Assij ortum, & causas procreationis pernoscamus, dum subdit, habet & falsedinem quandam in gustu hic Assiæ petræ flos, ut coniectura sit illum nasci ex eo, quos Ros ex Mari in petram recidens, postea à Sole deficcatur. Hermolaus Barbarus Patritius Venetus, eruditorum sui sæculi facilè Princeps, cui quem in Italia comparem in præsentia, haud facilè reperio, dum fucum, & colorem ameniorum litterarum, duntaxat sectantes à seria, solidaque doctrina multi encyclopediæ fama percelebres destituuntur: Hermolaus igitur Barbarus lib. v. Corollarij hæc de hoc lapide ad verbum habet. Assius, & Asia petra dicitur, est & Assius per duplex scilicet ab Assio Troadis (ut inquit Plinius) sed ab Assio diuersus, ille Sarco- phagos quoque nominatur ab effectu, qualis & in Lysia, & in Oriente habetur, & in Mysia quoque inueniri eum Stephanus affirmat, at noster hic per simplex scilicet ferè scribitur ab Auctoribus nostris, gustu falsus; corpora defunctorum condita sarco- phago consumi intra quadraginta dies, sed illato quoque mortuis lapidea fieri traduntur; in Oriente adalligata viuentibus eroduntea: hæc ille; De Assio lapide legendus, & Cæsalpinus lib. ij. cap. li. qui scribit hodiè lapidem hunc non esse vulgò notum, reperiri tamè in Ilua, & alibi, vbi Alumen fossile, & Chalcanti vena foditur. Cæterum Agricola noster exactius, ^{Lib. 6. de nat. fossil.} ut qui ~~quædam~~ has res sibi explicandas assumpserat; Ex Cad-
mia

mia, ait, partim constare Affium lapidem hinc intelligimus, quod carnem consumat (qua de causa Sarcophagus nominatur; etenim corpora defunctorum, inquit Plinius, condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem exceptis dentibus ea verò Cadmia, idcirco videtur esse atramentosa, quod ex ipsa candidum quiddam falsugini simile efflorescat. Dicitur autem Affius lapis ab Affo, vt Galenus auctor est, vbi nascitur, quod oppidum Plinius Troadi, Alexander, Cornelius, Mysiæ ascripsit, nec verò ibi tantum nascitur, sed eius generis, vt iterum tradit Plinius, & in Lyeia saxa sunt, & in Oriente, quæ viuentibus ad alligata erodunt corpora; idem etiam dicitur Afius, quod in Asia reperiatur, at verius vocabulo iam olim per librarios corrupto, qui vnâ Affij litteram, vel inscitia, vel negligentia omiserunt: Eundem enim lapidem vocari Sarcophagum, Affium, Afium, partim ex Medicorum scriptis perspicuum est, partim ex loco in quo nascitur, & eius viribus, quocirca Plinius non rectè Afium separatim, tamquæ à Sarcophago diuersum persequitur, vt alias vberius explicabo, hæc Agricola: Forfitan se vberius explicaturum pollicetur in libris quos se editurum in quadam sua epistola professus est: cætera quæ subdit Agricola ex Dioscoride, & Galeno descripta videntur: Videtur porrò lapidem Affium sub sexto mistorum genere complecti, quod ex lapide, metallo, & succo concreto constat: metallum est Cadmia fossilis, quam Plinius dicit lapidem esse ærosum; succus concretus atramentum futorium, quæ omnia diligenter apud Agricola exposita legi possunt, qui etiam subdit, ex ipso lapide quondam factas Carniuoras arcas in quas mortuorum corpora condebantur, vt citò consumerentur ex eodem fiebant vasa ^{sepel} apud Dioscoridem, in quæ Podagrici pedes vtiliter imponebant: De Afio lapide, & medicinis eius legendus Plinius lib. xxxvj. cap. xvij. vbi Sarcophagum ab Afio distinguit; Mutianus, ait, specula quoque, & strigiles, & vestes, & calciamenta illata, omnia lapidea fieri auctor est (de Troadis Sarcophago loquitur) subdit Plinius, mitoir est autè seruandis corporibus, nec absumendis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt:

De Asio præter ea, quæ ex alijs Auctoribus attigimus, hæc habet Plinius loco cit. Præterea omnia crurum vitia in ijs lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur: Verum hæc de Asio lapide satis.

DE LYDIO LAPIDE.

VNC etiam in Musæo lapidem elegantissimum deprehendimus, de quo Plin. lib. xxxij. cap. viij. Coticulam vocat, docetq; quondam non solitum inueniri nisi in flumine Tmolo, vt Autor est Theophrastus, nunc verò passim, quem alij Heracliū,

alij Lydium vocant, esse modicos, nec quaternas vncias longitudinis, binasq; latitudinis excedere, quod à Sole fuit, in his melius, quam quod à terra: subdit Plinius, His Coticulis periti cum è vena, vt lima rapuerunt experimentum protinùs dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel æris scrupulari differentia mirabili ratione non fallente; Agricola, veluti Plinium lib. v. fossilium vberius exponens, Coticula, ait, probatur aurum, & argentum, hanc multi ex Græcis, vt Pindarus, Sophocles, Antiphon, Theognides *Βότρυς* vocant, quod aurum ipsi attritum colore, tanquam trutina, examinet, alij eadem de causa *χρυσίτης*, Lydium lapidem alij, quod in Lydia reperiatur: alij Heracleum ab Heraclea Lydiæ Vrbe: Coticulæ autem, & si circa Ephesum etiam in Ionia repertæ sint tamen omnes Theophrasti temporibus inueniebantur in Tmolo fluuio: Plinij passim; subdit Agricola deinceps varia loca, vbi huiusmodi reperitur lapis in Germania potissimū; plerisq; omnibus colorem esse nigerrimum, & læuorē insignem; quamquam scribat Plinius, eas quaternas vncias longitudine binas latitudine non excedere, tamen longas senas vncias, inquit, aut amplius repertas, latas ternas, & quidem maxime circa Visam pagum: qua in re Agricolæ magis credendum, quàm Plinio; hic enim sapissimè ex Comment., & aliena fide scribe-

bat, ille ex certo oculorum, & examinis experimento: subiungit ille, tamquã & magni Theophrasti expositor; *Inuentarum autem partes, quæ respiciunt Solem, esse meliores ad experimentum, quæ humi iacent, deteriores Theophrastus. tradit, ideo quod superiores sint sicciores, etenim humor impedit, ne auri, argentiue colorem capiant; quocirca magnis etiam caloribus experimentum fit deterius, quod tum propter humorem, quam ex sese emittunt, lubrica sunt: hæc ille.* Cardanus lib. vij. de lap. vt potè qui subtilitatem proficitur, Lydiam cotem nigram esse, substantia admodum tenui splendentem mira subtilitate referre metallorum colores, quo auxilio Aurifices auri, & argenti puritatem intelligunt, tenuitate sua detrimentum non afferri, vt liceat millies experiri, vel sine vllius grani iactura, nigredine autem ostendunt colorem metalli, nam nigredo colligit nitorem, & colorem: hæc Cardanus, quæ à I. Cæs. Scaligero acutè refelluntur; Nigrum, inquit, neq; colorem vllum colligit, neque nitorem, si enim hoc nigri esset, omne nigrum id faceret: nempè sic loquuntur Philosophi non triuales (per hos Scaliger mea sententia intelligit, qui libros Analyticos posteriores Aristotelis præ manibus habent, vt sequellas necessarias teneant à per se ad de omni) at Ebenum id non facit, non Bubalinum cornu, non vitrum nigerrimum, non Gagates, non serici panni, quibus nulla nox atrior est: laudat porrò Scaliger Theophrastum, qui vim illam excipiendi attribuit lapidi non colori nigro, cum circumspèctis verbis scripsit *δύνασαι γὰρ ἐκλάμβανειν τὴν ἐκείνου φύσιν;* vniuscuiusquè naturam scilicet posse lapidem excipere: Et qm Theophrastus docuit temporibus æstuosissimis emittere humorem quendam, causam attulit Scaliger, quod fluuiales lapides ortus sui appetentes sint à fluuijs extracti humorem nacti furtim hauriunt, humorem æstus excoquit; bulliendo igitur euocatur, redundas incomprehensibilibus sensu ampullis: hæc ille plenius, & longè subtilius, quam Cardanus. Andreas Cæsalpinus lib. ij. de Metall. cap. xij. scribit, duas columnas atrii coloris intercurrentibus raris venis albis positas esse in campo Sancto Pisano ad monumentum, quod Gregorius XIII. Pont. Max. fratri posuit, vocari hoc genus Marmoris Paragone; quia

*Sine libris
Analyti-
cis Arist.
physici fi-
unt empi-
rici rudes.*

quia eo instar Basanitis lapidis vtuntur ad examinandum aurum, & argentum. Quondam ad huiusmodi vsum factas Coticulas ex lapide Lydio: Ex his Cæsalpini verbis colligimus, alios præter Lydium fuisse lapides illorum metallorum exploratores, & vsum coticulæ Lydiæ, apud veteres solum viguisse. porro Bacchyllides vetustissimus Poëta moralem allegoriam ex simili huius lapidis nobis reliquit, quæ pro multis allegorijs inseruire poterit, *Λυδία μὲν γὰρ λίθος μαυρεὶ χρυσόν, ἀνδρῶν δ' ἀρετὴν σαφιάτης πανκράτης τε ἐλέγχω ἀλάθεια*. i. Lydius enim lapis iudex est auri: hominum verò virtutem sapientia, & omnipotens veritas arguit: quo docemur prudentes, & sapientes viros, qui non aliud ore promptum, aliud pectore clausum gerunt, verè viros, qui pristinam, & veram Christicolarum, & Italicorum sinceritatem retinent recentium quorundam vafra dissimulatione corruptâ.

DE GAGATÆ LAPIDE.

T iam ad Musæi Gagatem describendum accedamus, obseruandum est, Nicandrum vetustissimum Medicum, & Poetam, tum accuratissimum rerum descriptorem Gagatem lapidem a Thracio distinxisse: in Theriacis enim suis ita de Gagategate scribit,

*Ἄλλοτε δ' αἰθέριον ποῖον ἔγναγε δα πύρην
ἣν οὐδε κρατῆροιο πυρὸς περ κίενται ὀρμή.*

Quod latinè est, aliquando verò ficcum vrens lapidem Gagatem, quem neque validi ignis impetus domat: paulò post de Thracio agens lapidè ait, *ἵεσσι γε θρηῖτσσαν ἐνὶ φλογας*, & quæ sequuntur, quorum sensus est, aut Threicium in igne lapidem vrens, qui aqua respersus flammescit; extinguitur autem exiguo oleo insperso, lapidem hunc à Thracio flumine Pastores, quod Pontum vocant, afferunt; Qua in re ipsi omnino assentiri videtur Dioscorides: qui diuersa de vtroque lapide capita constituit; Verum quoniam de Thracio dixit *δύναται δε τὰ αὐτὰ τῷ γαγάτο*, idest potest Gagatæ eadem, vel vis ei Gagatæ, vt Ruellius vertit,

Z L 3 ansam

ansam præbuit Plinio nostrati Ciui, vtriusq; lapidis notas, & euentus permiscendi, vt ritè obseruauit Marcellus Virgilius, Dioscoridis interpres. Hic porro lib. v. cap. cxxxvij. de Gagatæ docet præferendum in lapidum Gagatum genere, qui celeriter accenditur, & odorem Bituminis reddit, nigrum comuni ex parte *κινῶς*, squallidum, crustosum, perq; leuem: Vis ei molliendi, & discutiendi, sequitur Dioscorides *ἐστὶ δὲ ἐπιαντινῶν ἰατρῶν ὑποθυμιαθεῖς*, hoc est comitiales, & epilepticos per suffitum deprehendit: Ruellius Sonticum morbum (ex Plinio voce desumpta) conuertit. Verum, vt alibi perstrinximus, hæc nimia vocum antiquarum, obsoletarum, ne dicam impropriarum, affectatio, & inculcatio in Medicina præsertim, arte ad eò necessaria, non videtur probanda; Proprietas, & perspicuitas primæ sunt, & potissimæ orationis virtutes. *Ἰσχυρὰ δὲ ἀνὰ Λυκίαν* Ruellius vuluæ strangulationes recreat, longè melius Marcellus strangulatu vuluæ (rectius vteri) procidentes reuocat; aliud enim est recreare, aliud reuocare; quod est omnino ad sese redire: In Cicilia nasci solet, qua influens amnis in mare effunditur, propè oppidum, quod Plagopolis dicitur: vocatur locus, vel Amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur: Contendit tamen Marcellus vertendum esse *ἐν Λυκίᾳ* in Lycia, non in Cilicia, idq; ex melioribus Geographis, & Plinio ipso. Huiusmodi lectionem, & Galenus probasse videtur lib. ix. simplic. cap. de Gagatæ, eius verba sunt. *Ἔστ' ἑὶς ἄλλος λίθος χροὶ ἀσφύδι, ὃς ὅταν ἐπὶ πυρὸς ἀποθεῖται, ὁμοίαν τῇ ἀσφύδι οὐδὲν ἔχει οὐδὲν ὁσμὴν ἀποδίδωκεν*, quem Dioscorides, nonnulliq; alij in Lycia inueniri prodiderunt ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam inpositam dicunt: Ego tamen cum fluuium non vidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ littora legerim, quo videlicet, quæ in ea sunt inspicerem; quo sanè suo instituto ostendit Galenus id esse verissimum, quod Iul. Caf. Scaliger docet, ex libris colligere, quæ prodiderunt Auctores, longè esse periculosissimum rerum ipsarum veram cognitionem è rebus ipsis esse: scimus ipsum, & in Lemnum, & in Cyprum nauigasse, vt medicamentorum quorundam certior fieret, quod si nos facere possemus nugæ speciosas pro exoticis medicamentis nobis sæpè vanitate obtrudi

trudi Iberica, facile intelligeremus. Hinc etiam coniectura
 duci possumus veriore esse lectionem Dioscoridis vulgatam,
 ut potius in Cilicia, quam Lycia nasci credatur Gagates: pau o
 post Galenus ex auctoritate Nicandri, cuius carmina antè a
 nobis commemorata adducit, Gagatem à Thracio lapide de-
 stinguat, quem nullius esse, ait, in medicina vsus, neq; Nican-
 drum præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquã
 ei adscripsisse: At Plinius noster (vel inuitis Nouocomensi-
 bus) Cuius lib. xxxvj. cap. xix. Gagatem lapidem nomen habe-
 re loci, & amnis Gaxis Lyciæ memoriæ prodidit, nigrum esse,
 planum, pumicosum, non multum à ligno differentem, le-
 uem, fragilem, odore si teratur grauem, fictilia ex eo inscri-
 pta non deleri, cum vritur odorem sulphureum reddere, Dio-
 scorides tamẽ dicit ἀσφαλίζοντα τῇ ὀσμῇ, cum vritur, bituminis odo-
 re sentitur, vertit Marcellus; sulphurei odoris nulla fit mentio,
 ut proindè existimem Plinium non vni Dioscoridi addictum ex
 alijs etiam haud semper probatis auctoribus multa transcrip-
 sisse, ut, quod subdit, eo vti Magos in ea, quam vocant axi-
 nomantiam, idest diuinatione, per securim, & dolabram, & pe-
 ruri negant, si euenturum sit, quod aliquis optet. De hoc la-
 pide legendus Agricola lib. primo de natura fossilium, qui Ob-
 sidium lapidem, quem & Gagatem dici tradit pro imagine
 vmbra reddere scribit, & lib. iv. de fossilium natura Bitu-
 men, ait si fuerit durum, ut poliri possit, Gagates vocatur:
 Ut verò tueatur veterem sententiam de oppido, & flumine
 Gaga, quæ certis Auctorum testimonijs asseruntur, videri pos-
 se, ait, simul cum deserto oppido paruum amnem nomen mu-
 tasse, idem Bitumen durum dici lapidem Obsidianum, quod in
 Æthiopia inuentum sit ab Obsidio, ex quo fiunt gemmæ, quæ
 Obsidianæ nominantur. Non est prætermittenda difficultas,
 & quæstio praxi Medicæ valde necessaria, quam mouit I. Cæs.
 Scaliger aduersus Cardanum: Asphaltum, aiunt, in tertio ca-
 lidum, & siccū esse, Gagates cū nil aliud sit, quam solidum Bi-
 tumen, etiamnum siccus erit, emolliri tamen tumores ab eo,
 scripsit Dioscorides, & Galenus expertus est, at si superat sicca
 crasis superabit, & potestas sicca non emollient igitur illa.
 sicci-

ficcitate, quæ sanè dubitatio non est contemnenda; Cardanus
 pinguedine Gagatis mollicari tumores putauit. Hoc fieri
 non posse Scaliger docet: vinci namq; gradum vnum à tribus
 gradibus necesse est: non mollicari Gagatis, nisi frigidos tu-
 mores, idq; incidendo, & attenuando facere, ignem in Asphal-
 ticiis istis esse efficaciorum, quo crassa frigida soluuntur, & in
 tenuiores partes digeruntur, quia multum inest aëreæ liquidi-
 tatis, quæ deprehenditur in Asphalto, cum modico lentescit
 calore: negat Scaliger abundantem in Gagatis pinguedinem.
 concedit aëream liquiditatem, quoniã illa ab elemento aqueo
 exuberante prouenit, ista ab aëreo elemēto, vt propterea videat-
 ur Galeno nostro assentiri Scaliger, qui lib. v. simpl. medic.
 cap. vij. emollientia medicamenta haud insigniter calefacere,
 & desiccare voluit: licet vtrumq; præstare debeant calore,
 fundendo concretum succum frigidiorum; desiccatione euacu-
 ando alienum, & superuacuum humorem iam calore solutum.
 (quicquid doctissimus Vallesius in eius loci Commentario per-
 plexa, & in Galenū parum aquā disputatione concludat) acu-
 tē profectò Scaliger crassa frigida in tenuiores partes soluta
 non absumi calore illo Gagatis docet; quia multum inest illius
 aëreæ liquiditatis, quæ vim emolliendi adiuuat, nec finit ca-
 lore illo Gagatis igneo subtiliores partes succorum digeri, cras-
 sioribus remanentibus, à quibus duriorum fieri, & contuma-
 ciorum tumorē contingit: Debebat sanè Vallesius melius hanc
 aëream humiditatem emollientium ab aquea distinguere, quo
 pacto cum Scaligero subtilissimo Physico rectius rei veritatem
 attigisset. Cæsalpinus lib. ij. cap. liij. scribit, Mesuem oleum
 ex Gagatis per ignem extrahere, quod laudat ad Epilepticos,
 Dæmoniacos, Paralytim, conuulsionem Tetanum, præstare
 magnum auxilium præfocationi vteri, iuuare ad conceptum;
 simile oleum extrahunt ex ambra nigra, & ex electo, Bitumi-
 nosa enim est eorum natura, hæc ille; quæ ad Medicam praxim
 summoperè faciunt. Fabulas, & vulgares Cardani narratio-
 nes hac in re nihil moror. Illud verè monuerim Musæi nostri
 Gagatem descriptis iam dotibus, & viribus præditam esse, vt
 sæpè oculatis experimentis est exploratum. Sed & propediem
 dabitur

dabitur opera, vt oleum illud Mesuæ eliciatur, vt remedijs efficacibus abundet seplasia, non solum Musæum ad prospectum exornetur, vt iam cesser exclamare Plinius Hominum fraudes, & ingeniorum capturas officinas inuenisse istas, in quibus sua cuiq; venalis promittatur vita: apud Christianos verus zelus, & communis boni studium hominum salutis semper excubare debet.

DE CHELIDONIO LAPILLO.

VM de hoc Lapillo Dioscorides lib. ij. cap. ix. scripserit, Dissectis, inquiens, hirundinū pullis, qui primo partu exclusi sunt, in ventre eorum lapillos offendes, è quibus duos vnum versicolore, alterum purum eximes, ij priusquam terram at-

tigerint in iuuenæ corio, aut ceruina pelle lacerto, aut collo adalligati comitialibus proderunt, & sæpè prorsus eos recreabunt, græcè est πολλὰν δὲ καὶ παντελῶς ἀποκαταστήσει vertit, Marcellus sæpè omninò & ad sanitatem restitues, malè Ruellius recreabunt, quod verbum semel à Plinio arreptum passim inculcat, sed aliud est mitigare morbum, aliud omninò tollere; Galenus noster nihil de eo Lapillo memoriæ prodiderit; adeundi igitur erunt Plinius, Albertus Magnus, Agricola, qui de eo meminisse, haud alienum è re proposita putarunt, & Dioscoridi consentiunt: ille sanè lib. ij. cap. xxxvij. ita scribit: In ventre, Hirundinum pullis lapilli candido, aut rubenti colore, qui Chelidonij vocantur, Magicis narrati artibus, reperiuntur, & lib. xxxvij. cap. ix. Chelidoniæ duorum sunt generum hirundinum colore, & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis: addit magnus Albertus hos lapides valde paucos existere, se tales vidisse mense Augusto exemptos de ventre hirundinū, quo tempore extracti magis valere dicuntur, vt plurimum duos in vna hirundine inueniri: Duas eorum haberi species vnam nigrorum, alteram coloris ruffi, qua in re Plinio adstipulatur, nosq; in Musæo CALCEOLARIi cas planè deprehendimus. Ruffum (Albertus ait) panno lineo, vel corio vitulino inuolutum

lutum, & sub sinistra axilla gestatum, valere contra insaniam, inueteratos languores, & lunaticam affectionem, ex Constantini sententia valere contra Epilepsiam eodem modo gestatum: ex aliorum placitis aduersus noxios humores, & febres: facundum, gratum, & placentem efficere, contra iras, & minas amuletum, lotum aqua oculos sanare ceptum negotium ad finem laetum perducere: Hic nasuti quidam physici, & elementarij philosophi, qui vires rerum abditas derident, & nos forsitan talia literis mandantes elato supercilio subsanabunt: atq; adeo naso suspendent adunco; sed quaeso solidorum Peripateticæ Philosophiæ axiomatum recordentur, nec in semel arrepta opinione obdurantes, ea temerè proijciant: Deus, & natura nihil frustra moluntur; quod semper, vel frequenter fit, statim naturæ legibus procreatur, quod ex Cardano promptè etiam recipit doctissimus Scaliger: at in capite piscium, ventre, & alijs partibus auium, & quadrupedum gignuntur huiusmodi lapilli; non igitur frustra facti dicendi sunt: porro omnis causa efficiens naturalis ab intelligentia non errante veluti manu ducta propter aliquem finem agit, quæcunq; molitur; propterea, si multorum sæculorum experimentis huiusmodi lapillorum vires sunt aliqua ex parte comprobatae, quæ inuidia, aut obstinata animi peruersitas fuerit; omnia negando, aut irridendo, scriptorum auctoritati penitus refragari, cum vtrinq; aduersis, sententijs pugnatur, media similia veri sunt, ita me olim docuit Iac. Zabarella Vir Clarissimus Doctor meus, veriores semper esse subcontrarias propositiones, cum contrariæ magnis se viribus & argumentorū præsidij tueri conantur: aliquibus ergo lapidum viribus, & facultatibus adhibenda fides, & in usum illæ, & experimentum reuocandæ, atq; adhibendæ; non omnia superstitiosè admittenda, aut exploranda, vt Mulierculæ, & imperitum vulgus facit, quorum ridicula credulitate sapissimè magi, & callidi Agyrtæ, & impostores ad suas fallaces Technas obtrudendas, & promouendas abutuntur; Isthec igitur nasuti Peripatetici accuratissime expendant, & sine prauo animi affectu meditentur, & tandem aliquando existiment non omnes rerū naturalium vires, & effectū in quatuor elementorum

xorum qualitates referri posse, aut debere, & modestè, & sobriè philosophantes præ se spernere iam desinant; omnia profectò propter hominem fecisse Deum naturamq; sapientiores fatentur; Sumus enim nos rerum omnium finis, dicebat Arist. maximus naturæ interpres: ortusque huiusmodi lapillorum, Aleætorij Chelidonij, aliorum, est secundum naturam, non præter naturam & morbidus (vt in hominibus solet euenire, & Scaliger testatur Stasis naturæ legibus eos lapillos generari, ijque maxima ex parte, & vt plurimum in ijs gignuntur animantibus à calore naturali, & vi cœlesti: hoc enim negare, cæcorum, & audi, stupidoq; ingenio præditorum esset, qui sensus visus pœna indigerent; Coiligendum ergò, & concludendum omninò, nisi aduersari principijs physicis, & diuinæ sapientiæ obstinatè velimus, huiusmodi lapillorum virtutes non esse omninò omnes in vniuersū repudiandas: nec nos eas semper inanibus promissis lactare; causam efficientem, & finem perstrinximus: porrò materia, ex qua procreantur, succus erit alimentarius probè concoctus, & ad vnguem elaboratus, non finè terreis partibus, qui alendo non sit ea animantia, quæ cum voracia sint, passim multa ingurgitant, quæ concoqui ab ipsis, & elaborari ad suorum corpusculorum nutritionem non semper possunt: ista igitur sapiens natura in lapillos conuertit generi humano fructuosos, & salutare, si ritè eorum vires penitentur, & continuatis experimentis explorentur; ex multis enim experimentis fiunt memoriæ, ex multis memorijs proloquia generalia, ex quibus artes constituuntur, ad vitam bene degendam accommodatæ: optimæ elaborationis, & coctionis lapillorum, durities, leuor perspicuitas splendens color, leuitas, quæ exiguum terram inesse, vel optimè cum reliquis elementis permixtam arguit, durationis perpetuitas satis sunt conspicua argumenta; illa rursus abditæ & secretæ facultatis, & virtutis, nec inanis, & superuacaneæ procreationis inditia, quæ ex sola materiæ necessitate proueniat: subest quippè τὸν διοτι, καὶ τίς ἴσκει non solam τῆς ὕλης ἀνάγκη, vt cum Aristotele loquar: fateantur igitur oportet Alexandræi seueriores stasis ijs naturæ legibus, quibus fieri hos lapillos statuit Scaliger, contineri

omne causarum genus effectricem, formam, materiam, finem, ex quarum exacta notitia gigni scientiam, Aristoteles est auctor: Axiomata igitur physica, quibus vires horum lapidum, asseruntur (necessaria enim denuò repetere non erit inutile) scitè enim à Platone illud iactatum *δὲς, καὶ πρὶς πόγε καλῶς ἔχον ἐπὶ πάντας τοὺς λόγους*, quod honestum, scilicet, & pulchrum est, iterum id, & tertio repeti sermone debere; primum erit, Deum, ac naturam nihil frustra facere; secundum, quod semper, vel frequenter contingit, id ex naturæ certis legibus fieri; tertium, nos esse omnium Dominos, & finem rerum à natura procreatarum ex Diuinæ Prouidentię præscripto, & Aristotelis testimonio: illud mox adnecto; huiusmodi lapides secundum naturæ leges fieri, non præter naturam, vt in hominibus morbo affectis, ergò necessariò finem vtilem, & non spernendum in rerum natura eos habere: hic cum ad vtilitatem, & incolumitatem generis humani referatur, nemo nisi mente captus inficiabitur, hos lapillos magnis, & admirandis viribus esse donatos; vt de ipsis id rectè occini possit, Regnat in exiguo præcellens corpore virtus: vt optimè monuit Franciscus Rueus, cuius totum caput xxij. lib. ij. de gemmis diligenter à curioso Lectore perlegendum est; qui non leuem oscitantiam cuiusdam scoliasæ Marbodæi arguit, qui, quæ de Herba Chelidonia Plinius differuit, ille ineptè ad gemmam Chelidoniam rettulit, quam probatissimam Rueus esse comperiit, quæ substantia purissima, ac simplicissima, & auris guttis insignitur. Hermolaus Barbarus lib. i. cap. cclix. disertè scribit, Hirundines Græcè *χελιδόνες* lapillum dicuntur excluso pullo dare. Trium earum genera Urbanarum, Syluestrium, quæ nidorum figuraprehenduntur: Riparium, quæ ita vocantur, quoniam in riparum cauis nidificent; hæc doctissimus ille Auctor, quæ volui idcirco adscribere, vt etiam Hirundinum genera pernoscantur, vnde lapis ille comparari possit. Sed imprimis verba Agricolæ notanda lib. vj. de natura fossilium circa finem. *Chelidonia verò ex Hirundinibus, in quorum Ventriculis reperiuntur, nomen traxerunt; his figura globi ferè dimidiati: semperque intus caui, qua de causa admodum tenues existunt, in eminentia sunt plerumq; rari*
sed

sed di'uto colore, in caua conuexitate purpureo, nigris interdum interpellantibus maculis, atq; ob id duæ earum species videntur esse, adduntur at oculorum collyria; de collo puerorum suspensæ ad Comitiales morbos viles esse perhibentur: quæ verba ob duas causas adscripsi libentissimè; tum vt sobria philosophandi ratio, quæ non omnes vires lapidibus abrogat, tanti Auctoris testimonio illustraretur, tum quoniam si Chelidonios lapillos Musci perspexisset Agricola, expressius, & plenius eos non potuisset describere.

DE LAPIDE BVFFONITE,
vulgò Crapaudino, vel del Rosso.

ORAX Lapis (ait Cardanus) sunt qui Chelonitem vocant; inuenitur in capite Buffonis; hoc in loco iure merito Scaliger Cardanum linguæ Græcæ imperitiæ insimulat, qui nescisse videtur, quid inter Buffonem, & Testudinem intersit:

χελών enim Testudo est, quam Itali haud magna elementorum corruptione Galanam nominant; ab ipsomet Scaligero confictum nomen adiectiuum à Buffone putatur, & lapidem Buffonitem vocatum. Sapientis enim est, & summo ingenio viri, noua rebus imponere nomina, cum prius non erant imposita; id certè mirum ab eo frustra diù quæsitum, quo nomine Græci Buffonem vocarent: qui *μυροξόν* ab ipsis nominatum putant, tantum, inquit Scaliger, à veritate abesse, quantum à Glire Buffo: Sed quid de hoc lapillo scribat doctissimus vir, & nunquam satis laudatus Hermolaus Barbarus lib. ij. cap. cclxxxviiij. Corollarij operæpretium est diligenter animaduertere: Buffo inde (ait) vt arbitror à Vergilio, & vulgo dicta, venesicorum plena, præcipuè officulis duobus, quorum in sinistro latere inuentum *ἀνόνιον* vocatur, quia canum impetus cohibeat. Recentiores lapidem in capite huius ranae haberi tradunt, quem ad dolores ilium gestatum probent; sed qui viua ea sit exemptus, quales vulgò magna etiam copia feruntur annulis, quamquam hunc elici potius, quàm eximi viuentibus

*tibus constat puniceo in panno, cuius plurimum colore delectantur; ita dum ipsi feriando relaxant se capitis onus deponunt, id mox in subiectam cistam è medio foramine collabatur, alioquin ea est ijs inuidissima natura, ut lapidem eum, nisi tolleretur, resorbeāt; Haecenus Barbarus, cuius auctoris solido ingenio, & doctrina testimonium ad verbum volui adducere, quoniam haud omnibus passim eius est obuium corollarium; vbi obseruandum, testari Hermolaum huiusmodi Buffonitem lapidem esse recentiorum inuentum; frustra ergò quæri apud veteres Plinium, Galenum, Dioscoridem: Recentiorum illorum nomine potuit Barbarus Albertum Magnum, & illius tempestatis harum rerum peritos auctores innuere: sub Boracis nomine, de hoc lapide scribit Albertus lib. ij. de lapid. pretiosis cap. ij. & vulgò Crepodinas vocari huiusmodi lapides: duorumq; esse generum, album aliquantulum fuscum, & nigrum, quod si à viuo palpitante Buffone extrahatur, oculum in medio habet quasi cæruleum, glutinum sordes, & excrementa purgare intestinorum: subdit Albertus, & temporibus nostris extractus est de Buffone parvus viridis; aliquos etiam vidimus Buffones habentes in se depictos, qui de hoc genere dicebantur: quales nos oculata fide eos existere testari possumus, qui in Musæo asseruantur: Horum auctorum testimonio accedit, & Io. Baptistæ Portæ lib. ij. cap. xxviij. de rebus naturæ admirandis auctoritas, qui sanè (ut nonnulli mihi retulerunt, qui ipsum viuentem nouerant) nihil ferè scriptis mandauit, cuius exactissimum periculum non prius fecisset: is igitur eadem cum Alberto, & Barbaro sentit è capite scilicet Buffonum huiusmodi lapillos eximi, tū eximendi rationem plenissimè docet, nisi quod feriando se relaxare, & capitis onus deponere Buffones non tradit, sed verberum vi antea ad iram inflammatos, per os sponte lapillum euomere: Quæ cum ita se se habeant, & multorum annorum experimentis sint comprobata, ex Buffonis, scilicet capite erui, & colligi hosce lapillos, faciliè quispiam miretur, cur percelebris in Italia Musæi Italicus descriptor asseruerit ex falsa vulgi sententia, *In Buffoniam capite hos lapillos inueniri, cum in saxis fungorum paruorum instar nascentur, quibus non solum figura, sed colore**

lore sunt persimilos, aduersus venena alexitorium existimari, & vim renum lapidem frangendi, & rigores febrium expellendi obtinere:

Profectò grauissimorum Auctorum non est spernenda, aut irridenda auctoritas, qui hos lapillos in capitibus Buffonum oriri constanter periculis etiam factis asseuerant: Ne igitur in vitiosa illa opinionum ex aduerso pugnantium extrema impingerent, quæ semper falsitatis suspicionem emunctæ naris viris incutiunt, poterant cum maiori cautione affirmare, & contendere multos ex ijs lapillis in saxis ortos comperiri, qui aliqua similitudine cum Buffonite nos facilè decipiunt, hosq; ab illis proprijs notis propositis exactiùs distinguere: hoc quipè docentis munus erat, non veritatem tot annorum experimentis corroboratam, & probatorum Physicorum testimonijs firmatâ, sine vllò rationis, aut experimenti præsidio euertentis. Anne cum Cicerone dicent, opinionum Commenta debet dies, naturæ iudicia confirmat; at eam inueteratam in sapientum mentibus sententiam non deleuit dies, sed potius ostendit nonnullorum inertiam, qui laborem, vel difficultatem ex Buffonibus eliciendi lapillos subterfugientes (vt ex labore procliue est humanum ingenium ad ignauiam, & incuriam.) propter figuræ, & coloris similitudinem istos in saxis enatos admiserunt; alijs spretis, qui in Buffonum capitibus oriuntur; ita facili compendio in veritatis dispendium nos adduxere: *ἀμείνω δῖτιμα πάντα* meliora, scilicet mediocria omnia monebat Homerus, nec præter Dialecticæ leges argumentatio à *κατὰ τὴν* ad *κατὰ ἀπλῶς* erat vsurpanda, quæ ineptissimi Paralogismi vim continet, non enim si aliquis eiusmodi lapillus est saxorum *ἀπ᾽ αὐτοῦ* quasi fungosum germem, omnis Buffonis lapis talis est putandus. Quod eo consilio per strictum volui, non vt quidpiam labis, aut reprehensionis tanto illius Musæi scriptori adspergerem, quem eruditum virum, & istarum rerum peritissimum promptè agnosco, & libenter profiteor: Sed potius vt primos Auctores nouitiæ huius sententiæ de Buffonite lapillo modestissime obiurgarem, potius monerem, ne quod à summis proditum est Auctoribus protinùs despicerent, neque arbitrandum temerè, & absq; experimento loquutos, quamquam no-

bis

bis experimenta minimè successerint: quod prudentissimum præceptum Antonius Musa Brassauolus lib. de medicinis purgantibus cap. ij. tradidit, cum vim capparorum in purganda pituita crassa ex Dioscoridis, & Galeni sententia expenderet: nos enim alioquin ij sumus, qui ex animo, & candidè viros probos, & eruditos diligimus, & testimonio eorum industriæ amplissimo ornatos volumus; nec quemque suorum laborum, fructu, qui solida est non adumbrata gloria, & generis humani commodum, defraudandum iudicemus: qui verò se ex deprauata mentis Philautia nullo adhibito critirio, dictatores sciētīę, & omnigenę doctrinę constituunt; eos Narcissi sortem nancisci, haud grauātē ferimus, tametsi veros criticos solem, & salem litterarum existimen, sed monere, & moneri libere velint, ne nimis intelligendo efficiant, vt nihil intelligant. Hæc cō dixi, vt eum errorem, & fallaciam conuellerem, quæ in hanc materiam metallicam, & gemmariam irrepsit, dum nouitij Scriptores ex vna obseruatione fortuita, & accidentaria statim negant receptas à grauissimis Doctoribus sententias perindè, ac essent vulgares fabellæ; sed proculdubio paralogismus est, & elenchus reprehensione dignus, cum ex particulari concludimus vniuersale, quod hæretici faciunt, cum aiunt hoc miraculum falsum est deprehensum, ergo omnia D. VIRGINIS miracula sunt inania; quo argumentandi genere nullū inanius, & ridiculum magis adde noxium, & perniciosum artibus, & doctrinis; Multi enim propter imperitiam Logicæ, id quod est per se, ab eo, quod est per accidēs, distinguere nesciunt. Obijciunt, ad destruendum vnum sufficere ex recepta Peripateticorum sententia; respondeo id vnum debere esse per se (non ex accidenti) & quatenus ipsum, & in materia necessaria; inductiones ex pluribus particularibus fieri debere, quod præceptum ritè executus est contra Cardanum Scaliger, cum Lydium lapidem non ratione coloris nigri explorare aurum, inductione necessaria demonstrauit: quod supra perstrinximus. Prædictis de lapillo Buffonum testibus quartus accedat, non contemnendus Auctor, Brassauolus, cuius nuper mentionem feci, quem Cardanus lib. vij. de subtilitate citat ille disertis verbis

verbis se in capite illius animalis inuenisse, eum lapidem pro-
 fitetur, esseq; potius os, quam lapillum: Duplicem esse cauū,
 ossiq; persimilem colore fusco pallente, & alterum qui in osse
 lapidem continet, verum os capitis existere, quod vetustate
 concreuit, quia terra alitur. Prudenter, & acutè Tertullia-
 nus, Nihil erubescit veritas, nisi solummodò abscondi: vt igitur
 hac magis in lucem proferretur, & explorata elucesceret, con-
 stitui denuò Musæum nostrum adire, & Buffonitas hos lapillos
 explorare, & examinare; cum ecce tibi FRANCISCVS CALCEO-
 LARIVS Musæi luculentissimi Dominus, multos mihi huiusmodi
 lapillos ostendit, quibus coniecturam meam solidè, & planè
 confirmatā statim deprehendi:
 qua re summoperè pro immensa, qua ducitur, indagandæ ve-
 ritatis cupiditate letatum vidi ornatissimum CALCEOLARIUM;
 Aderant Buffonites solidi, & maiusculi variorum colorū, quos
 verissimè è Buffonum capite erutos non est dubitandum; ade-
 rant, & parui intus caui saxeæ materiæ adhærescentes, potius
 adnati, hos duntaxat effigiatos, & descriptos (cum omnes
 propositæ notæ optimè respondeant) à percelebris illius Mu-
 sæi descriptore inconfesso est; prætermisissos cæteros, qui soli-
 dæ substantiæ sunt, & maiusculi diuersorum colorum, vt iam
 supra exposuimus; quocircà argumentum certè inualidum fu-
 erit: figura, & colore sunt fungis persimiles, ergo iidē omnes,
 hoc est è saxo procreati: exploranda enim erat substantia, so-
 liditas, magnitudo, colorum varietas, quæ in hac distinguen-
 dorum lapidum disciplina sunt differentiæ, non solum acci-
 dentariæ, sed & essentialis, & essentielles, cum ab inseparabilibus
 accidentibus, & proprietatibus hauriantur: hæc omnia indi-
 tia, & notæ cum non conueniant lapillo illi saxeo; fatendum
 erit alios Buffonitas Musæi lapides longè ab illo discrepare;
 cuius veritatis, quæ iam in posterum non erubescet, testimo-
 nium à solertissimo Porta eorum ciue (ni fallor) petere pote-
 rāt, qui verum Buffonitè è capite Buffonum extractum agno-
 scit, vt supra etiam admonuimus: Hac de re latius disputa-
 uimus, tum vt probatorum, & magnorum Auctorum doctrinā
 sanctam tectam tuerer, tum veritatem ipsa oculorum fide
 explo-

exploratam illustrare, *ὁ δὲ γὰρ* (vt cum Aristot. dicam, *προτιμᾶν τὴν ἀληθειάν* : sanctum scilicet esse, veritatem rebus omnibus & amicitia etiam antepone, quam à nobis candido animi affectu (cuius nobis in scribendo conscij sumus) explicatam esse & Deum testem laudamus & viros eruditos huiusmodi rerum, & disceptationum æquos æstimatores, qui summam eruditionem, & disputandi acumen cum candore, & philosophica modestia, coniungunt; garrulos enim, & blaterones sophistas, tumore & ostentatione Iberica inflatos nihil moramur, à quorum more alienos esse ornatissimos illius Musæi scriptores, pro certo habeo.

Vix huius lapilli descriptionem absolueram, cum Patauio redditæ mihi sunt doctissimi Pignorij litteræ, in quibus certior me fecit, Clarissimum Virum Adrianum Spigelium Chirurgiæ, & Anatomes primarium Patauij professorem existimare, & pro certo tenere lapillum hunc Buffonitem esse partim Metallicum (mineralem vocant) & fossilem, partim ex Buffonis capite erutum, & naturalem, genusq; ossis esse quale etiam in capite Cyprini inuenitur; Mineralem in Germania reperiri: solemnem verò illam, & operosam extrahendi rationem risu potius dignam existere, cuius & nos fidem penes Auctores à nobis citatos esse volumus. Gallos Crapaudine hunc lapillum vocare, Crapaul enim apud ipsos Buffonem dici. Gaudius porò sum valde tanti viri, cui primas in hoc genere libenter viri docti deferunt, testimonio, & auctoritate nostram sententiam de duplici illo Buffonitis genere comprobari.

DE CANCRORVM FLUVIATILIVM LAPILLO.

SSERVARI hunc etiam lapillum in Musæo deprehendimus iisdem notis, & viribus à natura donatum, quas optimè, & breuiter descripsit Agricola lib. vj. de natura fossilium versus finem; reperiuntur, inquit, etiam bini lapilli, seu globi dimidiati figura, in cancrorum fluuiatilium capitibus, quos

nonnulli funda claudunt, mouent verò vrinam ; De iisdem scribit Cardanus lib. vij. de subtilit. tradens, alios lapides fieri à frigore, alios à calore : lapides omnes, qui in Cancris, Limacibus, ac Piscibus, alijsque multis huiusmodi gignuntur, lapidum generationem in renibus prohibere, genitosque dissoluere ; nam hi lapides in his animalibus immodico frigore crescunt ; epotos igitur renes refrigerare : in hominibus lapides calore immodico generari : talem autem materiam lapideam esse, & frigidissimam : Hinc colligit, vrinæ copiam, quæ calore renum, vel siccitate fit, præsens afferre auxilium : Verum isthæc censuræ subijci possunt ; omnes enim lapides à calore fiunt, si formæ illorum educationem è materia spectemus ; at animantia minùs calida, quæ frigida dicuntur, Limaces, Cancræ, Pisces proprium temperamentum lapillo genito impertiuntur, hic igitur effectus prædictos præstabit : at lapides in Taurorum vesica fellea, & hominum, inuenti, si à calore fiunt, minùs debent refrigerare ; at propter materiam frigidissimam, & lapideam refrigerant : omnes ergo quoad vires, erunt eiusdem conditionis, cum caloris vestigia in lapidibus non remaneant, sed omnes frigidi sint, & terrestres nullis partibus calidis insigniti, nec pinguibus, aëreis donati ; quod floribus, radicibus, fructibus, gummatibus succis concretis plantarum maxima ex parte cernimus euenire : Hæc diligentius à Cardano erant consideranda, nec impotenti ingenij feruore distinctiones rerum afferendæ, quæ nullæ sunt ; vt præ alijs omnibus multa sapere, & reconditæ doctrinæ arcana tenere videretur ; Verum ipse, vt lib. xvij. de scientijs profitetur, tardè rationem tradendarum scientiarum à Galeno didicit, cum casu à numine oblato coactus est de ea Galeni sententiam intelligere : sed profectò multa eius errata, eaque grauissima Iul. Cæs. Scaliger aperuit, à censoribus etiam hæreticæ prauitatis proscripti libri qui superstitiosa multa, & aliena à nostra Sanctissima Religione inculcant : Possumus tamen (ni fallor) de libris subtilitatis, & varietatis rerum id verè, & sincere asserere, quòd Poëta ille de suis Epigrammatis,

Sunt bona, sunt quadam mediocria, sunt mala plura.

B b b

De

De Canceris pulcherrimam Epistolam Christophori Guarino-
nij, Collegij nostri Medici Clarissimi, lib. Consultationū cap.
xxxv. qui Prage superioribus annis defunctus est, dum Rodul-
pho II. Imperatori esset à Consilijs valetudinis, ad seniore-
m FRANCISCVM CALCEOLARIVM scriptam, per otium lector, &
animi causa perlegat; qua docet, nostros vulgò vocatos Gam-
baros non esse Cancros veterum *καρκίνος*, qui cauda carebant,
& erant rotundi, ab Aristotele sine nomine describi, ob par-
uitatem non esse Astacos, ob formam non esse fluuiales Can-
cros: Vide Epistolam illam.

DE STELLARIA GEMMA, QVÆ ASTRIOS,

Asterios, Asteria, Astroites, & Astrobolos, & Solis

Gemma à diuersis Auctoribus vocatur.

HANC Gemmam, quam in Musæo pulcherrimam
conspeximus, ex cristallino succo candido gi-
gni, Auctor est doctissimus Agricola: intus ve-
luti Stella radians candido; vnde à diuersis Au-
ctoribus, quorum scripta collegit Plinius noster,
varijs eadem nominibus videtur nuncupata; quamuis ille
Asteriam dictam putet, quoniam contraria Soli regerat can-
dicantes radios Altrium, quod Astris opposita fulgorem rapiat,
ac regerat; Vnam verò esse gemmam non plures, probat Agri-
cola; quoniam eadem est ferè nominum ratio, eadem regio-
nes, in quibus nascuntur, Carnania scilicet & India; idem co-
lor candidus, eadem lux candida, quia rotunda est; alius pupil-
læ, alius Lunæ plenæ, alius Solis orbi persimilem facit, lucem
illam gemma transfundit, cum inclinatione, velut intus am-
bulantem ex alio, atq; alio reddens, quæ radiat candido, me-
lior est, quæ cæruleo, deterior; vocaturq; Ceraunia, quod in
loco à fulmine percusso inueniri falsò persuasum sit; quæ colore
lumini lucernarum simili pessima, laudatissima est in Carma-
nia nata, nullaque minùs vitio obnoxia, proxima in India, ter-
tia in Pallenēs peninsulæ Thraciæ littoribus, quoniam duro
admo-

admodum gemma est, ob id difficilis ad celandum red litur. Sudines oculis piscium similem Astrobolum dixit: Addit Cæsalpinus, omnes hos lapides hodie vocari oculum felis, qui pupillæ modo radiant, vt felis, modo clarius, modo obscurius; in omnibus enim inspicitur lux veluti Stella aut Sol, aut Luna obambulans in declinatione; Astroites in magicis à Zoroastre miris laudibus decantata, quã tamen inter gemmas non agnoscit Cardanus, nec Michaël Mercatus à Cæsalpino citatus: parum nomine, ait ille, ab Asteria differt, multum viribus, & substantia; nam nec gemma est, nec perspicua, maculis cinerei coloris tota distincta est: sponte in Aceto, ac etiam vino mouetur, ac animalium incessum imitatur; procedens indè ad latus, indè retrò gradiens: frequens apud nos, & vilis pretij: lapidem constare tenui humido, quod ab aceti, & vini vi in vaporem verti posset; vndè quærens exitum, nec inueniens, huc illuc lapidem alioquin etiam leuem faciliè impellat; tenuitatis vaporis inditium est, quod Bullas non mittit, vndè nec meatus habere magnos illum credere oportet; sunt, qui existiment, collo appensum victoriam gestanti conciliare: Hanc igitur causam admirandi illius, & plausibilis apud vulgus effectus Cardanus excogitauit; quam deteriore putabit ea, quam attulit Agricola, quicunq; Aristotelicæ philosophiæ sacris sit ritè initiatus: sic enim Agricola. *At quod Asterites in acetum positus vertitur nonnihil in orbem & mouetur de loco hæc causa est. Stellæ eius sunt raræ, intermedium verò densum est: earum igitur foramina cum combiberint acetum, expellunt aerem qui lapidem commouet.* hæc profectò ratio verisimilior: quomodo enim ab aceto, & vino actu frigidis excitari vapores è tenui humido possint, cum actiones à *Suaves* tali potentia scilicet (agentem virtuales vocant Scholastici) non prodeant, nisi ad actum redigatur, excipio cælum, quod maximis viribus in inferiorem mundum agit & omnia fouet, & tuetur, licet actu tale nō fit, lumine. n. & motu secreta vi influxus primas qualitates gignit, tametsi ijs præditum minimè sit, vt gemmæ frigidiores cum sint omnes, & Astroites ipse, quî statim liquores illos ad actū redigere queant, vt motus à vaporibus ipsi comparetur: hoc igitur Cardanus

viderit: nec cautè fatis scripsit Agricola à foraminibus gemmarum, cum combiberint acetum, expelli aerem; quæ enim potest in ijs esse expultrix facultas, quæ viuientium propria est, vel etiam alicuius generis Magnetis, aut electri: dicendum igitur erat, spontè exire aerem, corpori grauiori introeunti cedere, Vt mutua vitetur corporum penetratio, atque insinuatio: Marsilius Ficinus lib. 3. de vita cap. 14. (de vita cœlitus comparanda librum illum inscripsit) multa ex Platonice recentioribus, & Magis Arabibus congeffit, quæ nunquam fortè Platoni in mentem venire: Vt spiritus vitalis, & animalis Solaris fiat, præcipit, vt proprias illius syderis res per gradus descendentes arripiamus, solares scilicet homines, Bruta, plantas, metalla, lapillos, & quæ ad hæc attinent; sic virtutem Solis vsquequaque combibi: inter lapillos nominat Solis oculum figuram pupillæ habentem, ex quo lumen emicat: hic nostra est Asteria: Ex his dominante Sole componendum esse aliquid, quod spiritus solares efficiat: axioma enim est magicum fatis vulgatum, per inferiora superioribus consentanea posse homines temporibus opportunis ad cœlestia quodammodo trahi, atque etiam per cœlestia super cœlestia nobis conciliari, ac prorsus insinuari: Sed prudenter adiecit Ficinus, hoc postremum illi viderint: illud certè Platonice videtur, quod sæpè Franciscus Piccolomineus Doctor meus inculcabat: Ita Mundi machinam secum esse connexam, vt in terris cœlestia sint conditione terrena, in cœlo vicissim terrestria dignitate cœlesti; quæ omnia sobriè, & per quandam moralem analogiam accipienda sunt: Hæc enim magna fuit errandi ansa, & occasio; quoniã multi expositores, vt Proclus, Plotinus, & Porphyrius alij, quæ à Platone per allegoriæ inuolucrum, & moralem præceptionem dicuntur, ipsi statim, iuxta nudum sensum, vt verba sonant, arripiunt, & mille ridicula somnia fingunt: quod potissimum Arabicis Astrologis euenit, vt sagax, & doctus Ficinus talium alioquin non incuriosus, tandem deprehendit, & ingenuè confessus est. In figuris, & imaginibus gemmarum Agyrtarum ridicula vanitas potissimum elucet: & in medicamentorum illis confectio- nibus operoso simplicium delectu paratis, quæ à medicellis

auram

auram popularem captantibus mirè, tamque arcana multis talentis redimenda, recipiuntur. Sed Marsilij tempestate nondum Plinius proprium nitorem, & veram lectionem recuperaverat, quam ex Barbari Veneri Patritij Clarissimi castigationibus primum, mox & ex aliorum non aspernandis laboribus ipsi conciliatam cernimus: Sed nec Dioscoridis, Aristotelis, & Galeni summorum virorum lucubrationes vigeant, sed ijs sordida barbarie oppressis, vel potius sepultis, Barbarorum, & Mauritanorum libri præ manibus habebantur, quare ex impuriis lacunis haurientes, illius sæculi studiosi viri superstitionem magna ex parte doctrinam obtrudebant: tandem aliquando viri eruditissimi ex illo doctrinarum squallore, & ceno caput erigentes commodis, & genuinis interpretationibus, & scholijs proclamarunt *ἀλλὰ δρῦς*. Inter hos principem locum Hermolao Barbaro, Leoniceno, Manardo, mox Agricole libens concedo: sequuti mox sunt laboriosi compilatores alienæ industriæ: quos omnes Philosophiæ, & Medicinæ studia plurimum adiuvisse inconfesso est. Cum hæc scripsissem, incidi forte fortuna in librum Corr. Gesneri de rerum fossilium lapidum, & gemmarum figuris, & similitudinibus, quem misit ille auctor ad FRANCISCUM CALCEOLARIUM seniore, magnum illius ætatis Botanicum, & huiusmodi rerum per studiosum, tum indefessum in conquirendis, & examinandis simplicibus medicamentis percelebris Mattheoli comitem. Hic propterea primus Veronæ (& forsan in Italia nostra) Musæum hoc medicum percelebre instituit, & mirificis rebus pro tempore semper ornatum esse voluit: Is igitur Gesnerus cap. ij. Asteriam vnum separatim delineavit, tum octonos coherentes ita concinnè iunctos, & aptatos (separabiles tamen) ut nullus artifex potuisset melius: singulis utrinque stellæ figura, ceu sigillo impressa, vel insculpta videtur. Radij eminent suis angulis quini, inque singulis radijs cavitates mediae sunt, margines strijs transversis sulcantur: substantia eorum prædura est: subdit mox: res admiratione digna, quod non in superficie solum undique, sed intus etiam in profundo stellarum imagines habet: Suidas in voce *ἰχθυὶς* hæc habet Æsopus, qui Mithridatis à lectionibus fuit

fuit librum de Helena edidit, in quo tradit, Pana vocari piscem cetaceum, in quo Asterites lapis inueniatur, qui accendatur à Sole, & ad Philtra faciat: ritè Gesnerus obijcit non esse verisimile lapidè in pisce, aut ceto repertum Sole accendi, esse Asteriam Plinij, neq; reuera accendi, Solis tantum, & Syderum radios regerèdo ardere, & accendi videri. Distinguit etiam Asteriā à Pederote, quod hic ad inclinationes colorem mutat, ille rotundam lucè inclusam transfundit cum inclinatione, à Dionysio Afro Ἀστέριος vocatur his versibus.

Φέται ἀστέριος καλὸς λίθος, οἷα τις ἀστὴρ

Μαρμαίρων, λύχνις τε πυρὸς φλογὶ πάντων ὁμοίη.

Laurentius verò Pignorius Patavinus Vir Clarissimus, & mei amantissimus in quadam sua ad me Epistola inueniri testatur Asteriæ, vel Stellariæ genus, cum Crucis figura vtrinq̃ue ex-

pressa hoc pacto

Iam verò quam nam allegoricam præ-

ceptionem ex pulcherrima hacce gemma colligemus? An ad cœlestium, & beatarum mentium splendidissimas sedes nostrā mentem assiduè è terrenarum rerum cœnosis senticetis esse erigendam, cum hic sedem permanentem non habeamus, sed nobis promissum cœleste domicilium expectemus, huius rei nos à splendido, & stellato hoc lapillo commonefieri, vt sèpè cum D. Gregorio Nazianzeno sic nos excitemus.

Θυμὲ βλέψον ἄνω, χθονίων τ' ἐπιλήθεο πάντων.

Anima sursum spectata, & mortalium omnium obliuiscere.

ne sanè vitam transigamus, veluti pecora, quæ natura prona, & ventri obedientia finxit, vt ille ait: audiamusque Persium nos verè increpantem; O curuæ in terras animæ, & cœlestium inanes. Sed tanti Auctoris, licet Ethnici, altius animo infixum præceptum retineamus.

Quin damus id superis de magna quod dare lance

Non possit magni Messalæ lipa propago

Compositum ius, fasq; animo, sanctosq; recessus

Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Pudeat

Pudeat tandem nos tot præsidij Christianæ pietatis munitos, & subnixos, fœdo vitiorum ceno demersos à gentili Poëta ad lucem, & splendorem virtutis, & humani decoris vocari, atq; inflammari. Illud adjiciam, clarissimum Pignorium in suis nuperrimis ad me litteris lapidem Crucis se habere significasse hac figura expressum.

- Crux est candida, vtrimque ducta paribus
interuallis.
— Lineolæ ad dextram etiam ipsæ albescunt.
— Reliqua planities lutea.

DE CHRYSOCOLLA.

E hac Dioscorides, Plinius, Galenus, Agricola, Cæsalpinus optimè tractarunt; nos ex ijs ea colligemus, quæ ad rem nostram faciant, & Chrysocollam in Musæo asseruatam benè describant.

Duplicem esse Chrysocollam, natiuam, & factitiam ex Plinio colligit Agricola lib. iij. de natura fossilium. nomen hoc primum inditum factitiæ à Græcis, qua aurum cum auro conglutinetur, indè in natiuam, & alterius generis factitiam deriuatum propter coloris similitudinem, quæ his solet esse cum illa, ait Agricola: natiua, aut reperitur per se plerunq; arenæ similis, vel materiæ metallicæ adhæret, nascitur enim in ærarijs metallis, ex ære. n. tantum fit. Ex Armenia allatam, quæ ad satietatem calorem prassij imitatur, Dioscor. omnibus præfert; secundas tribuit Macedonicæ, sed doctè monet Agricola noster, eius bonitatem rectius spectari ex colore, & viribus quam æstimeretur ex loco in quo nascitur: Color enim omni natiuæ est viridis: Sed quæ viret ad satietatem, vt adhuc metallicæ materiæ adhærescens ad Smeragdi viriditatem videatur accedere, longè optima censetur; alia habet viriditatem dilutam, alia mediam, quæ proindè viliores existunt; prima in Musæo, vt præcisè descripta est, asseruatur; Factitia Chrysocolla duplex;

duplex; altera fit ex dura natiua, tingiturq; herba lutea, ob id herbacea dicta, atq; ea laudatissima, natiuaq; pretiosior, cuius conficiendę rationem tradit Plinius: eius erui color est, vnde *εποβρίσις* à Græcis vocatur; Altera, qua Aurifices vtuntur, & quam Dioscorides in Æruginum numero reposuit, dicitur Santerna, constatq; ex Cypria Ærugine, pueri impubis vrina, nitro, Galenus lib. ix. de simpl. Dioscoridem sequutus, ex erugine, & vrina tantum fieri scribit: omni Chrysocolla Pictores vtuntur, Aurifices ea sola, qua aurum cum auro, argentum cum argento conglutinatur: eadem vtuntur Medici, & fossili, propterea Græcè *αἰνέσις* nominatur; ytraq; digerit, & exsiccat, & cum carnes liquefaciat, non tamen vehementer mordet; idcirco aptissima vlceribus, quæ curationi contumaciter resistūt: Factitia quanto magis desiccat, minus verò mordet, quam natiua, tantò magis tenuas habet partes; quod si vsta fuerit, multò fit tenuior, sicuti aliæ res fossiles, vt rectè docuit Galenus, modica potu mouet vomitiones, interficit multa. Chrysocolla Nero princeps ad spectacula est abusus, ea enim arenam Circi strauit, cum ipse (inquit Plinius) concolori panno aurigaturus esset: antè verò eum Caligula eundem Circum minio, & Chrysocolla constrauit: hæc ex Agricola, & Plinio lib. xxxij. cap. v. qui & dari in Angina orthopneāq; miscendam cū melle docet, concitare vomitationes, & misceri collyrijs ad cicatrices oculorum, ac viridibus emplastris ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Cæsalpinus lib. ij. cap. lxij. breuiter, & distinctè suo more ex Plinij, & Dioscoridis auctoritate de Chrysocolla agens, sic scribit, Chrysocolla inter pigmenta recensetur colore virenti, limus autem potius est, quam lapis humor per venam auri defluens crassescente limo rigoribus hyberins vsq; ad duritiem lapidis: reliqua apud eum legat candidus Lector, loco citato, & Hermolaum lib. v. cap. c m x l. Corollarij, Dioscoridem lib. v. cap. xc v.

DE LAPIDE LINCVRIO, *vel* LYNCS.

ANTA est veterum in historia Lyncurij varietas (ait Marcellus Virgilius) vt nihil censere de eo audeamus, Dioscorides lib. ij. cap. lxxij. scribit. Lyncis vrina, quam Lyncurium dicunt, creditur eiecta statim lapidescere, sed falsò, *διὸ καὶ μάταιον ἔχει τὴν ἱστορίαν*, eam scilicet ob causam stultam habet historiam; est enim Lyncurium, quod à quibusdam electrum *πτερυγοφόρον*, quod est plumas trahens, dicitur. Id in aqua potum stomacho, & fluenti aluo accommodatum est, hæc Dioscorides, Plinius lib. xxxvij. cap. iij. falsum docet esse, gemmam ea appellatione reperiri, nec æuo suo visam, & falsum totum, quod de Medicinis eius proditur, & foliorum, aut stramentorum tractione. At lib. viij. cap. xxxvij. de Lynce loquens, Lyncum humor ait ita redditus vbi gignuntur glaciatur, arefcitq; in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, Lyncurium vocatas, atq; ob id succino à plerisque ita generari prodito. Nouere hoc, sciuntq; Lynces & inuidentes vrinam terra operiunt, eòq; celerius solidatur illa: hæc illis, quibus non omninò sibi constare videtur. Hoc postremo tamen loco Plinius noster lapidè Lyncis, de quo optime tractat Cæsalpinus lib. ij. cap. xlv. visus est descripsisse ex vrina Lyncis procreatum, qui vulgo Lupus Ceruarius vocatur, hæc micta in montibus coagulatur in lapidem, qui in Domo seruatus gignit optimos fungos toto anno: valet cōtra dolorē stomachi icterum, & fluxus ventris: hæc ex Arabis Euacis sententia refert Cæsalpinus; Alij gemmam diuersam ab Electro igneo colore carbunculo similem, atq; frigidam, quæ & scalpatur, è feminis præsertim cicuribus candidam, & languidam existere putant, nec frondes & acus modò rapere, sed æris quoq; ferriq; Bracteolas, vt Diocles, & Theophrastus referunt; Idem Theophrastus Lyncurio tribuit fungos ferre: subdit idem Cæsalpinus; Hodie Neapoli notissimus est lapis, qui Domi asservatus, si irrigetur, fungos fert toto anno; de quo Hermolaus

Ccc

lib.

lib. iv. Corollarij cap. de fungis, inquit; oritur fungus, & è saxo, idest lapide Lyncurio, sine Lynce vulgari voce dicto, admirabili natura, præciditur hic in Esu, & alius subnascitur anno toto pediculi pars relicta duratur in Silicem, atque ita semper crescit lapis restibili fecunditate, nec credidimus, antequam dominatos ita manducaremus, hæc Barbarus: Corticem populi cæsum, & sulcis stercoretis mandatum omni anni tempore fungos ediles proferre, Dioscorides etiam; tradidit hos vel ex loci natura, vel ob certam irrigationem, & stercorationem, vel ex Lynceum vrina concrefcere in lapides, censet Cæsalpinus: nam & in vrina humana inesse vim petrificam, aut lapidificam eo argumento probat; quoniam matulæ loricam contrahunt, & veluti crustam lapidosam; non ex illo humore constare hos lapides, hoc enim iure visum incredibile, & *ματῶν ἰσπίδων* (vt ait Dioscorides) continere, sed succum lapidescentem, qui in vrina latet, ad eorum concretionem facere; colligit demum non esse repudiandos hos lapides, qui quasi per manus hucusque sunt ab antiquis traditi hoc nomine: Recipitur lapis Lyncis à Nicolao Alexandrino in compositionibus facientibus ad calculum & vitia renum, & vesicæ, quod & populi albæ cortex facit, teste Dioscoride: Hæc sanè Cæsalpini viri prudentis, & excussi iudicij sententia longè magis mihi probatur, quam aliorum, qui vel idem cum succino, & electro faciunt Lyncis lapidem cum electrum succus terræ pinguis sit, & Bituminosus, vt alibi ex Agricole sententia optime ostendit Excellentissimus Cerutus Musæi pag. cxxc.; vel omninò repudiant tamquam fabulosos lapides, vt soli sapere videatur omnia audacter, & elato supercilio negant, hæreticorum more consensum Doctorum, & totius antiquitatis flocci facientes: vt in lapide Buffonite perstrinximus, non distinguendo quod est per se ab eo, quod per accidens existit, & ex vno fallaci, vel captioso experimento de toto genere perperam, peruersèque sentientes.

D E O P H I T E.

SSERVATVR & in Musæo lapis Ophites Gesneri, quē sub hoc nomine donauit CALCEOLARIO Seniori Prosper Borgoruccius, Regina Gallia præstantissimus Medicus, hic ad secundam speciem Ophitis à Dioscoride positam pertinet; ita

de eo Gesnerus lib. de figura Gemmarū non longè à principio, Ophites quidam cinerei coloris, & punctis varius est *κατεστυμένος* Dioscoridi, Epiphanius Sapphiri speciem *χρυσός γη* facit, punctis maiores sunt Bullæ, & verrucæ, hæc ille. Dioscorides *ὅδε επιδοειδής τινὶ χροῖαν, καὶ κατεστυμένος* quidam cinereo colore, & punctis variatus; talis profectò est Musæi Ophites, quem ritè conspeximus, & manibus contrectauimus. Omnes adalligati (subdit Dioscorides) contra serpentium morsus, & capitis dolores *ευχρηστέον* vtilis sunt: ex alijs generibus vnum est graui odore, & nigrum, ita multi vertunt: Sed cum simpliciter *βαρὺς* scribat Dioscorides, sine additione *δοσμῇ* odore, aut non dixerit *βαρύνστος*, cogitent eruditi, an grauitas hæc, ad pondus referri debeat, alterum genus candidis lineis intercurrentibus: *δοῖς* Græcè serpens, à cuius tergoris colore dictum Ophitem putandum est.

D E B E L I O C U L O.

E hac gemma præclarè, & breuiter doctissimus Agricola lib. vj. de fossilium natura scribit; cuius verbis expressum, & delineatum Musæi Belloculum intelligemus, vt Achata, & Ponticæ interdum imagines rerum reddunt, ita Oculum.

Gemma, quam veteres Beli oculum nominarunt, quod & Belo Assyriorum Deo esset sacrata, & Oculi effigiem quodammodo exprimeret: Iuniores, corrupto vocabulo, Belloculum, & si ipsi ita se gemmam appellare aiunt, quod pulchra sit, & aliquam ad Oculum similitudinem habeat: albicans enim (inquit Pli-

nus lib. xxxvij. cap. x.) pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem, hæc propter suam speciem Sacratissimo Assyriorum Deo dicatur: aliam autem, quam Belum vocant, in Arbelis nasci, Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine vitrea specie. In eodem capite paulò post subdit Plinius: Eumetrem Beli gemmam Sanctissimi Deorum sibi Assyrij appellant porracei coloris, superstitionibus gratam; Vt verò naturæ lusus egregios spectaremus, quæ in rebus mutis, & sensus expertibus animantium partes solet affabrè representare, Lycophthalmom gemmam reperiri scimus ex oculo lupino, cuius figuram exprimit, nomine imposito sit ægophthalmum ex capri-
no, hyophthalmum ex Sicillo: Triophthalmum ex tribus hominis; non sine fortassè arcano facultatis mysterio, qua prodesse illarum animantium oculis iure merito credi possint.

DE OBSIDIANO LAPIDE PLINII.

PLINIUS lib. xxxvj. cap. xxvj. de hoc lapide plura eleganter scribit: In genere (ait) vitri, & Obsidiana numerantur ad similitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obsidius nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine vmbras reddente: Gemmas multi ex eo faciunt, vidimus & solidas imagines Diui Augusti capti materia huius crassitudinis, dicauitq; ipse pro miraculo in Templo Concordiæ Obsidianos quatuor Elephantos; subdit paulo post, Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpollata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit; paulo post: maximus tamen, honos in candido translucentibus, quam proxima crysalli similitudine, qualis ferè illa est gemma, quam in Musæo nostro asseruari vidimus. Cæsalpinus lib. ij. cap. xij. hodiè (ait) foditur Serautiæ, & Carrariæ in Etruria quoddam adeò atrum, vt cum perpolitum est, speculi modò synceras imagines reflectat; huiusmodi visitur Pisis ad postes templi Episcopalis.

Agri-

Agricola lib. iv. de natura fossilium initio ex succo pingui naturali cognatione cum sulphure iuncto, quem Græci ^{ἄσφαλτος} Latini nominant Bitumen, constare Obsidianum lapidem testatur; alibi in eodem libro docet, idem Bitumen durum dici lapidem Obsidianum, quod in Æthiopia inuentum sit ab Obsidio, ex quo fieri gemmas, quæ Obsidianæ nominantur. Indiæ populos (aiunt) ex eo gladios, & nouaculas conficere, & in suprema hastilium parte arctè obligatas in gerendo bello eas vsurpare.

DE TAURORVM FELLIS,

& Renum lapide.

INVENIRI in his Taurorum, aut Bouum partibus lapillos fetetur summus vir I. Cæs. Scaliger exercit. cxxv. contra Cardanum, cum scribit.

Iudaicum lapidem, & eum, qui in spongia, quiq; in Tauri fellis vesicella calidus est, & Arabicè

dicitur Harathzi, ad renum refrigerationem, qui det, inueniam neminem: paulò post idem Scaliger: Eum, qui est in felle Tauri, ad Isteritiam facere, Moses Kymhi scriptum reliquit in suis Commentarijs: Gesnerus cap. xij. par. iij. de figuris lapidum ita scriptum de his lapillis reliquit: De lapide in felle Bouum; Taurorum maxime iam olim annotaui quædam in historia quadrupedum de Boue pag. lxx. & in Tauro cix. De eodem lege Auicennam in ultimo ex quatuor illis capitibus, quæ libro ij. eius Bellunensis præmisit; ubi & descriptionem eius, & ex eo remedia ponit: Syluaticus Massatium interpretatur lapidem, qui in felle Bouis inueniatur. Scaliger Haratzzi Arabicè dici, scribit: Eum, qui est in felle Tauri ad Isterum facere Moses Kimhi scriptum reliquit in suis Commentarijs, Ego talem ab amico missum habeo, ruffi caloris, friabilem. E' rene Bouis lapidem Aldrouandus Bononiæ habet: hætenus Gesnerus: alij tradunt lapides fellis esse friabiles non duræ, & solidæ substantiæ, colore felli bubulo haud dissimiles, apud

apud Turcas, & Iudæos maxime æstimari, quibus nullum præsentius remedium ad morbum regium propulsandum norunt: in renibus inuentos Taurorum rubentes esse veluti auræ tunica nitente opertos, duos admodum, alios rotundos, alios oblongos, alios planos, ut in nostro Musæo videre est, quibus notis utriq; lapides inter se facile distinguere valeant.

Lapidis Fellis Tauri mentionem fecit Io. Baptista Oliuus, Medicus Cremonensis in sua Testificatione de reconditis, & præcipuis collectaneis Musæi CALCEOLARIi abhinc quadraginta, & amplius annis impressa, dum scribit, Lapis in felle Taurino repertus, de quo Auicenna, colore auri, haud secus, ac alia peregrina, hic inuenitur; hunc libellum Clariss. Mercuriali dicatum, præ manibus Lectori habendum censeo, cum breuissimum, nec omnino sterilem catalogum contineat præcipuarum rerum, quæ eo tempore duntaxat in Musæo asseruabantur.

DE PYRITE LAPIDE.

NEPTVS sim, si quæ de Pyrite lapide optimi Auctores tradunt, velim omnia huc congerere, vel transcribere Galenus, Plinius, Agricola, Cæsalpinus; quæ expeditè cuius apud ipsos, & alios legere licet: locum Dioscoridis considerabo, quem & Cæsalpinus examinat: Pyrites, inquit, lapidis genus est, à quo æs extrahitur, ἀφ' ὧ χαλκὸς μεταλλέσεται, à quo æs foditur: alij experientiæ, à quo æs conflatur, obijcit Cæsalpinus hoc repugnare experiētiæ, quod enim ignis scintillas edit sterile reperiri, at æris vena, seu terra, seu lapis sit ignem attritu non edit, ergo Pyrites non est dicenda: Hæc enim ex igne nomen inuenit, quod ferri, aut alterius duri lapidis conflictu ex ipso elici possit: Aristoteles, & Theophrastus πυρίμαχον vocarunt, quod igni repugnet, nam in arduas tantum fornaces coniectus fuit (ait Agricola) at ubi defluerit in Catinum rursus concrefcit, & durefcit: aliquando effoditur Pyrites, qui de materia, quæ in terra tamquam in fornace fluxit, ortus videtur esse,

esse, & quamuis nihil interdum in se continet metalli, lapis tum purus non est, sed mistum, constatq; ex lapide, & materia quadam metallica, cui propria est forma: ea licet malleo non possit tractari, igni liquefcit, & fundi potest, in Pyrite tamen sepius insunt metalla, teste eodem Agricola accuratissimo materiae metallicae exploratore, vt qui vanitate ingenij, & inno- uandi cupiditate contra eum sentiat, nihil sentiat: nominat loca vnde effoditur, metallo aliquo insignitus, & vbi nihil habet metalli: subdit mox, Ex quibus intelligi potest, veteres rerum scriptores, qui ex Pyrite tantum aes excoqui memoriae tradide- runt, multa ignorasse: Nec solū differt Pyrites à Pyrite metallo, quod in se continet, sed colore, nam alius est aureo colore aliū argenteo, vtrumq; Marchesitam Mauri vocant, & in Museo no- stro praecise conspicitur. Vterque tamen speciem habet æ- ris: Iam verò Dioscoridis sententiam ita accipiendam. Cæsalpinus monet vt Pyritis lapis in metallis æris reperiatur; illi adstipulari Plinium, cum inquit, in Cypro eum reperi vo- lunt, & in metallis, quæ sunt circa Acarnaniam vnum argen- teo colore, alterum aureo; Auicennas etiam æreo, & ferreo. Sed cum Cæsalpinus scribit, recentiores fateri ex Pyrite, tamen si cuiuscunq; metalli colore reperiatur, nullum tamen metallum destillare, sed in igne euanescere, in fumum relicto corpore quodam nigro, & inutili, fortè Agricola repugnare existiman- dus est: qui disertè docet, in fornacem coniectum Pyritem flu- ere, & cum defluxit in Catinum concrefcere rursus, & dure- scere; non ergo ita inutile corpus redditur, vt dicant illi re- centiores, quos, quales sint, non aperit Cæsalpinus: Chymi- cos, vel Alchemistas esse opinor; qui sus deq; omnia permiscē- tes verissimis veterum dogmatibus reluctantur; quasi ipsi soli maxima in rebus naturalibus Arcana nuper in lucem protule- rint, sed dum aliàs diligenter (cum essem Iunior) Theophrasti Paracelsi, & assecclarum decreta, an somnia? expenderem, & ad normam Peripateticam explorarem, inueni sophismata putidif- sima à me sapissimè damnata in omnibus meis lucubrationi- bus; dum ex particulari experimento fallaci homunciones va- niloqui, & Barbari generalibus, & receptis doctrinis, & pro- loquijs

loquijs repugnare audent : quæ pessima argumentandi ratio Theologiam veterem Catholicam, philosophiam, Medicinam, Iurisprudentiam, omnes Artes vitæ. Communi vtilis vexare, & pollucere non destitisset, nisi Viri graues, optimis disciplinis innutriti Bellarminus, Manardus, Eraſtus, Decennius, Riolanus, alij, latius serpenti pesti summis viribus obstitissent : rude igitur illud & fallax igniendi Pyritis experimentum non debet Agricolaë doctrinam infringere, cum hic moderata ignitione liquationem solum lapidis procurarit, non consumata vſtione ipsius in fumum conuersionem. Alia eius genera. Dioscorides innuit, cum inquit ſeligendum eſſe æri ſimilem, quaſi reperiuntur alij, quos reſpuit, frequentiffimum apud nos eſſe Pyritem, vbi æs reperitur, & Calcanthum, ſed & in metallis ferri, adhærere enim quandoque ei ferri venam in Ilua Cæſalpinus teſtatur, ob ſimilitudinem Adamantis : Androdamus inter gemmas à Plinio dicitur : Melle irrigatum, ait Dioscorides *ἐνθες οὗ ἀνδροκίαν μαλακὴν* lentis carbonibus imponito, ſtatuque continuè, donec ruſſeſcat, accendito, & friabilis efficiatur : Tam crudi, quam vſti uis eſt excaleſcere abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duricias coquere, concoctas diſcutere : lapidem Luminis vocant Arabes, ob vim diſcutiendi oculorum caligines, validam vim in halitum digerendi habere Pyritem Galenus teſtatur ; ſed plura de ipſo ſcripſimus, quam initio decreueramus, quæ tamen ſtudioſo Lectori non omninò futura ſint infructuoſa : libet adiungere ex Cardano lib. v. de Miſtis : ſi Pyrites acendatur acri aceto inſperſo, lienem prædurum colliquat, ſi quid aliud : quod & à Galeno lib. ij. ad Glauc. traditum ; cauſa eſt partium tenuitas & caliditas, quæ lienem per cutim, & peritonarum ingrediens extenuat ; per ſe vix liqueſcere, adiecto plumbo ſolui, quod omnibus aridioribus metallicis contingit, cum plumbo miſtum notularum pro typis virgulas efficere.

DE PHRYGIO LAPIDE.

LINII nostri verba de lapide Phrygio sunt, *Phrygius lapis Gentis nomen habet, est autem glabra pumicosa, trititur autem vino perfusus, flaturque follibus donec ruffescat, ac rursus dulci vino restinguitur, & hoc trinis vicibus tingendis vestibus tan-*

tum utilis: hæc ille; Cum verò & ad Medicos vsus à Gale-
no, Dioscoride, Agricola adhibeatur, nec hoc prodat Plinius,
probabili coniectura fatendum, quod doctissimus Marsilius Ca-
gnatus Cuius noster lib. ij. obseruat cap. xxviii. contendit, Pli-
nium. s. nihil à Dioscoride accepisse, atque ipso fuisse ætate
anteriorem; quod & Hermolaus Barbarus in castigationibus
Plinianis testatur, cum Dioscoridem, aut Plinio contem-
poraneum, aut non multò posteriorem fuisse scripsit: quorsum
enim Phrygium tingendis tantum vestibus utilem dixisset, cum
& à Dioscoride alios eius vsus, & vires ediscere potuisset? ex
ijsdem igitur Auctoribus ambo hauserunt. sed adiecit Diosco-
rides, quæ proprijs experimentis, vel ex Medicorum rec ntiũ
libris obseruarat: Nasci in Cappadocia Phrygium Dioscori-
des docet, optimum haberi pallidum, modicè grauẽ inæquali
corporis compage intercedentibus a bis segmentis (*διασύν*
habet Dioscorides) vt in Cadmia: Huiusmodi notis insigni-
tum in Musæo asseruari deprehendi: sed & in Hispania nasci
circa Segobricam Urbem copiosum testatur Agricola, in Gal-
lia non ita multum, in Germania etiam, & alibi terrarum
passim haberi, & in Italia Bononiæ, vbi pars murorum ex eo
fuit, & reperiri in fundamentis adhuc er brum. quemdam
valdè mollem, vt est Cappadocicus quemdam duritiẽ marmo-
ris, qui à molli specie non differt, sed sola duritiẽ, ob quam in
erustas fundi nequeat cum mollis in valdè tenues findatur:
Solis calores, & hyemis frigora ferre: sed imbrium adedò esse
impatientem, vt si vel magnæ eius moles ipsis sint expolitæ fa-
cilè corrumpantur; quoniam perspicuus est, ex eo Senecæ me-
moriam caperunt fieri specularia, quæ fenestris inserta aerem ex-
cluderent, transmitterent lumen, eius ramenta in vino auste-

ro pota Dysentericis auxiliantur, vsti verò pulvis inspersus fistulosis vlceribus breui tempore carnem generet : hæc est Agricola : Mirum porro videri possit, cur scribat Cæsalpinus, vulgò non cognosci Phrygium : existimat tamen haberi in Italia, & vbicunq; efficitur Chalcanthum, cum enim ad tingendas vestes eo vterentur veteres, putandum est Calchanthi vim obtinere. Eo combusto semper se vsum Galenus lib. ix. de simpl. medic. profitetur ad vlcera putrida, validè enim deficcat, habens quiddam adstrictionis simul, & mordicationis; Mox documentum aureum subiicit, idemmet Galenus Medicis, & Chirurgis memoria tenendum; Ea esse optima medicamenta, plurimiq; vsus, quæ mistas in se se duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem, quæ digestio non ex Arabicorum auctorum more accipienda, hoc est pro concoctione, sed ex latini sermonis proprietate, pro insensili dissolutione, & discussione; tanti refert Medicos, eam primam disciplinam non spernere, quam pernecessariam passim Galenus ipse ad artem ritè percipiendam, & exercendam est professus.

DE SAMIO LAPILLO DIOSCORIDIS.

AMIVM lapidem in Samia terra reperiri testatur Dioscorides, quo Aurifices vtuntur *πρὸς τὸ λεύκον, καὶ σιλβόν*, ad læuorem scilicet, & fulgorem, auro conciliandum: Probat candore, & duritie (*σιβαρός* Græcè) melius Marcellus Virgilius,

Solidus hoc est benè compactus, & soliditate firmatus,

Multa enim dura esse possunt, quæ solida non sint, vt potè quæ perfectè mista non sunt, nec lento humore vndiquaque conglobata, & solidata: soliditas enim optimam semper arguit mitionem; quo nomine aurum creditur ferro esse solidius, & grauius, ob perfectam, & exquisitam mitionem. Vis ei adstrictoria, & refrigerans *ὀθειλῶν στομαχικὸς ἐν ποτῶ* vertit Marcellus, bibitur vtiliter cibum in stomacho non continentibus, melius Ruellius; Prodest stomachicis potus, latius enim patent stomachi

machi affectus, & intemperies illa cibi incontinentia, quam-
 uis non diffitear ea voce potissimum eos, quibus vis stomachi
 subuersa est significari, cum, retentrix scilicet, & coctrix
 obleduntur, vt supernè, vel infernè cibaria cruda, & incoco-
 cta deiiciantur ἀμβλυνητικὸν τοῖς αἰσθητηρίοις vim scilicet habet obtun-
 dentem sensoria, quæ sunt sensuum organa: malè Ruellius
 sensus hebetat: aliud enim αἰσθησις, aliud αἰσθητήριον: quo indica-
 tur leuiorem longè esse offensam, quam si sensus ipsi graui stu-
 pore afficerentur. Ad lachrymationes oculorum, & vlcera
 cum lacte efficax partus, vt tradunt, adligatus accelerat, &
 conceptus foeminarum custodit sic Ruellius: Græcè δεικνύει δὲ καὶ
 ἀκνυτόκιοι εἶναι: videtur partum celerem reddere καὶ φυλακτήριος συνει-
 λαφύων ἵνα περιπατήμενος melius Marcellus adalligatum vtero ge-
 rentibus amuletum esse, περιπαττα enim amulata; & συνειλάφωμι, quæ
 vtero conceperunt significant: hæc ex Dioscoride, quæ Samio
 in Musæo asseruato optimè respondent: Lapis autem Samius
 (scribit Cæsalpinus) in eadem llua foditur lapide quidem
 consistentia, sed tactu linguæ adhæret, vt terra: calamitam
 albam vocant; abutuntur Magi ad amatoria, quia trahere te-
 merè putatur carnem, vt Magnes ferrum: cæteros præcellere
 candidos, & subduros ex Dioscoride tradit Agricola: ita enim
 εἰς ἀπὸν vertit; ex quo intelligi vult, alios Samios dari, nec can-
 didos, & molles, vt ipsemet in Germania sua reperiri testatur
 in venis terræ pinguis, & glutinosæ procreatos Samiæ perfi-
 miles cinereos, pallidos, interdum molles interdum subduros,
 plerique omnes planos ex crustis constantes, intus nitentes, ex-
 trinsecus asperos, quare etiam ipsi auro poliendo vtilis; ex
 candido, quia speciosus, factam esse gemmam, quam Zoroa-
 stres exhebenum nominauit; Samium, quia refrigerat, & ad-
 stringit cotibus attritum cum lacte prodesse ad oculorum la-
 chrymationes, & vlcera, quibus Dioscoridi consentit Agricola,
 & ijs, quæ in Musæo comperiuntur, adstipulatur.

DE STROMBITE AGRICOLÆ.

ASCVNTVR in terra glutinosa (teste Agricola lib. v. de natura fossilium) quæ est in venis venulis, commissuris saxorum, testis aquatilium similes lapides; sed quantò terra crassior, quam aqua, tantò imperfectiores gignit formas, & quæ animantibus careant: quod genus lapidis reperiri in Germania, & in tractu Saxonie Hildesheimio in saxis in multis regionibus docet. Itaq; Strombites similis est Cochleæ aquatili; ex amplo enim in tenue turbinis instar deficit, in Spiram à dextra tortus: is interdum est brevis, interdum longus dodrantem, intus candidus, extrinsecus terræ, in qua nascitur, colorem assumit; reperitur in Saxonia in Galgebergi lapidicinis, & in noua vrbis parte, cum fodiuntur cellæ, in quibus vinū, Ceruisiaq; recondi solet, hæc Agricola: de hoc eodem lapide, & Cardanus lib. vij. subtilitate breuissimè scripsit, Strombites (inquiens) in Cochleæ formam turbinatus, atque in acutum tendens; Dixerat paulò antè, Conchyliorum testas, cum diuturnæ sunt inter lapides, & sub terra multis in locis lapidescere forma retenta, mutata autem substantia; horum quædam esse sagacis nature, & certū finem spectantis, quædam perennis mundi argumenta, quasi Regio illa, vbi Conchyliorum testæ comperiuntur perfusa antea mari fuerit.

DE LAPIDE ALABANDICO.

DE Carbuncolorum generibus scribens Plinius noster lib. xxxvii. cap. vii. inter ea collocat Alabandicos in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis; paulo post Alabandicos cæteris nigriores, scabrosque esse docet; præterea in omni genere masculos appellari acriores, foeminas languidiùs refulgentes: alibi tamen Plinius lib. s. xxxv. cap. viij. inter

inter lapides simpliciter visus Alabandicum connumerare: è diuerso inquit niger est Alabandicus terræ suę nomine quamquam & Mileri nascens, ad purpuram tamen magis adspectu declinante, idemq; liquatur igni, funditurque ad vsum vitri. Eadem ferè Agricola lib. v. de natura fossilium, cum enim tria lapidum genera attulisset, qui in arduentes fornaces coniecti fluant, cum igni facilè liquecant, vnum gemmis simillimum translucentis, alterum eis non multum simile: tertium ex quo conficitur vitrum, primi generis fuisse lapidem Alabandicum docet si modò fuit alius à Carbunculo Alabandico; tum verba Plinij subiicit, quibus lapidem descripsit, à nobis paulò antè commemorata, qua in re omnem debuisset scrupulum eximere Agricola Plinius ipse, quem præ manibus in re meta lica describenda diligenter habebat, cum distinctis capitibus de Carbunculo Alabandico, & lapide huius nominis agat, quare hunc alium fuisse à Carbunculo Alabandico non est ambigendum: De his lapillis generatim tradit Agricola: Qui poliri non possunt è gemmarum numero eximendos esse, tametsi Aurifices eos, quos natura fecit leues, & quibus aptam formam dedit, in annulos, & fundam includant: Pharmacopolas non rarò his vti pro Hyacinthis, pro Sapphiris, pro Smaragdīs, pro Carbunculis. lib. vj. de natura fossilium Agricola Alabandici meminit, quem corrupto vocabulo dici Almandinum testatur. Hic est Carbunculus, cuius Cæsalpinus, ex recentiorum Gemmariorum sententia, vulgaribus nominibus sex genera ponit Spinellas Rubinos, Balascos, Granatos, Almandinos, quasi corrupta voce, Alabandicos, Granatis nigriores, vltimo Almandinos varij coloris interstinguentibus maculis albis: Singulorum descriptionem lege apud Cæsalpinum, qui Medicos solum granatos recipere docet inter fragmenta, preciosa: Vires ijs adscribit lætificandi cor, & tristitiam pellendi: Albertus præter Vires cæterorum lapillorum, & expellendi venenum facultatem Carbunculis attribuit: Spinellorū rubedo dilutior, sed maximè splendens: rubinorum intensior, Balascorum cæteris dilutior: Granati dicti à granis mali punici nigrioris adpectus, nonnisi in clariori lumine radiant; quos

omnes

omnes cum Musæi gemmas perlustrarem facillè comperi, & manibus contrectavi. Nec prætereunda Barbari auctoritas, viri, cui parem sua nullum ætas habuit v. lib. cap. cmlxxxix. corollarij; color Alabandico subnigrat ex ruffo, perspicuus est, vt ignis, & quibusdam quasi rimulis, venisq; dehiscit; Capillos albos attritus inficit, hæc ille.

DE ALABASTRITE.

APIDEM Alabastritem, teste Plinio lib. xxxv. cap. viij. ad vasa vnguentaria cauant, quoniam optimè seruire incorrupta dicitur: In Alabaastro Ægypti circa Thebas nascitur, & circa Damascus Syriæ, hic cæteris candidior, probatissimus in Carmania, vilissimus, & sine vlllo nitore in Cappadocia, probatur quàmmaxime mellei coloris in vertice maculosi, atq; non translucidi: Vitia in ijs corneus color, aut candidus, & quicquid vitro simile est. Onyx etiam appellatur, ob vnguis humanæ similitudinem, à qua dictum Onychem gemmam ob candorem, inquit Hermolaus lib. v. loc. cit., quæ gemma ab Alabastrite differt: hunc sic vocatum fuisse testis Dioscorides, & Galenus; & Martialis in Papilum lib. vij.

Vnguentum fuerat quod Onyx modo parua gerebat,

Olfecit postquam Papilus, eccè garum est.

Lib. vij. de subtilit. Cardanus sic: Ex Alabaastro Pyxides pro odoratis vnguentis fiunt; id robustius vitro, metallicis purius, figulinis præstat, quòd minùs combibat, aut remittat vnguenti, ergò & illius necessarius vsus fuit: Dioscorides lib. v. cap. cxliv. Alabastritem vocatum Onychem crematum resina, aut pice assumpta duritias discutere docet; stomachi dolores, cum cerato leuare, Gingiuas comprimere: Verum cui huiusmodi vasa incorruptum vnguentum seruire dicuntur? Cardanus putat, quod minus combibant, aut remittant vnguenti. At hoc potiùs ad imminutionem, & iacturam pertinet impositi vnguenti: aliud enim est seruire incorruptum, putan-

putarim ego, cum putredo omnis à caloris ambientis aeris vi prodeat ob Alabaſtri denſitatem, & ſoliditatem, nihil recipi aeris, propterea ſeruari res incorruptas, & integras: nam & periti Pharmacopæi ſolent oleo impoſito multos liquores, quos volunt perennare, ab aeris noxis, & iniurijs tueri. Exultus Alabaſtrites emplaſtris conuenit: Sunt hodie, ait Ceſalpinus, qui crudū cerato imponunt Refrigeratorio; appellant vnguentum de Alabaſtro: ſed ad partes contuſas etiam poſt tertium diem vtiliter adhibetur: Alabaſtrum alij genus limpidi marmoris, & albi quod viſui eſt peruiū putarunt: hos falli putat cū Onychem gemmam deſcribāt, quam vulgò Calcedonium vocamus; præterea vri Alabaſtrem in medicamentis tradunt Antiqui, at Onyx gemma non crematur cum ex ijs lapillis ſit, qui attritu ſcintillas edunt, & funduntur cum ſale foſſili exceptum Alabaſtrem grauitates oris, & dentium extenuare teſtatur Agricola lib. vij. de natura foſſilium.

DE VASIS EX ALABASTRO,

Quæ in Muſæo aſſeruantur.

NONNULLA huiusmodi vaſa in Muſæo CALCEOLARIO aſſeruantur, ex his aliqua forte fortuna inuenta ab Agricola, dum terram altiùs fodere in Villa Rîpulæ CALCEOLARIORVM ad Baldi montis radices ſitæ: Quatuor potiſſimum ex puriſſimo, & perfectiſſimo Alabaſtro effoſſa; quæ lapideo operculo circundata, & operta vaſa ſunt, humani ſceleti ibidem comperti capiti, & pedibus olim admota, vt veriſimiliter coniectari potuit cum ijs ſimul peruetuſtus enſis, & argentei annuli cum lapillis cæruleis inuenti: Vſq; adeò id proſectò veriſſimum eſt, quod vir doctus amicus meus proſitetur, fortunam ſolitam eſſe homines alicuius honeſtæ rei peramantes, eius rei non aſpernenda ſupellectile interdum locupletare: ita enim Sors, Fatum, quæ ſunt Dei Opt. Max. voluntas nobis incognita, huius puicherrimi Muſæi conſectionem, & incrementum fouere, &

re, & iuuare non destiterunt: Ripulæ verò Castellum est antiquissimum, mirifica cœli amenitate, & salubritate donatum, cuius mentionem etiam fecerunt Sarayna, & Curtius Historici nostrates satis percelebres: Hanc sibi sedem in decrepita ætate (vt vitam salubrius transigeret) delegerat CALCEOLARIUS Senior Musæi institutor, in qua etiam (cum cæcitate laboraret, summa cum animi tranquillitate omnibus ciuibus carus, & pergratus apud exteros verò summa nominis sui commendatione insignis, & semper prædicandus, nonagenarius extremum clausit diem.

DE CRVCIS LAPILLO.

LAPILLOS etiam nonnullos Crucis Sanctissimæ figura insignitos in hoc præclaro Musæo asseruatos apprehendi: subcinerei sunt coloris non sine aliqua rubedine, figura rotundæ proxima: in cuius medio nigri coloris lineæ, veluti striæ in quatuor angulos rectos distributæ, Crucis formam affabrè effingunt, à qua nomen sumptum: Constans fama est peritorum hominum firmata testimonijs, ex monte D. Petri de Rubia in Galitia, vel Asturia Hispaniæ Prouincia erui, atque haberi: Nonnulli putant lapidis illius esse speciem, de quo Agricola lib. v. de natura fossilium versus finem scripsit, eius porro sunt verba: *In candido subrutilus (Alabandicus scilicet) Annebergi in metallo argentario repertus est Crucis figura, cuius recta pars longa sexquipalmm, transuersa palmum vnum; illa ferè integrum digitum lata, hæc dimidium; vtræque vnciam crassa:* Sed profectò aliud est lapidem in se ipso Crucis figuram veluti sculptam habere, qualis est noster Crucius; aliud ipsummet torum lapillum Crucis formam representare; hoc autem ex verbis Agricolæ lapidi illi Alabandico adscribere possumus: qui forsitan Asteriæ affinis existimandus. Laurentius Pignorius Patauius vir eximia eruditione, rerum veterum notitia, morum candore, & sanctitate clarissimus, qui mensè Iliacæ interpretatione,
& de

& de feruis, & feruitute veterum præclaras, & elegantissimas lucubrationes apud feram posteritatem numquam intermori-
turas in lucem edidit: superiori mense Septemb. datis ad me
litteris (vt mihi est omnibus verè beneuolentiæ necessitudini-
bus coniunctissimus) certio rem me fecit: se Crucis lapillum.
conspexisse dimidiatum pollicem oblongum, tantundem latû,
duabus strijs candidis in vtraque facie insignitum, quæ se
ad rectos angulos interfecabant, colorem lapilli cinereum non
sine obscuritate extitisse: omnia isthæc in eo fuisse naturalia,
nulla artificij, aut cælaturæ ope subnixa: subiecit deinceps
Stellariam illam, de qua cap. de Asteria superius scripsimus,

quæ vtrimq; formam Crucis gerit hoc pacto : Ex qui

bus facilè mihi videor Viri doctissimi sententiam percipere
posse: Hos nimirum Crucis lapides Asteriæ, vel Stellariæ es-
se genera, quod nuper litteris ad me denuò datis ex sententia
Clarissimi Spigellij palam mihi significatum voluit idem do-
ctissimus Pignorius. Crux enim ad Stellarum figuram proximi-
mè accedit; Immo Stellæ, & Sydera ipsa ad Crucis figuram,
à summo rerum Opifice efficta (si quæ de noui Orbis inuenti
Cruciero vocato vera sunt) deprehenduntur; Vt nimirum
in lapidibus his Asturijs, Alabandico Agricole, & Plâta Grana-
dilla nuncupata, & alibi efficta, & naturaliter expressa Crux
nos moneat immensæ DEI Opt. Max. benignitatis, qui nos
huic ligno suffixus à peccati dura feruitute redemit, doceatq;
nostros etiam prauos affectus, & effrenes cupiditates Cruci, cū
D. Paulo affigendas non Hypocritarum more, ignaua opera,
philosophæ sententia, quorum vita, & corrupti mores à do-
ctrina semper dissentiunt, sed vt veros christicolos, qui Mili-
tiæ CHRISTI nomen dederunt, decet, qui non exaggeratio-
nibus, & speciosis nugis, vt auram popularem captent, &
Domos Viduarum in longis orationibus deuorent, sed germa-
na animi pietate, & factis ipsis, solidaq; virtutum exercitatio-
ne tria illa perniosa Idola, quæ omnes omnium ordinum ho-
mines perturbant, pedibus conculcent, Ambitionem, Auari-
tiam, & Voluptatem noxiam: & veri Christiani characterem,

E e e

qui

qui ipsum ab alijs distinguit esse existiment, Charitatem, Animi submissionem, Constantiam, Temperantiam, Fortitudinem, Mansuetudinem, quarum Virtutum habitus non in scholis ad ostentationem differendo, & blaterando, sed per repetitos actus contrahitur; & per assiduas, & actuosas Sanctissimorum Virorum, qui nos ætate præcesserunt, quorumvè in Ecclesia Catholica fit commemoratio sollemnis, imitationes:

Lactantius lib. 5. Da imitari quod colimus, clamat Ecclesia, & profecto præstantissimus, ac religiosissimus cultus est, imitari; Hocce

etiam certissimum est ritè educandæ Iuuentutis fundamentum, & basis, quod etiam Magnus Plato cognouit, cum gaudere, de quibus gaudendum, & dolere, de quibus dolendum, si assuescant per virtutum actus pueri; cum ex Ephēbis excefferint Viros optimos, & Ciues præclaros futuros docuit. De Cruce præclaram historiam Ruffinus, Sozomanus,

Cap. 8. & Suidas narrant Lipsio Viro Clarissimo teste libro primo de Cruce, Cum Serapidis Templum in Ægypto dirueretur, quasdam ex ijs, quas vocant Hieroglyphicas notas, similes signo Crucis inscriptas, lapidibus apparuisse: ab ijs, qui docti erant hæc talia, explicatam eam notam significare, vitam venturam: In obeliscis etiam Romam vectis sculpta Crux, cum Anfula supernè, vt docet Lipsius: Ansatam Crucem, & digitis apprehensam in primo segmento Mensæ Isiacæ obseruauit Pignorius Vir Clarissimus in Isiacæ mensæ expositione pag. 1x. quasi moneamur apprehendere Crucē, & eam tenere, vt *musixas* Becanus est interpretatus; quem Crucis vsum recipit Pignorius scribens frustra conatum eum euertere doctissimum

Lib. pri. cap. 8. Lipsium in suis libris de Cruce in notis: ingeniosam, & piam Bacani allegoriam amplector: excusandum tamen aliqua ex parte Lipsium existimarim (si per Pignorium tantum Virum, & mihi amicissimum liceat) cum per annulum illum, vel ansulam oculum notatum voluit ex sententia Macrobij lib. 1. Saturn. cap. xxi. oculo enim osirim monstrari, quia Solem, Iouis oculum, appellauit Antiquitas. Subdit Lipsius, Et sanè quia signum hoc, Tau, vitam venturam designauit, nonne appositè Sol adscriptus, qui Auctor vitæ? non enim putauit

Lipsius

Lipſius antiquiſſimis ijs Ægyptijs Crucis Dominicæ in mentem venire potuiſſe, cum in denſiſſimæ ignorantix tenebris, & caligine verſarentur; nec tam altè ad futura hæc ſalutis myſteria mentè poſſent erigere, quare futuram vitam, quæ à Sole per temporum viciffitudines rebus naturalibus tribuitur eo annulo ſignificatam à ſapientibus Ægyptijs veriſimiliter coniecit. Non eſt tamen inſiciandum myſticam illâ expoſitionem à Pignorio probatam pietati noſtræ valdè eſſe conſentaneam, & forſan Sacraſſimi myſterij prænunciam illam Crucem Ægyptiam fuiſſe; cum abdito Spiritus Sancti impulſu multa, & ſeria ab Ethnicis, rerum futurarum alioquin ignaris, ad vnguem pronunciata, & antè oculos poſita videantur: Iam verò ignoſcat nobis pius, & doctus Lector, ſi valdè à re propoſita digredi Crucis mentio coëgit: Volebam enim has noſtras Muſæi celeberrimi deſcriptiones haud omninò eſſe ad mores ritè informandos infrugiſeras; illius Socratici apud Xenophontem præcepti memor, omnem diſceptationem, & narrationem eſſe inanem, & ſuperuacua, à qua quiuis ſe ipſo melior non efficiatur: Ad lapillos reuertor, Commodum cecidit, Lector optimè, vt, cum Crucis lapidis deſcriptionem abſoluerem, litteras à Clariffimo Medico Ludouico Septalio Mediolanenſi illic primario, & publico Philoſophiæ moralis profefſore acciperem, in quibus de huiusmodi lapide hæc in latinum à me conuerſa mecum ingenuè communicauit.

Lapidem Crucis rem nouam eſſe, nec à veteribus (quoad ſpeciem) cognitam exiſtimo, ſicuti nec ab Agricola, Cardano, Geſnero, Caſalpino, aut huius claſſis alio ſcriptore: fruſtulum eius habeo, quod diuiſum intus, & extra Crucem oſtendit coloris nigri ſplendidi, aut purpurei obſcuri; ſubſtantia externa, cum quatuor ſtrijs eſt in cauſa, vt præter Crucem intermediam in extremis partibus ſecta Crucem effingat: ſubſtantia interna, quæ ſine Cruce eſt coloris eſt cinerei: ſuperficies ſtrias cinereas habet, cum portiuncula rubri coloris, quod reliquum eſt ſuperficie coloris miſtum ex cinereo, & nigro habet: Adeò mollis eſt lapis, vt ab eo facile abradi poſſit puluis: Ex genere eornuum foſſilium eſſe puto, vt lapis Belemnites, & Iudaicus hunc enim vndequaquæ ſtrijs à natura, illum multis ſciſſuris internis

donatum cernimus; ut *Crystallus*; & *Berillus* semper oritur exagonus, ut passim in valle Tarri visuntur, adeo affabre à natura elaboratos, ut nullus artifex eius attingere peritiam possit: Crucis ergo figura in hoc lapide nulli admirationem debet incutere, nec magis eius querendam rationem, quam talium stirpium, florum, fructuum, imò, & animantium queritur, xx. miliaribus procul à Templo Diui Iacobi Compostellæ inuenitur, & effoditur: Si gestetur, ita ut carnem tangat, profluua sanguinis, undecumque fluat, sistendi vim ipsi adscribunt: Lac etiam in mammis propagandi, & collo appensum ut carnes attingat, omnes febres abigendi: harum porro facultatum nullum hætenus ego periculum feci: Hæc clarissimus Septalius, ut in omnibus suis lucubrationibus exactam, & solidam scribendi, & philosophandi rationem adhibet, quod satis præclara commentaria in lib. Hyppocratis de Aere, aquis, & locis, In Probl. Philosophi, liber de Nævis, animaduersiones practicæ, atq; alia tanti ingenij monumenta declarant.

DE COCHLITE GESNERI.

ON possum Cochleas lapideas Musæi expressius describere, quã Gesneri verbis, qui eas habuit, & contrectauit: ita enim libro de figuris lapidum cap. xij. scriptum reliquit: *Cochleæ lapideæ genus planum, vel sessile subruffo colore foris, intus albo: Conchas, & Cochleas huiusmodi aliquot Dominicus Montesaurus Medicus, & Philosophus incomparabilis Veronæ, & Franciscus Calceolarius eadem in Urbe Pharmacopæus peritissimus ad me miserunt: subdit, Lapis cum Cochleis lapideis partim extantibus, partim in eo latentibus, ita ut totus ex eis compositus videatur, potest autem Cochlates vocari.* Hos omnes propria singulorum effigie expressos, & adamussim delineatos in Musæo, & χειμωνίῳ nro asseruari vidimus, quorum ortum, & causas ut pernoscamus non verebor doctissimi Agricolæ sententiam adscribere ex lib. iv. de ortu, & causis subterraneorum in fine: Cochleas verò (ait) in saxis repertas calor conclusus ex materia pingui, & lenta

lenta efficere videtur, & ex eâdem gignere musculos Murices, Conchylia, sed terra, quanto est crassior, quam mare, tanto ea magis imperfecta gignuntur, hæc ille.

GEODES LAPIS.

INTER eos lapides, quos Theophrastus, & Mutianus parere crediderunt: Geodem connumerari (testis Agricola) qui terram in se candidam, continet: in collibus sabulosis, & argillofis, propè Leuanē, quā tenditur Aretium, oritur (ait Cæsalp.)

Lib. 1. de
nat. foss.

Lib. 2.
cap. 47.

candidus figura oblonga vtrinq; acuminata: Ex argilla parū addensata constare videtur: Si frangatur plenus eius substantiæ per crustas aggregatæ deprehenditur friabilis, instar Bezaar: quare pro Bezaar fossili in Agypto quidam acceperunt: ætitem fœminam Plinius non absimilem tradit in Africa nascentem. Geodes ergo dicitur, quasi lapidosa quædam Argilla, lib. v. Dioscor. ei tribuit adstringendi, & siccandi vim, oculorum caligines discutiendi, & illitu ex aqua testium, & mammarum inflammationes sedandi, ὄρχεων genitalium, vertit Marcellus; rectius, testium, Ruellius, illud enim Marcelli nomen multis alijs partibus generationi dicatis potest cōuenire, & præcisè testes à Dioscoride nominatos legimus: tanti refert vocis proprietatem referre.

MOLIBDÆNA, seu PLUMBAGO.

DE Molibdæna legendus diligenter Cæsalpinus lib. iij. de metall. cap. xxij. qui Dioscoridem, & Plinium auctores citat: Optima est Plumbago flaua, quæ argenti spumæ spetiem refert *Λιθαργυροειδής*, Dioscor. habet, Lithergyro similis, quæ modicè splendet, in attritu rufescit, vitiosa, quæ colore aërem,

rem, aut plumbum præfert: Ex auro, & argento gignitur, quod Marcellus ex Plinij verbis exponit adhærescere eam dicentis argenti, & auri fornacibus: Est & fossilis ad sebastram, & Corycum reperta, quo in genere probatur minimè lapidosa, nec Scoriam referens; hinc Galenus multam se conspexisse testatur in via proiectam ab artificibus, Lithargyro, & Scorix Plumbi vim similem obtinet, carnem creat, & cicatrices inducit, sed glutinantibus, & abstergentibus *δυσώδεις* non conuenit. Molibdena etiam herba est Plinio lib. xxv. cap. xij. sic scribenti, *Nascitur vulgo Molybdæna, idest Plumbago, etiam in Aruo folio Lapathi, crassa radice, hispida, Hac commenducata, si oculus subindè leniatur, plumbum, quod est genus vitij, ex oculo tollitur.* De metallica Molybdæna in Bermanno copiosè, & acutè egit Agricola, quam suo tempore Seplassijs, & Medicis ignoratam scribit; lib. etiam ix. & x. de natura fossilium eius meminit, quæ loca curiosus Lector adire poterit, si pleniorẽ eius notitiam nancisci voluerit, & de re metallica lib. ix. & vii. eiusdem Auctoris legendus, ubi Molibdenã esse additamentum ex eorum genere, quæ admista venis metallorum & probandis, & excoquendis cum faciliè liquefunt, cætera liquant, difertè docet.

LVPI SPVMA.

VM in Musæo hunc contemplarer lapidem, illum esse deprehendi, de quo Agricola lib. v. de natura fossilium scribit his verbis. *Quinetiam niger quidam lapis inuenitur prorsus colore similis illi, ex quo conflatur candidum plumbum, sed adeò levis, ut mox intelligas inanem esse, & in se habere nullum metallum, hunc nostri appellant Lupi Spumam; Idem albus, etiam luteus, subviridis inuenitur, quamuis rarius in iisdem plumbi candidi venis reperiat lapidis subutilus, atq; non ferè aliter, ac argenti spuma splendens, & friabilis: hæc Agricola.*

GALACTITES.

X Saxis calcis, sed cinereis gigni Galactitem,
& Melititem, quos viribus consimiles facit Dio-
scorides, testatur Agricola lib. v. de natura fossil.
Vtrumq; cinereum esse, vtrumque cotibus attri-
tum succum lacteum reddere, ex quo Galactites

nomen inuenit, vtriusq; succus est dulcis, sed dulcior Meleti-
ta à melle propter similitudinem saporis appellati, Acheloum
Amnem Galactitem mittere, subdit Agricola, reperiri ad Sa-
xonum Riuos: in tractu Hindelsheimio erui è fossa arenaria,
qui singulis annis ex lacteo, & glutinoso succo capit incremen-
tum, vnde nonnullos magnitudine capitis pueri solere inueni-
ri; vterq; quia caloris aliquid habet, abstergit, sed plus me-
letites, quia plus habet caloris: vterque etiam ad oculorum
destillationes, & vlcera vtiliter inungitur: Galactites nu-
tricibus, quæ cum tritum cum aqua, vel vino dulci bibe-
rint, facere dicitur lactis fœcunditatem; lapides, qui in Ar-
gæo Cappadociæ nati in lacteum succum resoluuntur, re-
num calculos frangere auctor est Galenus, Plinius eius me-
minit inter Gemmas, vt optimè obseruat Cæsalpinus, ex
vno colore lactis esse ait; at cinerei coloris ἑντερον τὴν χροάν sta-
tuit Dioscorides, vt patet, vt propterea dubitarit Hermolaus
Barbarus lib. v. Corollarij, an de hoc lapillo intelligat an di-
uerso: Sed profectò conciliare Plinium Dioscoridi possumus,
si dixerimus Plinium succum lacteum spectasse, quem de se
emittit, & à quo ei nomen inditum, quasi totus lacteæ naturæ,
& conditionis existat, vt si lactarium dixeris, qua ratione etiā
probantur Vires: at Dioscorides colorem, qui primo se nobis
obtutu offert, lapidis designauit, vt ritè eum à cæteris digno-
scere valeamus. Mirum de eo narrat Hermolaus; in ore li-
quescere, & memoriam adimere, vel iniuriarum; gratissimum
sanè futurum Themistocli obliuionis Artem optanti. Huius-
modi lapides, qui dum coti atteruntur, succum reddunt facti
sunt (teste Agricola) ex eo, quod aqua abrasit è saxis, &
ter-

Lib. 3. c.
6. d.
Metallo

terris, cum subsedit, vt Hæmatites, Schistos, quorum parens rubrica, Halactites, Melatites, quos saxum calcis parit, vt supra perstrinximus.

DE STIMMI, vel STIBIO.

*Agricola
lib. 10. de
nat. foss.*

I qua de Stibij natura, & viribus passim à classicis Auctoribus sunt memoriæ prodita huc afferre, & transcribere velim in immensū excrescat caput necesse erit, & superuacanea lectione lectorē eruditum onerarim: quædā propterea magis vtilia, & curiosa seligam, quorum notitia praxi Medicæ, & Theoriticæ etiam contemplationi sit profutura *στίμι* à Græci dicitur, colore nō nihil simile lapidi Plumbario, sed magis nitet, & candidus est, à Plinio Spumæ lapis candentis dicitur, propter similitudinem coloris, & nitoris cum spuma argenti; Diuiditur in marem, & fœminam: horridior, scabrosior, & minus ponderosus Mas, & minus radiens: Fœmina contra nitidior, friabilis, & fissuris dehiscens; in Germania, Boemia & Norico reperitur, teste Agricola, & in multis Italiæ locis, sed imprimis ad Senensis Ditionis oppida Massam, Marennam, Souanam, & in Seluena regione Comitatus Sanctæ Floræ. Probat Dioscor. quod maximè radiat, quod cum frangimus, in crustas diuiditur, quod friabile; hoc à Plinio fœmina vocatur, quod terra, & sordibus caret: Tale vsum in pastillos formabatur, quibus Hippocratis tempore quadrata tesserarum figura fortè tribuebatur; hinc *Τετράγωνον* ab eo appellatum, nec enim crustis, & glebis nondum diuisis est ea figura: nostris temporibus fossile non venditur, sed excoctum (ait Agricola) exsiccat, & adstringit, quocirca ad oculorum Collyria additur *τυ αἰκίον* & *ομιότροπον* etiam nominatur, quoniā nigro tingens colore cilijs mulieres illinunt; *πλατυόφθαλμον* etiā quoniā artificiosa hæc tinctura oculos dilatare videtur: Eius præparandi rationem in vsum etiam medicum ad vomitiones, & deiectiones prouocandas præclare scripsit

scripsit P. Andreas Mattheolus Vir celeberrimus, & de re Medica optime meritus, qui communi doctorum hominum forte parum æqua multorum iudicia experitur, qui ab eo præclare, & laboriosè inuentis multa addiderunt, vel in meliorem conditionem mutarunt: Vnus profectò omnia inuenire, perficere, & ad vnguem elaborare non potuit: Sed audiendus est Aristoteles summus sapientiæ Arbiter lib. ij. metaph. cap. primò: vbi sic vetustiorum Auctorum causam tuetur, & veluti iudex pro æquo, & homo iudicium interposuit suum: *Verum non solum illis (ait) agenda sunt gratia quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis qui superficie tenus dixerunt: conferunt enim aliquid etiam isti: Habitum namq; nostrum exercuerunt. Si enim Timotheus non fuisset, multum Melodiæ nequaquam habuissimus; si tamen Phrinis non extitisset, ne Timotheus quidem: simili modo & de illis se habet, qui de veritate asseruerunt, à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam verò, ut hi fierent, causa fuerunt:* Quæ Aristotelis verba ediscenda, & in promptu habenda, cum satis superq; eorum industriam, qui primi Artium, & disciplinarum semina, & fundamenta iecerunt, ab omni non solum crimine, sed criminis suspicionem vindicent: quamquam & illud audeo ingenuè, & verè profiteri Mattheolo, & Calceolario nostro, nullum suo tempore in conquirendis, & exanimandis simplicibus medicamentis, & re omni metallica, & fossili parem extitisse: præter vnum Georgium Agricola parem in exploranda re metallica, in describenda aliqua ex parte fortassè superiorem. Cum nuper in ornatissimorum Virorum Conuentu hac de re sermo, an disceptatio? incidisset, exemplò hac Aristotelis auctoritate veterum studium, & labores defensos volui. Cum potissimum recentiores nonnulli ut nouitatis lenocinio nobilium, & Principum aures captent; quæstionis propositæ statum aliorum torqueant *ἀδιανοῦτοις* libros inferciant, tùm lubricis, ambagiosisq; coniecturis veterum Auctorum testimonia eludant, sic rudibus imponere, doctiorum censuram effugere se posse sperantes; possem propositis exemplis isthæc comprobare, sed aliò nostra properat oratio.

Theodori Zuingeri filius Iacobus Vir doctissimus, & linguæ

Græcæ cognitione Medicus illustris, librum edidit, quem examen Principiorum Chymicorum inscripsit: eius libri cap. iij. quo probat Stibium, Hydrargyrū, Calcanthum, sulphur introrsum quoq; accepisse antiquos, me tamquam Testem Stibium non auersantem producit ex libro meo secundo quæstionum. Philos. & Medic. quas cum in Collegium Veronense Medicorum abhinc annis xxvij. cooptarer, in lucem edidi, & eidem amplissimo Collegio nuncupavi: ego sanè Stibium, tamquam validum vomitorium medicamentum probavi; ob quam facultatem, ea omnia beneficia, & adiumenta præstari in curandis ijs morbis, quos recenset doctissimus Zuingerus, existimo: reuocantur enim à visceribus, ac nervis ad ventrem per vomitionis vehementiam succi præter naturam, & obstruētes humores à locis, vbi pertinaciter hærent obstruēti, dimouentur, vt hoc pacto febres diuturnæ, & contumaces Autumnii tempore, & Arthritides, quæ nulli remediorum generi cesserant, expeditissime, & miraculi instar curatæ comperiantur, quod mihi sæpissimè vsuuenisse recordor, & potissimum (vt vnicum egrotum honoris causa nominem) in Reuer. scilicet Constantino Gandino Dominicano, qui nuper Prouincialis dignitate perfungens, diem suum Patauij obiit, vir pietate, prudentia, humanitate, & omni virtutum, & eruditionis genere clarissimus: Is cum aliàs cœnobij Veronensis Præsidem ageret (Priorem, vocant) arthritide generali, eaquæ acerbissima conflabat, quæ nullis remedijs tolli poterat; mox infuso sex granorum Stibij alternis diebus quater exhibito, & per vomitum multa eiecta pituita, & bili, è vestigio liber, & immunis ab omni Artuum dolore redditus est; Verum in nostris Medicis observationibus, in quibus rariores, & magis admirabiles curationes scribimus, hæc omnia singillatim, & exactius sumus persequuti. Quod verò Zuingerus locum Dioscoridis lib. iij. cap. c lvi. ad probandum Stibium maioris deiectionis petendæ gratia non respui, in medium proferat, an ad rem omninò faciat, doctiores Medici candidè, & accuratè expendant; cum enim ibi de Elaterio loquatur Dioscorides; Quod si in animo sit (inquit) deiectionem moliri adiecto salis duplo, καὶ σίμμετος, ὅσον χρῆσαι, Stibij

Stibij scilicet; quod colorare sufficiat ex aqua, erui magnitudine, catapotia dato. Videtur quippè tota purgatio Elaterio, & duplo salis addito accepta referenda, Stibium ad colorandum adiectum, qui medicamenta colorandi vsus apud veteres inualuisse visus: Propter ea, quæ pro vetustiorum quantumvis rudi industria ex Aristotele perstrinxi, vt criticorum, hodiernorum candoris, & ingenuæ modestiæ cōmonefacerem, velim id etiam Demosthenis præceptum memoria teneri, qui non solum eloquentia, sed & sapientia plurimum valuit; omnium facillimum est semetipsum decipere, quod enim quisq; vult, idem etiam sibi fingit, sapè autem natura rerum alia est: quod si hominum *φιλαυτία* ingenuæ admonitioni acquiescere noluerit in aurem insufurrabo illud Possidonij apud Senecam; Vnum diem hominum eruditorum plus patere, quam imperiti longissimam ætatem.

LAPIS SANGVINALIS.

LAPIDEM hunc olim CALCEOLARIO Seniori donauit Melchior Guilandinus, Academię Patauine Botanicus, & Horti medici Præfectus celeberrimus, cuius de Papyro Plinij syntagma accuratū, de Manucodiata, atq; alia breuissima opuscula

solum habemus: prægrandi opere de materia medica elaborato, atq; à me, cum etiam Patauij anno MDLXXXIII. in eius Musæo conspecto, haud sine insigni iactura caremus; lapidem describi Monardes in historia simpl. cap. xxxvj. ex noua Hispania deferri, Iaspidis genus esse varij coloris, sed obscurioris maculis, seu punctis distinctus sanguineis, ex his lapidibus quasdā Cordium formas magnas, ac paruas conficiunt, teste Monardo, valet ad fluxū sanguinis narium, mēsiū, hēmorrhoidū, vulnerū, ac oris: lapidem aqua frigida intinctum eger dextra comprimit, & subindè id facit: sic eo Indi, & nostri vtuntur. Persuasum habent Indi, imò firmissimè credūt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idq; verum esse experiētia

probatum est: Vtilis est etiā suspensus, aut alligatus eidē parti; vndē sanguis effluit, modò carnem cōtingat: vidimus nonnullos hēmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuē gestando, necnon & mēstruum fluxum sisti. Hęc illē.

DE LAPIDE EQVINO.

HOC nomine appellarim lapidem prædurū, magnitudinis effatu dignā, ouumq; exsuperantis altera parte depressum, quem Patritij Veronensis Equus per aluum eiecit, & Calceolario seniori donatum argentea corona veluti redimitū in Musæo asseruari vidimus: vt hinc Augustani Equi Bezoarticos lapides à Mynderero cōmemoratos, de quibus supra scripsimus, aliquod fidei auctoramentum adipisci non diffiteamur.

1. lib. natur. questionum cap. ult. hoc aliquo pacto videtur colligi.

Haftenus, candide Lector, gemmarum, & lapillorum, qui in hocce præstantis. Musæo asseruantur descriptionem sumus prosequuti, quantum instituti nomenclatoris ratio patiebatur. Reliquum est, vt ad alia non minùs curiosa transeamus: Verum antea te commonendum volui ad manus meas librū Apologeticum peruenisse Ludouici Columbi Florentini Viri eruditiss. & optimi Phil. & Math. quē ipsemet Auctor mihi donauit, Is præclarum Senecæ locum adducit, quo causam inquirēs, cur natura tot metallica, & gemmas lucidas, & perspicuas produxerit, inter cæteras rationes hanc profert; summum rerum Architectum. (cum Sol omnibus rebus naturalibus pulchritudine, & dignitate præstaret, voluisse nos in ijs, tamquam in læuissimis speculis, eius fieri participes dum lucem eius miraremur, quæ in proprio Solis fonte conspecta oculorum aciem perstringeret, & offuscaret: Quæ tanti Philosophi, & Romanorum veterum disertissimi sententia finem lucis lapillorum, & vsum, quæ causa solet à Physicis plurimi fieri, fatis pulchrè nobis ob oculos ponit.

DE LAPIDEIS REBUS

à Natura effigie donatis.

I vnquam aliàs ex admiratione, Lector optimè, philosophandi cupiditas aborta, mortalium ingenia fatigauit, lapidosa, & prædura hac rerum viuientium simulachra à natura edita, & efficta satis, superque potuerunt exercere: Nos breuitati simul utilitati, & oblectationi Lectorum studentes,

quædam breuiter hac de re attingemus, idque generatim, vt mox multorum huiusmodi figuratorum lapidum, aut figuratû lapidosarû quæ in locupletissimo Musæo comperiuntur, descriptionem aggrediamur.

Georgius Agricola Succum lapidescentem, tam qui extra terram est cum aqua permixtus, quam qui intra terram latet, res omnes, quibus foramina sunt eius capacia, in lapides vertere docuit: *Subdit mox, cum natura lapides Arborum similes procreet, diligenter videndum est, an corticem, & medullam aliq̃s habeât, quæ si absunt non Stipites in lapides conuersi sunt, sed natura fecit lapides Stirpium simillimos:* in fontibus, æ fluuijs, quos enumerauit lib. ij. de natura eorum, quæ effluunt ex terra, radices, stipites, ramos, cortices, fructus, flores, folia in lapides mutari, sed & chirothecas, ossa, aliasq̃ res immixtas, specula, strigiles, vestes, calciamenta illata in lapidicinâ, quæ est in Asso Troadis lapides fieri Mutianus auctor est: at quæ sub terra mutata fuerint in lapides, omnes id genus lapidum præduri esse solent, auctore Agricola, at lapides, qui ex solo succo lapidescente, vel intra terram, vel extra eam concreuerant. plerumq̃ sunt molles, & fragiles: vt ipsemet docet, quod argumento esse potest dari lapidificam vim præter illum succum, quæ præduros efficiat lapides, quæ fuit Alberti Magni doctrina perperam alibi ab Agricola exagitata: vim scilicet metallicam formantem lapides in materia ad id aptata ingenerari à vi stellarum, & loci; vt vis formans animantes inest

Lib. 7. de
nat. fossæ

Lib. 7. de
ortu, &
causis suæ
terræ.

in

*Idem in
Timæo
sentit
Plato.*

*Lib. 9. et
lib. 3.*

*Teste P.
Bellonio.*

in feminibus à vi syderum, & testium ingenita : metallicam vim duobus vti instrumentis, calore, qui misturam terræ, & humoris coquit, concretionique formam lapidis tribuat, tum frigore, quod non solum constringit humorem, vt in metallorum ortu, sed exprimit adeò, vt non remaneat in materia, nisi quantum continuationi necesse sit, propterea huiusmodi lapides calore sicco non liquefcere : in metallis enim aquea pars exuperat, in lapidibus terrea : Hæc docta Alberti sententia, & quæ doctrinam veterem sapit, verbo tenus ab Agricola carpitur, dum multis etiam se ipsum ambagibus inuoluit, vt Aristotelem Germaniæ, hominem fuisse facile agnoscamus: Ad rem redeo: Succus lapidescens, & vis metallica generatim hoc nomen fumendo vel Mineralis, vel lapidifica has rerum viuientium permutationes efficere potest ex horum Auctorum placitis: Sed obseruandum id, quod attentè nuper mecum meditabar: huiusmodi permutationes ferè in lapides tantum, non in metalla fieri; quia in his aqua dominatur, at hæc terrestriũ animalium formas in mari representauit: quod sanè fœcundissimum est elementum plura & maiora gignens animantia, quàm tellus, vt etiam Plinius noster obseruauit; eaq; terrestribus consimilia: vt etiam ad hominem vsq; marinum, gignendum, & Monachum peruenerit: Terra supererat quæ suas formas terrenis, & viuentibus similes proferret, quod in his lapideis vel primo à natura effictis, vel permutatis factum conspiciamus, quæ longè sunt marinis imperfectiora, quoniam rudis est subterranea illa materia, & effectrix causa imbecillior: Hanc igitur existimarem esse causam, cur in solos lapides fiat illa permutatio non in metallica: semper enim ferè lapideæ naturæ effigiata illæ formæ inueniuntur, vt in Musæo hoc videre est: Cogitabunt Viri eruditi, & candidi, an nostra hæc meditatio veritati, aut saltem verisimilitudini sit consentanea: Iudicia enim sunt libera, nec cuiquam obstructus ad philosophandum adytus esse debet, vt quæ ieiunè, & obscurè à maioribus tradita sunt, plenius à nobis non sine demonstrationis neruis, qui enunciationes sunt per se, de omni, & quatenus ipsum, tradantur: Cæsalpinus hac de re scri-

scripsisse visus lib. 1. cap. 2. de re metallica: Cum ait in Fodinis metallorum siue marmorum, aliorumq; saxorum nūquam viuens corpus reperiri, Et si enim aliquando in eorum casura ostrearum testa, aut cetera Conchilia reperta sint, hæc, recedente mari, & lapidescente solo, inibi derelicta in lapides concreuerunt, ubique enim, ubi nunc est Arida, aliquando affuisse Mare, testatur Aristoteles: Hoc enim modo censere, magis consonum rationi est, quam putare vim animalem intrā lapides rudimenta animalium, ac Plantarum gignere, ut quidam putant, sed de his aliàs apertius dicendum est: tum subdit demonstrationem non aspernendam: calor innatus animalium materiam leuem, & puram requirit, in qua conseruetur, ut flamma in oleo, qualis est spiritus, & sanguis, aut quid proportionem respondens, at materia metallica nutritioni est inepta, quia grauior, & crassior, nullum ergo calorem talem vel animalem vim fouere, aut retinere potest, aut ab ipsa is potest elici: Disputatiunculam hanc perficiam cum Fracastorij nostratis Viri magni (cui parem ætas nostra nullum adhuc peperit) sententiam haud valdè à Casalpini proposita discrepantem adiecero.

MAGNI FRACASTORII SENTENTIA

De proposita questione.

IORELLVS SARAYNA Iuris Consul. Ciuis noster, & de communi Patria optime meritus, qui primus Urbis Veronæ antiquitates ipso vetustatis situ obsitas, & penè oblitteratas illustrauit, & latinæ linguæ nitore non contemnendo descripsit, cum Montis nostræ Ciuitatis partem illam, in qua Fons est, qui à ferro dicitur, describeret, & speluncas, cauernas, & cuniculos in ea repertos, dum propugnacula à Dominis Venetis ædificarentur, commemorasset, subdit: Aliud etiamnum mihi subiuit miraculum: Quum eodem in Monte fodere-
tur, Spectabantur Echini lapidei, Paguri, Conchæ, Cochleæ, Ostrea, Stellaque Pisces, Auium, Rostra, & id genus alia passim multa;
Memi-

Meminerat porrò Sarayna se apud Theophrastum, & Plinium legisse ossa, & alia multa lapidescere: Pontanum quoq; scripsisse vidi lapidescere Sarni cœruleo sub fonte Alnum, Filicisq; Maniplos: non adeò mirandum esse, si illa diuturnitate temporis in lapidem concreuerint, illud maiori dignum admiratione, quo pacto hæc si viua quandoque fuere in hos Montes aut delata fuerint, aut enata. Cum igitur hac de re valde anceps esset Sarayna clarissimum Fracastorium à se lapideo Paguro egregio, & prægrandi donatum rogauit, quænam esset de hac re Philosophorum opinio. Respondit, Tres de hac quæstione esse sententias, vnâ eorum, qui putaret hos effigiatos lapides in Montes iactatos fuisse, quo tempore aquarum colluuiâ Montes superauere: quam sententiam sibi non probari professus est, tum quia aquæ, quæ montes exuperarunt non fuerunt Maria, sed inundationes è cœlo, tum quod oporteret videri Conchas, & id genus alia in verticibus Montium, aut si superexcreuisset terra, videri saltem certo solum tractu, quatum vertices Montium erant, quod certè non liquidò constat, quando erutis Montibus in quibus sunt hæc non vna solum parte appareant, sed etiam in medijs, & in imis, & vbiq;: Aliam sententiam esse dicentium in montibus esse humorem quemdam, & alicubi falsum, & varium, à quo sæpè vera animalia maritima fiunt, & quodammodò generantur, vt in Dactylis videre est, qui in medijs saxis nascuntur, & indè excauantur. Interdum non vera animalia fieri, sed quæ imitantur vera, nam quemadmodum & natura imitatur species terrestriû in Mari, ita in montibus non veras Conchas fieri viuentes, sed consimile quiddam, quod mox lapidescit ob frigiditatem circum ambientis loci, cuius signum affirmant esse, quod Conchæ quantum ad id, quod intrâ est, non planè animal referunt. Sed hanc quoque sententiam non placere sibi aiebat, quoniam lapidea hæc aut vnquam vixere, animantiaque extitere, aut non: siquidem olim vixere non iam iocatur natura, & imitatur, sed verum animal facit, quale in Mari gignitur; At verò in Montibus inter saxa esse eam vim genitricem, quæ in Mari, non satis rationi consonum videtur, præsertim in grandioribus

dioribus animalibus, quæ multa poscunt; cui rei addi & illud potest, quod si olim genita fuissent, oporteret & nunc alicubi gigni, & erui è montibus viuentia hæc animalia, quemadmodum & Daëtyli: si verò numquā vixere, sed imitationes tantum fuere verorum animalium; hoc certè contra sensum est: Eruuntur enim Conchæ non paucae, quarum pars in lapidem concreuit, pars nondum mutata est, sed veræ Conchæ rationem habet & teneritatem, & cum reliquis mollitudinem. Quare videre est illas olim veras fuisse Conchas, quod si id quod intrà est in quibusdam non planè Concham refert, causa est, quod caro quæ mollis ex se erat & contrahi nata, multa terra circumtectâ mox in lapidem coëuit: Cum hætenus magni Fracastorij sententiam recitasset Sarayna, qua aliorum Philosophorum sibi hac in re non probari placita docebat, subiecit.

Ergò se dicebat existimare hæc olim vera animantia fuisse illuc iactata à Mari, & in Mari enata: Sed hæc pendere ex maiori cognitione, Montes enim omnes à Mari factos fuisse asseuerabat, primum iactata arena in cumulos, fuisseq; olim Mare, vbi nunc Montes extant, mox eodem recedente detectos fuisse Montes, & Insulas, quod & in dies videtur fieri, quando & Aegyptus tota mari olim obruta fuerit, & in littoribus etiam Italiæ vt circa Rauennâ apparet, vbi longè abest Mare ab eo, quod olim fuerat passuum centum; Hæc Antiquarius noster Excellentissimi Fracastorij doctrina, Huius testimonium instar multorum, & classicorum nobis esse debet: cuius sanè diuinum ingenium nobis ad vnguem Hippocratem, Aristotelem, Platonem, Virgilium, Ptolemæum representasse inconfesso est apud non rudes rei litterariæ æstimatores, si quæ de re medica breuiter, & grauitè est commentatus, de re Astrologica, Philosophica multa, Dialogismos eruditissimos, & Virgiliani Carminis maiestatem spectemus: vt iam ridendum sit nonnullorum rudium, illius temporis Physicorum iudicium, qui eum in Poetica tantum, & Astronomia excelluisse dicant, adeò verissimum est, quod ille scripsit, eam esse hominum malitiam, vt nolint eundem pluribus in rebus ex-

*Mōtium
origo ex
Fracastor-
io.*

cellere, cum inuidi semper humunciones alienam virtutem, & eruditionem ex proprijs moribus, & imperitia metiantur.

PISA, ET LENTES LAPIDEÆ.

*Lib. de fi-
guris lapi-
dum cap.
7. de lytho
phytis.*

Lib. 17.

LN Musæo hæc asseruata oculata fide testari possumus, huiusmodi lapides Leguminum specie, partim coagmentati sunt ex pluribus ceu granis, & feminibus, partim etiam grana sunt singula, & separata: Hæc Gesnero teste, sua foris tunica reguntur: intus planè Legumina vera referunt, duritie summa, & ne validorum quidem dentium morsui cedente; lithosprea Græcè vocari possunt: Præclarus, & elegans est Strabonis locus ab eodem Gesnero citatus, vbi de Pyramidibus Ægypti scribit: Ex tritura lapidum, ἐκ τῆς λατύπης, acerui quidam antè Pyramides iacent, in quibus lapilli, & forma, & magnitudine Lentis reperiuntur. ψήγματα καὶ τύποι καὶ μεγέθη φακοειδῆ, quibusdam veluti Corticis particula, vt Lentis semi-decorticatæ subest, ἐνίοις δὲ καὶ ὡς ἂν πτίσμα, οἷον ἡμιλεπίσαν ὑποπρέχει: Dicunt reliquias ciborum, quibus operæ vescebantur, in lapidem induratas, quod quidem satis verisimile est, nam & apud nos collis est oblongus in campo situs, qui tophi calculis in modum Lentis plenus est, μεσὸς ψήφον φακοειδῶν: Sic Strabo.

*CORIANDRI SEMINA LAPIDEA,
ET CASEOLA.*

QCVLOS isthæc facile fallere possint, tam affabrè, & ad vnguem naturalem, & verā Coriandrorum, & Caseolorum conditionem representant, non ita dentes, & appetitum hominum valeant decipere, tametsi puerorum, & grauidarum mulierum ingluuiem possint eludere: Verum & quæ sequuntur in Musæo asseruata cernuntur.

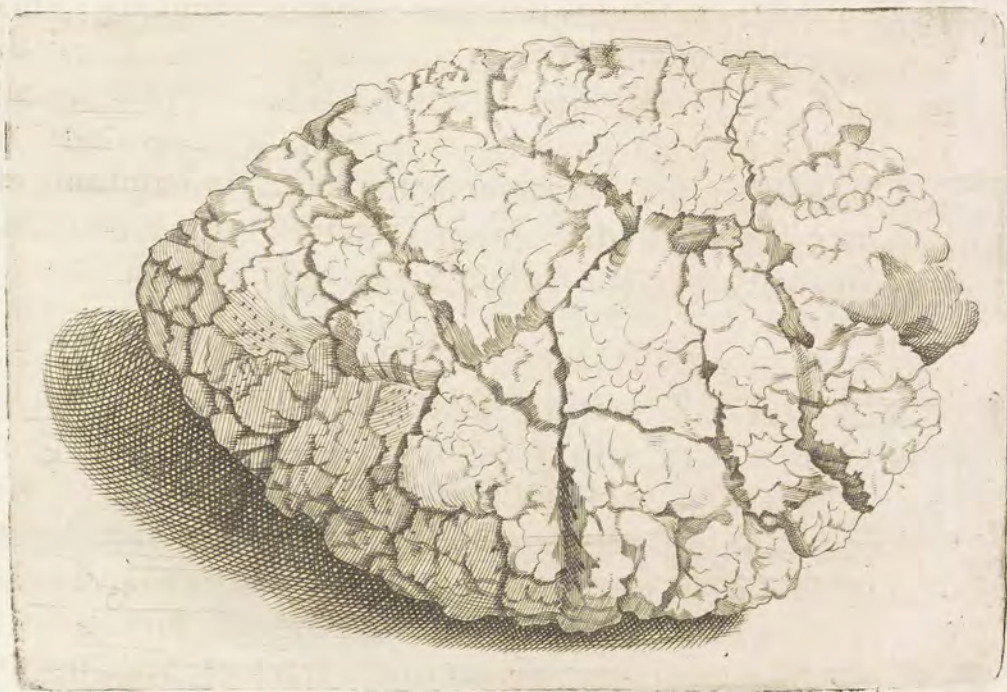
TVBE-

VBERA lapidosa, quæ pondere satis graui tantum
dignosces, à veris, & in terra pullulantibus.

AB Æ filiqua minimè vesca, veræ tamen forma persi-
milis turgentibus intus granulis prægnans.

PANIS Miliaceus, qui adeò germanum, & verum re-
fert, vt rudes pueri, & vulgus ignarum facile decipe-
retur, tametsi & talis verus panis delicatiori gulæ, &
non latranti stomacho ingratissimus sit cibus, prædulcem
ex eo Panem in campania fieri prodidit Plinius, huius figu-
guram hîc expressam damus.

PANIS ex Secale confectus, quam Farraginem etiam Plinius vocavit, Græcis, atq; alijs Latinis (excepto Plinio) rei Rusticæ Scriptoribus ferè ignota. In Panificijs rusticis, & infimæ Plebi vsurpata, Procerum mensis abdicata; aliquando tritico permixta ut Panis indè confectus diutius teneritudinem retineat: Sed Musci nostri panem lapideum esurientes magis fastidirent, quam Midas aurata fercula, & pretiosa propomata.

OSTREA nulla ex parte detruncata, vel manca, cuius testa multis laminis compacta, intus levis existit, vasculumq; Ostreae domicilium, & conceptaculum. adeò adamussim insipientibus præferens, ut, nisi esset lapis, è mari eiectam, & transmissam fatereris.

HVMANVM genu faxeum fragmentum diceris lapidosi hominis à Medusa permutati, adeò perbellè, rotulas, musculos denique omnes, & ossicula ipsius membri ostendit.

HEXAMEN, seu Vesparium canaliculis insculptum petreo scruto efformatum, durabiliore opera, & materia, quàm Vespis, seu Apibus compingitur fauus.

ECHINVS marinus faxeus, spinis vndequaq; horridus è centro in circulum discurrentibus in globum vergens, valdè viuo persimilis, qui in extrema spectabificum tergori suo lotium reddit, quo malefico caro perfusa, si quis eam ederit, stranguriæ morbum ei conciliat; vrina exinanita & carnes ritè purgatæ stillicidium lotij emendant; ita nonnulli Auctores tradunt: Sed à nostro Echino nullæ huiusmodi noxæ formidantur & tutò se contrectari permittit; cuius & expressam Iconem hîc subiicimus.

LAPIS

EAPIS solidus altior, & Turbinatior, qui Gesnero teste, ab Echini marini similitudine, cui testa exterior sit detracta, Echinites vocari potest; radij porrò ex superiori parte ad imam descendunt.

ECHINITES alter ab eodem Gesnero descriptus pugno paulò maior: crusta silicea ambitur, intùs paulò mollior, à Basi, quæ plana, & levis est aliquæ veluti caudæ lacertorum versus superiorem partem. elatæ paulatim attenuantur: Ouum anguinum Plinij videtur (vt scripsit Gesnerus) descriptum ab eo pluribus lib. xxix. cap. iij.

GINGIBERIS radicum contortarum specimen lapideum, quibus & ad discutiandos flatus, necnon ad roborandum ventriculum, nisi duritiè lapidosa essent concretæ, vti posses.

GLO-

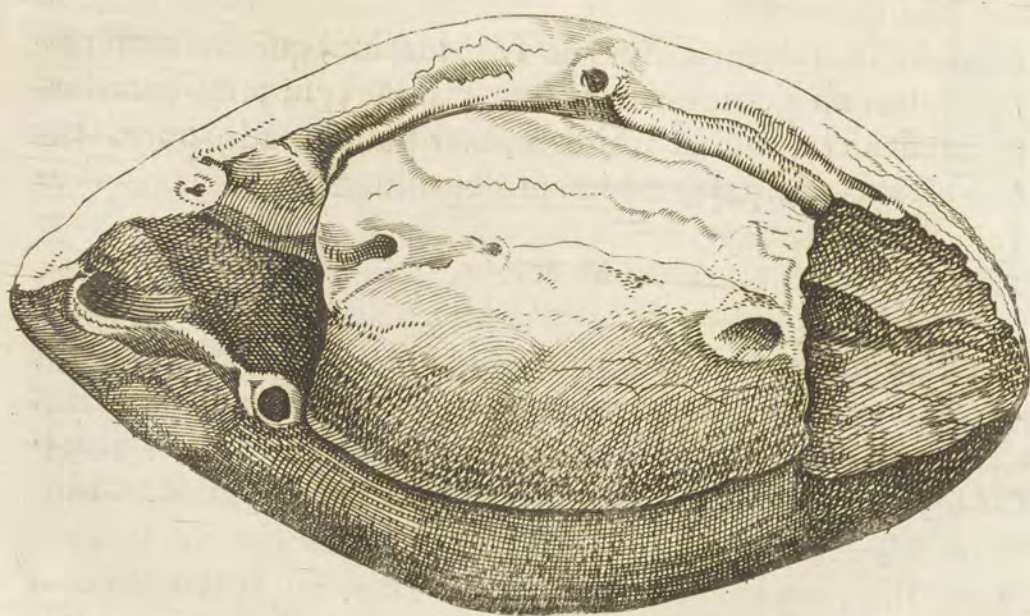

LOMVLVS Fili in lapide conspicui, manu tactilis non dissolubilis : natiuo pollice ipso deductus è colo videtur.

AOBAB lapideus, fructus illius similitudinem gerit, quo ad extinguendam sitim Aethiopes vtuntur, de quo Prosper Alpinus in lib. de Plantis Ægypti : & Carolus Clusius lib. ij. cap. primo exoticorum, quemve à Nautis, qui ex Æthiopia redierant, redemptum Londino ad ipsum miserat Iacobus Garetus. Caue tamen ne tam viua deceptus similitudine ori admoucas, & dentibus noxam inferas : lapidei Baobab hic expressam figuram damus.

CORNV

ORN V saxeum Acheloi, aut Cornigeri Ammonis dici posset, nisi Hircinum esset.

ORN V Ceruinum lapideum, quod colore, & forma exactè naturalem refert (cui non inefficax ad infringenda venena vis) ramosum, nodosumq;

TELLA Piscis in suos dispartita radios, sic lufitante natura non sine admiratione lapidea conspicitur.

ORN V Ammonis inter Sacratissimas Æthiopiæ Gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina somnia repræsentare;

Hæc ex Plinio nostro Gesnerus, qui subdit videri Plinium Gemmas putasse, qui lapides sunt: est autem veluti Cornu Arietis in se reuolutum: Agricola lib. v. de natura fossilium hæc habet: Similiter Cornu Ammonis, & alij lapides armantur: sed eorum arma ex auro, vel orichalco polito plerumq; videntur esse facta: Tale præcisè cornu in Musæo conspicitur: eius porro exactam, & accuratam descriptionem legat quisquis talium est perstudiosus in Musæo Neapolitano Italicè scripto: neminè enim suorum laborum laude defraudatum volumus.

AVTILVS lapideus, quem secundam Nautilis Conchæ speciem ab Aristotele traditam esse putat Petrus Bellonius talium rerum diligens vestigator, ad vasa ditioribus abacis accommoda conficienda in magno pretio artifices habere solent,

Porcellanam vocant: Huius amplitudo cum prima speciei naturali conuenit, eodem Bellonio teste: sed paulò magis est crassus, prior præterea pectuncu'orum more striatus est; hic omninò glaber parte interna infinita habens interstitia, vndecunq; nitidior, ac mira colorum varietate splendens
subin-

subindè circumagentibus se in purpuram, candoremq; maculis : sic Bellonius, quasi dedita opera Musæi nostri Nautilum describens, cuius hîc effigiem typis æneis expressam cernes,

*Lib. de
Therm.
aquis c.
8. de Bal-
neo Ran-
colani a-
pud Sen-
nensem
Vibem.*

ARBORVM varia fragmenta, & fructus lapidosi, quæ cuius mirificam admirationem parere possint, An ex eorum numero, ac genere, quæ Fallopius vir clarissimus docuit in flumen succo lapidescente præditum decedentia ex proximis virgultis in lapides mox extracta concreescere?

PISTACHIA lapidea in Naturæ Theatro, & magni apparatus mundano conuiuio admittenda, & suspicienda: sed humano palato longè iniucunda.

ARIETIS

ARIETIS caput integrum à Natura in Petram elaboratum, cornibus fronte, auribus, maxillis, & mento barbato, vel Hammoni Ioui inuidendum.

PES hominis integer in lapidem conuersus, vt nisi lynceis oculis omnia dispicias, ex humana compage decerptum esse suspiceris.

VNGVS lapideus; Boletum fortè, qualem Imperator edit Claudius, existimaueris; non sanè qui suffocatione amplius perimat, sed *perdant*, & duratione conspicuum: cuius hîc figuram damus.

GLOSSOPETRA G fneri, de qua ille Auctor hæc habet: aliqui lamiarum dentes, Cardanus Glottidas vocat; Glossopetra nigricans (inquit Agricola.) Germanis Natricum lingua dicitur, cui similis non
Hhh est,

Cap. 14.

Lib. 6. de
nat. fossil.

est, sed magis linguæ Pici: reperitur in terra aluminosa: sic ille: apud nos non nigro, sed albicante in roseo ferè colore, & splendido reperiuntur hi lapides saxi interdum inclusi: Veni no præsente sudare in mensa creduntur, sed facile ad vaporem alij quoq; leues, & præduri lapides sudant: hæc prudenter Gesnerus.

BVCARDIAM à Bubulo Corde nominatam docet Agricola lib. vj. de natura fossilium: & hanc optimè descripsit Italicè Neapolitani descriptor Musæi, vt non sit in alienis recitandis intemperanter otio abutendum, cum recens editus liber passim præ manibus habeatur.

*Mercurius
alis lib. 6
var. lect.
cap. 28.*

ADMONET me locus hic, dum de Genu, & Pede humanis loqueremur, vt difficultatem, quam in Adversarijs meis adnotatam reperi, in medium afferam, vt amena, ac utili hac varietate defatigatum his lapidosis perlustrandis Lectoris animum aliqua ex parte recreemus. Admirantur multi; quid in mentem venerit D. Augustino primo de mirabilibus Sacræ Scripturæ, vt putaret, & disertis verbis assereret, Conuersionem Vxoris Loth in Salis statuam fuisse ex parte miraculum, ex alia parte rem secundum naturam, quasi Salis succus humano corpori sit insitus, sed etiam subdit D. Augustinus à potente rerum Governatore Salis portionem, quæ in abditis corporis partibus inerat, in corporis ambitumeductam, quasi corporis moles Vxoris Loth saxeam duritiem ex Salis siccitate contraxerit. Porro ex lachrymis pituita, ex Tussi expresso sputo probat ille Auctor Salis naturam in recondito naturæ sinu latere: Hæc sententia fauere videtur Paracelso, qui corpora nostra ex Sale, Mercurio, & Sulphure conflata putauit, cuius iam explosa est ab omnibus rectè sentientibus opinio: Ratio est satis valida, quia ab iisdem alimur, ex quibus constamus, ex Sale nemo alitur cum sit condimentum, non alimentum, cuius natura in temperie, & moderatione primarum qualitatum

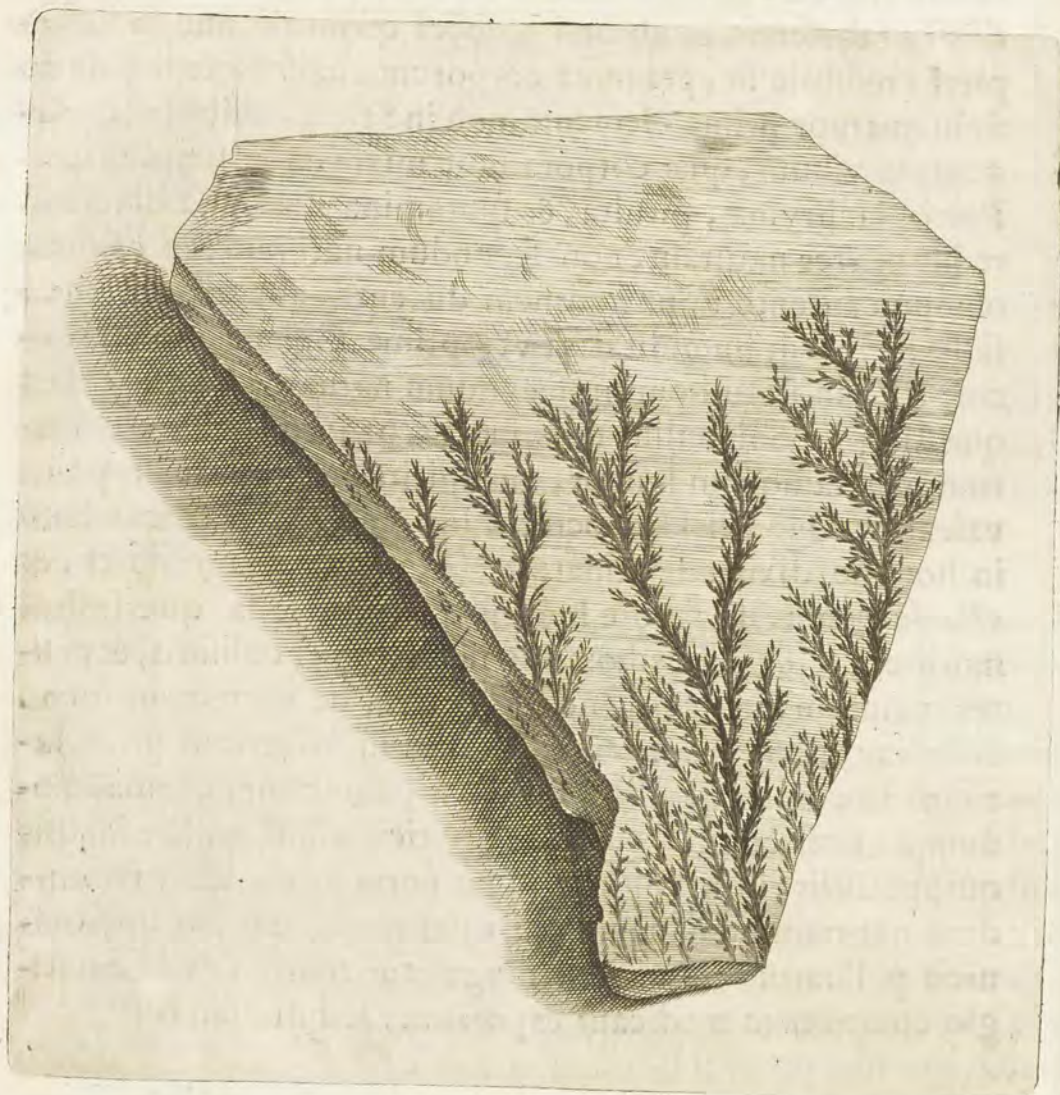

ratum fita est: at Salis natura calida, sicca, exurens, vt potius ea tabescere, & absumi corpora, quàm ali. augeri, & repleri credibile sit, præterea corporum analysi & dissolutio fit in quatuor prima elementa, non in Salem, Sulphur, & Argentum viuum, quæ corpora sunt mixta, non simplicia. Porro lachrymæ, pituita, & sputamina illa falsa dixerim reddi præter naturam, non secundum naturam, ex calore nempe exurente in putredinem ducente, aut permissione falsæ, serosæq; humiditatis, vt optime Galenus noster docuit: Vt in statu hominis secundum naturam, in quo debet quæstio proponi, nullus talis succus, neq; tamquam elementum, nec tamquam humor, aut spiritus, aut flatus reperiri valeat. Quod si Hippocrates lib. de veteri Medicamento in homine dixit esse, amarum, salsum, acerbum, dulce, & alia sexcenta, de sapore hoc est qualitate falsa, quæ in humoribus, & carnibus hominis intemperati consistit, & præter naturam, id accipiendum est, vel de excrementorum falsedine, non de salis essentia, quæ in visceribus prius latitans in corporis ambitum postea effundatur, quemadmodum de ictericis, & leucophlegmaticis afferri potest: in illis quippe Bilis, in his pituita in corporis superficiem redundans naturam humanam veluti deformat quocirca ne omnino polluatursanguis, & stranguletur natiuus calor, euestigio curationem medicam exposcunt: sed his satis.

 ONCHYLIA, siue Conchæ lapideæ, quæ ad viuum naturales exprimunt, læui superficie donatæ.

 APIS naturæ artificiosa cœlatura in figuram Abrotoni Plantæ effectus, ita caules, ramuli, foliola, cortex, & nerui venæ (has vocat Theophrastus) eius stirpis exprimuntur: propterea hîc etiam eius iconem subiicimus.

LAPIS naturæ vi affabrè efformatus in figuram, & Typum Nemoris, vt hinc clarè perspicias maiora etiam audere Naturam, dum è rebus simplicibus ad compositas ex pluribus operosè coagmentatas progreditur.

MITVLVS in lapidem conuersus: Concharum genus est, teste Leuino Lemnio Medico Zirizæo lib. iij. cap. vij. de occultis naturæ miraculus, quo littora, oræq; maritimæ apud Zelandos scatent: illius deco-

decoctum affluentiori liquamine curari docet morbum grādinis, quo fues corripuntur, quive corpus eorum fedissima labe contaminat, dum caro, & partes internæ candidis ramentis, veluti grandine, perfunduntur. De Mitulis copiosè scripsit Hermolaus Barbarus lib. ij. Corrolarij non procul ab initio.

V R A T A Lapidea, quæ tamen maris Mediterranei auratam repræsentat, non massiliensium, à fulvis supercilijs *χρυσίπους* Oppiano nuncupata in Dentalis longitudinem, & latitudinem excrescit. Pinnam gerit in tergore continuam, quatuor, & viginti Aristis munitam, quarum duodecim anteriores in mucronem desinunt, reliquum pinnae obtusum est: reliqua lege apud Petrum Bellonium, qui huiusmodi piscem viuum adamussim delineans, & Musæi lapideum præclare expressisse visus est.

*Lib. i. de
aquatilibus.*

ANGVILLA lapidosa natiuam referens, cuius serpentina species est, vulgò persuasum nullam ijs esse sexus distinctionem, non coire, non oua parere, meatus semini, aut vulvæ accommodatos nulla recisa præfert, tradunt porrò peritiores conuolutis simul anguillis, attritu corporum mutuo, mucorem in limum destillare, atque hoc pacto gigni.

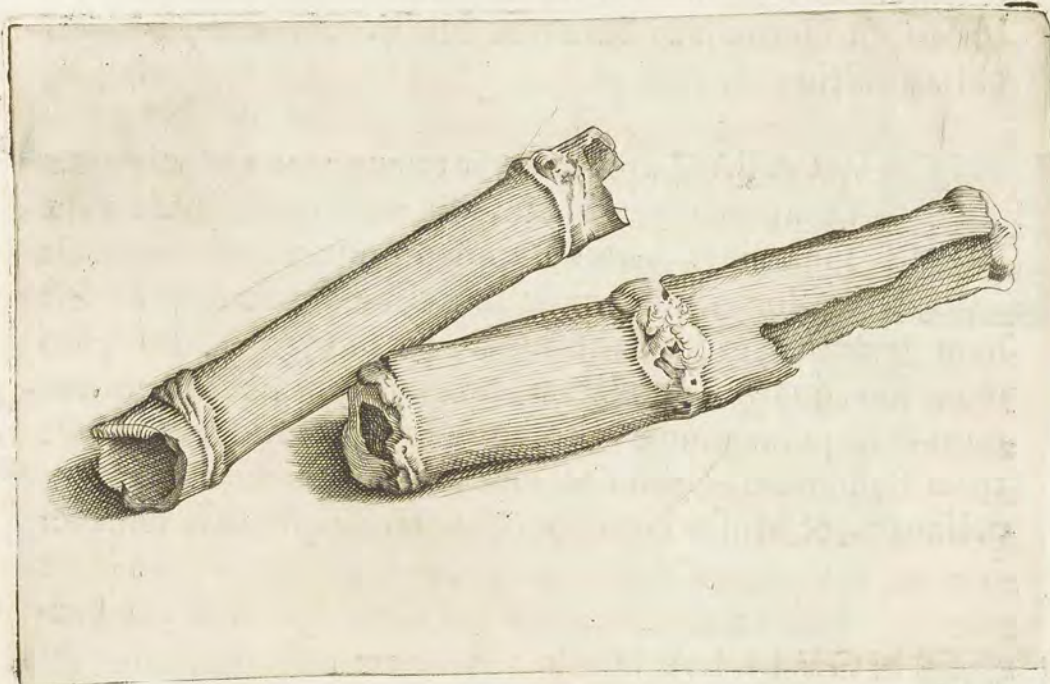
*oppianus
lib. i.*

OENICVLI caules lapidosi, Marathrum etiam vocant: optimè Brugerinus lib. viij. cap. xx viij. Seplassæ, ac Salgamarij ait, plurima cum Fœniculo reponunt, semen hyeme vicem sacchari implet, antè cuncta tamen celebratur, quod oculorum vis eo conservatur, & caligo discutitur: Radices calculosis renibus, vesicæq; suppetias ferunt: Galenus suos uti, ut opsono, & etiam condimento docet: verum nos hic lapidosa tractamus: earum ergo Caulium hanc figuram damus.

STROM-

TROMBITES varij in Spiram reuoluti, & in acutum desinentes, qui tamen non multum longi, sed breues existunt.

LAPIDOSORVM Lignorum Frustra Musæum intuentibus præsefert, quæ verè dixeris ex succo lapidescente concreta: vel donata corticibus, vel eorundem expertia: pulchrè docet Fallopius herbas illas Iuncum, Cyperum, alias Canalicum Rancolani non posse succum illum lapidescentem pro alimento attrahere, quin simul aquam attrahant, idcirco in aqua non lapidescere, quoniam ea erat impedimento: Ex Canalicibus extractæ, & in terram proiectæ, & exsiccata lapidescunt.

FRV8-

RVSTRA maiora ramorum maiorum Arborum lapidosorum, quæ omnibus, Musæum ingredientibus magnam incutiunt admirationem, ac stuporem: primo enim ad spectu lignea videntur; penitiùs aduentibus, & contrectantibus illicò ex pondere, & duritiæ produntur lapidea: an ex succo lapidescente intrà terram, vel in aquis latente lapideam hanc duritiem sint nacta dispiciat, & pensitet secum eruditus Lector: ex terreo potiùs succo ego putarim, quoniam in eo maiorem actionem ex terræ siccitate inesse verisimile est; Lapidem verò ex terreis partibus humidiores exuperantibus oriri, inconfesso est apud Aristotelem, & Peripateticos, quinimmò & magnus Plato hoc in Timæo præclare docet, cum terræ speciem per aquam emergentem hoc modò fieri lapidem docet, dum congelata aqua, quando in commixtione deficit, in aëris speciem transit: Terram denique ab Aëre indissolubiliter cum Aqua coactam lapides concreare, quibus verbis clarè ostendit Plato ex maiori terræ portione, quam aquæ procreari lapides.

*vide ibid.
Coment.
Sebastiani Foxij.*

ERPENS in lapidem versus, & fortè fortuna à carpenti præproprio cursu in duas partes sectus: res profectò conspectu pulchra, & admirabilis: à quo tamè nō fuit is miserabilis exitus expectandus, de quo Scaliger exerc. C C haud procul Dertona nimirum Palauicinum quendam, qui esset in Venatione, & Hispanica lancea Serpentem interfecisset, eum, eiusque Equum morte deletos: Nos lapidei nostri Iconem hîc expressam ponemus.

RHOM.

Exercit
226.

RHOMBVS lapideus quem Piscem esse constat à Gallis Latina voce non visitata Turbots vocatur, sic enim figuram vocamus Mathematicam (inquit doctissimus Scaliger) quadrangulam per dimetientem productiorem; Rhombi, & Scombri ex Oceano Britanico ingenti magnitudine aduehuntur: In Adriatico Mari vterque parvus, at cur maiores ab Adriatico, & Mediterra-
Britan-

neo Squatinæ, quàm ab Oceano? cur Aurata in Oceano Britannico nulla? salmo in Mediterraneo nullus? Meditare aliquid, erudite Lector, dum animi causa non piget à lapideis ad animatos, & naturales Rhombos, & prædictos pisces mentem tantisper traducere. *ῥῶμβος* Rhombum Romanos vocare Athenæus est Auctor: Plinius etiam Rhombo tribuit, quæ Aristoteles psetta, vt quod arena se obruat, & pisces alliciat: Gaza *ῥῶμβος* passerem apud Aristotelem interpretatur non Rhombum, Plinius Rhombum, & passerem facit diuersos: Galenus etiam noster in lib. de alimentis: Horatius pariter lib. serm. ij. Cæterum Galenus Rhombos, ac Citharos in patinis coctos vehementer damnat, Brugerino etiam teste, quia sunt insignis cruditatis causæ. in lautioribus conuiujs fuisse eum piscem perfamiliarē Marcialis lib. iij. in Ligurinum satis ostendit, cum iocans ait.

Nolo mihi ponas Rhombum, nullumq; bilibrem,

Non volo Boletos, Ostrea nolo, tace,

& lib. xij.

Quamuis lata gerat Patella Rhombum,

Rhombus latior est tamen Patella.

Est enim amplissimus Piscis, & in littore Adriatico mirandum Rhombum decantauit Ouidius,

LAPIS in figuram Simiæ naturaliter effectus, qui fanè an maiorem intuenti admirationem allaturus videatur, quàm ea naturalis, & viuens Simia, de qua magnus Scaliger scribit exerc. c c xij. satis ancepsum, ait enim Marem, ac fœminam Simiam cum prole vidimus: Filiolus, si quid videretur desiderare, manu, pugnoq; fœminā à marito tamquam malæ tractationis ream, etiam addita vultus acerbitate, castigari: nempè supercilio rictu, murmure, irati patris, atq; reprehensoris mariti animum præferre: aut Cynocephalus ille Simiarum species, de quo paulo post idem Scaliger: In Aula Regis vnus fuit, qui diù bipes deambulabat, amictus sagulo militari, ensiculo accinctus: in sella iussus continuit sese pernox, aut perdius pu-

blico spectaculo: itaut non deessent, qui homuncionem putarent verum: Tuum (optimè Lector) iudicium esto hac de re: Addam quod Cardanus lib. xviii. de mirab. tradit vulgatum esse cor Simiæ prohibere pulsus cordis, curare comitiales, augere audaciam, & intellectum: quid mirum? cum similia à similibus iuventur: idem cor dormienti suppositum feras per somnum ostendit. Verum hoc à superstitiosis Haustum Auctoribus, quorum plures præ manibus habuit Cardanus, vt rara quædam, & non vulgaria, Lectori harum nugarum non incurioso per summam ostentationem obtruderet: Nos ad nostrorum lapidum pensum redeamus.

LAPIDES diuersi variorum Conchyliorum formæ delineati, quæ ex materia pingui, & lenta conclusus calor efficere videtur, vt murices, & musculos, teste Agricola lib. iv. de ortu, & occasu subterraneorum:

*Lib. 10.
subt.*

Ostrea Conchylia, & Corallium obdurant (inquit Cardanus) quamuis Coralliū dum sub aquis latitat, molle sit, quod de Rancolani plantis superius ex Fallopio perstrinximus: Quærit Cardanus cur obdurant Conchylia, non Algæ, quæ & ipsa in mari nascitur: Respondet Algam crescere, ob id maris fluctibus resistere non posse, idcirco tenuem à natura procreatam, vt maris impetum obsequens effugiat, & deuitet, Conchylia, & Ostrea in imo manent, & crassa ab initio creantur; Dicerem ego (si per Auctoris illius subtilitates liceat) quæstionem esse vanissimam alioquin & quæsitum dignum fuerit cur Perca aurata mollior, cetacea grauiora, & crassiora: in propriam cuiusque formam hæc referenda, quam primò res sortitæ comparem materiam necessario simul adfiscunt.

*Lib. 20.
cap. 21.*

LAPIDES Lampetrarum, & Hirundinum formam referentes: Lampetra torfit ingenia illustrium virorum (ait Brugerinus) dum quid apud Antiquos sit, inuestigant, nec è mustellino genere esse, cum quinas hoc ex

vtra-

utraque parte branchias habet, Lampetra septenas: nec Murrhænam, nam branchijs integris carere Aristoteles; omnino Plinius asseruit, Lampetra branchias utrinque æquè partitas habet. Rondoletius Oppiani Echeneim esse scriptum reliquit, & dici posse *Βδέλλα* Strabonis, non Hirundinem, ut vertit interpres, cur *Βραγχία κατατετριμένη* addat Strabo branchias scilicet perforatas, ambigit Brugerynus cum semper natura branchiarum sit aperta, & perforata, sed profecto omnem eximet scrupulum *αυτοψία* ipsa & rei diligens inspectio. Hirudo quot noxas humano generi afferat Dioscorides aperte docet: floridi, & viui sanguinis excreationes ex Græcis scriptoribus addit Marcellus reliquis signis à *Lib. 6. cap. 32.* Dioscoride positis, Nicander in Alexipharmacis hæc de Hirundine habet.

*Si quisquam multum sitiens è flumine vultu,
Ceu Taurus prono, liquidas potauerit undas
Seponens manibus sordes, algamq; natantem
Illius in fauces accedens impete magno
Longa fame crepitans, quæ sanguine gaudet hirudo,
In labra cum potu, post ventrem fertur in altum.*

Sed enim Græca Nicandri vertit Io. Gorraeus Parisiensis vir doctissimus: frigidæ aquæ sensu ore contentæ prosiliunt faucibus hærentes, quoniam illius aquæ appetentes ad eam festinant. Si eruditus Lector, qui etiam Medicinæ nostræ det operam, vel eius sit perstudiosus vberiore notitiâ *τὴς Βδέλλας* habere voluerit is adeat lib. ij. c. ij. variarum obseru. Marfilij Cagnati nostratis, qui locum Hippocratis lib. ij. Prædictionum, & Galeni lib. de locis affect. iv. cap. v. & Cornelij Celsi lib. ij. cap. vj. præclare, & diligenter examinat, ut in lapidea nostri Musæi Bdella non sint exquirenda.

Πλείω πάρεργα τῶν ἔργων.

LA M verò nec Arborum folia lapidosa in nostro desunt Musæo, vel potius in lapidibus efficta, & veluti delineata, quæ non dixerim naturalibus oculorum iudicio consimilia, cum viriditas desit, quæ stirpium,

& arborum folijs est genuina : quamquam frustra esse Cardani Problema magna obseruationis subtilitate contendit Scaliger superioris æui Vir vnicus, quo quærebat ille cur floribus non vnus color, veluti folijs : in folijs (ait Scaliger) est luteus color, sanguineus, cæruleus, candidus : Betis, Atriplicibus, Bistortæ, Asaro, Cyclamino, Cardo argentato, Argentariæ Coronariæ, Aro, Serpentariæ ; lege quæso, Lector candide, Exercit. c LXXVI. Scal. vt tædium diuturnum Calceolarij Musæi perlegendi erudita, & iucunda lectione lenias.

ARIII lapides variorum Piscium figura veluti insculpti, & efficti, quos in Vicentino agro superioribus annis effossos Michael Angelus Angelicus honestissimus, & ornatissimus Vicetiæ Pharmacopæus Francisco Iuniori Calceolario pro vetere amicitia donauit, quorum hîc figuram, cum sint propter varietatem admirabiles, & amici benignitatem non aspernandi, libenter expressam subiicimus.

CATE.

CETERVM alij etiam lapides in Musæo asseruantur, qui variorum piscium effigies repræsentant; Huiusmodi lapidem, ait Gesnerus, cap. xiv. de figuris lapidum Eislebianum vocat Agricola, & imagines exprimere scribit piscium Lucij, Percæ, Passeris marini, quales ferè, quisquis hæc legis, in Musæo, si cuncta ritè perlustraueris, esse deprehendes.

TVRBOTVM Gallicè vocatum: Rhombum scilicet à turbinata corporis forma appellatum pro turbinato dicere Galli visi sunt, ait Petrus Bellonius libro primo de Aquatilibus; Caput illius multis spinosis ossibus refertum, tantæ inter se varietatis, vt omnia fabrilia instrumenta in se continere credatur: maximum ex Oceano adferri idem Auctor docet, tantæ molis, & carnis, quam delicatam habet, vt quadraginta librarum pondus excedat. Sed quid ego? ad cupedias, & gulæ irritamenta, lectorem allicio? cum solum profectò Archetypum breuissimè describere mihi constitutum fuerit, vt expeditius lapidosi Rhombi figura perciperetur, quam enucleatius explicatam lib. citato Bellonij comperies.

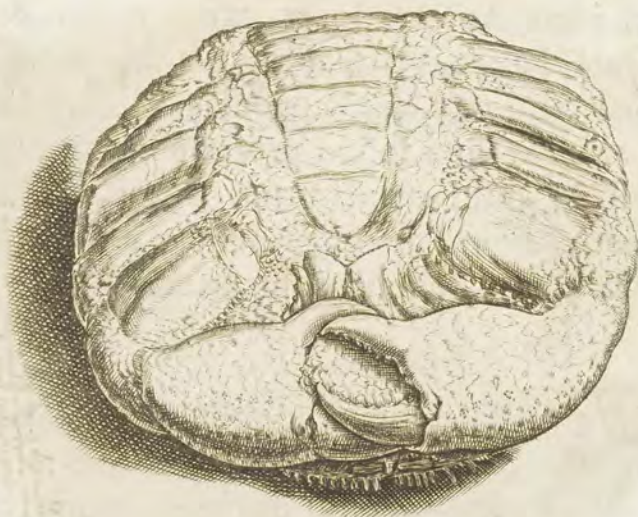
ARBORVM folia simul connexa, & veluti agglutinata, quæ figura, & venulis, neruisque naturalibus optimè responderent, nisi durities, pondus, & viriditatis carentia obstarent, cum sint omnia lapidosa.

PAGVRVS Venetus Granciporro vocatus, respuit læues tractus, asperas cautes incolit quas æstus maris influxu, ac reciprocatione siccas relinquit, vbi torpescit mare in arido relictus, præ metu crura contrahit, & torpentis modò immobilis quiescit, vt observat Bellonius lib. ij. de Aquatilibus. Adolescit in Caluæ humanæ

humanæ magnitudinem, sed non ita orbiculatus euadit, in eius ore tot comperies naturę secreta, tot adstantes appendices, tot pelliculas, vt coactus incredibile naturę artificium necesse sit, fatearis: carnis, & coctionis durioris Galenus esse docet, sed de musculis id potiùs, quàm de Muti, qua potissimum parte constat (ea autem est eius Epar) intelligendum putat Bellonius; Sethus falsi succi esse, & ventrem sistere scripsit: Sed, vt cumq; isthæc sese habeant, lapidosum, figura proposita, damus, à quo nihil detrimenti ventri tuo metuere potes, optimè Lector.

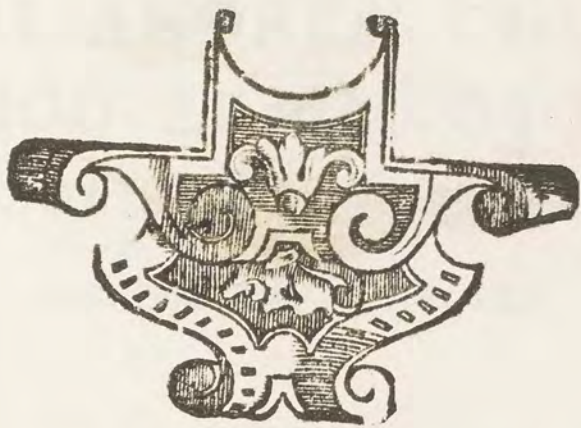
CONCHLEÆ, Conchulæ, Chamæ, & id genus alia maris eiectionamenta, veluti plures ferculorum missus, pulchra naturæ largitate, ad curiosas mentes oblectandas apponuntur, verùm hæc potius Bellaria leuiora, quam solidi, & alentes mensium cibi.

Consultò

Consultò prætermittimus complures alias, & diuerſas formas in lapidis duritiem concretas, ne minuta puſillarum rerum commemoratione defatigatum lectorum animum vel obruamus, vel inepto labore tædio afficiamus : ſatis fuerit res magis conſpicuas, & inſignes breui deſcriptione (multis ex iſdem etiam figuris expreſſis) digito veluti commoſtraſſe. Finis Tertix huic Muſæi deſcripti Sectioni bonis auibus imponetur, ſi Lectorem pium, & eruditum exorabimus, vt cum Platone in Timæo, & alibi à naturalibus ad diuina, à generatione ad ea, quæ ſemper ſunt, cogitationem traducat: Senecæ memorabile præceptum ſemper in ore, in corde, in tota vitæ ratione gerat, & tueatur. Sic viue cum Hominibus, tamquam Deus videat, ſic loquere cum Deo, tamquam homines audiant.

Sectionis Tertix Finis.

SECTIO QVARTA
MVSÆI CALCEOLARIÏ.
IN QVA DE CORPORIBVS
METALLICIS CVIVS-
CVNQVE GENERIS
PERTRACTATVR.
EODEM ANDREA CHIOCCO
MEDICO, ET PHILOSOPHO
EX COLLEGIO VERONENSI
Auctore, vel Scriptore.

LIBRIS QUARTIS

SECTIO QVARTA

MUSEI CALCOPHAGI

IN OVA DE CORPORIBUS

METALLICIS CIVIS

CONVEGNERIS

PERTRACTATVR

EODEM ANDREA CHIOCCIO

MEDICO ET PHILOSOPO

BR COLLECIO VERONENSIS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

AVGVSTVS

S E C T I O Q V A R T A.

ETVS quæstio est, iam vsquè à primis Philosophiæ ducta incunabulis, & multis contentionibus apud veteres agitata: Vtra, alteri anteferenda sit ex ijs Philosophiæ partibus, quorum vna ad cognitionem, & contemplationem pertinet, quam Græci θεωρητικὴν, altera ad actionem, quam πρακτικὴν appellant: lib. vj. Ethicorum Sapientiam prudentia facit superiorem Aristoteles, quod lib. Eth. etiam x. & vij. Politic. non obscurè confirmat idem Philosophus: demonstratio huiusce rei necessaria est, quoniam Prudentia ad actionem refertur, & omnis actio ad finem aliquem necessariò dirigitur: at cognitio omnis, & rerum exacta contemplatio per se ipsa expetitur, neque aliò spectat, ipsa suis pollens opibus, nihil alterius indiga, maius ergo quid, & sublimius est ipsa veritatis cognitio, & contemplatio: Præterea sapientes eos nominavit Antiquitas, qui abdita quædam, & à vulgi captu seclusa perquirerent, vt Thalem Milesium, Anaxagoram, Democritum, qui verè philosophari dicebantur, immo admiratio ipsa, quam causam, & originem philosophandi statuit summus philosophus, ad hanc philosophiæ contemplatricis partem spectat: Definitos enim syderum cursus, & quæ in sublimi fiunt, & statas anni temporum varietates, lapidū, metallorum procreationis animalium rationem admirantes homines ingeniosi, quæ causæ vnumquodq; horum efficerent, curiosè peruestigare cepērunt: At Socrates Platonis magister, eo tamquam adagio vtens,

quæ sopra nos essent, nihil ad nos attinere, Philosophiam, à rebus occultis, & in naturæ sinu latentibus ad vitæ communis institutionem, & mores ritè conformandos traduxit, de virtutibus, ac vitijs, bonis, & malis rebus frequentius disputabat, vt lib. primo de dictis, & factis Socratis Xenophon docet. Vno Homérico versu totius philosophiæ summam contineri dictitans,

Ὅτι τοῖς ἐν μεγάροις κακὸν τ' ἀγαθὸν τε τέτυκται,

quod verterim,

Scire quod in domibus prauis, rectiq; geratur :

Sed profectò si diuino Platoni habenda fides in Ideis, & summi boni Dei .s. Optimi Maximi, & primæ mentis vbi effulgent Idææ, rationibus, & attributis contemplandis, & declarandis multus fuit Socrates: qui etiam in primo Alciabiade docet Magiam Zoroastri nihil aliud sibi videri, nisi diuinarum scientiam, atque cultum, quibus imbuantur Persarum Filij, vt ad Mundanæ Reipub. exemplar suam & ipsi Rempubl. condiscant administrare, vt Platonici docent, & in lib. de Repub. summi boni Disciplinam summū esse exemplar, ad cuius normam, & interior animi nostri Respubl. & exterior regantur, ex quibus liquet Socratem primas quidem partes practicæ philosophiæ dedisse, sed ea lege, si rerum diuinarum notitia sit subnixæ, quæ semper eodem modo sint, non quæ in generatione sint positæ, vt naturalia omnia: quocircà & alibi etiam ex sapientia oriri prudentiā difertè docuit. Impudenter ergò, ac malitiosè aduersus Socratem in Nebulis Aristophanes magnus inter Comicos Nebulo est debacchatus; Xenophon etiam occulta in Platonem inuidia, Socratem à rebus diuinis cognoscendis abhorruisse memoriæ prodidit. Rei enim veritas est, Socratem rerum naturalium scientiam, tamquam incertissimarum magna ex parte auersatum: doctrinam de eo, quod semper idem est, amplexum; & ceteris scientijs omnibus anteposuisse, vt Plato, cui magis credendum est, plenissimam hac de re fidem facit in Parmenide, Philēbo, Dialogis de Repub. & Timæo, atque alibi; In Timæo sanè ipso Socratem oblectatum

statum causarum rerum naturalium inuestigatione obseruamus, lapidum nimirum, metallorum, & cæterorum fossilium explicatione, & eorum, quæ in sublimi fiunt, tum partum simularium, & dissimularium exactissima enucleatione.

Verum enimuerò ex eodem Timæo aurea illa verba, & Socratici Platonis doctrina digna memoriæ mandanda, ut nos à reprehensione D. Augustini tueri possimus, quam ad me perscripsit Reuerendissimus Episcopus Verulanus Hieronymus Astræus diuinæ, & humanæ sapientiæ consultissimus: Haud nimirum laude dignum esse sese in naturæ lapidum contemplatione immergere, cum multo digniora habeamus, quibus contemplandis mentem exercere, & ad sublimiora extollere valeamus: Aurea Platonis verba sunt.

Quod si quis remittendi studij gratia, rationibus eorum, quæ semper sunt, intermissis considerauerit verisimiles de generatione, probationes, atque eiusmodi consideratione sine pœnitentiæ accessione delectetur moderatum in vita, prudentemq; ludum consequetur; Suprà enim dixerat Plato cætera generis eiusdem hoc est phycas res verisimilibus rationibus assequi haudquaquæ laboriosum esse; ex quo patet Socratem, Timæum, & Platonem hanc ex verisimilibus doctrinam minimè quidem omninò respuisse, aut auersatos esse, sed eorum, quæ semper sunt, rationes, & diuinarum, & à materia fæce secretarum naturarum, & formarum intelligentiam, & contemplationem cæteris omnibus anteposuisse, Xenophontem esse deceptum, aut voluntariè mentitum cum à rerum diuinarum scientia alienum fuisse Socratem voluit persuadere; hoc ex Conuicijs Aristophanis intelligimus, numquam enim ipsum *aspolatâr*, & per nubes formas quasdam diuinas contemplatum obiecisset, nisi huic studio ipsum deditû constans tunc Fama extitisset: Nos igitur in Tertia Sectione lapidum Musæi, atque aliorum consimilium descriptione absoluta moderatum, & prudentem ludum consequuti, adhuc oblectandi animi gratia eundem ludum repetentes in describendis cuiuscumque generis metallicis corporibus, quæ in locuplate hoc naturæ penû conduntur (prætermisissis tantisper

gra-

gravioribus, & magis ferijs disputationibus) versabimur; Illud interim Lectorem beneuolum commonentes, vt hisce etiam in rebus terrenis, & mutis sapientiam, potentiam, & bonitatem summi Conditoris veneretur; illius eximij præcepti memor, quod à Porphyrio in ij. de Abſtinentia animatorum traditum eſt, Colamus (inquit) Deum ſilentio puro, religione, puris, verisq̃ue de eo opinionibus, aſſimilariq̃ue ei, atq̃ue coniungi conemur, vitæq̃ue noſtræ ſanctimoniam pro ſacrificio offerre, idq̃ue Deo ſacrum accommodare.

AVRI MINERÆ.

N hoc rerum naturalium Theſauro oſtenduntur Auri Mineræ tres: vna ex Pannonia, cui argentum ineſſe color candidus veluti argenteus, quo fulget demoſtrat, λευκόν, græci appellant, argentofum Latini, cui ineſt argentum ex candido colore, vt docet Agricola lib. viij. de natura foſſilium: ſic ἀργυρον

ignem non expertum aurum vocant; quod verò vſque eò coquitur, dum argentum omne ab eo fuerit ſeparatum, ἀργυρον: hanc Mineram FRANCISCO CALCEOLARIO Seniori donauit Petrus Andr. Matthæolus, cum quo ei multa ſemper neceſſitudo, & familiaritas interceſſit, quin & Veronam ſæpè ſe conferebat Mattheolus, vt vna in Montem Baldum ad luſtrandas, & perueſtigandas plantas concederent.

ALTERA Minera in lapide ſubcinerei coloris ſatis graui cum Argento expullulans ex Boemiæ Fodinis allata.

TERTIA Auri Minera ex lapide ſubrubei coloris fluens, cui cuprum inſito colore emicans adnatum viſitur ex eiſdem Fodinis.

Quæ

QVÆ de Auro doctè scripsit Agricola pluribus in locis, sed potissimum lib. viij. de natura fossilium diligenter legenda; Plinius etiam, Barbarus, Cæsalpinus, Cardanus, Scaliger fusè de eo disputarunt, nec à nobis huc ineptè eorum dicta transferenda: Cardanus somniauit Aurum esse metallorum perfectionem, & conatum, quasi alia metalla sint imperfecta, & ad aurum tendant, tamquam propriam perfectionem, & finem, sed acutè refellitur à Scaligero: Exerc. 106. cap. 102. Vnumquodque enim metallum sibi purum, & perfectum est in propria spetie, & censu: essentia enim cuiusque in indivisibili est posita, solaque est rei perfectio, impurum ergò Plumbum aliud est, quàm plumbum, nec magis aurum aliorum metallorum est perfectio, quam Homo Cimicis: septem ergo metalla illa vulgata Aurum, Argentum, Ferrum, æs Plumbum, æs Cyprium, electrum ex se ipsis propriam sunt perfectionem sortita, nec aurum, tamquam eorum finem spectant, nec ex argento viuo, & sulphure conflatur aurum, ut optimè ostendunt Agricola, & Fallopius, quæ fuit Chymistarum, & Alberti Magni Hæresis, à qua non videtur alienus Sebastianus Foxius Hispanus (alioquin non contemnendus Platonici Timæi expositor) cum apertè Plato, à quo omnia bona vel surripuit, vel accepit Aristoteles, disertè doceat ex aque portione ampliori, minori terrea gigni metalla contrà lapides (ut in tertia Sectione traditum est) maiorem terrenæ exhalationis copiam in se continere.

AVRVM Obrizum vocant, ait Agricola, à quo omne est separatum argentum; huius appellatio reuocavit mihi in memoriam, quod FRANCISCUS Auricalchus Vir doctissimus Sancti Ægidij Prior, & Academicus Philarmonicus me docuit in Deum scilicet, & proximum nostrum charitatem instar Auri Obrizi esse debere nulla priorum commodorū, aut utilitatis labe inquinatam, hanc labem Hypocritæ præferunt, dum ad immensas opes per simplicium hominum credulitatem malitiosè conantur emergere, rerumq; potiri. Lucr.

An Aurum arte confici possit, legendus Io. Franciscus Picus: Fernelius lib. ij. de Abditis rerum causis, & Benedictus Pererius libro de rerum naturalium principijs, quo Auctore, nullum dedit Hispania, nostra tempestate doctiorem, eloquentiorem, & in rimanda rerum natura excussum magis, & dilucidum: Vtinam sui ordinis viri ad diuersum doctrinæ, & scribendi genus non impulissent, sed in solo Aristotele illustrando versari fuissent. Quidam semine Auri Chrysopeiam constare autumant, atque indè vt plantarum, & animantium, auri existere propagationem: Sed cum propagatio per semina solis viuentibus conueniat per naturam, vt Aristoteles, & omnes Physici docent, non est vt Spagiricus quispiam per artem aurum se efficere posse somniet, & oculis nostris gratis illudat. Illud non omittā interrogatum olim Speronium, cur Pindarus à commendatione, & encomio Auri suas odas esset auspicatus, respondisse illicò, at erat viuido, atque acri ingenio, Præuidisse Pindarum contemptui fore Poësim, & ludibrio optimas disciplinas, idcirco monuisse Principes viros, ne permitterent nebulones quosdam impuros præmia viris doctis, & bonis debita præripere: cum aurum inter diuitias, viri eruditi inter homines emineant.

A V R I puri granula, quæ tamen Ciceris magnitudinem non excedunt, è proprio cuniculo eruta, nec non colore flauo micantia.

A R G E N T I minera ex Valle Ioachimica, lapis est scissilis satis grauis, colore ad spadiceum vergente, granulis argenteis, ijsque nitentibus vndique conspersus.

A R G E N T I minera Annebergia: lapis in spadiceo colore satis lucidus, pondere grauis, & qui veluti scissilis apparet, argenti multum continens: hoc fortè innuit Cardanus, cum ait inueniri in Boemia Abertania, & in Misena Annebergi, & Snebergi adeò defecatum, vt ad examen synceritatis

ratis deductum decima tantum sui ponderis parte decre scat, Georgius Agricola refert in Bohemia inuentum Argenti frustum ponderis duorum Talentorum; est autem hoc pondo centum, & quadraginta; hæc Cardanus.

ARGENTI minera Suecica in colore nigro aliquam viriditatem permistam præferens, nec minùs æs innatum com monstrans.

ARGENTI minera Bohemica, cui aurum, & æs inesse ex proprijs coloribus facillimè cuilibet perspicuum esse potest.

ARGENTVM fossile Anneburgium, cuius micæ in Terra flaua elucere visuntur: Argentum flauum quorundam esse existimatur.

ARGENTI Granula, in quibus color flauescens elucet iuxta Adamantem Pyramidali forma in propria vena conformata, quæ sanè ex Pyrite lapide colore auro simili veluti progenitore enasci conspiciuntur: In auri porrò, argenti, & aliorum metallorum fodinis lapides, teste Theophrasto, frequenter solent inueniri, vt Adamas, qui in auri venis sæpè nascitur, quocirca ex auri natura esse Platoni creditur: dum ait in Timeo, auri ramus propter densitatem durissimus, & nigro præterea colore suffusus Adamas appellatur, ambo quippè solidissimæ sunt naturæ, & perfectam missionem adeptæ.

ARGENTI Viui mineræ, quasi lapis fragilis, & ad ruborem subobscurum inclinans Argentum Viuum, tamquam Vomicam, continens, Plumbo pondere ipso æquandus, in cuius vniuersa gleba Argenti Viui guttulæ vndequaquæ sunt sparæ, Cinnabari fossile Dioscoridis, & minium nativum aliorum; Hinc Argentum Viuum extrahunt metallici ex Hydra monte haud procul à Goritia.

ARGENTI Viui minera Suacensis; lapis durus, grauis pondere; cuius totum corpus colore plumbeo (non sine aliquo candore) infectum: Conquassatus lapis argentum viuum de se non fundit; ex illius tamen in puluerem redacti excoctione; fornacum ope, argentum viuum genuini coloris educitur.

Hic monitum Lectorem velim, nos rerum ortum, & causas, hic ex professo non tradere, sed solum Musæum describere, quædam duntaxat singularia, nec passim obuia perstringimus: In Argentum Viuum igitur si aurum, & plumbum proijciantur, plumbum supernatat, aurum solum mergitur, grauißimum igitur omnium non quidam ob crassitiem, aut terrei elementi copiam, vt ferrum, sed ob solidam, & perfectam mistionem, vt optimè Franciscus Valerius docuit. Deceptus ergo videtur Plinius noster, qui pondere, & facilitate materiæ à plumbo vinci aurum putauit; Hoc solum in igne nihil deperdit, quo sapius arsit proficit ad bonitatem: eius vsu minimum atteritur, cum aliorum metallorum tractatione ex decidua materia manus fordescant, nullum latius dilatur, aut numerosius diuiditur: Accedit, ait Cæsalpinus, substantiæ incorruptibilitas *ἀφθαρσία*, solum enim nullam contrahit rubiginem, nec squallorem, adeò vt contra salis, & aceti succos rerum domitores constans perduret, quod auro puro potissimum conuenit: Arabes vim lætificandi cor adscripsit: suo frigore à corde prauas fluxiones fortè repellit, siccitate, & substantiæ incorruptibilitate cor à putredine tuetur, Chymici potulentum pollicentur ex solutione aduersus omnem morbum, & ad conciliandam diuturnam iuuentutem, sed speciosæ nugæ sunt, quia à nullo soluitur, nisi ab argento viuo, quod venenum est: ab acutis aurificum aquis non in liquorem soluitur, sed in partes insensiles, quæ siccatis iterum aquis in pristinum corpus glutinari possunt, vt acutè, & verè obseruat Cæsalpinus: Aurum ergo potabile dicetur eius puluisculus ritè defecatus & ablatus, & quouis liquore assumptus, qui ergo putant Aurum elaxando qualitatem, aut facultatem auream

*Lib. de Sa-
cro pntio-
sophia.*

*Cap. pro-
prio.*

auream iusculis communicare ostentationis vanissimæ, ne dicam Ibericæ, vitro non carent; cauterio ex auro ignito excitato non fieri bullas, & vlcus citius ad cicatricem perducitur tradunt; Argenti paulò imbecillior natura (ait Cæsalpinus) in igne enim aliquid deperdit, licet modicum, & à sulphure comburitur, si illi fuso admisceatur: lineis ex nigris ductis manus inficit. Dilatatur malleo in amplam latitudinem, sed minùs, quàm aurum, quia crassius est, & durius; hoc est perfecta mistione, & solida tenuitate non est præditus, quemadmodum aurum, Albertus Magnus optimum argentum molle sub terra nasci tradit, vt spissæ pul-tes, aëri expositum siccari, & congelari; fundique in optimum argentum, quale & in Musæo Calceolario comperitur.

ARGENTI Viui mirifica natura profectò existit; illi enim cætera omnia metalla imposita supernatant, excepto auro: eius natura aërea est; ab Aristotele enim inter ea ponitur lib. iv. meteorum, quæ plus aëris obtinent, facillimè enim in fumum euolat, quod inditio est ex exhalatione maximè constare, idcirco inter Spiritus Chymistæ connumerant: Veneni modò aurum corrumpit, cum primum enim illud tetigerit, permeat intùs, confringit, & in puluerem vertit nulla auri natura vltiùs se prodente: hoc tamen in igne pulchrius exurgit, quàm prius extiterat. Præclarè, vt omnia, Scaliger exercit. 105. docet argenti viui substantiam, facile intelligi exemplo aquæ, quæ cum in puluerem cadit, in globum coit, cum sicco enim iam iniit societatem, quod quam ipsum habet, illi det firmitudinem: argentum ergo viuum eandem rationem habet in natura, quam aqua pulvere collecto, est enim aqua terrea, vel terra aquea non sine multo aëre; hinc etiam Cardanum acutè refeliit, qui in sicco conglobari hydrargyrum voluit, quia refugiens ficci contactum, id in puncto tangere conatur: quoniam & in aqua conglobatur, & in plumbi scobe, quam non refugit, & inuitus eam relinquit ex ea, quantum potest, colligens. Cæterum alia ex parte perspicacissimi ingenij, & multorum

experimentorum peritus Gabriel Fallopius calidum, & sic-
cum esse Argentum viuum multis docet, in eo duo esse,
aërem quidem, sed paucum, tantum illius tamen, quod sub-
stantiam terream eliquet: alterum est terra copiosa, ita ut
ex centum partibus octuaginta sint terræ, & reliquæ aëris:
Idcirco si tractatur hydrargyrum humectam non relinquit
manum, nec locum, quem contingit, cum aeris effectus non
edat; ob maximam mistionem hoc provenire quidam puta-
bant, quod refellit Fallopius, quoniam facile à Sole, & Igne
dissolvitur, quod imperfectæ mistionis est argumentum:
aëris ergo paucitas est in causa, ut non humectet, nec ter-
ra, quæ in argento viuo dominatur est pura, & cruda, sed
fuliginosa, cocta, & valde attenuata, ita ut vix passa calo-
rem euolet in fenum, quod crudæ non eueniret; ob hanc
etiam fuliginosam terram facile ascendit, non ratione aë-
ris, quod perspicue Auctor ille ostendit: Cogitent Viri
eruditi an conciliari hi Authores valeant, & potissimum
naturæ Genius Aristoteles cum Fallopio, an aliter dirimi
controuersia possit, nobis enim satis est hæc tetigisse, ne
ieiuna, & exsua Musæi descriptio historiam potius passim
saperet, quam gustum seriæ, solideque doctrinæ. Sed de
his satis.

MINERA Carbunculorum, qui Granati dicuntur à granis
mali punicæ, quive non nisi in clariori lumine radiant:
hæc purissimi, & defecatiissimi auri particeps à natura fa-
cta, mirabile, & iucundum spectaculum oculis præfert;
Donum præclarum sanè præstantissimi, & Clarissimi Mat-
theoli, quo Franciscum Calceolarium Seniore olim au-
ctum, & cohonestatum voluit.

S fossile Suacense rubrum, quod colore aurum imitatur, si modicè eius diluatur rubor, substantia tractabili, & fusionis tarditate Argentum: plurimum exhalationis combustibilis continet, quare ignium examen non tolerat, sed comburitur vniuersus, sicuti reliqua æris genera, nam præcæris odorem, & flammam sulphuream reddit.

ÆS fossile rubrum argenti nonnihil in se continens ex Carpato Monte metallorum fecundissimo, in ea montis parte, quam Cepusium nominamus, ait Agricola, sunt insuper tria *Lib 2 de vet. et novis meta.* æris metalla Golnicium, Rosetala, Smolnicium, vbi atramentum sutorum conficitur.

ÆRIS minera Kepnica in Misnia, quæ non rubrum, sed plumbeum habet colorem venulis quibusdam flauis referta, pro cuius libris centum fornacum ope extrahuntur lib. xxij. æris.

ÆRIS minera Iuaceburgensis lapidi scissili subcinereo assimilis, cui venulæ aureum colorem imitantes visuntur innatæ, cuius centum libræ xx. æris reddunt libras.

ÆRIS minera Annebergia subrubro colore renidens, ex cuius libris centum, quod parum locuples sit vena, libræ duntaxat xvj. æris ignis ope elici dicuntur.

ÆS natium Iluanum, cui ferrum ob arctissimum affinitatis vinculum, quo sese mutuo isthæc duo metallica respectant, est simul adnexum, omne namq; ferrum Calcanthi ope. & eo veluti Proxenetæ in æs transit, nec ad priorem reddit naturam, sed in quam est transmutatū, illā eādem seruat.

ÆRARIVS lapis, cui cum plumbum insit, plumbeo similiter conspicitur colore ex Germaniæ fodinis.

ÆRIS

ÆRIS Flos verus, ac legitimus grauis, friabilis, & saporis adstringentis colore modicè splendente rufescens ex propria æris minera in minutissima granula semina Papaueris erratici magnitudine exprimentia, efflorescens.

ÆRIS Flos, qui granorum milij magnitudinem non excedit, flauescens friabilis grauis modicè splendens sapore adstringente ex ære in fornace candente, ibique aqua resperso ob repentinam congelationem exiliens quasi æris minutissimas particulas, & ramēta à rebus corpore resoluta dixeris; Psegrma Plinij.

ÆRVGO fossilis, & natiua in rudi æris lapide colore viridi efflorescens, cuius sapor est acris, quod ex succo vehementer acido, & concluso æris materiam circūstante, ipsamq; erodente sit genita.

RVGO factitia, & sublimata viridis coloris ex ære aceto madefacto elaborata hac Chirurgi, & Pictores vtuntur, & in officinis viride æris nuncupatur.

ÆS ignis vi in fornacibus, in quibus Argentum ab ære seceratur ab omnibus expurgatū vitijs, & impuritatibus, quod colorem in rubro luteum repræsentat: æs regulare Metallorum.

ÆRARIVS lapis nigerrimi coloris, in qua Percæ piscis maritimi effigies proprijs signis aureis distincta, adeò perbellè à natura est insculpta, vt ad viuum expressa, & delineata videatur.

Cæterum antequam ex æratis metallis recedamus id obseruandum Cyprum olim laudatissima habuisse æris metalla (idcirco à Latinis veteribus Ærosam vocatam) in Tanasso copiosa, & fertilia iuxta Amathuntem Urbem, quam proindè Ouidius *Nunc fecundam, nunc grauidam metallis esse dicit,*
teste

teste Agricola. Cyprum æs Cuprinum appellat Palladius, vnde apud Barbaros Cuprum per ære accipitur, auctore Cæsalpino, optimi notæ sunt, vt sit rubrum, & attritu colorem cinnabaris imitetur, nigrum enim plusquam decet, exustum; Ad vlcera persananda in Medicina multiplicem habet vsum, vt Dioscorides docet: intrâ noxius est eius vsus, idcirco damnantur ænea vasa ad esculenta, & poculenta, nisi stanno fuerint illita, nam cum facili æruginem de se mittat noxas infert grauissimas elephantiasim, cancrum, dolorem iecinoris, & lienis: Testantur Arabas, ait Cæsalpinus, si vas æneum superponatur piscibus frixis adhuc calentibus eos infici, adeo vt instar veneni lethales reddantur: Stanno æruginis cohibetur virus.

Cœlos quasi ære solidissimos fuso statuit Iobus cap. xxxvii. vnde æris prærogatiua percipitur: Visum enim nobilissimis Philosophorum cœlum substantia constare firmissima, & solidissima, quæ diuisionem recipere nequeat, astra orbium esse partes, & cum ipsis ferri, non per se se, quasi volucres, quod fuit somnium ridiculum, & putidum quorundam Astrologorum omni crititio sensus, & rationis destitutorum: neq; enim regularem motum obtinerent cœlestia corpora, vt probat Aristoteles, non enim eadem celeritate ferrentur, neque eidem tramiti semper insisterent, sed huc illuc temerè tamquam vento iactarentur: Iobo consentit & Homerus teste Vallesio, qui ἑρᾶνον πολύχαλκον nuncupauit, idest multi æris cœlum: obseruant etiam rerum antiquarum curiosi: Heroicis temporibus (Pausania teste) non ferrum, sed æs in vsu fuisse: quod Homeri testimonio confirmat, cum Pisandri Pipennem, & Merionē Sagittas describit: argumento etiam esse Achillis Hastam Phaslide in Mineræ templo positam, & apud Nicomedenses in Æsculapij Memnonis ensen ex ære totum, cum hastæ illius ima tantum, & summa caspis area sit: Pausaniæ obijciunt quidam eruditi viri Aristotelem, qui lib. Poet. καὶ χαλκείας, ait, τὰς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους ærarios scilicet artifices ferrum elaborantes, quasi Homerus

Lib. 2.
cæli.

Lib. de 5.
Philosophia.

In Lacedæmoniacis.

æra-

ærarium pro ferrario artifice capiat.

Verum isthæc curiosis subtilius excutienda relinquo.

Iam verò, quoniam varia hæc lectio solet eruditorum ingenia oblectare, qui sordido lucello minimè addicti, quid de ipsorum studijs vulgus ineptum sentiat, parum curant, id pariter adnectendum ex Aristotele lib. ij. politicorum quod ad præclarè, & solidè administrandas Respublicas multum momenti habet; nam cum Plato lib. de Repub. Ciues omnes docuisset è terra ortum duxisse; Deum autem in ipso ortu quibusdam aurum infudisse, alijs argentum, nonnullis æs, & ferrum: hac fabulosa, sed perutili allegoria innuere voluit primos semper dominari debere, secundos custodire, tertios artifices esse, quibus es, quartos agricolas, quibus ferrum est infusum: pulchrè obijcit Aristoteles hoc pacto sequi, vt semper iidem sint magistratum gerentes, hoc autè seditionis est causa apud bellicosos potissimum, & animosos viros, non enim modò horum, modò illorum miscetur animis diuinum illud aurum, sed semper eisdem à prima statim genitura; Sed profectò haud erit difficile Diuinum Platonem tueri, cum etiam Aristoteles alios natura gigni ad imperandum, alios ad seruiendum aptos, & habiles docuerit: illudque in rebus humanis (Herodoto teste) sit acerbissimum eum, qui plurimum sapit, minimum posse: id igitur animaduertendum Aristoteli fuerat; Platonem velle optimates illos aureæ genituræ feligendos, cum plures vno, etsi non plurimi, existant, ijsque summos Magistratus esse committendos, ita vt vnus alteri vicissim succedat, Magistratum enim vicissitudo concordia causa est, vt optimè idem Aristoteles docuit: Huius præclarissimi instituti habes Lector optime, viuum, & admirandū exemplar Serenissimam, & Immortalem Venetam Rempublicam aureo Senatorum, Satu, & Cœlesti Patritiorum progenie cæteris omnibus præcellentem, quæ veteris Maiestatis Italici Imperij post Romanos Imperatores deletos, Pietatis Catholicæ, Iustitiæ, & inconcussæ libertatis vnicum est domicilium, & acerrima Vindex, tùm aduersùs Barbaros à varijs orbis terræ plagis
cerui-

plagis cervicibus nostris imminentes inuictum propugnaculum : Hæc commissos sibi populos, & subditos tam paterno, & amabili affectu, & cura tuetur, & moderatur, ut summæ felicitatis loco ducendum sit, & prærogatiuæ non aspernendæ tantæ, ac talis Reipub. subditum esse : Haud exiguus ergò Senatorum numerus aureæ genituræ, qui nos regunt, sed modò hic, modò ille : Custodes argentee nature, *As*, & *Ferrum* ablegatû ad Artifices, qui summa industria, & ingenio artes egregias humano generi pernecessarias in Vrbe Principe exercent, & ad perfectionis apicem perducunt.

Cæterum quisquis es, qui tantę Reipublicæ maiestatem libens veneraris, quæso te, ne Bernardum Saccum Papiensem lib. primo cap. xv. de rerum Italicarum varietate, & elegantia, vel historiæ Ticinensis perlegere graueris : Peregrini hominis, & Auctoris clarissimi inconcussum, & fidele testimonium de Serenissima Veneta Republica eò spectat, ut perspicuè ostendat Venetias Transpadanorum populorum caput existere. Sed præstat totum caput auctoris doctissimi, & syncerissimi, cuius liber non ad id venalis omnibus prostat huc descriptum transferre, ut meliùs initia, ac veluti incubula præstantissimæ Reipubl. quam immortalem, & semper florentem Deus, cui eius Pietas, & Iustitia curæ est, tuetur, vel homuncionibus quibusdam fugitis, & maleuolis freudentibus, passim conspiciantur : Ita igitur Saccus.

Si quis meam descriptionem deridendam putauerit, quod caput Venetias finxerim à terræ continuatione diuisas, dixeritq; me corpus formasse abscisso capite, longèq; transposito : respondebo Mare, vbi ipsa Ciuitas eminet, Italicû esse ; Itaq; quod in eius tractu edificatum est ab accolis Italicum est, iureq; gentium, ac ditio propinquioribus pertinet, & cum propinquiores Transpadani sint iure gentium ipsa Venetia Transpadanis iungitur, sicut etiam ipsius Transpadani generis funiculus est. Et quamuis per terræ superficiem, atque iuncturam continenti non cohæret, eidem

tamen potioribus modis, nodisque à natura editis coniuncta, atque communis est gentis origine lingua, ritibus, & alijs naturæ, & generis inditijs. Quis enim nesciat inter Transpadanos populos Venetos Maris accolas antiquissimos fuisse, Romanosque collabente Imperio continentem deseruisse, finitimisque euocatis, præcipue Aquileiensibus ad euitandum alienorum iugum, atque sæuitiam in propinquas Insulas commigrasse, sedesque ibi suo iure locasse, prisca Venetiæ appellatione retenta, ac propagata: qua quidem in re si Gentis originem, & antiquitatem in ipsa Prouincia habitam, ac continuatam spectare libet antè Romam conditam Venetam viguisse gentem suo iure, & auspicijs facile inueniemus: Liuius apertè attestante lib. v. ab Urbe condita antè Romanum Imperium Thuscis emissis Colonijs Transpadana loca passim occupasse Venetorum angulo excepto: Venetis ergo priusquam alteri genti in Transpadano agro circa sinum Adriaticum Statio fuit. Qua quidem Statione, nuncupationeq; in alterum locum eiusdem regionis, iurisque translata eadem manent in Gente antiquitatis qiura ac momenta, tamquam progenie transmissa: Nemini enim terræ summitatem contemplanti vitis palmes terram hic subiens, alibiq; exurgens à materno stipite traductus postquam adoleuerit apparet, propaginis industriam vetustate abolente, sed diuersum esse palmitem à stipite vnusquisque rei ignarus, imprudensq; existimabit: At si propaginis submisionem, naturamque rescuerit, eiusdem generis esse antiquum stipitem, ac nouum palmitem dixerit, agnoscerq; prudens contemplator eadem esse in vtroq; ligno internodia, similes gemmas frondes, pampinos, racemos, atq; vuarum speciem, vel qualitatem, loco tantum in sua regione, & genere mutato. Simili ratione Veneti Populi Italiæ antiquissimi à Patauio, & finitimis oris in Insulam sui iuris, tractusq; delati, non nouum, sed priscum genus gentis suæ propagatione representant loco tantum in suamet regione commutato, Statumque præsentem suo Iure ad priscam originem potius quam ad Insulæ Incolatum referre probantur: Maris interpositione

positione situm tantum, non ius eorum, possessionemq; diuidente, quod iuris argumto probatur: Iure enim definitum est Dominum à Prædio remotum per Colonos suos possidere. Si ergò ius mihi ipsi à re mea diuiso possessionem seruat pari ratione in Insula agenti Populo per Reipublicæ administratores continentis possessio seruatur; qua quidem possessione seruata Maris interpositio pro nihilo putatur Iure ciuili, naturaliq; ad dominij, & possessionis vim potius, quàm ad loci interpositionem spectante, & ad absentem Dominum rerum dominia durante possessione, referente:

Minimè ergo ridicula, sed veridica potius mea Descriptio censenda est Venetorum origine cum continentis dominio, & possessione coniuncta & cui etiam origini, & possessioni alij postea adiecti, atq; superuenientes populi, tamquam accessione partes adhaerere in vnumq; populum coaluere, principalis dominij substantia ex adiectis partibus aucta, & non immutata; iure enim definitum est, accessoriū principalis naturam sequi, & imitari, non è contrario dictaq; accessoria, ex eo quod accedunt alteri principaliori, digniori; videntur, ex qua ratione alia etiam vulgata iuris regula nascitur: Dignius ad se attrahere, & allicere minùs dignum: Digniores enim primi Insulæ Incolæ omni iure censentur, in quam quidem dignitatem traxisse alios postea populos publico Dominio constituto videntur antiquitatis, & dominationis communicatione per continuationem diuersa in se tempora coniungente, & communicationis vinculo posteriora prioribus quasi alluionis adiectione, incrementoq; in vnā formam componente: & de quo quidem Dominio in Reipub. ordines, Magistratusq; disposito, multa mihi scribenda superessent, quæ libenter referre, vt illis clarissimæ Urbis instituta, ritusq; paterent, sed peritorum Virorum censuram veritus monentiū ab ipsius Urbis Patriijs luculentius, quàm à me Peregrino homine patria Iura nominari posse: subsisto. Hæc Saccus, cuius librum Margaritarum Saccum doctissimus Pignorius noster vocat, per Patritios verò qui patria instituta & Iura narrarunt intel-

ligit fortè Saccus Gasparem Contarenum Cardinalem amplissimum, qui de Republica Venetorum scripsit egregiè & luculenter, quo Viro nobiliss. & doctissimo, & Fracastorio nostro, qui eius fuit amantissimus, nihil Patrum nostrorum ætas doctiùs, & præstantiùs tulit. Huic si adiungas Hermolaum Barbarum maiorem natu, & Petrum Bembur, Triapodrinæ, & optimatum litterarum lumina splendidissima, in amplissima, & diuina Republica faciliè venerabundus agnosces.

FERRI minera, quæ quoniam terram valdè impuram, & exustam obtinet cum exiguo humore aqueo subnigro colore liuescit splendore etiam ceteris posthabenda quod exiguo humore aqueo sit donata, eoquè impuro, nec benè, & solidè cum terrea exhalatione permisto: contrariæ porro aquei humoris

Dotes metallis perspicuitatem pariunt. Hæc dum vritur fumum fetidiorem auro, & argento emittit, quòd terream portionem obtineat valdè crassam, & adustam: quo fit, ut vilior ceteris metallis habeatur.

FERRI vena proprii coloris cum magnete rubri coloris mista ex Bohemiæ Fodinis.

cap. 6.

FERRI vena Iluana glebosa minutis veluti Bracteis lapidis scissilis modò compacta, quod & Casalpinus lib. iij. obseruat: ob ferri enim venam nobilitata Ilua Tyrreni maris Insula incredibili copia cam gignens, quæ enim terra cingitur, dum vena effoditur, tota progressu temporis in vinam conuertitur, candidiorem laudant, & quæ rubricam habeat admistam, luteam, & nigram damnant, cuiusmodi nostro naturalium rerum Thesauro reperiuntur.

FER-

FERRI gleba ponderosa valdè, quia materiæ ferreæ multum sit locuples, ex cuius tota base, quæ terra subnigra est à natura substructa folia multiplicia diuersas partes imitantia non sine oculorum admiratione adedò perbellè pullulant, vt à quouis peritissimo Artifice sic ad viuum exprimi non possent.

De Ferro pulchrè Scaliger: Si ferro carendum sit nobis non benè nobiscum agatur: Quin hoc ad hominis vsum moliri *Exercit. 106. cap. 2.* piam parentem naturam potius, quàm aurum, qui negant in auaris, non in sapientibus his liceat nomen suum profiteri: idcirco excoqui ferrum à natura, vt fiat æs esse falsissimum: Fusionis ferri difficultas copiosam exhalationem crassam, & terrestrem, ex qua constat, significat cum paulillo humore aqueo: Liuescens color materiæ impuritatem, ob quam facillimè rubiginem contrahit, & tandem in puluerem vertitur, purgatum ad argenti candorem accedit, Chalybs; & *σίδηρα* à Græcis dicitur, Latinis Acies, Italicè Acciaio; rationem eius perficiendi lib. iv. meteorum Aristoteles docet, Ferrum scilicet igne vehementissimo fundi, vt fluat sicuti cætera metalla, quo opere multa separatur scoria, & recrementum, hinc purius, & durius fieri ferrum, quod cum sæpè præstiterint Chalybem effici: at diuturna coctione ferrum fieri durius docet Scaliger, quoniam lentorem omnem deponit, vnde primo rigidum, mox fragile redditur, cum igitur vi ignium multum ab eo abscedat, nō curant opifices vltimam eius perfectionem: Aquarum etiā ratione durius redditur, quibus extinguitur, postquā ignitum fuerit: hoc pacto Comum in Italia (teste Cæsalpino) ab huiusmodi aquam nobilitatum, varijs etiam succis ensibus, loricis, atque alijs instrumentis durities conciliata: Alberto laudatus succus Raphani admittis lumbricis terrestribus. Ferri natura exsiccat, & adstringit: Candens extinguitur sæpè in aqua, aut vino aduersus celiacam affectionem, dysenteriam, stomachi dissolutionem *ἀσπλην*, tum splenis tumores, Dioscoride auctore, quod facultate acri præ-

Exercit.
102.
cap. 6.

præstat, teste Vallesio, & astringente, quæ veluti Calcar est acrimoniæ, ad hæc præstanda efficacior Chalybs, quia durior, & siccior: Huius Scobem in vinum generosum infundunt, quod multis diebus ieiuno ventriculo sumunt, qui Epatis, & lienis contumaci obstructione laborât, vel scrup. i, aut drachma dimidia, cū Diarhodon, vel Hiera exhibetur: in maiori dosi non videtur capiendus, vt multi præscribunt ad scrupulos v, cum enim aceto præparetur in rubiginem vertitur, quæ noxia est, & malefica: Illud postremò animi causa perquirendum an ferrum à Magnete trahatur, an potius ad Magnetem per se ipsum moueatur: posteriorem hanc partem tuetur magnus Scaliger: idque subtili argumento omne appetens propter suam perfectionem appetit, sic membra trahunt alimentum, vt nutriantur, & elementa sibi conuenientes locos petunt, vt ibi conseruentur, at ferri pabulo non indiget Magnes, non ergo illud attrahet, sed potius ferrum ad Magnetem mouebitur tamquàm ad Matricem suam, cuius abditis principijs perficitur: id verò longè subtilius adijcit; Esse proprius veritatem vt ab interna virtute potius, quàm ab externa, à qua non tangitur moueatur, veluti mouetur Catulus ad mamillam, & anima nostra ab intimo principio, quod summi boni appetit fruitionem, est enim principium nostrum primi particeps principij, & vltimi finis: Hac doctè, & subtiliter, vt omnia solet, Scaliger: erudito Lectori optionem liberè concessim vtram volet sententiam amplectendi.

EX THUANI VIRI CLARISSIMI HISTORIA

Anni M D L. de Rege HENRICO II.

Stupendæ naturæ Lapis.

ACTVRVM me operæpretium arbitror, si antequam de hoc insigni, & præfulgido lapide Thuani verba proferā me apud cordatos lectores paulisper expurgem: dum fortè elaboratiorem stylum, & ad Lipsianorum normam, vel recentorum criticorum anuſſim fabrefactum postularent: atque eo præfertim, quod in describendo veteri, & præclaro Museo, quale nostrum est, seruiendum Germanorum, Gallorum, & Belgarum Palato erat, qui viros pereruditos edunt, qui Erasmi institutione, & imitatione, oppido quā linguæ latinæ proprietati, & elegantiae operam dant: nos sanè mediocritati laudabili studentes: horridum, & incultum nonnullorū stylum pro virili euitamus, affectatas etiam veluti calamiſtro delibutas orationis phaleras non probamus, quod in philosophia potissimum Ciceroni magno styli Indici placuisse inconfesso est: Sicut interiorum animi notionum sermo est index (teste Aristotele) ita sermonis imago est scriptio, & stylus: dirimi igitur quæstio hæc poterit proposita sententia Viri doctissimi, qui interrogatus, quomodo Orator Bonus à malo discerni posset, cum aliquem audimus, nec de nomine antea cognitum, respondit cum Seneca Epistola c xv. id, quod ad rem nostram valdè meherclè facit.

Lib. de
Fini.

Cuiuscumque orationem, addam ego & scriptiorem videris sollicitam, & politam, scito animum quoque non minùs esse pusillus occupatum, magnus ille remissius loquitur, & securius, quæcumque dicit plus habent fiduciæ, quam curæ; Oratio vultus animi est (scriptio pariter orationis interuentu) si circumtorſa est & fucata, & manufacta ostendit illum quoque non esse syncerum, & habere aliquid fracti, quod sanè Senecæ præceptum, & admonitio in communi vita, atque hominum consuetudine

tudine verissimum esse facillimè obseruatur.

Accedo ad stupendum lapidem: quo loco benignos Lectores exoratos velim, ne mihi vitio vertant, si vt adagio fertur, veluti extra chorum salto: Singularis enim Lapidis singulari loco, & seorsim ab alijs mentio facienda nec vlllo pacto prætermittenda, tum vt Viri eruditi ex admiratione contemplandi eius causam cupiditate incendantur, tum vt Francisci Calceolarij Iunioris diligentiam, & studium locupletandi Musæi omnibus testatum faciam, cum huiusmodi lapidem, quem in Lusitania esse intellexerat, nulli impensæ parcens conquisserit, licet adhuc voti compos factus non sit: Ita igitur magni nominis Historicus Thuanus Gallus de eo lapide ad verbum.

Dum Rex Bononiæ esset allatus est ad eum ex India Orientali ab homine incognito, sed vt apparebat moribus Barbaro lapis stupenda specie, & natura videlicet lumine, & fulgore mirabiliter coruscantibus, quique totus veluti ardens incredibili splendore micabat, & iactis quoquo versus radijs ambientem aerem luce nullis ferè oculis tolerabili latissimè complebat: Erat & in eo mirabile, quod terræ impatientissimus, si cooperiretur, sua spontè, & vi facto impetu confestim euolabat in sublime: contineri verò, includive vlllo loco angusto nulla hominum arte poterat, sed ampla, liberaque loca duntaxat amare videbatur, suum in eo puritas, eximius nitor, nulla sorde aut labe coinquinatus, figuræ species nulla ei certa, sed inconstans, & momento commutabilis, cumq; esset adspectu longè pulcherrimus, contrectati tamen se se impunè non patiebatur, & diutius contra adnitentibus, aut obstinatus cum eo agentibus incommodum asserebat, quod multi multis spectantibus sunt experti, si quid fortassis ex eo enixius conando detrahebatur, nam durus admodum non erat, nihilo minor fiebat: Huius virtutem, ac vim esse ad quamplura cum vtilem, tum præcipuè Regibus necessariam aiebat Hospes, qui miraculum ostentabat, sed quam reuelaturus prius non esset, nisi ingenti pretio prius accepto. Hæc vt in literis
Io. Pi-

Io. Pipini oculati rei testis, qui in Familia Annæ Momorantij M. E. medicinam faciebat ad Antonium Mizzaldum, & ipsum insignem Medicum pridie ascensionis Bononia datis perscripta sunt, ita trado, & amplius discutienda Physiologis relinquo, nam veteribus, qui de huiusmodi rebus scripserunt similis lapis necne cognitus fuerit, nec Pipinus ijs literis se scire dixit, nec ipse affirmaverim:

Hæc Iac. Thuanus.

Audiui porrò multos haud istarum rerum imperitos, qui magica superstitione conflatum lapidem putarunt; si non fœda illa, & sordida, quæ infima & nostras (ait Scaliger) & iurè ab ipso reiicitur, at media illa, quæ ex Astris deducit vires in specula, sigilla, annulos, tabellas (nam tertia magia diuina est, & mera sapientia, qua Dominum IESVM promissum Regem Magi ex Oriente nouerunt) verum Astrologica illa magia superstitiosa pariter est, vt alias à nobis est disputatum, nec verisimile est erronem illum Hospitem ad eam peritiam animum appulisse, potius superstitiosa dæmonum magia præditum fuisse: Alij putarunt, quos consulebam, lapidem esse venis auri, & argenti purissimis oppletum, & splendore intermicante confertum; alij astroitem, vel asteriam splendidiorem. Vtcumq; res se habeat curiosi rerum naturalium disquisitoribus hocce inuestigandum relinquo.

Exercit.
327.

DE METALLORVM MISCELLA

Quædam perstricta.

ATVRA docti, inquit Agricola lib. viij. de natura fossilium, metalla miscemus, quod ipse planius, & singillatim persequitur, nec tantum natura temperatione metallorum. docuit nos metallum facere, sed casus etiã, qui naturam imitatur, nam incensa Corintho Aurum, Argentum, Æs in vnum confluxerunt:

Hinc tribus æris Corinthij generibus Fortuna tem-

N n n

pera-

peraturam dedit, quorum candidum, teste Plinio, nitore argento proxime accedens, quod in mistura prauauit; alterum, in quo Auri fulua natura, tertium in quo æquabilis omnium miscella: naturam, & casum Ars, & fraus imitantur, ait Agricola, variè metalla cum metallis permiscentes, *ἀρμυρα* Græci vocant, Latini temperaturas: Nonnulli sui compendij causa vilioris metalli partem magnæ pretiosioris massæ admiscunt, occulta fraude non artis aperta prerogatiua, vt redemptor ille fraudulentus, cui Hiero Syracusanus coronam auream faciendam locauerat, dempto enim auro, tantumdem argenti miscuit operi coronario, cuius furtum Achimedesprehendit; hætenus Agricola, sed facturus operæpretium videar si deprehendendi furti rationem subtilissimam tanti Philosophi, & Math.^{ci} in gratiâ studiosorum subnectam: quã à Viris pereruditis, qui Problemata de elementis ediderunt, excerpsti: E duobus corporibus solidis æquali pondere id, quod minorem habet quantitatem grauius est, quod maiorem leuius; & è conuerso, hoc argumento portio argenti admixta, & adulteratum aurum in Corona deprehensum est ab Archimede, qui Balneû adiit, vbi casu animaduertit, quantum corporis sui in balneo esset, tantum aquæ exterius diffuere; tùm verò duas massas æquali pondere; quo etiam fuerat Corona, ex auro vnã, alteram ex argento composuit, oportuit autem ratione prædicta argenteam ampliorem esse, iniecitq; singulas in vas ad summa labra plenum, ac sextario mensus est quantum aquæ singulæ de vase expulissent; expulerat autem argentea massa plus, quia maior: Tum repleto iterum vase coronam ipsam in id dimisit, inuenitque tunc plus aquæ defluxisse, quàm cum aurea massa eodem pondere immersa fuerat, sic ex aquæ diffusæ proportionem cognouit corporis leuioris; proindeque cum eodem pondere habentis maiorem molem, hoc est argenti admixtionem in corona factam: Hæc ille.

Cæterum & Plumbi candidi vena in Musæo reperitur argento minùs candida, in hac terra obscurior inesse videtur,
non

non sine humore aqueo satis defecato, vnde candor, & perspicuitas lævis, dura, & tenax existit, Stannum vulgò dicitur *καλίντρον* è Græcis; sicuti nomen *μολύβδος* soli nigro plumbo attribui videtur, mollitie porrò, & fusionis celeritate album, & nigrum plumbum conueniunt, cæteris discrepāt, Chymistæ candidum plumbum gigni ex argento viuo, ac sulphure putarunt, ita tamen, vt ab argento viuo superetur sulphur: Opificem cum Astrologis louem statuere, sicuti nigri plumbi Saturnum ita auri Solem, argenti Lunā, æris Venerem, ferri Martem, hydrargyri Mercurium, errantes Stellæ viribus, quas defluentes exercent in materia, efficere metalla (influxus vulgò vocant) inerrantes gemmas, proinde isthæc omnia virium propriorum Syderum maximam partem obtinere: Quæ persuasio (vt optime, & verissime docet Agricola) cum nulla demonstratione fulta sit, ab otiosis, & deliris Magis nihil non tribuentibus Astris est conficta, vt suas nugas vulgò, & viris benè nummatis vendibiliore efficerent. Plumbum in medicina recipitur exterius ad refrigerandum, & adstringendum, fluxiones sistit, cicatrices inducit, proinde teritur, & lauatur: exustum, & lotum siccantius fit, & acrius: Plumbi laminæ lumbis adalligantur ad refrigerandam venerem (ait Cæsalpinus) quem vsum ego semper suspectum habui, cum hoc pacto renes refrigerari, & malè affici, vrinaque suppressi possit: magnis potius exercitijs cum victus parsimonia spiritus vitales superuacanei in ætate florentibus, & materia feminis propria sanguis purior, & benè coctus nutriendo corpori superfluens absumuntur, hincq; multus Veneri fomes adimitur. Qua de re fusè, & solidè à nobis actum est libris duobus de Salubri vsu Veneris, quos propediem, Deo iuuante, in lucem edemus communi iudiciorum alexæ subiiciendos, cum nouam, nec ab vllò hætenus tentatam prouinciam nos primi inuasimus.

STIBIVM fossilè horridius, & scabrosum magis eo, quod aliàs descripsimus, minùs ponderosum, minùs radians, are-

notiusque : adeò semper ferè natura imperfectioribus rebus gignendis perfectiorum eiusdem generis dignitatem magis elucere, & nitescere facit.

STIBIVM fossile Iluanum rotundis crustulis anguli figuram exprimentibus quasi conglobatum.

CARBO fossilis ex succo bituminoso genitus, vt Gagates, lapis Obsidianus, Camphora, terra ἀμπελίτις teste Agricola lib. iv. de natura fossil. vult enim eundem succum tot dici vocabulis propter varietatem qualitatum, quibus distinguitur, & sermonis gentium, in quarum terris oritur, & diueditur: Differt à terra Ampelite, natura durus est, & solidus, & vice carbonum in Germania ad fundenda metalla vtuntur, quem vsum Ampelitis præstare nequit: præterea Ampelitis, Hermolao teste, & Theophrasto in Cicilia coquitur, lentescit, vitesque, obunguntur, quarum vermiculos necat, qui gemmas earum rodunt, at Carbones fossiles non soluuntur: Verum in Musæo etiam seruator Carbo Batavorum ex luto nigro, cuius glebæ durescunt in lapides, quibus veluti Carbonibus, ad ignes parandos vtuntur.

Cæsalpin.
lib. 2. cap.
53.

TALCVS fossilis vulgò in Italia dicitur lapis ex tenuissimis laminis, veluti bracteis argenteis constans, vnde scissilis dici potest, licet à lapide Schisto differat, quoniã hic crocei coloris, & in laminas rectas finditur: Talcus glebas ponderosas, & subuirides obtinet, & laminas flexibiles, & vario modo complicatas; Bractææ separatæ apparent argenteæ; quoniam verò earum micæ instar Stellarum splendent, Talci nomen est adeptus, Talc enim apud Mauros Stellam significat: in Igne perennat, neque enim funditur, aut liquefcit, nec comburitur, aut colorem amittit, Chymistæ tamen artificio soluunt in liquorem, ait Cæsalpinus, quem Oleum Talci vocant argenteum ari splendorem se conciliaturos sperantes: Suspiciatur idem Cæsalpinus esse Talcum Argyrodamanta veteribus vocatum, quod indomitus

tus in igne perseveret: Lapis crustosus (ait) argenteus fragilis in colle Petrae Sanctae, quem ignis non absumit, fortè apud Plinium est Galaicos Argyrodamanti similis paulò sordidior: Hæc eò dicta volui ut Talcum Musæi nostri exquisitius delineatum representarem: nonnisi ignis maximo artificio aduritur, vñtum efficacior, & tenuiorem ferūt: frigidum primo, siccum secundo ordine dari cum aqua. Plantaginis ad sputum sanguinis, fluxum menstruorum, & hæmorrhoidum, & Dissentericis infundi, Auicennas tamen, consultius monuit periculosum esse, si sumatur interiùs, quia eius laminæ hærent infixæ ventriculo, faucibus, gulæ.

TALCI Minera Tirolensis: Terra est satis dura, grauisq; , quæ cinereo colore, cum aliqua viriditate albicat, ex cuius tota massa fluores quidam parui Adamantis instar acuminati, & pellucidi expullulare oculis intuemur.

ALVMINIS Rocchæ minera, quæ in Musæo ostenditur, lapis est ille, quo cremato in agro Romano propè Tolfam, alumen Rocchæ factitium, glaciale à Chymicis dictum, conficitur: Ceditur ibi lapis candicans prædurus qui mollior est (ait Cæsalpinus) subrubens, qui durior, vñtus hic lapis fornacibus pluribus diebus irrigatur, donec in lutum tabescat: iniectus feruenti aquæ substantiam aluminosam deponit, quæ à fæcibus depurata in ligneis receptaculis ad crySTALLI similitudinem concrescit, ex candido lapide candidum, ex rubenti subrubens Alumen conficitur: Illud tingendis claro colore sericis, & lanis expetitur; rufum acrius est ad vlcera putrida, & vbicunq; vehementi adstrictione opus est vtuntur Medici. Alia genera Aluminis natiua, liquidum ex luto, & aqua veluti exundantis terræ natura, nam Hyeme corriuatum Æstiuis Solibus maturatur: licet liquidum dicatur, non est tamen fluidum, in pilulas enim conformatur (teste Plinio) contra lienis vitia & ad pellendum pruritus, & sanguinem per lotium:

Schi-

Ex Plinio.

Schiston scissile tenuiori substantia, rotundum, Astragalotes ex Galeno, hoc est Talaris, cum adstrictione acrimoniani iunctam habet, quare & adstringit, & expurgat, Alumen plumæ Amiantum esse ferunt, Scaliolum lapis est specularis inter genera Gypsi, Catinum inter Nitra factitia reponitur, Facis inter Nitra factitia sex vini combusta, Zuccharinum Mulieres adhibent ad dealbandam faciem, ex Alumine Rocchæ, quorum Albumine, & aqua rosacea conflatum.

Quam Galenus lapidosam Cadmiam se in Cypro inuenisse testatur in montibus, & riuis omni præstantiorem Cadmia: ea videtur nostri Musæi existere, fossilis sanè non ex obrutis, sed subdialibus petris habenda, omnis experts metalli: terra potius lapidosa quam lapis, satis grauis, sed non multum dura, operariorum manus, ac pedes diutius tractata exedit, quod ex terra succo acri salso, & corroderenti permixta, concresecat, coloris est sublutei, aut ex candido pallenscentis; proinde cremata fumum emittit luteum in quem postmodum euanescit, qui si fortè corpus inficiat, stuporem paralyfim, nec non spirandi difficultatem *ἀσπνοίαν* præter alia vitia inferre solet. Hanc Fusores æri permiscunt, ut coloratum Aurichalcum efficiatur, lapis Calaminaris, vel Calmei metallicorum Germanorum, Giallamina vulgò. Hermolaus Barbarus lib. v. coroll. tradit Galenum lapidosam Cadmiam circa Solos in Cypro Insula nascentem fornaciariæ prælatam ætate sua meminisse inuentu raram: Possidonium ex Cyprio tantum ære lapidem Cadmiam fieri memorasse sit, & in argenti fornacibus Cadmia candidior, & minus grauis, sed neutiquam ærariæ comparanda.

CAD M I A *Βοτρυίτις* racemaria scilicet Græcorum, quia interior sit, & Cameris dependeat (ait Hermolaus) cui prima dignatio tribuatur, Capnitis à Plinio appellata in ipso fornacum ore inuenta, qua flammæ eluctantur, exusta grauior, Duo huius colores cinereus, & puniceus, qui melior: Friabilis

Friabilis hæc, & medicamentis oculorum vtilissima: Vtraq; Cadmia in Musæo inuenitur: Baccata etiam dicitur, & racemosa, quod in metallorum excoctione in corpus concre-scat faciem racemi vuarum referens Tutia officinarum pu-tatur, sed perperam, ea. n. est pompholyx benè elota, quam-quam illud nomen (teste Cæsalpino) vulgò retineatur etiã in Cadmia.

POMPHOLYX etiam optima in Musæo à nobis deprehen-sa: Hanc conueniunt omnes scriptores esse æris & Cadmiæ dum excoquuntur, fauillam, & vt nomen indicat, ampullam, quasi bullantium aquarum, inquit Hermolaus: Spodium ve-rò, vel Spodium, quasi cinerulentum dixeris. partem etiam nigriorem, & ponderosiorẽ & impuram mistis scintillis, & carbonibus: Hippocrati *μελανύπριον* vocatur, quasi atra-mentum Cyprium, nam & Possidonius è Cyprio tantum ere fieri Spodium putauit: Pompholyx profectò è fornacibus euolans, & domicilij ærarij testis instar tenuis fuliginis adhærescens à fuligine dicitur candore. quod minus ex ea candidum est immaturæ fornacis argumentum: quod rubi-cundius inuenitur acriorem vim obinet: Ex sola quoquẽ Cadmia fit Pompholyx, teste Galeno: Inuentu rara est (ait Aëtius) Pompholyx & adulterari facilis: laudatur non candida, sed quæ subliuet, quæq; carbonibus inspersa flam-mam ignis auream videri faciat, hæc disertè Hermolaus, quibus adstipulantur quæ Cæsalpino, & eo vetustiores Dio-scorides, & Galenus, Pliniusq; memoriæ prodiderunt quos Auctores optimos curiosus Lector adire poterit: Tutia est Arabum, & officinarum cum bene elota, & præparata fue-rit, & Nil Germanorum: propterea iucundo & festiuo Di-cterio vel Adagio id circumfertur, Nil oculis prodest: mi-rificam enim siccando, absquẽ mordicatione in oculorum affectu opem præstat.

DIOPHRYGES, quod bis veluti coquatur, à Sole sicca-tum mox sarmentis ystum sic appellatum, è luto fit quodam
in

in Cypro ex specu eruto, hoc igitur fossile est, & primum à Dioscoride positum genus: *διὰ τὸ ξηροποιεῖσθαι, καὶ οἷον ἐφύγεσθαι* arefcat & ferme torreatur Ruellius vertit, q̄ nō benè Marcell⁹ expressit, tum cremijs incensum, dum elegantiam affectatā & Plinianā breuitatem sequitur: *εφύγεσθαι* enim est torrere: cui respondet nostra vox Italica Frigere: Alterū genus est perfecti æris vertit Ruellius; elaborati ego verterem *κατεργαζομένη χαλκῷ*, in confectiōe æris Marcellus longè melius, tamquē *ἐποσάθῃ τις, καὶ τρυῖ* sedimentum & fex: sublato ære in ima, parte Fornacis adhærens id genus inuenitur, adstringenti gustu, & sapore æris, *σύνειν, καὶ γεύσιν χαλκῷ ἔχον* Dioscorides, verterem ego Adstrictionem, & gustum æris habens, ita enim fideliter exprimitur Dioscoridis mens, & sententia, quam deprauant, & inuertunt interpretes solidæ doctrinæ rudes, soli elegantix, & rotundæ phrasi addicti, quo errore, & cacozelia litteraria quæ & Aristotelis doctrinam Hippocratis, & Galeni infecit, & corrumpit nulla in Republica Medica, & Philosophica perniciosior, nam & Theodorus Caza putidissimos errores commisit dum Aristotelem vertens. orationi solū latinæ elaborandæ operam dat geminam verborum significationem, & vim floccifacit, quod Hermolaus Barbarus, Scaliger, Mercurialis obseruarunt, & nuperrimè doctissimus Septalius. qui fictiones quasdam Problematum Aristotelis solidè, & fideliter, absque orationis fūco transtulit; Profectò longè melius conuersio vetus ad verbum facta mentem Aristotelis, & Theophrasti refert, quam huiusmodi eruditorum nullo succo serię doctrinæ imbutorum ambitiosa sedulitas: In hoc vitium Ioachymus Perionius, & Bernardinus Donatus Cuius meus incurserunt: hic dum quæstiones quasdam Platonicas Plethonis Gemisti conuertit: & germanas auctoris voces, quæ propriæ sunt disciplinæ, Ciceronis phrasibus anxie conquisitis, & veluti torno elaboratis exprimere satagit: ille pariter dum moralem Philosophi doctrinam vertit. Benè profectò cum Aristotelis philosophia est actum, cum nouissimi interpretes Pendasius, Zabarella, Picolomineus ambo Doctores mei

mei litterarum Græcarum notitia florentes Germanum sensum philosophi multis in locis nobis expressè reddiderunt, non enim tantus philosophus à meris litteratoribus, & criticis Philologiæ cuiusdam exsuccæ professoribus exponendus fuerat, ille enim rerum doctrinam affert, illi meras phrasas, & vocabulorum ieiuna lenocinia: Eccè tibi quidam ex eorum classe Mineræ nomen apud recentiores philosophos tritum damnauit: Sed nec quid eius loco substituendum esset, nouerat, profiteor ego cum Agricola Arabes sub hac voce Mineræ subijcere rem, quam Græci nominarunt Metallum, cuiuscunq; rei fossilis fuerit: Scaliger Sulphuris matricem, quā Mineram vocant, si non vratur, odorem non dabit, scripsit Exerc. 104. Si igitur Mineræ vox displicet, Matricis nomen substitue; sed sua voce Arabes longè expressius, & significantius propriam metallorum, & rerum metallicarum matricem reddiderunt, quam nullum aliud latinum verbū exprimere potest: sed nos res physicè scribimus, non inane, & anxium verbum studium sectamur; Cornelius Tacitus sapientem virum inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione, & periculis vacuum docuit, ita nos inter ieiunos litteratores, & affectatos litterarum mystas, & barbaras argutorum disputatorum nānias solidam doctrinæ laudem sectamur, Scaligeri, Hermolai Barbari, Agricola, quos solos proceres variæ, & solidæ doctrinæ putamus, in describendo Musæo pro virili imitatores. Quocirca mihi decretum est, quod alias sum pollicitus, si Deus vitam concesserit, nouam, & fidelem moliri Dioscoridis translationem, quæ Medicinæ, & Chirurgiæ praxim exercentibus mirificè sit conducibilis, & fructuosa. Sed ad Diphryges redeo, cuius tertia species est, quæ ex Pyrite cremato fit per multos dies, vt calcem in caminis cremant, cumq; colorem Rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Porro secundum genus illud est, quod in Musæo CALCEOLARIO asseruatur, vt oculata prodit fides.

MINII mineram in eodem Thesauro pariter conspicimus
 asseruatam : hanc Plinius noster Cuius, & Dioscorides non
 sine aliquo discrimine describunt : ille ex arena rubente
 quadam in metallis argenti fieri tradit, in Hispania reperiri,
 sed durū esse, & arenosum miniū ; optimum supra Ephesum,
 arenā esse cocci colore; Dioscoridi Minium à Cinnabari dif-
 fert : in Hispania fieri docenti ex lapide quodam permisto
 argentea arenæ τῇ ἀργυρίτιδι λάμψα ; aliter non dignosci : for-
 nacibus autem ἐν δὲ τῇ Χαλκῇ in florentissimum, & flagrantissi-
 mum colorem permutari : hoc pacto melius Ruellius, quam
 fulgentissimum, vt Marcellus vertit ; ἀλογότατον enim χρομα
 à flammæ fu'gore, & flagrantia ductum ; Vbi de argento
 viuo agit, fieri ex Minio docet, quod malè à quibusdam
 Cinnabaris dicitur ; lapidem hunc qui continet argentum
 viuum, tamquam vomicam etiam in Argentum excoqui te-
 statur Plinius : in Metallis strangulantem halitum eructat
 ἀποθορὰν πνιγὰν, Itaq; faciem incolæ vesicis obuelant, vt per
 illas spectent, ne respirando noxium aërem attrahant : Fuit
 inter Pigmenta magnæ authoritatis (ait Cæsalpinus) Ari-
 stoteles tamen 3. meteorum Cinnabari vocat, esse lapidem
 inter eos, quorum σύστασις consistentia est pulvis coloratus :
 ita & Galenus vocare visus, sed Dioscoridi, & Plinio Cin-
 nabari voce Indica Draconis sanguinē significare videtur :
 Cinnabrium appellant vulgò : fossile non amplius est in
 vsu inuento alio genere, quod fit ex Sulphure & Argento
 viuo simul vstis, hoc pictores, & quidam Medici vtuntur
 in suffumigijs ad morbum Gallicum debellandum, ceratis
 etiam excipiunt ad vlcera cocoëthe, causticam enim vim,
 & erodentem obtinet. Agricola tamen in Bermanno na-
 tiuo potius Minio vti vellet quam Chymistarum, & Cini-
 flonum factitio ex argento viuo, & sulphure, quoniam pul-
 cherrimum illum ruborem sulphuris fœditate corrumpi pu-
 tat : E Græcis quidam verum Minium non ἀμύλον, sed κιννα-
 βάρη ob coloris similitudinem nominant, inter quos est Theo-
 phrastus : Illud mirum, quod expertum se dicat Agricola
 cum vena Minij lauatur, vt postea teratur, cum primum
 humo

humorem hauserit, pars illius in argentum viuum mutatur, id rursus siccatur, & contritum redit ad suum colorem : Vitruuius Minij glebam Anthracem à Græcis appellari scribit. Pictoribus, & Tinctoribus eius vsum fuisse per familiarem in confesso est, nam & Cicero Ceras miniatas vocat, & Ouidius, *Nec titulus Minio, nec cedro carta notetur*, dum suum alloquitur tristium alloquiorum libellum, sed cum disertè Dioscorides Minium non esse Cinnabarim profiteatur, nec quod sit Cinnabaris doceat : sollicitè quæsierunt posteriores, quid esset; Plinius, & Solinus Saniem Draconis Elephantorum morientium pondere elisi permisto vtriusq; sanguine esse tradidere: Medici reclamant, & commentum esse Mercatorum contendunt : Leonicens quid esse metallicum; Arabes, & Serapio succum Syderitidis Achilleæ : hoc si verum esset Dioscorides, qui diligenter eam herbam descripsit, tam insignem eius succum non tacuisset, vt Leonicens videtur, qua in re lapsus grauitè Cardanum iurè contendit Scaliger, quòd Arabum placitis deceptus Sanguinem Draconis ex Dioscoride è Syderitidis herba excipi profiteatur, cum in Syderitidum historia de eo nihil tradat Dioscorides. Sed profectò non videtur spernendum iudicium, & authoritas Agricola, qui in Bermanno disertè fatetur se assentiri Arabum sententiæ: Succum enim esse, siue lachrymam arboris gustum ipsum indicare: & Mercatorem quendam sibi retulisse in Lybia, & finitimis regionibus Arborem à se visam satis proceram, ex qua Sanguis Draconis manaret, vt in Rhetis è larice resina, quam medicamentarij etiam Itali pro Terebinthi resina vendunt; sed de his satis superque.

MINERA (siuè Matricem Stanni dicere ma-
lis, quod Cassiteron Homerus vocat) simi-
lem Stimmi habet naturā, Ideò sub Stibio,
vel Plumbo à Dioscoride comprehensum :
Plumbum album distinguentes latini appel-
lant. Pretiosissimum candidum à Græcis ap-
pellatum *μασσίτερον* inquit Plinius noster: qui

Stannum ob siccitatem nimiam inutile ad fundendum Ar-
gentum docet, plumbum verò esse vtilissimum ob suam
humiditatem ad celerem argenti fusionem: Difficulter etiā
funditur tum ipsum, tum eius vena (ait Cæsalpinus) egere
plumbo mollificante, quod hodie affirmant, qui Stannum
ex Anglia aduehunt eius metalli feracissima. quod Cassi-
teron indè aduectum ad vasa conficienda portionem plum-
bi obtinet; extenditur enim, & facilè funditur: hoc à plum-
bi humiditate comparat, sicuti à stanno plumbum partium
tenuitatem, quod & Aristoteles 2. de generat. & corrupt.
monuit, dum ait Stannum in exigua admodum quantitate
æri mistum colorare tantum, vt videatur esse passio sine
materia, quod arguit tenuissimarum esse partium, vt diffun-
di in æris ingentem molem possit, qui Aristotelis locus di-
ligenter notandus, quo insinuari possit artem metallorum
fundendorum, & permiscendorum sua ætate excultam, con-
trà quam credant quidam obstinatores ciniflonum recen-
tiorum Filij: è lapillis nigris paullum candore variatis cas-
siteron candidum fieri Agricola scripsit in Bermanno, at
pura numquā in venis gigni huiusmodi metallica. Adne-
ctam hic perfacetam Scaligeri Historiam, qua Magorum
inanis conatus in vsu Stanni perstringitur: eius verba sunt.
*Adiungenda est huic lucubrationi iucunditas: à Mago
Cattiterinam lamellam ad arcendas muscas conflatam vi-
dimus aliquandò, sed non sanè risu etenim spectantibus no-
bis ad eam depositam pro fenestra extemplo aduolans
Musca, illicò aluum suum exorneravit: hæc ille.*
Nos hîc expressam Musæi Stanni effigiem subijcimus.

LAPI.

Tab. 92a

Exercit.
246

LAPIDIS Lazuli, vel *Glebæ mineræ*, *λάζου* Græci, cæruleum
 priuato vocabulo latini dicunt; quidam Cyaneum satura-
 tiorẽ cæruleo existimant, idcirco errare, qui Lapidem La-
 zuli cum cæruleo confundunt: Mesueus esse de genere
 marmorum scribit maculas ex auro habentem; alium porro
 album, & dici Marcassitam, alium viridem, clarum, cœle-
 stem, & vocari Lapidem Lazuli, quæ attributa viriditatem
 maiorem, & saturatiorem cum aureis maculis significare:
 his quippè designari meliorem Lazuli Lapidem, calidum,
 & siccum tertio ordine statuit: acrimoniam cum aliqua
 adstrictione obtinere, hinc adurere, vlcere, putrefacere,
 incidere, abstergere: proinde præparatum, vt decet, humo-
 res melancholicos, & exustos purgare: Verum quoniam
 Hippocrates Medicinæ Princeps tria docuit esse morbo-
 rum principia Plethoram, violentiam, & corruptum cœli,
 atque aëris tractum, prouidendum diligenter (cum de hu-
 mani generis salute agitur) ne id quod præsidio esse debe-
 ret, violentos morbos, & præsentaneum Virus infligat:

Ex

Cap. 20.
C. seq.

21. simpl.

Lib. prim.
cap. 22.

Cap. 12.

Ex Platone enim in Carmide *ἰατρικὴ ὑγιανὴ ἐπιστήμη ὅσα πῶς ὑγίαια καλὸν ἡμῖν ἔργον ἀπεργάζεται*, hoc est salubris cum sit Medicina scientia sanitatem præclarum nobis opus perficit; Dioscorides de cæruleo, & cyaneo scribit habere vim *κατασταλτικὴν, καὶ μετρίως σπυπτικὴν, εὐχάροτικὴν, καὶ ἐλκωματικὴν*, quod est reprimentem, mediocriter putrefacientem; crustas gignentem, & exulcerantem; quomodo igitur se tueri possint Arabes, atq; eorum sectatores, qui in catapotijs hunc lapidem deglutendum præbent, haud sanè video, nullus certè ex Græcis auctoribus, quorum certior fides, & in re medica tutius iudicium bilis atræ purgandæ gratia Cyaneum lapidem deuorari docuit; immo Galenus lib. iij. simpl. medicam. disertè docet, quæ medicamenta erodendo, & putrefaciendo agunt, genere, non quantitate deleteria existere, & quò diutius morentur in corpore, tantò magis agere, quem locum Galeni velim præ manibus à Medicis paulò audacioribus in metallicis vsurpandis haberi, nec valet quod aiunt benè ablutum omnem mordacitatem deponere, & nihil lædere: solam enim acrimoniam dura, & lapidosa deponent, si ipsa abluas, Galeno teste, vim putrefacientem abditam crebra lotione vix inquam abigas: Atræ ergo Bili expurgandæ Armenium potius lapidem cum Alexandro Tralliano substituemus, quem Elloborum album bonitate præcedere, & sine vlla molestia per inferna bilem expurgare testatur, quod & Fuchsius primo libr. paradox. monet.

ARMENIACI, vel Armeni Lapidis minera ex Germania affertur copiosa, ex quo Pictores Armenum Pigmentum conficiunt, Verdazzuro Italica voce nuncupantes, in eo modo maculæ exsuperant cæruleæ, quales præferre alijs, & probare magis visus Dioscorides, modo virides probatæ à Plinio, optimum Armenium prædicante, quod maximè viride est; talis etiam lapis à Pictoribus magis expetitus. Vt hoc pacto permisto cæruleo, ac viridi, quod vocabulum Italicum sonat sedari controuersia inter Plinium, & Dioscoridem cap. proprijs facilè possit de huius lapidis colore: Gale-

Galenus & vim abstergentem tribuit cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione, ideò ocularibus misceri facultatibus, & ad pollinis læuorem redactum vtile esse ad Pilorum in palpebras incrementum peritiores Physici tradunt, præter has facultates primas, quem scientiam, Alexander Trallianus optimè lotum probauit ad expurgandos humores melancholicos, & crassos, idque feliciter præstare docuit, quam Elleborum album, vt antea etiam scripsimus oportet autem diutius eum terere, ac lauare alioquin molestè per superiores, ac inferiores partes expurgat, benè lotus per inferiora tantum, & sine noxa, idcirco extant Caraporia de lapide Armeno apud Mesueum: Verum vtinam Arabes ij contenti fuissent, sed cum stupore, vel vanitatæ ingenij vim illam purgandi ad lazul extendissent, & temerè Cyaneum cum Armeniaco lapide confudissent, iure merito damnati videntur à peritioribus Græcorum Medicorum sectatoribus.

Ab hac lapide dissidet terra, vel Bolus Armena tempore magni Galeni reperta, quam ob consistentiam etiam lapidem Lib. 9.
Simpl. vocari ait, licet reuera terra fit, quia facillimè soluitur: pallidum colorem obtinet, grauior, & densior est, quam Aster Samius, in qua deceptum Cardanum verè contendit Scaliger, ille enim rubricam vulgarem sibi fortè oblatam, pro lapide, vel Terra armenica admisit, rubram enim esse huiusmodi terram scripsit aduersus Galeni mentem, & verba, qui ex Armenia Cappadociæ proxima adduci huiusmodi terram, & esse τὴν χροὴν χλωρὰν pallidam scilicet, non rubrā disertè tradit; quo in errore versatos etiam quosdam pharmacopæos, & Medicos exteros memini: Obseruanda porro sunt, obiter licet, & per transennam hoc in loco, quæ doctissimè scribit Scaliger: Cardanus enim vt subtile, quod subtilitatis professor obtruderet aiebat Carbunculum, Smaragdum, Sapphirum, Hyacinthum, Margaritas, hanc terram propterea pestilentiaæ aduersari, quia desiccant, hoc non placuit Scaligero, multa enim desiccant vehementius, quæ

quæ inepta, & inutilia sunt vt Pumex; quis enim dixerit nonnisi ab humiditate Pestem fieri, at fieret, si desiccatione auferretur. Aufertur autem ijs, quæ suapte natura venenis aduersantur, quæ occulta remedia Galenus in Artem cogere non potuit, quia sola experientia, & obseruatione constant: Artes enim omnes perficiuntur, definitione, diuisione, & demonstratione, at occultæ hæ proprietates nec definiri, nec in certas differentias distribui, nec demonstrari possunt, cum eorum lateant nos causæ; cum etiam Sympthiam, & Antipathiam ipsis adscripseris, numquam commodè poteris earum notiones primo generales tum intermedias (subalternas vocitant) & postremò particulares, específicas dictas collocare, & proferre: quare prudenter Fernelius non in docendo, inquit, sed in vtendo eorum artem requiro; Duo enim ex Aristotele sunt primi mentis habitus *ἐπιστήμη*, & *παιδεία* scientia, & peritia, quam alibi *τρόπος ἐπιστήμης* vocauit, Medici cum Galeno methodum nominant; at huiusmodi abditæ facultates nec sciri possunt, nec ex methodi legibus tradi, cum mutuam connexionem priorum, & posteriorū effectuum, & causarum nō habeant: quod verum est si doctrinam spectemus; si vsum, Ars proculdubio requiritur, vt nimirum vsurpentur post generales corporis euacuationes, si affectus det inducias: in prophylactice in minori Dosi, in Therapeutice in maiori exhibeantur: in vino si absit febris, in aquis cordialibus, si adsit: tum aliæ huiusmodi adhibendæ cautiones, quæ rationis compotem sapiunt Artem, non fortuitas Empiricorum obseruationes, quæ vel imperitum vulgus paucorum dierum interuallo summum Medicum in peste, ac venenis profligandis efficere profitentur: cæterum quæso optimos Physicos, vt duas rationes Scaligeri aduersus lapillorum cordialium, & gemmarum tritarum vsum diligenter pensitent, quas & Auerrois auctoritate corroboratas voluit: Dicebat Cardanus præstare lapillos glebæ Armeniacæ ad vitalem spirituum reparationem, obijcit Scaliger subtiliter: *Si à tota viuant specie triti lapides amitterent suam speciem, nequē enim sunt sicut glebæ.*

gleba, quorum pars qualibet, ipsamet terra est, at Cardano non qualibet Hyacinthi pars Hyacinthus erit, est enim indiuiduum hoc quiddam, quod eius partes esse nequeunt: secunda ratio est, si luce propter similitudinem spiritus recreantur, atque reparantur, lux in tritura perit, perit igitur & vis, integri ergo lapides Cardano sunt deuorandi: Verum profecto ex lapidum vita à Cardano inculcata rationes robur acquirunt, quãquam & diuturna illa tritura vim alexiteriam exoluit.

LAZVLI minera cum Armenico mista, quæ faciliè à solertibus rerum naturalium indagatoribus (simplicibus per se explicatis mineris) perspicui, & cognosci poterit.

ARMENICI minera cum Lazulo mista, quæ pariter haud multo negotio cognoscitur: sed illud & (me tacente) perspicuum, vberiore vnius rei fossilis copiam in mitione præualere.

ΑΙΘΑΨΤΥΡΟΝ Græci, hoc est lapidem argenti vocant, quam Latini Spumam argenti; illi ortæ rei duritiam, hi nascentis rei naturam considerantes, vt docet Agricola, rectius Spuma, vel lapis Plumbi diceretur, nam hæc Spuma ex Plumbo conficitur, & rursus Plumbum ex Spuma, etenim cum in secundis fornacibus separatur argentum à plumbo in mistura plumbi, & argenti spuma hæc à plumbo fit non ab argento: id argumento esse ferunt, quoniam de argento nihil depereat, plumbum totum mutetur partim in hanc spumam, partim in plumbaginem: Dioscorides Atticam spumam præfert, secundã statuit Hispaniensem, tertiã Puteolanam. Plinius distinguit in Chrysitim ex ipsa vena, factam colore auri, quam optimam statuit, Argyritim ex argento; Molybditim ex plumbi ipsius fusura: omnes fieri ex cocta sua materia ex superiori catino in inferiorem defluente: Hæc Plinij sententia non probatur Agricolæ: Fuluum enim spumæ colorem solum propter similitudinem cum auri colore agnoscit, sic candidum propter similitudi-

Lib. 9. de
nat. foss.

Loc. cit.

P p p   nem

nem ad argentum: Chrysitis enim maiorem vim ignium, passa fuluum colorem contraxit, vt ipse tradit; Differt etiā Spuma concretionem, aut enim solida est, aut inflata, Græci *σαφεσιδιν*, & *πνευμήνιν* vocant, quales in Museo asseruatas con-
spexi: Spuma argenti (vt Galenus docet) modetate desiccatur, manifesto nec calefacit, nec refrigerat, quare modice & abstergit, & adstringit: Sæpè, vt materia, cum his quæ vehementer mordent, aut adstringunt permiscetur, sola per se (subdit Agricola) ad femorum intertrigines utilis.

AVRIPIGMENTVM fossile, ac natium ex multis tenacibus crustis, tamquam squamis constatum, vt vna alteri imposita videatur (teste Agricola) nulla re alia fossili permixtum, *ἀρσενικόν* Græci appellant, quasi succum dixeris in terræ visceribus concretum colore, & splendore auro adeò similem, vt quemlibet facile fallere posset, nisi naturæ rerum metallicarum peritissimus foret: cum tamen verum aurum fossile non existat, sed succus quidam auri fulgore pigmentatus ex mistione succi pinguis, & sulphurei terræ acris in venis metallicis vi caloris subterranei elaboratus; ob exactam coctionem colorem suum auro per similem acquisiuit: minus tamen pinguis, & purus, quam Sulphur & Bitumen: cum vritur ob sulphuream pinguedinem Sulphur olet, gustum verò ob terræ acris permissionem acrimonia non mediocriter percellit: Arsenicum hoc (ait Agricola) vt acre venenum sit, tamen linteolo inuolutum, & cordi superpositum aiunt hominem à Peste tueri.

ANDARACA natua pura perspicua, & friabilis, quæ trita, & vsta sulphur olet, ex eodè succo concreto, quo Auripigmentū, sub terræ visceribus excocto, gignitur, minore pinguedine, quam illud, est donata, magnam tamen cum eo habet cognationem, cum in iisdem metallis (mineras vocant) proueniant, ad satietatem rufa est, & Cinnabaris colorem æmulatur:
gleba

gleba est qualis plerumq; reperitur, & (vt Vitruuius Ciuis noster tradit) in locis, quæ sunt inter Magnesiæ, & Ephesi fines effoditur parata: optima est, teste Agricola, quæ pura, quæ ad satietatem rufescit, quæ etiam si non teratur, nec ardeat, olet sulphur, quæ facile potest teri, qualis in Ponto ad flumen Hypanem nascitur, auctore Dioscoride: Maiorem caloris vim passa videtur, ex quo flauum in rufum colorem mutauit, rubrum Arsenicum Græcum appellata.

SANDARACA fossilis proprio colore, scilicet rufo, conspicienda, cui Auripigmentum ob summam affinitatem, quam inuicem habent, in excoctione materiæ, simul concretum visitur: Gleba igitur conspicitur partim rufi, partim flauî coloris; Illud addam cum Agricola, quod vtile scitu, non tantum speciosum lectu, vtilitati enim, & oblectationi pariter inferuire noster debet labor: *Sandaraca utuntur Pictores, utuntur tornatores cum circa vasula lineas ducunt, utuntur Medici, quod vim habeat vrendi, sed liquoribus, resinisq; temperata multis morbis medetur, mulso quidem purulenta excretioni, resina suspirijs, melle raucitati, silingatur, & deuoratur, resina veteri Tussi, si accensa vapor per fistulam in os trahatur.* Quidam coloris rubri genus docent efficere ex Cerussa in Patinam cauam coniecta, & super carbones ignitos rudiculis ferulaceis tandiù agitata, quousque vsta colorem rubentem Sandaracæ fossili similem acquisiuerit: Minium vulgò, sed longè diuersum à veterum Minio dicitur.

B V R fossile, & Unicornu fossile, quæ Neapolitani Musæi Auctor, & Descriptor Imperatus Pharmacopæus optimus, & celeberrimi nominis, quem honoris gratia nominatum volo, accuratè descripsit, vt nos actum agere, haud necesse esse existimemus.

HALCANTHVM Pannonicum cœlum serenum Etesijs Æstate post Caniculę exortum spirantibus colore cœruleo, atq; lucido referens, cui acrimonia cum aliqua adstrictione insignis existit.

CHALCANTHVM Cyprium ob colorem cœruleū conspicuū, graue, & densum, sapore acerbo, ita ut gustanti, linguam cum aliquo falsedinis stimulo vellicet.

CHALCANTHVM Saxoniciū tenue, & violæ albæ candore persimile, cuperosa vulgò, Capri aqua Germanorum.

CHALCANTHVM Chrystallino colore, & splendore ex lapide ærario veluti ex parente efflorescens; ex Pannonia aduectum ferunt.

CHALCANTHVM ex Bohēmie fodinis subuiride in capillorū formam à natura efformatum à Pyrite æroso per melenteriam, quæ illum vndiquaque amplectitur, procedens, quod visu, & contemplatu dignum sanè videtur.

CHALCANTHVM in viridi pallescens, non ita omnibus cognitum, cum ex mari rubro aduectum dicatur, vt Francisci Calceolarij senioris schedula testatum facit, apud non incuriosos istarum rerum inuestigatores.

CHALCANTHVM coctū, & hoc viride, quod vel in Crucibulo fustum, aut liquatum summè virescit Hungarico ob præstantiam æquandum: Vitriolum Romanum vulgò, cum Bagnacæ agri Romani oppido conficiatur.

CHALCANTHVM Bagnaceo longè pulchrius, & efficacis facultatis: colore viridi, & cœruleo permistis Cyprium imitatur, sapore magis acerbo, & odore magis viroso donatū, summa arte, & longo labore ex glebis quibusdam cinerei colo-

coloris quibus intermixtæ sunt maculæ virides, & ruffæ ad apenninum montem elaboratum.

CHALCANTHVM in Germania coctum cæroleo colore ob elegantiam Cyprio non inferius, quamuis ad infectionem infirmissimum.

CHALCANTHVM metallicum latinorum (Melanteriã græcorum dici aiunt) cuius substantia fragilis est, & friabilis ex halitibus circa cupri fodinarum hostia, expirantibus, ac aëris contactu quodammodo congelatis, instar lanuginis eo loci affixa concreuerit; colorem nigrum ex plena coctione videtur assequuta, nec non ob qualitatem à minera Cuprea impartitam salsa, atq; acris omninò percipitur. Agricola.

MELANTERIA friabilis in Misy aureum imitans colorem punctis scintillantibus efflorescere visu comprehenditur: notanda verò sunt Agricolæ verba lib. iij. de natura fossilium, ex quibus facile atramentorum, & Melanteriæ natura pernosceretur; Atramentum triplex librarium, metallicum, & sutorium, quandoquidem eo Sutores tingunt coria, Græci verò appellant χάλκανθον, quod ex ære quodammodo efflorescat, nam Pyrites ærosus, qui & Chalcites dicitur Soreis, & melanteriæ, quam etiam atramentum metallicū vocant, parens est, & effector, atq; ea rursus atramentum sutoriū, atq; alia sibi ipsis cognata gignunt.

SORY ex fossilium genere lapidosum, & colore nigrum, cuius parens, & effector, vt modò diximus, in ijsdem habetur fodinis, in quibus Melantheria Chalcitis, Misy, & Chalcanthum à natura elaborantur, vt ob id à quibusdam (Dioscoride teste) Melantheriæ species sit existimatum, cum nigro colore non videatur illi absimilis: quamuis in alijs differat, cum

cum odore, & sapore magnum virus redoleat, stomachumq; subuertat, quæ qualitates, & effectus in Melanteria non deprehenduntur, Sory etiam crassissimas partes, Misy tenuissimas, Chalcitis medium obtinet locum inter illas: quare & Agricola docet, Sory crassitudine, & odoris vehementia à Melanteria differre, cum non differat colore: à primo enim ortu concretius, & compactius ob partium crassitudinem, genitum est, atramentum gryseum metallicorum vocari aiunt.

MISY durum, quia multum ex Chalcantho effloruit, & ob longam coctionem, & elaborationem densitatem natum videtur, ut Gleba quædam Chalcantina vocari possit: huius color est luteus, & ad aureæ Marchesitæ colorem accedit, sapore est acerbissimo, quia ex succo Chalcantho persimili producitur, ut iure merito Chalcanthi flos, & ob colorem atramentum flavum, nominari possit.

CHALCITIS purissima, & à quavis aliena re immunis, quam intercurfantes oblongæ venæ, & splendentes ambiunt, friabilis, æri similis, à quo nomen sumpsit, χαλκόν enim æs, qualibus notis prædita, ceteris à Dioscoride præfertur: Chalcantho fossili dicitur affinis cum ex succo acerbissimo Pyritem ærosum lambente, & eundem erodente, ut Chalcanthum oriatur. Quocirca doctissimus Casalpini persimilem æri interpretatur apud Dioscoridem respectu caloris viridis, ruborem enim, ex perfecta vitione acquirit, quamvis autem (ait) æs nitidum colore rubenti constet, neglectum tamen ob æruginem contrahit viriditatem; Apud Plinium Chalcitis est lapis ærarius, ex quo eradi (inquit) æruginem Scoleccam, & ipsum æs coqui; continere tria genera, Æris, Misyos, & Soryos: Sed non esse lapidem, sed succum concretum demonstratio Physica ex propositionibus per se, & necessarijs conuincit,
lapis

lapis enim vſione non attollitur in ſpumam, nec liqueſcit, vt Chalcitis profeſſò attollitur, & liqueſcit, vt & Galenus obſeruauit, non ergo lapis eſſe poteſt: ceterum mox Plinius veluti reſiſcens mollem naturam, & veluti lanuginem concretam Chalcitidi attribuit, quare Dioſcoridi conſentire videtur: Galenus primo de Antidotiſ Chalcitim viridem, aut cineream in Theriacam aſſumendam vult, dummodo in ſpumam fuerit elata: hoc enim Theriacam efficit nigram, quod expeti ſolet; ſtatim quippè ab igne eximitur non perſtatis carbonibus, ſic ſeruatur priſtinus color, alioquin luteus, vel ſtauus emergeret. Inueteratam Chalcitim tranſire in Miſy teſtatur Galenus 9. ſimpl. ſicuti Sory longo tempore in Chalcitim mutari: hæc igitur in Muſæo primum occurrit conſpicienda.

CHALCITIS dura, & ſyncera, in cuius natalibus Sory ex ſtirpe Chalcanthina ob affinitatem ſuo colore nigro permixtum viſitur.

CHALCITIS dura cuiusuis ſorditiei expers, in cuius ortu Miſy coloris auro ſimilis adnatum, ſimulq; conglutinatum cernitur.

CHALCITIS dura Pyritem lapidem, cuius ſuperficies cinerei eſt coloris, intùs verò ſubliuidus cum aliquo rubore apparet, adeò arde vt Genitorem ſuum amplexans, vt mutuo amore veluti certare videantur.

CHALCITIS ex erugineo colore, qui illi videtur proprius, ob vetuſtatem, & nimiam deſiccationem, in colorem album mutata. Sory porro Chalcitis, Miſy, Melanteria minùs quidem atramento ſutorio adſtringunt, ſed adeò vrunt (ait Agricola) vt cruſtas cauterij modò inducant: quo iurè autem dixerit idem Auſtor Molibdenam, Pyritem, Chalcitida, Miſy, Sory, Spodon, Pompholiga, Diphryges nec officinis

cinis, nec mediics esse cognita, ipse viderit: Forsitan tempestate illa, qua ipse Dialogum illum scripsit, illa ignorabantur: in præsentia omnia in lucem sunt eruta, & Musæum Calceolarium satis harum rerum metallicarum locuples, & abundans Agricolaë querelam, vel accusationem irritam potest reddere.

AGRICVM Metallicum Minerale à Musæi Neapolitani Descriptore accurato nuncupatum, quod præclare etiã lingua nostrate Italica ab ipso met describitur, Ferrante nimirum Imperato Pharmacopæo ornatissimo, & percelebri, quem semper honoris causa nominatum volo, atque eò potissimum, quod Calceolarij Senioris fuit amantissimus, ut ex pluribus epistolis, dum viueret, ad ipsum datis, potui conijcere: Is igitur hoc pacto Agaricum hocce minerale, mirabilem naturæ partum, describit: Terram existere ita vocatam, candore Calci similem, leuitate dissimilem, quæ in Agarico summa esse solet, in specuum fornicibus inueniri, consistentiæ mollis, dum soluitur, fibrosi aliquid præferre, sed denique terrarum aliarum instar liquefcere, nec eius ortum à veri Agarici ortu diuersum videri, quemadmodum etiam effigie omninò ipsum refert, linguæ adhærescere, quapropter & credi esse terram Samiam, & pro ea à multis peritis Medicis vsurpari: Sanguinis per os reiectionibus prodesse, & sceminarum profluuijs: generatim ad ea omnia adhiberi, quibus Samia Terra est conducibilis: Lac Lunæ nonnulli appellant ob mollitiem, & candorem, quam præfert, dum in proprijs locis colligitur.

Hæc utcumque ex illo Italico Musæo latinè reddere volui, ut sua cuique laus constet: & Agarici huius naturæ, & vires melius intelligerentur.

Verum-

Verumenimverò iam tempus est, vt quartam hanc Musei CALCEOLARII Sectionem absoluam, si antè omnia Lectorem optimum morali aliqua Parenesi commonefecero. Humanorum Bonorum triplex esse genus, animi, naturæ, & fortunæ: animi virtutes potissimum morales nostra bona, & perfectiones verè censentur, at rationis, & mentis virtutes nobis propriæ non adeò videntur, cum & separatim à corporis contagine mentibus communes existunt: morales vtilis tantum nobis Plotinus censuit, quoniam cum Deo connexionem vltimum hominis bonum esse docuit, quæ ad id perducunt, solum vtilia existimauit: Naturæ, ac fortunæ bona censent Stoici, & cum ijs magnus Seneca non verè bona, solum commoda, & ἀδύνατα: Fortunæ munera sunt præsertim aurum, argentum, & cætera metallica, quæ hac sunt Sectione breuiter pro instituti ratione descripta. De ijs D. Bernardus, solus error hominum facit, vt aurum, & argentum iudicentur pretiosa, cum reuera nihil sint præter terram rubeam, vel albam: Boëtius in 2. de consolatione Philosophica etiam rationem validam adnectit, vt nos ad tutiorem his de rebus cogitationem, & estimationem traducat. De ratione boni est, ait, vt eum, cui competit, bonum reddat, apud bonos cumulatiùs reperiatur, & possidenti non noceat, at homo per diuitias non redditur Bonus, & apud homines improbòs, & iniustos diuitiæ cumulatiores reperiuntur, quæ etiam frequenter obsunt possidentibus, non ergò bonæ existimandæ sunt. Idcirco Seneca optime in lib. de paupertate. Nemo dignus Deo est, nisi, qui opes contemnit, hoc efficiunt diuitiæ, inflant animos, superbiam, & arrogantiam pariunt, inuidiam contrahunt, eousquè mentem alienant, vt fama pecuniæ nos, etiam nocitura, delectet: illa verò Epistolæ vigesimæ aurea sunt verba, diligenter à Christiano viro expendenda, & memoriæ mandanda, magnus ille, qui in diuitijs pauper est, sed grauior, qui caret diuitijs, nam diuitiæ nedum non faciunt hominem bonum, verum neque diuitem, quia auaritiā non extinguunt: veræ autem diuitiæ sunt composita.

Verba
Seneca
aurea.

Paupertas in lege Naturæ, quæ sola Auaritiam extinguit; non enim qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est, tantum enim unicuique deest, quantum cupit, propterea, breuissima ad diuitias per contemptum diuitiarum via est, præclarè etiam Epicurus, ad quam non vt transfuga, sed tamquam explorator Seneca sæpè transfugit, si ad Naturam viues nunquam eris pauper, si ad opinionem, nūquam eris Diues, exiguum enim natura desiderat, opinio immensum. Illa etiam Isocratis sunt summi Oratoris, & Philosophi, quæ experimento quotidiano in quolibet hominum ordine, & secta comprobata videntur. πλεονες δὲ κακίας μᾶλλον, ἢ καλοκαγαθίας ὑπερέτης εἰσιν, ἐξιστὶν μὲν τῇ ραθυμίᾳ παραπνεύζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τῆς γένεως παρακαλῶν. hoc est, Diuitiæ vitiorum magis, quam virtutis ministræ sunt, licentiam, & facultatem socordiæ præparantes, ad voluptates autem Iuuenes inuitantes. Hinc illa Ouidij exclamatio primo Metamorph.

*Itum est in viscera terra
Quasq; recondiderat, Stygijsq; admouerat umbris
Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum,
Prodierat, prodit Bellum, quod pugnat utroq;.*

Quamquam à fortuna metallorum venas ostensas finè hominis industria, & labore existimat Lucretius purissimis hisce, & luculentis carminibus.

*Quod superest as, atq; aurum, ferrumq; repertum est,
Et simul argenti pondus, plumbiq; potestas,
Ignis ubi ingentes sylvas ardore cremarat
Montibus in magnis, seu cæli fulmine misso,
Sive quod inter se bellum sylvestre gerentes
Hostibus intulerant ignem formidinis ergò,
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & pascua reddere rura,
Sive*

*Sine feras interficere, & detescere prada,
 Nam fovea, atq; igni prius est venerier ortum,
 Quam sapire plagis saltum, canibusq; ciere,
 Quicquid id est, quacumq; è causa flammeus ardor
 Horribili sonitu sylvas exederat altis
 Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
 Manabat venis feruentibus in loca Terræ
 Concaua conueniens Argenti riuus, & Auri
 Æris item, & Plumbi, &c.*

Illud porrò animaduersione dignum, quod non per iocum, sed seria disputatione lib. vj. de re metallica scribit doctissimus Agricola inter causas, cur putei amplius fodi non soleant ad perquirenda, & extrahenda metalla eam esse, quod in Germaniæ nonnullis fodinis, quamquam perpaucis est alia pestis, & pernicias, Demones scilicet aspectu truci, de quibus dixit in libro de subterraneis animantibus inscripto, quod genus Dæmonum precibus, & ieiunijs pellatur, ac fugatur; quo argumento, atque alijs multis certò collegi, Catholicum fuisse Agricola, & orthodoxe pietatis amantem, quod litteris ad me datis testatus etiam est Marcus Velferus olim Duumvir Augustanus, qui etiā scripsit, fuisse Agricola lucernam ardentem in loco caliginoso.

Cæterum & Aristoteles tantus Philosophus, Summum Bonum non esse positum in diuitijs perspicuè ostendit primo ethic. cap. v. quoniam vita diuitijs dedita *βίαιος τις ἐστὶ* hoc est modo quodam vim infert, vel violenta est, vt optime vertit Franciscus Picolomineus Doctor olim meus vir celeberrimi nominis: litteratores Critici vertere, vita, quæ in pecuniæ quærendæ studio versatur, laboriosa est, minimeque (vt ita dicam) vitalis, eccè quam leuiter primoribus labris ex Aristotelis doctrina hauriunt, ad intima doctrinæ illius penetralia non adspirant; satius fuisset in Grammaticæ, & Rhetoricæ præceptis tradendis occupari, quam in maximo Philosophorum explanando, quod si publica lege cautum esset

melius cum serijs auctoribus ageretur; Cur ergo violenta locupletum vita? An quia ut acutè docet Picolomineus, tunc vis infertur alicui, cum illud prohibemus, ne suum finem attingat, vis enim rei graui tunc infertur, cum ne ad centrum tendat, impedimento sumus, finis diuitiarum auri, & argenti est usus, & effusio, dum eas coaceruamus, ne suum assequantur finem, impedimento sumus, & propterea vim eis inferimus: Bonum ergo utile Aristoteli Diuitiæ sunt ad vltimi finis perceptionem, & possessionem conducentes, sed & quinto Ethic. fortunæ munera simpliciter, & semper bona esse docet, huic verò vel illi non semper, quasi velit viris vitiosis, & mala cupidine deprauatis non esse bona, veluti etiam ægris ea non sunt sana, quæ suapte natura sana existunt: passim enim huiusmodi distinctio bonorum videtur Philosopho familiaris, ut vij. lib. metaph. text. x. cum ait sicuti in actionibus efficere debemus, & per singulis bona ea reddantur illis bona, quæ simpliciter sunt bona, ita in cognitionibus per nota nobis ea, quæ sunt simpliciter nota, reddenda sunt nota nobis: Franciscus Vicomercatus pœnas, & purgationes per singulis Bona intelligi voluit: quem iurè refellit Picolomineus, Prudentia enim, recta consultatio, & morales virtutes nostra bona sunt, quorum ope, quæ sunt simpliciter Bona (Fortunæ nempe munera) reddimus nobis Bona: Pœnæ porro, & purgationes duntaxat ex euentu id efficiunt, dum congruentem constitutionem animi, & corporis nobis conciliant, quæ nostrum bonum est, cuius beneficio, rectè vtentes Fortunæ muneribus, ea simpliciter bona nobis propria efficimus: Præclara ergo illa Aristotelis sententia vij. de Republica, declaratum scilicet esse in libris Ethicorum, Virum probum eum esse, cui per virtutem Bona sunt, quæ sunt simpliciter Bona: Cum isthæc igitur verissima sint, cur non valdè pudeat Christianos, qui militiæ CHRISTI Domini nostri nomen dederunt, vim inferre Auro, & Argento eorum finem, & usum immodica, & auara eorum coaceruatione impediētes: numquā
effun-

effundentes; vel in deliciarum, & luxus ineptias, & prauas libidines prodiga manu infumentes; legatur primus Agricola liber de re metallica: vbi Socratis dictum adducit: Vinum ad vasa mutari: Diuitias ad eorum, qui ipsas possiderent, mores, Bonos Viros ijs benè vti, malos malè: Cum igitur Christianorum mores optimi esse debeant, & incorrupti; vsus etiam Argenti, & Auri ijs optimus, & nulla culpæ obnoxius esse debet: Vita etiam ad naturæ, & legis diuinæ perscriptum carior esse, quæ paucis contenta est, nec Chænici insidere, & auaram cupiditatem de crastino sollicitam fouere, atque alere solet: Sed nobis montes aureos fingimus, & ad immensa opum fastigia anhelantes; Xenophontæo etiam ænigmate ad auraria, & argentaria metalla fodienda excitamur, Est terra, in qua, si sementem feceris, non fundit fruges, si verò eam foderis, multò plures alit, quàm si fruges ferret: ita enim de Atheniensium argentarijs metallis ille suauissimus Auctor scripsit, Fodinæ etiam plumbariæ quæstum annuum, cum fructibus agri optimi comparatum, ipsum triplum, vel minimum duplum esse dicentes, tum subdimus, quot ergo partibus antecedit eisdem fructibus quæstus argentariæ, vel aureariæ venæ? Hoc pacto ad auaritiæ cupidinem exaggerandam, quod nobis vtile sit, in bonorum morum detrimentum sollicitis articulis computamus, vt cum Poëta illo loquar: At quantò consultius fuisset cum Seneca quærere, Quid præcipuum in rebus humanis est? animo omne vidisse, & quæ nulla est maior victoria, vitia domuisse; argentum, & aurum, & huiusmodi Fortunæ munerera, magna, quia parui sumus, credimus, multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra magnitudo est, vt idem docet; Quid præcipuum? non admittere in animum mala consilia, puras ad cælum manus tollere, optare, quod sine aduersario optatur, bonam mentem: Iam verò cum cæcus Deus Plutus, cui inferna terræ regio attributa, nos ab huiusmodi virtutum optimarum exercitijs auocat,

*Lib. 3.
quæst. na-
tural. in
presat.*

auocat, & absterreat, satis erit id persuasum habere, & re
ipsa, & actu profiteri, & prestare, quod Lucretius optimè
monuit.

*Quòd si quis vitam recta ratione gubernat,
Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè,
Æquo animo, neq; enim est vnquam penuria parui.*

Finis Quartæ Sectionis.

SECTIO QVINTA
IN QVA DE PLANTIS,
RADICIBVS, ET EXOTICIS
FRVCTIBVS,
NECNON DE PEREGRINIS
GVMMATIS, ET SVCCIS
PINGVIBVS DISSERITVR.

Eodem Auctore.

SECTIO QUINTA

IN QVA DE PLANTIS

RADICIBVS ET EXOTICIS

FRVCTIBVS

RECIPION DE PERGRINIS

GYMMNASTIS ET SVCCIS

PINGVIBVS DISSERTIVR

Edend. Auctore

1671

SECTIO QUINTA.

VM Musæum hocce CALCEOLARIUM
pro virili, & occupationum mearum ratio-
ne subcesuius horis describerem, huiusque
mei laboris amicum Virum doctissimum
commonefecissem locorum interuallis à no-
bis diffitum, & disiunctum: is vt est scien-
tiarum omnium notitia, & potissimum
Mathematicarum instructissimus, statim

monuit Analogias Geometricas, & Arithmeticas, Medicis,
Anatomicis, Metallicis, Botanicis esse ad partium vsum,
& virium plantarum, & fossilium causas vestigandas perne-
cessarias, quod ostensurum se libris etiã edendis profitetur,
quemadmodum libris editis ciuiliū, & criminalium cau-
sarum, & controuersiarum Iudicia se earum ope Analogia-
rum ad Aristotelis etiam lib. v. ethic. normam rectè infor-
masse existimat: Respondi Mathematicas disciplinas res à
motu, ac materia secretas expendere, quæ tamen τὴ φύσιν
χωριστὰ μινύσθαι ἐστὶ, cogitatione enim separata à motu sunt, non
re ipsa omnifariam absoluta, quales abstractæ substantiæ,
quæ à Metaphysico considerantur: Mathematicæ enim for-
mæ reuera per se non cohærent; cogitatione tamen à ma-
teria, ac motu separantur ἔδὲ γίνεται ψεύδος χωρίζοντων, ait Aristo-
teles, non fieri scilicet mendacium abstrahentium, & cogi-
tatione separantium circulum, & triangulum à materia:
Physicæ autem species, sine motu, ac materia intelligi non
possunt eam profectò vim habentes quā finitas, quæ absq;
materia separatim comprehendi non potest; Hinc Aristo-

R r r   teles

teles optime scripsit *Τὰ μαθηματικὰ ἐξ ἀφαιρέσεως λέγεσθαι, τὰ φυσικὰ ἐκ προσθέσεως*, hoc est mathematicum res contemplari circumscriptis omnibus, quæ sensu percipiuntur, physicum res cū materia omnino deuinctas: Ex his etiam confici afferebam cum certam materiam non sectentur mathematicæ disciplinæ, nec experimentum ad eas perdiscendas esse necessarium; idcirco pueriles dictas disciplinas, quoniam duntaxat ingenij acumen, & perspicaciam requirant, & cogitationis memoriæque celeres motus, & firmitudinem, quæ animi dotes in pueris sæpenumerò comperiuntur, quare apti, & idonei harum disciplinarum Auditores, non autem ethicæ, & physicæ doctrinæ ab Aristotele existimantur, quæ rerum vsu, & repetitis sensuum, & experimentorum obseruationibus indigent: quare Geometria, & Arithmetica præter vsus vitæ communi necessarios, Pædia est præparans, atque excitans puerorum ingenia ad ritè philosophandum, cum certissimæ sint, & cogitationi *διὰ τοῦ* statim obuiæ, & expositæ, quamquam præire aliquis debet, cuius solertia (ut ille inquit) succidantur vepreta, vel exurantur, & superciliosa complanentur aspreta, in magna enim rerum obscuritate, recondita arte, multiplicique, ac subtili versari mathematicos Cicero etiam scribit, omnemque cognitionem multis esse obstructam difficultatibus: at rerum naturalium proprietatum causas inquirentibus, vndiq; salubræ emergunt, & inexplicabiles labyrinthi: quas longo vsu, & obseruatione eorum, quæ consimili modo frequenter fiunt, facile complanamus: Quis enim per Deum immortalem causam ætus, ac reciprocationis maris ijs Mathematicorum subnixus analogijs vestigabit? Quis Rhabarbari, Agarici, Ellebori, Senæ vires deprehendat? nisi longo studio, multisque iactis ex sensuum obseruatione fundamentis Lunæ motum probabiliter ætus causam existere, bilem sæpissime eiectam à Rhabarbaro, ab Agarico pituitam, ab Elleboro, & Sena melancholicos succos pluribus experimentis exploratum habeamus: Sic Anthoram, vel Zedoariam serpentum, & Napelli veneno obsistere quis Auicennam docuit?

Vfus

Vsus profectò, & obseruatio diuturna : quod sensus *αρετήριον* ab altero rationis Criterio mox roboratum magis, physicam scientiam firmiorem, & magis inconcussam parit : Hinc deridendus & Pythagoras, & Pythagoræi, qui (vt meminit Aristoteles) cum Denarij numeri summam perfectionem cœlo tribuerent, nec plures tamen, quam nouem Sphœras cernerent, decimam effingere ausi sunt Terræ aduersam, quâ *ἀντίχθονα* vocarunt, quid hac ineptia insultius? sic vacuum dari in rerum natura alij viri docti conati sunt ostendere, quos Clarissimus Pendasius optimè confutauit, quare iurè somniare circa quantitatem Mathematicos Plato censuit, & Pererius nec omninò esse necessarias, & solidas scientias mathematicas seria disputatione contendit : Vsum tamen, & fructum afferre, quem diximus fatemur, nec audiendum Aristippum, qui Mathematica hæc repudiabat, quod ex fine nihil docere videantur, eiusq; quod melius, aut deterius, nullam rationem habeant : tametsi memoriæ proditum sit Platonem Eudoxo, & Architæ vitio vertisse, quod Geometrica problemata ab intelligibilibus, ac incorporeis rebus ad sensilia, & organica traducerent : Volebat enim Vir magnus ad eius, quod semper est cognitionem, nos semper erigere. Cæterum proferam etiam aliam coniecturam non incuriosam, quæ mihi in mentem venit, dum ad eum amicum pietate, & eruditione clarissimum rescriberem : quam quæso te (optime Lector) vt benè tecum excutias, ac expendas : Existimarunt Pythagorici, & Platonici omnem disciplinam *ἀνάμνησιν* esse quandam, idest recordationem, & repetitionem eius scientiæ, cuius particeps, & compos fuit animus noster, antequam in corpus migraret, quod in Menone, Phædone, ac alibi Plato disertè docuit : Obseruarunt tamen hi Viri Magni huiusmodi recordationem non posse ex naturalibus rebus percipi, quæ manuuctionem sensuum, & longi vsus exposcunt, sed potissimum ex Mathematicis his scientijs ostendi, si nimirum ait Plato *ἐπὶ τὰ διαγράμματα ἄγειν*, si ad figuras Geometricas perducatur; nā discere esse recordari insitarum

in anima rationum, Socrates in Menone hoc argumento probat, Pusionem quemdam (ait Cicero) Socrates interrogat de Geometrica dimensione quadrati, ad ea sic ille respondet, vt puer, & tamen tam faciles interrogationes sunt, vt gradatim respondens eò proueniat, quò si Geometrica didicisset: At cur Socrates Pusionem illum non interrogauit de causa Æstus Maris, & falsedinis; de Ortu, & causis Cometarum an in Cœli natura, & in Cœlo fiant, an in suprema aëris regione ex pingui halitu inflammato: quæ fuit certior Aristotelis sententia aduersus Astrologorū somnia, an primæ qualitates formæ sint Elementorum, *ἁπλοῦς*, an potius proprietates ab occultiore forma fluentes, an cœlum anima informante præditum, an solum assistente intelligentia, & motrice: An seminis procreatio sit testium operatio; an veluti pondera textricū vasis seminarijs apertis detinendis sint destinata: De vsu cerebri an in eo nobiliores animæ actiones perficiantur, an solum attemperando cordis calori inferuiat, an cœlorum orbis æquabili motu circa idem voluantur centrum, an epicyclis, & eccentricis opus sit ad tuenda *τὰ φαινόμενα*; Hæc & alia huiusmodi interroganda erant, quibus explicandis insertas animæ Idearum rationes, & notiones excutens Pusiō summam de se expectationem, & admirationem concitasset, at profectò experimentis, obseruationibus, longo studio, & iudicij maturitate ad hæc peruestiganda opus fuerat, quæ Puer propter ætatem tenellam adhuc nancisci non poterat: ea sunt interrogata, quæ simplici sensui, & phantasiæ exposita facillimam responsionem extorquebant, cum inter se apta, & connexa essent ex iactis hypothesibus, quare nec Plato sciētiae, aut intelligentiæ nomine Mathematica est dignatus cogitationem, & veluti imaginationis Apicem illis concessit: Si enim sciētia omnis est reminiscētia non solū notiorum Mathematicarum, sed & Physicarum, & Metaphysicarum esse debet, vt satis patet: at nullus Pusiō ea promit, quæ sensuum *χρησάμενα* indigent, & matura multi temporis consideratione, & iudicio. Fateor quidam Geometriam,

vbi

vbi cum materia coniungitur, Geodesiam, Mechanicam, Opticam, præstantes artes, procreare, cuius rei apud Historicos egregia extant testimonia.

Exstructo enim vastæ molis nauigio, quod Siracusanus Hiero Ægyptiorum Regi Ptolemæo missurus erat, cum collectis simul viribus Syracusanus populus Nauem trahere non posset, idque præstitisset Archimedes, vt solus Hiero illam subduceret, viri scientiam, & ingenium admiratus Rex ἀπὸ ταύτης (inquit) τῆς ἡμέρας περιπατῶς ἀρχιμήδει λέγοντι πισυτέον, ex hoc die Archimedi de quauis re differenti credendum:

Eundem testatur Plutarchus Hieroni scripsisse datis viribus datum pondus moueri posse, fretumque demonstrationis robore illud sæpè iactasse, si terram haberet alteram, vbi pedem figeret, ad eam nostram hanc se transmouere posse: Verum & ἀντόματα, & machinarum varia genera, & commoditatem vitæ degendæ, & subtilibus ingenijs admirationē, & honestam occupationem conciliant: Nos igitur omiſſis superuacaneis his Analogijs, quæ propria experimenta, vel veterum Auctorum obseruationes ætatum plurimarum, & iudiciorum firmatę consensu, & ratione dictabunt in describendis stirpibus, radicibus, atq; alijs huiusmodi ex vegetanti genere Musæi nostri Sectionis Quintæ libentes sequemur.

NTORÆ, vel potius Antiphthoræ exemplum superius attulimus, cuius vim abditā, & præsentaneam aduersus Phthorę, vel Napelli venenum exploratam habemus: Hæc in Musæo Calceolario asseruatur: radix est amarissima (quam Napellum Moyſi, & Zodoariam Auicennę vocant) solidæ, & ob-

longæ oliuæ persimilis, sæpè maior: cortex subniger existit, caro interior nardi montani instar est alba; iuxta Napellum venenosam, & exitialem plantam crescit, ne tam perniciosum, & virulentum germen, sine proprio antidoto, & alexipharmaco adolesceret. Antiphthoræ ergo potius appel-

appellanda, quoniam Phthoræ veneno aduersatur : quamquam Carolus Clusius, siuè Garzias lib. primo histor. aromaticum cap. xliij. scribat hoc fabulosum esse, in Syluosis enim Malauar locis plurimum nasci Zedoariam, alijs etiam in locis Satam provenire, nec quemquam iuxta Napellum hanc nasci radicem vidisse, tametsi diligenter perquisierit : illius etiam regionis Syluas procreando Napello non esse aptas : Olius Medicus pereruditus in sui testificatione de collectaneis nostri Musæi : Antiphthoram hanc esse ait Constantinopolitanam, frequentem esse in Gargano Monte, & quærentibus facilem inuentu in Baldo nostro totius Europæ, ne dicam Italiæ montium herbarum ditissimo, eius copiam multam esse in ea Valle, quam Attilonem vocant, suprâ Baldum, Athesim versus spectantem, hoc in loco fortè Olius noster Napellum deprehendit, haud procul à Zedoaria virentem. Caterum & ex Scaligero illa obseruanda Arnabo Pauli Zedoariam nonnulli, alij Zurambet Arabum esse arbitrantur, parui vtrum sit, refert, Neutrum tamen esse, satis patet ex Auicenna, qui tria facit capita separata ; Zedoariam similem Aristolochiæ pingit, Zurumbet Cypero, Arnabo autem (Zarnabum vocat ipse) aitque surculos esse magna ex arbore Libani montis, in Cananor oritur & Zedoar, & Zerombam, quod suspicor esse Zurumbet, *Ἀντιφθόρα* ergo illa radix potius vocanda, quod *ἀντι φθοράν* contra exitiosum venenum valeat : Plantam hanc vnâ cum radicibus ex percelebri nostro Baldi Monte erutam exactissimè descripsit FRANCISCUS CALCEOLARIUS Senior in suo Baldi Itinerario, quadraginta ab hinc annis tam Latinè, quàm Italicè Typis edito : De Antora fusè scribit Mattheolus lib. iij. sui Dioscoridis, vbi radices illius sibi ab amico Constantinopoli missas à Mercatoribus Zedoariam appellatas monet ; aut saltem esse radices Napelli Moyssi, cum eum scribat Auicenna, cum Napello crescere, & eius maiorem esse Theriacam : Vtiles esse non solum ad epotum Napelli venenum, sed ad cætera omnia venena, & ad Viperarum, & aliorum venenosorum morsum, Ligures felicissimè

Exerc.
114.

Cap. 73.

simè vti ad intestinorum lumbricos, aduersus pestilentiam, & omnes cordis affectus proficere, nec minùs præstare in ijs febribus exitiosis, cum quibus exanthemata lentium figura oboriuntur,

CONITI omnia genera quamquam in Museo asseruantur, eorum tamen simplicem Theoriam, & curationem ab optimis Physicis tradi nouimus: Nicander vnum genus duntaxat attulisse videtur, cum *χολόεν, καὶ δυσπαλὲς ἀκόντον* Felleum scilicet & raris cuiusdam medelis Aconitum, vt Gorreus vertit, scripsit: Dioscorides duo genera; alij tria, recentiores vt Mattheolus plura, eaq; ferè nouè attulit, quæ apud ipsos diligenter descripta, & expressa legi possunt: inter ea Napellum enumerant, cui sententiæ visus adstipulari Clarissimus Mercurialis: Refragatur Gorreus, quod diuersis capitulis de Napello, & Aconito loquantur Arabes, præterea ad quartum vsque gradum calidum, & siccum Napellum statuunt, cum frigidum, & humidum sit aconitum. Putat ergo Gorreus Napellum Ellebori nigri speciem esse, sed proculdubio deceptus in definiendo Aconiti temperamento Gorreus; cum enim inter septica à Galeno reponatur, necessario calidum, & humidum existit, quamuis lethale non sit ob has manifestas qualitates, sed ob naturam deleteriam abditam, quæ natium colorem iugulans alienum, & extraneum putrefacientem inducit: At Gorreus argumentatur ex symptomatis, quæ haustum aconitum infligit capitis grauitate, vertiginæ, humorum in oculos traductione copia flatuum, Hypochondriorum distensione, ructibus, crepitibus, quæ frigida intemperiei soboles videntur, quam validam rationem miror à Mercuriali prætermisam: sed nec calidis curari dixit Gorreus, Sed maximam partem remediorum à Nicandro, & Dioscoride propositorum siccandi validam facultatem habere; oculorum etiã medicamentis Anodynis

dynis à Dioscoride permisceri; Verum profectò rudium semper Medicorum existimaui esse decretum illud: omnes flatus, & vapores à frigore fieri; possunt quippè, & à causa calida fieri cum fuerit potissimum cum humiditate coniuncta, nec omnia Anodyna stupefacientia sunt, quod fugisse Gorraëum admiror, sed & calida humida tenuium partium in Medicina Galenica conceduntur, ut hac de re à Medicis sanæ mentis non sit amplius dubitandum: calidum ergo, & humidum in tertio ordine, vel initio quarti est Aconitum, succo radice duntaxat noxium: fructu, & folio nihil nocere testatur Mercurialis, qui alias plantas flore, alias fructu, ut Mandragora, alias radice, ut Aconitum, venenatas esse profitetur: nec aliam huiusce rei potiore assignari posse causam, quam illius radice specificam proprietatem: Toxicum inter Aconiti genera recensent multi; & Promotum Auctorem citat Mercurialis, qui scripserat non simplicis veneni genus, sed compositum, ut Pharicum, esse Toxicum: Existimo cum Mercuriali doctissimo Toxicum nomine omne veneni genus vocatum, quo Tela, & Sagittæ à Græci τῆξα nuncupatæ inficiebantur, ut Napellum, Aconitum, Elleborum, atque alij huiusmodi succi venenati: Velenium Galenus vocauit libro de Theriaca ad Pisonem, non Helenium, quam plantam constat non esse venenatam, ut optime correxit acutissimus Scaliger in Comment. in lib. Aristotelis de Plantis, idque ἀπὸ τοῦ βελῶν, quasi populari Romanorum voce usus sit Galenus, quæ idem cum Toxicum significat; Iam verò Aconitum omnium venenarum ocysimum, hoc est in occidendo celerrimum Plinius dixit; sic appellatum vel quod oriatur in cautibus, quæ Acones dicuntur, vel ab Acone, qui est vicus Periandrinorum in Ponto, ut docet Theophrastus; Narrant (ait Gorraëus) Cerberi procreatum vomitu, postquam Hercules ipsum ab inferis extraxit per specum Acherusiam ad manes (ut aiunt) peruiam Heracleæ Ciuitati vicinam, idè plurimum Aconitum in Ponto nasci iuxta ripas Acherontis fluuij: Curationem porò huius atrocissimi veneni præclare traditam à Dios-

à Dioscoride, Nicandro, & Mercuriali consultò prætermittito : Musæum enim CALCEOLARIUM describimus non affectionum præter naturam curationes tradimus, curiosa quædam nec usqueadeò vulgata perstrinxisse contenti. Flatus porrò à causa calida produci posse docent melancholici Hypochondriaci, quibus Iecur, venæ ventris, & Mesenterij feruēt, & probè ostendit Sanctorius Sactorius primarius Theoreticæ Medicinæ Patauij professor in lib. suis doctissimis de Methodo vitand. errorum in Arte Medica, quam virum honoris causa nominatum volui antiquæ nostræ consuetudinis, & benevolentia memor : Is enim eo lib. supinos, & crassos rudium, & triuialium Medicorum errores analytica Aristotelis doctrina patefacere conatur, quo nomine summam Reipub. Medicæ vtilitatem attulisse fateri debemus : Cæterum & alia ratione solui Gorræi ratio potest, si nimirum dicamus iugulato insito calore aconiti vi, male obiri coctiones, vnde flatus, ructus, & crepitus mox oboriri non est usqueadeò admiratione dignum.

NAPELLVM ex genere Aconiti esse profitetur Mattheolus accuratissimus Plantarum, & rei herbariæ vestigator : eumque describit pro more suo diligenter : radice (ait) nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, subnigriscenteque, à qua numerosæ oriuntur fibræ, adeò inuicem contextæ, vt speciem

retis referant, tota planta pernecabilis admodum est : sed radix cæteris partibus atrocior, adeout manu aliquandiù retenta, quousque concalescat, tenentem perimat : De Musæi igitur Radice Napellica hæc erant peruestiganda : At obseruandum Auicennam primo scribere venenum esse perniciosum, & destruere bibentem se, mox veluti sui oblatum Albaras, dixisse, curat linitum, & bibitum : Hic miras exclamationum, & accusationum turbas excitauit Leonardus Fuchsius : quomodo enim Venenum toxicum scilicet

vel cicuta (alterutrum enim existere putat Fuchsius) potu deuoratum delere Albaras potest, quæ Leuce est Græcorum, vitiligo Latinorum. ? Grammaticum Medicum appellauit Fuchsium Vallesius, & profectò sæpè verborum miras nugæ, & lites excitat, quoniam parum fuit Philosophus, linguarum notitia satis ornatus; Tales vero sæpè se pro magnis venditant Medicis, & elatum gerunt in alienis iudicandis supercilium: sed profectò ad parua respicientes *πάν ἀποφαίνουσι* aiebat Philosophus: Hos ergo motus animorum, atque hæc certamina tanta exigui pulueris iactu comprime Lector optime, & secundo loco Auicenam existima. Napellum Moyse hoc est Anthoram intelligere, quod Viri doctissimi putarunt, quod ita vocatum est, vt ab altero verè deleterio secernerent, hoc igitur ad Albaras delendas vtitur Auicenna: Napelli vis adeò immanis, sæuaq; existit (ait Mattheolus) vt nullis Antidotis occurrì possit, nisi quam primum, & statim succurratur, quod Aconitum sumentibus non euenit, quod historijs etiam quibusdam lectu dignis comprobatum voluit, sunt qui existiment.

NAPELLVM esse Aconitum *θηλέφρονον*, quod, teste Plinio, & Theophrasto radix eius genitalibus omnium quadrupedum fœminini indita sexus mortem eodem die inferat, eoq; modo dormientes vxores interemptas à Calphurnio Bestia, memoriæ proditum esse, alij *θηρίφρονον* volunt, quod feras si gustatur interimat: Alij Aconitum *λυκόκτονον*, & *παρδαλιόγχες* esse volunt, illud Lupos, hoc Pardos interimere, idcirco ita nuncupatum, vtcumq; sit speciem Aconiti esse non diffitetur Mattheolus: licet Auicenam interdum Cicutam, interdum Toxicum (teste Fuchio) per Napellum intellexerit.

Quæsitum est, si omnia in vsum hominum creata sunt, si nos rerum omnium finis sumus, vt & Aristoteles docuit, cur venena condita? quid prodest homini tot venenorum prouentus à belluis, plantis, & metallicis proueniens?

Respon-

Respondet Plinius noster, hoc commodum præstare venena, vt quoties homo vult, humanæ vitæ miserijs sese sponge vindicet, seruitutis iugo, crudeli fame, incurabili morbo, & intolerabili cruciatu: vni homini hoc priuilegium à natura tributū, brutis animantibus denegatum, sic ad libertatem facilis via: si pugnare non vis, licet fugere, nil facilius, quam mori, & naturæ renunciare: Sed iniussu Imperatoris de statione decedere non licet, nec Christianorum purissima religio id permittit, vt satis compertum est; Ratio igitur nobis tributa vt vtilia prosequamur, nocitura vitemus, nihil autem est absolutè malum, omnia enim certo fine condita sunt, at finis boni rationem habet: primario instituto omnia fecit bona ipsa natura, secundario contigit vt alicui sit malum, quod multis erat bonum, & fructuosum, sic Cicuta, & Elleborum homini venenum, at Capris adipēs, & Coturnicibus auget, ait Lucretius, nihil ferè tam noxium, & venenosum, vt vita communis aliquam inde vtilitatem non percipiat, ex Viperis aduersus Viperas conficitur antidotum, quod venenis etiam omnibus præclare aduersatur, à Scorpio ictus ab eodem remedium petit, Elephantici epoto vino, in quod fortè Vipera irrepserrat, ex Galeni testimonio feliciter curati sunt: Mithridates Ponti Rex epoto sæpè Mithridatio effecit, Toxica ne possent sæua nocere sibi, vt ait Martialis: In eo etiam elucet Dei Optimi Maximi prouidentia, vt nullum vigeat venenum, cui suum Alexipharmacum non sit oppositum, vt Basilisci perniciosissimo veneno Mustellæ virus, adeò naturæ placuit, nihil esse sine pari, vt optimè obseruat Riolanus Gallus vir doctissimus, qui etiam illud ex Aëtio monuit, si quis succo rutæ syluestris manus illeuerit omnibus animantibus venenatis impunè manus admouebit, saluam hominis ieiuni ex Galeno, & Plinio Serpentibus Viperæ, Scorpioni venenum esse: ex Auicenna terram frigidā dilutam statim assumptam post bibitum, vel admotum venenum commota aluo, & vomitu liberare: hinc orta superstitio, apud nonnullos etiam Medicos non omninò rides perducendi vulne-

ratum hominem ad locum, vbi ictus est, & de terra linea, inclusa cum frigida aliquid exhibendi: Iam verò & illud quærunt Mercurialis, & Riolanus, an venenum arte parari possit, quod vel stata hora, vel determinatis diebus interficiat: lib. ix. de historia Plant. Theophrastus apertè hoc fatetur, cui & Galenus lib. de par. artis medicæ adstipulatur; verum & ratio non inualida, si enim Canis rabidi venenū per sex menses delitescit innoxium, aliquando per annum, si Alberto, interdum per quadragintas annos, si Alpharabio credimus, quidni Ars ad Naturę imitationem non componat venena, quæ stato tempore duntaxat vim suam exerāt? Sed profectò id sentiendum artem parare posse venenum, quod citiùs, vel tardiùs interimat vi veneni, & corporis cordisvè robore, atque habitu expensis, maior enim, & minor subiecti resistentia, quantum ad id faciat norunt rerum naturalium periti; sic & inter medicamenta Senna, & Agaricum tardius purgant, quàm Scammonium, & Colocynthis; sic tardior, & inertior vis Cicutæ, atque Opipij, quàm Arrenici, & Sublimati: Aspidem morfu lethalem inferre somnum Auctores docent, hinc celerrimè, & indolenter enecare tradit Paulus Aegineta: eius propterea venenum delegit Cleopatra, ne in manus Cæsaris Octauiani veniret, idcirco somniculosam Aspidem Sisenna vocauit: Actiones porrò tempore stato, & definito institutæ à Progresu, & consultatione proficiscuntur, quæ venenis conuenire non possunt: quæcirca & Auicēna septica venena in tempore interficere, hoc est non certo temporis spatio, sed indefinito scripsit, quare & Theophrastus definitum tempus pro indefinito posuit, vel vulgi sententiam est sequutus, vt existimat Mercurialis: Iam verò quod inficiari videtur Riolanus venenum cor appetere, & eò rectà ferri, quoniam certa venena cum certis partibus occultas inimicitias gerant, vt Cantharides cum Vesica, solanum manicum, & hofcyamus cum capite, lepus marinus cum pulmone, aspis cum epate, profectò decipi tantum virum existimo, & potissimum cum addit præter institutum accidere,

vt ve-

vt venenata qualitas, cum aëre attracto se infinuet, dum arterijs dilatatis eum ad sui conseruationem allicit, non enim consulto, sed naturaliter agere venenum, nescireque radicalia vitæ principia esse in corde: omne quippè venenum, vt ex Galeno, Auicenna, & classicis quibusuis Medicis intelligimus præter manifestas facultates vim abditam, deleteriamq; obtinet, quæ perspicuam Antipathiam ad cor est sortita, quæ ex pulsu imbecillo, & paruo, sudore diaphretico, palpitatione, angore, deliquio animi, & alijs huiusmodi symptomatis percipitur, quare si Cantharides occidunt non læsa vesica primo, & per se, sed per Antipathiam ad cor id efficiunt: si enim non consulto, sed naturaliter ad vesicam tendunt, eamque lædunt, cur non magis cor cum veneni perniciosissimi rationem subeant: melior igitur Auicennæ sententia, omne venenum, quæ tale vitæ primordijs aduersari docentis, non secundum contrarietatem, (nam opus esset omnia venena esse frigida, & sicca repugnantia vitæ, quæ in calido, & humido sita est) sed secundum noxiam proprietatem.

Illud porrò hinc breui disceptationi de venenis pro Coronide adiectum volo; in curatione primum communia venenorum omnium remedia esse tentanda hoc est venenum vomitionibus educere, aut clystere per inferna deijcere, quæ fuit vtilis Gorraei admonitio aduersus ex Triuio Medicos, qui ab Alexipharmacis temerè curationem auspicantur cum videant Nicandrum venena particularia hoc, vel illo remedio curare, verum cōmunia ille remedia supponit, vel Gorraeo teste, cuius elegantem, & vtilem præfationem de natura, & curatione venenorum perlegere (Lector optime) ne graueris.

Cæterum Virorum eruditorum ingenia fatigauit Galeni locus lib. v. de simpl. medic. vbi Alexiterium medicamentum medium, quoad fieri poterit, maxime esse debere inter corpus, quod curatur, & venenum lædens disertè docet, obseruan-

Exere.
33.

seruandum ergo venena, vel primis agere qualitatibus, vt aqua frigida epota, qua primo hauſtu, meſſorem à meridia-
na tritura ſitibundum ſe vidiffe extinctum teſtatur Scali-
ger, ſic à Gypſo exugi totum cordis humidum, & proinde
deſiccatione interficere: vel ſecundis, vt Croco laxatur via
ſpiritibus ita, vt abeant, vel tertijs, vt Cantharides veſicę,
Lepus marinus pulmoni obſunt, vel vi occulta, quę tota
ſubſtantia, vel proprietas ſpecifica dicitur: Tale eſt Scor-
pij venenum: contraria medicamenta totidem modis ad-
uerſari par eſt (ait Scaliger) primę, ac ſecundę qualitat
medicamenta notiſſima ſunt; tertię vt Cantharidibus lac
potiſſimum Aſininum: quarti generis venenorum medica-
menta obſcuriſſima ſola ratione comprehenſa; in horum no-
titiã per veſtigia venenorum tertij generis nos perduc
ſubtiliter docet Scaliger: exempla erant eorum, quę certis
membris afferunt perniciem quare compoſita Alexiteria
eſſe debent ex ijs, quę ad eaſdem deferant partes, & ex ijs,
quę nocumentum auferant: Alexipharmacis igitur vene-
norum naturam permixtam Galenus voluit nos intelligere;
ideò mediam Theriacam dixit eſſe inter corpus noſtrum,
& venenum non inter medicamentum, & venenum, quā
in re fortè deceptus Scaliger ſua nimium fretus memoria:
Summopere tamen probandus quod à Criticorū argumen-
to Galenum noſtrum tuetur, quo aiunt nihil eſſe medium
inter duo verè contraria: eos falli docet, quoniam cum
Theriaca ſit ex veneno compoſita viperarum nimirum car-
ne, & ex ijs, quę venenis repugnant, ex duobus extremis
natura medium factum arte: *Venenum ergò additum* (ſub-
dit Vir doctiſſimus, & ſubtiliſſimus) *vt peculiari ſimilitudi-
ne cognatum venenum appeteret, cumque eo ſe ſe inuolueret, atque
ei afferat id, quod ipſum vel expelleret, vel extingueret: id quod
à natura quoque in Smaragdo factum prædicant, quemadmodum
ex ijs colligere poſſumus, quę ex ſuis experiencijs prodidit Auen-
zoar: Hęc Scaliger longè melius philoſophatus Valle-
ſio, qui hunc Galeni locum expendens putat ſi Alexiphar-
maca eſſent à venenis omninò aliena, & abhorrentia eorum
uſum*

vsus non fore tutiorem quàm vsus venenorum, & in Prophylactice, cum venena actu non sunt in corpore, tutò assumi non posse, hoc enim Ibericum est, & imaginarium, nam citrum Scorzonera Antiphthora, alia huiusmodi consimilia omnino sunt naturæ nostræ, & propriati cordis familiaria, nec ullam veneni qualitatem obtinent: Talis terra Lemnia, & Bolus Armenica, Mithridatum, & Theriaca, antequam Viperæ carnes adiungerentur, & Mithridates Rex sua vsus Theriaca, sine Viperarum, aut alterius veneni permixtione, quæ ex sale, folijs rutæ, nucibus, & ficubus, ut multi credunt, constabat.

Cum Pfillis, & Marfis non eam serpentum inimicitiam esse, quæ cum reliquo genere testatur magnus Fracastorius, lib. de Sympati. & Antip. siue sit mistio ijs, non omnino contraria, siue odor, siue aliud per quod species minùs accidit ingrata, quæ amicitia, & inimicitia inter homines quoque versatur, ideò alios sine causa odimus, alios amamus: Hanc sententiam carpit Scaliger, quoniam hoc pacto Marfi si naturam venenosam, & veluti serpentinam obtinerent cæteris hominibus nocerent; sed Satagensis Cacullus est; intelligit enim Fracast. mitionem, & temperiem humorum non omnino aduersariam serpentibus: quamquam Problema ego reuera fabulosum existimo: nullo enim hodierno experimento eius veritas comprobatur: Agyrtarum potius commentum videtur, qui vino (ut ait Scaliger) ad bibendum exhibito, in quo inspuerint ipsi prius, translata eo potu vim prædicant: Sed de his satis superque pro instituti nostri ratione.

HAMÆLEONIS albi, & nigri radices, quæ in Musæo repositæ conspiciuntur, præclarè à Dioscoride (sicuti & totâ Plantam) descriptas legimus: Album idèò Ixiam aliqui vocauere, quod quibusdam in locis Viscum circa radicē inueniatur, quo pro Mastiche (ait) vtuntur mulieres: mox folia, flores, & semen describit. Radicem porrò in lætis collibus crassam, in montosis verò graciliorem in profundo albam, aliquatenus anomaticam, graui odore, dulcem esse profiteatur. Lacertam, vel minori Cocodrilo simile animal humilem, & veluti per terram serpentem Leonem, id enim est *Χαμαιλέων*, vocarunt Græci, de quo Plinius fusè, ab hoc animali traductum nomen ad significandam herbam ob eundem mutationis euentum, vt enim animal id colorem mutat oculis, cauda, & toto corpore, eumque reddit, quem proxime attingit præter rubrum, & candidum, quamuis aliqui solum candidum (teste Marcelto Virgilio) exceptum velint, pariter & herba isthæc cum terra colores mutat hic nigra, illic viridis, alibi cyanea, alibi crocea, atq; alijs coloribus: *εὐγείρις γεωλόφοις* apud Dioscoride vertit Marcellus, pingui & campestri solo: rectius Ruellius lætis collibus, nam *γεωλόφον* vocabulum lobum terræ notat, qui collis existit: Acetabuli pondere pota *ἀγυὶ ἐλμινθα πλατύνει* lumbricum latum ducit, vel pellit; ventris vocem temerè adiecit Marcellus: interaneorum vox melior à Ruellio adiecta, non enim in ventre necessario gignuntur lumbrici, sed in locis excrementorum qualia sunt crassiora intestina; venter lotus est coctioni dicatus, in quem nonnisi malè affectum, vel copiosa pituita confectum non ascendunt lumbrici, vel in eo procreantur, sumitur vero radix cum vino austero, & origani decocto *ἀποζέματος*, qua vocem cur succum origani feruefacti vertit Ruellius, non video: *ἀποζέμα* enim decoctio est (vel potius liquor efferuescens, nam decoctum alia voce exprimitur) non succus, qui *χύλος*, vel *χύμις*, nec ritè radicem illam succo Origani mistam propinarit Medicus, cui
 agrotum

ægrorum proposita sit in assumendis medicamentis facilitas, & insuauitatis vitandæ scopus cum mitiori medicamento depelli facilè morbus valeat. Contra difficultatem Urinæ etiam eius radicis ἀρόλημα exhibet Dioscorides, decoctum vertunt, & propriè mea sententia, cum verò ea vox differat ab apozemate: infusum verterem, vel efferuescentiam liquoris, quasi sine expressione intelligatur ἀπίσμα quando simpliciter in aqua efferuescit Origanum: ἀρόλημα verò cum decoquitur, & simul exprimitur.

DE Chamæleone porrò nigro scribit Dioscorides radicem eius esse crassam, nigram, densam, interdum exesam, *Εξερωμένην*, quæ disiecta flavescit, mordetq; commanducata: fuluo colore videri: reddit Marcellus, sed vox ὑπόξανθος à Ruellio melius exprimitur, ξανθὸν enim flauum existit, optimum indè confici medicamentum ob abigendam scabiem, addito exiguo Chalcantho cedrino oleo, & exungia, Phagædenas, & fera vlcera, emplastri modò imposita, ἀνακευάζουσα *εσπένουσι* ad mitiorem habitum transferens sanat, sic Marcellus, illitu sanat Ruellius, sed ieiunè nimis, nec fideliter, cum vocem illam priorem omittat, est enim ἀνακευάζουσα transmutare, quam vocem ritè percipere valdè conducit ad rectam illorum vlcerum curationem: ridiculè Barbarus, confutando fieri, secutus Rethoricum vocis ἀνακευάζουσα sensum, quæ apud Rhetores confutato est. Sæpè dixi iterum, atq; iterum repeto; non posse benè intelligi, & vertit Dioscoridem, nisi à Viro Medico Artis vsu, & disciplina instructissimo: Galenus hanc radicem noxiam intùs, exterius duntaxat medicamentis adiiciendam existimat: at cum à nonnullis Raphani instar in Acetarijs copiosè edatur, propterea non esse Galeni nigri Chamæleonis radicem putarunt, vt scribit doctissimus Mattheolus: Sed facilè is respondet: ex mutatione Cœli, & Soli potuisse esculentam reddi huiusmodi radicem, sicuti Persea in Ægyptum translata: Sic Arum Cyrenis rapi instar comedi, in Græcia, & Italia adeò esse acre, vt nec coctum, nec crudū edi valeat, sic Colchicum Ephemerum innoxie pro Hermodactylis in Italia,

licet temerè, à Medicis sumi : Persea Arboris mentio admonuit me, vt obiter ex magni Scaligeri testimonio errorè abstergam, quo multos obstinatos Physicos imbutos deprehendi ex eorum genere, qui spreta bonorum auctoriū lectione præ quadam animi inertia ex proprio ingenio, & mente philosophantur, atque aliena etiam dogmata elato supercilio iudicant: Istos pro vna arbore Perseam, & Persicum Arborem accipiunt recentato triuialium errore, vt facetè obijcit Scaliger, quasi Persicus venenata fuerit prius, mox in Ægypto, vel Palestina μεταφτευμένη, quasi dixeris transplantata innoxia, & esculenta sit reddita. Etenim ex lib. ij. de Compos. κατὰ τόπον satis liquet Galenum in Alexandria tantum Perseam vidisse, quo tempore in Græcia, & in Italia Persicus erat plurima. Sed & Plinius aperto bello eorum inscitiam oppugnat, & Dioscorides ipse, qui Perseæ, & Persici, tamquam duarum arborum fructus meminit, vtrumque ventriculo commodum dicatans: Subdit mox Scaliger, cuius aureum præceptum ab istis morosis Disputatoribus memoriæ mandari velim; Pulchros verò Dialecticos in secunda figura duobus affirmatiuis; pulchras ἀποδείξεις, quæ vnā τέκμηρσιν accipiant pro eo, quod esse debet ἴδιον κυρίας, καθ' ὅλε, καθ' αὐτὸ per se, de omni, quatenus ipsum scilicet vt scholæ loquuntur, hic profectò est ille perniciosus paralogismus, qui obstinatos hæreticos, rudes Botánicos, Telesios, Argenterios, Fernelios ingenij vanitate, & perniciofa ambitione corruptos in nodos inextricabiles perduxit, dum à subitario, & leui experimento ad vniuersale ipsum argumentantur, qui grauissimus error est à nobis alibi diligenter perstrictus: Fernelium excipio, vbi veteri doctrinæ non est contrarius.

Theophrasti de vtroque Chamæleone recitat verba Mattheolus ex lib. ix. de Plant. historia, quibus haud valdè dissentire à Dioscoride videtur: illud non oscitanter à curiosis prætereundum: si hominem ægrotantem experiri volueris, an viuere possit, lauandum ea radice triduò iubent; hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant;

occi-

occidere Canes, & Sues, Canes in farina hordacea subacta cum aqua, & oleo, Sues cum Brasica: Addit Mattheolus Viscum, quod Ixiam vocant, in radice albi Chamæleonis nascens venenum esse mortiferum, tametsi ex eo tantillum assumptum ex somnuculofo vigilem reddat, idcirco Creten- ses mulieres ne in opere à somno corripiantur, modicum ex eo à Cœna nullo incommodo assumere: De eo intellexisse nostratem Plinium, cum aliquod remedium contra assumptum Viscum profert.

HERBAM PARIS vulgò nuncupatam, non esse Aconitum. Pardalianchem contra Fuch- sium contendit Mattheolus, vno constat Caule, rotundo, duorum palmorum altitu- dine (vt ipse producta figura ostendit) è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, Crucis instar patentia. Sanguineæ

Virgæ simillima, alia præterea quatuor eodem modo pro- deunt propè Caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula, in quorum medio purpureus, vinosusque ex- tat globulus acino vuxæ similis, in quo semen concluditur al- bum, & minutum, copiosumque halicacabi modo: Radix, quæ illi subest, tenuis in capillares ferè particulas dissecta pallefcit, semen contra veneficia præstantissimum medica- mentum, quod peritorum Physicorum testimonio confirmat, eius puluere ad xx. vsque diem hausto drachmæ pondere: ita sedulò omnia prosequitur Mattheolus, cui tamquam primo rei herbariæ suo tempore illustratori summæ ab om- nibus habendæ gratiæ.

DE VERRVCARIA herba, quam Cichorium Verrucarium vocat Mattheolus, non possum, nisi verbis eius Viri celeberrimi aliquid lit- teris mandare, qui licet aliquando ob sum- mam modestiam, atque ingenuum candorem, (quo præditus erat) se commentarios illos in

Dioscoridem concinnasse sit professus in gratiam rudium, Pharmacopolarum non emunctæ naris virorum, ut obiecit Guilandinus acer eius aduersarius, tamen quoniam primus facem prætulit herbariæ rei in densissimis Arabum scriptorum tenebris sepultæ, nec posteriores quicquam eo melius attulerunt præter phaleratas nugas, & vanissimas de nominibus contentiones, magnæ ei gratiæ habendæ, & tamquã à seniore istarum rerum præceptore multa (ut aliàs libenter fecimus) perdiscenda: Is igitur lib. ij. Commentariorû hæc habet: Est & alia Cichoracei generis Planta, quam quidam Zacintham vocauere, nobis autem ab effectu Cichorium Verrucarium appellare libuit, Radice hæc nititur rapunculi figura, subnigricante colore, adnatis circumquaque capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verum paulo asperiora. Caules edit cubitales, & quandoque maiores, tenues, asperiusculosque, in quorum summitatibus flores oriuntur aurei Cichoracea specie, quibus flaccescentibus semen remanet subnigrum capituli instar, circumquaque secundum longitudinem tecti melopeponis modo. Mira huius plantæ facultas est ad tollendas verrucas, siquidem scimus nos nonnullos, quorum manus Verrucis admodum numerosis scatebant sanatos esse deuoratis semel tantum in Acetario huius Cichoreæ Plantæ folijs: idem præstat eius semen, drachmæ pondere tribus diebus deuoratum, dum se cubitum recipiunt Verrucosi: Hoc velim acceptum referant rei plantariæ studiosi FRANCISCO CALCEOLARIO Pharmacopæo Veronensi, qui Plantam ad me vnâ cum facultatibus misit, quo luculento testimonio facile intelligitur quanto studio, & honore Calceolarium Seniore Virum optimum, & rei Botanicæ peritissimum Mattheolus sit prosequutus, cum non solum herbæ huius notitiam, quæ ad illius professionem pertinebat, sed etiam facultatem Verrucas abigendi se à Calceolario accepisse ingenuè fateatur.

LYSSVM (Dioscoride teste) fruticosa herbula est, ynicaulis rotundis folijs, fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum; in montibus, & asperis locis emicat, eius decoctum singultus sine febre, potu discutit: non esse Rubiam minorem à Plinio descriptam: nec Hera-

cleam Syderitim Aërij, nec herbam Marrubio similem Galeni, nec syluestrem Cannabim Ruellij Mattheolus contendit, cum istæ herbæ ad normam, & præscriptum descriptionis Dioscoridis non respondeant; ipse quæ nam sit non audet asseuerare, licet multas herbas à peritis herbarijs sibi transmissas haberet, quæ cum legitimum Alyssum non referrent, potius silentio suppressere, quam appingere voluit: Sed fortè non legerat, quæ scripsit Clarissimus Fracastorius lib. iij. de curat. morb. contag. cap. ix. de curatione rabidorum, quo loco (vt erat etiam plantarum cognatione optime instructus) cum recensuisset plures Syderitidis species hortensem nempè odoratam, quæ herba Sancti Ioannis dicitur, pratensem, quæ propriè Sclarea vocatur: nemoralem floribus exalbidis subpallentibus postremò Montanam Syderitim, quam ait esse in totum pratensem similem, nisi quod folia rotunda gerit, & verticilla minora, in quibus flore abiecto semina sunt in inuolucro bina, ceu scutula: Mulieres hanc & in hortis ferunt, ac Betonicam falso nomine appellant, hanc ergò opinandum est fortassè Dioscoridi primum, mox Galeno, & alijs fuisse Alyssum, quæ & Syderitis quædam est, non ea tamen, quæ simpliciter Heraclea intelligitur à Dioscoride, quam pratensem diximus: Quicquid igitur de Alyssio sit, non errabunt iudicio nostro, & qui minorem Rubiam, vel contusam, vel ex aceto potam exhibebunt in rabie, quando & contra serpentes valet, nec illi pariter, qui Syderitem, quoniam & illa mire desiccatur.

Hæc magnus Fracastorius, vt erat iudicij maturitate, & acumine, tum Criticis sensus, & mentis mirificè natura, & studio instructissimus: Alysson dicitur quoniam sine
rabie

rabie hominem faciat *Λυσσάν* enim rabire est, Arabes *Alguā-*
scem appellant; Consideranda verò Dioscoridis verba
Ἀλυσσον φρυγάνιον ἐστὶ Marcellus, exiguus frutex *Alysson* :
 Ruellius fruticosa herbula est, ambo malè: *φρύγανον* enim
 latinè cremium, Gaza nouam fecit dictionem suffrutex,
φρυγάνιον ergo cremiolum, vel suffutriculum, si dicere liceret
 hoc est exile, & paruum cremium: Quatuor enim vulga-
 ta stirpium genera ex Aristotele, & Theophrasto, Arbor,
 frutex, cremium, herba; Canum rabiem sanare contusum,
 & in cibo datum *Alyssum* docet Dioscorides καὶ ἀνθρώποις, καὶ
 ζώοις ἀβάσκαντον. hominibus, & animalibus fascini Amuletum
 Ruellius, fascinationes auertere ab hominibus, & pecore
 omni Marcellus, quæ interpretatio vocem Græcam expref-
 sius reddit, Vt cumque res sese habeat, Platonici amuletis
 istis multum tribuisse videntur Pythagoreorum superstitio-
 nibus irretiti, Ad figuras etiam, numeros, & caracteres
 scriptos, & ad prolata verba credulitatem suā extenderunt,
 quibus inesse vim beneficam, & maleficam, vel ex vi cœli-
 tus communicata, vel ex prærogatiua animæ rationalis si-
 bi persuaferant: Primam enim figuram, & nobilissimam
 esse cœlum, ergo maximè actiuam, & efficacem: primam in-
 ter physicas formas animam rationis compotem, eius pri-
 marium effectum esse sermonem internum, exteriorem, tum
 caracteribus obsignatum: Verum profectò huiusmodi amu-
 leta si herbarum quarundam vires physicas exceperis, vt
 Hyperici, *Alyssi*, *Pœoniæ*, similium, omnia videntur super-
 stitiosa, & magicis Dæmonum pactis expressis, & tacitis ad-
 dicta: omnis actio à forma, aut qualitate physica emanat:
 at quantitas nullam habet agendi vim: Figura, numerus,
 oratio nullam agendi vim obtinēt, quia quantitates exis-
 tunt: qua ratione apodectica, & valida vsus etiam Io. Picus
 contrà Astrologos, vt à figura, positu, & situ Astrorum, quæ
 Constellationes appellant, nullam in hæc inferiora prodire
 Actionem, aut vim efficacem ostenderet, & plenè conuin-
 ceret.

Hinc

Hinc Catholica Ecclesia Romana Fidei column, & orthodoxæ Veritatis basis magica hæc amuleta, tamque vi, & opera cacodæmonum operentur, vitanda constituit, ne Fideles in dæmonis retia, veluti aliud agentes, sese conijcerent: Peripatetici ob rationem allatam vt ludicra, & inania omnino reiijciunt. Pericles (vt ex Theophrasto Plutarchus refert) cum ex graui morbo conualesceret, & ab amicis interrogaretur, quàm grauitè, & molestè ab eo morbo fuisset conflictatus, ad eos conuersus, quæ ab Agyrtis, & circulatoribus collo appensa fuerant amuleta, & varia *περιεττα* ostendit, hoc subdens magnam hinc potestis conijcere fuisse morbi sæuitiam, qui dimidium mentis eripuerit, nam si compos fuisset mentis, numquam tales quisquiliæ admissem: Vox mehercle tanto Duce, & sapiente Oratore dignissima. Solæ enim mulierculæ, & rudis plebecula his nugis fidem præstant, immò obseruat acutè Riolanus Vir doctissimus (cuius caput xvi. comment. de abditis rerum causis diligenter perlegendum) Agyrtas, qui plusculum sapiunt ad morbos acutissimos amuletis non vti vt Tetanum, Choleram, Apoplexiam, Scyrrhum, sed ad affectus acutos, sed boni moris, & per se interdum curabiles. Cæterum Galenus noster, qui Platonis dogmatum fuit studiosissimus ab usu verborum, & characterum non videtur incurandis morbis abhorruisse, nam Alexander Trallianus videtur eius librum legisse de occultis rerum proprietatibus, quem in libris de simpl. medicam. pollicetur, licet nobis liber iniuria temporum perierit, in eo incantationem Homericam probasse dicitur, qua fingitur in Odyssæa Vlissi repressum esse sanguinem verbis ab Autolici Filijs, ita ergo Trallianus lib. ix. Iustum est omnibus modis morborum depulsionem tentare, nam diuinissimus Galenus, qui Iunior ne esse quidem incantationes crediderat experientia, & rerum usu doctior, tandem magnas eis inesse vires apprehendi. Riolanus doctissimus inter remedia occulta ad frangendum lapidem, nullum par esse annulo ex ære Cyprio confecto palàm profitetur, & de Alyffo Dioscorides: Domibus

mibus appensa, ait, salutaris esse creditur, quæ nobis verba ansam præbuerunt, ut dissertatiunculam hanc de Amuletis in Alyssi descriptione interponeremus: Qualis porro planta sit, si cuiusquam præferenda sententia est, Fracastorij Montanam Syderitim esse putarim, quo pacto etiam Galeni sententia ij. lib. de Antidotis facillimè conciliatur:

Quod verò Riolanus quasi irridere Galenum videtur, quod Platoniorum figmentis manus dederit, partim laudandus, quoniam ob demonstrationem allatam nulla vis est orationi, figuris, numeris, & caracteribus, partim improbandus, nam Galenus publici boni studiosissimus, nihil intentatum prætermittere voluit, quod ad depellendos morbos faceret:

Nos Christi præceptis, & orthodoxæ pietatis decretis eruditi superstitiones omnes ablegandas Platoniorum, & Ficini, & si quis alius est deterioris notæ Auctor censemus: Herbarum, lapillorum, metallicorum vires physicas à classicis exploratas, & decantatas Auctoribus duntaxat recipiendas profiteamur: Veri enim effectus à formis physicis deriuant, vnde verissima, & constans amuletorum ratio petenda. Optasset Vir Clarissimus Iulius Recalchus primarius Medicinæ practicæ Ferrariæ Lector mei amantissimus in aureis commentarijs de similiarum corporum natura, quos mihi superiore mense donauit, ut Galenus Physicam Aristotelis, non Platonis arti medicæ substruxisset, ut eius verbis utar; hinc enim multam difficultatem, & errores multiplices in Artem esse inuectos, sed optarim ego etiam Virum doctissimum considerare maximum Dialecticum fuisse Galenum, & critirium sensus, & rationis elaboratissimum, obtinuisse, quorum præsidio subnixus propositiones, & enunciationes demonstrationis Medicæ semper per se, de omni, & quatenus ipsum excogitare, & efficere pro virili conatus est; si de demonstratione libri extarent nobis id facile constaret: De usu, & actione partium corporis præclarissimi, & fructuosissimi libri id satis emunctæ naris Viris, & Medicis ostendunt; in quarum partium usu afferendo sapissime Aristoteles lapsus ridiculum se Philosophum præbuit, quis

quis enim ipsum ferat de cerebri, lienis, testium usu, & actione differentem? de cordis motus causis, & pulmonum? cum igitur is anatomicæ *autopsiæ* inspectionis scilicet & disciplinæ fuerit imperitus: Galenus ipsum deferere in hac solum philosophiæ parte, & Platoni in Timæo veræ doctrinæ semina iacenti se addicere est coactus: Dialectica parca naturalia vocata, libri Meteorum, lib. de ortu, & interitu potissimum Medicinæ nostræ substruantur: libri de generatione anim., & de partibus, alijsque huiusmodi cum delectu legendi: cum in multis Platonis Timæus ipsis præferendus videatur: hæc mea sententia est, nec tamē quid alij sentire debeant, præscribo, cum iudicia libera esse debeant.

VINCETOXICVM non esse Asclepiadam herbam à Dioscoride memoratam eruditè, & solidè probat Mattheolus aduersus Fuchium: quoniam illius tum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus nullum redolent, nec semen est Securidacæ simile: præterea ex Oribasij sententia Ascle-

pias folia longa non profert: at Vincetoxicum folijs provenit laurinis in cacumine acutioribus, firmis, leuibus, caulibus pluribus, lentis, viridibus, circa quos folia per intervalla utrinque bina spectantur, flores edit tenues ex pallido albescentes, radicibus nititur numerosis in gyrum se circumquaq; fundentibus: Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, resoluunt, vis ei magna aduersus omnia venena, unde illi nomen, Demorsis à canerabido utiliter præbentur diebus xl. continuis sequidrachmæ pondere ex Cardui benedicti decocto; bibuntur quoq; quotidie ex vino aduersus pestilentia contagia: Hæc eruditè, & prudenter Mattheolus, quæ apud ipsum fusius exposita leges lib. iij. Comment. cap. de Asclepiade.

ARISTOLOCHIAE nomen Grauidas dedisse Plinius testatur, quem locum exagitat Matheolus: hallucinatum esse Plinium nostratem Auctorem doctissimum clamat, & greci sermonis fuisse ignarum, cum non ab utero gerentibus, sed à puerperis id nomen sibi compararit, Dioscoride teste, addit ad remorantes à partu secundas, & ciendos menses commendari; idcirco grauidis valde nocituram in eiiciendo fætu: Verum pace tanti Viri facile tueri Plinij auctoritatē hac in re possumus, qui non ab uteri gestione dictam Aristolochiā profitetur, sed Grauidas nomen dedisse, quoniā *ἀρίστη λοχία* esset optima scilicet puerperijs, ex effectu ergo perutili, quem expertæ essent mulieres parientes nomen herbæ Inditum docet Plinius, ita elegans nominis Etymum ex consensu mulierum herbam hancce expertarum depromptum existimavit, non igitur quatenus Grauidæ nomen dederunt, sed quatenus parituræ sic nominarunt, perinde ac si quis dicerat Medicos nomen tribuisse Panaceæ, quoniam omnium morborū esset medela, Vincetoxico, quoniā omne genus venenorum superaret: Hanc meam veterem pro Plinij defensione sententiam vidi postmodum à doctissimo Petro Victorio sexto libro variarum lect. si non clarè exponi, saltem innui: Dum verò Ciceronem arguit Victorius, quod libro primo de diuinatione scribat Aristolochiam ab inuentore nomen, & inuentorem ipsam herbam ex Somnio reperisse, ut memoria lapsus, & vnam pro alia herbam accepisse videatur, facile ipsum tueri possumus auctoritate Græci Nicandri interpretis, qui in Theriacis Aristolochiæ mentionem cum fecisset, interpret ille ait, *Ταύτην δὲ οὐκ εἶναι Ἀριστοτέλει γυναικῶνα ἐυρηκέναι*, idest hanc (ait Aristoteles) mulierem inuenisse: fieri ergo potuit, ut mulieri inuentrici Aristolochia nomen fuerit, & Somnio herbam inuenerit, quæ fuerit Aristotelis sententia: sed dimissa quæstione de nomine, sciendum est rotundam Aristolochiam esse efficaciorē, & tenuiorem longa: Ex Galeni sententia magis abstergere, & digerere: idcirco longam rotundæ substitui: sub Aristolochiæ
porro

porro tenuis nomine Clematitim ab Andromacho, & Galeno accipi: Vim purgatoriam adscripsit Aristolochiæ Mesues, quod Dioscorides, & Galenus non videntur obseruasse, pituitosos enim humores per inferna ducit, & ex nonnullorum sententia etiam biliosos, Pulmones, & pectoris vasa ab humorum infarctu, & lentore validè expurgat, hinc maximum Asthmaticis afferre præsidium credita. Existimarunt nonnulli ex eruditis amicis nostris herbam illam, fuisse Aristolochiam, quæ iuxta pedes statuæ virilis imaginis, quæ CHRISTVM Dominum referebat, quævè Cæsareæ Philippi, teste Eusebio lib. vij. Ecclesiasticæ historiæ erecta fuit, miraculi monumentū, quo à duodecim annorum sanguinis profluvio liberata est mulier solo tactu vestis IESV Domini nostri: vna quippè erat statua CHRISTI salutem dantis, altera mulieris supplicantis: ignotum ergo herbæ genus ad pedes, ad manum, & ad fimbriam, vsq; excrescēs, cuiuscumque morbi medelam fuisse, sed Aristolochia esse non potuit, quia hæc aperire, & egerere τὰς λοχείας existimata, & mulier illa (cuius rei monumentum statua) immodicè fluentem sanguinem sistere opus habebat, verisimile autem est iuxta pedes statuæ CHRISTI herbam tali facultate præditam adnatam fuisse: neque licet de Historiæ fide dubitare (ait Marsilius Cagnatus) quoniam totam, vt apud Eusebium legitur, Sancta Nicæna secunda Synodus aduersus Iconoclastas ex litteris Germani Episcopi Constantinopolitani, cum approbatione commemoravit. Verum & Plinius nostras lib. xxiij. scribit herbam in capite statuæ natam, collectamq; alicuius in vestis panno, & alligatam in lino russo dolorem capitis confestim sedare traditum esse; hinc iuremeritò sequi oportuit, si qua in pedibus statuarum planta nascatur, eam podagræ, & reliquis pedum morbis remedio esse, ait Cagnatus, Cuius noster quem honoris causa nominatum volo.

Lib. 3.
var. obs.

DE Macedonico PETROSELINO nec de-
 beo, nec possum aliud literis tradere, quam
 quod scriptum est ab accuratis. Mattheolo:
 sed prius Dioscoridis sententia, & verba af-
 ferenda: Petroselinum in Macedonia pro-
 uenit in præruptis locis, semine ammij, odo-
 ratiore, sapore acri, aroma olente: Vrinam
 cit, & menstrua, contra coli, & stomachi inflationes, & tor-
 mina prodest: Laterum, renum, & vesicæ doloribus in po-
 ru subuenit, admiscetur antidotis lotium cientibus: Præ-
 stiterat profectò tam egregiam, & fructuosam Plantam.
 soli Italici non esse expertem, vt eius facultatum vsu locu-
 pletaretur Medicina. Ita ergo de eo Mattheolus Mace-
 donicum Petroselinum, & si antehac in Italia haud cogni-
 tum fuit, factum est tamen quorundam diligentia, vt peti-
 to è Macedonia semine, iam quibusdam nostris habeatur
 in hortis: Huius copiam primum mihi fecit Iacobus An-
 tonius Cortusus Patritius Patauinus, cuius liberalitate
 complures cum peregrinas, tum raras sum consequu-
 tus plantas: exit itaque Macedonicum Petroselinum, folijs
 vulgari, seu aquatico Apio similibus, sed minoribus Caule
 crasso ramoso frequentibus alarum cavitatibus, floribus al-
 bis semine hortensi Petroselino, haud absimili, odorato, ama-
 rescente: Quamobrem aberrant toto cœlo, qui vulgare
 nostrum Petroselinum nihil à Macedonico differre conten-
 dunt, sua tantum auctoritate ne dicam temeritate nixi.
 Hæc Mattheolus: Sed nec Marcelli Virgilij verba ex suo
 Commentario prætereunda: cum ait: Indicat vox ipsa in
 petris, ac saxis natum apium Petroselinum à Græcis quon-
 dam dictum fratre, hic tantum in Macedonia natale solum
 illi assignat: Palladius in latinis nihil aliud de eo, quam
 locis asperis maxime prouenire ait, nec nos credimus alia,
 quam natalium ratione à satiuo differre: Mederi inter
 cætera saxatile apium, quod colon dicunt inflationibus hic
 Auctor ait, non totum, nec ex quacumque causa factam
 colicam affectionem intelligens, sed quæ priuatim ex crasso,
 & quali

& quali peditu efflatur non transeunte illac spiritu, saepe fit; hæc ille: cuius Viri doctissimi coniecturæ non sunt spernendæ: Satiuum veterum apium esse vulgare nostrum Petroselinum hortis nostris perfamiliale conueniunt Botanici omnes illustriores de quo lib. xx. Plinius noster ciuis: Apio gratia vulgo est, namque rami largis portionibus per iura iannant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, & Galeni lib. ij. de alim. facult. Apium inter cætera (ait) familiarissimum est, & ori, stomacoq; gratissimum.

SESELI multiplex Dioscoridi Missiliense, Æthiopicum Peloponnense, Creticum: Siler montanum officinæ vocitant: Missiliensi maior videtur adscripta dignitas, & prærogatiua, folia fœniculi habet, crassiora, caulem vegetiorem: Umbella Anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degu-

stanti acre: Radix longa est, iucundi odoris: semen, & radix excalfaciendi vim habet, hæc Dioscorides, & quæ sequuntur ad eius vires explicandas pertinentia: Cōtrà perfritiones (subdit mox) in itineribus cum pipere, & vino bibitur: capris, cæterisq; pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Quo loco obseruandum à The-^{3. de hist.}ophrasto Anochi mentionem fieri, quo capræ curentur cum ^{plant. c.}Euonymi arboris fructus, & folia comederint, quid porro ^{post.}fuerit Theophrasto ἀνόχος Anochus an simplex planta, an compositum medicamentum diù quæsiui à Viris doctis, & rei herbariæ, & Theophrasti studiosis, quin & à Gaspare Bauhino Basiliensi Professore percelebri: coniecturas tantum attulerunt, nihil certi, & explorati adducents: Miror Gazam, & Scaligerum alto silentio hoc præterijisse, quorum intererat scholijs, & explicationibus rem obscuram illustrare; Viros igitur candidos, & eruditos oratos velim, vt quod sit Anochus diligenter inuestigent, & literis prodant, vtque eorum industriam litterariam vberius exacuam, quod

Boc-

Bocchus Lydiæ Rex in Virgiliano Culice memoratus, quid Onogyris Nicandri, quid Pharicum venenum fuerit simul perquirant rogo, & exploratè certis testibus, & auctorum probatorum fide, non per coniecturarum nubes doceant.

De Pharico tamen legenda coniectura Hermolai primo lib. collarij cap. vj. vbi scribit quosdam omnem vsum Nardi abdicare ob ancipitem ex ea Medicinam, propterea quod in Nardo quiddam veneni delibutorij vna nasci ferant, è quo Pisum illud vocatum Indi conficiunt exitiale non potu modo, sed In sudore corporibus appositum; tum subdit fortassisq; hoc sit, aut non dissimile, quod Pharicon à Dioscoride, ac Plinio, Phariacon ab Athenæo dicitur, gustu Nardi omninò, sed resolutionem faciens neruorum cum alienatione mentis, atq; spasmo: aduersari huic veneno maxime Cydoniam Philarchum prodere.

Redeo ad Sefelim, quam herbam Aristoteles lib. ix. de Historia anim. Ceruas statim à partu petere, & cum eam ederint, ad prolem redire tradidit: Verum & à Medicis Galenus audiendus, qui lib. viij. de simpl. med. Sefelis semen, & radicem vsqueadeò excalfacere scripsit, vt admodum vrinam mouere queat, medicamentum etiam esse tenuium partium vt & comitiali morbo, & orthopneæ conueniat.

DAVCVM Creticum egregiè describit Dioscorides, folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus, Caule Dodrantili Umbella. Ceriandri, flore albo, semine acri, radice digitali crassitudine: Aliud genus syluestri Apio simile: Tertium assignatur genus folijs Coriandri, floribus albis, capite, & semine Anethi, probatissimum Creticum, omnium semen excalfacit potum, vrinam, menses, & partus extrahit: Descriptionem plantæ, & facultates alias plenius apud Dioscoridè leges, neque enim ætium agere; atque huc omnia tran-

transferre par est. Illa Dioscoridis verba obseruanda : Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit vsus, in Cretico etiam radice, quæ maxime contra venenatorum iniuriã in vino bibitur. Præter alia addit Plinius nostras contusis, & euersis potum duobus obolis in Mulsi cyathis tribus subuenire, aut si febris adsit in aqua Malsa : calculos eijcere : Folia omnia tela corpori infixæ extrahere : Galenus monet efficax esse medicamentum ad mouendam vrinam, & prouocandos menses : foris impositum multum discutere, eam vim herbam habere, sed semine inferiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis misturam ; Aqueam hanc Dauci temperiem, & naturam perstrinxit doctissimus Scaliger in Comment. Theophr. de causis plant. cap. xxvj. libr. primi, cum enim effatum Theophrasti attulisset : plantarum nempè principia quibus procreantur, & perficiuntur, alia esse interna, qualitates scilicet primas, alia externa, Aërem scilicet, & locum, subdit harum causarum alias sensu percipi, vt densitatem, & humiditatem, alias sola ratione deprehendi, vt calorem, & frigus, non enim humidissimas plantas esse fecundissimas, neque plus fert (inquit) Spinachia seminis, quam Myrrhis, aut Daucus, & affines sunt natura.

MEVM legitimum ex præscripto Mattheoli Botanicorum, qui scripserunt, accuratissimo in Musæo ostenditur, Radicibus nigricantibus in obliquum, rectumq; sparsis longis, tenuibus, odoratis, acris, folijs Anethi, Caule bicubitali ; quas notas legitimi esse Mei, omnes rei herbariæ scriptores videntur inter se conuenire, vt docet Mattheolus, qui tamē ambigit, an hæc herba descripta, & à recentioribus pro Meo vsurpata sit verum Meum, cum radices non valdè odoratas obtineat, quia potius quoquopacto grauiter oleant, nec tenues cernantur, vt vult Dioscorides, nec folia Anetho, sed potius Asparago similia ferat ; Hanc Apuli Imperatricem

cem vocant, & ad venenosorum Serpentum morsus præferunt, usque ad Plinij nostratis ævum peregrinam fuisse in Italia Plantam ex eo conijcimus, quod non feri Meum ni ea, nisi à Medicis, ijsq; admodum paucis scribat, sed quod ei folia Anyso similia adseribat, non Anetho ex præscripto Dioscoridis, vocum similitudine deceptum Plinium putat Mattheolus: Athamanticum vocatum, nobilius, & efficacius putatur, quod ab Athamante Aeoli filio fortè inuentum sit, vel quod præstantissimū in Achamante Phthiotidis proveniat? Tametsi radices tantum in usum medicum venere, semen nihilominus viribus suis non caret: Botánicos porro illos, & Plinium tueri possumus, quoniā vt Theophrastus, Aristoteles, & Dioscorides (magnorū virorū Triumviratus) docet in humectis, & caliginosis locis plantarum partes & crassiores, & minus odoratæ procreantur, contra in montanis, & siccioribus regionibus, & magis exustis, quare & Mei radices in Italia loco humidiori, quam in Græcia, vel Hispania, vel Macedonia, prognatæ, nec adedò tenues, & graviore odore præditæ sunt, & folijs fortè Asparago, vel Anyso similibus: Coniecturam afferimus, non τὰ κρύβητα: nam radices omnes humectioris Soli gravem odorem ex aliquo aquei succi exuberantis putore nanciscuntur. Galenus lib. vij. simpl. radices Mei tertio ordine calidas, siccas secundo statuit, idcirco lotium, & menses ciere, si plus, quā deceat, ex ijs sumatur, caput dolore afficiunt, qua in re ipsi probè cum Dioscoride convenit.

L VNARIAM minorem ob semen racemosum etiam *Βετρίτις* vocatam dodrantali altitudine ob mirificas, quibus pollet, vires in Musæo asseruari cernimus, eius verò potissimum radices: Caule constat simplici, rotundo, lento, & gracili, è cuius medio inlatus exit ramusculus costæ effigie (ait Mattheolus) cui folia sunt vtrinque septem annexa lunata, crassaq; & firma, Brassicæ marinæ modò: at Fuchsius cordis humani

cordis humani folia formam referre docet, tum in summitate Caulis semen Betæ simile proferre: Mattheolus flores proferre in summitate Caulis Oxalidis minoris instar semine rufo, rotundo, minuto in Vuæ modum racematim coherente, vt mirandum sit hos auctores inter se dissentire: copiosissime tamē Tubingæ in pede montis Austriaci prouenire tradit Fuchsius, vbi ipse profitebatur, & sæpe ipsam herbam vidisse verisimile est terrestre quid gustata præfert, & adstringens, quare mediocriter frigidam, & siccam temperie esse coniectandum, proinde vulneribus glutinandis mirè efficax, & ad puerorum Enterocelas magnis effertur laudibus, tum ad suppressendos immodicos menses, & albū mulierum profluuium: Chymicorum nugæ, quibus eius herbæ vsus frequentissimus est, libens prætereo (ait Fuchsius) adeò semper doctis, & prudentibus Germanis, & Physicis quibusuis Galenica, Hippocratica, & Aristotelica doctrina imbutis eius superstitionis impostura fuit exosa: tamen nuper duodecim Proceres ad Mensam auream Symbola contulerint D. etiam Thoma Doctore verè Angelico, & cœlesti, Italarum summo ornamento, vel inuito, & tales nugarum aurearum pollicitationes, vel technas præsumma animi puritate, & sanctitate auersante ad conuiuium illud perducto. Aliquod mysterium etiam in Lunaria illa, quæ Sferracuallo ab Italis dicitur putarunt, quod clauos euellat ab equis in montibus pascentibus, vnde ferreos calceatus amittant, ait Mattheolus, statim vt est cerebrosum, & meditabundum hominum genus, putarunt vim magnatis in hac herba esse, quam Lunariæ speciem statuerunt folijs minoribus securidacæ proximis, pusillis, cordisque faciem referentibus: Posse verò reperiri huiusmodi herbam facultate illa mirabili præditam Plinij nostratis auctoritate confirmat Mattheolus, qui lib. x. Picum Martium adactos canernis à Pastoribus Cuneos admota quadam herba extrahere scribit.

AM verò vt curiosa, & grata varietate rerum Musæum afflueret semina quædam exoticarum Plantarum FRANCISCVS CALCOLARIVS Iunior diligenter conquistata commostrar nempè Bammia, Beidelsaris, Melochia, & Chata: De quibus optime scripsit Prosper Alpinus ex propria inspectione, & obseruatione in lib. de plantis Ægypti.

DE BAMMIA cap. xxvij. planta est (inquit) ad Altheæ magnitudinem, folijs, floribusque Maluæ, aureis tamen à quibus fructus sunt similes quibusdam paruulis Cucumeribus, qui semina isthæc, quæ in Musæo asservantur, parua, subnigra, & rotunda continent in vsu illius gentis mox existere tradit, perinde apud nos ex Pisif, & Phaseolis fercula parantur, folia, ac fructus frigidos, & humidos esse in primo ordine, vim emollientem habere, proindè pectori, ac pulmonibus conuenire, aluum lubricum reddere, tumores emollire: fomenti aut Emplastri modò inflammationes resolvere, dolores mitigare: in renum inflammatione, ac calculo decoctum, cum Saccharo candido sumptum mirificè prodesse, Ophthalmias finita fluxione iuuare, quæ omnia satis docent Maluæ genus esse, vel Altheæ, quæ Soli, cælique Ægyptij vi aliquam à nostra diuersitatem sit fortita, quod in multis alijs plantis facillè mihi persuasi; neq; enim *et vta*, absque necessitate multiplicanda, & ubiq; locorum eedem specie stirpes nasci valeant, licet perspecta singularem plantarum naturam fortiantur varietatem, quod in procreatione etiam hominis obseruat Aristoteles, cum in Ægypto octauo etiam mense fetus vitales in lucem edi scripsit.

BIDELSAR cap. xxv. ab Alpino describitur, nasci nimirum in humidis locis prope Alexandriam in ramo Nili CALIG vocato, & Cayri loco prope el Mattharia perpetuò humida ex aqua Nili ibi diu stagnante: Esse plantam herbaceam fruticosam, multis stolonibus ab radice surrectis duorum

ferè cubitorum altitudine sese extollentè folijs latis, oblongis, rotundis, vt Aloes folia, crassis, candidis, ex quibus dissectis lac album manet, totamque plantam lacte exuberare: flores ferrè Croceos ranunculi floribus similes à quibus fructus pendent testibus humanis figura persimiles, in quibus alba lanugo, & semina parua, lata, lactucæ seminum æmula continentur, ex folijs contusis emplastra fieri ad frigidos tumores, & dolores, ex lanugine parari cubilia, quibus vtantur, cur cubilia? fortè hac voce Alpinus intellexit peristromata, & strata, vel lodices, & stragula, non cubile totum, quo etiam lignea structura percipitur: totam plantam lacte calidissimo, & exurenti scatere, quo pilis coria nudentur, lac siccaturum dysentericos fluxus etiam lethales inferre: ad curandam impetiginem, & lichenas, aliasque cutis defecatiores præstantissimum esse medicamentum.

Cæterum verè quis quærat cur huius plantæ lac, & generum omnium Tithymalorum sit exurens, & perniciosum, cum animalium hac frigidioris, vel temperatæ sit naturæ.

An quoniam istarum plantarum lac eorum est veluti sanguis, & alimentum, cum ipsæ calidiores sint persimile alimentum nancisci debuerunt: at animantium lac nutrire paruulos fœtus, & infantes duntaxat debuit, qui temperati, atque humidi existentes consimile alimentum expostulabant: Ficus etiam lac exedens emittit, & lactuca tum senescens, tum nouella, sed huius innoxium lac proficitur Scaliger aduersus Cardanum, multa verò noxia in eo lacte, quod à calidioribus plantis promanat: tum subdit Scaliger Tragopogon quoque; tametsi non id prodiderit Dioscorides, tamen lactea est radice, eademque innocenti, quotidiano

Exerc.
142.

alioquin vsu in Thuscorum acétarijs vbi saxefica nominatur: Putabat verò Cardanus succum tantum viridem herbarum esse salubrem, sed Hyperici oleū rursū, vel yillica sua vocitabat: Medici Lasferis succus viridis non est, saluber est, succi, omnes sunt resinæ nulla viridis: sic generale illius Profatum diruit Scaliger.

MELOCHIA, & ipsa Ægyptiorum planta non contemnenda Blito persimilis, folia angustiora, longiora, acutioraque obtinet, semina parum nigra, Melanthio similia, in quibusdam obliquis cornibus conclusa visuntur, quorum magnus apud eos vsus in ijs affectibus, quibus semina Altheæ prodesse in confesso est; maiorem lentorem habet eius mucago, quam Altheæ, proinde tumores concoquit, & emollit: cibus est ijs populis per familiaris in aqua more nostra Betæ decocta, succum tamen viscidum gignit, qui contumaces viscerum obstructions facile pariat: totius plantæ, sed maxime foliorum decoctum pectori amicum, quocirca asperis, & siccis Tussibus, atque Dyspnia affectis, cum Saccharo candido præsens medela: semina huiusmodi pondere duarum drachmarum sumpta omnes humores copiosè purgare testatur Alpinus.

CHATE etiam vocatum Cucumeris genus in vsu habere Ægyptios idem Alpinus testatur, quam plantam, ait, à communi Cucumere nostrate differre sola magnitudine, colore, ac mollitie, quo intelligimus easdem herbas esse, ubique specie, & viribus similes, differre forma, figura, magnitudine, colore, atque alijs huiusmodi accidentarijs conditionibus, quæ singulares plantas (Indiuidua vocant) mirè afficientes, & immutantes, efficiunt, vt nos veluti diuersas, ac alias omninò stirpes, & cœli, soli que exotici exoticas existimemus, quod Philosophis, & Physicis eruditis, non rudibus Botaniciis

nicis expendendum obtrudo. Cucumis ergò isthæc Ægyptia folia obtinet minora, candidiora, molliora, ac rotundiora, fructus longiores, viridiores, cortice pleno, molli æquali, gustui dulces, concoctu faciliores: Huiusmodi fructus crudi, & cocti saluber cibus esse putantur: qua ratione peste affectis profint huiusmodi Cucumeres crudi esitati miratur Alpinus, quemadmodum Ægyptijs persuasum est: Dicerem ego duabus de causis id posse coniungere, vel quia crudi deuorati, vt nos consueuimus nostros, maiorem opem refrigerando, & humectando afferunt, vel quia vis alexiteria pro pestilenti veneno eradicando melius in crudis seruatur, cum ea per cocturam facilè exsoluatur: In ardentibus febribus, in renum, ac vesicæ calidis morbis refrigerando, ac humectando valdè vtilis, & ad sedandos podagricos dolores à causa calida excitatos: Stillatitiam etiam aquam multis diebus ægrotis exhibent ad renum feruorem compescendum, & calculos exturbandos, sed potissimum etiam ad Iecoris calorem moderandum: cum è cœli, aëris, & Soli insigni astu illorum populorum incalescant corpora.

OLLE vocant arborem in Perù nascentem (ait Carolus Clusius in Scholijs suis ad librum Nicolai Monardi de simpl. exoticis Cat. 24. medicamentis) cuius pusillas duas plantas è semine natas se vidisse Machlniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Ioânis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt Hyemis

iniuria: fuisse eas arbusculas trunco ex viridi nigricante multis consperso veluti maculis cinereis; Folia pennata vt fraxini, sed multò minora ex viridi nigricantia, ferrata, & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento viscido, & odorato manabant: ipsa folia trita fœniculi odorem reddere, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere visa. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente rectus racematim cohærens (subdit Clusius) vt ex eius

Icone,

Icone, quam ad viuum depingi, tum temporis curauimus, conspiciere licet: Florem, quem habeat, ignoramus, sed quibusdam Auctoribus minutus est Vitis flori similis; hæc ille, qui mox docet ex Hispanijs se accepisse Molle ramulos suis racemis immaturis onustos, illius folia fuisse quidem alata, sed in ambitu minimè ferrata, talem etiam Molle Arborem Romæ fuisse conspectam, verisimile autem esse adultas arbores, & iam fructum ferentes, foliorum formam immutare: Hanc arborem abundanter nasci in conuallibus, & locis planis Peruanæ regionis, vt testatur omnes, qui Occidentalium Indiarum historiam scripserunt, sed Petrus Cieca maxime prima parte Chronici hoc pacto. Toto hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiã parux Arbores, quas Molles appellant incolæ, folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores, & inflammationes summa cum vtilitate foueantur ex ramulis fiunt Dentiscalpia vtilissima: Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modò fit, aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel, tantoque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis eas consecratas suis Idolis habeant: addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse; illius verò gummi, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum caliginem oculorum abstergere: Hæc plenius ex illis doctissimi Clusij Scholijs volui hunc transcribere, vt plantæ huius egregiæ à FRANCISCO Iuniore CALCEOLARIO conquistæ, & in Musæo asseruatæ naturæ, vites, & historia enucleatius à rerum naturalium curiosis lectoribus intelligerentur.

Cæterum & Rhapontici viridem radicem idem CALCEOLARIUS nobis ostendit sibi hoc anno ab Illustri, & Excellentissimo Domino Bartholomeo Sfortia Medico, & Professore Patauino donatam, quam terræ creditam ineunte verè nobis veram Rhapontici plantam caule, folijs, & floribus præditam repræsentaturam speramus.

Verum

Verum lector non grauetur disputationem de Rhapontico doctissimi Alpini legere Patauij habitam, & impressam anno 1612. apud Petrum Bertellium, & Clarissimo Medico Syluatico dicatam, vbi et eius Iconem affabrè expressam proponit, septemque capitibus enucleatè totam illius Plantæ naturam, & vires explanat, ostendens Rhaponticum esse Hippolapathum latifolium ex Thraciæ Rhodopæis môtibus; plura non addo. Alpinum, qui volet, consulat.

ARVM docet Dioscorides esse vulgò cognitam herbam, furculosam, flore origani, folijs multo candidioribus, flore odoratio- re, vim habere Sysimbrio consimilem, sub- stringere enim, & modicè calefacere, qua- de causa illitu serpentia vlcera sistere, & in callidas illitiones addi, iuxta Magnesiam,

& Tralles copiosissimam gigni: Ex Galeni placitis colligit præstantissimus Mattheolus primo de Antidotis in Hedy- chroi compositione, Marum ab amaraco viribus, & facie parum differre, licet amarius sit marum, tū odore fragran- tius, vt eorum probanda sit sententia, qui marum amara- cum illam esse putant, quæ odoratio- rior est, & gustatui ama- rior, tum folijs viret minusculis, candidioribus, & tenuio- ribus ab Etruscis Persa gentile nuncupata: Sampsuchum enim, siue Amaracus Persa ab ijs vocatur: cuius illud ge- nus, quod folijs constat pinguioribus, latoribus, viridiori- bus, gustui acrioribus, minùs tamen amaris legitima Ama- racus existimatur: mollem Amaracum vocauit Virgilius, cum Venus Ascanium in altos Idaliæ lucos gremio fotum tollit,

*At venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos, vbi mollis Amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.*

Hic

Hic enim proculdubio Poëta legitimam, & vulgatam Amaracum intelligit: Marum enim asperiora habet folia, & agrestius est, quam ut illi possint prerogatiuæ à Virgilio positæ convenire; quod Alpinus etiam observasse visus: quod plantam hanc sylvestre Amaracum, non Marum nuncupandum iudicet, decipi existimo, cū profiteatur se apud aliquos Cretenses Marum vidisse, nostro Amaraco planè simile, licet foliorum qualitate, odore, & sapore diuersum uti superius descripsimus; Quod si Galeni, & Plinij tempestate fuit Marum Italiæ peregrinum, non est putandum in præsentia adeò esse exoticam plantam, ut in multis hortis, & viridarijs non habeatur, quin iurè affirmare possum in meo domestico hortulo efflorescere, & hyeme etiam perennare Marum ijs omnibus notis, & conditionibus natiuis donatum, quas Dioscorides, & Mattheolus præferunt.

Quare qui graciliorem Amaracum pro Maro substituunt, (auctore magno Galeno) non errant, quia unguentum illud, in quo per Maro Amaracum admisceri iussit, & si minùs odoratum videretur, non tamen viribus inefficax fuit, verisimile tamen est legitimam fuisse Amaracum à Gal. usurpatam, quanto magis Amaracino unguento consentaneum fuisset sylvestre hoc Sampsuchum, quod ipsissimum esse Marum æquirerum æstimatores haud inficias eant.

MONTANVM NARDVM ΘΥΛΑΚΙΤΗΝ dictam in Cilicia, & Syria nasci Caule, & folijs Eryngio similibus, minoribus, minimè tamè spinosis, & asperis, testatur Dioscorides: Radicibus binis niti, aut pluribus nigris odoratis, ceu Hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, & exilioribus, neque caulem, neque fructum, neque florem proferre: radices profectò (quæ in Musæo visuntur) optime his à Dioscoride descriptis respondent: sed maxima statim se offert in Dioscoride, tanto Auctore, repugnantia: cum Caulem habere Eryngio similem Nardum prius doceat, mox in fine capitis neget Caulem habere

habere: quo loco doctissimi Mattheoli coniecturam probare non possum, qui satis verba, & sensum distorquens, Græcā orationem sic legit ὅτε καυλός, ὅτε καρπός, ὅτε ἄνθος συμφέρει, nec Caulis, neque fructus, neq; flores confert; quoniam nimirum, sola radix in vsu medico esse videtur, quia efficax, & odorata, non itidem aliæ partes, quæ odore carent. Verum ne omnibus peruetustis, & recentibus Dioscoridis exemplaribus tanta inferatur vis, libens, & volens Marcelli Virgilij modestam emendationem amplector in priori igitur parte φύλλα, καὶ κλάδος, non καυλός legendum, hoc est folia, & ramulos Eryngio similia obtinens: ramuli porrò isti in fruticoso genere, quale Absinthium, Ruta, Thymus, pluraque alia (inquit Marcellus) conferti ab vno principio, pluresque oriuntur, & eadem ferè altitudine inter se crescunt. Per Caulem verò in posteriore capitis parte eam partem innuere videtur Dioscorides, cui flos, & fructus proximè innititur, quæ duo in montana Nardo negaturus, tertium etiam negare cogebatur, ita vindicatum à repugnantia Dioscoridem cognita legitimæ scripturæ iactura putamus: subdit Auctor ad eadem valere hanc Nardum, ad quæ celtica Nardus: Gallicam vertit Marcellus.

VNCI odorati σχοίνον ἀρωματικόν Plantam egregijs virtutibus, teste Dioscoride, Botanicorum Antesignano, donatam in nostro rerum naturalium Thesauro pariter asseruatam cernimus: cum diphthongo Græce scribi tradit Marcellus, vt à Lentisco arbore differat, quam σχίνον vocitant: Squinantum

officinæ barbara voce appellitant, quasi Schēnanthum. σχοίνον ἄνθος: Iunci scilicet Florem: lib. tamen primo de Antidotis Iuncum odoratum ex Arabia aduectum miratur Galenus cur vocetur Iunci flos, cum nobis floris copia non adeò suppeditet, nam & si tota aduehatur herba, sunt tamē eius superiores partes (ait) à Camelis sepè depastæ, eo enim

vescuntur, & oblectantur maximè, hanc Galeni sententiam irridet Mattheolus: arduum enim esse credere, tam ingentem esse Camelorum numerum, qui locustarum more Schenii florem depascantur, ut nulla supersit Planta, cui flos non deuoretur: Nos pro Galeno dicere non ineptè possumus, quod Christophorus Acoſta Aphricanus Medicus lib. de simplicibus exoticis cap. 24. scribit, Pabulum scilicet & Paleam Camelorum vocari Iuncum odoratum, quoniam in regionibus, ubi nascitur, non solum à Camelis plurimis, & frequentibus depascitur, sed & ab equis, & mulis, cum eorum sit consuetum, & ordinarium pabulum, quinimmo & reliquum armentorum genus eo vescatur: aliam idem Acoſta videtur causam subnectere, cur infrequens sit floris usus quoniam barbaræ illæ Arabum gentes Medici, & Pharmacopæi florem spernunt, tamquam nulli vsui idoneum: At quoniam eum vident in armentorum familiarè cibum concessisse: ijs tamen apertè refragatur Dioscorides Floris, arundinum, & radicis Iunci huius usum esse attestans. Laudatissimum ex Nabathea, proximum Arabicum, pessimum ex Aphrica existere, eligendum rufum, recentem, floribus refertum, tenuem rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit; hoc videtur refellere Acoſta dum scribit Iunci recentis probum esse odorem, sed non rosæ similem, quoniam in ijs, quæ ad gratum odorem pertinent, rarò veritas ex re comparata percipi potest: Verum hoc Aphricanæ subtilitatis, & friuolæ nugacitatis specimen, neq; .n. Dioscor. auctoritas posthabenda, in comparationibus enim non ταυτότης spectanda ab æquis rerum estimatoribus, sed ὁμοιότης: non eadem nimirum affectio, sed consimilis: Qui ergò Iuncus odoratus manibus confricatus propius ad rosæ fragrantiam accesserit, is cæteros bonitate præcellet. Hallucinatur etiam Acoſta, dum Serapionem arguit, qui Iuncum modò herbam, modò plantam vocat; herbam enim existere non plantam, quasi genus speciei non conueniat, cum (ut Dialecticorum more loquamur) de ipsa prædicetur: Iuncus ergò est herba, herba est

est planta, igitur Iuncus erit planta, turgent Aphricanorū,
 & Iberorum ingenia pruritu litigandi, & ceteros vellicandi
 vt maximi, & soli sapere videantur, sed vix primorum Lo-
 gicæ principiorum memores deprehenduntur, quod verò
 Auicennas fructum Schænanthi nigrum (teste Dioscoride)
 profiteatur, ab aliquo interpretum deceptus videtur, cum
 hoc apud Dioscoridem non reperiatur. Iuncum rotundum
 vocat Cornelius Celsus, vt à triangulari distinguat, Odo-
 ratum Græci, vt à cōmuni Iunco secernant: notanda ver-
 ba Dioscoridis *ῥοδίζουσα τῇ ἰνυδιᾷ* suauitate odoris, qualis in
 Rosis sentitur, rosizantem, si latinè liceret vertere, vt in-
 nueret nobis videri ipsissimam Rosam: quod ad suauitatem
 odoris spectat, sequitur Dioscorides mordentem linguam
μετὰ πολλῆς πυρώσεως, cum copiosa ignitione: ita enim ad ver-
 bum: vt mirum sit tanto calore præditam esse huiusmodi
 plantam, cum in campestribus pascuis, & vbi lacus, quo-
 dam tempore siccantur, nasci dicatur, vim vrinæ ciendæ ha-
 bet, menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat,
μετὰ πολλῆς κατὰ βασιλῆν, quæ vulgatio est lectio: alia erat (teste
 Marcello) *καρροτιαν*, quæ cari, & soporis inexpugnabilem
 necessitatem significat, sed priorem lectionem veritati ma-
 gis consentaneam putamus: Flos eius in potu utilis san-
 guinem reiicientibus: Radix adstringentior est, ideo fasti-
 dijs stomachi, & hydropicis cum pari piperis pondere per
 aliquot dies dari, docet Dioscorides; Si quis plura de Schæ-
 nantho desiderat: Dioscoridem, Mattheolum in Commen-
 tarijs, Amatum Lusitanum in enarrationibus, Acoftam ade-
 at, tum potissimum Galenum 8. simplic. vbi eius docet fa-
 cultates, quo pacto verò ibi modicè dicat Florem caleface-
 re, Dioscorides verò ignea mordacitate linguam afficere,
 cogitent eruditiores Physici, an exoluitur facilè ignea illa
 vis, vt piperis etiam vis in ventriculo, & Gingiberis, vt
 nonnulli existimant: idcirco nūquam ab ijs iecur excalefa-
 ctum: cum affectio, quæ tactus sensum permutat, modica, &
 attemperatio experimento comprobetur: Theophrastus ex
 sententia Menestoris, & Empedoclis Iuncum, Calamum, *Primo de
causis
cap. 27.*

Cyperum in locis humidis enasci scripsit, vt summa harum plantarum caliditas loci contraria qualitate ad moderationem reuocaretur.

Iam verò Clarissimus Mattheolus in Commentario fatetur se florum Iunci arculam plenam obtinere, quorum partem ad se miserat Verona FRANCISCVS CALCEOLARIVS materiae Medicæ admodum studiosus, qui odoris suauitate, & fragrantia, & cæteris omnibus qualitatibus, quæ in Schænantho requiruntur, ita præditi sunt, vt sanè mentis eos effrenare negare oportet, qui Iuncum hunc adulterinum esse contendunt.

Lib. 4.
Dioscor.

ANGELICAM non esse Myrrhidem Dioscoridis ex eo euidentissimū esse ostendit Mattheolus herbariarum suæ tempestatis Antesignanus, quod ei folia sint satiuæ pestinacæ similia, non quidem multifida veluti Cicutæ: Præstantissimam porrò plantam esse Angelicam docet, cubitalem nimirum excedere altitudinem, Caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto, folia proferre oblonga per ambitum serrata, in nigrum virescentia flores albos in vmbellam coherentes, è quibus semen prodit tenue lentium modò compressum; radicem ei subesse crassam raphani modo, quæ in plures diuaticatur ramos, gustu acrem, & suauiter odoratam: Satiuā passim in Misnia feri, atque alijs Germaniæ locis, vnde ad Senioremem CALCEOLARIVM olim mitti solebat: Radices habet nigras, & fibratas, odore adeò eximio, vt meritò Angelicæ sibi nomen compararit. Domestica quæ sponte nascitur Caule, folijs, vmbellæ semine, & radice longè maioribus prædita: radice succosa, subalbicante, acri, suauiter redolente: Syluestris, pumilior, sed viribus omnium præstantissima, subdit Mattheolus, Radice nititur pollicis crassitudine, sæpè maiori, succo flauesciente referta: Aquatica cæteris grandior, sed viribus longè imbecillioribus: secundo ordine excalefacit, & siccat venenis potissimum aduersatur,

& pe-

& pestilentia maximum Alexiterium censetur: Datur radicis semidrachma, cū Theriacæ drachma è sua ipsius aqua ijs, qui peste laborant, & sudare coguntur, repetiturque eodem modò post septem horas, quo solum antidoto multi persanati: trita in puluerem radix animi deliquijs, & cordis affectibus vnice prodest, ad rabidorum etiam morsus exteriùs cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta: hæc, atq; alia de adeò præstanti planta Mattheolus.

ACCHARVM gignens Planta (si Garzia ab orta, & Carolo Clusio credimus) arbor est interdum magna, & instar populi procerâ, interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdum incuruant ad pergulas, & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) nodis

Palmi longitudine ab inuicem distitis distinctos habens, folium oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur crassius veluti amyllum congestum, & simili candore interdum multus, nonnūquam verò perpau-
cus, sed non omnes arundines, siuè rami eum humorē continent, at ij duntaxat, quos Bisnager, Betacula, & pars Pro-
uinciæ Malauar profert; ab indigenis Sacar Mambu vocatur, quasi Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, vel ramos arboris id proferentes Mambu appellant: modò Tabaxir vocare cæperunt quoniam eo nomine à Mercato-
ribus Persis, & Turcis, Arabibusque petitur ex India in suas regiones exportaturis; Hæc ex prædictis Auctoribus, qui esse insignem errorem Gerardi Cremonensis obseruant apud Razen Tabazir spodium interpretantis, idcirco Dauum Terentianum omnia turbantem ipsum vocarunt: In Insula D. Thomæ singulis mensibus arundines seri testatur Iul. Cæsar Scaliger: quinto mense maturæ sunt, tum secantur temperatius, moluntur, premuntur ad succum, quod reliquum est, cannarum nimirum fræces, altilibus porcis exhibetur,
hoc

hoc mirandum in modum pingues fiunt, id adeò, vt tamen delicata caro compareretur, quæ nulli sit inferior Gallinacæ, & ægrotis detur in cibum (cum alioquin, subdit Scaliger) gens Hispanica vehementer abhorreat à Suilla, cuius causam, vel me silente, cordatus lector facile coniectabit. lib. ij. Dioscorides cap. de melle, est aliud (inquit) concreti mellis genus, quod Saccharum nominatur; In India verò, & fœlici Arabia in Arundinibus inuenitur, salis modò coactum est, dentibus vt sal fragile, aluo idoneum, & stomacho vtile; si aqua dilutum bibatur vexatæ vesicæ, renibusque auxiliatur: illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt; Porro an istud Saccharum veterum, cum nostrate per expressionem cannarum, & arundinum, & decoctionem parato vnum, & idem sit magna inter superioris ætatis Physicos intercessit controuersia Io. Manardo, & Fuchsius negantibus, & super diuerso arundinum genere ex cœlesti rore concreescere profitentibus, quod Dioscorides describit, quemadmodum mel aërium mâna scilicet in quibusdam Arborum frondibus per se concrescit. At nostræ ætatis Saccharum ex alijs arundinibus in aqua decoctis exprimi in Madera, Sicilia, Cypro Creta, Rhodo Insulis atq; etiam in ipso Ægypto: Hæc sententia luculenter refellitur à Mattheolo præstantissimo Physico, & superioris æui Botanorum Phœnice, cuius exquisitum, & exactum iudicium, hac in re cum Scaligeri censura doctissima conuenire oppido quàm sum lætatus. Nullo enim certo auctori testimonio ex rore cœlesti concrescere probare possunt Manardus, & Fuchsius Saccharum Dioscoridis fieri, nec Dioscorides, & Galenus summi materiæ interpretes hoc siluissent: sed in ijsdem arundinibus, ex quibus per artem nostrum Saccharum exprimitur, & excoquitur, veluti liquor, & lachryma aperto præ nimia succi copia in latere calamo resudat, & tamque gummi exterius concrescit; Hoc pacto resinæ, & gummata omnia dissecto, & discisso sui arboris cortice promanant: quod ~~avro~~ ipsa, & occulta experimenta testantur.

Verissimæ huic Mattheoli, & Scaligeri sententia subscribit Cuius noster Plinius lib. xij. Saccharum (inquit) & Arabia fert, sed laudatius India, est autem mel in arundinibus collectum gummi modò candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanae magnitudine: Strabo etiam non infimæ notæ Geographus lib. xv. in India Arundinem mel sine Apibus gignere disertè docet, non quod ex rore ibi concreto fiat, quemadmodum mannae in Arborum frondibus, sed quod ex interiori cannarum medulla Saccharearum gummi instar prodeat dissectis ijs, atque ibidem concreseat; ex ijsdem mox à natura edocti illarum regionum homines per expressionem paratum, ut igne concrederet, & addensaretur operam dederunt: Verum enimverò, & duplici necessaria demonstratione peruicacia illorum physicorum innovandi pruritu plus æquo fascinatorum convincitur: quod enim ex rore concrevit, ut manna, à Solis radijs, vel leuiter tactum liquevit, & in auras dilabitur, & exolvitur, At gummi Sacchareum magis concrevit, & durevit à Sole perstrictum; quod mannae in Apulia, & Calabria non evenit: Præterea veterum Saccharum, teste Dioscoride, Galeno, Plinio, durum est, salis modò coactum, dentibus fragile, candidum, quæ conditiones rebus è rore concreverantibus, ut Manna, convenire non possunt, ut experientia rationis dux satis declarat. Ex his conficitur Saccharum è rore concreto non gigni; Quod ergo sponte prodeat ex arundine videtur deperisse, nec ad nos amplius mitti, quoniam arte devicta natura; sectæ enim uniuersæ arundines nec permisum, ut pluri temporis interstitio succo vberiori turgeant; iterum quotannis satæ, quibus concisis, decoctis, & expressis copiosius Saccharum comparatum, ita compendij, & lucri certior, & vberior spes affulsit. Zucchara vocant Arabes; Indi proxima voce Iagara: Duæ spes (inquit Scaliger) altera è cannis, altera ex herba, tertiâ addit ex arbore Indica Haoscer vocata à Serapione: est lactis pars tenuior calore concreta, quæ ex oculis, sedibusque foliorum exiens gummi modò condensatur: Arboris folia lata, fructum aiunt
 simil-

Cap. I.

simillimum Camelorum testiculis, quod exprimitur ex eo
 Causticum est; quod stillat ex quavis parte incisæ Arboris
 pro Psilothro præstantissimo ad depilanda coria habetur:
 Ex cannis duobus habetur modis nam vel exprimitur, &
 decoquitur ad spissitudinem, & candorem, aut spontè pro-
 dit, vt cæteræ arborum lachrymæ, sicuti à Chamæleonte
 Mastiche resudat, hoc spontè prodiens Saccharum est Dio-
 scoridis, Galeni, & Auicennæ, cuius prouentum à sola
 natura olim expectabant, quod collectum cum suis arundi-
 nibus mittebat India: Addit Scaliger natura verò fieri etiã
 nunc legimus in Historijs, etenim ad Bathecalam Indiæ,
 vtrumque venit in Mercatibus; quamobrem inconsultissime
 inducti sunt ad arbitrandum Mannæ vulgaris modo super
 arundinibus congelari Saccharum Dioscoridæ: Sole namq;
 liquescit omne manna etiam Orientale, nisi præueniatur, at
 Zuccarum solidescit: sed & verba sunt apud Senecam in
 Epistola lxxxv. aiunt (inquit) apud Indos inueniri Mel in
 arundinum folijs, quod aut ros illius cœli, aut ipsius arun-
 dinis humor dulcis, aut pinguior, hæc Scaliger, quibus cor-
 roboratam Mattheoli verior sententiam intelligimus:
 Sed cur rorem cœli adiecit Seneca magnus Philosophus?
 An fortasse quoniam Mannam aërium scilicet mel cum Sac-
 charo comprehendere voluit; illa enim ex rore concreto,
 Saccharum ex dulci, & pingui succo resudante procreatur,
 vt solidè ostensum arbitror: At Fuchsius nostrum Saccha-
 rum sitim excitare, non Galenicum tradit, sed comparatio
 in Galeni oratione non sententia absoluta inuenitur, ait. n.
 lib. viij. simpl. med. ἔτε κακώτατον ἐστίν, ὡς τὸν παρ' ἡμῶν, ἔτε διψῶδες,
 quasi diceret non perinde esse, atque mel siticulosum: præ-
 clarè Auicenna, in ipso est virtus faciens sitim, minorem
 sitim, quoniam facit mel: sed critici Logodædali subsan-
 nare Auicennam, & Arabas rebus contemplandis, & scri-
 bendis addictos solent, cum ipsi præter verborum fucum,
 nulla seria doctrina sint imbuti: Quocirca temeritatem
 illius comprimit Scaliger, qui in suis Prauidoxis nocere
 Saccharum dixit, vt ostenderet non esse Dioscoridæ, qui

ευκολίαν, καὶ ἐντομάχον Saccharum esse docuit, hoc est bonam alium facere, & stomacho vtile esse aqua dilutū, & potum: cum experimenta certissima suum saginatorum ē Sacchareis fraccibus eam opinionem conuellant: subdit mox Scaliger propria experimenta de Saccharo nostrate cum maximus fuerit & Philosophus, & Medicus (quicquid medicelli quidam sordidioris lucelli auiditate, & ambitione corrupti de ipso sentiant) senum vitam (ait) bonumq; habitum proueximus ad annos vsque decrepitos, quos florentes, atq; virides peregerunt. Ceterum & Paulus Aegineta de hoc Saccharo Dioscoridis meminit lib. ij. de lingue asperitate agēs cum scribit, καὶ ἄλλε ὁ ἰνδικὸς χροῖα μὲν, καὶ συνάσει ὁμοίος τῷ κοινῷ ἀλλ', γένεσι δὲ μελιτρώδους, hoc est Sal Indicus colore, & concretionē communi Sali similis, gustu autem, & sapore melleus: Artefacti Sacchari mentionem à Solino fieri nonnulli dicunt, cum in Indiæ palustribus ex Arundinis radice exprimi humorem ad mellis suauitatem scribit; sed prudenter, & eruditè Mattheolus factitias innui Indorum potiones vini loco apud ipsos vsitatas docet, sicuti ex Glycirrhizæ radicibus, & è dactylis dulces ad potandum elicimus succos: Hinc Lucanum, & M. Varronem suæ sententiæ testes laudat; illum cum scribit,

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos,

Hunc verò ijs præclaris carminibus, & elegantibus.

Indica non magna nimis arbore crescit arundo

Illius & lentis premitur radicibus humor,

Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Quod Varronis testimonium ad Saccharum fuisse olim translatum à Viris doctis, sed rerum naturæ imperitis non melaret, & indè Sacchari conficiendi artificium ab ipsa, vsque vetustate magna ambitione repetitum, quasi ipsi soli scaperent, reliqui in maxima rerum antiquarum ignoratione versarentur. Altera Zuccari species ex herba miro resudat modo, subdit Scaliger: Tigala ei nomen est apud Arabas,

Z z z.

vndè

& Ægyptios; Erodi aiunt herbam à vermiculo quodam, vnde Zuccarum exturgescit, concrescitq; in minutas grandines: Extinguit sitim, pectori accommodum, tussim tollit; Herbam Aboali Alhufar, alij vocāt Alhofor propter varios pronunciandi modos, sicuti hodiè in Germanijs: idem non herbæ succum, sed rorem putat, redditque rationem, quare non faciat sitim, quia (inquit) parum dulce. hæc ille.

SALIS mentio ex Dioscoride, & Paulo Æginetæ superius facta reuocauit mihi in memoriam errorem effatu dignum Hieronymi Mercurialis Viri alioquin incomparabilis, cuius cum fuisset in varijs obseruationibus à Marsilio Cagnato Viro Clarissimo, & ciue Veronensi admonitus, tamen palinodiam canere noluit ob magnum nomen, quod senex in litteris fuerat adeptus (erubescant enim senes ob innatam *φύσιν* à junioribus quicquam discere) is ergò aduersus doctrinam Aristotelis lib. iv. Meteorum docuit Salem resolui oleo etiam calefacto: si aliquid aqueum oleo sit permixtum, per se ab aqua, ex accidenti ab oleo dissoluitur: sed Sal in oleo, siue calefacto, siue non solutus numquam, sed integer semper reperitur, quod sensus testimonium docet contra Mercurialem; hoc etiam Columella docet lib. xij. scribens oleum congelatum cum amurca Sale resolui, & separari ab omni vitio, neque verendum esse ne falsum fiat, nam quantumcumque (inquit) adieceris Salis, nihilominus saporem non recipit oleum, cuius causa ea est, quoniam Sal oleo non liquescit, alioquin saporem cum oleo communicaret, vt resina: Fundamentum demonstrans sententiæ Aristotelicæ illud est, quoniam sal, & nitrum à calido sicco concreuerunt, ergo à frigido humido dissolui debent, quæ qualitatibus illis coagulantibus contraria sunt, at oleum calidum est, neque eius humiditas separabilis est, sed per lentorem compacta, vt optime in suo Cōmentario docet Alexander Aphrodisæus:

disceus : quocirca etiam valdè deceptus Mercurialis, cum
 oscitantiam Aristotelis vocat scribentis *νίτρον δὲ καὶ ἄλλες λυτὰ* Lib. 4.
Meteor.
ὅγρῳ δὲ παντὶ, ἀλλὰ ψυχρῳ, nitrum scilicet & sales non omni humi-
 do solui, sed frigido, quod principiis iactis valdè erat con-
 sentaneum ex natura rei ; Alexander optimè : ab aqua, &
 à speciebus aquæ hæc liquefcunt, species verò aquæ ex A-
 ristotele vinum, lotium, serum, acetum, quorum acciden-
 tarius calor non impedit salis dissolutionem, vt patet olei
 verò natiua, & genuina caliditas impedit, vt dictum est :
 sed ridiculam etiam rationem adiecit Mercurialis, quod fit,
 cum res ad restim redit, cur solo oleo sal non dissoluatur,
 putat enim hoc fieri, quod statim fundum petit, ibiq; omni
 humore priuatus minimè liquari possit ; hoc profectò est
 sortiri digitis, quod loquamur, vt Critici faciunt solidioris
 doctrinæ imperiti, sed intimius semper perscrutanda Philo-
 sophi mens, qui (teste etiam Auerroe) nihil sinè valida
 ratione docuit, quoniam ei semper præsto erant propositio-
 nes per se, de omni, & quatenus ipsum *το καθόλου θεωρούντας, αἱ*
ἀποδείξεις ἔχουμεν, vniuersale venantes demonstrationē habemus : In libr.
poster.
analys.
 quod ijs, qui in varijs lectionibus Aristotilem pro ingenij
 vanitate carpunt, velim esse propositum.

ÆTERVM & Acaciæ Ægyptiæ Plantam,
 & fructum, & succum legitimum noster re-
 rum naturalium Thesaurus seruat : In Ægy-
 pto nasci instar arboris, frutice spinoso, nec
 se in rectum extollente, luculentus est Au-
 ctor Dioscorides, qui, *δενδρώδης, θαμνοειδής, ἢ τὰ*
ὀρθοφύη Græcè habet, quasi arborescentem,

fruticosum, nec in rectum crescentem dixeris ; sic Marcel-
 lus, sed acutius Ruellius frutice spinoso (nā Thamnus spi-
 nas habet) florem habet candidum, & semen in folliculis
 lupino simile, ex quo succus expressus siccatur in umbra,
 niger ex maturo semine, subruffus ex viridi, eligitur modi-
 cè ruffus, & odoratus, aliqua folia cum semine exprimunt,

manat & gummi ex ea spina: vis ei ad spissandum, refrigerandumque efficax: hæc Dioscorides, qui eius multas recenset facultates medicinæ vtilis. Prosper Alpinus lib. de Plantis Ægypti cap. iv. Acaciam sanctam ab Ægyptijs vocari tradit, in Ægypti locis à mari remotis nasci: copiosissimam provenire in Montibus Synai propè rubrum mare positis, ad mori magnitudinem crescere, ramos sursum latius expandere, quod arborem non in rectum se attollere Dioscorides dixit, Caudicem Pruni thamni nimirum magnitudine habere, corticem nigrum, asperum, multis acutissimis spinis munitum: Folia oblonga, parva minutissime incisa tanacetum proxima, flores paruos, pallidos, subflavos, albos etiā rotundos, paruos lanæ floccos imitantes, Platani fructibus forma similes longè tamen minores, nihil aliud florem videri, nisi mollem lanuginem paruum rotundumque globulum efformantem, non ingrati esse odoris: Ex floribus siliquas lupinorum æmulas proferri imprimis virides, mox nigras apparere, semina in siliquarum folliculis contineri: folia, flores, & fructus multa gustum acerbitate, & asperitate ferire: Ex immaturis siliquis viridibus succum exprimere, hunc coquere Ægyptios, ut indurent; ex folijs, & floribus imperfectis succum etiam parari, verum alio bonitate longè inferiorem: Cayri Coriarios multam illius succi copiam ad denigrandas pelles absumere: huius arboris marè, & fœminam reperiri, illum spinis horridiorem, fructus non edere, hanc spinis paucioribus, & mollioribus refertam ramos intrā non habere, sed extrā: Arborem esse fecundissimam, florereque incipere Pleiadum ortu Nouembri scilicet mense, & rursus earundem occasu mense Martio: bis quotannis fructum ferre, & maturare, hanc veram esse veterum Acaciam, vel Spinam Ægyptiam appellatam, Kachiam etiam ab illis dictam, multos Pharmacopolas Orientalem Acaciam appellasse, ut ab illo succo distinguerent, quem ex sylvestribus prunis paratum pro vera Acacia substituant: Damnandos esse eos, qui non ex Ægypto, ubi nascitur, & quotidie inde comportatur, petendam Acaciam, sed

sed ex Græcia illius minimè feraci putant : quocircà & Mattheolum nostrum tantū virum, & de re herbaria optime meritum damnat Alpinus, quod ex Bizantio se Acaciam habuisse dixerit, & falsam eius imaginem pinxerit : Sed de Clarissimo Mattheolo me longè meliora, augurari iuvat, nam & eam plantam ex Ægypto primū delatam Bizantium, hinc mox habuisse Mattheolum verisimile fuit, præterea eam Plantam pro Acacia descripsit, & delineauit, quā sibi amici transmiserant, cuius veram iconem omnino præstare testis minimè oculatus non potuit : Profectò Vir omnium hac in plantarum vestigatione diligentissimus non debet culpam aliorum præstare semper verax, ni aliorum laboret fides. Iam verò & eos reprehendit Alpinus, qui verum Gummi acaciæ apud nos nō reperiri existimāt, quod forma vermiculari ex Dioscoridis præscripto non sit præditum : nec enim vno colore, nec vna figura gummata omnia acaciæ constare, sed vario, nam crassiore succo è cortice manante, non multum deorsum mouetur, sed statim excretus coalescit in gummi rotundius, si tenuior, & fluxilior exeat, oblongum gummi reddit ; cumq; Ægyptus, ac Arabia prunis Cerasis, pomis, atq; alijs gummiferis arboribus careant, quicquid gummi vnde conuehitur Acaciæ arborū existere in confessio est. Multos deinceps in medicina vsus, atq; effectus Acaciæ enumerat Alpinus, nos duos potissimum selegimus. Vnum, quod nimirum quamuis sanguinis fluxionem per os, & per aluum strenuè sistit Acacia, quin & mulieribus immodico mensium profluvio penè emortuis incolumitatem ijs sistendis restituit ; alterum quod podagricos, & articulorum omnium dolores auertit, non solum fomento ad arcendum humorem in Articulos defluxum, & decubitum, verum & si eius succi modicū sumatur per aliquot dies antè fluxionis tempus, vt interna vasa angustiora reddita humorum defluxui minùs pateant, quod optimum est pro curanda Arthritide præceptum : adderem ego & pro nephritide, laxitas enim vasorum, & viarum quantum valeat præter crassitiem succorum, & feruorem renum ad calculos

culos gignendos, & alij Medici eruditi antè nos obseru-
runt, quocirca & adstringentibus agendum esse ex Galeni
etiam doctrina palàm litteris prodiderunt.

DE CASSIÆ fistularis, vel Ægyptiæ siliquæ
(sic ab eruditoribus Physicis nuncupatæ)
folijs, & floribus aliquid scripturus, antè
omnia admonere lectorem debeo à veteribus
Medicis, & Herbarijs nihil de hacce planta
litterarum monumentis mandatum: vt iam
cum Hermolao desinere debeant Critici an-
tiquarij nihil non cognitionis nostri sæculi, vt cum Scali-
gero loquar, ad antiquitatem referre: Præclarum, & ve-
rissimum est Scaligeri Elogium, quo Hermolaum tantum
auctorem cohonestauit, cum Virum animo liberali, erudi-
tione plena, incomparabilis doctrinæ, diuinæ probitatis
appellat, cui quantum habendum gratiæ ob diligentiam,
atque sedulitatem, tantum libertatis retinendum ad iudi-
candum ob veritatem, atque fatendum posteriorum etiam
sæculorum acerrima cura, & diligentia multa comperta, &
excogitata, quæ ad Dioscoridis, Galeni, & Hippocratis
inuenta nullo pacto referri, nisi affectato quodam ostentan-
di ingenij pruritu possint: Cassiam ergo fistularem arbor-
rem docet esse Alpinus nuci, trunco, ramis, & folijs pro-
ximam, corticem, planum, mollem, ac cineritium obtinere
qualis in crescenti nuce spectatur: Folia eius nucis folijs
duplo longiora, & in extremo aculeata, ex qualibet Ala
quinque huiusmodi folia ordinatim posita pendere conspi-
ciuntur: flores fert aureos, copiosos leucoijs proximos, sed
multo maiores florum anagytidis instar, ab alis prædictis
pendentes, & deorsum vergentes, qui potissimum oriente
Sole suauissimum odorem spirant; hinc Ægyptios per Cas-
siarum vireta, & viridaria odoris captandi causa deambula-
re solitos idem scribit: Flos quilibet media sui parte
multa

multa capillamenta tenuissima rosarum confimilia flosculis
obtrinet, quæ paulatim adaucta in crassiores postea mutan-
tur fistulas, quæ iustam adeptæ magnitudinem duorum cu-
bitorum æquant longitudinem. Florere incipit arbor men-
se Junio, toto Julio perseverat Alexandria, & Cayri, Pelu-
sij etiam Septembri florent Cassiæ: Virides colligunt Pha-
seolorum siliquis valdè similes, in aqua primum ebullias
Saccharo condiunt, & in varias regiones asportant; quæ
Pelusij leguntur corticem crassiorem habent, parum intus
medullæ; Cayrinæ, & Alexandrinæ cortice constant tenui,
sed plus intus substantiæ mollioris obtinent, quare istæ etiã
cæteris bonitate præcellunt: quæ sonum manibus, vel à
ventis concussæ edunt præstantiores habentur, quæ enim
nullum emittunt sonitum, præ nimio humore vitata pulpa,
id efficere creduntur, sonitus enim sicciora corpora conse-
qui videtur inuicem collisa, siccitas porro putredini aduer-
satur, quæ calore, & humiditate exuberante fouetur, quæ
ratio satis apodictica pernices quosdam Physicorum per-
mouere debuit ad veram hac de re sententiam amplecten-
dam, & potissimum quia seniores erat, & cum Platone op-
tandum illis fuerat, vt saltem in senectâ bonæ illis opinio-
nes contingerent. Cæterum cur recentibus Cassijs non
vtantur Egyptij, sed saltem post quartum mensem, cum re-
centes noxiæ videantur, non explicat Alpinus; Forsan id
eueniat, quoniam recentes, flatuosæ, & superuacanea humi-
ditate confertæ, quæ temporis progressu absumentur, quod &
alijs rebus dulcibus contingere cernimus, vt vuis pensilibus,
& alijs fructibus, qui repositi sicciores, & sapidiores redduntur.
Iam verò, & Christophorus Acosta de Cassia scribens idem
cum Alpino sentire visus. Tradit verò grandi Amygdalo
per similem Cassiæ fistularis plantam adolescere; in Indijs
Orientalibus, ac Occidentalibus comperiri: Malacæ, &
Siami copiosam: ex Orientali illam meliorem, quæ ad Se-
ptentrionem vergit, & præ omnibus Cambaiæ genitam;
Flores obtinere flauos, odoris non insuavis, quibus cadenti-
bus subnasci cannam viriditate insigni præditam, qua
inue-

inueterescence virorem deinceps in nigredinem mutari : Gerardum Cremonensem fefellisse Manardum, Leonicenū, alios, quasi Auicennas voluerit Corticis Canne puluerem valere ad ducendos menses, & educendum partum, à Sepulveda hoc defendi, & totum experientiæ attribui, cum hoc lignæ Cassiæ proprium sit, quæ Canella vulgò appellatur, cuius duplum deficiente cinnamomo, capitur.

PULPA Cassiæ huius fistularis cum Saccharo candido, & Glycirrhiza ad renum, & vesicæ vitia pro arcano remedio vti solent Ægyptij, renum enim extinguit immodicum ardorem, humores noxios abstergit, & per vrinam expellit, proindè se se à calculis immunes seruant. Cæterum & ipse ad suppressum lotium prouocandum fœlicissimè hac Pulpa vsus sum cum ellaterio permixta : Siliquas verò Cassiarum virides in aqua prius leniter decoctas, mox in vmbra desiccatas Saccharo, vel melle condiunt ad puerorum vsus, & delicatarum mulierum. Finem huic dissertatiunculæ imponebam; verum incidi in Scholium Caroli Clusij, quo caput de Cassia soluente Acostræ illustrat, qui cum scribat folia esse Mali persicæ similia, nonnunquam angustiora, ait Clusius hoc verum esse, si singularia separes, quoniam verò coniugatim bina semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparem numerum faciens commodius meo iudicio comparasset cum fraxini folijs, aut similibus arborum, quæ alata folia ferre solitæ, & integra plerumq; abijcere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus Ceratia; hæc ille.

MEMINI aliàs me legisse apud Iosephum Quercetanum Consiliarium, Medicumque Regium in Gallia in suo Pestis Alexicaco: Cassiam non sinè magna animaduersione esse exhibendam; primum enim cum dulcis sit facillimè in temperamentis boliosis inbilem mutatur, præterea ex facto per ignem experimento
aquam

aquam acerrimam fortissimam, & pungentissimam eductam, nec id reiiciendum in vim igneam, & feruidam ab igne profectam, quoniam ex pulpa Melonum, Cucumerum, & cucurbitarum tum etiam pomorum aqua refrigerans solum elicitur, contra Cassia erodentem, & corrodentem non secus, ac mel ipsum, suppeditet, cuius vi quæ metalla dissoluant constituentur; præterea magnam aquæ, vel decoctionis copiam ad eam dissoluendam esse necessariam, quo nomine potus fœculentior, & spissior, quivè nauseam excitet, conflat: in Bolo exhibitam stomachi, & ventriculi inflationem cum nausea generare, vel ipsius Mesues iudicio visceribus imbecillioribus, mollioribus, & laxioribus non parum noxiam: Hieronymum etiam Capinacæum Doctorem, olim meum de me optime meritum testem laudat Quercetanus, quod in tractatu de Pestilentia doceat Pestis remedia adstringentia, & corroborantia esse debere cum humiditas, & partium debilitas corpora ad contagium suscipiendum proclivia reddat, quæ duo à Cassia in ventriculis ingenerentur: Delecampium etiam Medicum percelebrem, qui Cassiam cum Myrobolanis, Rhabarbaro, vel Manna permiscendâ censuit, cum corrigentibus scilicet & corroborantibus, sine quibus Cassia nunc fastidium, & nauseam mouet, nunc appetentiam hebetat, nunc Ventris profluuium permolestum inducit, ut ex Historia Cardinalis cuiusdam intelligimus, cuius intestina lubrica prorsus, & debilia fuerunt: Ei cum imperitus Medicus Cassiæ vnciam vnam dedisset alius sic erupit, ut vnius diei spatio miser quinquagesies defecerit, ac dysenteria, & tenesmo tandem obierit. Hæc ex Delecampio Iosephus Quercetanus.

Hic igitur quæro, si interrogetur Hermolaus Barbarus Vir diuini ingenij ad quam nam veterum plantam siliqua soluens Ægyptia referri possit, respondebit, scio, ad siliquas lib. primi cap. c l x. quas recentes, ait Dioscorides, sto-

macho aduersari, aluū soluere, siccitas sistere, stomachoq; vtiliores esse, urinam ciere, sed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur *ἐκ τῶν σιμφύλων συντιθέμενα* : M. Virgilius ex Longobardo codice, quæ ex folijs siliquæ componuntur vertit, vel quæ ex siliquarum corticibus conficiuntur, ita enim vertit *σιμφύλλα* : eum auctorem lege.

Verum age moralem aliquam admonitionem interponamus :

Cassia huius natura admoniti, cuius aquam acrem, & corrodentem igne elicimus, cum prima fronte medicamentum humectās, & attemperans videatur, si verū est, quod Quercetanus docuit : Ei profectò assimilari possunt quidam in communi vitæ consuetudine, qui an Viri boni sunt sperare licet, iudicare periculosum est, cuius rationem hanc reddit Cicero, non solus summus Orator, sed & magnus morum Magister, Multis enim simulationum inuolucris tegitur, ac quasi velis quibusdam obtenditur vniuscuiusque natura, frons, oculi, vultus persæpè mentiuntur, oratio verò sapissimè, quare nobis à natura ferè inditam suspicionem haud omninò vitiosam putauit Homerus *Δύσζηλοι γάρ τ' εἰ μὲν ἐπὶ χθονὶ φύλ' ἀνθρώπων*, suspiciosum enim sumus super terram genus hominum, quæ verba Alcinoο Vlysses respondet lib. vi i. Odyssææ : Suspicionem porrò definiuit Aristoteles lib. ij. magn. moral. opinionem, qua inclinamur ad hoc, vt sentiamus, hæc ita esse, & non esse, ita enim semper aliquid de aliquo iudicamus cum hæsitacione tamen ne res etiam aliter sese habeat : Diuus Thomas, quo Doctore verè Angelico nil doctius nec sua ætas habuit, nec nostra, nec ventura habet, vel habitura est, Suspicionem vitium esse existimat docens esse opinionem mali cum ex leuibus iudicijs procedit : triplicem eius causam constituit malitiam, ac hominum improbitatem, cum quis malè affectus est erga alterum, & tertiam malorum experientiā, quocirca senes suspiciosos Philosophus vocat, quod diū vixerint, & à multis decepti fuerint, quos probos putabant ex se ipsis de alijs conic-

coniecturam facientes, quare de omnibus rebus ambigunt, & anatomen negotiorum moliri conantur, vt Cassiæ fecisse Quercetanus videtur: quoniam ergò malitiam cælare veteratorum proprium est, & trium Idolorum cultum Vtilitatis, Ambitionis, & Voluptatis, quibus tota vitæ communis ratio Sus, deq; miscetur, Suspicionem hanc laudabilem animo induere par est, longa rerum experientia subnixam, & *αδία-
σῶρα* in rebus ambiguis Aristotelis iudicio firmatam; vt & Diuum Thomam tantum Virum hanc suo calculo approbaturum non diffidam: Verum non tantum in personis, sed in rebus etiam, & negotijs simulatio existit, quod Demosthenes pulchrè docuit Olynth. iij. omnium facillimum est semetipsum decipere, quod enim quisq; vult, id etiam sibi fingit, sæpè autem natura rerum alia est; naturā, mentemq; simplicem, nec vllis simulationum inuolucris obtectam, & Persius optabat etiam in faciendis votis, cum cuius promptum non esse scribit aperto viuere voto, cum alia clarè, & vt audiat hospes, à Dijs precabantur, alia sibi introrsum, & sub lingua immurmurabant; idcirco Pythagoræorum symbolum probatur *μετὰ φωνῆς εὐχεσθαι* voce precare: simile est, ait pereruditus Persij interpretes in publico viuere, & aperto hostio: Seneca præclarè Epistola XLIII. Rem dicam, ex qua mores æstimes nostros: Vix quemquam inuenies, qui possit aperto hostio viuere. Ianitores conscientia nostra, non superbia opposuit, sic viuimus, vt deprehendi sit subditò adspici: Marcus Imperator lib. iij. Assuefacere te debes ea solum cogitare de quibus si quis repentè te interroget. Quid nunc cogitas? liberè statim possis respondere hoc & illud; vt ex ijs continuò fuit manifestum omnia in te simplicia esse, & mitia, & animanti ad communionem nato conuenientia, qui omnia spernat ad voluptatem spectantia; addo ego proprium emolumentum, & ambitionem; & M. Tullius iij. de offic. grauiter præcepit in omni deliberatione celandi, atque occultandi spem, opinionemq; remouendam esse, vt tandem illud Senecæ re ipsa exprimamus, Sic viue cum hominibus, tamquam Deus videat,

deat; sic loquere cum Deo, tamquam homines audiant. Cæterum isthæc aurea præcepta non sat est in eruditorum, confessu tantum inculcare, quod ieiuni quidam, & ostentores critici faciunt, re ipsa sunt præstanda, ut simus lex spirans, & venerabile morum, & honestæ vitæ exemplar in corrupto sæculo ceteris præferamus.

MALABATRUM cum docuisset Dioscorides non esse Indici Nardi Folium, quod putasse quosdam quadam odoris cognatione deceptos, sui generis Folium esse, quod Indicæ gignunt Paludes Lentis palustris modò innatans aquis sinè radice ostendit, collectum sensum lino transui, & siccatum

recondi, laudari recens cum nigredine quadam candicans integrum, nec fragile odore caput feriens, & reliqua, quæ diligenter persequitur Dioscorides. Verum Garzias ab orta lib. primo Historiæ Aromatum: Folium Indum esse ait Mali medicæ Folio simile, angustius tamen per extremum colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis, qua nota facile dignosci odoratum Cariophyllæ, quodammodo redolens, non tamen vehementis odoris, ut Nardus, vel Macis, nec tam subtilis, aut acuti, ut Canella: Refellit etiam Dioscoridis sententiam de procreationis modo, cum scribat, Aquis non innatat hoc Folium Lentis palustris modo, ut scripsit Dioscorides libro primo, & hunc sequutus Plinius lib. xij. quibus impositum est in huius descriptione, sed nascitur in procera arbore procul ab Aquis, cum multis alijs locis, tum in Cambaiæ, & si ab aliquo Pharmacopola Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam Vernacula est eorum lingua; Non sunt verò Folia tam validi odoris, atque Spica Nardi, sed suavioris, neque eo modò colliguntur, ut Dioscorides perhibet, sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita vaneunt, dilutius viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præ-

Cap. 19.

Cap. 11.

præferuntur integra, quod facultas in istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata; Tum subdit Garzias Auctor est Plinius lib. xi i. Arborem esse in Syria Folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorē quidem eius esse Ægyptum, laudatius tamen ex India venire, in paludibus ibi gigni Lentis modò odoratius Croco, salis gustu, minùs probari candidum, saporem eius Nardo similem esse, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedit alios: Ex his videtur colligere Garzias à Plinio nostrate designari Malabattrum, tametsi nec tam validi odoris esse sciat, vt Crocum, nec Nardi sapore: quod verò eius odor alios antecedit, ea tempestate verum esse potuisse, cū ignota adhuc essent Benieu de Boninas, Ambarum, Moschus, Agallochum aromata odoratissima: Auicenna & Arabes per omnia Græcos sequuti. In hoc omnes conuenire, Vrinam scilicet ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires fortiri. Huius historiam cum Bethle confudisse Amatam Lusitanum, & Marcum Oddum Medicum Patauinum, idem esse Folium, & Bethle perperam in Theriacæ examine existimasse profitetur Carolus Clusius: Betre fructum putandum, ex Auicenna esse Tembul, à Iacobo Antonio Cortuso sibi transmissum, exiguum, glandis forma, quem cum Folio Indo vulgari ad nos interdum adferri, intellexerat; Hoc Folium à Betre differre Clusius contendit, Arboribus enim sese implicare, & circumuoluere Betre, easque volubilis modò scandere, cui non dissimilia habet folia, præterea & diuersis capitibus Folium, & Betre ab Auicenna describi: Iam verò cum isthac scribat Garzias, & Clusius Viri eruditi, & diligentes, & diuersis notis Folium designent ab ijs, quibus suum describit Dioscorides: quis verè ambigat non idem esse Folium veterum, & recentiorum: vel folia in paludes decidua ostensa tantum Dioscoridi: Vtcumq; sit (nolo enim recentiorum hac de re, industriam in dubium vocare) ad Theriacæ confectionem à Garzia descriptum Malabattrum admittendum, quod & à

COLLEGIO Nostro VERONENSI diplomate publico sapius
comprobatum.

DE BETRE quædam perstrinximus, Differre à Malabatro contendit Garzia cap. xvij. nascitur in omnibus Indiæ maritimis regionibus Lusitanis cognitis, in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum, neq; regionem frigidam amat, ut est Sina, nec Solibus nimis adustam, ut Mosambique, & Sofala: Seri vitis modo scribit idem Garzias, addi stipites, & pedamenta, per quæ repens se sustineat nostratis Hederæ instar, scandere. n. volubilis modò Clusius admonuit, cui & folia persimilia habere, Garzia mali Medici Folio simile Foliū esse oblongius tamen, & per extremū arctius, venas, siue Costas, ut diximus, per longitudinem excurrentes habens, optimū censeri benè maturum colore flauescente, corrupti si recens à planta collectum diutius manibus tractetur: frigidam facultatem ipsi attribuit Auicenna: sed eius exemplar fortasse deprauatum, calidum enim, & siccum in fine secundi ordinis ex sapore amaro, & odore conijcitur, ut Galeni nos methodus ad vestiganda medicamentorum temperamenta instruit; Id verò scitu curiosum, quod tradit Garzias: opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, ut odore os commendent; Summæ enim inciuilitatis apud eos esse anhelitum non habere odoratum; sic tenuioris fortunæ hominem cum potentiore colloquentem manu ori apposita loqui, ne teter aliquis odor nares feriat; Mulieres etiam Viris congressuræ Betre mandunt, antequam colloquantur, putantq; ad laxiuiam maximam esse illecebram: Quibus obierunt sanguine iuncti, vel ieiunantes, eos ab eius usu per aliquot dies abstinere: cibo sumpto mandi, Betre aliqui cibos nauseam ciere aiunt.

ECACVL à Mauritanis Medicis vocatum, quid reuera apud Græcos existeret, dubitarunt multi Viri eruditi: Menardus, cui multæ gratiæ habendæ, quia inter primos situ, & squallore obsitam rem herbariam illustrauit, Polygonatum Dioscoridis esse putauit Frassinella ab Hetruscis dictum, ab

alijs Italiæ populis Ginochietto, quasi Græcam vocem ad viuum exprimentibus; Ex huius radicibus docet præstantissimus Mattheolus aquam stillatitiam confici, qua mulieres ad faciem detergendam, & poliendam pro fuce vtuntur: cæterum & huiusmodi radices Saccharo conditæ ad albas vteri fluxiones plurimum conferunt, si diutius ijs vtantur fœminæ eo morbo laborantes: Iam verò Manardi opinio iurè à solertissimo, & in plantarum explorandarum studio vnicè perito Mattheolo refutatur, quoniam Secacul habet Pisi folia, quibus Polygonatum caret, præterea & flores purpurascens violæ maiores, albicantesque obtrinet, radices pollicis crassitudine, indicis longitudine ex Serapione; longiores Polygonatum est nactum; cinereo extrinsecus colore, solida intus matrice, & neruosa est Secacul, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur: Est igitur Secacul radix Indica, vt Auicenna docet lib. v. Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum sunt recentes conditum in loco suo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida, quod etiam à Serapione traditum est: neque ijsdem pollent viribus Polygonatum enim ad vulnera, & maculas faciei delendas à Græcis probatur; Secacul verò ab Arabibus ad prolifici seminis vbertatem, & Venerem conciliandam: Hinc Manardi auctoritate delusi multi (ait Mattheolus) qui Polygonati radices Saccharo conditas ad Venerem excitandam auidissimè deuorarunt, sed irritò conatu, & successu. Sæpenumero dixi, atque iterum inculco nouatorum illum pruritum doctrinas veteres damnandi, & nouas obtrudendi, præterea & criticorum omnia ad præscriptum Dioscoridis, & no-

& noua ad vetera redigendi sapissimè errores noxios peperit, cum dempta, vel remissa acrius, & diligentius exquirendi ratione ad sirenum scopulos adherescimus, vt factum est in his Polygonati radicibus pro Secacul vsurpatis: illaudato solo optime fruges enasci possunt, quare nec Arabum familia Medicorum despicienda, quæ proprias obseruationes, & curam in perscrutandis simplicibus medicamentis à Latinis, & Græcis ignoratis adhibuit: delicatulus ergo ille mentis appetitus rudes Mauritanorum voces, & sermonem despuendi omninò à ferijs, & doctis Physicis abijciendus, nucleus, & medulla doctrinæ amplectenda, in quo studio quem parem faciam I.C. Scaligero vix reperiò.

ALAMVS Aromaticus in India nascitur, ait Dioscorides: melior est fuluus, dense geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula, albicans, lentus in mandendo, & adstringens, ac cum aliquanta acrimonia amarus.

Hæc quidem Dioscorides: Sed statim maxima controuersia inter Auctores exorta, alijs Acorum veterum esse putantibus, alijs Galangam esse Acorum statuentibus, Manardus, atq; alij Viri docti legitimum Acorum esse existimantes refelli videntur à Garzia, quoniam tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga, Auctores potissimum Aui-cenna, & Serapion scripsere, qui Calamum describunt in sola India nasci profitentur, at Acorum nisi in Europa nasci tradunt; quare Indis Medicis fuisse ignotum Acorum, cum ipse à Nizamona vocatus, vt ab affectu tremoris eum liberaret, cum eius Medicis de Acoro est altercatus, quod esset Acorum nescientibus, nisi quod apud Turcas nasceretur: Præterea Calamus pallet, acer, calidus, & ficcus secundo ordine: Acorum albet, amarum calidum, & ficcum tertio ordine: Galanga vtroque calidior, & odoratior; Calamus, & Acorum cerebri, & neruorū morbis conueniunt:

Galanga

Galanga ventriculum roborat, flatus discutit, oris halitum commendat, quocirca Clariss. Paternus Præceptor meus, qui summa cum laude Patauij Theoriticem Medicam olim profitebatur confectionem Diagalangam vocatam inter familiaria ventris remedia in primis habebat; non esse odoratum Calamum, nisi è terra auulsum, quantoque virentior est, tanto validioris, & tetrioris odoris videri, idem docet Garzias; Plutarchum Calamum Arabicum, Celsum Alexandrinum vocare, non quod extra Indiam etiam nascatur, verum quoniam ex India ad eas regiones conuehatur, feri per vniuersam Indiam, plurimum in Guzarate, & Belaguate: Goa in hortis satum prouenire, sed perpaucum: familiarem eius vsum mulieribus in vteri affectibus, & neruorū doloribus: expeti Hyeme à Mulomedicis: contusum enim additis allijs, & ammi, quod est Cuminum rusticum, Salis momento, Butyro, & Saccharo, iumentis aduersus frigora manè exhibent id medicamentum vocari Aratam: quo utimur, subdit Garzia, radix non est, sed Calami, cū aliquantula interdum radicis parte fragmentum; hallucinari ergò, qui nihil nisi radicem esse putant, vt Acorum esse (licet falsò) ostendant: falli Manardum dum viij. lib. Epist. se vidisse in Pannonia recentem Calamum scribit, vt non longè petitus videretur, qm̄ ex India tm̄ affertur, fieri potuisse, vt satum in sporta, vel fictili viderit, vt plerumque satum. Gingiber nascitur; neque quod in Calamo spongiosum est flauesciente colore aliqua in re simile esse aranearum Telis, vt falsò Auicennas, & Serapion tradidere, quos Græcis, & Latinis melius hæc nosse oportebat, hæc nos pressius ex Garzia lib. primo de Aromatum historia: Cæterum Clusius in Annotationibus Garziā obscuritatis insimulat, Calamumque esse radicem, cum aliquantula interdum foliorū particula, legitimum Acorum existere, eo Italos, Gallos, Germanos vti: spreto eo tetri, odoris, & saporis horridi, quem describere Garzias videtur, ob hanc enim causam apud nos in vfu esse desisse: Mox quasi palinodiam canens, & se ipsum emendans, cum tertio recudenda esset illa Aromatum

cap. 32.

tum Historia scribit Clusius, sibi commodè innotuisse legitimum Calamum Aromaticum à Bernardo Paludano ex Syria, & Ægypto reduce communicatum, & ad Dioscoridis descriptionem exactissimè quadrantem, cuius propterea Iconem ex fragmentis exprimi curauit. Umbelliferam potius plantam, quam harundinaceam censendam, rectum enim habere Caulem, multis nodis, seu geniculis cinctum, læuem alioquin, intùs concavum, & membranula uti harundine præditum, qui affulosè, ut Dioscorides scripsit, frangitur, satis esse odoratum, gratique saporis, amari tamen, & nonnullius adstrictionis participem: Folia (ut ex vestigijs colligere licet) bina ex aduerso singulis geniculis situ Caulem amplecti videntur, radix summo capite nonnihil extuberat, deindè in fibras desinit: similis Calami fragmenta ab Antonio Collano sibi missa mox testatur Clusius, licet magis amari saporis, & nullius adstrictionis, quibus in Theriacæ compositione fuerat usus; Porro huiusmodi omnia iam descripta in hoc luculento rerum naturalium Thesauro asseruari, unicuique ipsum perlustranti conspicuum esse potest.

In hoc describendo Calamo sequutus sum recentiorum Auctorum testimonium, & auctoritatem, qui propter navigationum commoditates in India, & Arabia verum Calamum videre, & suis notis explorare potuere, nam quæ à Matthæolo Viro Clarissimo, qui antè hos vixit memoriæ sunt mandata per otium, & animi causa æquissimus Lector perlegat & Viri ingenium, & accuratum studium plantarum perquirendarum in sui æui tenebris candidè saltem admiretur, & dilaudet. Hermolaus Barbarus libro primo Corollarij cap. xvij. de hoc Calamo agit, eruditionem affert, legitimum Calamum ob easdem sui æui tenebras referre omninò nō potuit: ab Hippocrate scilicet Myrepicon, idest Unguentarium vocari, in Arabia nasci, communem esse Indiæ, atque Syriæ: tum ex Theophrasto docet, inter Libanum montem, aliumque ignobilem in conualli modica palustribus ficcatis per Æstatem tricenis stadijs iuncum & Calamum odoratos gigni:

gigni: Sed præstantiorem odore Calamum statim è longinquo inuitare: Araneum eius (vt ait Plinius) in fistula, florem appellari, magno Domitij errore in quadam Papirij Poëte Syluula non distinguentis harundinem Saccharum, fundentem ab odorata: Calamo pretium in libras Denarij xj. reliqua probatio vt niger sit: paulò post: legi (inquit Barbarus) & in Mæotide odoratum nasci Calamum radice subalbida, & sine fistulis plena intus, & amara, specie Acori, de quo & falsi quidam sunt, Acorum eam putantes: cætera perquire Lector apud Hermolaum.

Verumenimuerò in Musæo CALCEOLARIO præter prædictum, Calamum, & Martinelli conspicitur Calamus, quem ex Malacha Indiæ Prouincia allatum scribit, Harundo est geniculata, nitida, paruum quæ digitum æquat, cuius color flauus est saturatior, odorata, parum lenta inter mandendum, quæuè subacris, & amara percipitur: ijs ferè viribus prædita censetur, quibus Calamus alter apud Dioscoridem, & Galenum donatur.

ATYRIONES amborum generum se comperisse testatur Mattheolus noster in Comment. suis Italicè conscriptis, opera, & sedulitate duorum peritissimorum Pharmacopæorum FRANCISCI scilicet CALCEOLARII Senioris Veronensis, & Cechini Martinelli Seplasiarij Venetijs ad insigne Angeli: à

CALCEOLARIO primam Satyrij speciem habuisse, vt erat rerum singularium inuestigator acerrimus, à nonnullis Dioscoride teste Trifolium vocitatum, cuius Iconem subiicit ex viuo effictam, cui nulla deesset ex notis à Dioscoride positis: Martinellum verò ex Damasco Syriæ erithronium Satyrium misisse: cuius etiam figuram delineauit, vt qui testiculos canis esse Satyrium putant, tandem aliquando resipiscant: eos testiculos se vdisse in montibus vallis Ananiæ, atq; alibi

varias, ac diuerſas ſpecies præter illam, quæ duas parit radices manibus humanis perſimiles: vulgò palma **CHRISTI** vocatas, & ab Auicenna digiti citrini, hæc quidem ille in eo Commentario Italicè ſcripto, verùm cum in latinis duarum editionum Commentarijs, quos pro legitimis, & accuratè ſcriptis agnoſcit Mattheolus, nulla Satyrij Calceolarij facta ſit mentio: facilè ſubueritus ſum eam primam Satyrij ſpeciem exiſtimaffe, mox (diligentius re perſpecta) Phallum Hollandicum, cuius ſententiæ fuit Ludouicus Fumanellus noſtri Collegij Medicus nobilitate, & virtute inſignis (vt mihi olim rettulit, cum in ſua peramena villula huiusmodi plantam offendiffet, & alijs peritis rei herbariæ viris offendiffet, neq; enim affirmando huiusmodi plantas obtrudebat Calceolarius, ſed ſummo, & peracri Mattheoli iudicio explorandas ſubijciebat, quoniam exoriens tunc huiusmodi ſtudium barbarorum antea ſitu obſitum diligenti examine, & *ἡτοιμασμένη* Arceſilæ ſuſpenſione nimirum aſſenſus indigeret. Porro de Satyrio Dioſcorides ſcribit lib. iij. Tryphillum vocari *ἡτοιμασμένη ὡς ἐπὶ τὴν γῆν φύλλα τρία φέρει κεκλασμένα*, quoniam tria fert folia ad terram infracta, quaſi quod illa terram ſpectet, & ad illam deurgant; ſic benè tranſtulit Ruellius, quod non percipiens M. Virgilius textum verborum emendando corrupit *ὡς ἐπὶ πολλὰ* legens, plerumq; ſcilicet illum foliorum numerum obſeruari, quod arbitrarium eſt, & gratis dictum, rumici, ea, aut lilio ſimilia minora tamen & rubra, Caulem cubitalem, nudum, obtinet florem lilij effigie candidum, radicem bulbosam, mali magnitudine, *ὑψίον*, ruſſam ſic melius Marcellus, non fuluam (vt Ruellius vertit) intus vt ouum candidum, guſtanti dulcem, ori non ingratham, cum vino aſtero bibitam contra opiſthotonum valere, & cum vtendi venere, vrget neceſſitas, valdè pollere uſurpatam docet, quod & de Satyrio erythronio hoc eſt rubente tradit: Semen ſcilicet illius ad Venerem ſtimulare non minus, quàm Scincus (Cocodrillum terreſtrè vocat Marcellus) radicem vel manu contentam ad libidinem excitare, eoq; magis ſi in vino bibaur.

ARPESIVM porrò Galeni esse Arabum, & Mauritanorum cubebas Hermolaus Barbarus lib. iv. Corollarij memoriae prodidit: hoc duorum generum esse Ponticum, & Lartium à montibus Pamphyliae, ubi frequens est, ita dictum: Inueniri hoc & in Sida copiosum tradit, oppidum id esse Pamphyliae.

Naturam, & effectum ei reddere, quales ipsi Phu, gustum quoque similem, tenuioris hoc est, subtilioris substantiae, propterea, & plus virium in eo esse purgandis, & extirpandis intestinis, quæ sint occlusa, non tamen par virtute penetrandi Cassiæ, nedum Cinnamomo, etiam si Quinto (inquit Galenus) ita videbatur urinam ciere, & renes calculis laborantes liberare, quo argumento (subdit Hermolaus) Mauri Syluestri Myrti Baccas Carpesium, & Cubebas esse putauerunt, præcipuè cum nec Carpesium Dioscorides, nec Galenus Myrtum Syluestrem umquam nominent, affert postea rationes apodecticas Hermolaus, quibus ostendat Cubebas non esse syluestris Myrti Baccas, odoratum semen Carpesium est, hoc est Cubebæ: Fætent syluestris Myrti Baccæ, dum recentes sunt: ossea in ijs duritia: in Carpesio nihil Tale: superuacuum verò existimat in re confessa quidem, sed à nobis primum comperta, longiorem moram ducere: Illud in transcurso dixerim Carpesium, si ore continetur, claram vocem facere pronuntiantibus, subdit Vir Clarissimus, ob id Bernardus Iustinianus homo imprimis doctus, & eloquens, nūquam sine hoc semine concionabatur, sed & illam dotem prædicant, maiorem in coitu voluptatē sentiri ab ijs, qui habeant id in ore, quasi non satis sit in ea titillatione mens commota, nisi doceamur, quemadmodum nos Venus adminiculatior, & violentior transuersos auferat: Galenus lib. vij. de simpl. medic. facult. eadem ferè habet, quæ in suum doctissimum Corollarium transtulit Hermolaus, Carpesium scilicet simile esse vocato Phu, hoc est Valerianæ, non gustu tantum, sed & facultate, sed plus habere tenuitatis, proinde magis eo etiam Viscerum obstru-

obstructiones extergere, & lotium mouere, renesque calculis degrauatōs expurgare, non tamen eatenus tenuium esse partium, vt loco Cinnamomi (si non sit ad manum) liceat vsurpare, sicuti faciebat Quintus: Præstantius esse Ponticum Carpesium Laertio, non tamen vel ipsum esse Cinnamomi viribus vicinum, immò non paruo deterius optima Cassia, nuncupari vtrumq; à montibus quibusdam Pamphyliæ, in quibus nascitur: ingensque eius prouentum esse in Syria. hæc ex Galeno auctore locupletissimo. Caterum Garzias Hortus non esse Carpesium Cubebas ex eo euincit, quoniam Cubebas ex India petant Turcæ, & Syri, magnoq; redimant, cum non conuecto vti possint, & sine magno sumptu, quale est Ponticum Carpesium, quoduè plurimum in Syria nasci tradunt: huic argumento probabiliter responderem efficacius esse Indicum Carpesium, idcirco spreto antè oculos posito illud exquiri. Alterum argumentum efficacius: Carpesium ex lib. primo de Antidotis describi à Galeno festucarum tenuium modo, at festucis dissimiles esse Cubebas omnes vident. Matthæus Syluaticus ex Serapionis, atque Arabum auctoritate Cubebas etiam Dioscoridis Myrtum syluestrem, vel ruscum putauit, sed falsò; decipi enim verè putat Garzias Mauritanos, cum easdem facultates in libris Græcorum repertas Indicis medicamentis accommodare student, & eadem nomenclatura donare: Planta Cubebarum (vt idem docet) Malo vulgari minor est, folijs piperis, sed angustioribus per arbores Hedera, aut, vt verius dicam, Piperis modò repens, non Myrti effigie, nec folijs Myrti similibus: Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus: Flos est odoratus, magnus earum in vino maceratarum vsus ad excitandam Venerem; Tanta in existimatione est hic fructus etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, antequam efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur, quod à Lusitanis fide dignis se accepisse Garzias profitetur, qui longo tempore in Insula Iaea habitauerunt, quibus & Carolus Clusius assentiri vide-

videtur : Obseruat etiā doctissimus Mattheolus Carpesium Galeno esse λεπτά τὰ κάρφη παρατιλήσια τοῖς ἀκρίμοσι τῷ κινάμωμῳ tenuia scilicet sarmēta Cinnamomi Virgultis similia : quare potius esse radicum Sarmenta Galeno Carpesium cum Phu sapore, & facultate assimiletur : diutius etiam asseruetur, & perduret, quod solidiorum radicum proprium esse videtur.

CORVM, de quo mirificas controuerfias Botanici recentiores excitarunt, aliqui enim Calamum odoratum esse volunt, negant alij, vt Garzias, quoniam diuersis capitibus Auctores de ijs agunt, præterea Calamus in India tantum nascitur, Acorum duntaxat in Europa : Acorum igitur folia iridis habet

angustiora tamen, radices, non dissimiles, complicatas non in rectum, sed obliquum tendentes, & summo cespite sparsas geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas, optimum est densum, candidum, plenum, non exesum, odoratum : Vires ferè easdem præcisè obtinet cum Calamo, propterea Calamum esse putarunt non infimæ classis Physici, & Herbarij, sed (teste Garzia) Calamus pallet, acris est, calidus, & ficcus in secundo ordine :

Acorum albet, amarum, calidum, & ficcum tertio ordine. Idcirco Acori loco Calamum substituendum docet, sed maiori quantitate, quod non adeò calefaciat, & deficcet sicuti Acorum : Plinius radices nigras, & minùs venosas ei reddidit, teste Hermolao, qui fatetur se intùs rubentem vidisse, foris colore inter nigrum, & candidum : raram inuentu falsò tradit Apuleius, nec nisi cum florem emiseric cognobilem locis cultis, & hortis, pratisque nascentem, legendam Augusto mense : Piperapium vocari idem auctor docet, quoniam apes suspensa in earum vasis herba numquam diffingere obseruatam sit : Acoro flores aureos, Croceosque attri-

tribuunt, fermen spissum, atque gliscens, non sine odoris gratia: Haberi ferunt in Chio, Hellespontoque, & Euxino mari radicem Acori subrubentem venis intrinsecus nervosis prætenuibus, & candidis; eaque indigenas Iridis loco uti: Hanc ergò fortè vidit Barbarus, & nos in Musæo repositam conspiciere, & explorare sine controuersia possumus. Sed non sunt hîc prætermittendi admirabiles Scaligeri subtilitatum Thesauri, ita enim & de Acoro multa non aspernanda intelligemus, & quo pacto calida, & odorata in frigidis proueniant locis nobis constabit. Dixerat Cardanus: Rubus mora ferens, & Filix nonnisi frigidis inueniuntur regionibus; obijcit doctissimus Scaliger Calabriam, & Siciliam vtriusque plena esse: in Syria quoque, & Aphrica tam rubum, quam filicem esse: Triticum non tantum in temperata, sed in æstuosa regione nasci: sic aromata in calida, & frigida. In Iaua enim insula plurimum Tritici: In eadem Indiæ parte quæ affinis est Temestitam segetis in herba, & stipula plurimum, Spicæ etiam spem certam futuram, si per Soli nimiam liceat vlginem: in Angliæ parte vltima, quam Scotiam vocant, adeo probum oriri Triticum, ut cum eo pane nullus præterea tota ex Europa comparari mereatur. Iridem, & Acorum inter aromata numeranda esse docere odorem, nec reclamare Theophrastum, illum in Illyrio optimum, non in Aphrica: Acorus ad Tanaim: eam namque radicem, quam falsò vocant Calamum Aromaticum Acorum esse: Air incolas vocare: alios Bostuorice, Lituanos Tartaricam herbam, sua lingua Tattarschizeli, quia Tartarum tractus is est, qui ad Tauricam pertinet Cherfonesum: Turcas etiamnum vocare Asarum: Calamum autem Aromaticum in Asianis, & Ægyptijs apohecis vulgò venalem esse eam facie, quam delineat Dioscorides; in Ægypto frigidissima nasci, argumento esse Oppium; In India Cacao, subdebat Cardanus, semina calida in frigidis non posse perfici, quia Aeris auxilio opus habet natura; calidas verò radices posse: Obijcit

Obijcit Scaliger Cyperum, & Acorum Ponticū nullis commentis sub aquis à natura perfici, sæuas esse Hyemes in frigidis locis, Aestiuos Soles imbecillos, subtus terram verò aquas esse calidas hyberno tempore, numquam tamē aquas ad Mæotidem, sub terra ad eam venire caliditatem, quæ fat sit coquendo Air, hoc est Acoro: Hæc ex his Clarissimis Auctoribus attulimus, vt intelligeremus, quo res testimonio recentiori nituntur, eò esse veritati propiores, multaq; à Pharmacopæis Patrum nostrorum diffidentia, & imperitia deceptis palàm non admitti, quæ tamen propter Lusitanorum nauigationes Indicas passim communicata, & vulgata cernimus, nam profectò & Balsami arbusculum funditùs interijisse, atque hoc pacto speciem desijisse pronunciabant, vuamque Amomi fuisse in vsu negabant, sed tantum lignum, sed præstabat rationibus vltro citroque ritè pensitatis: & Clusij, Garziæ, Bellonij, Scaligeri auctoritate subnixos existimare nos posse oculis cernere, & manibus contrectare, quæ à veteribus fando solum, & audiendo percipiebantur. Nemo sapiens, aiebat ille, mutationem consilij inconstantiam putauit: desinant igitur inuentis frugibus glande vscit, aut vllis succedaneis aut ἀντιβαλλομένοις Theriacā, & alias huiusmodi magnas compositiones conficere.

X YLOBALSAMVM, quod in CALCEOLARIO Thesauro asseruatur notas eas obtinet ad vnguem, quas recenset Dioscorides lib. primo, cum probari recens ait tenue, fuluū, odoratū, quadantenus Opobalsamum spirans: cum verò comperiatur Balsami succus, qui Opobalsamum dicitur; Carpobalsamum, quod est Balsami semen, & lignum Balsami, de quo in præsentia agimus, prudenter Dioscorides monuit præcipuam auctoritatem esse succo, secundam semini, minimam ligno: hoc ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis, venenatorū ictibus opitulatur, vrinam cit: Ad capitis vulnera cum sicca Iri conuenit,

C c c c   squam-

squammas ossium extrahit, & ad vnguentorum spissamenta additur: Ruellium prætermisisse vocem *ἰφε-ψιδεν* miror, quæ necessaria est, vt intelligamus prius decoquendum Xylobalsamum aqua, mox potandum.

Vsq̃ue ad præstantissimi Mattheoli tempestatem creditum videtur, quod Xylobalsami loco in officinis habetur, Myrtum potius referre, quã Balsamum, quod fortasse verum fuit, cū postmodum diligentia recentiorum, & nauigantium industria horum medicamentorū prouentus in Italiam inuectus: eius vice Leucoij radicem à Galeno substitui docet Mattheolus, sicuti Myrrhæ Staete, vel oleum Irinum pro Balsami succo. Vir admirabilis ingenij Hermolaus lib. primo Corollarij, admonendi sumus (inquit) Dioscoridem in huius mentionis Calce dicere Xylobalsamum decoctum cū Iridē sicca mederi capitis vulneribus *ἀνάγει καὶ λεπίδας* nos squammas detrahare conuertimus, vt vel porriginem intelligas: hæc Barbarus doctè, legerat enim apud Celsum porriginem fieri, vbi inter Pilos, quasi squāmulæ à cute resoluuntur modò sine vlcere, modò exulcerato, loco *λεπίς* etiam est squāma fractorum ossium; carunculam etiam inter viuam, & emortuam ossis adusti partem subeuntem, quod abscessit, expleturam (eodem Cornelio Celso teste, *λεπίδα* à Græcis appellari idem testatur Hermolaus.

DE CASIA Dioscoridis caput expositurus doctissimus Marcellus eruditè, & eleganter monet, aliquas plantas adeò esse natura nostro Orbi implacabiles, vt nullis blanditijs, aut obsequijs retineri se apud nos patiantur, non secùs quã Alpini homines delitias Urbium, & maiestatem fastidientes, cum primum remissa tantisper eorum custodia, & cura, in genuinum, & natale sibi solum reuertuntur, tantus Patriæ, & natalium suorum omnibus amor est, nam & Vlysses fumum se malle è caminis Itachæ emergentem videre, & deinceps mori professus

fessus est, ita enim Minerua apud Homerum Iouem ὕπατον
 κρείντον summum scilicet regnantum alloquitur αὐτὰρ ὀδυσσεύς
 ἱμέρος καὶ καπνὸν ἀποθράσσκοντα νοῆσαι ἢ γαίης θανέειν ἡμέροτα : Ex harum
 igitur censu Plantarum erit Græcorum Casia, quæ nulla
 cura, & diligentia sub cœlo Italico aut Septentrionali ex-
 coli, aut perennere valuit. Iuxta enim odoriferam Ara-
 biam nascitur, teste Dioscoride, crassi corticis Sarmento,
 folijs Piperis: eligenda fuluescens, pulchri coloris, Corallij
 æmula, perquâ angusta, longa, crassa, fistulosa, gustu mor-
 dens, cum aliquanto feruore adstringens, aromatica, vinoso
 odore, huic tamen præferri docet crassam, purpuream, &
 nigricantem, quæ rosam odore imitatur: Ex hac fortè oleo
 permista, vnguenta apud veteres factitata crediderim, quæ
 summus Poëtarum Virgilius innuit, cum ait,

Nec Casia liquidi corrumpitur usus Oliui,

Delitias enim à rusticorum abdicans vita, haud corrupti
 ab ijs legitimum olei vsum aromatum permissione signifi-
 cat. Antiqui eius loci expositores tradunt olei generalem
 esse vsum, quod cum in vnguentum fuerit corruptum, vni
 rei tantum esse aptum incipit: at cum aiunt Casiam her-
 bam esse, qua fit vnguentum ieiunè satis, & imperitè rem-
 transigunt: sicuti & à recentioribus Dioscorides consulendus
 fuerat, qui fistularem, & soluentem Casiam, de qua supra
 egimus, à Virgilio intelligi putarunt. Est & alia Poëtarū
 Casia, quam Cneorum nigrum aliqui esse censent, de qua
 Virgilius,

Tum Casia, atq; alijs intexens suauibus herbis

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

& alibi

Nam ieiuna quidem cliuosi glarea ruris

Vix humiles apibus Castias, roremq; ministrat.

De hac & Hermolaus meminit lib. iv. Corollarij, cum ait,
 Nostri hanc scilicet Chamælæam, & Thymelæam præcipuè
 Casiam videntur appellasse; Theophrastus Cneorum, Higi-
 no id apud nos Casiam interpretante, cuius duo genera

ferantur, candidæ, cui folium cutis modo quadantenus Oleagineum, nigræ, carnosum Tamarici similis, siue ut in Theophrasto quidam (quos probo) legunt, Myrto: Candida magis humi se spargit, & odorata est, nigra sine odore: Radix ambabus alta, prægrandis, rami copiosi, crassi, furculosi ab terra protinus, aut paulò supra emicant admodum lenti, ut quibus ad vincendum pro iunco utuntur venire in coronamenta folio. Post Æquinoctium Autumni germinant, atque florem mittunt, qui diutinus eis est, hæc tota de Cneoro, siue Casia Theophrasti sententia est. Hæc Barbarus, quæ eo consilio attuli, ut Casiam Virgilij, quæ herba est humilis apibus apta, & familiaris à Casia lignea, & aromatica distingueremus. Ad quam reuertens libenter ex Theophrasto adnotarim. Eam fruticem, esse magnitudine Salicis Amerinæ, sed multis, furculosisq; brachiatam ramis, crassiore, quam Cinnamomum Sarmen- to, præterea neruossimam, & solo cortice cõmendabilem, qui ei cutis tenuitate obducitur, neque aliter detrahitur, quã si præfutas corio bubulo virgulas bicubitas enati vermes eroserint cortice tuto, intactoq; propter amaritudinem, odorisque acrimoniam futuro, quãuis Dioscorides crassum ei corticem adscribat, Plinius, & Theophrastus, tenuem potius cutem. Fabulas esse Hermolaus tradit, Casiam, Cinnamomumque nidis Auium decuti plumbatis sagittis, aut circa paludes quasdam colligi propugnante diro Serpentũ genere, ut Theophrastus ait, Vespertilionumque, ut alij: quoddam genus Casiæ hircinum virus redolere, Τραυιζεσας, proindè damnari transtulerunt Barbarus, & Ruellius: alij Mauritanos porri odorẽ vertisse animaduertentes Πρασιζεσας legerunt vtra lectio sit verior experti iudicent, ait Hermolaus; qui capite illo de Casia lib. primo Corollarij se inuenisse apud Græcos authorem tradit, qui Paulum, & Oribasium de Casia Syringa loquentes induxerit, quod scilicet aduersus flauam bilem proffit, præter naturam pallescentes, angina affectos, & peripneumonicos iuuet, & Oribasius ea dixerit refrigerari colores iocinoris intemperatos; ex his intel-

intelligimus Cassiam fistularem Ægyptiam, & Cathartice-
sem superius à nobis descriptam cognitam fuisse vetustio-
ribus post Galenum Græcis Medicis, calidam, & humidam
abscessu primo, cum Aromatica, & lignea excalefaciat, &
siccat abscessu ferè tertio: hoc adscripsi ob summam Her-
molai auctoritatem, & quia apud alios auctores hoc reperire
vix quispiam possit. Cæterum Cassia Aromatica menses
trahit ex Dioscoride, lentigines tollit, cum melle illita:
Fœminis prodest *eis ὑπερβολὰς τε καὶ ὑποθυμιάματα*: eius scilicet
decocto desidentibus, vel per suffimentum excipientibus (ita
enim verterim) ad dilatationē matricis, vel ad laxandos mu-
liebres locos (vt Marcellus vertit) Græcè *πρὸς ἀνευρισμὸν μήτρας*.
Duplo pondere medicamentis mixta in cinnamomi defectu,
idem præstat, *ἄγαν δὲ ἐστὶ πολυχρήστος*, ad plurima, scilicet per-
quam utilis, vel multiplicis vsus, quod remediū polycreste
à nonnullis etiam Medicis appellatur.

Erumenimuerò vt ex præscripto Socratis apud
Xenophontem meliores aliqua ex parte ex
hac stirpium lectione discedant Lectores, il-
lud accuratè perpendendum existimo. Que-
madmodum Plantarum perfectio ex proprij
loci natura retinenda qua conseruantur, so-
li celiq̃ue ratione habita, & virium suarum
explicatione, & diffusione potissimum dignoscitur, quæ-
vè stirpes à sua genuina natura, & proprijs notis ob-
signata à Dioscoride degenerant eas damnari docet, vnde & Pseudo-
cassiam vocauit, quæ minimè odorata est, sed hirci, vel por-
ri virus redolet, ita homines vitiosos, & prauis scelerum, &
libidinis habitibus deformatos à sua natura plurimum de-
flectere, quæ ita comparata est, vt appetitionum motus sub
rationis gyro compescantur, ratio porrò humana legi di-
uinæ subdita sit, vt morbi illi animorum gemini euellantur
vitium, & ignorantia, virtutum, & doctrinæ saluberrimis
antidotis, quod ex Platone acceptum vberius explicarunt
tum

Lib. de
Ciuitate
Dei.

tum gentiles Philosophi, tum Sacrae paginae interpretes, meliori lumine illustrati, quorsum enim scriptum, impios esse corruptionis seruos, à quo enim quis superatus est, eius, & seruum addictum esse? peccatorum suorum vinculis vnumquemque constringi, nec liberum dici posse, qui vincentibus, & vincientibus cupiditatibus sit subiectus? Hinc Prophetarum vaticinia Euangelicis litteris consentanea eam Christianis libertatem pollicentur, quae in syncera in Deum, & omnes homines charitate posita est: ut verissimè, & sapientissimè Diuus Augustinus pronunciarit, tum demum, verè liberum esse voluntatis arbitrium, cum vitij, peccatisque non seruit, solum peccatum miserrimam inducere seruitutem, ut bonus quisque, etiam si tyrannide opprimatur, verè sit liber, malus autem, etiam si regnet, seruitute prematur, non vnius hominis, sed quod grauius est, tot dominorum, quot vitiorum; proinde Achabum regio sceptrum licet insignem venundatum tamen, ac peccati seruum fuisse, qui sordido Idololatriae cultui crudelitati, iniustitiae se totum spontè addixerat: Ex his grauissimi Theologi calculum adijciunt sententiae illi peruulgatae apud Stoicos, Solum Sapientem esse liberum, qui nihil velit, nisi quod rectum est, & iustum, & nullos patiatur Dominos, quos timeat; quod ritè expressum ab Horatio.

*Quisnam (inquit) liber? Sapiens sibi qui imperiosus,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent
Respondere cupidinibus, contemnere honores
Fortis.*

*Duramque callet Pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet.*

Verum & Dion Chrysostomus orat. vltima gentium stoliditatem irridet bello assiduo certantium, ut se in libertatem vindicent, cum sub vitiorum iugo durissima seruitute premantur: Vos, ait admiror, misereorque ob difficilem, atque iniquam seruitutem, qua à vobismetipsis copulati detinemini: non vno solùm vinculo, neque duobus, sed sexcentis circumdati;

Tum

Tum memorat Dion primam dominam Voluptatem, quæ Sardonium quiddam subridens occurrat vincula florida, & mollia secum afferens, mox crudelem dominam Auaritiam, postremò, quæ suauissimo dominatu corda mortalium vastat Libidinem dominandi; quæ tria sunt Idola res omnes perturbantia, & sæpiùs à nobis exagitata: Aduersùs hæc Plaro, Aristoteles, Seneca tres vitæ benè instituendæ admirabiles Magistri præclaris præceptis nos armarunt, atq; adeò animarunt, sed geminum hominum genus legitimæ huic pugnae, atque institutioni visi mihi sunt semper repugnare; Histriones nempè quidam subdoli in hac vitæ scæna (siquidem vniuersus mundus videtur in præsentia histrioniâ exercere) Hypocritas vocarunt pietatis Christianæ assertores. Præterea Critici quidam *φίλαυτοι*, & sibi nimio plus placentes, qui viuunt, scribunt, & loquuntur perindè, ac in veteri Republ. Romana M. Varronis, aut Ciceronis sectatores forent; isti tres illos sapientum Proceres eò tantum legunt, & citant, vt ingenium ostentent, & orationem phaleris instructam obtrudant: & se pro magnis litteratis apud vulgus ignarum, & admirabundum venditent; verum paucis opus est ad bonam mentem; hæc studendi methodus doctum efficiet, non probum: hoc pacto instar Penelopes procorum hæremus in Ancillarum amore, hoc est in exucca antiquitatis notitia, & imitatione, non penetramus ad Penelopem, hoc est virtutem, & sapientiam, quæ omnibus doctis, & veris Criticis, qui sunt sol, & sal litterarum debent esse proposita, vt sæpè inculcat doctissimus Lipsius, cuius etiam illa aurea præcepta: Sicuti rota, quæ in terra voluitur, parte ina, ac minima eam tangit, cætera extat, & est in alto, sic nos oportet decurrere per hæc humilia optima, & maxima parte altos, & subleuatos: Explorent sese Critici, & Hypocritæ sentient sibi inesse diuinum quiddam, ingeniumque suum, sicuti simulachrum aliquod dedicatum putabunt, vt ait Cicero, quare infinitis partibus maiorem curam nobis esse ponendam in exquirendis rationis humanæ perfectionibus, ne tamquam Pseudocasia degeneremus, quæ

eis commoditatibus, quæ ad corpus & præsentis vitæ statum pertinent: Sed Hypocritæ Auaritia, & Ambitione turgentibus sat habent, si vitæ integritatem, & rationis perfectionem in primæ Dominæ Voluptatis corporeæ carentia positam, persuadeant; Critici vuculas confectantur, & locos pugna-tes conciliant: Hisce normam studendi præscripsit Lipsius, sicut limites in agris confundi non sinunt, & misceri, sic salutaria illa sapientum monita & lectio coërcent, & animū, nec diffundi ad vana illa sinunt, nec misceri: quod egregia similitudine comprobatur à Plutarcho, qua statuit efferatos animorum motus Sapientiæ præceptis, & sententijs audiendis, & ruminandis sic compesci, ac mansuefieri, ut truculentos canes, qui ad agnitæ vocis agnitionem rabiosos ponunt latratus: Verum id adiiciendum optimam educationem puerorum, ut in viros vndiq; perfectos euadant, Basim certio-rem, & solidiorem esse hisce præceptis, quæ adultos instruent, educatione virtutum habitus comparantur: Habitus per virtutum singularum actiones adolescentibus insinuandas fiunt. Id verò Aristotelis in fine ethicorum tenendum, & Legislatoribus, Principibusque inculcandum, numquam fore scilicet Ciues, & Ciuitates vera virtute felices, nisi lege sanciat educationem, quam apud Sinas vigere aiunt, atque etiam alibi usu, & consuetudine inualuisse: Hæc igitur sedulo agenda, non ad inanem doctrinæ, & ingenij nundinationem in vulgus efferenda, ut otiosæ Criticorum, vel Aulicorum mentes nouitate delinitæ detineantur: Illud Ennij valde mihi probatur ea libertas est, qui pectus purum, & firmum gestitat, Aliæ res obnoxie nocte in obscura latent: quasi virtutum studium magis proprium sit hominis, ut acutiores etiā Peripatetici contendunt, non anxia illa causarum rerum naturalium inuestigatio, quam occupationem pessimam Hebræus sapiens nuncupauit. Hoc pacto per morales virtutes præclarum fundamentum perfectioni Christianæ, quæ superiori, & maiori lumine est subnixa, substruemus: & quemadmodum singule animantes ex propria naturæ suæ actione summam & perfectionem,

& vo-

& voluptatem nanciscuntur, ita ex formæ humanæ rationis scilicet operatione secundum virtutem comparata, quantū viuenti homini licet, proprium, & genuinum nobis bonum conciliabimus. Bias sanè interrogatus, quod esset omnium in vita maximè ἀφοβόν, hoc est intrepidum ἀρθε συνέδνωσις, inquit, hoc est mens, sibi benè conscia: assiduæ, & domesticæ furæ sunt improbis carnifices illæ conscientiæ, quas, vt velint (vir doctus ait) prorsus deponere non possunt. Aurea verò præceptio M. Tullij, & semper in pectore gestanda: *Satis nobis* (si modo in Philosophia aliquid profecimus) *persuasum esse debet si omnes Deos, hominesq; celare possimus, nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum*: Honestæ verò vitæ rationes in ventura tempora numquam differendæ, quinimmo Talaria nobis induenda, & in hoc dignitatis, & honestatis cursu remis, & ventis consuetis contenti esse non debemus, nulla ergo interponenda mora: Scitum enim illud est seram parsimoniam, in fundo esse, vt monuit etiam Hesiodus *μισοῦσι φιλοδωρεῖν, δαίνε δ' ἐπὶ τοῦ μέντοι ποδῶ*, idest, parcendum in medio est, grauis est res parcere fundo; illic enim non solum quod minimum, sed & quod deterrimum residere solet: ita demum, ait Seneca, Vita beneficium erit, alioquin mors est, & quidem turpis inter fæda versantibus. Maximum enim viuendi impedimentum est expectatio, teste eodem Seneca, quæ pendet ex crastino, perdis hodiernum, quod in manu Fortunæ positum est, disponis, quod in tua, dimittis: & sapiens Belga, *De breuitate vitæ*, præclarè ad quendam Plauti locum alludens, Miseria, aut insipientia nostra, numquam iudicijs, aut desiderijs quiescere, præsentia omittere, absentia quærere, & vitam semper inter vota suspensam habere.

Hic ego Criticos antiquarios amicè oratos velim, vt non expendant quis scribat, aut quomodo scribatur, sed quid scribatur, anxiam enim illam, circumtonsam, & veluti manufactam scriptionem nos spernere iam sumus protestati, quæ, teste Seneca, animum non minùs pusillis esse occupatum ostendit; ita illud continget, quod maximum est in,

Christiana disciplina, vt factores verbi, non tantum Auditores efficiamur.

AD Museum nostrum redeo, in quo cum Cassia prædicta asseruari tū Cinnamomum Dioscoridis, & veterum conspicitur: Quinque huius genera produxit Dioscorides: qui etiā præferri Mosyliticū docuit recens, nigrum, ex vinoso in cinereum vergens, leue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, per quam iucundè olens, optimi ferè temperamentū, odoris proprietate constat, inueniri etiā in optimo, quodve seorsum nascitur, odorem Cardamomo proximum, acre, mordens, & cum calefactione quendam falsum: Talibus genuinis notis nostrum hocce Cinnamomum præditum videtur. Contendit eruditissimus Mattheolus Cinnamomum non inueniri, vel difficillimè, quòd ex Galeno etiam probatum voluit lib. de Antidotis, qui in Imperatorum The-sauris tantum comperiri scripsit, indè perendum cum Theriaca conficienda esset: Sed nostra ætate, Lusitanorum nauigationibus omnia patefacta: Compertumque Cassiam, Cinnamomum, & hanc Canellam vulgarem idem esse medicamentum, quinimò & eiusdem Arboris esse ramulos, qui pro soli varietate odoris, & virium præstantia variant, quod Nicolaus Monardes visus obseruasse, qui ex Occidentali, & Orientali India petatum agnoscit Cinnamomum: Eadem ferè Garzias Hortus, & Carolus Clusius, ille Cinnamomum Arborem esse ait magnitudine oleæ interdum minorem multis ramis præditam, non in ijs quidem contortis, sed rectis, esse autem Canellam, siuè Cinnamomum secundum & interiorem corticem, qui ab exteriori, & crassiori repurgatus in laminas quadrangulas sectus humi abijcitur, atque ita per se conuoluitur, adempto cortice tribus postea annis ab eo Arbore abstineri: qua de re diligenter legendus Garzias vberius Cinnamomi tractationem profequutus:

quutus : At Clusius scribit se in Belgio vidisse Cinnamomi ramulos rectos non enodes, sed nodis quibusdam, suæ ramulorū vestigijs palmum ab inuicem dissitis insignitos, corticem tenuē subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicaret: lignum inodorum fuisse, & insipidum non minùs, quàm Salicis ramus cui valdè similis, retinuisse corticem suauem illam tùm odoris, tùm saporis iucunditatem, tametsi totis quadraginta, aut amplius annis à sua matre reuulsi essent ramuli, atq; eam esse maiorem, quam nostra Canella : Verum sedulum Lectorem ne pigeat diligenter perlegere, quæ tres isti auctores prædicti, & potissimum Clusius de hac Planta præstantissima tradunt; ita enim melius, & veterum Cinnamomum cognoscetur, & recentiorū tenebræ discutientur, qui Cinnamomum corticem esse pernegarunt, & nobis deesse existimarunt, contra quam Fuchsius, & Amatus Lusitanus tradiderant: Cinnamomum scilicet quod Zeilam mittit Corticem esse arboris quatuor fere cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex, vel septem è trunco mittentis ramulos, quorum Cortex, qui Cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, valdè mordax, mansum rutam olere: hæc verè Fuchsius, & Amatus, qui Lusitanorum suorum inuenta, & aduectas merces probè norat, & exploratas habebat; Illud porro ioco ne, an serio subnectere debeam, æquus lector iudicium feret, quòd auctor incognitus notarum in Aromata Garziæ à Clusio impressarum (quem esse Iosephum Scaligerum eruditum quidem Virum, sed impotentis ingenij, & ambitiosi, non obscuris argumentis conieci) memoriæ mandauit, cum n. scripsisset Garzia Cinnamomum vocarunt, quod significat Lignum odoratum, quasi Amomum ex China: exclamat ille nihil ioculatus, ineptius, stultius dici potuisse: primum enim balbutientes Lusitanos pro Sina China pronunciaffe; secundo, nullam cognationem esse Amomi cum Casia; tertio, Cinnamomum vetustissimam esse vocem apud Hebræos in Prouerbijs, & in Exodo Kinnamon; vocemque Hebræam

producit: Sed benignius accipienda erat Garziæ sententiæ, nec in eam ex toto plauistro conuicia iactanda: Quis enim certa rationum fide conuincat, apud etiam Hebræorum vetustam linguam eam non habuisse ethymologiam Cinnamomum; sicuti Cinnamomum, & Balsamum aromatizans odorem dedi, quem locum obseruans amicus meus linguæ Hebrææ peritus, sibi probari coniecturam Garziæ profitetur, quis etiam docuit Auctorem Anonymum Sinam non posse esse Chinam, si viueret Goropius Becanus è Belgica sua lingua facile exprøpsisset etymum: Sed hæc minuta transilienda erant, licet à morosis Criticis arripiantur auidè tãquam diuina virgula suppeditata: & Hispano homini erudito prudenti, & diligenti pusilla hæc ἀμυρτάρματα condonanda, vel clementius, vt dixi, & candidius interpretanda. Cinnamomum nigrum scribit Plinius esse commendatius, atque etiã varium præferri candido, certissimo argumento si sit scabrum, atq; inuicem tritum contumaciter frietur, & inhorrescat, improbari molle, aut cui albicat cortex; Pretia quondam fuisse in libras denariorum mille: Auctum esse id parte dimidia incensis syluis ira Barbarorum, aut etiam fortè fortuna, quàm Austri tam ardentes ibi afflare solent, vt Æstatibus syluas accendant: Coronæ veteribus fiebant ex Cinnamomo interrasili auro incluse, hæc ex Hermolao, ex quibus in delectu Cinnamomi Plinio, Dioscoridi consentientem cernimus. Vires etiã & facultates eximias apud Dioscoridem, Galenum, Mattheolum alios comperiet lector: obseruandum tamen cum dixisset Dioscorides Cinnamomum omne habere vim calefacientē diureticam emollientem, & coquentem, subdere ἀγχι δὲ καὶ ἔμμηνα, καὶ ἔμβρυα πύον, καὶ προτιθέμενον μετὰ σμύρνης, idest, menses, & fetus educit cū Myrrha potum, & appositum, quæ nostra ad verbū interpretatio Marcello etiã arrisit; Ruellius malè qui καὶ, pro & exponit, aut ex Myrrha impositum pellit, quasi potari cū Myrrha nequeat Cinnamomum, sed solum vtero sit imponendum; hoc tamen repugnat experientiæ, nam in Virginum, & Viduarum euocandis mensibus Cinnamomo cum Myrrha

primo lib.
Corollarij
cap. 13.

Myrrha Troglodytica, adiecto etiā Dictamno Cretico foelliciter vtimur, cui experimento, & Dioscorides adstipulatur, cuius scriptura *ἡ* habet cū Myrrha scilicet potum, & appositum menses, & *ἐμπερα* pellere Cinnamomum, vt optimē vertit Marcellus; Sed eiusmodi multa sunt, quibus in exprimenda Dioscoridis mente imponere lectoribus expositores solent, quæ breuitati studentes in præsentia præterimus in nostra Dioscoridis conuersione omnia vberius prosequuturi.

ANELLA Alba Clusij, sic à multis appellata (Casiam vocare possis) exoticus est cortex (eo authore teste) antè paucos annos inferri captus in tubos plerumque conuolutus, & albicans : eius duo obseruauit genera, vnum maioribus tubis præditum, & crassius, alterum tenuius, & minoribus

Tubis, quod præferendum, vtriq; generi cortex scaber ferro deterfus, & equatus videbatur; crassiori color minùs candidus, minorque acrimonia, tenuiori maior acrimonia, color magis candicans, & maior fragrantia: hēsitasse se Clusius diligēs, & exactus rerum exoticarū Scriptor fatetur, an huiusmodi Cortex ex arbore, ac frutice, an ex radice esset ademptus. Demum ex fragmentis Corticū candore eximio, & acrimonia præditis, quæ Bataui ex Moluccis, & Iaua reduces referebant, se cognouisse docet, non ex ramis, vel trunco, sed ex radicibus detractos huiusmodi Cortices, quod probat ex frequentibus nodis, & vestigijs, vbi fibræ inhæsisserent, quæ omnia radicibus conueniunt: Cæterum & alterum fragmentū Corticis sibi Amstelredamo transmissum testatur Clusius, quod enode erat pedalis longitudinis, vt primum illud genus Casiæ albæ, quod crassius, & vilius putatur, multis lacunis huiusmodi cortex erat distinctus, quæ videbantur vestigia foliorum, quæ ramum, vndè Cortex detractus, cinxerunt. Huiusmodi ferè omnia Corticum frag-

fragmenta odorata, & acria, in Musæo hoc nostro, si diligenter ipsum perlustraues, lector asseruata comperies.

LIGNI Cinnamomi, Xylocinnamomum appellant, cuius & Dioscorides visus meminisse, fragmenta in eodem rerum naturalium Thesauro conspiciuntur, quæ ferè ex doctissimi Clusij verbis superius descripsimus; qui in Belgio duos Cinnamomi ramulos à se conspectos tradit: quorum cortex subcineri coloris, iucundi odoris, suavis gustus acrimonia linguam vellicantes: at lignum ipsum inodorum, & insipidum non minus, quàm Salicis ramus, cui perquam simile.

ASPALATHVM porrò ad Vnguentorum spissamenta ab Pigmentarijs adhiberi Dioscorides testatum reliquit; *ἁλμυρόν* esse *χυλάδα* fruticem lignosum multis horrentem spinis, optimum esse grauem, detracto Cortice rubentem, aut in purpuram vergentem *πυκνόν* densum, quæ vox pratermissa à Ruellio; odoratum *πικρὺν* *ἐν τῇ γύσει*, dum gustatur amarescentem: gustatu amarum vertit Ruellius, sed si quis ab ipso per æquo, & bono peteret, cur Dioscor. non scripsit *ἐν τῇ γύσει πικρόν*? sed *πικρὺν*, quid respondeat Ruellius: profectò nō sine mysterio, & legitima ratione hoc pacto scripsit diligēs, & exactus Auctor significans (ni fallor) nō esse in Aspalatho amaritiem verā, & exquisitā, sed leuem, & veluti se, dum gustatur, prodentem: Quod re ipsa verū esse facile comperi, dū Aspalathum Musæi nostri degustarem: feriebat enim gustum amaritudo aliqua, sed non sine insigni acrimonia, & aromatica qualitate coniuncta: Facultatem obtinet calefacientem cum adstrictione, vndè cum vino decoctum ad oris vlcera, *αἰσθας*, colluenda conuenit; ad Nomas genitalium, & sordida vlcera infun-

infunditur, subiectum in pello partum extrahit. Aluum
 sistit eius decoctum, & sanguinis reiectionem potu Co-
 hibet, Dysuriam, & *ἐκπνεύματος* inflationes nimirum soluit.
 lib. vj. simplic. medic. Galenus de Aspalatho tractās acré,
 & adstringentem facultatem ipsi attribuit; illa calefacere,
 hac docens refrigerare, quare ad putredines, & fluxiones
 cohibendas mirificè conducere: quo loco obseruandū nul-
 lam ipsi amaram qualitatem à Galeno maximo qualitatū
 medicamentorum exploratore adscribi, tantū acrem, & ad-
 stringentem: quod argumento est illum amarorem à Dios-
 coride agnitum leuem esse, & inter gustandum à cæteris
 qualitatibus valdè superari. Apinas, tricasque saperdarum
 nouorum criticorum in re Botanica libenter omitto: Vtilia
 prosequor; non esse Santalum rubrum Aspalathum, optimè
 colligunt ex Serapione, qui separatim de Santalis tamquam
 de re Arabum propria agit, mox de Aspalatho Dioscoridis
 sub nomine Darisiam, ratio etiam adstipulatur nam Santali
 omnes frigidi: Aspalthus calidus, vt ostensum est: Illud
 postremò adnotatione dignū videtur nostratem Plin. lib. xij.
 docere probationem Aspalathi in colore ruffo, vel igneo
 esse, tactuq; spisso, & odore castoreo: qui locus nonnullū
 ex Criticis recētoribus impulit, vt putaret aliū esse Diosco-
 ridis, alium Plinij Aspalathum propter huncce odorem, cū
 simpliciter odoratum Dioscorides statuatur, nulla Castorei
 adiecta mentione: Sed proculdubio is deceptus, nā se ip-
 sum explicat, dum ait: Tradunt in quocūque frutice cur-
 uetur Arquus cœlestis eandem quæ sit Aspalatho suauitatē
 odoris existere, sed in Aspalatho inenarrabilem quandam:
 quo significatur odoris grauitas quædā, non tamen ingrata,
 quam inenarrabilem vocat Plinius, simplex enim Castoreū
 detracto adipe, & cæteris quæ odoris fœditatem pariunt,
 odorem haud ingratum redolet, vt peritissimi rei herbariæ
 testantur. Huius Dioscoridis Aspalathi tria prægrandia, &
 præclara frustra in Musæo asseruata conspexi.

SPALATHVM porrò Ruellij, hoc est Rhodium oleastrum, quod esse legitimum Aspalathum sibi persuaserat, noster pariter Thefaurus seruat præcatorijs coronis (vt vocât) ob salutationem Beatissimæ Virginis confi-ciendis accommodatum: Eius materiem docet Mattheolus partim esse nigram, par-tim ex nigra, & flaua, venosam, rubram, ac subrubram. (vt Ruellius inquit) nusquã à se visam. Hanc plantam ex olearum esse genere, vt Rhodij à se interrogati retule-runt, in tractu Rhodio abundè prouenientem, sed nec mul-tis horrescentem spinis, nec detractò Cortice rubescentem: quare iurè Ruellij Aspalathum, non Dioscoridis dicemus: ne de nomine lis vrgeat.

SPALATHVM roseum videtur describere Plinius lib. xiiij. cap. xxiv. vbi in eodem tractu Ægypti scilicet Ascalonis & Cypri Aspalathum nasci Spi-na candida, magnitudine arboris modicæ, flore rosæ testatur. De eadem Spina loqui etiam visus lib. xx. v. cap. xiiij. ex præscripto Dioscoridis; fruticem esse humiliorem, ac spinosum, in Nisyro, ac Rhodiorum insulis nascentem, sed non ubiq; odoratum.

HVRIS Arboris Lignum, quod in Musæo conspicimus, nobis in memoriam reuocat, quod Virgilius docuit, Diuisas esse arbori-bus Patrias, solis Sabeis Thuream virgam concedi: hic Arabiæ Pagus, cui soli concessæ Thuris Arbores: In India enim nasci Thus constanter negat Garzias Hor-tus, ob id miratur Dioscoridem, & Auicennam id asseren-tes, quamquam Hispani Thus in nouo etiam orbe inueniri scribunt: Arboris Thus producentis duplex genus, Mon-tanum, & in planis nascens, illa montibus confragosis pro-ueniēs optimum, & laudatissimū Thus profert; hæc nigrū, & im-

& improbum. Porrò Thuris Arbos humilis est, teste Garzia, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ: legendus verò de Thure Theophrastus, Plinius, Mattheolus, Marcellus Virgilius: Hermolaus lib. primo Curollarij, qui ex Ouidj versu,

Thura nec Euphrates, nec miserat India Costum,

Videri ait aliundè in Urbem comportatum Thus, quàm ex Arabia, an quia oppidum Chara Arabiæ nundinarium, haud procul Euphrate situm.

IGNVM Nephriticum ad renum affectiones, & vrinæ incommoda perutile in nostro Thesauro pariter repositum obseruamus, de quo Nicolaus Monardus lib. de simpl. med. Historia cap. xxvij. Ligni genus esse crassum, & enode à noua Hispania transmissum, materia Pyri, cuius vsum iamdiù receptum in

huius regionibus ad renum affectus, & vrinæ incommoda, & viria, mox experimento comprobatum esse aquam ex eo paratam ad iecoris, & lienis obstructions valere: Lignum assulatim, & minutim concisum in optima fontana aqua macerari, in ea relinqui, donec aqua à bibentibus absumpta sit; dimidia hora post iniectum lignum aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit, hac aqua assidue vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus: Calidum, & siccum in primo gradu statuit Garzias.

GALLOCHI selectissima fragmenta in Cimiarchio adseruat CALCEOLARIUS, quæ, teste Dioscoride, ex India, & Arabia deportantur cute versicolore conuestita, maculata, odorata, gustu adstringentia, cum quadam amaritudine: pro Thure ad suffimenta substituta: Garzias legitimum lignum Aloes

(hoc enim vocat Agallochum Dioscorides) nonnisi ex

E e e e

Indla

India conuehi docet Malacha scilicet & Samatra, non cute, sed cortice, vt cætera ligna vestiri, nec pro Thure ad suffimenta substitui; sed contrà pro Agallocho Thus, non enim rariora vulgaribus substituuntur, sed contrà, nam Thuris selecti centum pondo aureo duntaxat illic emi, licet ex Arabia deportetur, lignum verò Aloes licet illic natum, tres aureos pendere in singulas libras: Arbor est oleæ instar interdum maior, ait Garzias; præferri multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum plurimo humore pingui prægnans: Probatio, si igne accensum multum humoris exudet, in aquam coniectum, innatet, non subsidat: addunt aliqui, vt magna sint fragmenta, putant enim quo maiora sunt fragmenta, eò plus facultatis in se continere: iuxta receptam Physicorum sententiam; In maiore mole, maiorem esse virtutem.

DRAKENÆ radice descriptio optima habetur apud Carolum Clusium lib. Exoticorum iv. cap. x. quam sibi donatam ab Equite Francisco Drake Londini proficitur absoluta nauigatione, qua totum orbem, superato Megallanico freto, circumiuerat: radix apud Peruanos summæ æstimationis, semiunciali

magna ex parte crassitudine, & prælonga, in nodos, & inqualia capita extuberans, in summis capitibus veluti è crassis squammis contexta, foris nigricans, rugosa, dura, quia resiccata, interiore parte alba, tenues fibras hinc indè adnascentes habet quasdam crassiusculas, & maiusculas, à quibus alij nodi dependent, nullo euidenti odore est prædita; sapor nonnihil adstringens, diutiùs manducata tenuem, suauemque acrimoniam in ore relinquit: His explorata, notis Musæi radix Drakena eadem cum ea, quæ describitur à Clusio comperta, eius folia venenū esse, tradit Clusius: Radicem antidotum illius veneni, atque aliorum venenorum; cor, & vitales facultates roborare, si pollinis in modum

trita

trita manè ex pauxillo vino fumatur, ex aqua verò febrili
ardores mitigare: de hac loco cit. Consulendus Clusius, qui
& radici à cognomine donantis nomen inditum ait.

X Charcis Prouincia Peruana (inquit Mo-
nardus lib. de simpl. medic. historia. radices
aduehuntur, Iridis radicibus similes: Has
ab Hispanis Indias habitantibus Alexiphar-
macum existimari maximum, quoniam earū
pulis ex albo vino sumptus, aduersus om-
ne venenum præsentissimum est remedium

(vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extingui-
tur) vel enim vomitione educit, vel sudore euocat: ama-
toria etiam pocula ~~et~~ eo puluere hausto educi ferunt:
subdit Monardus: Gustata radix aromaticum quiddam sa-
pit cum acrimonia coniunctum, quare calida videtur secun-
do gradu: Hanc radicem olim Calceolario Seniori dona-
uit Hermolaus Capellus Senator Venetus præclarissimus,
& Constantinopoli transmisit, vbi ipse Legati munere fun-
gebatur.

Cæterum omnem admirationem superare videtur radix illa à
Calceolario Seniore reperta, admirabilium rerum curioso
peruestigatore, de qua meminit Clarissimus Mattheolus in
Epistola Luculenta nuncupatoria in Commentaria Dioscori-
dis, vbi etiam Inuentorem radicis CALCEOLARIUM nominat,
ea igitur radix per noctem vino macerata, & subinde vino
epoto per linteolum percolato omnem quantumuis fameli-
co edendi potestatem adimit, vt ne tantillum quidem cibi
degustare possit, nisi aceti cochlear absorbuerit: ridendus
profectò iocus (ait Mattheolus) sed res ipsa non omnibus
committenda. Æschynomenem, ait Guilandinus narra-
tam Apollodoro Democriti Discipulo, cum in Arabia pe-
regrinarer, appropinquante manu folia contrahentem, hisce
oculis vidi: octonum pedum plantæ proceritas, quæ in

Prouincia Mabar accedente homine, vel animali ramos constringit, recedentibus, pandit: In Insula Cimbulon proxima Insulæ Burnai Arbos conspecta, cuius frondes in terram lapsæ se ipsas reptatione quadam promouebant: Radix etiam Baharas in Iudæa nata, de qua Iosephus lib. vii. de bello Iudaico euellere cupientem fugit, nec prius fugam sistit, quam vrina muliebri, aut menstruo sanguine conspergatur: sunt istæ admirabiles: at nõ & Calceolarij radix in eandem classem admittetur?

COSTVM porrò Arabicum, atq; Indicum, tum Syriacum describit Dioscorides, præcellere bonitate Arabicum, tum alios ordine subsequi notis proprijs omnes insignitos: Garzias Hortus lib. primo de Aromatum historia, vnum Costi genus esse ostendit in India proueniens, vt autem tam diuersa nomina sortiretur occasionem dedisse negotiatores putat, qui ex varijs regionibus oriundi erant, à se porrò interrogatos Arabas ait, an apud ipsos nasceretur Costus, eos pernegasse, alium se vidisse Costum, quam qui ex India ad ipsos perferretur: Describi autem Costum ab ijs, qui viderunt Sambuci effigie, atque Arbuti magnitudine, florem odoratum proferentē, præcellere intus candidum cortice cinereo, tanta odoris fragrantia præditum, vt plerisq; nares feriat, & capitis dolorem excitet, cum recens est lignum, nullius amaritudinis est particeps, & est candidum, cum vetustate corrumpi incipit, amarescit, fitque nigricans: cæterum optimè obijcit Clusius, apud Dioscoridem Costum esse radicē, non simplex lignum cortice contactum, adulterari enim ait Helenij Comageni præduris radicibus admistis, ac fruticis ramus tantam cum radice affinitatem habere nequit, vt radice adulteretur: Iam verò in nostro Musæo Costus is reperitur, vel ei persimilis, quem ex Lusitania Antuerpiam, aduectum meminit Clusius solidum Cortice cinereo, odorata
admo-

admodum radice, violaceum, siue irinum spirante odorem, præsertim dum manditur; ei Caulis fragmentum inheret ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, ut cum Garziæ etiam Costo valdè conuenire videatur. Hinc habendæ gratiæ Mattheolo, qui, ut eius ferebāt tempora, nondum aromatum copia ex Indicis nauigationibus comparata, nobis quid non esset Costus, quo officinæ passim utebantur, significauit, ut nec radix ex Gargano Apuliæ monte delata, nec etiam Angelica, tametsi Costo similior, quid autem verè esset, & vnde conueheretur, ob perstrictam rationem planè, & verè (summa excusatione dignus) pronunciare, & profiteri non potuit. Quocirca, nec Mauritanorū distinctio in dulcè, & amarum Costum sperni potest, ut ex ijs, quæ diximus, satis liquet. In impressis porro Commentarijs anno 1569. scribit Clarissimus Mattheolus Arabici Costi radices omnibus adstipulantibus notis missas sibi à Francisco Calceolario Seniore Veronensi Pharmacopæo materiæ medicæ studiosissimo, quas, tamquam pretiosas inter sua selectoria medicamenta seruandas duxit: Arabicum enim Costum idè prælatum iudico, atque ea appellatione insignitum, quoniam ex India Arabes præstantiorem, & efficaciorē deligebant, tamquam optimi in Emporijs rerum huiusmodi negotiatores. Hermolaus primo libro Corollarij per diminutionem à Strabone dici Costarium docet, radicem in pretio esse, fructum inutilem, Plinium Indicum duntaxat nouisse Costum primo statim introitu amnis Indi in Patale insula compertum, duo eius genera facere, nigrum, & quod melius eo iudicat, candidum: Vires Costi optime prosequuntur Dioscorides, & Galenus lib. vij. simpl. acrem enim, & validam calfaciendi vim attribuit, ut etiam exulceret; quare Paralyticis, Ischiadicis, & quibus ex alto ad superficiem trahendus humor, esse accommodatum. facultatis exulcerantis non videtur Dioscorides mentionem fecisse, verum cum rigentibus ex oleo *πρὸ τῆς ἐπισυναγωγῆς* antè febris accessionem, & neruorū resolutionibus, vel Paralyticis, ut verbum verbo reddam, obliniri doceat, illam vim ab alto tra-

trahendi, & Phēnigmo veluti vlcerandi satis indicat.

ZEDOARIA Zerumbet Serapioni esse videtur, radix rotunda instar Aristolochiæ, colore, & sapore Gingiberi similis, eamque è Sinarum regione conuectam tradit: Auicenna pariter Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem, præferri eam, quæ ad Napelli radices gignitur aduersus venena Serpentum, & Napelli præsens antidotum: Sed commentum hoc alibi refutatum. Iam verò cum Zerumbet in India nascatur, teste Garzia, Zedoaria è Sinarum regione deportetur, differre inter se putantur, nec Pauli Arnabo videtur, quoniam Arbor est procerà suauiter fragrans odore, Zerumba verò graminea est planta: Quam Clusius tuberosam Zedoariam descripsit foris nigricantem aliquando cinerei coloris, intus candicantem, gustu vsualis Zedoariæ, quæ uero cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, eam sanè in Musæo asseruatam conspexi: quod verò qui plura de his legere velit, ableget Clusius ad Doctissimi Mattheoli Commentarios, facit ille quidem pro insito animi sui candore, & indoctos viros obseruantia, cum hic primus superiori ætate intermortuam herbariam notitiā è tenebris excitauit. Clusius verò, Garzias, Monardus, Bellonius ob patefactas nauigationibus Lusitanorum, & Hispanorum Indicas provincias multa vel adiecerint, vel obscura illustrarint.

BEHEN album, & rubrum radices esse minoris Pestinacæ similes, contortas, odoratas, mansu lentas, in Armenia natas ex Serapione, & Auicenna testatum reliquit Mattheolus Vir clarissimus; Ad cordis affectus à recentioribus valdè expetitæ; quæ communis vsus sunt, in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suauitate commendatæ, nam
& man-

& mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ Pestinacæ faciem representant, cum tamen Arabicum Behen, ita Pestinacam referat, vt Haliabbas clarissimus Mauritanorum auctor, nullum inter has radices discrimen agnoscat. Verum, & genuinum hoc Behen ex Armenia aduectum olim anno 1575. Calceolario Seniori Botanicorum sollertissimo donauit Haimus Abensufius Hebræus, magni Turcarû Regis Medicus intimus, & Cubicularius, quod ex litteris colligimus ad ipsum scriptis, quæ propter Papyri etiã mirabilem conditionem raræ, & curiosę perspectu, & lectu videntur.

X Cedro Libani, & Palestinæ Arbore proceræ fructus prouenit Pinearum figuræ non multum dissimilis, sed gracilior dura, ac odorata substantia, necnon compactili squamarum Strue coagmentatus, subfului coloris, consimilem fructum ramo suo hærentē. P. Andreas Mattheolus Medicus Cæsareus, & cui plurimum rei herbariæ professores meritò debent in suis Commentarijs in Dioscoridem à Calceolario Seniore se primum accepisse testatur: Ex quo intelligimus quantum in exquirenda, & exploranda materia Medica, & Simplicibus medicamentis optimi illi Senes elaborarint, cum potissimum Arabum tenebris omnia obsita, & sepulta iacerent, vt aliàs etiam à nobis fuit indicatum.

EDRVS Phœnicia Mattheoli fructus Iuniperi baccis similis, sed multò maior, rubentiorque, odoratus, esu suavis ob dulcedinē, qua abundat, cuius Arbor, quòd folijs Iunipero consimilibus, sed duris, spinosis, & acutis sit prædita (cum huic simplicius, & mollius sit folium) ὀξυκρότον, teste Theophrasto, vocatur, & à Monspelliensibus Iuniperus maior: Ceterum (optime lector) vt Cedri Arboris naturam, discrimina, varie-

varietatem plenius cognoscas; Hermolaum lib. primo Cor. cap. c x. legere ne graueris: vbi Theophrasti, & Plinij nostratis in eius descriptione differentiam intelliges: Plinium maioris Cedri duo genera facere, quæ floret, & fructum non fert, quæ fructiferâ, sed non floret, in ea antecedentem fructum occupare nouum: Porro quod οἰνόγαλα, cum nonnullis exponat Hermolaus Vinum lacteum, idest tepidum, apud Hippocratem, cum scribit, Cedrum, & Hederam creticam fœminarum incommodis auxiliari non satis percipio, cum miscellam ex vino, & lacte intelligere aptè valeamus, sicut melicratû, & oxymeli, & ænomeli, & cætera huiusmodi apud Medicinæ veteres Auctores vocabula.

AGARA Auicennæ fructus Aromaticus Ciceris arietini magnitudine, cui cortex tenuis est ex cinereo nigricans, huic tenui putamen subest, nucleum continens satis solidum, & tenui, nigraque membrana obductum, in quo fructus seruatur magnitudine, forma, & colore, fructui illi valdè similis,

qui Cuculus indus appellatur, ab Italis Cocole di Levante. Vt primo adspectu fallere, & pro eo sumi possit, ait Clusius; Auicenna Arabum diligentissimus, modò interpretes fideliter, & scienter ipsum exponerent, ita interrogat, Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahalob: & quæ sequuntur: In tertio porro ordine calefacientium, & siccantium ponit: Ventris, & epatis frigida intemperiei vtilem, coctionem iuuare, & aluum adstringere docet.

AGARA minor Carpobalsamo haud valdè magnitudine dissimilis; cæterum gustatu, & hæc ut superior aromaticam vim præfert, qua intelligitur ijs facultatibus prædita, quibus cætera Aromatica sunt donata.

STYRA-

TYRACEM Syria supra Phœnicem gignit ad Gabala, ait Hermolaus: Sed in Musæo nostro Styracis Arboris fructus ostenditur, veluti officulus quidam calore flauescens semen in se continens, quod ex Baccis illis tenui quadam lanugine obductis, rotundis, & in acutum desinentibus excluditur, quas Arbor ipsa longo pediculo appensas producit, vt præclare Mattheolus in Comment. docuit, vbi etiam disertè testatur haberi Styracis plantas in Italia non solum in hortis, & viridarijs, sed in Romano, & Tyburtino agro spontè prouenientes: Gummi in Italia non proferre, hoc Gummi Styracem calamitam in officinis vocari, ex Galeno primo de Antid. fortè sumpta appellatione, qui optimum Styracem, censuit, qui ex Pamphylia in Calamis afferebatur; hinc Manardi coniectura legendum apud Dioscoridem Calamites: Sed Mattheoli censura magis probāda, qui ex Marcello Gabalitem legit Plinij auctoritate subnixus in Syria super Phœnicem gigni circa Gabala Styracem prodentis.

ASTANEÆ Equinæ Bisantio delatæ, ab eodem Mattheolo in Comment. in Dioscor. vt nouum Castaneæ genus, cuius neque veterum, nec recentiorum quisquam meminerit, exhibentur: In Orientalibus regionibus arborem esse spectatæ proceritatis folio Pentaphylli, sed longè humana manu, quin, folio etiam Ricini grandiore, longo, ac tenui pediculo appenso, Echinos ferre in cacumine magnitudine nostratibus æquales ruffo colore, verum durior, & crassior putamine, aculeis raris, sed robustis, & firmis, & colore flauescens singulos singulam includere Castaneam nostratibus ferè similem crassiorem tamen, rotundioremq; , Cortice subnigricante, præterquam anteriore parte, ea enim albicat, macula Cordis figuram præferente; Totum eundem esse robustum,

stum, & simplicem nullam intrà se tuniculam habentē, quali nostrates Castaneæ conteguntur : sapor pulpæ vulgaribus similis, sed dulcior paulò : Equinas hæc nuncupari Castaneas ab Constantinopolitanis, quòd anhelosis, & Tussientibus equis plurimum auxiliij afferant deuorata.

CAIACI Arboris procerae fructus ex India delatus flauescens coloris, binis lateribus præditus, & penè formatus instar loculorum Bursæ pastoris vulgaris : addit Mattheolus, Iuglandis esse magnitudine, quine esu aluū soluat : Monardus in historia simpl. florem luteum subsequi ait fructum rotundum solidum semina in se continentem Mespili modo.

SALAPÆ radicem nuper ex India delatam ad Drachmam vnā admirabilem in hydropicis euacuationem moliri, testatur doctiss. Sanctorius Sanctorius in Cōmentarijs partis tertiæ Artis medicæ Galeni, tutiusq; hoc remedio, & vncijs tribus succi Ireos cum duabus vncijs Mannæ in aqua è floribus Citri dissolutæ euacuari aquam docet, quam Paracentesi, hoc est punctura propè vmbilicum, de qua Galenus xlv. lib. meth. med. : subdit Sanctorius, ad eundē vsum paratur vinum medicatum ex Salapa iucundissimum in auferenda Hydropicorum aqua : in eo conficiendo se vti opera, & diligentia Alberti Stechini Pharmacopæi ad signum Struthij Viri peritissimi.

Porro cum diligentius exquirerem, quid reuera Scielaqua isthæc foret : respondit doctissimus Pignorius Clarissimū Spigellium putare genus esse Mechoacam : idq; Carolum Clusium in nouello Exoticorum libro sentire, vel igitur ad manus nostras non peruenit hic liber, quare nihil certi hæc de re

de re decernere ex eo potuimus, vel (quod alij existimāt)
ad Mechiocam syluestrem redigitur, de quo Monardus lib.
de simpl. medic. Hist. cap. LI. quiq; mittitur à Promontorio
D. Helenæ, quod in eodem, quo Nicaragua, tractu est, ab
hoc graua fieri symptomata docet vomitus immodicos, tor-
mina, alui profluvia, idcirco Scammoneam vocari: Hoc fa-
nè ijs, qui Salagua vsuri sunt, dijudicandum relinquo.
Isthuc enim nomen ab Hispanis impositum creditur, & rei
ab Indijs nouissimè delatæ.

DHASEOLVS ruber, Abrus vocatus, de quo
Alpinus Vir doctissimus in libro de Plantis
Ægypti in hoc rerum naturalium condi-
torio obseruatur; è Siliquis colliguntur, quæ
intus sese habēt semina parua, rotunda, rubra,
dura, Phaseolis omninò similia, & Phaseolo-
rum saporem præferentia: idcirco ijs Ægyp-

tij in iure elixis vesci soliti, quamuis flatus multos excitent
difficillimè cōcoquantur, & prauū succū gignant: Arbor, vn-
de leguntur fruticosa est sarmentosa volubilis, folijs tama-
rindi, sed longè minoribus, quæ Occidente Sole claudun-
tur, Oriente rursus aperiuntur.

AM verò & Phaseolum nigrum Lablab nuncupa-
tum, describit idem Alpinus, Ægyptiarum Planta-
rum accuratissimus interpres: Esse enim Arborem
Sarmentosam, ad Vitis magnitudinem excrecen-
tem: Sarmentis Vitis modo extendi, figura vulgari

Phaseolo similem: flores bis in anno ferrè Vere, & Autumno:
Hinc Siliquas longas, instarq; fabarum latissimas pendere,
quæ semina nigra Phaseolis planè similia continent, quorū
alia nigra, alia subrubra: centum, & amplius annos viuere
Arborem, perpetuoq; virere: Phaseolos illos frequentem
esse Ægyptijs cibum nostris non minus gustui suauem.
Mulieres decoctione vti cum Croco ad excitandos menses,

Ffff. 2 Tussi,

Tussi, Dyspneæ, Ischuriæ etiam perutili, vt experimentis frequentibus exploratum.

ICIAM Aphricanam Carolus Clusius lib. iv. Exoticorum cap. xv. describens eâdem plantam cum Abrus Alpini suprâ memorato facere videtur; eius semina à Nautis Batauis è Guinea redeuntibus allata, & terræ credita maxima ex parte non nata scribit, imò post triennium è terra eruta adeò incorrupta reperta, ac si pridie sata fuissent: alia è Creta missa terræ in fictili commissa nata quidem, sed plantas breui contabuisse, quæ viciæ, aut lentis modo prodibant duobus crassiss folijs, initio ipso semine bifariam se diuidente, & in folia formante: Quod verò impropriè Arborem dici ab Alpino hanc viciam scribit Clusius, facile ipsum tuebimur, quoniam Arborem non simpliciter statuit, sed fruticosam, Sarmentosam, & volubilem, præterea Alpinus, diutissimè in Ægypto vixit, easq; omnes plantas familiariter conspexit, & contrectauit, vt de his rebus scribenti plenior, & certior ipsi adhibenda fides: Verum & Vicia Aphrica longè maior Abrus Alpini, quod oculata fide semina in Musæo reposita nobis declarant: eundem tamen rubrum colorem præferunt, licet parte, qua Siliquæ inhæserunt, nigricent: Vtrâq; hæc semina in longissimas coronas contexta, & simul inserta feruntur, & Clusius tradit cum diutissimè propter duritiem incorrupta maneant, sericeo filo traiecta è collo monilis instar suspendi, & armillarum loco in brachijs gestari, vt non modo Corallinos globulos natiui coloris elegantia prouocarent, sed etiam vincerent. Prorsus enim rubra & nitentia sunt instar Corallij expoliti, cum probè matura sunt.

CÆTE-

ÆTERVM iniecta mentio de Lente, & perturbatione illa flatuosa, quam legumina solent excitare admonet me, vt Dioscoridem Galeno præferam in Problematis vtilis, & non incuriosi explicatione: lib. i. v. de morbis acutis, ait Hippocrates, Lentem adstringere, atq; turbationem facere, si non detracto cor-

tice ingeratur; Huius causa quæritur, & cur cum sint succo terreo, & melancholico præditæ, & proindè adstringentes, & obstruentes, earum decoctum primum extergeat, bis coctarum cremor adstringat: Galenus primo lib. de aliment. facult. docet carnem Lentium esse austeram, & adstringentem, hanc tamen vim corticibus inesse maiorem, succum verò ipsis esse austero contrarium, hinc semel coctarum cremorem laxare, & extergere: hanc inæqualitatem facultatis austera, quæ maior est Corticibus, turbationem parere si non detracto Cortice ingerantur. Dioscorides optimus, & sollers Physicus lib. ij. austeram in carne, in cortice laxantem esse facultatem docet, idcirco primæ cocturæ cremorem conditionem sequi corticum, & cum corticibus ingestas turbationem ab Hippocrate memoratam parere: Hæc Dioscoridis sententia Physicis optimis probatur, & Valesio ipsi Hispanorum Medicorū maximo, & doctissimo: consentaneum enim magis est (eodem teste) turbationem ventris contrarijs qualitatibus imputare, quàm eiusdem adstringentis inæqualitati: Quæ enim obsecrò (subdit acutissimè Valesius) adstringentia sunt, quibus omninò insit æqualiter ea vis? at non perindè, quæ adstringentia tantum sunt, videmus aluum turbare: quæ rationes infringere, & conuellere Galeni placitum videntur, & Dioscoridis nostri firmare doctrinam: ingenuè fatebor, videri mihi in Commentarijs multorum librorum Hippocratis neruosiorē, & demonstrationibus Physicis subnixam magis Valesij expositionem, quàm Galeni, græco eloquio, & celeri ingenij motu sæpenumero duntaxat certantis tū euigoratæ mentis, & emedullati capitis strophas, vt quidam aiebat, obtrudentis.

ALABATRI, siue Tamalapatra (hoc enim apud Indos Folij genuinum nomen) fructus Glandis ferè effigiem, & figuram exprimit, quem aiunt magnitudine, quamuis exiguum: viribus tamen, & facultate Folio equari posse; à Garzia, & Clusio Viris diligentissimis, & eruditissimis (posita etiam Icone) hoc pacto descriptum legimus. Porro non innatare Folium Lentis palustris modò, vt scripsit Dioscorides, & hunc sequutus Plinius noster Ciuis, sed in Procera nasci Arbore, procùl ab Aquis, tum multis alijs locis, tum in Cambaya idem Garzias docet, & nos alibi perstrinximus fusius.

BONA fructus Fagaræ est magnitudine, teste Clusio, aut paulò amplior, oblongior, plerumque colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcù quendam per longitudinem vtrinque habente, per quem facile in duas æquales partes diuiditur, quæ singula grana continent, oblonga; altera parte plena, fuluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem habentem: hæc accuratè, & disertè C. Clusius.

DENDRA, siue Dende Arabum esse Ricinum maius Græcorum, vel Cataputiam maiorem, vt Arabum interpretes vocant, facile mihi persuadeo: cum facultates, & seminum forma sibi mutuò respondeant: Antè aliquot annos ex America adferri ceptum huiusmodi semen (vt docet idem Clusius) vulgari paulò maius, cuius operimentum, seu siliqua illa triangula, quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari, sed leuis, & cinerei coloris: ipsum granum, siue semen vulgari simile, nigrum tamen, & non maculosum, vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum, nam

nam etiamſi dimidia tantum vnius grani pars ſumatur valenter ſupernè, & infernè purgare referebat, qui mihi dabat, ait Cluſius, & Curcas iſthic ab Incolis vocari. Circa Malacam, & Calpem ad fretum Herculeum alijs maritimis Beticæ locis Ricini plantas craſſitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas inſtar aliarum arborum, ſe vidiffe, dum Hiſpanias peragraret, teſtatur idem grauis Auctor, eos ramos (multis enim annis durare Arborem) tertio, aut quarto quoque anno putari, ſe verò planè ignorare an his ricini plantis ea ſit ſimilis, quæ Curcas, vel ricinum Americorum proferat, cum qui fructum attulit Arboris formam deſcribere non poſſet.

CAUDATVM etiam Piper in Muſæo à me conſpectum memini, quod Antuerpiam olim inuehi ſolebat à Luſitanis (inquit Cluſius) Pimenta del Rabo, ideſt Caudatum Piper appellatum : Sed metuens Rex Luſitanus, ne legitimum Piper alterius inuectione vileſceret, id amplius inuehi, edicto vetuit.

Cubebis id erat ferè ſimile, pediculo ſubnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugoſum, nigricans eadem acrimonia, qua Piper præditum, aromaticum, racematim cohærens, amomum à nonnullis perperam exiſtimatum ; Eius porrò Iconem expreſſam dat Cluſius, qualem ab amico Gareto Londino acceperat.

P**IPER** Æthiopicum, ſiue Piper nigrorum à Serapione vocatum, & à præſtantiffimo Mattheolo deſcriptum in Muſæo pariter aſſeruatum conſpexi ; Hoc in Siliquis racematim prouenire Piſorum, aut Phaſeolorum modo, granis Pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter ſiliquis inhærentibus idem Auctor teſtatur : Vti hoc Æthiopes ad Dentium dolores : afferri

ferri ex Alexandria Ægypti, cum alijs aromatis perperam Carpesium à nonnullis existimari, qui descriptam historiam de grano Zelin à Serapione ignorant, se in Epistola ad Iohannem Hessum Medicum Norimbergensem hanc opinionem falsitatis conuicisse.

NUCEM Myristicam (Moscatam vocant) marem, & feminam delineat, & describit doctiss. Clusius primo libro Exoticorum : Quam feminam censent, ea est apud nos frequenti in usu : Ex Insula Banda, in qua sola nasci perhibent, recens aduectas Turia conditas, cū suis tenellis ramulis, & folijs conspexit idem Auctor, propterea illius accuratiorem descriptionem dedit : Arbor ergo, quæ Nucem Myristicam fert, magna copia in Banda Molucharum spontè nascitur, & excelsa est, Pyrohaud minor, perpetuò virens, & frequentibus ramis prædita : folia laurinis, vel mali arantij folijs propiora, ademptis appendicibus, fructus satis crassus mali persici magnitudine, quamquàm hanc similitudinem folio tribuat Scaliger, dicens, persici folio esse, sed fructus ille superna parte est aliquantulum turbinatus, denso operimento constans, quod veluti sulci cuiusdam illum in binas equales partes diuidentis forma præditum est, ea etiam parte maturum dehiscere macin sub ipso latentem, & Nucis Corticem retis instar ambientem ostendere adeò rubentem, & elegantem initio, ut admirationem pariat, sed aëri expositum paulatim illam elegantiam amittere, & flavescentem colorem tandem contrahere, idem testatur Clusius. His notis omnibus veluti descripta, & expressa Nux Muschata cum inuolucro suo, quæ in Calceolario Musæo asseruata conspicitur ; cum (teste eodem Clusio) Nux Myristica mas binas vncias oblonga sit, summo suo experimento testata valdè rugosa, nec illo quidem valdè crasso (quia antè maturitatem ramus abruptus) ferruginei hoc est ex rufo fusci

fusci coloris in binas æquales partes fisso, & hiantē, Nucemque ostendente suo Maci eam reticulatim amplectente, septam: Scaliger Exerc. c xlv. docet sub primo nucumento non statim testam existere, qua nucleus continetur, sed cutim coriaceam, quam vocāt Arabes Macin, quæ non est Macer, vel Machir, ut voluit Cardanus, quoniam Macis adeò calefacit, ut pauca ei ex odoratoribus equiparentur, Macer adstrictione, & non multa calefactione donatus; idcirco de Maci, & Macere separatis capitibus scribunt Auctores Mauritani.

ED iam (Deo auspice) ad Amomi vuam peruenimus, cuius obscuritatem nostrorum Patrum tempestate mirificas excitasse controuersias, in confesso est, alijs pumilum semē ex Gargano Apuliæ monte, alijs pedem columbinum Geranij speciem præferentem, alijs rosam Hierichontis, alijs aliud Amomon Dioscoridis esse profitentibus, prout rei obscuritas ad aliquid pro rei necessitate excogitandum acres stimulos rei Botanica professoribus subdebat: Multi etiam lignum non semen esse Amomum contendunt, de qua re etiam dubitasse Clarissimus Mattheolus videtur: Sed iam explosa, & certis rationibus reiecta huiusmodi sententia: Constat enim ex Plinij nostratis vero testimonio vuam, & racemos Amomi fuisse in usu, non lignum, eosque toto cœlo aberrare, qui Sarmenta lignea Amomum fuisse apud Dioscoridem, putant, qui omninò intelligendus, & explorandus ex Plinij tractatione de Amomo, ut Nicolaus Maronea Compater meus ex Collegio nostro Medicus præstantissimus, & in enucleanda veritate acutus, & accuratus Peculiari Disputatione, & Commentario Basileæ impresso anno M D C VIII. aduersus præfractæ peruicaciæ herbarios, & Pharmacopœos comprobatum voluit, qui Libellus omninò legendus erit ab ijs, qui quo pacto ex Plinio Dioscorides de Amomo tractās

intelligendus sit, perspectum habere voluerint; Racemi sunt ex Malacha Indiæ Prouincia, coloris ex pallido sub-rufi, odore valdè aromatico pseudonardum, vel lauendulam officinarum quoquo pacto redolentes, & ob summam acrimoniam linguam mordicantes: Ex vnico farmento fructus figura orbiculari lineis quibusdam distincti, absq; pediculo pullulant in Vuarum racemi modum sibi ipsis conuoluti, & arctè cohærentes: hoc verum est, & legitimum antiquorum Amomum, quicquid rudes quidam, & obstinati homunciores contra garriant ridiculas affanias vulpinantes, à Clarissimo Medicorum Veronensium Collegio nostro, in quo Viri virtute, doctrina, & auctoritate insignes semper floruerunt, publico fidei Diplomate comprobatum, dum in Calceolariam confectionem Theriacæ Andromachi, & Mithridaris exquisita diligentia vestigatum adiungendum, pro veteri Auctorum præscripto, fuerat, similes racemos FRANCISCVS CALCEOLARIVS Senior Pharmacopæus, & Botanicus summi nominis quadraginta ab hinc annis ab Abenesufan Medico Hebræo & Imperatoris Turcarum Archiatro pro vero Amomo acceptos in suo Musæo seruabat, quod Amomū in præsentia etiā quāuis carie penè consumptum asseruatur; Hos igitur viros in rimanda Amomi vera natura, & forma, valdè perspicaces eo Elogio prosequi æquum est, quo Epicurum suum compellat Lucretius,

E' tenebris tantis tam clarum extollere lumen,

Hi primum potuere illustrantes commoda vite,

& potissimū Calceolarius noster Senior, à quo fatetur Clarissimus Mattheolus se accepisse Amomum vuæ modo racemosum, baccis piperi æqualibus, dum ille suam Theriacam iurè optimo præ ceteris extollendam parabat, ita enim scribit Mattheolus in Commentario, quāquam adhuc dubius, & iisdem infœlicis illius ætatis tenebris inuolutus Acorum, vt Galenus docet, illius loco substituendum præcipiat; non me tamē latet dubitasse nonnullos, an illud verè Amomum fuerit propter illas baccas piperi æquales, quæ nostro Amomo non conueniunt.

SED

ED ex his saltem intelligimus CALCEOLARIUM Seniore primum forsitan in Italia nostra acutè veram Amomi naturam, & formam subodoratum priùs, cum illius vuam in Theriacæ compositionem indendam censuerit: viamq; posterioribus maioribus huius notitiæ præsidij subnixis Maroneæ sci-

licet, atq; alijs emunctæ naris Phycis, & Seplasiarijs strauisse ad Amomi vuam pro legitimo Amomo decantandam, & vsurpandam: Verum obstinator visus ipse Clusius, vsunt exteri homines Italicorum gloriæ inuidi, vel contemptores: is enim in Auctario suo fatetur anno M D C V. ad se missos ab erudito, & perhumano Viro IOANNE PONA Veronensi Pharmacopæo plantæ cuiusdam aliquos fructus vuarum instar confertim in ramulo natos, & aromaticum quidpiam redolentes pro legitimo Amomo sibi datos, tanq̃ & ipse Acorum substituendum monet, cum quid legitimum sit Amomum difficulter statui posse existimet: Vuæ tamen illius, quia elegans, & non vulgaris, Iconem proponit; obijcit etiam præter alia leuiora, oleo Lauandulæ delibutam fuisse illam Vuam, vnde adscititium odorem spiraret: Sed profectò si tandiù vixisset Clusius, vt Cõmentarium doctissimum Clarissimi Maroneæ Collegij nostri Medici perlegere potuisset: (miserat enim ad ipsum Dominus PONA, vt mihi rettulit, & iam defunctum offendit) proculdubio sententiam mutasset, verèq; asseuerantè Plinium audijset, Amomi vuam in vsu esse.

Cæterum illud etiam adijciendum; In curis posterioribus, quæ ex Euripide *ῥοφώτερον* esse debent, scribit Clusius à Parduyno Pharmaceopæo Middelburgensi racemum hunc accepisse à ramulo distractas baccas habentem etiam quadriennio antè, quam super expressum à IOANNE PONA acciperet, schedæ, qua fructus inuolutus, Parduynum adscripsisse, Consulem eius Urbis aromatico odore inuitatum, licet grauiusculo Baccam vnā edisse, & paulò post in morbū incidisse; subdit Clusius: eam ab causam medicamentis inijciendum

dum minimè censerem: loci huius Clusij commonefecit me idem Pona Pharmacopœus ornatissimus, & rei herbariæ imprimis peritus, qui eam pariter scriptis editis illustravit; Hortatus etiam est pro veteri amicitia, & amore ingenuæ veritatis, vt communem causam CALCEOLARII, & suam, tum Collegij nostri, & Maronæ tuerer, ne tanti nominis præiudicata auctoritate aliquis legitimæ Amomi Vuæ fucus fieret, aut adspargeretur labes: Credendum igitur Consullem illum ex nimia seminum Amomi in bacca illa inclusorum copia deuorata in morbum incidisse, hoc est ardorem, & ventris tormina quid enim tam in Medicina salubre est, vt si liberalius quam par sit, sumatur non lædat? Crocus, Rhabarbarum, Manna, Aloes, Cinnamomum, quæ alioquin salubria, & vitæ amica, at Bacca illa deuorata plura Amomi semina continebat, accedit Germanos magna ex parte ob ingluuiem, & continuatas illas computationes humorum crudorum copiam aceruare, qui aliqua ex parte à vi aromatica extenuati, & in halitum exsoluti non perfectè dissipati dolorem colicum, vel stomachi cardialgiam gignere potuerunt: sed & ineptum illud argumentandi genus illud, post hoc fit ergo hoc illius causa, muliercularum rudium more cum post Theriacam, vel aliud à prudenti quamlibet Medico exhibitum remedium æger peius habet statim colligentium huiusmodi præsidium in causa fuisse, vt ille deterius sese habeat: Nec quem exitum habuerit morbus ille Consulis expressit Parduynus, quod argumento est id totum fortuito contigisse, distinguendumq; à Philosopho viro fuisse, quod ex accidenti fit ab eo, quod est per se, qui error ætate nostra, vt aliàs docuimus, in omnes artes, & disciplinas, cum summa vitæ humanæ perniciæ irrepsit: Prodiit & superioribus annis incerto Auctore Iudicium in sermones Cecchini Martinelli de Amomo, & Calamo aromatico ex Indiæ Malacha à Martinello eius auunculo transmissis, idq; Italicè scriptum; quibus disertè vna Amomi pro legitimo Amomo asserabatur, idq; Plinij etiam nostratis testimonio cum ait, simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semi-

femina oblongo; Verum quoniam maximi quibus iudicium
 illud scatet, errores ab eruditissimo Maronea sunt & ani-
 maduersi & planè refutati, nos ab eo labore refellendi su-
 persedebimus, satis est monuisse in presentia incertum illum
 auctorem nodum in scyrpo quærere voluisse, nec intelle-
 xisse in delectu Amomi legitimi illa Dioscoridis verba.
 ἢ πεπλεγμένον, ἢ συμπεπλεγμένον, quibus adulteratum Racemum re-
 pudiat Dioscorides, in quo gummi liquido ita sunt artificij
 ope conglutinata grana, vel acini, vt vnum continuum, &
 solidum corpus potius, quàm racemum ex pluribus acinis
 conflatum constituent, vult enim Dioscorides vnum ab al-
 tero solutum acinum existere λαλόμενον, καὶ διασπυόμενον: solutū,
 & diffusum, quibus verbis disertè, & planè voluit Diosco-
 rides Amomum adulteratum nobis exprimere, & ob oculos
 ponere ex veri Amomi notitia, in quo fructus, & acini so-
 luti, & mutuo separati visuntur, non in vnum factitium ra-
 cemum coagmentati: Quæ verba Marcello Virgilio adeò
 obscura visa sunt, vt expungenda tamquam ab imp. rito li-
 brario interiecta censuerit; Verum vt Maronea noster do-
 cet perspicua Plinij expositione enarrata commodè retine-
 ri, & intelligi possunt. Iam verò lib. ij. exoticorum cap.
 xv. Clusius quartum fructum ex ijs, quæ à Gareto accepe-
 rat, appingit, ignoratq; quid esset, & quia vnicus confrin-
 gere noluit; ex notis verò, quibus describitur, Amomi fru-
 ctum fuisse intelligimus, orbiculari forma, laui cortica,
 nervis eminentibus à pediculo ad summum caput equali in-
 terstitio excurrentibus, fusco colore: Sed in prouectæ æta-
 tis viris adeò inueteratæ, & præiudicatæ opinionis vis so-
 let inualefcere, vt ægrè se ab ea diuelli patiantur, vt nos
 Galenus aliquando monuit. Hæc fusius tetigi, & auctores
 optimos indicaui, vt si quis obstinatus adhuc Amomi vnam
 repudiat, ab ijs discat veritatem (reiectis falsitatum tene-
 bris) amplecti, tum etiam, quia æquum fuit Collegij nostri
 præstantissimi auctoritatem tueri, & duorum Pharmacopeo-
 rum Veronensium Calceolarij Iunioris, & Ponæ Botanicae
 rri pericia Florentium, & percelebrium, tum mutua beneuo-
 lentia

lentia vinculo deuinctorum, qui Theriacam, & Mithridatum præteritis annis nulli labori, aut impensæ parcentes, adstante vniuerso ferè Collegio, composuerunt, industriâ, & iuuandi homines propensionem, apud omnes Europæos huiusmodi rerum æquissimos æstimatores, Sacram testam, pro eorum merito, existere; atque eò potissimum quoniam, ambo hi ornatissimi Pharmacopæi in Europa primi fuere, qui nullis succedaneis Theriacam, & Mithridatū pararunt; vt ex publicis Collegij nostri attestationibus, & diplomatis post acerrimum Simplicium Medicamentorum examen, & diturnam excussionem tandem concessis luce meridiem clarius liquet.

Vic Collegij Veronensis Sententiæ de vua Amomi (cum testium optimorum, & Classicorum vis multum momenti habeat, Collegium Venetum Medicorum Clarissimum aditipulatur, præterea Prosper Alpinus, qui Patauij publicè rem Botanicam summa nominis sui celebritate est professus, cum ex Ægypto in Italiam rediisset, nihilque de Ægyptiorum medicina, & medicamentis litteris mandarit, cuius oculatus testis, nedum Auritus fuerit; Præterea Ferrantes Imperatus, & Gaspar Bauhinus, ille Neapolitanorum celeberrimus Pharmacopæus, hic Medicus percelebris, & publicus Basileæ Botanicus, qui libris editis rem herbariam ad summum perfectionis apicem euexit. Aurei sæculi fœlicitatem exaggerans Virgilius: *Assyrium (inquit) vulgo nascetur Amomum*: Diuitem etiam in funere efferendum crassis lutatum Amomis dixit Persius *μύρον πικρὸν* exponunt interpretes, pingue Amomum Status, quibus intelligimus verè scripsisse Pliniū Vuam Amomi esse in vsu: neq; enim Vnguentorum suauitas, & delitiæ ex alia Amomi parte comparari potuissent.

ARDAMOMI tria genera maius, medium, & minus in nostro Thesauro, si quis velit, facilè cōperiet, maius ficus propemodum magnitudine describitur à Cordo, cui assentiri videtur Clusius: Minus auellana minus, medium auellanae gradi æquale: Cl.^{mus} Mattheolus iconē ficus forma,

forma, & magnitudine exhibet, quæ cū sit Melegueta suo tecta inuolucro, inter vulgaris Cardamomi, siue Cacolea Arabū genera ex Garziæ ab Horta sētētia recipiēda nō est; Plin. l. xij. quatuor apponit genera Cardamomi, viridissimū, ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur, Proximum ē rufo candicās, Tertiū breuius, atq; nigrius, peius variū, & facilē tritu, odorisq; parui, qui verus Costo vicinus esse debet: Sed Diosc. & ceterū Græcorū vnicū extat Cardamomi genus: lege Garziā cap. 24. de Arom. hist. Porro Amomi legitimi Iconem, Cardamomi maioris, & medij, hīc subiectam damus.

Amomi legitimi Vūa

Maitis

Medium

LBEMOLVCH plantæ Mauritanorum Serapionis, & aliorū Arabum semina nostrati Ricino, aut Cataputiæ forma non dissimilia, Cortice nigro, quo detractō pulpa candida Pineis nostris similis spectantium oculis sese offert: semina hæc, quæ ore detenta, & commansa palatum vellicant, & calore immodico afficiunt magna facultate tum per os educendi, tum per aluum deijciendi pollent.

BOBAB fructus historiam ieiunè persequitur Alpinus, cuius intererat, cum in Agypto prior (vt existimo) viderit, & notitiam ad nos attulerit, tametsi in viribus explicandis non indiligens videatur, Clusius lib. ij. Exoticorum plenè, & exactè, cum lib. illum se exordiri ab elegantissimo, & magno fructu profiteatur: in Scholio etiam lib. ij. plantarum Indicarum Baobab Alpini Guenabanum Scaligeri esse, quamuis ambigēs, statuit: Guenabanus (ait Scaliger exercit. 281.) arbor est Pini stipite, procera, folio magno, oblongoque, fructus Melonis magnitudine, cortici color viridis, splendor Cydonij, Digitalis crassitudo, caro intus candida, lactis coacti dulcedine, semina continet phasiolacea; sed & Baobab (teste Clusio) ex Æthiopie Mozambique olim Antuerpiam afferebatur, fructus crassus sesquipeduli longitudine, cui densus, durusque cortex, tenuique & molli lanugine, vt in Cydonijs, sed viridi obductus aliquot per longitudinem excurrentibus sulcis, vt in Melonibus; Continet hic fructus pulpam candicantem, qua in febrium ardoribus sitis sedandæ causa Æthiopes vtuntur, iucunda enim aciditate prædita est: Hæc siccata friabilis est, vt digitis trita in pollinem resoluatur superstitæ semper acore. Per hanc sparsa sunt semina renum figuræ simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibræ quibusdam suspensæ:

Plinius,

Plinius, & expressius descriptum hunc fructum perlege
(Lector optime) apud C. Clusium accuratum huiusmodi
rerum vestigatorem, & enumeratorem.

PLANTÆ Cucio-phoræ naturam optime
describit ex Theophrasto Mattheolus, ^{4. de hist.}
quæ palmam Caudice, & folijs represen- ^{Plantis}
tat; fructum (inquit) hæc parit peculia-
rem, magnitudine, figura, & succo singu-
larem, magnitudine (quæ manū impleat)
rotundum, colore flauicantem, succo dul-

cem, & ori gratissimum, non racematim congestum, vt pal-
ma, Sed per singula discretum, nucleo magno vehementer
duro, quo in annulos detornato in versicoloribus stragula-
rum vinculis vtuntur, cuius hîc Iconem damus.

AVELLANAM Indicam, quam vocant
nonnulli, à Clusio descriptam lib. ij. E- ^{cap. 19}
xoticorum comperio sub nomine maioris
fructus primo loco positi ternas uncias
longitudine superat, latitudine vnam,
altitudine pœnè duas æquat, putamine
crasso supina parte sessili, rugoso scabro,

& cinereo, prona, siue gibba parte læui, subrufo, vel po-
tius spadiceo, nucleum continet gemellum substantia firma,
subfusca, pingui, & oleaginosa, odore satis iucundo prædi-
ta, & sapore non ingrato. Hanc eruditissimus Mattheolus
Auellanam Indicam appellat, sibiq; dono missam à Clariss.
Iacobo Antonio Cortuso Patauino proficitur magnitudine
Iuglandis viridi putamine adhuc circumtectæ, nuclei me-
dullam dulcem esse, & albicantem: cuius hîc figuram ex-
pressam damus.

III.

Cap. 13.

RVCTVS ruber, vel **Phaseolus** Lobelij, de quo Clusius lib. ij. Exoticorum: Minor est præcæteris Phaseolis descriptis satis crassus, coloris rubri Corrallij æmuli: à Nauta ex India reduce intellectum è maioribus Phaseolis in pollicem tritis inquilinos vomitoria parare, è minoribus filo traiectis armillas aduersus Epilepsiam gestandas, quasi Peoniae seminum vim obtineant, sed ornatus potius causa gestari putat Clusius: in tabella icon expressa.

IV.

Cap. 16.

ASTANEA Purgatrix ita à nonnullis nuncupata, fructus ater, lævis, ac splendens, quatuor sulcis supernè distinctus, quorum bini ad partis aduersæ umbilicum vsque ducti, planus alioqui, & orbicularis pœnè formæ, vncia paulò minor, superna parte aliquantulum tumescens, & quasi puluinatus, aduersa pars vestigium retinet fuscum, quo Cortici, qui tegit, firmiter inhæsit, quale in Castanea equina conspicerè est: expressius descriptum à Clusio ij. Exoticorum reperies.

V.

HOVEI Theuesi nomen esse Arboris fructu venenoso, & lethali, magnitudine mediocris Castaneæ, candido formam literæ Δ Græcam referente testatur Clusius: Huius nucleus præsentissimum venenum, quod alter alteri in musuis diffidijs dare solent, proinde peregrinis eum fructum recens collectum non cōmunicant, & ab eius contactu liberos arcent, nisi sit exemptus nucleus: quo exempto, fructu pro Nolis vtuntur cruribus suspendentes, quæ tantum sonitum edunt, quantum Nolæ, ac tintinnabula nostratim: Arbor Pyri magnitudine, præcisa teterrimum spirat odorem, quare ne igni quidem struendo idonea.

FRV-

VI. RVCTVS Beretinus ex arbore celsissima quercu in maiore folijs laurinis prædita colligitur, teste Clusio, oblongiusculus est fructus exiguis iligneis glâdibus similis: nullo Calyce inclusus, tenui cortice cineracei coloris interdum etiâ atrî tectus, nucleumq; continens oblongiusculum candidum nullo manifesto sapore præditum tenui membrana inuolutum.

*Lib. 2.
Exotic.
cap. 27.*

VII. RVCTVS peregrinus à Clusio ij. Exoticorum cap. xxx. descriptus, ponticæ Nucis magnitudinem non excedens, levis, splendens, cinerei coloris, saxeæ duritiæ præditus, licet in aquam coniectus supernatet, aliquantulum inæqualis, & compressus, vt Pisa in eodê lobo nata se mutuò comprimentia conspiciuntur, cuius cum Clusio figuram expressam apponimus,

VIII. ABA Indica, quæ Cor Sancti Thomæ vocari à quibusdam testatur Clusius, quod in Insula Sancti Thomæ nascatur, licet in alijs etiam Aphricæ regionibus inueniatur, lobus est quinque vnciarû longitudine, binarum latitudine duro, crassoq; cortice constans coloris ex cinereo fusci: Binos Phascolos, vel Fabas continere videntur planos, à medio aliquantulum extuberantes læues, coloris nigri, & splendentis, quia perfectam maturitatē adepti, aliàs è fusco spadicei: Ea parte qua lobo adhæserant paullulum caui, & proindè cordis figuram referentes.

IX.

RVCTVS peregrinus non inelegans lib. ij. Exoticorum cap. x. descriptus, cuius ignoratur nomen orbicularis formæ, sex uncias in ambitu crassus, tres longus, nouem neruis à summo ad pediculum ductis distinctus, fusci, vel spadicei coloris leuis prægnans, tamen, & pulpam resiccatam cum seminibus continens, quia agitatus strepitum edebat, cuius Iconem exprimendam curauit Clusius.

X.

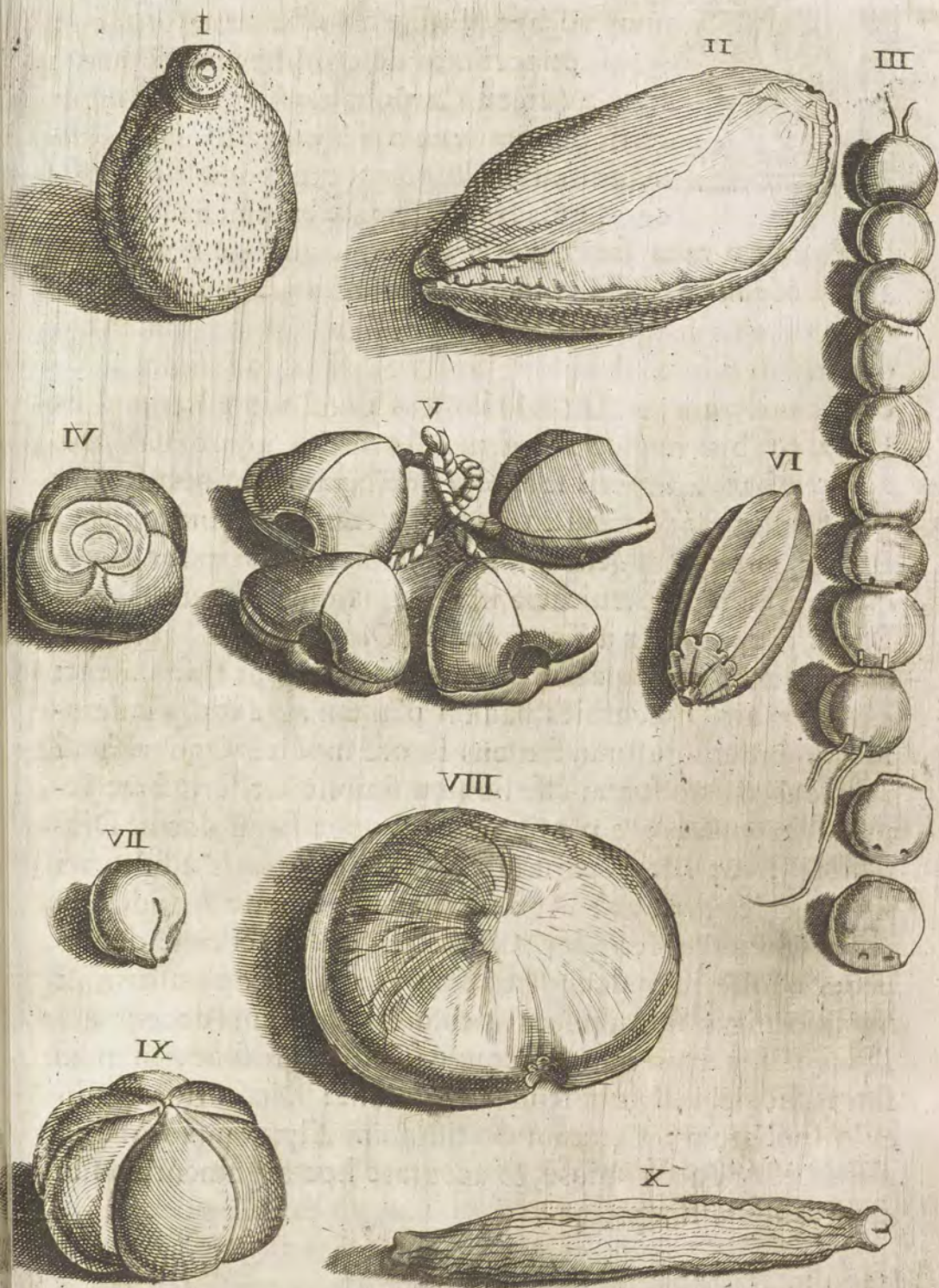
ALSAMI Occidentalis, vel Peruani fructus effigiem ex αὐτοψία ipsa describam, qualis mihi in Calceolario Musæo ostensus, Siliqua est exilibus granulis, instar Fici, scatens: Cortice Corij instar membranoso, rubro colore ad nigrum vergente prædita.

Hanc Io. Vincentius Pinellus Vir nobilitate, & doctrina percelebris pro Peruani Balsami fructu amicis donatâ voluit.

Hic porro nullum iudicium meum interpono: coniecturis, & testimonijs firmioribus standû videtur: Pinelli, & Monardi auctoritas magnâ, quamcumq; volet in re proposita descriptionem sequatur lector, nihil impedio.

Hanc Siliquam **CALCEOLARIVS** Iunior in locupletando Musæo indefessus à Pompeio Sprecio Pharmacopæo percelebri, & peritissimo, cum multis alijs exoticis rebus sibi transmissam in Thesauro Naturalium rerum reposuit, & eius hîc pariter Iconem apposuit. Nicolaus Monardus aliter visus descripsisse lib. de simpl. medic. historia cap. ix. huius Balsami fructus ait, qui penès me est, exiguus pro Arboris magnitudine; Ciceris enim, aut Pisi grano maior non est amari gustus aliquantulum inclusus in extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & simplicis regalis Hispanici tenuitate: Eo fructu se suffiunt Indi ad capitis dolores, & defluxiones.

ALSAMI Orientalis fructus, Carpobalsamum vocant, optime ab Alpino viro percelebri, & accurato describitur: primum obseruat duplex Carpobalsami genus circumferri, quorum vnum semen esse Terebinthi magnitudine, & forma rotundum, oblongum, ouo simile, in extremis acutum, flauum, folliculo nigro rubescente vndique contextum, hoc verum esse antiquorum Carpobalsamum; Alterum Pseudocarpobalsamum dicetur magnitudine, colore, figura priori simile, sed differre, qui ipso est oblongius, & ex dimidio tantum folliculo contextum, forsan Dioscoridis illud hoc est, quod ex Petra Arabia oppido asportatum verum Carpobalsamum adulterabat, si Piperis saporem praeferret. Iuniperi fructus pro eo aliquando substitutos tradit Alpinus, cum qui in Italiam copiose aduehitur, non esse verum Carpobalsamum, quadam ingenij peruicacia sibi persuasissent superioris aui Botanici: Sed notae à Theophrasto, Dioscoride, & Serapione adductae huic, quod passim circumfertur, optime respondent: Eligatur ait Dioscorides flauum planum, grande, ponderosum, mordens gustum, feruens in ore modice Opobalsamum redolens, eius odorem esse bonum simpliciter scripserat Serapio, expressius, & plenius olere Opobalsamum docuit Dioscorides: Inanitate, paruitate, & sapore piperis adulterari Dioscorides dixerat: At cum Galenus lib. de Antid. non posse adulterari scripsit, perinde est, ac si facillime apprehendi adulterium docuisset, cum etiam Theophrastus, & Serapio nigro subrubesciente colore praeditum docent, Dioscorides flauo mutuo repugnasse dicendi sunt, illi enim suo folliculo vestitum semen accipiunt: Dioscorides folliculo spoliatum: Ceterum doctissimum Alpinum adeat diligens Lector, qui copiose, & accuratè hoc argumentum sibi explicandum sumpserat.

CITE Plinius noster Ciuis, Nihil Ocym^o fecundius, cum maledictis, & probris serendum præcipiunt, vt lætius proueniat: Veterum sanè hæc superstitio fuit; sed præclarum hinc duci emblemma poterit, quo solari rectas, & candidas mentes possimus, cū à brutis, & fulguritis ingenijs morum, & orationis stribiligine deprauatis, & plusquam Heracliteo scriptorum *ἐλπίδι* *ἐλπίδι* ad captandam auram popularem subnixis, & fragile falsæ gloriæ Choragium comparantibus, eorum inclyti labores, & immortalitatis templo dedicandi mælitiosè vellicantur: verè Philemon Comicus,

*Haud auribus concentus est iucundior,
Quam deuorare criminantis iurgia,
Nam mussitando si quis hæc redarguas
Ipsam refutant criminantem crimina.*

sed ad emblemma propositum accommodatius Puteanus amicus meus peruerus Vir Clarissimus in quadam Epistola: Bonorum (ait) conditio est omnibus non placere, sed linguæ maliuolæ flabra flectere possunt, non frangere, Arbores fecundari aiunt aura, quæ nouo vere spirat, sic rectam bonæ ætatis indolem obtergationes præparant ad verum Gloriæ fructum. Cum de Amomo, & Balsami fructibus scripsssem, rettulerunt amici optimi clam nomini meo ab homuncionibus inspergi conuicarum virus Scorpionum, more in angulis latitantium; quos ingenuè affari cum Libero Patre apud Austophanem velim,

*Ἐλέγχε' ἐλέγχε, λαιδορεῖσαι δὲ τὰ πᾶσι
Ἀνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπωλίδας.*

Arguere, si quid humanitas offendi, Christianum est, maledictis lacefcere, barbarum, & ruditatis genuinæ argumentū: proprijs tamē viribus confisus fidenter dicam, infelix Puer, atque impar congressus Achilli, sed non possum ipsos deprimere, quia attollam, & quamuis sapiens Historicus mor-
neat,

nent, conuicia, si irascere, agnita videri, spreta exalescere,
cum Euripide tamen profitebor.

Σοφὸν καὶ ἡμᾶς σόφρονι ἀντιλέγεται,
Θυμῆρονος δὲ τεύχεται θυμῆρον. idest,

Modestus in nos, inuicem modestiam.

Intemperans intemperantiam feret.

Pulchrè Lipsius, quem plurimi facio, vt culicem molestè
circumstrepentem leui manu, & sine ira dispellimus, idem
liceat, & deceat in istis putidis criticis, & omnis seriè do-
ctrinæ expertibus, qui innoxiam quietem nostram turbant.
Talis erit modesta, & Christiana nostra vltio: satis enim
est, vt cum Cicerone loquar, & sentiã, si ipsos mores vlcif-
cantur sui: Scitum enim & illud Bacchæ Bacchanti si velis
aduersarier, ex insana infaniorẽ facies, feriet sapius.

CAAO fructum docet Clusius lib. ij. Exo-
ticorum per vniuersam Americam celebrem
esse, & multi vsus in Nicaragua noui orbis
Prouincia pomi quoddam genus peculiare
esse, neque Hispaniolæ, neq; vlli alteri In-
diæ parti concessum; Pyri nostri fermè esse
specie, ligno interiore rotundo, nucis cras-

situdine, & dimidio amplius, optimi, & iucundissimi sapo-
ris: Arborẽ proceram exiguis folijs vestiri: eã Prouinciã
ab Hispanis ob rerum omnium vberriam copiam Paradi-
sum Mahumetis vocatam: Hæc ex Clusio Benzoni Militis
testimonium afferente.

LIOVS fructus est oui Anserini forma, &
magnitudine, qui succo plenus est, veluti
id Citriorum genus (ait Clusius) quod Li-
man vocât, nos Limoni Italicè nominamus;
hoc vescuntur Brasiliiani, & ab eorum regio-
ne interdum. Vlyssiponem adfertur: in
extremo fructu prominat nux quædam renis

Leporini forma, coloreo cinereo, interdum ex cinereo rubescẽte:

Duplici

Duplici nux constat cortice, inter quos spongiosa est materia oleo asperissimo, & calidissimo plena, intus nucleus est esui aptus Pistacijs saporis suauitate non cedens: eo leuiter tosto vescuntur incolæ: gratior enim est, & Venerem stimulare creditur. Acri illo oleo nihil efficacius ad lichenes, & impetigines tollendas: illud mirum primum fructum nulla semina continere: extremo nuce arborum specie propagari, nonnulli ob similitudinem illius acris humoris anacardiorum genus esse existimant.

PHASEOLI Brasiliiani Clusij vnciam longi, semiunciam lati Spadicei coloris, & circa hilum fuscum candicantis: hi prælongo lobo inclusi decem vnciarum longitudinem habente vnus autem vnciæ latitudinem, aut paulo ampliorem Cartilaginea cute tecto, vt diligenter describitur à Clusio, qui etiam subdit in Scholijs suis pererudit ad Monardum quatuor, vel quinque in siliquis prægrandibus contineri recentes, ac virentes adhuc tusos, ac impositos Venereos Bubones curare.

PHASEOLVS Nigritarum, cum suo lobo ex Guinea delatus, cuius lobum describit Clusius, in quo terni, aut plures fructus quibusdam veluti cellulis distincti continentur huiusmodi lobos sibi ab amicis communicatos faterur, sicuti & Phaseolos nudos, nulloq; lobo inclusos, quales Vlyssipone se nactum recēter ex Pernambuco Americę allatos Spadicei coloris illos, & Macouna appellatione insignitos; Hi omnes in Thesauro nostro asseruantur; & facillè cuique ostenduntur. Lobus porro sepè sex interdum septem, & octo vncias longus, penè binas latus cernitur, planus, sinuosis oris, corti-

ce non valdè crasso præditus , externa parte nigro , valdè rugoso , tumente qua parte Phaseoli inclusi , interna cinereo cuspide longa , & mucronata .
Hic Phaseoli Nigritani , & Brasiliiani , cum eorum lobis imaginem expressam subijcimus .

ALIOS quippe complures Phaseolos Theſaurus noſter CALCEOLARIUS aſſeruat alterum ſcilicet Guinea aduectum non valdè magnū pro lobi amplitudine nigrum longo hilo ſiliquæ, vel lobo inhærentem: tertium ex Guinea pariter allatum ſuperiori maiorem Spadicei coloris, nec hilo adèd longo præditum ex præſcripto Cluſij lib. ij. Exoticorū, alios etiam in Muſæo obſeruamus mira colorum varietate præditos ex America, Aphrica, atq; alijs peregrinis regionibus procul à noſtro orbe diſſitis; alij enim cernuntur maiuſculi, alij minores candidi prorſus, flauī, cinerei, fuſci, atri, rubri, amethiſtini; alij varijs coloribus diſtincti, albo & nigro, rubro & nigro, flauo & nigro: extat & Phaseolus vncialis longitudinis, ſed anguſtus, ſolidus, durus, nigricans, in binas partes diuiduus tenui membrana alba obductus, de quo Cluſius, nec non alius ab eodem deſcriptus ſemiuncialis magnitudinis, leuis, Spadicei prorſus coloris excepta parte ſupina qua lobo adhæſit, durus, ſolidus, qualem à Caſtaneda Medico Hiſpalenſi ad ſe miſſum. fatetur, cum hac inſcriptione, Capotillo del Aldana. Hos partim ab amicis donatos ſibi proſitetur CALCEOLARIUS Iunior, partim à ſe non ſine ſtudio, & impendio comparatos, & conquiſitos, cū locupletandi Muſæi mira ſollicitudine ſuperioribus annis vrgeretur patefactis Luſitanorum induſtria nauigationibus, vnde ex nouo orbe multa peti poterant, quæ à maioribus noſtris vel nullo modo, vel ſumma cū difficultate obtineri videbantur.

DE Nuce Indica Mattheolus, & Amatus Luſitanus optimè ſcripſiſſe videntur, hic vberius, & preſſius: Fructus eſt in Myropolijs vulgatiffimus Arboris palmæ effigie, magnorum Melonum inſtar prægrandis magna inuolucrorum mole obtectus: Contendit Amatus per elatem Dioſcoridem inuolucrum, & operimentum huius fructus intelligere περιάλλωμα τῆ καρπῆ τῆ φοινίκων ἀνθέων, hoc eſt florentium

palmarum fructus operimentum: Nucem Indicam ex India in Lusitaniam ferri, & inde in varias orbis regiones distrahi; apud insulas Capitis Viridis prosperè crescere: fructus magnitudine capitis humani. Cortice crasso primo vestitur subnigro ad ruborem inclinante; qui licet in superficie durus, callosus, & tenax sit, intus tamen mollis videtur, & capillato inuolucro texti: hoc Cortice deposito fructus occurrit rotundus Oui anserini magnitudine Cortice amictus crasso, ligneo ad ruborem vergente, in quo medulla inclusa parte exteriori eiusdem cum cortice coloris: Pars interior lactea concaua aqua magni pretij continens: hunc corticem elatem, quoq; vocare Dioscoridem existimat Amatus, Borassum alij vocant: Medulla interior candida est, & saporis gratissimi, multum genitalis seminis gignens, idcirco conditis ad irritandam Venerem dicatis miscetur, Palma huiusmodi fructum ferens, cum ex ea multae res ad usum humanum accommodatae colligantur, pauperis refugium dici tradit: Verum fructus ea praecipua vis ad strigosas, & macilentas mulieres impinguandas, ideo preclare à Clarissimo Mattheolo scriptum latiore sagina corpora reficere Nucem Indicam, eius oleum vtiliter hemorrhoidibus inungi: Plinius lib. xij. per elaten abietem arborem designare videtur; Galenus palmae tenellum quoddam germen Encephalon cerebrum, vel medullam in se continens: In qua sententiam mox concedere visus Amatus, licet ab eadem planta colligi Encephalum, & Nucem Indicam palam profiteatur. Verum & Mattheolus nasci Elatem ex ipso Caudice inter primos ferè ramos duarum Spithamarum longitudine, docet appicta imagine ex Gabrielis Fallopij Viri Clarissimi, & Ioannes Iacobi Cortusi Patauini testimonijs. Cæterum Garzias, & Clusius lib. primo de aromatum hist. Nucis Indicæ plantam veteribus Græcis incognitam, & ab Arabibus ferè neglectam docent; nullam hæc palma Indica arbore aptiorem vñsibus humanis inueniri: Tegi Nucem adhuc recentem tenero admodum cortice cinare, dum gustatur, saporem referente, constare tenera valde, & dulci medul-

medulla, quæ in se conclusam aquam suauem, & dulcem habet, & multo tempore durantem, quanto recentior est nux, tanto eius suauior liquor; Noces recentes siccatae, & superiori cortice delibratae, & con fractae ab indigenis Copra vocantur. Ex his oleum magna copia limpidissimum torculari exprimi, non solum ad lucernas vtile, sed etiã coquenda orizae aptum: Duplex verò olei genus inde exprimi docet Garzias, vt apud ipsum cap. xxvj. legere est, illud non omittendum Duplici cortice integri Nucem extimum villosa materia compactum esse: ex eo rudentes, & funes effici, qui incorrupti maneant in aqua marina, ex eadem materia villosa Cairo Malauaribus dictum effici, ex quo stupae loco naues obturari, & stipari; putredini enim magis obfistit, & aqua marina imbutum inflatur, & densatur, & proinde stupis longè præstat: Qua de re Garziam loco citato diligenter Consule,

MUNGO etiam Exoticum semen Musæum præfert, quod viride primum, mox per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine, vt testatur Garzias, Pabulum eorum existit, interdum tamen, & ab hominibus editur, Guzarate, & Decan incolis in febribus vsurpari, nã & fructus decoctum illis propinatur, qui febre sunt correpti, & cortice delibutum Mungo instar orizae exhibetur, quo intelligitur eius facultatem esse refrigerantem: In Palestina etiã nasci huiusmodi semen ferunt, de quo Auicennas lib. 2. cap. 481. Messe, vel Meus vocari ait, sed Mex dici debere se ab eruditis Arabibus Medicis edoctum esse fatetur Garzias cū & alibi prohibeat Auicennas, cum auiculis Mex edi, quoniam cum facilius sint coctionis, quam mex, periculum est, ne crudum adhuc Mex, cum earum chylo ad epar rapiatur, quod aureum præceptum in praxi Medica obseruandum, nam auidū chyli epar trahit, quod concoctum est, cum quo vnà crudum rapi potest.

MEHENBETHENE fructus exoticus à Clusio memoratur lib. primo arom. hist. cap. 26. à Viro amplius. Cortuso ad se Patauio transmissus, quamquam eius descriptioni non valdè quadraret, & eorum sententiam potius amplectendā censeat, qui inter vnguentarias Nuces referunt: vnciam longum fuisse, forma triangulari, duro, & ligneo putamine constare, qui confRACTUS tres cellulas habere deprehendatur, in quorum singulis nucleus oblongus, albus, dulcis inueniatur; quæ omnes notæ ad vnguem in hoc Musæi fructu compariuntur.

ANANAS Christophorus Acoſta mentionem fecit libro suo de Aromatis: fructus est ex prouincia Sanctæ Crucis in Brasilia in Occidentalem Indiam primum, mox in Orientalem delatus, vbi nunc vberrimè prouenit, Citrij mali minoris magnitudine est admodum flauus, & odoratus, cum probè maturus est: succulentus, & gratissimi saporis, procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret; singulæ stirpes cardui edulis magnitudinem æquant, cum primū in Indiam illatus est fructus, singuli decē ducatis æstimati sunt, nunc propter abundantiam (ait Acoſta) vix duobus regalibus Castellanis vneunt; calidus, & humidus est, editurque maceratus in vino, vti Persicum malocotoneum, facilis est concoctionis, sed nimius eius vsus inflammationes parit: Testatur porrò Clusius ex Iaua naucleris redeuntibus aduectum huiusmodi fructum saccharo conditum, fuisse quidem eum fructum satis suauem, sed qui ob nimiam dulcedinem ipsi nauseam facile excitaret, eius partem intimam duriores, & difficilis (vt apparebat) fuisse concoctionis.

EXOTICVM fructum BONDVCH nomine à Turcis in Alexandria Ægypti vendi in confesso est, cui admirandas adscribunt vires: vt venalem mercem laudatam, cuius facile possint obtrudere: Hunc ab infantibus gestatū amuletum esse presentaneum ad quaslibet res aduersas auerrucandas, quemadmodum de lapide Molochite à Plinio scriptum Viri eruditi obseruarunt, quem propterea infantium custodiam nuncupauit; Aduersus etiam Venena omnia, hemicraneam, colicum dolorem, quartanam, plurimum valere iactant; sed certis experimentis nihil adhuc constat: qui in nostro rerum naturalium penu asseruatur, Nucis parvæ crassitudinem obtinet, lævis est, pellucidus, cinerei coloris, lapidea ferè duritie præditus, quamquam in aquam coniectus supernatare videatur: Talem cap. xxx. lib. ij. Exoticorum descripsit Clusius primum nimirum fructum, nosq; ex eius testimonio nonnihil alibi de eo perstrinximus.

CARVB aluum ciens à Guinea dicitur afferri, & ad locupletandum Thesaurum FRANCISCO CALCEOLARIO Iuniori Venetijs olim transmissa: Ab Alpino Viro doctissimo inter Ægypti Plantas Arbor Carub, vel Carnub dicta recensetur: In Neapolitano Agro, & in Apu-

lia huiusmodi Arbores complures ali inconfesso est: Ex hac Arbore siliquarum vsum duntaxat agnoscere Ægyptios testatur Alpinus: Ex ijs mel elici dulcissimum, quo Arabes Sacchari loco mirabolanos, Tamarindos, atque alios condiant fructus: ad Clysteres huiusmodi mel adhiberi, à multis etiam per os sumi ad aluum subducendam, quoniam eo non minùs, quàm pulpa Cassiæ aluus proritatur; ad Tussientes, & Asthmaticos non secus, quam Cassiam exhiheri; ex Siliquis paratum decoctum, hæc eadem præstare.

Cæterum Charub, vel Charnub nomen reuocat mihi in memoriam

moriā locum Diui Lucæ Medici, & Euangelistæ cap. xv. vbi filium illum Prodigum scribit desiderasse ventrē replere ἀπὸ τῶν κερᾶτιον, ὡς ἦσαν ἐν χοίρῳ, ex Siliquis, quæ à suis edebantur. Siliquarum nomine legumina intellecta, aut leguminū opercula, ex Horatij, Persij, & Prudentij testimonijs scribit Causabonus in Persium Commentario: In eo tamen Diui Lucæ loco κερᾶτια, aliter accepisse Theophylactum, hoc est pro Arboris Siliquæ fructu, quem ξυλόγλυκα vocatum testatur, quem Arabes Charnub interpretatur: Galeni, verò, & Dioscoridis κερᾶτιον in Arabum Medicorum libris passim Charnub vocari: Nos Itali dempta .N. Charuba nominamus: Veronenses mei præcisè Charobola: Iam verò cum per litteras Viri doctissimi Pignorij, quem sæpè honoris causa in Musæo nominatū volui, iudicium de eo D. Lucæ loco olim exquisiuissem, respondit, vt humanitate, & doctrina nemini Italorum est secundus: Vera enim, & solida eruditio morū candorem, & humanitatem secum naturali veluti cognatione iunctos trahit; eruditio ab ijs disiuncta simulatio est doctrinæ, & mera nugarum nundinatio, vel inflati ingenij ostentatio; Is igitur respondit per vocem κερᾶτιον, siliquā scilicet se intelligere Caroban nostrā, tum quoniam Græci auctores probatiores ita accipiunt, tum quia ex latinis multi, inter quos Columella, & ex recentioribus complures; præterea in Codice Hebræo Euangelij D. Lucæ Parisijs à Io. Benenato excuso loco vocis κερᾶτιον Hebræam vocem legi Charobo, aut Charobà. In illum D. Lucæ locum Maldonatum Auctorem non infimi subsellij hæc scripsisse, Porcis in calidioribus regionibus, vbi magna earum est copia, dari solent: testatur porrò idem Pignorius in Cairo Memphī nempè vetusta Aegyptij Vrbe suis exhiberi, in quā Vrbe ex Cypro copiosum Charub aduehitur: In Hispania equis, vt pinguescant: Sententiæ Maldonati subscribere Iansenium, qui Euthymium, Theophylactum, & Chrysostomum testes laudat: Assentiri & Petrum Chrysologum, qui circiter annum cccc l. à Christi natali vixit, cum ait; Honorunt Epicurei, qui cum Platonicas, & Aristotelicas per-

currebant

currunt scholas, nullaque illic aut diuinitatis, aut scientiæ inuenirent disciplinam Epicuro se tradunt ultimo desperationis, & voluptatis Auctori, & manducant siliquas, hoc est voluptatibus corporis malè dulcibus inhiant, & quæ sequuntur in fermone scilicet in eandem parabolam. Aliquid etiam ponderis habere auctoritatem Leonardi Porti docuit Pignorius, qui in suo libro de Ponderibus, hæc habet, quia quam vulgò nos Carobam, Antiqui Siliquam, Græci Ceratium appellabant, & indè Charatos corrupto vocabulo dictos credi par est; Præterea Turnebus lib. xxvj. aduersar. cap. xxiv. hac in re Lambinum sequutus scribit *περάτιον*, apud D. Lucam accipi pro fructu, & cibo vilissimi pretij; Qui etiam diligenter expendat Plinium in calce cap. xxvij. & initium xxi v. cap. lib. xv. facile colliget prædulces Siliquas suis pro cibo attribui.

Platina etiam tertio lib. de Popinæ scientia Siliquas scribit Charobas vulgò appellamus: Ioannem etiā Brugerynum lib. xi. de re cibaria cap. xxxiij. multa hac de re nec contemnenda memoriæ prodidisse, cum mihi significarit Clarissimus Pignorius, obseruatum est à me auctorem illum perperam. fortassè damnare Aëtium Amidenum inter Græcos magni nominis Medicum, quòd vim ciendi aluum Charub attribuit, quæ facultas profectò Charub ab Alpino descripto valdè congruit, vt ostensum est: licet Paulus Aegineta difficiles concoctu siliquas, aluum cohibere, malique succi esse tradiderit, & Galenus censuerit Siliquas abdicandas esse ab hominum cibo, & relinquendas populis Orientalibus, vnde deportari solent.

AM verò, cum amici optimi non ignorarent cupidissimum locupletandi Musæi, & in dies adaugendi esse FRANCISCVM CALCEOLARIVM Iuniorem, Pompeius Sprecus ornatissimus Sepiasarius os quodam trifidum, vel naturaliter tripartitū ei superioribus annis donauit sub nomine Ossis Ficus Indici, quod in *περιηγησις* nostro asser-

K K K K

uatum

uatum ostenditur ; eius verò nomenclaturæ fides ratio, & iudicium penes Spreccum esto.

CARYOPHYLLUM Plinianum, cum folijs, & hîc adeuntibus monstratur, cuius meminit Plinius lib. xij. cum ait, Est etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocant Caryophyllum, grandius, fragiliusque. Porro auctor est Garzias Arborem esse Lauri forma, & magnitudine, folijs etiam Laurinis, sed angustioribus : Cum verò Clusio Icones Caryophyllorum alibi positę minùs satisfacerent : in Auctario aliam posnit, nactus ramulum, qui fructus rudimentum iam formatũ, & florem nundum explicatum sustinens, & rudimentum formari incipiens, foliaque haberet.

RVCTVS sine nomine Indicus à Clusio descriptus quinto loco lib. ij. Exoticorũ cap. xxx. Prorsus (ait) spherica erat quinto forma, magnitudo globuli minoris sclopi, putamen eiusdem cum præcedente coloris, & perpetuis etiam tuberculis, non adeò tamen crassis oblitum, nullaque linea cinctum, mox subiicit Clusius ; hæc duo postrema alicuius fructus duntaxat erant Officula : aiunt porro ad auriũ ornamenta Indos huiusmodi fructus adhibere.

INDICVS fructus pariter, absque nomine Corniculis persimilis, cuius integram plantã Venetias clarissimam Europæ Urbem, & Emporium delatam anno 1621. inconfesso est, huius fructus ad CALCEOLARIUM Iuniorem transmissi, tamque visu, & contrectatu curiosissimi, vt eius Thesaurus Exoticarum rerum adhuc magis exornaretur : Huius fructus hic Iconem expressam nunc primum damus.

DE Oregiella Musæi sic scribit Clusius lib. ij. Exoticorum cap. xvi. Sit ne Cortex ab aliquo fructu detractus, cui Duodecimum locū do, an aliud quidpiam, prorsus hærebam, nec qui ad me mittebat, quicquam de ea rescribebat (quod etiam ij faciunt, qui CALCEOLARIO nostro res exoticas mittunt) Schedæ duntaxat, in quo inuolutus cum sequente fructu, adscriptum erat Oregiella, nuncupari, atque ex ea cum admisto

K K K K 2

fru-

fructu Cacao simili, fieri potionem incolis vsitatam: Ess-
 vero hunc Corticem, si Corticem vocare licet, vncialis ma-
 gnitudinis, reflexis oris præditum, crassiusculum, & satis
 durum, aciduli saporis, & saluam cientis, cinerei que ex fu-
 sco coloris.

EMINA ex India recens allata, quorum
 ignoratur nomē, mali aurantij colore tingūt,
 & veluti purpurisso, quem Chremesi vulga-
 ri voce appellant, mirabili naturæ artificio,
 quæ ex plantarum semine, non tantum ex
 metallicis succis, aut terris coloris venusti
 copiam, & varietatem Indis parat.

RVCTVS à Clusio descriptus lib. ij. Exoti-
 corum cap. xxix. qui ex ordine est secundus:
 Iuglandis penè magnitudine, extima parte
 latiusculus, totus rugosus, atque vt Nucis
 iuglandis putamen inæqualis fusci coloris,
 sed magna ex parte veluti crusta quadam
 durissima, & cinerea tectus, levis, & exigui
 ponderis, licet admodum solidus, & faxea duritie præditus,
 nec minùs in aqua subsidens, quam lapis.

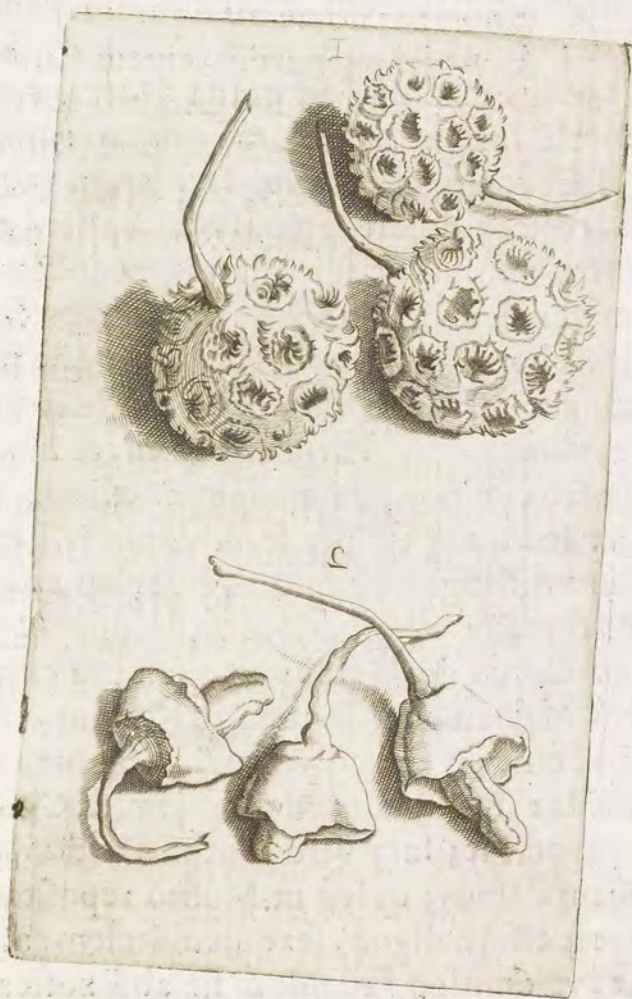

RVCTVS Indicus, cuius nomen ignoratur
 recens ex ijs regionibus aduectus; CALCEO-
 LARIO Iuniori donatus *ευδαμον*, ac compage
 Flori persimilis: cuius Iconem libens exhi-
 buit, cum hætenus à nemine figura expref-
 sam existimet.

Onsimilis Fructus ex India nuper allatus, cuius nescitur nomen, ad animi deliquum plurimum valere creditur, nec aliud quidpiam ab ijs, qui donarunt, videtur adiectum, huius & figuram à nemine expressam primus libens exhibet Calceolarius.

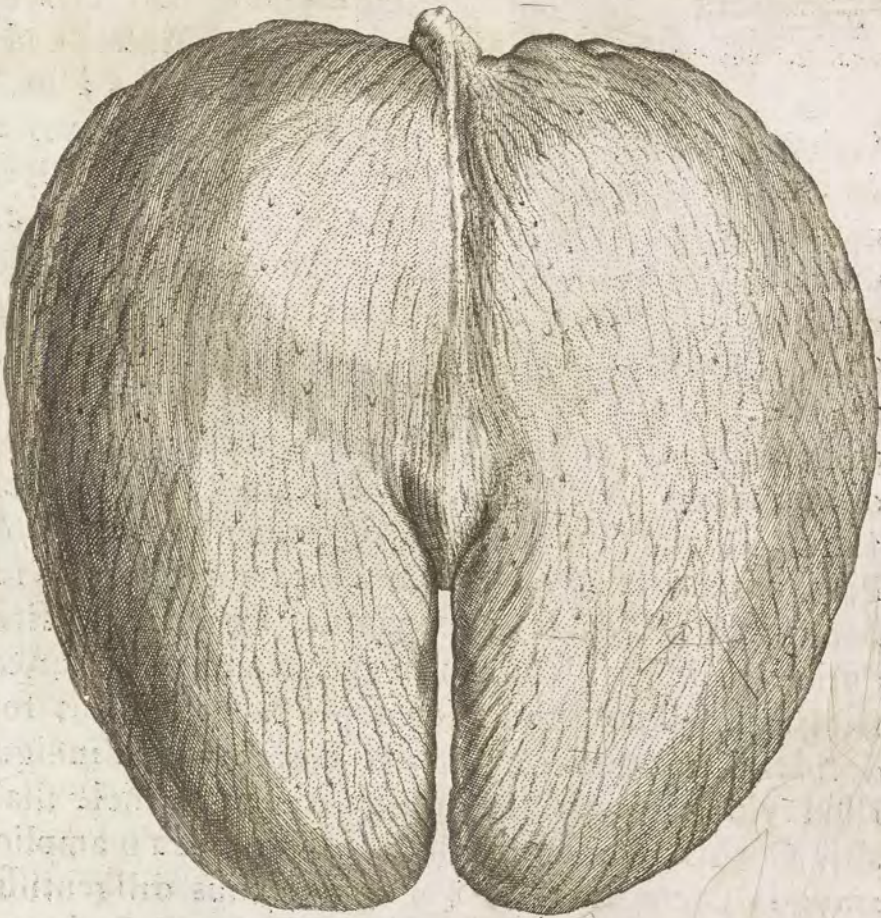

DE COCCO de Maldina appellato scribit Garzias Hortus, & Clusius lib. primo de Arom. historia; non seligemus, quæ ad Musæi Coccum potissimum faciunt: Niger igitur est huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda, vt vulgaris, medulla, siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum, & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est, & valdè porosa, nullo sapore excellens, Subdit Garzias, Dosis huius medullæ ad grana decem, cum vino, aut aqua pro morbi ratione, ac natura: probari enim huiusmodi Nucem, vel Coccum ab illarum Insularum incolis aduersus venena, colicos dolores, paralyfim, epilepsiam, atque alios neruorum affectus: addit Clusius, medullam huius Nuclei siccata venalem Vlyssipone reperiri eius facultates omnibus Alexipharmacis præferri, sed non esse statim fidem adhibendam commentitijs istis facultatibus, vel Garzia ipso iudice, commonet: Persuasio enim, & imaginatio facit sæpenumerò, vt nos commodum ex aliqua re sensisse profiteamur: sed quod est per se, & vniuersali experimento comprobatum distinguendum diligenter ab eo, quod accidentaria, & fortuita obseruatione se se insinuat: Vascula porro ex hac Cocco de Maldina confecta se cum Vlyssipone, tum alijs in locis vidisse testatur Clusius, oblongiora plerumq; ijs, quæ ex Cocco vulgari parantur, magisque nigra, & nitida: Reliqua apud Garziam, & Clusium curiosus Lector perquirat; Iam verò Cochi Maldini, cuius Iconem expressam damus; quivè in Musæo repositus cernitur, magnitudo est effatu digna, sexquicubitalem enim Peripheriam æquat, vt omninò fatendum sit ab Exoticarum rerum peritis nihil in eo genere nasci in Europa, quod cum eo iurè conferri possit.

Cap. 26.

ALTER etiam Peruanus Cochus nimirum, quem dell'Andi appellat in nostro Thesau-
 ro reperitur, quem accuratè descriptum le-
 gemus à Iosepho Acoſta Soc. IESV Auctore
 præſtantiſſimo lib. 4. hiſt. naturalis, & mo-
 ralis Indiarum: Is igitur Auctor ex Hispa-
 nica lingua in Italicam verſus à Io. Paulo
 Gallucio Salodiano Academico Veneto, an latinus extet,
 fanè ignoro: is igitur noſtra opera ſic latinè: Reperiri
 nimirum aliud Coccorum genus, quæ medullam à cæteris
 diſcrepantem obtinent, Nuces enim veluti amygdalarum
 copiam intùs concluſam obtinent, qualia grana in pomis
 Cydonijs inſerta conſpicimus, has amygdalas triplo maio-
 res eſſe ijs, quæ caſtellæ habentur, ſapore perſimiles, ta-
 metſi aliquanto acriores, ſunt etiam ſucci plenæ, & acidæ,
 optimi ſucci, haberiſque inter delicata edulia, vt martius
 panis, & alia huiuſmodi: Quoniam verò apud Andos
 Peruanos maximus eſt earum Nucum prouentus, idcirco
 Amygdalæ dell'Andi nuncupantur: Ea porro præditæ ſunt
 duritiæ, vt inſigni lapidis icſtu egeant, vt aperiantur, & con-
 fringantur, ſi ab Arbore ſuo ſuper caput alicuius fortuitò
 decidant magnam cerebro, & craneo labem inſigunt:
 Illud videri incredibile ſubiicit Acoſta in mole illa, quæ
 alijs Cochis non eſt maior, aut ſaltem paulò amplior tot
 amygdalas contineri. Sed conſulendus diligentiffimus,
 & optimus Scriptor Acoſta, ſi vberiore tractationem Le-
 ctor concupiſcat. Huius porro Andini Cocci figuram,
 quoad fieri potuit naturali conſentaneam hîc expreſſam
 exhibemus.

LIII

GVMMI

VMMI, seu Resinæ genus ex noua Hispania delatum ab Indis Tacamahaca nuncupatur; Ex vulnerata Arbore colligitur magna vt Populus admodum odorata, cuius fructus ruber est, Pæoniæ seminis modo, ait Nicolaus Monardus; colore est Galbani, odore graui, atque etiam sapore Tacamahaca, adeout prunis iniecta, & naribus admota mulieres præfocatione laborantes illicò liberet, omne tumorum frigidorum genus maturat, ac resoluit, dolores etiam omnes à frigidis succis, & flatulentis genitos tollit emplastri modo adhibita, non liquefcit, sed adeò tenaciter semper adhæret, vt auferri, nisi opere perfecto non possit, dolorem dentium sedat, dentibus etiam corruptis, indita, qui si ea vstulentur facile præseruentur, ne corruptio longius serpat, ex ea, & Styra-
cis tertia parte, & Ambari momento emplastrum fit stomacho longe vtilissimum: celebris est eius vsus, quoniã præter resoluendi vim, adstrictionis etiam particeps est, quare & in inflammationum etiam calidarum declinatione ad discutendum vsurpatur, calida initio tertijs gradus, & sicca in secundo.

ARANA lingua Indica Resina dicitur, colore Tacamahaca, sed splendidior, liquidior, & densior, odore etiam eiusdem gummi, sed grauiore, Pinguis est, oleaginosa, & proinde tenax, sine multa agglutinatione, & colliquatione: Ex continentis parte interiore per Carthaginem, & nomen Dei defertur, teste Monardo: Ad eosdem tumores, & dolores laudatur, quos Tecamahaca curare solet, & minore temporis spacio facultatem suam promit, immo quos Tacamahaca non curat, Carana sanat. Mirifica eius vis in Articulorum doloribus, nam imposita facile illos curat, modò nullus sit calidorum humorum influxus: Vulnere recentia neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admisto medicamento persa-

perfanat, secundum caloris gradum excedit vti superior vulnerato arbore colligitur: ex eadem Carthagine Carana alia purior affertur: Chryſtalli inſtar limpida, & ſuperiore odoratioꝛ, qualem in Muſæo CALCEOLARIO aſſeruari conſpicimus.

OPAL Refina eſt valdè candida, lucida, & tranſparens ex noua Hiſpania delata: Vulnerata arbore guttatim ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit: Gomara in Mexicana hiſtoria duo Copalis genera facit (ait Cluſius) alterum rugoſum, molle, Thuri ſimile, alterum præſtantius, quod plerique Myrrhã exiſtimarunt: magnis fragmentis citrio condito valdè tranſparenti, haud diſſimilibus habetur, ſatis odorata: Suffumigij loco Indi vtuntur; idcirco cum Hiſpani illuc appelleret, Sacerdotes in Templis huiuſmodi ſuffitibus naribus eorum admotis eos excipiebant; Calida ſecundo gradu, humida primo exiſtit, proindè reſoluit, ac emollit ob partes aqueas, quibus eſt prædita.

E eadem noua Hiſpania deſertur Anima Arboris lachryma, ſeu Refina candida ad Thuris colorem nonnihil vergens Copali magis oleagiноſa; Granis Thuris, ſed craſſioribus affertur, quæ conſracta luteum colorem veluti Refinæ patefaciunt, gratiſſimi, & ſuauiſſimi eſt odoris, & igni impoſita facilè liqueſcit, & abſumitur. Ex Arboribus mediocriſ magnitudinis vulneratiſ colligitur non aliter, quam Thus, & Maſtiche: in capitiſ morbiſ frigidiſ potiſſimum præcipuus eiꝛ uſuſ, cubiculiſ per hyemem, capitiſ operimentis dormire ſub noctem volentibuſ ſuffitiſ, caput enim roborat, quod pariter ſuffitum à Cephalæa, & Hemicrania vindicatur, Thuris vicem ſupplet, calida eſt ſecundo ordine, humida primo. Myrrha Arabica, vel Minea à quibuſdam exiſtimatur à do-

Ætissimo Hermolao Barbaro descripta, cum multa Myrrhæ genera ex Plinio, & Dioscoride in suo Corollario recenseat.

ANIME porrò Orientale Resina est candidior, & lucidior; magnis etiam fragmentis offertur translucidis, ut idcirco nonnulli genus Charabe, vel Succini esse putarint, quæ Ambarum colliquatum vocant, è quo spherulæ precariæ torrentur: Hos hallucinatos verè contendit Monardus, cum Succinum Bitumen sit, hamis ferreis è mari Germanico erutum è fontibus enim in ipso mari manat Bituminis modo, atque aëri expositum statim cogitur, & densatur, ut ex maris purgamentis, & eiectionibus colligitur, quæ in fragmentis illis magnis erutis cernuntur: quare ridiculus etiam illorum est error, qui Populi, aut Pini lachrymam esse succinum putarunt: Hermolaus à Pagi nomine Anime appellari docuit, vicinis, nempe locis Pago, ubi Thus nascitur.

LIQUID' Ambar Resina est effluens ex arboribus vastæ magnitudinis, pulchris, ramosis, folijs hederæ similibus, cortice crasso, & cinereo, qui incisus crassum Liquid' Ambar eiaculatur, cui Cortex comminutus admiscetur, ut suavius, & diutius in Suffitibus spiret, teste Monardo; Crassa profecto, & elegans Resina, cuius color in cinereo nigricat, ex noua Hispania delata: Ocozol Arborem Indi vocant; Resina calida in fine secundi gradus, humida in primo. Ad morbos frigidos eius vis mirifica, omnigenosque dolores à causa frigida mitigat, cerebrum, & ventriculum cum Styracis, Ambari, & moschi momento emplastri consistentia mixtum, & super Alutam extensum plurimum iuuat, & roborat: Ex ea Resina recens collecta, & reposita tenuior eius pars stil-

stillans oleum de Liquid' Ambar dicitur perfectissimum fanè, & Resina propria suauius, tertio ferè gradu calidum: sunt & qui expressione eliciant, vt maior eius colligatur quantitas, nam Chirothecis imbuendis plurimum absumitur, ait Manardus: ad eosdem morbos frigidos valet, tumoribus, & obstructionibus vteri prodest, & menses prouocat.

TYRAX Lachryma est instar gummi è propria stillans arbore malo cotoneæ simili, teste Dioscoride, qui præferri ait sordescentē flauum resinofum albicantibus grumis; diū in sua odoris gratia permanentem, qui dum mollitur melleum liquorem reddit, qualis è Cabala vrbe aduehitur, καβαλίτης enim legendum est ex Plinio, Orabasio, & Marcello: non χαλαμίτης vt Manardus censuit, quod optime à doctissimo Mattheolo obseruatum, licet Galenus primo de Antidotis allatum Styracem in Calamis ex Pamphylia ad Theriacæ confectionem valdè probet, eumque cæteris præferat, vt Falernum cæteris Vinis, quæ à Cauponibus venduntur, præferendum: in Calamis porrò includebatur, ne suavis expiraret odor, sicuti Theophrastus ob eam causam in ferula, vel arundine inclusum dictamnium tradit, ne vis eius expiraret: idcirco ab officinis Styra^x Calamita vocatus, vera, licet inepta appellatione, non quod liquidus Styra^x fuerat, & propterea Calamis inclusus, vt putauit Fuchsius iurè ab eruditissimo, & excussi iudicij Viro Mattheolo reprehensus (liquidum enim illum vocatum Styra^{cē} Myrrhæ Sta^{cten} esse existimat) nullus enim veterum Styra^x liquidus, sed lachryma resinosa, est instar Gummi: In scobe porrò sordescente legitimum Styracem mirari quis potuit, nisi Ciuis noster Plinius monuisset circa canis ortum ad eum pennatos vermiculos aduolare erodentes. Marcellus tamen contendit, non ^{ρυπαρόν} ^{λεπαρόν} legendum, pinguem scilicet, non sordescentem; vt legit Ruellius, nec Græcorum veterum codicum fides re-
clamat,

clamat; verba verò Plinij, in scobe fordescere, ad adulteratum visus referre Marcellus, quoniam alibi Plinius non solum pinguitudinem, sed etiam puritatem in Styrace desiderat. Vt cumque res sese habeat, nos integrum iudicium lectori concedimus, Marcelli, & Mattheoli auctoritas magna, illius tamen in Græcis litteris, & codicibus excutiendis, & explorandis maxima; nec artis nostræ, aut conficiendæ Theriacæ fortuna in hoc præcipue vertitur: Ex eo in Syria oleum Styracinum fieri docet Dioscorides, Græcè *χρυσμα*, vnguentum reddit Marcellus, idque verius mea sententia, quamquam dolorem capitis efficere grauitatem, & soporem, (*καρωτείνον*) idem Dioscorides tradat: Olei porro ex Styrace conficiendi rationem præclaram tradit Mattheolus: quæ à quouis apud ipsum legi, & expeditissimè haberi potest.

Non ignoro Arabum, & Mattheoli sententiam, liquidum Styracem scilicet esse Staetem Myrrhæ, improbari à recentioribus, qui eum censet esse, vel arboris Styracis liquidiorum lachrymam, vel mixturam quampiam, in qua creditur Nareathmus Thymiana potissimum existere, quamuis Botanici, & præstantiores Pharmacopei, nihil certi mihi, & explorati retulerint, cum eos diligenter de hoc liquido Styrace interrogassem.

CARYOPHYLLIFERÆ Arboris gūmi sponte ab arbore resudans ex atro colore rufescit, odorem suauem manibus contrectatum exhalat, si prunis iniiciatur Caryophyllaceum pariter spirat odorē, Auicennas lib. secundo, tale gummi simili facultate præditum, cum Resina Therebintina scripsit, sed percunctantur se Garzias fatetur ab ijs, qui ex Moluccis Caryophyllum aduehant, qui negarunt se huiusmodi gummi vidisse; verum omnes Arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur, haud inficias eundum.

CEDRIA

EDRIA Lachryma est translucida, & solidior ex Arboris Cedri cortice suapte sponte resudat coloris est flauī, crassa, validi odoris, quæ dum effunditur guttatim, non dissipata coit, *κατὰ σταλαγμὲς ἐπιδιαμένουσα*, concretis stillicidijs se ipsum continet, vertit doctissimus Marcellus, cui ea vis inest, vt defuncta

corpora conseruet, viuentia corrumpat, ait Dioscorides, quæ causa *νεκρῶ ζῶν*, mortui vitam, aliqui appellauere; Iurè Bellonius lib. de medicato Funere, & Coniferis arboribus à Mattheolo damnatur, quòd Cedriam à Picea, tēda, laticæ Iunipero, atq; alijs huiusmodi fundi putarit, eamq; vim ipsis tribuerit, cum sola Cedria à Cedro resudans ex Theophrasto, Galeno, Dioscoride eam obtineat: non *βαρὴ τῷ ὀσμῇ* graui scilicet odore, sed *ἐντονος τῇ ὀσμῇ* ex vetere manuscripto legendum apud Dioscoridem contendit præstantissimus Mattheolus, hoc est vehemens odore, vel valdi odoris, vt Ruellius: grauis enim odor vix ferri potest, nec Circe delicata Meretrix in nocturno lumine Cedriam grauem odore vsisset cum tamen Virgilius optimus Poëtarum, & doctissimus scripserit,

Urit odoratam nocturna in lumina Cedrum.

Vehementi ergo odore, sed suauī, & iucundo prædita est, commansa tam pertinaciter dentibus adhæret, vt vix auelli queat, antè coitum (ait Dioscorides) peruncta genitali abortiuum fieri constat, sic vertit Ruellis *ἀτόνιον*; commodius Marcellus sterilitatem facit. Legendus porrò Hermolaus in Corollario, qui Cedriæ vsum damnassee Plinium docuit, ob ancipitem eius proprietatem viuentia perimendi, perempta custodiendi; cuius tamen rationem præclaram ex Galeno adducit. Esse enim infirmissimum septicum, ideo viuentibus additum, vitali calore adiuncto, accendi, atque ita iugulare: in defunctis putredinem, & vitiosos humores exterere, atque absumere, quibus detractis incorrupta seruari: Consule Corollarij librum primum, Commentarium Mar-

Marcelli, & Mattheoli, qui multa non contemnenda de Cedria memoriæ prodiderunt.

VAYACENI Arboris Gummi vulnerato Cortice resudens, vel etiam fortasse spontè effluens cum Corticis fragmento ex Trinitate Insula delatum se accepisse profitetur Clusius, quod calidi saporis erat, & manducatum dentibus cedebat instar Resinæ masticinæ, fusci tum coloris, consimile gummi illius Arboris in Musæo CALCEOLARIO, quod describimus, asseruatum vidimus: suo addita fuisse folia Ziziphinis, forma, & magnitudine non multū absimilia scribit Clusius.

VIDNAM esset Lacca diū se dubitasse Garzias Hortus Proregis Indiæ Medicus doctissimus fatetur lib. primo de Aromatum hist. tandem multorum testimonijs se comperisse in Pegū, & Martaban vastam Arborem inueniri; folijs Pruni, in cuius surculis, & minutioribus ramis magnas formicas in terræ visceribus, alijsque locis enatas hanc Laccam elaborant, ut Apes mel conficiunt, materiam ex ipsa arbore exuentes; hos deinde ramulos ab Arbore reuelli, in umbra siccare, ijs excidentibus Laccam ipsam veluti in Tubulos concretam manere; interdum tamen ligni fragmenta inhaerere; meliorem iudicari, quæ syncera sit, & ligni fragmentorum experem; multos se vidisse Laccam ijs in Arboribus affirmasse: Formicas autem illas Laccam elaborare, indè manifestum esse, quod plerumque formicarum Alæ Laccæ permixtæ conspiciuntur: Præmansam hanc pulcherrimo rubro colore inficere: quod & Clusius in adnotatoribus docet: etiamnū scilicet Laccam, quæ aduehitur circa ramulos elaboratam esse, quamuis præduram, & exsuccam præmansam tamen sputum

sputum efficere sanguineum; hoc probitatis esse indicium: Alutas, & veruecinas pelles, illa contusa, & vrina veteri macerata rubro colore ex altera parte infici: Auicenna lib. ij. Laccam Mirrhæ persimilem facit, odoratam, & Charabæ nonnullas vires similes obtinere scribit: Verum deceptus est, quoniam nec Lacca odorata est, in ramis etiam extimis elaboratur, vt dictum est, at Myrrha ex ipsa arbore extillat: obstructions aperit, at Charabæ glutinatoria est, & adstrictionis particeps, erroris fons inde manauit, quoniam Laccam Auicenna, & Serapio esse Cancamum Dioscoridis putarunt; illa tamen minimè odorata, hoc ad suffimenta usurpatur, quod grati odoris iudicium: nec in Arabia nascitur Lacca, vt censet Serapio, sed in Arabiam ex India deportatur: ita Arabes Auctores, vel rerum imperitia, vel interpretum ruditate multa in Medicina perturbasse deprehensi: quid porrò Cancamum verè sit, apud Amatum Lusitanum perleges lib. primo in Dioscoridem enarratione xxij. cui etiam Clusius tantus in re Botanica vir adstipulari videtur.

VCCVM vndecimum Ghittaiemou vocatum è Sinarum Regno allatum enumerat Clusius lib. iiij. Exoticorum, Succus enim potius videtur quam Resina; valdè purus est nullis sordibus infectus, fului coloris, paululum salua, vel aqua tinctus prorsus flauo inficit colore: illo vti incolas, testatur idè Clusius, ad aqueos humores, finè molestia euacuandum: Dosim esse à xv. ad xx. granorum pondus; Hoc se feliciter hidropicos curasse Clarissimus Mediolani Medicus Septalius litteris ad me datis profitetur; Subijcit mox Clusius, initio ob coloris affinitatem, & facultates Aloes Succum esse existima- bam, propterea aliquantulum degustabam, nullam tamen amaritudinem deprehendebam, sed post temporis momen- tum magnam acrimoniam in gutture mihi excitabat, vt mihi suspicionem moueret Euphorbij Succum esse posse, quod

M m m m   iudi-

iudicium Viri in hisce rebus perspicacissimi, & exactissimi studij non videtur spernendum, donec certior se offeret notitia.

IXIAM Chamaleonem esse nigrum multis coniecturis, & argumentis contendit doctissimus Mattheolus, quare decipi illos, qui Ixiam plantam ab utroque Chamæleone discrepantem esse putarunt, cum *ἰξίον* Theophrasto nihil aliud designet, quam album Chamæleonem: quod verò antea scripisset

Ixiam viscum esse Chamæleonis non sibi vitio vertendum, cum non minus venenosum sit huius plantæ gummi, quam sit ipsa radix; Verum & si nullam hætenus Ixiam reperisset in Albi Chamæleonis radice, qui in Italia provenit, tamen sibi à Iacobo Antonio Cortuso, & à Francisco Calceolario herbariæ rei admodum studioso plures Chamæleonis plantas integras ad se Pragam missas, quæ gumi illo visci modo lento refertæ fuerant, cuius incommodis succurrere vomitiones excitatas, infusos Clysteres mitiores, & leniores Theriacam, & Mithridatis Antidotum ex Absinthij Romani, aut Santomici decocto potum.

Cum Aspalathus frutex sit, licet humilis ex Dioscoride tamen odoratus suauiter, & gratus non est mirum si ex eo gummi genus nasci putetur, qualem in nostro, quem describimus rerum naturalium Thesauo, reperiri conspiciamus.

ANCAMVM Arabici ligni lachrymam esse Myrrhæ quodammodò similem testatum reliquit Dioscorides virosi gustus, quam ad suffimenta vsurpant: non assentior Mattheolo alioquin eruditissimo Viro, cum illam particulam ex cap. Dioscoridis delendam putat, olidi gustus, *Βρομώδες ἐν τῷ γαστρὶ* contra veterum exemplarium fidem, licet Paulus, & Serapio ipsam non

non habeant: deceptum etiam Marcellum puto cum vertit viroso in gustu odore, sapor enim non odor obiectum est gustus: cum verò scribit Mattheolus virus in gustu esse inditium fetoris, non suaueolentiae fortè legit Galenum nostrum maximum Physicum, qui 4. simpl. videtur asseuerare amara numquã odorata esse, nec vt medicamentum nobis suaue, nec vt cibum: verum ne experimentis euidentibus Galenus repugnasse existimetur ex Græco exemplari emendandus locus καὶ τοὶ τὸ γε πικρὸν ἔδεται ἢν αἰ φάρμακον ἢ μὲν ἡδύ, hoc est amarum, numquã vt medicamentum suaue nobis est, hoc enim totum ad gustatum refertur, non ad odoris fragrantiam: alioquin Theophrastus vj. de causis plant. testatur initium boni odoris amarum existere, odoratumque quin amarum sit, comperiri esse difficile, cui subscripsit Plinius Cuius noster lib. xxj. scribens: Odorato sapor raro vlli non amarus, è contrario dulcia rarò odorata: argumento sunt Rosa, Agalochum, Moschus, Ambarum, Cybetus, & alia eiusdem generis, quæ odoratissima sunt, & amaritudinem non exiguam præferunt: potest ergò Cancamum gustu virosum, & amarum existere, & ad suffimentavsurpari, immò eo vestes cum Styrace, ac Myrrha suffiri, Dioscoride teste, poterunt, cum suaui odor cum viroso, & amare sapore consistere possit.

Cap. 13.

Cap. 7.

Quid verò sit Cancamum Græcorum optime docent Garzias, Clusius, Amatus, tres accuratissimi istiusmodi rerum indagatores, est enim Anime, quod in Lusitaniam ex Æthiopia Arabiæ vicina aduehitur: cuius tria reperiuntur genera, ait Clusius, primum fuluescit, & pellucidum est, alterum nigricat, & taurino glutini simile est (Myrrham Aminęam Dioscoridis, vel Mineam Galeni esse existimant) Tertium genus pallidum resinaceum, & retorridum, primum genus Cancamum est ex Amati etiam testimonio, gummi scilicet ex proceris arboribus decidens folia Myrti habentibus, quod album reperitur: aliud subnigrum Myrrhæ simile: omnia tamen in suffumigijs suauem spirant odorem, idem temperamentū sortita, duo tamen posteriora magis siccare,

amarefcere deprehensa: Ex Briffoto Gallo viro magna eruditione prædito hanc ſententiam aſſeruit Amatus, quam Sarcam rectamq; Garzias, & Cluſius ſubſcriptores maxime auctoritatis apud æquos iſtarum diſceptationum æſtimatores præſtare merentur.

VM Myrrha Lachryma ſit arboris, quæ in Arabia gignitur Ægyptiæ Spinæ non diſſimilis, è cuius vulnere in ſubiectas Tegetes defluit Lacryma; ſingula eius genera diligenter perſequitur Dioſcorides huius doctrinæ Antefignanus, quæ in Muſæo aſſeruatur legitima eſt, quam omnium primam, & Troglodyticam vocat Dioſcorides, accepto cognomine à tractu, in quo prouenit ſplendentem, ſubuiridem, & mordentem; Verum & in electione notas quaſdam ſubiicit idem Auctor, cum ait eligenda recens ſquallore obſita leuis, vndiq; concolor, quæ contraſta internatos, quaſi vngues candidos oftendat, & læues: cur *ῥαδὺν* ſquallore obſitam verterit Ruellius me fugit, cum fragilem Marcellus magis propriè, & genuinè vertat. *δρυχοδὲς διαφύσσει* humanorum vnguium figura per medium tranſeunt diuiſiones vertit ritè Marcellus; quod negligenter omiſſum à Ruellio: quæ minutis glebis ſit amara, acris, odorata, calfaciens, quæ vltima nota à Marcello videtur prætermiſſa.

Cap. 15.

IRARI porrò ſubit Garziam Hortum, quòd diſertè profiteatur, ſe numquàm ſcire potuiſſe, qualis ſit Arbor, qui Myrrham proferat, aut qua ratione Refina eliciatur, cum diminutam Dioſcoridis Hiftoriam, vt ritè obſeruat Amatus, latius proſequatur Plinius lib. xij. & Theophraſtus lib. ix. de hift. plant. Cluſius in Appendice Còment. hift. Dodonæi: Hermolaus quoque in Corollario legendus Amatus in enarrat. in Dioſcori-

scoridem, & potissimum, diligentissimus, & eruditissimus Mattheolus. Obseruandum quod in Psalmo xlii. legimus, *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ consortibus tuis Myrrha, Gutta, & Cassia à vestimentis tuis*: quem locum contendit Amatus Lusitanus perperam ex hebræo esse translatum; non enim in eo exprimi Staeten, vel guttam, quæ flos est Myrrhæ pinguis (quam falso putant Arabes, Serapion, & Amatus etiam Styracem liquidam) Sed ahalod; quare alios vertisse, Myrrham, Aloem, hoc est Agallochum, & Cassiam redolent vestimenta tua. Sed cum simpliciter Aloem verterint, atque id nomen Omonymia imponere possit; adiendum lignum, vt non herbæ succus Catharticus, sed Agallochum, & lignum odoratum intelligatur. Quod verò multi Rabinorum voce Kezian Costum exponant, ingenti, & pudendo errore factum esse, scribis Amatus, cum isthæc propria, & distincta nomina obtineant: Sed de his hæc hactenus.

BDELLIVM legitimum Lacrymam esse Saracenicæ arboris auctor est Dioscorides, probari gustu amarum, taurini glutinis in morem intus pingue, liquescens facile, ligni, ac sordis expers *ἐν ᾧ δὲ ἐν τῇ θυμιάσει* odoratum suffitu vngui simile: quæ notæ omnes in Muscæ Bdellium conueniunt: reperitur & aliud nigrum, sordidum, & in offas conuolutum Aspalathi odore quod innuit Dioscorides: Arbor, vnde resudat, à Ciue nostro Plinio descripta lib. xij. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum, Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura, Gummi esse debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cum fricatur pingue, gustu amarum citrà acorem; in sacris vino perfusum odoratius, nascitur in Arabia, Indiaque, Media, ac Babylone: Galenus lib. vj. simplic. Bdellij Scythici meminit, atrio-

atrioris, & resinosi magis emollientis admodum, & efficacis virtutis: alterum nominat Arabicum dilucidius, quod magis deficcat, quam emolliat, hoc in potu sumptum renum, calculos frangere, & vrinam ciere, laterum dolores, & rupturas persanare, quas omnes facultates, & Dioscorides prosequitur, vnde Galenus sumpsit, Alterius Bdellij Serapion mentionem fecit, quem fructum esse plantæ Palmæ similis tradidit; hoc Neapoli frequentissimum se vidisse, testatur Mattheolus; hoc palmæ genus ex Sicilia deferri, Celsioni vulgò vocari, quorū quoddam Germiculum comedi tenerimum, sapidum, ori gratissimum: hæc vberius exposita leges apud clarissimum Mattheolum, non enim res ex professo, Sed Musæum Calceolarianum describimus.

POCALPASO, hoc est arboris Calpasi succo sua tempestate adulteratam Myrrham, testatur Galenus lib. primo de Antid. quem succum venenosum fuisse, & humanæ vitæ perniciosum profitetur, dum ait, At Opocalpasum lethale est, multosque fortè fortuna nostris temporibus propter inscitiam Myrrhæ, quæ Opocalpasum habebat, interiisse nouimus; Plinius eam arborem Opocarpalum vocat, lib. 6. inter venena enumerat Dioscorides docens Carpasi succum soporem, & citam strangulationem adducere, adiuuari, qui hauserunt, epotæ cicutæ remedijs; sunt, qui putent Carpasum, & Carpesium idem esse, sed refelluntur experimento, nam Carpesium aduersus venena commendatur, & auctoritate, quoniam Quintus loco Cinnam in Theriacam Carpesium. laudatissimæ Cassiæ vices subiens conijciebat, non Calpasum, sed *καρπάσιον* Carpasi succum nominat Galenus lib. primo de comp. med. loc. vbi Archigeni remedia capillos crispas reddentia commemorat, & lib. v. eiusdem operis, quod etiam à doctissimo Mattheolo obseruatum legimus.

POBALSAMVM Musæi ad conficiendam Theriacam, & Mithridatium pernecessarium omnibus legitimi notis à Dioscoride positis insignitum, & proindè à Collegio nostro Veronensi publici testimonij fide, & Diplomate sæpenumerò iam corroboratum, & confirmatum, cum à FRANCISCO CALCEOLARIO

Iuniore Pharmacopœo diligentissimo, nullis succedaneis medicamentis eæ præclaræ Antidoti essent superioribus annis componendæ, multaquæ indagine, & accuratissima operacuncta conquirentur, & ad fastidium vsq; à nobis explorarentur, vt ad veterem Andromachi normam Veronæ primum illæ conficerentur; Opobalsamum igitur, teste Dioscoride, æstiuus sub ortu Canis ardoribus; hoc pacto colligitur, Arbor vnguibus ferreis vulneratur, manat è plagis succus, sed tam exiguo stillatu, vt annis singulis, ne plures quidem quam seni, septeniq; Congij cogantur, pondus duplo rependitur argento: Succus probationem esse, vt sit recens πρόσφατος, validus odore εὐτρεος, syncerus non ad acorem vergens, εὐδιάττος, pellucidus, vertit Ruellius; qui citissimè penetret Marcellus, idquæ rectius, læuis, adstringens, & modicè mordens linguam, γλωσσαν græcè, non gustu, vt Ruellius; ὁ ἀέριος syncerus, vel merus Balsami succus hisce notis ab adulterato dignoscitur ex Dioscoride: laneq; vesti instillatus tum ablutus nec maculam, nec maculæ vestigium relinquit, adulteratus inhæret; lacti instillatus idem coagulat, Præterea, lacti, aquavé infusus disijcitur quam primū, & lactis modo albescit, adulteratus olei modò in summo fluitat, densaturque, & stellæ modo radiatur: Syncerus denique vetustate crassescens se ipso fit deterior: Tum subdit Dioscorides falli eos, qui putant verum Opobalsamum id esse, quod in aquam coniectū primum descendit εἴτα ἀναπλεῖν εὐδιάχυτον, mox faciliè dissipabile, vel fusile emergere cernimus. His igitur notis diligenter expensis, & exploratis in Opobalsamo Musæi Collegium nostrum pro legitimo, & ve-

& vero ipsum agnouit, & publica fide firmavit. Ineptus porro sim, si cum de Balsami succo, fructu, & ligno fusè, & perdoctè à præstantissimo Alpino disputatum sit Dialogo in lucem edito, velim actum agere, & inani repetitione lectoribus obstrepere: Id solum monuerim grauem errorem fuisse Amati, & Monardi, qui Ægyptium, & Syriacū Balsamum perijisse rati, cum ijs tantum locis a Dioscoride, Plinio, & Theophrasto tribuatur, occidentalem Balsamum substituerunt in India natum; sed vt ostendit optimè Alpinus in Arabiae fœlicis Mecha, & Medina copiosa Balsami Arbos suapte sponte enascitur locis cultis, & incultis, quod à Diodoro Siculo, Strabone, & Iosepho cognitum, & scriptis proditum, testatur idem Alpinus: atque in præsentia Arabes lucri spe, & illecebris motos multos Balsami fructices certatim ex arenosis, & Montanis locis in viridaria, irrigua, & pingua transtulisse, quare ibi innumera pulcherrima cerni Balsameta, vt mirum non sit, si multa Opopalsami copia indè deuehatur, & nostrati etiam conficiendæ Theriacæ suppeditetur: quinimmò ex Arabia in Iudæam, & Ægyptum plantas illas comportari, in quibus locis sæpè cultorum incuria emoriuntur, vel sterilescunt: grauiissimus porro fuit Botanicorum quorundam error stirpē hanc funditus interijisse putantium, qui à Physicis etiam nonnullis enitritus fuit, vt Occidentalem Balsamum obtruderent, & passim plausibilem redderent: id enim apud Philosophos, & Theologos certum, & exploratum rerum species perpetuas esse, & alicubi semper comperiri, singula verò specierum indiuidua interitui esse obnoxia: Quæso te, optime Lector, ne graueris totum doctissimi Alpini Dialogum percurrere, atque sedulò perlustrare, vt pleniorē Balsami notitiam, quam veteres non tradiderunt, te adeptum profitearis.

DERVANVM Opobalsamum, quod ex Perù Occidentalis Indiæ regione deportatur, tantæ fragrantia, & suauitatis esse testatur Amatus, vt inter Thesauros virorum delictorum tamquam res prætiosissima custodiri videatur, & de hoc fortè intellexisse Pliniũ, cum omnibus odoribus Balsamum præferri dixerit; purum, & syncerum afferri hoc, quod de Orientali Iudaico, & Ægyptio asseuerari non potest, vt propterea Galenus in Iudæam nauigarit, vt syncerum, & legitimũ agnosceret Balsamum, cum varijs modis adulterari posse ex Dioscoride non ignoraret: at profectò in præsentia summi Turcarum Imperatoris cura, & diligentia non ea vigent Balsami adulteria, quæ Galeni ætate forsitan vigeabant, cum in frequenti vsu apud illos populos sit, & Principum timendorum necessitatibus opportunum medicamentum. Quod ex Perù adfertur, ex arbore Pino persimili, non adeò tamen procera, effluit, colligiturque, quod, vt testatur idem Amatus, gustu pingue est, acutum, diũ in ore saporem retinens, odoris suauissimi ad Belzuinum tédentis, color & illius substantia, tãquam aquæ mellis spissæ: vt propterea hinc conficiat Amatus hunc Opobalsamum non esse eiusdem speciei cum Iudaico, & Ægyptio, & Trogum Pompeium has arbusculas Perù delineasse, cũ scripsit, arbores Opobalsami, quæ in Iudea oriebantur, pineis similes existerè: Mattheolus hoc Opobalsamum, non esse verè Balsamum docet, cum colore lacteo esse debeat ex Strabonis sententia verum Balsamum: potius verã esse Stactem, posse tamen veri Balsami loco vsurpari: Verum ex Galeni placitis legitimus succus secundo excessu calidus est, & ficcus, subtiliorum partiũ, quã ipsa planta, nõ tamen adeò calidus, vt nonnulli tenuitate partiũ decepti existimarunt, Vires, & facultates Diosc. latius persequitur: legendus diligenter Alpinus, & Petrus Bellonius Cœnomanus in lib. suarum Itinerariarum obseruationum.

Lib. 6.
simpl.
medic.

OPOBALSAMVM Peruanum solidum in eodem Thesauro asseruatur, ruffo colore ad aureum vergente, quod facile liquefcit, cum eius liquidi vsus est opportunus: De hoc occidentali Balsamo Amatus Centuria VI. Curat. medic. præclare tractat, dum mulierẽ abortientẽ certo gestationis tempore curat, cui acetabula vteri plena mucoris erant, vt proindẽ præpondere fætum continere non possent, sed disrumperentur; illa ergo primo expurgat accommodatis medicamentis, & præparatis prius corporis succis, mox suffitum ex Cinnamomo Agallocho, & Benzuino præscribit; denique Pessum ex hoc Opobalsamo indendum præcipit, tum partiunculam ieiuno stomacho bibendam. Iam verò Mulier illa votis compos facta, mox vtero postea gessit, & maturum fætum in lucem feliciter edidit, teste eodem Amato; ex sapore, & odore efficacimiras illius facultates colligit: ex Piceis arboribus destillare tradit, oleum præseferens crassum coloris subnigri, cum aliqua ruffedine si manibus tractetur viscidum deprehendi, odore styracem liquidum moscho confusum videri: sapore primum butyrosam relinquit linguã, mox in fauces descendens eas vellicat: demersus aqua, ima petit oleaginosa quadam portiuncula supra natante, quibus signis Hiericontis, & Memphis Balsamum, vel potius felicitis Arabiæ (vt dictum est) plurimum ab hoc Peruano differre intelligimus, & tota ferè specie, non secundum magis, & minùs, vt quidam nuper non infimi Subsellij physici mihi persuadere nitabantur, nec enim facultatum similitudo, essentię similitudinẽ, & ~~autẽtata~~ arguẽre potest, cum multa simplicia medicamenta diuersa specie easdem generatim acceptas facultates obtineant: hæc volui Amati auctoritate subnixa breuiter adijcere, vt cernes errores è mentibus, quoad eius fieri possit, euellantur.

SED

ED ad Musæi quædam Olea singularia, & pretiosa commemoranda iam veniamus: Inter quæ principem locum tenet Antidotum generosum, & mirificum Mattheoli oleum ex Scorpionibus nuncupatū, cuius conficiendi rationem ipse ad amussim, & diligenter persequitur: *Vires verò admirabiles hoc pacto: Id*

pulsibus extrinsecus patientibus illitum nempè temporum manuum, pedum, quinetiā extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione efficacissimè succurrit omnia venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint, similiter viperarum, aspidum, & cuiuscunque deniq; venenati animalis moribus singulari auxilio est; præstat præterea iisdem locis semel quotidie inunctum non quidem calidum, sed frigidum ad præseruandum à pestilentia homines, qui eo se inungunt, quin etiam ad sanandum iam pestilentia affectos, necat quoq; vermes, naribus, & pulsantibus Arterijs inunctum, & præsertim vbi cætera auxilia non valeant.

LEVM Infernalis Ficus vocatum, est oleum Ricini Diosc.: ab Hispanis Figueira dello inferno: à Gallis Palma Christi dicitur: Oleum quod ex semine elicetur infunditur cōmodè ad colicos cruciatus, teste

Mesue, inunctum autem tum Scabiem, tum capitis vlcera, persanat, sedis inflammationibus medetur, & conuersis, & præclusis feminarum locis, inungitur vtiliter indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: Cæterū & papaueris spinosi semen ex Anglia primum nomine Ficus infernalis à Camerario Iuniore Norimbergam allatum: Doldius primum, mox Cortusus Patauinus plantam, & semen transmissere, scribit Bauhinus lib. v. Theatri Botanici cap. iij. vbi de Papauere agit; Tota planta succo flauescente instar Chelidonij maioris abundat, Glaucium Dioscoridis existimat esse idem Bauhinus, idq; non contemnendis argumentis.

AM verò alia etiam pretiosa, & non vulgaria Oleorum genera in hoc, quem describimus, Thesauro comperiuntur, Oleum scilicet Cinnamomi, Gariophyllorum, Piperis, ligni Guaici, seminum Pœoniæ, Myrrhæ, omnium gummarum, Stibij, vel vocati Antinorij, quorum sanè parandorum rationem (cum mirificas habeant vires ad penetrandum, dissoluendum, & roborandū) è Clarissimi Mattheoli Commentarijs studiosus lector petet; Ut iam Deo auspice, & Virgine Deipara fauēte, ad huius quintæ Sectionis calcem nos peruenisse non pœniteat.

ED Græcorum nos admonet Adagium μεταβολὴν πάντων γλυκύ, varietatem humano ingenio insitam plurimū ad laxandum animum conferre: Lectionis igitur varietate aliqua breuiter recreandum lectorem veluti in transcurso, & per transfennam antequā VI. sectionem Musæi aggrediamur æquum esse arbitramur, cum potissimū in conuentu eruditorum Physicorum id à nescio quo iniectum sit, multa iactari ab Ibericis nostræ ætatis scriptoribus, quæ meræ sint fabulæ. Respondi ego, qui neminē sua laude defraudandum semper censui, officium sapientis esse non mentiri de quibus nouit, & mentientem posse patefacere: mentientes erroris conuinceret, aut falsæ doctrinæ, maximā à Medicis, & litteratis omnibus initurū gratiam; tum is effuso risu cachinnās fabulam de Boramez, planta nimirū agrina omnibus fannis dignā, & Comicis exsibilationibus pronunciauit: cui ego, perpenderet, dixi, à nō Hispanis auctoribus, & doctissimis Viris eam historiam proponi Ioanne. f. Botero Italo, I. C. Scaligero Veronensi, præter Laurentiū Ananiā, quæ ita sese habet. Zauolam Hordam esse vocatam Tartarorū nobilissimā, in qua regione è semine Peponum semini similimo, nisi quod adeò longum non est, nascitur fructus Agno similis, qui Boramez eorum lingua nuncupatur, verum hac de re duas extare sententias: Laurentius enim Ananias putat Arboris fructum esse cucurbitis longis persimilem; agni huiusce carnem esse suauissimam, pellem delicatissimam, atq; ideo

Ex Arist.
in Elen-
chis.

ideò magni pretij, ob capitum operimentum, & ornatum. Julius Cæs. Scaliger plantã esse Boramez, idest Agnum putat, crescit enim Agni figura ad pedum ferè ternum altitudinẽ quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus representat. Pro cornibus pilos gerit singularis cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cuius detracti vsus ad capitum tegmina incolis; ferunt internam pulpã Cam-mari referre carnes. Cæterum è vulnere quoque sanguinem manere, dulcore esse admirabili: Radicem humo exertam surrigere ad vmbilicum vsque: Illud miraculi fouet magnitudinem: Quandiũ vicinis obsidetur herbis, tandiũ viuere, quasi Agnum in læto pascuo; absumptis illis tabescere, ac interire, idque non solum vel casu, vel tractu temporis, sed etiam experiundi genera subtractis, atq; ablatis euenire. Quin illud auget admirationem appeti à lupis eã, non item ab alijs bestijs, quæ carne vescantur; hoc quasi condimentũ atq; intritum ad fabulæ, & agni allusionem: Hæc Scaliger, qui mox subdit, Hæc partim à nobilissimis, partim ab exercitatissimis in natura viris, non solum lecta, sed etiã audita, quibus intelligitur non omninò fabulã existimasse hanc de Tartarorum Boramez narrationem, licet fortè id intritum de solis lupis eam appetentibus sibi sit suspectum: nec Io. Boterus Italus vir πολύγραφος, & percelebris inficiari videtur, cũ disertè eam historicis suis scriptis inferuerit, Si enim Monachũ Piscem, Natura veluti ludens, & similitudinũ affectatrix in Mari gignit, cur non in plantarum serie Agnũ edat, qui cum vegetante stirpium animã maiorem affinitatem habet, rude, & stupidum animans, quam Monachus primum homo rationis compos, tum Deo suapte spontè dicatus cum Piscium natura rudi, & sensuum externorum, & internorum imperfectiorum compote.

EC solùm naturæ artificium in Plantis animantia potuit exprimere; sed statuarijs etiam, quod pulchrè imitarentur (humano casu præeunte) præscripsit.

Scribit enim Vitruuius Ciuis noster lib. i v. cap. i. historiam huius-

huiusmodi, Virgo Cuius Corinthia iā matura nuptijs implicata morbo decessit. Post eius sepulturam, quibus ea viua delectabatur, poculis, nutrix collecta, & composita in calathō pertulit ad monumentum, & in summo collocauit, atq; vti ea permanerent diutius sub Diuo, tegula textit: is Calathus fortuito super Acanthi radicem fuerat collocatus; interim pondere pressa radix Acanthi media folia, & cauliculos circa vernum tempus profudit, cuius cauliculi secundū latera crescentes, & ab angulis tegulæ ponderis necessitate expressi, flexiones in extremas partes volutarum facere sunt conati. Tunc Callimachus Statuarius præteriens hoc monumentum animaduertit eum Calathum, & circa foliorum nascentem teneritatem, delectatusq; genere, & formæ nouitate ad id exemplar columnas apud Corinthios fecit: Hactenus Vitruuius. Cæterum & morales Philosophi, ex hoc casu præceptionem humanæ vitæ fructuosam eliciunt, nam vt hæc Herba melius crescit, si nonnihil prematur, sic animus fortis, & sua virtute inuictus aduersus omnes fortunæ insultus, & maleuolorum, rudium, & fulguritorum hominiorum calumnias, & maledicta semper se magis exerit, & clarius conspiciendum præbet, quod Lucani Carminibus confirmatum volunt,

*Serpens, sitis, ardor, arena
Dulcia virtuti, gaudet patientia duris,
Latius est, quoties magno sibi constat honestum.*

Verum iam hîc Quintæ huius Sectionis Finis esto.

L A V S D E O.

SECTIO SEXTA.
IN QVA DE SELECTIONIBVS
VOLVCRIBVS, QVADRVPEDIBVS,
LACERTIS, AMPHIBIIS ANIMA-
LIBVS, ET MISCELLANEIS
REBVS AGITVR.

Eodem And. Chiocco Medico Physico

Auctore.

SECTIO SEPTIMA

SECTIO SEPTIMA

IN QUA DE SUCCESSORIBUS

VERBORUM QUAEDAM REPERIUNTUR

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

ET ALIA QUAEDAM

SECTIO SEXTA:

PRÆCLARVM illud Senecæ oraculum;
*Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut
 meliora pluribus placeant: argumentum pessi-
 mi turba est;* hoc ad criticeſuam tuen-
 dam, & ab inuidorum morſibus vindican-
 dum, nonnulli transferunt, nos de phyſicis
 contemplationibus id profiteri poſſimus,
 quorum ſcriptores, vel auctores paſſim à vulgo, qui omnia
 ambitione, & lucro metitur, ſpernuntur, & hominum otio
 abundantium, vel abutentium ſtudio eſſe putantur, qui-
 nimò etiam contra legum præſcriptum, Actum agere,
 nos, Dictatorum more, proclamant: Sed malè feriatarum
 hominum iudicijs non adeò perterrebimur, quin, cum de
 rebus odoratis, reſinis, oleis, gummatibus, radicibus multa
 ſcripſerimus; aliqua etiam in Sexta hac Sectione dicturi, de
 odoris natura quædam breuiter perſtringamus, cum curio-
 ſa ſit contemplatio, & ingenuo phyſico digna: Platonico-
 rum etiam nonnullorum placitis ſpiritus alimenta quatuor
 exiſtant odor, cantus, ſonus, lumen: quamuis non ad vi-
 ni tantum naturam odor referendus erat, cum & aliarum
 rerum halitu ſuaui, & fragrantia cerebrum, & ſpiritus val-
 dè recreentur, doceatq; Ariſtoteles præter alimoniam uſum,
 odores homini conuenire, quoniam cerebrum copioſius, &
 frigidiuſ, humidiusq; præ alijs omnibus animantibus ipſi à
 natura tributum fuerat, cum aliæ animantes ſolum, ut ali-
 mentum ſibi congruens perſentiſcerent, olfactu præditæ
 ſunt; hoc quidem ſenſerat Philoſophus, cui refragari, &

reclamare visus immensæ subtilitatis Vir Iul. Cæs. Scaliger. Pantheræ enim odore bestias oblectari, eamque propterea sequi, hoc sect. xiii. problem. Aristotelem, & 6. de causis Theophrastum docuisse; deinde animalia malis odoribus, haud iisdem omnia, sed alia alijs fugantur, sulphure Muscæ, Galbano serpentes, vngulæ mulinæ exustæ nidore Mures; ex aduerso igitur in natura positum videtur aliqua odorum delitijs capi oportere, sic Apes quosdam aspernari flores, quosdam eligere, quorum rorem capient, sic Chameleonem cuiusdam planta halitu gaudere: Aristotelis ergo sententiam sic tuetur, vt feminaria huius oblectationis in animalibus agnoscat, vt & aliorum morum, & cognitionis vanam in homine hæc omnia oblectamenta, & voluptates potissimum inesse: Iam verò odores cum saporibus, proportionem quadam conueniunt, eademque est amborum affectio: odor enim ex Theophrasto vi. de causis plant. partis siccae sapidae in corpore perspicuo demissio, hoc est in aëre, & aqua: Sicci enim odor est, vt sapor humidi, vt secundo de anima cap. ix. summus Philosophus docet, hinc fructus agrestes urbanis odoratiores, quia sicciore ex Theophrasto, & in Ægypto minus odorati flores, quia teste Plinio Ciue nostro ibi nebulosus, ac roscidus aër è Nilo flumine existit: odor etiam partis sapidae non est expers, & vbi odor ibi sapor, ideò lapides carere odore, docet Aristoteles, ligna odorata, & potissimum minus aquea, inter metalla etiam aurum odoris expers, quia sapore caret: amarum autem saporem initium boni odoris existimat Theophrastus, cui Plinius assentiri videtur, scribes odorato sapor vlli non amarus, è contrario, dulcia rarò odorata, sic Rosa, Agallochum, Moschus, Ambarum Zybettum, & alia eiusdem generis odoratissima amaritiæ maximam præferunt. Nec dissentit lib. i v. simpl. Galenus noster, cum, vt alibi monuimus, neget potius amarum, vt medicamentum, aut alimentum nobis esse suaue, ac iucundum: Cæterum per intermedium aërem, & aquam olfactus exercetur ex 2. de anima, etenim etiam pisces videntur odorem persentiscere: quod & Plinius fatetur,

*Aristot.
lib. de sens.
& sensibili.*

Lib. 21.

Lib. 21.

Lib. 9.

fatetur, verum id contendit aeris, non aquæ beneficio euenire, respirare enim pisces, contrà, quàm putat Philosophus, quoniam aer vitalis scilicet halitus in aquas se insinuat, ut respirationem piscium adiuuet, quod ex illorû somno, bullantium aquarum sufflatu, & Lunæ vi Concharum corpora augente probatum voluit: sed vel deceptus est Plinius, qui expers pulmorum animal respirare voluit, vel conciliari cum Philosopho poterit, si simplicem transpirationem piscibus concedat, non ergo odor erit duntaxat aër infectus, ut censuit Plinius, sed etiam aqua infecta: quemadmodum enim minimè diffitendum sonos in aqua à Piscibus audiri ex testimonio Aristotelis secundo de anima, tametsi nec membra, nec foramina auditus euidencia obtineant, vel ipso Plinio teste, cum plausu enim congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam viuarijs spectari, & in Piscinis Cæsaris ad nomen venisse quosdam compertum fuit: sonos enim remigantium magnos fugere visuntur: Delphini etiam strepitu venatorum perterriti erumpunt in littora, sic facillimè capiuntur tentato, ac grauato capite præ strepitus inflæti magnitudine, idem igitur de olfaciendi facultate putandum, cum escam etiam putridam procul diffitam festinanter sub aquis petant pisces eius odore prius inuitati. Iam verò, cur Plato in Timæo, semigeniam naturam odorum esse dixerit, pulchrè exposuit Foxius in Commentarijs suis, quoniam non habent odores certum genus, & naturam, ut sapores, & colores, sed ex saporum discrimine dignoscuntur: hinc ex effectis odorem tantum suauem, & iniucundum cognoscimus; cæteras differentias ex saporum diuersitate ad odores transferrimus: *Cum enim* (præclare ait Plato summus Physicus) *in Aërem aqua, vel Aër in aquam transit, in medio istorum odores sunt, omnisq; odor, aut fumus est, aut caligo, sed horum quod ex aëre mutatur in aquam caligo, quod verò ex aqua in aërem fumus, hinc fit ut aqua odores tenuiores sunt, Aëre crassiores*: olfactus instrumenta Aristoteles agnoscit duas mamillas spongiæ similes ex cerebri natura, molles in frontis commissura cum naso positas, per

*Lib. de
olfac. in-
strum.*

has odores perceptos ad cerebri anterioris partem transmitti: Galenus reclamatur nullas huiusmodi papillas agnoscens, sed in anterioribus cerebri ventriculis odores recipi affirmans: observa verò, mi Lector, quod subdit diuinus Plato, odorem scilicet molestum disturbare, ac violare omnem eam capacitatem, quæ à summo capitis vertice ad vmbilicum protenditur: suauem verò eandem mulcere, & amico quodam ingressu naturalem eius seruare habitum: ita passim legimus odoratis vnguentis, apud veteres omnia delibuta, esculenta, poculenta, capillos, & decantatam Cypheos compositionem, de qua Andromachus in Epaticis curandis scripsit, ob similitudinem Cypheos, quo pro suffitu Ægyptij utebantur vocatam, de qua Damocrates ex Ruffo, & pulchra Plutarchus lib. de Iside, & Osiride, quæ in honorem Deorum accendi, & templis suffumigari consueuerat: Hanc Platonis de odoris natura doctrinam studiosè accepit Galenus cum lib. iij. simpl. odoratarum rerum vaporosam esse substantiam docuit, omniaque odorata esse calida, unde vaporum emanat copia, quare à corporibus exactè falsis, & acerbis exiguum quid defluere: eandem sententiam Aristoteles, & Auerrois tuentur, dum fumoso halitu odorem definiunt rerum odoratarum exemplo Thuris, ac Myrrhæ, quæ igni admota odoratiora redduntur, ac nonnisi vsta odorem exerunt, vt Plinius etiam docuit; hæc profectò defluxum vaporum à corporibus odorem esse arguunt. Obijciebat Aristoteles xi. probl. si hoc verum esset, res odoratus progressu temporis minores futuras, cum tamen eadem magnitudine perennare videantur: verum cum halitus tenuissimus sit, quod exhalat è re odorata, vix longissimo temporis interstitio euidentem illa mutationem subit. quamuis tandem rugosior fiat, quod obseruauit Galenus, cum rosas, resque huiusmodi molles, & teneras odore præditas tandem minores, sicciioresque fieri docuit: Ingeniorum, quæ argutâ Scholasticè profitentur, subtilitas putauit odorem non esse fumosum halitum, sed qualitatem potius in Aere genitam, in eoque diffusam, vt à Sole lumen, tametsi ille

*Lib. de
instrum.
olfac.*

ille omninò sit fumosæ euaporationis expers; hoc Vulturum exemplo ostendunt à quingentis leucis ad corpora in bellis occisorum hominum odoris ope conuolantium, Apes etiam ad mellis, vel pauxilli copiam elixandi accurrunt, illud licet procul distitum sit: fumida etiam exhalatio in aquis fieri nequit, in ijs tamen Pisces olfaciunt: aiunt etiam id absurdi sequi sensile admotum sensui sensationem effecturum, quod Aristotelis decretis repugnat. Sed demonstratio necessaria pro Galeno, & Platone facit, quia materiæ exper-tes qualitates à causa conseruante ita pendent, vt ea amota illicò euanescant, vt lumen lucido corpore sublato, ita odor sublato odorato corpore statim aboleretur: cuius cum experientia contrarium ostendat, credendum est, amoto eo corpore tenuem vaporem in Aere remanere, & odoris naturam tueri: accedit qualitates illas immateriales à ventis flantibus nusquam interpellari, quin sensum feriant, vt coloris species, & lumen ostendunt, quia eodem modo sentiuntur, perindè, ac tranquillus esset aër, at odor aduerso flatu vehitur, infrà flatum non percipitur: præterea odor successionem quadam mouetur, & prius à propinquioribus sentitur, tum à procul distitis, quod colori, ac lumini non euenit, quæ eodem momento, & temporis articulo multiplicata in medio ab omnibus pariter percipiuntur, quare quæstionis veritas ob auctorum subtilitates satis inuoluta videtur.

Cæterum cum doctioribus Physicis sentiendum, fumosum halitum per aliquod interuallum diffundi, vndè deinceps qualitas illa sine materia propagetur, quæ ab animatibus exactiorem, & magis perfectum olfactum, quam homines, obtinentibus, teste Philosopho, facile percipiatur: saporum. n. 2. de anima. genus nobis, quam odorum euidentius, ait Aristoteles lib. de sens. & sensibili, quoniam olfactum omnium sensuum, qui in nobis, stupidissimū obtinemus, tactum omnium exactissimū, gustus autem tactus quidam est, Ambigebam tamen si omnes probi odores ad recreandū cerebrū nobis tributū, animatibus duntaxat propter alimenti perceptionem, & conquisitionē, cur

Lib. 10.

cur infirmior nobis olfactus. Semper existimaui ex alimentum
 necessario usu id tributum animalibus, homo enim ope
 gustus, & rationis accommodatum sibi alimentum conqui-
 rit, at venatici Canes, & Vultures, atque alia huiusmodi
 animantia exactissimo olfactu eguerunt, ut propriam escam
 conquirerent, idque per illam etiam speciem, quam barba-
 rorum scholæ recepto vocabulo intentionalem vocarunt,
 nec tamen Vultures biduo, vel triduo antè volant, ubi ca-
 dauera futura sunt, tamquam eorum cædem præsentientes,
 quod à Plinio Ciue nostro scriptum inuenio, quoniam sen-
 sus ab obiecta re præsentis, & actu existenti immutetur, teste
 Aristotele, quod nundum est, nihil agere potest, sed quo-
 niam Vultures cadaueribus valdè oblectantur, ut sepulchra
 animata quidam vocarint, & adagium effictum, si Vultur
 es, cadauer expecta, idcirco præsentire antè necem putridū
 cadauerum odorem à nonnullis sunt existimati: Quod ve-
 rò quidam negent speciem tantum ab organo olfactus per-
 cipi, sed intrò per nares insinuari fumosam exhalationem
 contendunt, Galenus verò etiam doceat Iuuenem Melan-
 thio trito, veterique oleo immixto olfactum recuperasse,
 quod argumento est medicamentum olfactus sensorium at-
 tigisse aduersus Aristotelis decreta pronunciari puto: qui
 omnem sensationem à specie sine materia fieri docuit, nam
 & tactilium qualitarum perceptio gustabilium, & odorabi-
 lium eadem ratione fit: fumosa verò illa euaporatio potius
 cerebrum afficit quatenus calda, quam percipitur quatenus
 odorata: quemadmodum & nigella illa Iuuenis sensorium
 affecit, non odore, sed calore, & facultate propria extergen-
 do impactam pituitam, & olfactus organum desiccando.
 exemplum Philosophi est secundo de anima, sicuti cera ima-
 ginem annuli suscipit sine ferro, & auro, ita sensus formas
 rerum obiectarum sine materia recipit; quare & amotis sen-
 sibus rerum formæ, vel imaginis veluti insculptæ in sen-
 sorijs supersunt: ex quibus etiam consopito animali inso-
 mnia phantasie ope componentis, vel distribuentis exoriun-
 tur; Iam verò odorum ex saporibus desumi differentias
 Ari-

Aristoteles cum docuisset, id Galeno non placuit, qui amarum, falsum, acerbum, austerum, odorem dici non probat, *A. simpl.* acidum, & acrem dici assentitur, quod in allio cœpe, aceto experimur, quæ olfactum, & gustum pariter afficiunt, Cæteros odores ad beneolentia, & graueolentia reducere visus: inæquabilem verò substantiâ causam esse docet, cur ex odore de rerum temperamento certum iudicium ferre non possimus, quoniam tenuissimæ solû odoratæ rei partes sensum afficiunt, quæ in halitum verti possunt, at rei sapidæ omnes partes sensum mouent, proindè certius ex sapore de rerum naturis decernimus, minùs certò ex odoribus, omnium minimè ex coloribus, quâuis maiori ex parte candida, frigida, flaua, & rubra calidiora videantur: Verum Mesues accuratus, & peritissimus rei medicæ Auctor, ex colore de Bonitate, & malitia medicamentorum iudicium sumi docet, *Lib. pri. Antid.* Agricus enim colocynthis Turbith alba præstantiora, nigra nullius, aut prauî vsus, Scammonium subalbum, aut variû est bonum, nigrum malum: Rosa exactè rubra melior: Rhabbarû ex ruffo, & glauco varians, & croci modò tingès, & lapis Cyaneus, qui colore sui nominis saturatus, magis æstimantur: Verum de his hætenùs.

Illud sanè curiosum problema, nec à superciliosis Medicis omninò prætereundum an odore, non solum spiritus naturales, & vitales reficiuntur, sed etiam partes solidæ alantur: *Lib. de sensu, & sens.* Aristoteles enim contra Pythagoræos quosdam odorem non nutrire profitetur, alimentum enim compositum esse debet, odor est qualitas simplex, & immixta, præterea nec aqua syncera alere potest, tantò minùs qualitas mera: ex alimento etiam secerni *παραπρόν*, quid superfluens scilicet oportet, vt in Plantis etiam cernimus, ab odore nihil tale secernitur: Cæterum Hippocrates celebri oraculo lib. de alimento in contrariam sententiam ire visus: *Qui celeri (ait) aduersione opus habent ijs humidum alimentum ad reparandas vires aptissimum, qui adhuc celeriori per odoratum nutriri debent;* eius sententiam admisit Galenus, Democritus suo pte experimento comprobauit, qui triduo Panis recentis odore dicitur vitam

vitam produxisse: Astomorum etiam gentem sine ore memorat Plinius nostras solo halitu, & odore florum, & syluestrium malorum viuentem. Cæterum cum Galeno teste nutritio sit exhaustæ substantiæ corporeæ repletio, & repositio, quod accedit alimentum corporeum esse debet, non simplex qualitas, quoniam etiam docente Philosopho ex iisdem alimur, ex quibus constituimur. Per odores ergo Hippocrates necessario accepit fumidas illas exhalationes, quæ corporeæ sunt, & materia, subiectumq; odoris, hoc est simplicis illius qualitatis, cui immutandi sensorium facultas inest, quare isthac materia odore solum causati vocata definitione explicatur, effluxus enim & extenuata portio à re odorata dimanans, vel Galeno auctore existit: quæ uiuentibus attracta per nares ad cerebrum, & pulmones reficere, alere, augere spiritus vitales, & animales videtur, quod experientia satis docet, nam & fœtor eisdem spiritus labefactat, & corrumpit, & Aer purus, & solus animales spiritus reficit inspiratione attractus, quamuis & id etiã, quod reticularis plexus suppeditat eisdem alere putetur; Iam verò & solidas corporis partes odores sic acceptos alere, probant contra Conciliatorem, & Musam Viri docti quoniam coqui, & Pistorum ex Panis, & obsoniorum odore assidue faginentur: appetentibus præterea, & esurientibus suauis ferculorum odores, saturis insuaues, quod & Aristoteles nouit: quod etiam Manardus Vir doctissimus ex primis Medicinæ verè instauratoribus, & vindicibus lib. xvij. Epist. testatum reliquit: nam si cibi nuper assumpti tenuissima portio in halitum resoluta quoquo versum per corpus funditur, & verè solidas partes alit, idem profectò, & odoratarum rerum halitus præstiterit; verum hac in re discrimen habendum: Vini enim, & proborum ciborum fumida illa euaporatio alet: Rosarum, Ambari, Zibetti, & aliorum huiusmodi, quæ edendo non sunt, solum cerebri substantiam recreabunt, & spiritus reficient, solidioris porrò alimenti coctioni, & venter, & iecur destinata, à quibus etiam euidentia secernuntur excrementa crassius, & tenuius in quauis coctione

Lib. 12.
meth.

Lib. de
sensu, &
sens.
Cap. 5.

coctione sequestranda. Astomonum per halitus solos nutritionem quidam fabulam existimant, nam si ventrem, & alia (vt nos) alimenti promptuaria obtineant, nihilque Natura frustra moliatur, & partes propter functiones sint constitutæ, cur non os habeant licet obscurius, & minus elaboratum, per quod solidiora capiant alimenta? atq; ea potissimum, quod illa per effluentes halitus nutritio exigua sit, nec diutius seruare homines incolumes possit: Hæc breuiter de odore perstrinxisse pro instituti nostri ratione satis est: ad pensum nostrum iam (Deo auspice) redeamus.

Crocodilus Terrestris.

IN Sexta Musæi CALCEOLARIJ Sectione primus obuiam fit Crocodilus terrestris, quem haud ita procerum faciunt, Ægypto, atq; Arabiæ familiarem reliquis animalibus infensum, quasi lacertam prouectiorem, ac maximam, ab ea præter duritiem, ac cutis firmitudinem hoc distare, quod caput, crurumque articulos, atque ideò pedum digitos squamosos gerat: à Nilotico Crocodilo differre, quod caudam habeat in clauæ modum tuberculis elatioribus asperam, qua corpore, quibus insultat, atrocissimè diuerberare putatur, Bello- nio teste, hoc animal idcirco Caudiuerberam nonnulli vocitant. Sed nomine Crocodili Terrestris, & Scincus appellatur, *χερσαίος προπόδαλος* auctore Dioscoride, sed & ex Brasilia allatum in nouum orbem animal Crocodili terrestris nomine, cuius longitudo vlna maior, latitudo decem digitorum transuerforum: cauda prælonga, corpus squammis multis, & splendidis tegitur, aquæ impatiens est adeò, vt si quis in os iniiciat, statim moriatur: venenatus non est, sed à quouis è cauis effoditur, & in cibum sumitur, nec alius eius carnis gustus, quàm testudinis: Verum nos hic solius Ægyptij Crocodili terrestris figuram typis expressam damus.

Lacerta Chalcidica.

T huiusmodi Lacertam σαῦρα χαλκιδικὴν Græcis vocatam Musæum asseruat, χαλκίδα Chalcidem scilicet vocat Aristoteles, Nicandri Scholiastes, Dioscorides : indè natum vocabulum putatur, quod
virgis

virgis quibusdam ærei coloris hæc Lacerta distinguatur : nominis rationem cum non nouissent auctores appellatorem ad gentis, & loci nomen transtulerunt, vt existimat doctissimus Gesnerus, dictamque Chalcidicam crediderunt, quasi in Chalcide Eubææ plurima inueniretur, quod falsum est, cum in Lybia, ac Cypro nasci præcipue dicatur; Cæterum & vir magnus Hermolaus Barbarus in Plinij castigationibus Chalcidem à Chalcidica Lacerta diuersam putat, quod Plinius doceat salsamentorum cibum prodesse à serpente percussis, peculiariter à Chalcide, cerasse, aut quas Sepas vocant; Gesnerus Sepas, non Lacertorum eo loci, sed Serpentum generis accipit: sed cum Lacerto Sepi (Sepam enim vocatam Lacertam Chalcidicam inconfesso est) tum Serpenti sit id nomen inditum, & Nicandri Scholiastes de Sepe Lacerto scribat sic vocari *παρὰ τὸ σηπην τῆς πληγῆς*, quod scilicet percussis corporibus putredinem inferat, Hermolai coniectura non omnino erit aspernanda, Georgius Agricola Chalcidicam Lacertam à viridi solum colore differre scribit, non corporis figura: Gesnerus cum Aristotele parua potius Lacertæ comparat, non viridi, quæ maior est: quod & Nicander accuratus harum rerum scriptor innuere visus eo carmine,

Σῆπα γὰρ μὲν πεδανῶσι δομὴν σαύροισιν ἀλύξας,

.i. vitabis etiam Sepem corpore similem humilibus Lacertis; *δομὴν* corpus Scholastes interpretatur, & in oratione præterit, similem, Nicander: sed fortè illa vox *δομὴν* æqualem, vel similem significat Nicandro: qui ab ea percussi sunt, eos tumor pellucidus consequitur, veluti nigrore in ambitu plagæ relucente, consequitur & putrefactio: In vino pota morsus suos sanat ex Dioscoride, & Plinio: & Galenus Lacertam Chalcidicam dissectam proprio morsui imponi, & ex vino propinari docuit. & Plinius Castorea cum vino Myrtite bibi aduersus Chalcidas, Ætius eadem curationem adhiberi, quæ aduersus muris aranei morsum memoriæ prodiderunt.

*Lib. II.
simpl.*

PECTANTVR & in Musæo animalia duo simul connexa, & vnico edita Partu Equi similitudinem præferentia, quæ olim dono missa CALCEOLARIO Seniori Thesauri huius supellectilem nō mediocriter locupletarunt: mōstri genus esse videntur quemadmodum, & duo Fratres humani visuntur interdū naturæ errantis ludibrio simul implicati: cum in-formatrix virtus instrumenta haud benè sibi respondentia obtinuit, quod materia sanguinea nimis lenta, & calor, spiritusque imbecilles adeò, vt secernere vnum ab altero factu non possit.

Camæleon Terrestris.

AMÆLEONEM & descriptione, & icone expressa affabrè visus nobis delineasse Bellonius lib. primo de Aquatilibus: In Ægypti æstuarijs frequentem esse docet corpore duplo, quam Arabicus, maiori (iste enim pusillus Lacertam viridem non excedens) colore inter Indicum, & viridem ambiguo, quem ex luteo in fuluum variè commutare solet, vndè versicolore Chamæleonem antiqui appellarunt, Capite est cristato in Camælopardalis modum, duobus vtrinque ossiculis in summa fronte prominentibus lucidissimis oculis Pisi magnitudine sola pelle contextis, vt quod ab ea extat, milij magnitudinē non excedat, admodum flexilibus, vt altero sursum, aut deorsum inspiciente, alter præter cæterorum animalium morem, aliò intentus esse possit. Iners est animal, vt Salamandra, neque currere, vt Lacerta potest. Quamobrem hominum conspectum non refugit, nec facile terretur, imò nec morsu hominem appetit. Arbusta conscendit ob viperarum, & cæstarum metum. Famem octo menses, atque interdum annum ferè integrū tolerat, vndè falsò

falsò creditum est eum nihil edere, ac vento ali, nam cum pulmonibus per ventris latera exporrectis præditus sit, ventum intrò magno impetu attrahit, eoque intumescit; foramina ad nares, & auditum habet; Oris rictum amplum. maxillas dentibus ferratis suprà, & infrà communitas, quales in Tephloti serpente videas: linguam teretam sexquipedalem longam, quam à longè in infecta, quibus maximè vescitur, vibrat, & mucore, quem in extremo spongiosum habet Muscas, Scarabæos, Locustas, Formicas ad se adducit: lineam habet sub ventre squamulis denticulatam albam ad caudam vsque protensam, adeoque artificiosè in huius animalis pedibus natura lusit, vt anterioribus pedibus ternos intra digitos, extra binos, posterioribus autem ternos extra, intra binos posuerit duodecim oua excludit, longa, lacertarum modo: cor habet muris domestici magnitudine, Hepatis lobos duos, quorum sinister maior: folliculus fellis grani hordei magnitudinem non excedit sinistro Hepatis lobo inhærens: Hæc ferè ad verbum ex Bellonio, vt animalis percelebris natura melius perciperetur: Præclara, nec adeò trita de eo scripsit Scaliger noster Exercit. cxcvi. cap. iv. Ioannem Landium testem laudat, qui Chameleonem vidit repentino, momentaneoque iaculatu Muscam, quæ in eius esset pectore, legisse: illius linguam dissectam palmi longitudine inuentam, cauam, inanem: in summa tamquam acetabulum cum mucro, quo prædiam tolleretur, id sanè nouum ijs, qui solo vento viuere hætenus existimarunt: cum Bellonij sanè descriptione conuenit: expressius docet colorem eis esse album, viridem, luteum: naturalem viridem admodum dilutum in tergo, sub ventre dilutiorem, albicantiq̃ue propiorem, variari tamen totum rubris, ceruleis, atq̃ue albis punctis; in quoslibet mutari colores, verum non esse, super viridi viriditatem vegetari, super luteo temperari ad luteum: super ceruleo, aut albo, aut rubro non vinci viriditatem natiuam, sed puncta cerulea, rubra, & alba viuidiorem, validioremque sui speciem dare, super nigro subnigrescere, manere tamen tenorem illum.

vire-

viredinis atro confusum; etiam non mutato supposito colore mutat ipse suum, vel metu, vel molestia aut oppressum, aut solutum. Quod Aër illi pro cibo sit aliquandiù ex eo patere, quod & annum integrum aiunt in ediam tolerare, & ubi exceperit hiatu auram, & occlusit malas turgere ei ventrem: Etiam inueni, qui diceret (subnectit idem auctor) obuersum ad Solem haurire radios, eosq; conuersione hiantem sequi: Hæc se ex Landio accepisse fatetur Scaliger, quæ sequuntur ex alijs, venenatorum Serpentum esse hostem acerrimum Chameleonem: Eum ex illis vnumquempiam in vmbra speculatum, captantem auras, aut in radijs apri cantem, in eam scandere arborem, quæ illi imminet, vnde ex ore filum dimittit Araneorum more, in cuius fili extremo guttula sit Margaritæ splendore; ea tactum in vertice Serpentem mori: si ex ore nequeat ad perpendiculum demittere filum ita corrigere pedibus, & tractum eius temperare, vt ad lineam quasi catheton descendat, vide Scaligerum. Clarissimum loco citato, cuius diligentia, & subtilitati habendæ gratia, quod nihil prætermittat, quod ad naturalem rei historiam facere possit. Huiusmodi porrò Musæi Chameleonem Terrestrem donauit olim Nicolaus Barbadicus Vir præclarissimus, & Legatus eo tempore apud Summum Turcarum Imperatorem, Francisco Calceolario Seniori, quod animal viuens adhuc per aliquot menses Domi eiusdem ornatissimi Calceolarij repebat, & ab omnibus, tamquàm mirificum quoddam, & exoticum animal, non sinè summa admiratione conspiciebatur.

Nimalis Moschum gignentis figura, quoniam à nemine haecenus, quem quidem sciamus, expressa, & publicata videtur, hocce loco à nobis libenter dabitur, cum anno superiore MDCXXI. Venetias verum animal fuerit aduectum; indeq; ad Iuniorum Calceolarium transmissum, ut ipsissima eius, quam damus, effigies exprimi, & delineari posset, istud sanè animal vnicum non solum Venetijs, sed in Italia reperiri multi credunt, nec nos inficiamur, proinde nos etiam primi eius Iconem exhibemus, ut studiosus Lector, an cum aliorum narrationibus, & descriptionibus conueniat, accuratius expendat. Ita enim de eo Scaliger.

MOS-

MOSCHI historiam ex India aduectam meritò ponemus hîc: in Regno Pegù Gazelæ simile animal album est, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrimque singuli exeruntur. Sub eius ventre fit sanguinis collectio in Tumorem, quod Apostema Græci vocant. Capta fera eam partem, cum corio simul abscindunt. Quæ inter secandum guttæ sanguinis effluunt, caduntque eæ pro Moscho optimo, atq; excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur, Huius minimæ portiunculæ beneficio ad ceteri cruoris condimentum vtuntur: vbi secuerint hirudines admovent tot, tamq; diu, quoad earum suctu cruor vniuersus cū ipsa vita detrahatur, eum sanguinem exsiccatum, & in puluerem redactū prioris illius perpauilla quantitate, viribus verò efficacissimis perficitur, quippè centesimam satis esse produnt; Tum illud in folliculos hosce, qui ad nos importantur, inditum seruant: Adulterationes, aut synceritatem ita vel deprehendunt, vel probant: Syncerum naribus admotum illico sanguinem elicere; Hæc doctè, & præclare Scaliger: quæ cum ab alijs sumpserit, ea methodo sua, & oratione meliora, & concinniora facit. Mox videtur probare postremam illam Moschi proprietatem eliciendi sanguinem per olfactū non pendere ab acrimonia, aut calore temperamenti: nullo enim Pipere ne diuturno quidem odoratu sanguis euocatur, nec acutissimo quidem sulphuris odore, cuius cū ignibus magna cognatio; Hoc pacto olim ego falsitaris infirmulabam recentiorum, & Erasii sententiam, quod purgantia medicamenta per acrimoniam irritantem purgent, cum nec Piper, nec Pyrethrum, nec nasturtium, aut alia huiusmodi longè acriora Rhabarbaro, & Agarico quantumuis deuorata nullam expurgandi humoris facultatem obtineant vt *αὐτοψία* ipsa, & oculata experimenta satis docent. Iam verò Scaliger Exercit. c c xi. cap. iij. primum docet Gazelam, ex qua Moschus extrahitur, totam esse Capreoli faciem, nec aliud, quam Capreolum; Rhodium equitem sibi Mesianæ vnā ostendisse, quæ strigosior erat tota, quam Capreoli nostrates, cruribus exilioribus, erectioribus, ipsa magis Sima-

Den-

Dentibus exertis binis, sed non tam grandibus, quales Auctores scribunt, quoniam ætas adhuc tenella, nundum eos ad eam prouexerat magnitudinem, candidi fuere ij, ac paulisper flexi; subdit Scaliger; cum id è Sicilia rediens enarrassem affinibus nostris, qui in Syria fuerant dixere mihi Gazelam penitus esse figura Capræ, non autem Capreoli: earum greges sese vidisse multos, hæc ille, vbi etiam queritur de scribendi periculo quoniam fides nostra ex aliorum sæpenumerò mendacijs pendet. Non erat igitur vt Magister ille Laurentius Catelanus primarius apud Monspelienfes Pharmacopæus Vir alioquin in scribendo diligens in sua genuina descriptione confectionis Alchermes Scaligerum nostrum in numerum errantium cogeret, quod Moschiferum animal Dorcadem, Damam, aut Capreolum esse putaret: Capram enim disertè esse profitetur Scaliger: & affinibus suis, qui in Syria fuerant, fidem adhibet, sed non omnes Scaligeri Exercitationes legerat Catelanus, in agendo potius, quàm legendo occupatus: is ex Bellonio Capram syluestrem magnitudine æquare, pedes habere bipartitos anteriores quidem posterioribus longè breuiore more leporis scribit, colore esse per corpus ex flauo pallescente instar vituli iunioris, excepta parte antica, & postica, quæ ad modum Damæ albicant. Cornua ei esse bina paullum sicuti Capreoli bifurcata, vocem æmulari Caprinam, miræque esse in currendo celeritatis scopulos, & montes æquè perumpens, ac planiciem: capi has feras ictu sclopettorum, necnon venatu per canes instituto: cibum ijsdem suppeditare herbas odoratissimas, quarum præcipuam esse Nardi spicam. Hæc quidem Catelanus Menspelienfis, quorum restem laudat Bellonium lib. ij. cap. xiv. & xv. (nisi ordo hic numerorum deprauatus sit) Cæterum Auctor hic paulo professionem propriam supergressus probat non esse Moschum Apostema, aut Tumore præter naturam, quoniam solum in morbofo animali reperiretur, at in Venatione, numquam morboforū delectus habetur, immò venatores, ea quæ agilitate reliqua superant acriter insequuntur, nec cum mu-

lierum mēstruis æquiparandum, nam solum in fœmellis inueniretur, cum vtrique sexui conueniat; nec semen, aut testiculos animalis esse, quoniam & fœmellis adsunt huiusmodi vesiculæ, & extra corpus positæ sunt, cum in fœmineo sexu in corpore absconditi sint testes vt compertum est. suam mox sententiam apponit: receptaculum esse humoris crassi, quo per certum meatum, qui vesiculæ inest, linguam id animal humectat, vt genua, & pedes inungens lassitudini medeatur, quem continuo cursu, & per scopulos saltatione contrahit: Verum hoc sortiri est digitis, quid loquamur, nec certa ratione, aut auctoris probari fidē, id vquam persuadebit Catelanus: est enim ratio demonstrans, quæ ex proportionibus per se, & quatenus ipsum construitur, humor ille est odoratus, calidior, ergo siccus valdē, & longē diffitus ab ea humoris temperatione, qua partes oblini, & refici ad motum valeant: præterea docet ille Auctor, non rarō integras vesiculas ab ijs animalibus auferri; liberum deinceps in campestria loca regressum ijs permitti: paucos post dies odoratarum herbarum pastu recreata alijs vesiculis, veluti vomicis prægnantia deprehendi, quæ si vera sunt ad oblinendos artus ille humor non facit, cum potissimum alij probatiores Auctores scribāt Petris ab animali vesicas illas allidi, vt disruptæ Moschum deponant: ex quo intelligimus humorem hunc esse superuacaneum à natura animalis eò reiectum, non vt animalis vsui inseruiat, sed vt expellatur: cum enim sit siccior huiusmodi capra siluestris, continuè currat, & herbis siccis, odoratisq; vescatur, nec lienem expurgando crassiori, & sicciori succo destinatum ita grandem obtineat, vt par esset, cum motui validiori, & crebriori obeundo impedimento esse putetur, natura prouida, quæ numquam *ἐν τοῖς ἀναγκαίοις* in necessarijs deficit, effigendis his vesiculis, siue vomicis splenis defectum eleganter, & fructuosè suppleuit, vt humor omnis ille siccior, & crassior alendo minimè idoneus perfectè euacuaretur, & confectarium deinceps fructum ad delicias, & oblectationem generis humani tanti odoramenti ope nancisceretur

aceretur communis vita. Hanc nostram sententiam, seu coniecturam de vomicis illis Moschiferis libenter eruditorum Physicorum iudicio submittimus; cum minus obiectionibus obnoxia videatur, & magni Scaligeri verba eam aliquo pacto innuere possint; tametsi illa sonent apostema esse, & rem præter naturam in Capra illa, quod falsum videtur: morbus enim ex accidenti animalibus conuenit, ergo, non omni, & per se, at Dorcadas istas, vel Capras, tam foemellas, quam mares hisce præditas vesicis norunt, qui Orientalem Moschum longè Occidentali præferendum sciunt, qui de Siam regione Indiæ Orientalis venit, & ad celeberrima Emporia Pegu, Corasceui, & Tumbequit transportatur per Mercatores, qui terra iter faciunt, ac deinceps Venetias adeunt, hic longè eo præstantior, qui ex America Portugalliam, & indè ad nos affertur, quo tamen solo nobis hodiè ob alterius defectum uti licet, cui Moschi de Ponent nomen vulgò imponitur; hæc prudenter, & scitè Catelanus, qui etiam subdit in Alchermes confectione Moschi quantitatem adauctam, quia scilicet Moschus hic ex America Occidentali Orientali puritate, ac perfectione erat inferior: eousque etiam hominum malitia prouenit, ut vrina Moschum humectare non vereantur, à qua tamquam sctente eius vigorem augeri animaduersum, si etiam ob vetustatem de odoris suauitate multum ei decesserit in sacculis ligatus ad latrinas appendi solet, vbi vi foetentis Antiperistaseos odoris augmentum ei accedere, quamuis non durabilis, compertum est: Color in electione optimi ad obscurum, & nigrum vergere debet: gustu amarus, citæ penetrationis, inter masticandum omnium arenularum expers: In vasculis plumbeis asseruari solet, quòd illius odor, & vis facile dissipabilis huius metalli frigore commodius continetur, ac cohibetur. Cor frigidum, & tremulum roborat, exhilaratq; & omnibus ipsius affectibus confert: cerebrum pariter recreat, & spiritus omnes reficit: Hunc Ambra Grisea calore, & lentore multum exsuperat: hinc prudenter factum à Monspeliensibus contendit ornatissimus Catelanus, quòd illius pondus auxerunt ambrae quantitate imminuta, & proindè confectionem Alchermes tutiorem, & iucundiorem reddiderint: & quia plus Moschi non adulterati reperitur, quam ambrae, idcirco doctissimum Rondoletium in Aromatico Moschato ambra pariter minuisse, Moschi pondus augendū censuisse. Hæc latius perstrinximus, quia res non solum curiosa lectu, sed fructuosa ob vsum, & praxim medicam videbatur. Explodenda porrò omninò, & exhibilanda Amati Lusitani sententia in Comment. in Dioscor. qui censuit coniectura sui capitis ductus Moschum esse carnem contusam, & contritam cum ossibus animalis Leporis magnitudine præditi in regno amplo vltra Malacham, quod viuum prius virgis flagellarum neci traditur: nam referente Paulo Veneto vtriusq; Indiæ Incolæ eorum animalium carnes, tamquam escam optimam in delitijs habent, quod & Catelanus optime obseruauit.

Animal Moschigerum

Tarantula, vel Phalangium.

DIXERAT Cardanus nil mirabilius esse eo Aranei genere, quod vocant Tarantulam, qui demorfos morte per lethargum occupat: obijcit subtilis Scaliger dicendum, vel scribendum fuisse Phalangij speciem esse Italiae peculiarem, quâquam Plinius Phalangium Italiae ignotum dicat: à Tarento Vrbe Tarantulam nominatam esse docet Scaliger: in tractu ore Meridionalis penè toto inueniri, sed innoxiam; in terra

Apulia tum frequentem, tum maleficam esse: in sulcorum squallore latitantem imprudentes Messores, vel venatores pungere, hinc munimenta pedum excogitata, nam ocreolis calceati metunt. Eorum, qui læsi sunt, non vnum esse modum, quare haud solum lethargum afferre eorum morsum, non enim omnes esse inertes, languidos *vulpes* existere, sed alios sopore premi, alios perpetuis vigilijs distrahi, alios flere,

here, alios risu diffundi, quasdam currere, nonnullos in-
 eres sedere, esse, qui sudent, qui vomant, qui insaniant: id-
 circò non defuisse Philosophos, qui putarint tot esse Taran-
 tularum species, quot hæc agnoscantur accidentia, & sym-
 ptomata: Hic subtiliter Scaliger (vt fuit omnium suæ
 ætatis doctissimus simul, & subtilissimus) huic repugnans
 sententiæ docet, sicuti ebrietas non vnius est modi, sed suæ
 cuique pro natura, & instituto nam flent, rident, silent,
 blaterant, dormiunt, discurrent, verberant, ita ex hoc mor-
 su euenire: Musica curari negat, sed labore, & sudore,
 tum vinci, tum expelli venenum: Visos à se languidos, &
 solutos in tantum accendi calorem ex Ascauli sono, vt sal-
 tando lassarent oculos spectatorum, sedari interea dolorem,
 & venenum à corde reuelli, atq; aliorum diffundi, amota
 etiam mente à sensu mali: sublata Musica non continuo,
 sed pedetentim malum redintegrascere, repetita aboleri:
 Interea curari Antidotis, quorum vnam affert efficacissimã
 Aristolochiæ rotundæ, Mithridati singulorum vncias duas,
 Terræ sigillatæ vnciæ semissem, Muscas, quæ de Napelli
 frondibus victum capiunt duodeuiginti, succi citri quan-
 tum satis: Tum, subdit Scaliger, aduersus hoc maleficium,
 vel contra quemuis alium morsum nulla cum hoc est com-
 paranda Theriaca. Aliam esse ab hac diuersam Lacerti
 facie, quæ quod sub terra lateat à Romanis Terrentulam
 vocatam ait, eam se non vidisse, si nigra est, & luteis ma-
 culosa notis, Stellionem se putare à Græcis Ascalabotem
 dictam, quam horreorum pestem autumant. At Musæi
 CALCEOLARII Phalangium ex Aranei genere existit, maius
 alijs coloris cinerei, octo cruribus, vt plurimum donatum:
 Duo genera facit ornatissimus Imperatus: vnum quod te-
 lam facit candidam, & densam in suarum latebrarum ho-
 stio, huius morsum nec symptomata, nec dolorem effatu di-
 gnum parere: alterum ab incolis vocari Solofizzi magis ve-
 nenosum crassioris corporis, & nigro colore, cuius morsus
 tumorem insignem facit: hoc nullam texit telam, sed in
 subterraneis latibulis degit: commorsum symptomata,
 quo-

*In sui
 Musæi
 descript.
 Italice.*

quotannis Æstate renouari; lassitudine, & sudore curari contracto ex saltatione illa, quam ad Cytharæ obeunt sonitum, qui inflictæ noxæ, & affectioni fit consentaneus: quæ ferè etiam docuit præstantissimus Mattheolus in suis Dioscoridem Commentarijs.

Ceruus Volans.

SCARABÆORVM genus esse Ceruum Volantem, sub nomine Lucanorum, à Plinio nostrate descriptum inconfesso est: ramosis corniculis Ceruorum instar præditus est, unde Cerui nomenclatura. Insectum Lombardia Prouinciæ familiare; in Agro etiam Veronensi frequens in Pago Raldono nuncupato: Aduersus dolores, & nemorum crurumq; retractiones, & stupores à vulgaribus Granchio dictos, qui repente solet inuadere, mirificam vim habere putantur. Tamquam Amuletum igitur præsentaneum in auro, aut in argento obligata huiusmodi animalcula gestantur: Genus fœmineum omnibus suis partibus minùs videtur, atque eadem vi aduersus illas neruorum affectiones pollere. Verba Plinij de hoc Ceruo sunt cap. xxviij, lib. ij. Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dentata forcipibus in cacumine, cum libuit, ad morsum coeuntibus, infantium etiam remedijs ex Ceruice suspenduntur: Lucanos vocat hos Nigidius.

Chamæleon Aereus.

HVNC CALCEOLARIUS Senior olim nactus ab insigni liberalitate Illustrissimi, & Reuerendiss. DANIELIS BARBARI electi Aquileiæ Patriarchæ; qui Venetorum Patritiorum doctissimus, & Barbaræ Domus nobilissimæ post magnum HERMO-

LAVM

LAVM eximium fuit ornamentum, & quoniam hic Chamæ-
 leon iam præ longa ætate emarcuerat, alio nouello haud
 exiguis impensis comparato renouandum censuit CALCE-
 OLARIUS Iunior hocce nauatum Anno M D C XXII.
 quo Musæum scribimus, vt est accuratus, & minimè par-
 cus istarum rerum Exoticarum indagator, & locupletandi
 Musæi studiosus. Auis isthæc auicula Dei, Paradisea,
 Manucodiata etiam appellatur, de qua multa, & curiosa
 scripsere Scaliger, Cardanus, Corradus Gesnerus, Vlysses
 Aldourandus. C. Clusius in suo Auctario rerum Exotica-
 rum, & Melchior Guilandinus in breui disceptatione de
 hac auicula: Hos præstantissimos auctores consulere stu-
 diosum Lectorem ne pigeat, si amœna lectione se se oble-
 ctare cupit, nos quædam ex Guilandino, & Clusio potissi-
 mum attingemus, quò enim in his rebus recentiores sunt
 Auctores, eò in rebus explorandis, & recensendis veracio-
 res fuisse videntur. Paradiseam ergo Auem, vel Manuco-
 diatam pedibus carere omnes, qui de ea tractarunt, censu-
 isse visi præter Antonium Pigafetam, & Clusium, quibus
 ego libens assentior: ille enim Magellano profectus, & to-
 to orbe perlustrato è longa nauigatione redux huius Auis
 notitiam Europæis hominibus primus dedit, & in nauiga-
 tionis suæ Diario, ait Clusius, Pedes (crura voluit dicere)
 palmum longos huic Aui attribuit: In eadem erronea
 opinione se versatum diù, ingenuè profiteamur Clusius, vt
 eas Aues apodes putaret præter Aristotelis summi Philoso-
 phi sententiam, qui nullam Auem, absque pedibus esse
 docuit, quod omnes à se conspectæ Manucodiatae sine pe-
 dibus erant, exenteratæ apud rerum Exoticarum studiosos,
 nec eo tempore curiosos esset ad obseruanda rerum discrimi-
 na: mox ex postremis in Indiam Batauorum nauigatio-
 nibus, se sententiam mutasse, cum certum sit allatas huius-
 modi auiculas Amstelredamum integras, cruraque cum pe-
 dibus retinentes Picæ variæ cruribus similia, infirmiora ta-
 men, nec adeò crassa, coloremq; non atrum, sed ad casta-
 neum vergentem habuisse, earum Iconem exhibere non
 potuisse, quoniam illicò redemptæ ad Cæsarem Rodolphum
 huius

huius nominis II. translata, quem talium naturæ miraculorum notitia impensè oblectatum constat: Nautas tamen certò affirmasse se ab ijs, à quibus Manucodiatas coebebant, intellexisse, omnes pedibus esse præditas, incedere, & volare aliarum Avium instar, sed incolas, simulatque eas cœperint, intestina, ac pedes adimere, atque abijcere, deinde Soli exponere, vt facilius arefcant, aridas adseruare, vt venundnet, aut suis cassidibus pennarum loco aptent: Eas Aues in sylvis versari, & xxx. vel xl. simul per turmas volare solitas ipsarum Rege, vel Duce Comite, interdum sagittis peti, quod si contigerit ipsarum interfici Regem, illo cadente reliquas Turmæ Aues simul cadere, & sese capi sinere, tamquam amisso Rege vitam retinere nolentes, fabellæ proximam historiam de alia harum Avium captura apud Clusium leges: Duo porrò genera harum volucrum constituunt, vnum maiorum, quæ elegantiores sunt, alterum minorum, & minùs elegantium: Maioris generis corpusculi moles, qualis in Musæo asseruatur, ad hirundinis magnitudinem proximè accedit, à summo capitis vertice ad vropygium vsque vix quinque vnciarum longitudinem superat, in Molucis insulis pulcherrimam oriri tradit Guilandinus, primo adspectu videri maximam ob pennas, quæ ei sunt amplissimæ inque orbem digestæ amplioris Circuli describunt ambitum: eam viuam à nullo mortalium in terra conspectam; solum mortuam in humum decidere, eā casu repertam sanctissimè ab incolis asseruari, vt illa se Reges tutos in Bello putent, quamuis in prima Acie collocati fuerint: Verum isthæc primum à Mahumetanis vulgaribus conficta existimo, & superstitiosè in Paradiso solius Dei (vt putant) loco nasci huiusmodi Auis credita, vndè Paradisi Auis vocata: verè, & acutè Scaliger, aiunt Menacordiatam, cum ex incompertis locis cadens visus esset facilè ab imposteribus Mahumetanis persuasum esse Molucarum Regi ex illo suo Tabernario Paradiso missum esse, adèò ubique tum gentium, tum locorum Gens ista Sacrorum ministra vulgi secat species, ad ea, quæ ipsi fingunt, somnia: quod potissimum verum est de illa Mahumeti secta:

Pie-

Pietatis. n. Catholicæ opera admiranda fidei publicæ certissimis testimonijs firmata (in Sanctis enim suis mirabilis Dominus) nos ad veri Dei cultum, & amorem excitant: quæ enim est illa Religio, in qua nec vera miracula, nec Sacrificium incruentum, & Sacrosanctum visuntur, sed mirus horror, pertinacia, & detestabilis priscorum rituum contemptus? redeo ad Manucodiatam, quæ pennarum ambitu discolore, sed venusto admodum, & decore exornatur: Penne à prima ceruicis vertebra ad rostri vsq; initium breues sunt, crassæ, duræ, coloris lutei insigniter splendentis, & auri purissimi modo, radiorumque solarium instar fulgentis; quæ mentum contegunt, molliores, & tenuiores ex Cyaneo merè virides, quales in Anatum masculinorum capitibus dum Soli obuertuntur: Rostrum, quàm sit Hirundini prolixius, Pennæ alarum Ardeis forma pares, sed tenuiores, longioresque colore fusco inter ruffum, & nigrum splendent, cum alarum, & caudæ pennæ in orbem extenduntur, rotæ similitudine (cum cuti infixæ veluti spicula immobiles plene sint) spontè in aere interdum sustineri Auem puto, in quo libentius vitam agit, quam in terra, quam tamen pedibus præditæ sæpè percurrunt. Maiorum pennarum alas constituentium origines aliæ pinnule superextensæ obtegunt dimidio quisquiliatæ ruffæ, coccineæque; reliqua parte croceæ, & fuluo auri colore præditæ multum gratiæ, & venustatis ob colorum disparitatem auiculæ conciliantes: reliqua corporis moles tota pennis fuluis in ruffum colorem vergentibus obducitur; Ventris, & pectoris fuluo nitidissimo, quæ dorso infixæ puniceo obscuriore renident, ex ijs omnibus pennis dorsi nimirum, ac ventris, cum sint longissimæ, cauda conflatur, qua cæterarum auicularum more minimè exornatur, quin neque Alæ in arcum contrahi, aut in latum diffundi pro animantis libitu possunt, sed vno tantum, eodemque modo naturaliter perpetuò consistunt: Observatur etiam dorsum huius auiculæ masculi depressum, inflexumque esse, vt sinum, foueamque efformet: in eam cauitatem femella oua deponere, cum & ea cauum ventrem obtineat, vt hoc pacto oua possit incubare, & tandem pul-

los excludere : subdit Guilandinus ; quod & experimento comprobatur, adnectuntur maris dorso fila gemina, nigra. Cornuum modo vtrinq; in rectum extensa tres, & amplius palmos longa, neque rotunda exactè, neque etiam perfectè angulata, sed figura inter quadratum, & rotundum media nec crassa valdè, nec sumè tenuia, verum sutorio filo, haud planè dissimilia ; Horum vsum talem esse, quò nimirum fœmina, dum ova incubat, mari firmitus alligetur : cibus ei solidior nullus : si interiora spectentur, inane nihil reperitur, sed totus venter inferior adipe tantum expletus conspicitur : Hæc probè omnia Guilandinus, quem mihi Patruij amicum, & simplicium medicamentorum Doctorem fuisse gloriatur, sed dum pedibus carere docet, propterea anxie disquirens, quomodo somnum in aëre captare valeat, obiectionibus Clusij obnoxium putarim, vt enim iam perstrinximus, quò quisq; nobilis Auctor in rebus arduis perquirendis est recentior, eò exactiorem, & enucleatiorem esse reipsa deprehendi : illud porrò iurè miratur doctissimus Guilandinus, cur apud veteres scriptores nemo huic admirabili Auiculæ nomen inuenerit : ipse Rhyntacem Plutarchi in Artaxerxis vita commemoratâ putat, in qua nihil reperitur excrementi, sed interna omnia sumine, atque adipe plena visuntur, atque proindè aëre eam, & rore solum nutrirî, omnes mortales arbitrantur, huius etiam Dionem, & Ctesiam auctores multò Plutarcho antiquiores meminisse, Ctesiam quippè prodidisse cultello hanc altero latere veneno illito Parysatem secuisse, partem veneno intactam sibi in os coniectam exedisse ; Statyræ autem veneno infectam partem porrexisse : propensissimus igitur est, vt credat, non dissidere has auiculas, sed easdem notas vtriq; conuenire, quod vt Rhyntaces, in maxima existimatione apud Persas quondam habita sit : nullum nos hic nostrum interponimus iudicium, tanti Viri sententiam solum innuisse contenti ; plurima, & curiosissima, qui volet, de Manucordiata apud Aldrouandum legat, qui doctissimè, & subtilissimè de ipsa disputat ; quod libens, ac volens Clusius ipse confitetur. *Musæi Manucordiatae hic figuram expressam damus.*

Rett 2 GAR

Garrulus Bohemicus.

VEM hanc donauit superioribus annis Iuniori CALCEOLARIO Excellentissimus RONCATVS Veronensis Medicus, qui tum Serenissimi Archiducis CAROLI à consilijs erat valetudinis: Cum hæc Auis apparet, pestilens aëris mutatio expectatur, teste Gesnero, quam sic etiam ad veri expressam ideam de-

scribit: Plumeus in capite Apex retrò spectat ruffi coloris cum pennis aliquot cinereis. Collum anterius nigrum est, vt etiam posterius, latera colli ruffa: in pectore, & ventre roseus ferè color est dilutus fuscis quibusdam, & cinereis intermixtis pennis. Alæ superius è ruffo nigricant, tum color cinereus sequitur, tertio candidus, quarto maculæ quinquæ egregiè rubentes, quas natura corneas esse quidã mihi rettulit, longiores alarum pennæ nigræ sunt, maculis aliquot è viridi subflauis distinctæ: Cauda nigra est, extremitas verò in ruffo flauescit: Rostrum nigricat, crurum color fuscus ad ceruleum accedit; Hæ fortè aues fuerant, quæ in Hercynia sylua noctu ignium modo collucent, si verè veteres quidã prodiderunt: Hactenus Gesnerus: Innuere porrò videtur Aues illas lucentes; quas effinxit Dionysius Apher in Poëmate de Situ Orbis, quas soli Hercyniæ Syluæ familiares esse scripsit: hanc fabulam & Plinius, & Solinus eius Simia tamquam veram arripuerunt, tanta vis est Poëtarum in persuadendo quæcumque volunt, ait doctissimus Iacobus Mazzonius, cum & Albertus Magnus, hoc tãquam verum in libris suis de animalibus adscripserit, Lucidiamq; id genus auium vocari dicat; is tamen auctor Germanus fuit, facileq; dispicere poterat, id genus volucrum nusquam gentium comperiri, Aristæas etiã Preconesius Poeta Gryphos Aues posuit, cum Arimaspsis pugnantes facie, atq; alijs Aquilæ reliquo corpore Leoni similes, quã fabulam Plinius, & Solinus pariter auidè arripuere, vt speciosis rebus
recen-

recensendis lectores allicerent : Garruli Bohemici subiicit Gesnerus, anno salutis M D LII. inter Moguntiam, & Bingham iuxta Rhenum, maximis examinibus apparuerunt, ut subito, quæ transuolabant, ex umbra earum aurum, veluti nox appareret, & in pluribus locis capti in cibum venerunt, quod veluti prodigium annotarunt : post v. aut vij. annum semel turmatim aduolat, arborum fructibus viuit, quarum baccæ rubræ sunt, capitur, & mansuescit facillimè huiusmodi Auis, lautorum mensis adhibita, & in primis Iecore laudata. Huius Auis & hic Iconem typis excusum proponimus.

Salamandra Aquatilis.

LACERTÆ species Salamandra : Lacerto tamē vulgari crassior, ventre pallido, crassiusculo, longæ circiter Dodrantem, cutis pars flaua auripigmenti colore, vtrāq; splendens, linea per dorsum nigra, punctis quibusdam orbiculatis, ceu ocellis impressa, Talem à se visam Gesnerus fatetur, loca frigida, & humida incolit : Quæ in lacunis degit, ibi diū viuit, nisi (exhausta aqua) terrestris fieri cogatur, quod sēpè contingit; Genitricēs dictæ caudam oblongam habere dicuntur, vt Lacertarum genus, quæ ex ijs genitæ caudam depressam anguillarum instar obtinent, tali nempè propter natatum. in aquis egerunt, ex cenofo limo initio aluntur; dumque propter aquæ defectum terrestres redduntur caudam rotundatam aliarum Lacertarum modò præferunt : In terræ cauernis degentes ex cochleis, vermibus, alijsque huiusmodi aluntur rebus : ferræ instar dentes, absq; caninis obtinent : Venenum ex ore fundunt lactei coloris ad flauum vergentis crassiore substantia : à re aliqua permolesta irritatæ è toto corpore emittunt sudoris instar lacteum succum prædicto similem, quem præsens venenum esse omnes iurè coniiciunt : Vetus porrò quæstio est, an Salamandra ignem perambulans ipsum extinguat ; quod affirmare visus Aristoteles, quamquam ex sententia aliorum, vt multi putant, Nicander in Alexiph. *παλόν δέρος* huius animantis Cutem vocauit, quod meatibus quibusdam pateat, vndè destillans humor ignem restinguat, quod vetus illius Auctoris Scholiastes obseruauit *λιπορρινον* etiam huiusmodi Lacertum vocat Nicander, quod esset pingui Corio, quasi *λιπόδερμον*, vt sentit Scaliger, vel quod pinguem succum effundat, quo ignis extinguitur, quem tactum non alio modo extinguere, quam si esset Glacies, scribit Plinius : Hoc falsum alij existimant : Sed non esse fabulam de ignis extinctione docet Scaliger,

ex

g. de hist.
anim.

ex summo Philosopho Olympiodoro in Comment. in Meteorum libros, suo enim tempore Fornacarios Papyri fasces excutere solitos, vt Salamandras decutiant, extinguui, siquidem ab ijs ignes in Caminis *ζημιῶδες γὰρ αὐτοῖς τῷ σβεῖσθαι τὴν ἑκάμινον*: Dioscorides, Aëtius, Theophrastus, Galenus, Niphus, Matteolus, Gesnerus, alij de Salamandra id vel experimentis factis negarunt, licet enim initio igni repugnare videatur, ex diutina mora tamen comburitur, *τακῆῖσα μετ' ἐλαίου* liquefacta ex oleo Ruellius, melius tabefacta, palpebrarum pilos euellit: Marcellus Virgilius legi vult *καυθείσης*, idest vstæ, quoniam & Paulus Ægineta scripserat, *Σαλαμάνδρας καυθείσης* *τίθεται ἄνθρωποι μίσγεσθαι* crematæ Salamandræ cinerem quidam miscunt, & Plinius eius cinerem, scribit, incommodos palpebrarum pilos reuulsos renasci non pati.

Atramentum Indicum.

IN Indijs Occidentalibus duo Atramenti genera apud scripturientes in frequenti vsu esse videntur atrum, & rubrum: Vtrumque in officinis diligenter concinnatum præparatur: rubrum ex puluere subtilissimo scobis Verzini ope aliquorum gummatum compacto conficitur, Nigrum ex terra bituminosa nigra, eodem glutino subacta, & conglutinata componitur: in Tabellas, ac Tesselas compingitur, & efformatur, quemadmodum ex subiectis Iconibus percipitur, quæ præterea etiam Indicis characteribus insculptæ, & exarata cernuntur.

Vnguis Onagri legitimus.

MIRIFICAM Epilepsiam curandi facultatem huius animalis Vngulæ à naturæ providentia inditam multis experimentis comprobant eruditissimi, & experientissimi Medici, quamquam in nominibus animalis nulla ex parte concordēs esse videantur; nos igitur siue Alcem à Cæsare lib. vj. de Bello Gall. descriptam, siue Bisontem Plinij, siue Tarandum inter Scythas, qui Geloni vocantur, natum, ab Aristotele in lib. de rebus auditu admirabilibus recensitum, siue Asinum sylvestrem, quem Onagrum vocamus, hoc animal quis esse putet, nihil moramur, qui rerum naturam, non anxiam vocum, & nominum disquisitionem sectamur. Scaligerum, Cardanum, Apollonium Menabenum, alios Viros eruditos consulat candidus Lector, si hac nominum historia oblectatur: licet. n. hanc litem non definire, nec iudicium nostrum interponere statuerimus, arridet tamen Olai Magni rerum Sueticarum celebris Historici sententia, qui Onagrum, & Alcem idem esse censet, tum Galeni lib. ij. de simpl. medic. fac. Aetij, Alexandri Tralliani, & Auicennæ, nam isti combustos Asinorum vngues Comitiali morbo mederi scribunt: per Asinos enim Onagros intellexisse videntur, licet expressius magnum hoc animal minimè nominarint, aut describerint; Hoc à Germanis Hellend appellatur, quæ vox latine, miseriam, & infelicitatem sonat: quoniam hoc animal Comitiali morbo sæpè corripitur, à quo non vindicatur, nisi apposita prius fuerit auri, altera posterior vngula; cum ergo Plinius tradit, nullum animal præter hominem, & coturnicem affici Comitiali morbo, de ijs animalibus id accipiendum, quæ suo tempore fama comperta fuerant, tali morbo affici, multa enim venientes anni patefaciunt, quæ veteribus fuerunt ignorata, vt obiter Cuius nostri Plinij sententiam ab obiectionibus Menabeni vindicem: Timi-

Lib. 10.
nat. hist.

Timidum etiam valdè est animal, & homines procul olfaciens fugit, & quolibet vel paruo vulnere moritur, quinimò & tantum suo sanguine conspecto, illicò exanime concidit, Menembenus ex Ceruorum genere esse ait, idcirco ipsis conuenire prudentiam, quam Aristoteles, & Plinius Ceruis attribueret: aiunt enim huiusmodi animalia per primi vestigia incedere cum turmatim gradiuntur, ne numerus ex vestigijs dignoscatur, vt vnusquisque rei inscius vnus tantum se cernere vestigia existimet, quod à probatis viris, & in huius animalis venatione versatis, se accepisse fatetur eruditissimus Menabenus, tum Plinius lib. viij. ea de Ceruis docet: Fugiant latratu canum audito secunda semper aura, vt vestigia cum ipsis abeant: Tradit etiam Aristoteles ex Cornigeris vni Ceruo cornua tota esse solida, cæteris caua quadantenus, soli etiam Ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu, cæteris perpetua, quæ omnia etiã huic animali congruere contendit idem Menabenus, cuius sententiæ, & doctrinæ fidem penès ipsum esse velim: Vnguibus illius, quorum magnam partem Musæum Calceolarium asseruat plurimum tribuunt Sueci, & Prutheni, & alij Scriptores non infimæ notæ; ita enim Epilepsiã auferre dicuntur, vt incantamento simile quid facere videantur: Onager enim siue animal hoc Ceruinum eo laborare morbo dicitur, & secum remedium gestare, nec solum factam iam Epilepsiam vngula curat, sed futuram prohibet, itaut & Therapeuticum, & Prophylacticum remedium existat, quod experimentis multis obseruatum, mirumque idè visum, quoniam animal ipsum, cuius vnguis est, præseruare non potest: Cæterum illud quæsitum est à viris eruditis vtrum omnibus vnguibus Alces ea proprietas conueniat: quidam posterioribus tantum vnguibus hanc vim tribuunt, & potissimum sinistri pedis, sed vterque vnguis auri admouetur ab animali, vt Epilepsium propellat, nec anteriores ea facultate spoliandi, nam si cornibus huius animalis ea uis inest, quantò anterioribus pedibus, qui specie non differunt, & natura à posterioribus, vt specie differunt radices Pæoniæ

9. de hist.
anim.

maris à radicibus Pœoniæ fœminæ, quarum illæ solum recens collo appensæ puerum Epilepticum sanitati restituunt, vt Galenus, & alij multoties obseruarunt, idq; in Suecia potissimum, vbi Pœoniæ magnus prouentus, & ad huiusmodi vsum decresciente Luna colligitur: fatendum tamen auribus non ita commodè admoueri anteriores pedes, quemadmodum posteriores: at obijciunt subtiliores physici, morbus Comitialis est conuulsio totius corporis cum principum actionū læsione quomodo ergò pedes posteriores tunc temporis suo fungentur officio auri admoti? optimè respondet Menabenus, plus fidendum experientiæ artis effectrici, quàm huiusmodi rationibus ad tenue elimatis: præclare Aristoteles docet, fidem adhibendam esse rationibus, si quæ demonstrantur, cum ijs conueniunt, quæ sensu percipiuntur: omnes in Suetia Venatores, & Seniores vno ore admotionem posteriorum vnguium ad aures asserere, quorum opinionibus sine demonstratione non minùs inherendum putat Aristoteles vj. Ethicor. quàm demonstrationibus ipsis: Præterea haud diffitendum est naturam ipsam prouidentē, quàm intelligentiam non errantem quidam vocarunt; de salute huius animalis sollicitā posse illam admotionē, haud voluntatis ope, sed mero naturæ instinctu adiuuare, quod ego existimarim: primas tamen partes dextro, secundas sinistro posteriorum pedum vnguī tribuendas censent docti viri, anteriorum pedum vngues in postremis esse collocandos: Illud etiam in dubium reuocatum an à viuento Alce, & Onagro præcidendi vngues, aut potius ex defuncto; magnis argumentis vtrimque agitur controuersia, quæ nec praxi medicæ, nec Musæo nostro describendo conferrent: cum illico moriatur animal, non longo morbo contabescat, si de adipe, & natura aliarum partium nihil deperditur, cur vngulas vim suam insitam aduersus Epilepsiam amittere existimemus? Accedit & ratio firmissima, vim huiusmodi à formā vnguis, quā mistum corpus est, pendere, non quā animatum, nam & præcisus viuenti vnguis non, amplius animæ compos est: Videmus quippè proprietates hasce
 occul-

occultas, & purgatrices Rhabarbari, Ellebori, Agarici, Cnici, Sennæ non ab anima plantarum pendere, sed à propria natura misti corporis. Fabulosam porrò magiam sapiunt, non physicam contemplationem superioris æui superciliosorum physicorum nugæ Caudæ Lupi exiguo villo inesse amatorium virus, nec idem pollere, nisi viuenti diripiatur; Chelidonium lapidem hirundinum viuentium vètribus dissectis erutum curare Melancholiam, & gestantem amabilem reddere, Aleætorium, & Boracem lapides multis pollere viribus modo ex viuente animali fuerint extracti: Verum hoc est probare ignotum per ignotius, nam & multa ex defunctis excepta vim efficacem retinere putantur: Lupina pelle Tympana conflata maximo ouibus, perindè, ac Lupus ipse terrore esse creduntur: eo tympano concusso dissolui ea, quæ ex agnino Corio fiunt: Hominis etiam calculus alterius calculum conterit, & Fibri testiculos non exuiuis euiscerandos asserunt lapidem item Bezoar è viuus subrepto animali è ventriculo extrahendum tradunt. Hic optimè Menabenus coniectat commenta hæc passim obtrudi, & prædicari, vt vnguem hunc magno pretio vendibilem magnatibus efficiant, alioquin maxima eius nõ esset penuria: arduæ etiam conditiones illius eligendi, & colligendi propositæ ab Olao Magno, quare munus gratius Principibus euadit expositis tot inueniendi difficultatibus: Epilepticis porrò, & præfocatis mulierculis suppetias ferrè huiusmodi vnguem inconfesso est, apud prædictas nationes annulari digito Epileptici applicat portiunculam, & illicò tamquam à somno excitatus in pedes se erigit, & liber euadit: ex eo etiam confecto annulo idem conuestitur digitus, idq; efficacius præstitum obseruatur, sinistra etiam manui imponitur, & in pugnum mox complicatur, & statim depellitur morbus; Verum, & portiuncula in aurem sinistram indita, & veluti Scalpendo mota idem, non sine miraculi suspitione præstari obseruatum, verum cordi etiam apponendus vnguis, vt ob Sympathiam eius cum cerebro roboretur, & reficiatur: Vnguis etiam rasura fœliciter data pueris Epi-

pticis, cum aqua Liliorum conuallium, aut Spicæ, quem Lauendulam vocant: Inter omnia remedia primas hic puluis tenet ex Menabeno: fume caluariæ humanæ siccatae, & vstæ vnciam vnā, rasuram Vngulæ Onagri, vel Alces iusto tempore Cæsæ, Cornu Ceruini vsti Sing. drachmas ij. Visci quercini, granorum Pæoniæ rad. Pæoniæ maris munda- data rad. Tormentillæ rad. & sem. Dictamni albi sing. 315. Corrallij vtriusq; præparati Eboris recenter rasi Margari- tarum præparatarum sing. 31. fol. auri num. xxx. Sacchara albissimi scrup. ij. misce, & terantur omnia subtilissimè in lapide Porphyrij, & f. puluis, qui Epilepticus appelletur, cuius Dosis sit Drachma vna, cum Zulapio Violarum, aut aqua Liliorum conuallium, aut Cerasorum: Expeditius remedium, & parabilius fuerit rasura huius Vnguis, rad. Pæoniæ maris, & succini candidissimi ex æquali portione cum aliqua ex iam dictis aquis: nihil tamen præstantius, nihil efficacius se obseruasse docet idem doctissimus Menabenus, exhibitione vnus, aut duarum guttarum olei ex succino albo per distillationem elicito à quo in Parocysmo æger à morbo, tamquam à somno excitatur: Eiusdem effi- catiæ censerì oleum sulphuris si ex eo parum detur, cum decoctione Betonicæ, & Pæoniæ, quo impetus morbi frangitur, dum ea materia, quæ cerebri meatus occupat, validè discuti- tur: Præfocatis etiam mulieribus hunc vnguem præsen- tissimè subuenire, experientia compertum, si parum rasuræ illius addita Zedoariæ portione, cum congruente liquore exhibeatur: idem præstari ab vngula ista si superiori alicui parti alligaretur, vbi arteriæ pulsus manifestè perciperetur. Sed legendus est diligenter Menabeni Tractatus ad Rodul- phum Cæsarem, & percelebris Romberti Dodonæi Epistola, qui duo fuerunt suæ Germaniæ medicinæ, & solidæ Philoso- phiæ lumina, libens enim profiteor à quibus emunctæ naris viris sum adiutus in scribendo; ista enim non ex profunda- mente meditationis acumine, sed à peritis historiæ medicæ perquirenda, & in proprium horreum corroganda.

QVOD

QUOD interdum à nobis describendo Musæo factitatū, vt moralem aliquam admonitionem inspergeremus, quid ni præsentia fecerimus, quæ tamē maxima ex parte medica documenta in se contineat? oblata occasione ab ijs Phycis, qui argutis rationibus, sed futilibus de Onagri vngue disceptabant: Est profectò genus quoddam medicorum, vel scriptis editis celebrium, qui partim ambitione ducti, partim perspicacia mētis freti receptis, vel decretis, vel medicamētis Virorum clarissimorum auctoritate, & tot seculorum obseruatione corroboratis libenter refragantur, idq; rationibus subtilibus quidem, sed quæ statim captiosam, & leuem fallaciam præferāt, quod & in consultationibus sæpè accidit, vt alijs sapientiores esse dum videntur, vulgi plausum auidè captent, aduersus hos forsitan. Sapiens scripsit, Fascinatio nugacitatis obscurat bona: fascinantur enim rudes, & Medicinæ imperiti dum intentis oculis, arrectisq; auribus non quid dicatur à collegis, sed quomodo, & qua emphasi pronuncietur, & obtrudatur, vndè alij modestiores antilogiæ vi obruti conticescant, diligenter obseruant: exempla afferam vtilia: ecce tibi nuper cum per litteras Carycostinum antidotum P. Bayri ex Dragrydio, Hermodactylis costo, & Gariophyllis confectum pro Arthritide, & Podagra curanda, vel mulcenda collaudassem: Medicus pereruditus rescripsit nulla arte, vel simplicium proportionem id medicamentum esse compositum; Præterea ex frequenti vsu Hermodactylorum debilem reddi ventriculum, hinc maiori crudorum humorum prouentu augeri arthritidem, accedere quod ad partes debiles vel hæreditaria affectione, vel assiduo decubitu materiæ, humores agitati confluunt, & licet eorum pars expurgetur, maior tamen portio ad Articulos decumbens, affectum illum fouet, atque amplificat, hæc quidem ille aduersus experientiam, quæ Artium omnium basis, & fundamentum est, cum rationibus fides adhibenda sit, si quæ demonstrantur conueniant cum ijs, quæ sensu percipiuntur, ex verissimo Aristotelis decreto, prima quippe

4. Sap.

pè principia mentis lumine, & sensuum obseruatione percepta vniuersales propositiones pariunt, quibus Artes nituntur: Ego sic regeffi: omne probè conflatum medicamentum ex basi, corrigente, & adiuuante constat, tale esse Carycostinum intelligimus, quia eius vsus est in eiicienda bile, quæ pituitam, & crassiores succos fundit, eorumq; vehiculum est, dum in Articulos debiles decumbunt, Dragridio igitur bilis, hermodactylis pituita ex Articulis potissimum extruditur Costo adiuuatur huiusmodi actio, Caryophyllis vis aduersa purgantium corrigitur; quare in Arthritide calidiore in Iuuenibus biliosis tempore anni, vel constitutione aeris huiusmodi nullum efficacius, aut præstantius medicamentum reperi, quod plurimis, & certissimis experimentis testari possum, nam statim dolores adempti, quin & sublata causa curatur feliciter morbus, præmissis tamen ijs præsidijs, quæ rationalis medendi methodus præscribit: cum porrò eius modica exhibeatur Dosis, nullū debilitandi stomachi, aut agitandorum humorū periculum negotium faceffit, quod experientia quotidiana docuit, & si in grauissimis doloribus, vel agentes aliquid periclitandum, vt Galenus ex Thucydide præcepit, cur in acutissima Arthritide Carycostinum non vsurpem, à quo incantamenti instar euestigiò humor acer, & vellicans dolorem vehementem infligens ab Articulis diuertitur, & educitur? Cum igitur & ratio Physica componendorum medicamentorum Carycostino suffragetur, quod primarius humor, vehiculumque eius eo adimantur, & partes etiam aliqua ex parte roborentur, constetque basi, adiuuante, & corrigente; & quotidiana obseruatio, qua, teste Philosopho, artium & scientiarum propositiones ex ijs, quæ semper, vel saltem frequenter fiunt vim adeptæ construuntur, vt accidentariū experimentum explodatur, quod errorum multorum, & maiorum fons est, & principium: Vnusquisque prudens Medicus, nec contentionis inanis cupidus id amplecti, & in usum adhibere tenebitur. illius imprimit Fabij Maximi apud
T. Iunium Præcenti memor Medicos plus interdū quiete, quā
 ex vermibus
 pro-

probant in stercore equino prius putrefactis per elambicum elicatum, quod ad mitigandos artheticos dolores esse mirabile docent, sed quia nimis relaxat, spiritui salis admiscendum; in acumine igitur dolorum vel solum, vel exiguo spiritui salis admixtum vsurpandum: lenito dolore in partis duritie augendum salis spiritum, ne illud oleum nimis laxet, sed emolliat, simulque partem roboret, & penetret; ob quem usum à Galeno adhibitum scimus oleum rosatum Omphacinum cum Sale.

Verum enimvero sine vtili distinctione hoc non videtur transigendum; omnia enim Chymica remedia iurè prudentibus Medicis fuere suspecta, quoniam igneum ex sublimatione calorem nata facile corporibus impertiuntur, quâvis Seuerinus, Muffetus, alij Spagiricæ Patroni reclament, sed Decennij, Eraſti, & Riolani optimorum auctorum rationibus minimè respondentes; solis clamoribus, & phaleratis maledictis sectam tueri contenti: Oleum igitur illud Salis, & vermium in ijs duntaxat senioribus adhiberè, qui frigidiore temperamèto, & ex crassa pituita, & sanguine frigidiore genitam arthritidem paterentur: vbi penetratione, attenuatione, & calfactione opus esset, quibus dosibus, & proprietatibus mihi olea illa Chymica semper fuere probata, nam etiam hac in re id tutò tenendum, quod sapiens historicus ingerit si aliquibus assentiri necesse est, media similia veri sunt: Ijdem Viri celebres libro edito, Rhabarbaro in biliosis febribus decoctum Tamaridorum, cum Syrupò rosaceo solvente, & portione mannæ substituūt, veriti ne Rhabarbarum colore, & siccitate sua febrem adaugeat, calorem exacuat, vel solidiores partes siccando hecticam febrem introducat: en argutam rationem, & logicam, quæ nihil docet, & obscurat optimam praxim; quo enim pacto bilis in venis febrem efficiens perfectè (electiuè vocant) euacuabitur, absque Rhabarbaro, Tamarindi, & Manna sola excremèta biliosa in primis vijs consistentia purgant, vel leuissimè vltra prima vasa penetrant, at quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consuevere: hoc ipsi viderunt, idcirco

circò statim se ipsos corrigentes dilutum Rhabbarbari ex aquis refrigerantibus, vel sero exhibent, cum id præstantissimum Cholagogum esse fateantur: at quis adeò ineptus, aut audax est Medicus, ut in febribus huiusmodi tempore anni feruentiore Rhabbarbarum, sine corrigente exhibeat: Multi etiam peruicaces existunt, qui doctissimi Massariæ auctoritate ducti vesicantia, vel Phænigmos in febribus mali moris, & pestilentibus damnant, quòd coctionem succorum impediunt agitando, quod naturæ motum, & crism interpellant, quod vigilias inducant dolores calorem, & vesicæ ex cantharidibus malum affectum, speciosa argumenta, ni experientia quotidiana reclamaret, cum enim natura à maligni succi copia est oppressa, & veluti sopita, eaquæ fusa cerebrum, & cor petit, quod delirium, capitis dolor, ingès perturbatio, deliquium animi, angor cordis, & pulsus debilis, cum vrinis crassis, & perturbatis ostendunt, excitanda natura, & suorum operum commonefacienda, à partibus principibus ea materia noxia ad pedes, & brachia auertenda, cum potissimum, nulla expulsio, coctio, aut naturæ vincentis conatus sese prodant, ita cura irregulari, quæ tamen ex summis prudentiæ physicæ regulis instituitur, hæ febres tutò curantur. In horum tamen vesicantium medicamentorum usu Duo errata, vel abusus vocati euitandi, Vnum ne cum æger sudat vel copiosè deijcit, vel mingit inurantur, ne coctio, aut naturæ iam excitatæ, & superantis motus impediatur, quod multi fatagentes Medici, ut aliquid semper facere videantur, intempestiuè satis moliuntur: Alterum erratum est, cum copiosam Cantharidum Dosim, cum Ceuphorbio, vel Synapi præscribunt, vndè vlcerata noxia, diuturna, & veluti Cacoëtha gignuntur, quæ insignem molestiam ægrotis pariunt: Audire enim est, non sine humana miseratione ægros iam à febre liberatos de crurum vlceribus, vel brachiorum, aut carpi conqueri; his sibi dolorem, perennes vigilias effici: Debent profectò talia medicamento solum vesicas excitare cum humoris euocatione, vndè phænigmi dicti, at carnem subiectam vlcerare & pro-

& profundius eā absumere non debent: drachmæ igitur duntaxat duæ cū dimidia Cantharidū præscribuntur Drachma 5. Costi, qui Cantharidum creditur noxiæ facultatis Alexiteriam, & Scrup. i. Synapi, cum fermento, & aceto Scyllatico. Ceratum mox Sacrum imponendum, & materiam noxiam attrahet, & apertum Phlegma seruabit: sed de his hætenus quamquā *πάρεργα* sint ad praxim medicam ritè obeundam non omninò contemnenda.

MONOCEROTIS Cornu veri, & legitimi frustum in Musæo asseruatū vidimus, quod superfuit ab eo, quod Clarissimus Mattheolus Praga anno M D LXV. ad CALCEOLARIUM Seniore transmissit Iussu Maximiliani Imperatoris Austriaci, vt Antidotum aduersus Venena efficacissimum componeretur, quod re ipsa etiam tale, non sine summa CALCEOLARII laude fuit obseruatum, quod ergo superfuit frustum Principū liberalitate Musæo concessum.

RHINOCEROTIS etiam Cornu ferè integrum eidem Seniori CALCEOLARIO à Serenissimo VINCENTIO Mantuæ Duce, cum multis alijs pretiosis, & summæ raritatis Exoticis rebus donatum, cum Calceolarium ipsum Rupula, vbi ferè degebat Mantuam, præstantissimus Dux sæpenumero accersitum honorificè vehendum curabat, vt de varijs, & maximi ponderis Medicis rebus secum colloqueretur, domumq; Torque aureo insignis pretij cohonestatū aliquando remisit, semper enim peritiam exactam, iudicium, & omnigenæ materiæ medicæ notitiam illius Viri, Serenissimus Princeps plurimi fecit, quinimmò eò beneuolentiæ, & amoris prouectus est eximius ille Dux, & magnanimus Dynasta, vt prandium sibi condixerit in ædibus ipsius Calceolarij iam senio confecti,

fecti, & oculis capti, Ripulam suam præsentia, & nobilissimorum aulicorum splendore cohonestavit Maderno decessurus apud Benacum Veronensem, eius delitiosissimo, & amenissimo secessu, id ex litteris manu tanti Herois scriptis xij. Octob. M D X C IV. ad Calceolarium satis compertum habemus. Caterum de Monocerotis, & Rhinocerotis Cornibus ita sentiendum est longè inter se differre, sicuti quatuor ille discrepant animalia Monoceros, Rhinoceros, Asinus Indicus, & Oryx; quamvis de his duobus tantum postremis Aristoteles meminit 2. de hist. anim. & 3. de par. anim. Vnicum in fronte Cornu hæc animalia gestitant, quamvis Rhinoceros præter pusillum id, quod fronti eius inest, si Pausaniæ credimus, altero in nare robustissimo præditum esse docet Scaliger, quo audacissime pugnat, ac vincit Elephantum, quam rem Martialis libro primo expressit.

*Namq; gravem gemino Cornu sic extulit Vrsus,
Iactat ut impositas Taurus ad astra Pilas.*

Hinc Cardanum illum in scribendo præcipitem iurè damnat Scaliger, qui Monocerota sub Rhinocerotis nomine pinxerat, duas enim Belluas esse longè diuersissimas, Picturâ Rhinocerotis se vidisse ait, cuius cadauer è naufragio eiectum erat in Tyrrhenum littus, capite suillo tergore munitum scutulato: Monocerotis verò figuram ex Vartomano describit Scaliger, Equi magnitudine, cruribus, pedibus, capite Cerui: Pili colore balio: Equi Iuba rariore, & brevioris Coxis villosis: Cornu vnum integrum Niceæ à se visum subfuluum vnum, vnum subluteum accedens maxime ad buxeum, vnum subpunicum etiam se habere frustum candidum, negare Vartomanum esse ferocem, contra quam vulgò acceptum erat. Porro Monocerotem, vel Aristoteli ignotum fuisse, vel cum Asino Indico, aut Oryge confudisse, meritò coniectant eruditi Viri. Verumenimverò & præter Plinium Ælianus lib. 2. Monocerota describit: discrepantem valdè à Rhinocerote, ut & Vartomanus descripsit:
& in-

& inter supercilia Cornu vno præditum, eodemque nigro, non læui, sed versuras quasdam naturales habente, atq; in acutissimum mucronem desinente: Ex his colligunt, Pictores grauius hallucinatos, qui Monocerotem albo colore depingunt, cum talis color Asinis Indicis, excepto capite, conueniat, quod purpureum ex Æliani testimonio obtinent, cornuque in fronte gerunt, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium verò nigrum est; Cum porro Ælianus Monocerotis hoc est Vnicornis figuram, & proprietates exponens nullam eius Cornu Venenorum expulcerum vim attribuerit, quamuis alia multa minùs memoria digna litteris consignauerit, statim auidè arripiunt Viri doctissimi ansam communem sententiam refellendi, quod illud Cornu talem vim obtineat, cum ea potius Asini Indici Cornibus ex Æliano conueniat; Sed profectò verissimū illud est,

Multa ferunt animi venientes commoda secum,

Tempus enim, & remedia noua, & eorum vires patefacit; id sanè Viri Principes, & magni Imperatores plurimis observationibus compertū habere potuerunt, ex quibus propositiones generales ad confirmandas remediorum proprietates constituuntur: quinimò maxima fide digni retulerunt Vnicornis illud Cornu priusquam ad Calceolarium Seniore mitteretur Summi Cæsaris iussu antè omnia exploratum in veneno affectis animalibus, & hominibus etiam supremo capitis supplicio damnatis: à Calceolario etiam ipso accuratissimo virium medicamentorum exploratore, & indagatore prius periculum factum, quam se ad Antidotū conficiendum accingeret, & non sine Medicorum eius tempestatis admiratione concitata expectationi mirificū euentum respondisse: Idem Iunior Calceolarius se accepisse ab amicis Senioribus, & alijs affinibus domesticis fatetur, & constanti fama Veronæ eo tempore, & in toto illo Germaniæ tractu promulgatum adhuc meminerunt complures prope ætatis Viri.

ACTOR est magnus Galenus rationem, & experientiam esse duo veluti crura, quibus Ars omnis constituitur, nec vnā ab alteram seiungendam, quod illi faciunt, qui ex aliorum Commentarijs tantum sciunt, & ad quasdam suas notiones, & imaginationes, rerum naturam pertrahunt: philosophis illis

à Platone memoratis persimiles, qui si in forum, & actiones publicas prodeunt, ineptos se, & ridiculos præbent; hi profectò ingenio præstant, sed sunt experientia destituti, quam veluti se indignam aspernantur, vt optimè Gesnerus monuit, Tales multi fuere ex Præceptoribus meis Patavij, qui Theriacam remedium empiricum, confectionem. Alchermes, & pulveres Alexipharmacos esse pronunciabāt leuibus quibusdam rationibus seducti, experientiæ parum fidentes: Quod verò Rhinoceros ab Vnicorni differat, præter Plinij, Aliani, Gesneri, & aliorum testimonia, qui auriti, non oculati testes fuere, Garzias Hortus, & Clusius, qui licet ea animalia non viderint, certiora tamen testimonia de ijs accipere potuerunt; ita habent lib. de Arom. hist. cap. 14. Est Rhinoceros vastum animal Cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest, multos in Cambaya, Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari: Mihi hætenus Rhinocerotem videre non contigit (ait Garzias) illud tamen scio Bengalæ incolas eius Cornu aduersus venena vsurpare Vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt, qui se probè scire autumant: Ecce testimonium euident, quod Naricornu, vel Rhinocerotis Cornu vi polleat aduersus venena: subdit diligentissimus Clusius in annotat. Rhinoceros visus Straboni lib. 16. cuius color Elephanti similis, non Buxo, Buxum tamen illi colorem tribuit Plinius lib. viii. magnitudo Tauri, forma apro proxima, præsertim quod ad rostrū attinet dempto naso, qui Cornu quoddam est recuruum. omni osse durius, eo pro armis vtitur, quemadmodū Aper Dentibus: paulo post subiicit hæc: Hoc porro animal
nunc

nunc à Lusitanis Abada appellatur, eiusq; Cornu aduersus venena maximè celebratur: Clusius certè in Lusitania diù degit, neq; hoc referret, nisi oculatus testis, vt iam recentiorum classicorum quamuis Auctorū à Cornu Rhinocerotis omnē talem vim abdicantium sententia omninò explenda sit, cum ad pauca, & paucos Auctores respicientes facile eam pronunciarint. De Vnicorni sic Garzias cap. cit. Ego hoc loco referam, quæ à Viris fide dignis accepi: Inter promontorium Bonæ spei, & aliud Promontorium vulgò de Currentes nuncupatum vidisse se affirmabant, terrestrē quoddam animalis genus, licet mari etiā delectaretur, quod caput, & Iubam equi haberet, minimè tamen marinum equum esse, Cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dexteram, nunc in sinistram obuerteret, modò attolleret, modò demitteret, id animal, cū Elephante ferociter præliari, eiusq; Cornu aduersus Venena laudari: eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno; alterum enim canem, cui dupla quantitate propinatum esset Venenum, sumpto huius Cornu puluere ex aqua conualuisse; alium verò cui exigua quantitate Venenum esset datum, nec exhibitum hoc Cornu statim mortuum corruisse. Hæc Garzias, consentiente Clusio, quibus intelligimus ita differre Vnicornem à Rhinocerote, vt Equus ab Elephanto, & vtriusque animalis Cornibus vim insignem, & multis experimentis comprobatam aduersus Venena inditam esse.

CORNIV Alces, vel magni animalis, quod in hoc Calceolario Thesauro pariter ostenditur, magna vi ad Epilepticum morbum curandum pariter pollere, testantur viri eruditi, & periti Medici, tametsi antea sola adstringens facultas ipsi tribueretur: at mox Pruthenos Principes, & Episcopos Medicorum fortassis industria, & auxilios subnixos rasuram, seu ramenta

ramenta eius Cornu plurimum posse in Epilepsia cognouerunt, vt testatur Menembenus : addunt vt tali sint facultate prædita auferenda esse ab Alce inter Festum Assumptionis B. Mariæ Virginis, & Natiuitatis eiusdem; alij in Festo B. Ægidij Abbatis, quod Calendis Sept. celebratur, sed profectò, & post hunc diem ea cornua hac facultate erunt insignita, vt experientia rerum magistra docuit.

Illud magis videtur consonum rationi, quod de tempore inter Assumptionem, & Natiuitatem Deiparæ Virginis dicitur, cum enim illud sit calidius anni tempus, animal suapte natura frigidum incalescit, in Venerem efferatur, & turget, hinc succulentius fit, & magis vegetum, & in Cornua, vnguesq; succus magis distribuitur vna cum calore, viuidisq; spiritibus; sic radices pro re Medica tempore Veris colligendas præcipiunt optimi Physici, & Botanici, vt Mattheolus, quod veluti vtero gerentes succum proprium retinent, nec in folia, flores, ramos, fructus is adhuc abiit.

VERVUM & Gazelæ Cayri Cornua ibidem spectantur, qualia Bellonius lib. ij. obseru. cap. LI. descripsit : Maris Cornua maiora sunt (inquit) quam fœminarum, quæ omnino recta, nisi circa summum, nonnihil incuruantur, longioraque, quàm Rupicaprae, & Lunæ crescentis in modum inflexa : Hæc esse Cicurum Gazelarum è syluestribus locis eò deductarum, quæ Capræ prorsus similes sunt corpore, & colore Rupicapras referentes anterioribus pedibus breuioribus, posterioribus longioribus Leporis modo, nigram lineam supra oculos ductam habent, vt Rupicaprae, Capellæ instar balant at barba carent; Pilus rutibus est ad pallidum tendens, leuis, & splendens, pectus, & nates albescunt, cauda subtus candicat, atq; superiore parte fusca est, nisi cicurentur loca campestria, sterilia, & sicca inhibitare solent : Hæc ex Bellonio, quæ plenius apud ipsum exposita perleges :
Quod

Quod verò Orygis nomen Gazelæ tribuat iurè reprehenditur à doctissimo Clusio: Oryges enim contrario pilo vestiuntur, & ad caput verso ex Plinij testimonio: Vnicorne etiam, & Bifulcum Oryx: Sæuum etiam Martialis facit, Lbi. 13

*Matutinarum non ultima Præda Ferarum,
Sæuus Oryx, constat qui mihi morte canum,*

Obseruat porrò Clusius Gallorum Dain, ab Italis Daino, vt putamus dictum, non esse nomine Damæ insigniendum, sed è Ceruorum esse genere, & à Plinio lib. xi. Platycerotam appellari Damæ, quæ ex Caprarum genere est, cornua adunca in aduersum tributa, cum Platyceroti Cornua in palmas finxerit, digitosque ex ijs emiserit; quocircà & Martialis Damam imbellem animal facit ijs versibus,

*Dente timetur Aper, defendunt Cornua Ceruum,
Imbelles Damæ, quid nisi præda sumus?*

Hæc volui breuiter perstringere, vt Gazelæ, Orygis, & Daini, quam multi ex nostris Italis Damam putant, natura intelligeretur, cum vulgari adagio iactant, è più veloce d'un Daino.

IN Prouincia Bengala Boues esse crassitudine, non altitudine Elephantes æquantes memoriæ proditum est: horum Cornua Bouum (indicarum potissimum) in Musæo asseruātur: vel candore vndequaq; vel varijs coloribus, vel strijs etiam discriminatis prædita: Vaccæ etiam syluestris Indicæ Cornua spectantur Calceolario Seniori, & Iuniori ab amicis harum rerum curiosis æstimatoribus donata; hæc ijs similia, quæ in Arabicis Vaccis ab Æliano describuntur, quas excellere Cornibus ob humorum influxum, quos plurimæ, & crassissimæ venæ humore, quantum ferrè poterant, grauidatę infundunt: Sunt & varia etiam alia Cornuum genera valdè inter se forma, figura, magnitudine, colore, flexura discrepantia

cap. 14.

tia ex animalibus Indicis, sed haud nomine cognitis desumpta, quemadmodum Clusius lib. v. Exoticorum admirandum Cornu describit ab Hollandis Nautis reducibus allatum, cuius animal nec viderant, nec à quoquam percunctati fuerant.

IPPOPOTAMI, quem latinè fluuialem Equum reddunt, dentes longè diuersa ratione descriptos comperies à Scaligero, quam à Bellonio; ille enim sic, Dentes vtrinque singuli ex inferiori mandibula surrecto flexu sesquipede maiores, candore, splendoreq; Ebori pares, eò præstantiores, quòd, vt E-

Lib. 1. de
Aquatilibus.

bur, numquam pallefcunt, amisso candore, materiam quoque firmiorem tradunt: at Bellonius dentes equinos, obtusos tamen attribuit: longè etiam alia descripta animalis species ab hoc Auctore, quam antè animal viuum Bizantij delineari iusserat: instar enim obæssissimi porci corpus habere, pedes digitatos, caudam suillam, aut testudineam, pedes breues, caput vaccinum, oris rictum vsque adeò vastum, vt leoninum superet patulas nares, labra repanda, atque resina, oculos, ac linguam prægrandes, ungulas in Porci formam diffusas; Talem Hippopotamum ludis publicis à Romanis Imperatoribus ostensum è Nili Paludibus aduehi solitum, tum etiam id animal, quod Turcarum Imperatori oblatum fuit, & ab ipsomet Bellonio conspectum: Fidem huiusce rei facere Colossi figuram, Nilum Ægyptium Romæ in Vaticano referentè, è qua Hippopotamum, quem exhibuit depictum, excerpfit; Scaliger Hippopotamo Gambrae Prouinciæ Vaccæ magnitudinem, pedes, bifidos, crura breuia tribuit, Aphricanis, Ægyptijs, Æthiopicis, Asini proceritatem: Aristoteles ei animali os paruum adscripsit: Hiatus ergo illum tam laxum, qualem in feris quibusdam *διεσπάργος* vocat Philosophus, dedita opera Aristotelis historiam destruere: prodi etià fidem Herodoti, & Pli-

& Plinij, quorum alterū in Ægypto, vbi diū fuit, Hippopotamum vidisse credere par est, alter in publicis ludis Romę spectasse potuit: Hęc prudenter obijcit Scaliger Vir grauis, cui Sartam, testamque esse Classicorum auctorum fidem, & auctoritatem placet: Hic tamen libens, ac volens interponam iudicium meum: Vt plantę eiusdem speciei, mirę varietas pro regionum, & prouinciarum diuersitate, vt de Saluia, & Planta Synapi proditum est, quod etiam peculiariter in canibus Belgicis, & Batauis obseruauit, si cum nostris comparentur, cœli enim vis, aëris, aquarum, & terrę conditio & femina, & alimenta plurimum discriminat, quod summo etiam Philosopho Theophrasto placuisse video: ita non videtur rationi dissentaneum Hippopotamum Ægyptium ab aliarum regionum Hippopotamo in multis discrepare quidem, quę tamen speciem, & primigeniam naturam non variarent; cum verò Byzantini modò Porcum, modò Bouem marinum eum vocarent, fieri etiam potuit, vt id diuersum animal foret, quemadmodum id quod in aurei Adriani numismatis altera facie visebatur, cuius Bellonio Io. Grollerius Insubrium Quæstor copiam fecerat, vt hoc pacto confirmetur eorum eruditorum iudicium, qui nostris temporibus numquam visum Hippopotamum iudicarunt, quis enim Bellonio iurauerit numismatis animal esse Hippopotamum? Vt cumque sit Musæi CALCEOLARIJ Dens asseruatus à Clarissimo Scaligero descripto similior, & affinium videtur, immo easdem penitus notas præfert, exertus enim Dens est sesquipede maior, candore, & nitore ebori par, ad dimidiam vsque partem concavus, cætera solidus, & in acumen exorrectus; De Hippopotamo legendus potissimum Plinius lib. viij., vbi M Scaurum primum ædilitatis suę ludis temporario Euripo eum Romę ostendisse tradit: Hippopotamum etiam in quadam medendi parte magistrum extitisse; assidua enim satietate obæsum exire in littus recentes harundinem cæsuras conspiciat, vbi acutissimum videt stipitem imprimentē corpus, venam quandam in crure vulnerare, ita profluuium sanguinis morbidum aliàs.

V u u u

cor-

Cap. 25.
& 26.

corpus exonerare, & plagam limo rursus obducere; ex quo intelligimus phlebotomiæ usum ab eo animali Medicam. Artem hausisse,

Cap. 9.

DE MVMIA optime scripsit Scaliger Exercit. ciiij. vt simul & veram nobis proponeret, & Serapionem tueretur: Pissasphaltum enim multis in locis è montibus deuolutum ad fluiuiorum hostia fluitare docet; id Mumiam esse Serapionis: Alteram esse Mumiam sepulchrorum apud Arabas, Syros, & Ægyptios longè vtiliorem, & preciosiorem; ex Aloe, Myrrha, & illorum materia corporum, quæ ijs sunt condita, quam ruptis, & contusis mirificè prodesse compertum est, vtramque descripsisse Serapionem: subdit doctissimus Scaliger: Quæ verò ad nos Mumia defertur ex Ægypto non ex Aloe, & Myrrha condimentum est corporum, sed ex Asphalto, illis enim vtuntur nobiles, quorum effodere corpora, capitale est; Asphalto plebeios aduersus corruptionem se munire consueuisse Strabo auctor est; Ex his colligendum existimo aliam esse Plebeiorum condituram ex Asphalto, quem secundum Mumia genus esse, postquam nobiliorum cadauerum conditura haberi desijt, satis constat: Non ergo simpliciter credendum est Cadauera in Aphrica sub arena ingruentibus maximis ventis suffocata, & desiccata Mumiam secundi generis esse quod Montanus Vir Clarissimus, & Cuius noster nobilissimus putasse visus Læctione xxxviij. in caput primum Auicenna de humoribus, quocirca & Medicos etiam carpit, qui occupantur tantum imposturis ignorantes veram Mumiam, quasi Cadauera illa simpliciter suffocata, & Sole, & arena desiccata Mumiam putarint sinè vlla asphalti conditura, qua in re deceptum existimo; Quæ enim corpora Venetijs in die Ascensionis Dominicæ festo in Pharmacopolijs ostenduntur nigra, arida, & visu horrida, nisi asphalti conditura, & veluti mangonio essent præparata, & concinnata nunquam pro Mumia distrahi, & diuendi possent: odor
por-

porrò, & sapor bituminosus asphalti id satis euincunt. quod in Musæi Calceolarij Mumia satis dignoscimus. Porrò Arabum Mumia antiquior, & pretiosior ita fiebat. Mos erat Arabum, cum quis nobilitate præstans moriebatur corpus vngabant vnguento ex Aloe, Myrrha, & Thure potissimum confecto (quod & Seruator noster IESVS CHRISTVS innuit, cum vnguentum illud allatum à Magdalena ad se sepeliendum factum docuit) indè pannis lineis opertum corpus infcius conditorijs saruabant, temporis progressu accendente corpori putredine, & colliquata pinguedine, cum illa conditura fermentata, mistura optima fiebat: hanc è sepulchris subreptam Mercatores in Europam deferebant, quæ ad curandam conuulsionem emolliendi, & resoluendi facultate valdè conferebat: in potu etiã dabant ad contusiones, tam interiores, quàm exteriores (vt idem tradit Montanus) sed tandem deprehenso furto, & furibus Arabes Cadauera in tutiori loco sepelienda curarunt, & capitalem penam aduersus huiusmodi fures sanxerunt.

O in Ceruorum corde enatum mirificis præconijs sanè effert doctissimus Mattheolus, ad omnigenos cordis affectus: aduersus omnia venena valdè præstare docens, & antidotis admisceri, quæ aduersus pestilentiam parantur, sed cauendum esse, ne huius loco Seplasiarij bubulam tracheam Arteriam ac-

cipiant in compositionibus, vt facere consueuerunt: proinde Vesalium iurè damnat, qui fortè ex vna, vel altera obseruatione minimè respondente, tale Os in Cerui corde existere negabat: sed fides adhibenda Mattheolo talium rerum peritissimo, qui non ad pauca respiciens faciliè pronunciabat.

Verumenimuerò quia in eodem Comment. in secundum Dioscoridis lib. Mattheolus scribit, Cornu ceruinum ad candorem vsque exustum ex melle haustum alui tineas pellere age-

breuiter disquiramus, quem vsum præstet in Medicina multarum rerum exustio, quæ disquisitio etiam conducet ad tollendas difficultates, quæ in legendis auctoribus, & Galeno potissimum solent occurrere. Inter ceteras coctiones elixatio, & assatio tum Natura, tum Arte peragi possunt ex Aristotele lib. iv. Meteorum, illa calore humido eget, hæc sicco, vtrâq; præparandis multis medicamentis apprimè inferuiens: Assationis quatuor constituunt genera, optimi Auctores, torrefactionem, cum torrentur medicamenta, donec medullitus calefiant, vt ab ijs ita apertis, & calore laxatis facilius facultates eliciantur coctione, infusione, vel ablutione, sic aqua hordei fit optima mundato priùs hordeo, & torrefacto: Alterum genus est proprie assatio, cum non solum medullatus calefit medicamentum, sed superficies eius mutatur, sic assata in profundo humidiora, in superficie aridiora statuit philosophus: hoc pacto vel augeatur facultas purgatrix, vt in Scyllæ radice absumpta per assationem humiditate viscida, ac lenta: illa enim uis in sicco terreo posita est, vel imminuitur, vt Psyllij seminis facultatem purgatricem assatione imminuimus, quæ in humidioribus partibus consumptis erat sita, vel facultas à facultate separatur, vt assatione purgantem vim Rhabarbaro adimimus, quæ superficiarijs partibus, & tenuibus hærebat, remanet adstringens in partibus terreis posita, quam potissimum optabamus. Tertium genus combustio est, qua totum medicamentum mutatur, vt ab eo acrimonia omnis, & acumen auferatur: hac combustionem omnia metalla, Galeno teste 9. simpl. ex mordentibus, & asperis longè fiunt mitiora, & vsui medico aptiora. Postremum assationis genus incineratio, quam Chymici calcinationem vocant vt medicamentum magis penetret, & efficacius reddatur, tum diutius seruari, & cum alijs misceri possit: sic Cornu Cerui in cinerem redigitur, & Antispodia ex combustis harundinum radicibus fiunt: hoc pacto enim humor omnis excrementitius adimitur, & asperiores terreæ partes elaborantur, & edomantur, vt facilius, & maiori cum fructu ab

ægro-

ægrotantibus hominibus capiantur: Iam verò adhuc quæ-
 situm, & dubitatum an vstione fiant mitiora medicamenta
 æruginem enim Misy, & Chalcitim libro iij. Methodi vri
 præcipit Galenus, vt minùs acria reddita ad cicatricem in-
 ducendam efficiantur aptiora, quæ si etiam abluantur, ad-
 huc magis redduntur mitia: At lib. xj. simpl. Sales vstos ma-
 gis digerere, & discutere docuit, quam non vstos, quantò
 subtilius efficitur illorum corpus accepta ab igne faculta-
 te; sic cineres omnes discutientem facultatem videntur ob-
 tinere, quæ vis tota à caloris incremento pendet: libro ix.
 simpl. controuersiam tollere visus Galenus dum docet, Acria
 medicamenta multum caloris vsta amittere, quæ verò hu-
 iusmodi non sunt, assumere: ratio est in promptu, quia res
 acris per se per combustionem absumptis tenuibus partibus
 terrea fit, & magis adstringens; quæ fuit magis terrea per
 vstionem igneam naturam nanciscitur, quod efficaci, & pul-
 cherrimo exemplo atræ bilis declarat doctissimus Vallesius,
 ea enim modò fit ex flaua bile, modò ex melancholia na-
 turali frigidiori: illa enim est frigidior bile, calidior me-
 lancholia: ista enim terrestris, & acerba, idcirco vstione
 calorem, & acrimoniam adipiscitur: bilis ex se acris, acri-
 monia per vstionem deposita, atram bilem se frigidiorē
 gignit: porrò optimè monuit idem Vallesius res vstas sem-
 per partes quasdam igneas *ἐμπύρευμα* scilicet exustionem sem-
 per sibi conciliare, sic cineres licet terream naturam habe-
 ant, in lixiuium tamen acrimoniam illam igneā deponunt;
 ita etiam atra bilis est magis erodens, quam flaua, licet ip-
 sa sit frigidior, ob illud *ἐμπύρευμα* vstione comparatum.,
 quod per lotionem solum deponitur, vt cineres in lixiuium
 immissi fiunt prorsus frigidi, & inutiles, proindè prædicta
 omnia combusta medicamenta numquam vstione fiunt per-
 fectè desiccantia sine calfactu, at lotionē post vstionem ta-
 lia ad vnguem redduntur. Cornu ergo Ceruinum, & An-
 tispodia, cum efficacia esse, & magis penetrantia optamus,
 acrimoniam aliquam, & igneam vim per combustionem
 ipsis conciliamus, quæ partis terreæ veluti vehiculum est, &
 in

in alui profluuijs puerorum potissimum commendatur huiusmodi pulvis, tum ad pellendos etiam lumbricos, quorum vitæ pluri humori excrementitio subnixæ valdè aduersatur.

HUNGARI Ceruini historiam, & vires, cuius neque apud veteres, nec apud recentiores auctores vlla extat mentio, teste Mattheolo, idem vir sollertissimus, & naturalium rerum indagator acerrimus Epistola vltima tertij libri egregiè, & accuratè prosequitur: Docet quippè Tuber esse quoddam subterraneum à Bohemis Ceruinum Boletum vocatum: Affirmare Venatores Tuberum vulgarium more sub terra nasci, vbi Ceruino semine in coitu inficitur solum: dum exempto è vulua genitali adhuc aliquid seminis continente maris impetum subterfugit fœmina, hoc fieri in syluis, vbi multi habentur Cerui, qui naturali instinctu ducti scalpunt anterioribus pedibus solum, vbi globosus fungus sub terra delitescit, quod ex graui odore, quem spirat, se percipere ferunt, loca igitur Ceruinis pedibus diducta à venatoribus obseruari, effossaque scrobe fungos istos eximi, & Pharmacopæis vendi, qui dissecti in particulas, & filo traiecti mox in vmbra siccantur, & in vsum medicum seruantur: Globosa his facies, & inæqualis, extima cuticula subnigricat, Carnosa verò, & ipsa fungosa substantia albicat: subdit Mattheolus, esse qui dicant reperiri ex his fungis quosdam erectæ virilis mentulæ forma, vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur: Hos fungos, & potissimum, qui genitalis humani speciem referunt, in medicamentis, qui Venerem conciliant, in plurimo vsu esse apud Bohemos Sicciorū puluerē in dulci vino Drachmæ, vel Sesquidrachmæ pondere propinantes: lactis vbertatem etiā afferre ex Ptisana, vel muliebri lacte potum fungū valentiùs id agere, si longi piperis aliquid addatur, suffitu occlusos feminarum locos referare, & vulgæ
stran-

strangulatus auertere traditum esse : superstitionas mulierculas ijs abuti in amatorijs poculis quibusdam prius admurmuratis præcantationibus ; valere etiam fungum Ceruinum ad epota venena ex mero haustum : ad venenatorum etiam omnium morsum , non modo potum , sed etiam illitum : Huius fungi ortum Italiae negauit natura , cum ibi solum oboriatur , vbi Cerui degunt , quare tãquam rarum quid exoticum in Musæo Calceolario repositum admiramur .

CERVI Lachrymam non possum enucleatius , & expressius describere , quã doctissimi Scaligeri verbis : Is enim Cardanum illum omniscium , & ἀντίπαλον suum ita alloquitur Exerc. cxij. Cerui Lachrymam rem fortassè minùs tibi notam in nostris Musarum The-
sauris habemus carissimam . Antè centesi-

num annum in Ceruo nulla est ; post eam ætatem accrescit ad oculi canthum ipsis ossibus , atq; in os protuberans concrescit ea duritia , qua Cornu superet , qua parte prominet rotunda est coloris fului , non sine vestigijs atriorum venularum : tanta læuitate , vt penè tactum effugiat , ita enim sese subtrahit , vt propemodum se ipsam mouere videatur , aduersùs venena remedium præsentissimum : Peste correptis datur cum vini momento , vndè tantus cietur sudor , vt penè totum solui corpus credas ; cum hæc in Circulis aliquando recitarem , vnus ex ijs , qui è Legatorum Comitatu rerum Asiaticarum cognitionem profitebatur negabat ad Ceruum quicquam attinere : sed esse verò lapidem : ego illi postridiè ostendi , qua parte ex osse fuisset auulsa ; Hanc Solimanus olim dono dederat Samblancardo Trierarcho :

At ea ego postea eius filij Bernardi Oruesani munificentia expertus sum : Hactenus Scaliger , cuius singula verba , verè aurea , apponere volui , vt huius lachrymæ non adeò apud Auctores vulgatæ certior notitia illucesceret . Gesnerus tradit Bezaar lapidem dici Cerui Lachrymam , quæ genera-

neratur in Cérvis, quia Cerui comedunt Viperas maximè in Persia: Hunc lapidem erui etiam è terra, & fodinis, citatq; Tiphasin Arabem in libello de Gemmis, qui ex Arabico in Latinum sermonem conuersus est: quandoq; Bezo-har appellari, quoduis Antidotum Veneni ex Andrea Bel-lunenfi: Ita multi illius tractus Septemtrionis faciunt: compilant vndequaque, & summo labore describunt: iudicij amissim, & delectum non adhibent, quæ Italicorum propria & genuina sunt: solus Agricola, & Scaliger omnem hæc in re tulere punctum, illo Arabico auctore fortè permotus legatus ille negauit esse Cerui Lachrymam: Sed standum auctoritati Scaligeri, nec inficiandus ille lapis metallicus, sicuti Buffonitem lapillum mineralem etiam concessimus. Cæterum cur Ceruorum Lachryma falsa sit, & amara: Aprorum dulcis quæsitum à Plutarcho lib. de causis natur. in-temperie horum animalium reiecta causa: Ceruorum enim frigidam, Aprorum feruidam; cum propter iracundiam, mouentur lachrymæ ad oculos copiosus effertur calor *πῦρ ἐφ' ὁμαλοῖσι δεδορκός*: igne oculi quippè refulgent, & dulcis fit qui eliquatur humor: Verum Plutarchi physica contemplatio oratorijs potius, & poeticis flosculis referta; cum Vitis clarorum Virorum, & moralibus præceptis scribendis potissimum excelluerit: Constat enim eximium, & excedentem calorem potius res falsas primum, mox amaras reddere, ex Galeno, & Aristotele: quare Aprorum Lachrymæ longè falsiores esse debuissent: dulciores Ceruorum, quorum sanguis frigidior ex illa iræ efferuescentia temperiem nactus dulciores funderet Lachrymas: ex succo ergo melancolico amariori eas gigni putarim, cum animal timidum sit, siccum, & frigidum: Aprorum Lachrymas separari, vt serum à lacte, quod Empedocles etiam voluit, eas videri dulciores, quoniam falsuginosa qualitas multo humore tenui obruitur.

N eodem nostrati Thesauro Genitale etiam Cerui ostenditur neruosum omnino, quale ab Aristotele descriptum legimus : nullam enim rem curiosam, aut vtilem illi deesse, gemini FRANCISCI Senior, & Iunior, pro virili sunt perpeffi.

OPHVS etiam Plinij nostratis ibidem asseruatur, de quo is Auctor lib. ij. In iuuenecarum (inquit) secundo ventre pilæ rotunditate nigricās Tophus reperitur nullo pondere, singulare (vt putant) remedium ægrè patientibus, si tellurem non attigerit. Cap. 37.

RHINOCEROTIS pellis ea existit firmitate vt ægrè iaculo penetrari queat, teste Æliano; idem testantur (ait Gesnerus) qui nostro sæculo Belluam in Lusitania viderunt, pellem enim habere prædensam aiunt, ceu crustis quibusdam squamatim compactam, colore, & figura testam referre testudinis (tergus scutulatum ei attribuit Scaliger noster) Plinius Buxum colorem, alij murinum, vel qualis in Buxi cortice est, ei attribuunt.

PELLIS Hippopotami frustrum pariter asseruatur: de qua sic Scaliger Exerc. cLxxxvij. De Corij duritia satis est à nobis dictum in Aristotelicis Commentarijs, Constat è Lusitanorum nauigationibus pedestris lanceæ perferre ictum sine noxa: Illud controuersie præferunt speciem: aiunt quidam pilo carere, in Hispanicis libris inuenio & nigros, & balios, & Plinius pilum dat. hæc ille: obesissimi cuiusdam porci cor-

X x x x

pus,

pus, an & Corium? adscribit Bellonius, vt alibi perstrinximus.

ANIMALIS BEZO HAR gignentis Pilus consensu omniū, qui de eo animali scripserunt, ruffus est, Monardus tamen, qui libellum peculiarem confecit de Lapide Bezahar, & Herba Scorzonera Pilos attribuit cinerei coloris, cui admista ruffedo; Animalis porro illius, quod ad Archidiaconum Nebiensem delatū fuit; quodue omnes notas Hirci, vel Cerui gignentis lapidem Bezahar præferebant, pilos, & colorem Ceruino similes fuisse, oculatus testis profitetur idem Monardus, qui in Musæo nostrate asservantur Pili cineream rufedinem ad vnguem exprimunt.

IN eodem porro Thesauro, & Conditorio celeberrima illa Theriaca seruator, quam non solum Veronæ, sed etiam in Italia, & in Europa primus componendam curauit FRANCISCVS SENIOR CALCEOLARIVS tanta accurate, & delectu simplicium medicamentorum, vt à primis suæ ætatis Medicis, & Pharmacopœis, tamquam verum Alexipharmacum, & Alexiterium aduersus venena, & affectiones perniciosas passim decantaretur, & auidè vsurparetur. Primum ergo Calceolarium componisse contendo, quoniam primus fuit, qui acerrimū studium in componendo adhibuit.

HANC postmodum nullis succedaneis medicamentis confecit FRANCISCVS CALCEOLARIVS Iunior, vt antea ostendimus; Cum potissimum verum Amomum, Vual, scilicet, Malabathrum, Balsami succus, Chalcitis, & alia huiusmodi præclara simplicia, de quibus nonnulla vigeat controuersia, omnia iam

iam suis insignita, & explorata notis sint admissa; quemadmodum & Mithridaticam Confectionem omnibus numeris absolutam, & confectam idem Musæum asseruat, quæ præstantissimæ, & humano generi fructuosæ compositiones, quibus, & qua ratione conficiantur pleni sunt veterum, & recentiorum Auctorum libri; & controuersæ etiã de Melle iniiciendo præclaris Clarissimi Collegij Veneri, Alumnorû lucubrationibus superioribus annis editis Angeli Viduæ, & Fabij Vlmi Virorum eruditorum vltro, citroque iactatæ, mirificam lucem earum Antidotorum præparationibus attulerint.

LECTARIVM, vel Confectio de Hyacintho omnium post Theriacam nobilissimum, & efficacissimum Antidotum ex Hyacinthis, Smaragdis, Sapphyris, Granatis, Topatijs Orient. Rubinis, Lapidis Bezohar, Corallijs rubeis, & albis, Margaritis, Ossibus de corde Cerui, Bolo Armeno Orientali, Terra sigil-

lata, Croco, Ambra, Moscho, atq; alijs huiusmodi insignioribus Alexiterijs, Serapio de acredine Citri, vel Limonum, exceptis conflatum in mali moris febribus etiam calidioribus quantum conferat; syncopi pulpitationi, cordis tussiculosis, & suspiriosis profit certissimis constat experimentis, confirmat enim vim cordis vitalem, & spiritus vitales refo-cillat, illustrat, & fouet, omnemque caliginem atrabiliaræ colluiei ab ijs amouet, & discutit, quod ego in multis ægris diuturnæ atre bilis symptomatis cardiacis penè absumptis, periculis factis, plenè testari possum: Hoc præstans medicamentum Curtius Martinellus Medicus Venetus Clarissimus superioribus annis ab eorû obiectouibus tutatus est, qui ipsum calidius, quàm par sit, nec propterea vsurpandû in febribus calidioribus contendebant; Croci enim, Ambre, & Moschi caliditas corrigitur, & castigatur à Citri acido, quod ex vij. simpl. tertio ordine calefacit, & exsiccat, & maxime cum tanta copia respectu illorum existat,

vt eius vtar verbis : accedunt Santali, Lapilli, Corallia, femina Endiuia, Oxalidis, & Buglossæ, quibus calidiorum vis facile infringitur : Sed & validam, & apodicticam rationem adducit Vir doctissimus ; in Cardiacis enim huiusmodi medicamentis, quæ terrestria recipiunt, quædam tamquam vehicula esse adhibenda calore, ac partium tenuitate prædita, quæ ad partem determinatam, vt ad cor eorum facultatem deferant, si ergo illa tria ab hoc mirabili Antidoto eximantur, proprio ferè munere destitutum exhibebitur : hoc igitur pariter accuratissimè præparatum in Museo asseruatur.

CONFECTIO etiam ALCHERMES vocata, identidem visitur affectionibus melancholicis ex atra bile mirabiliter conducens : Hanc Ioannes Mesues ex Clarissima Regum Damasci stirpe oriundus composuit, & Mauris suis, & Sarracenis ijs affectionibus sæpius ex naturali temperamento conflictatis vtendam exhibuit, quos præcipuo amore, & charitate complectebatur : in Schola Cordubensi Hispaniæ, Auicænæ, & Auerrhois tempore, floruisse anno salutis M C XLIX. historiarum monumentis traditum est. Illud numquam satis mirandum apparet (ait Montanus Veronensis Vir Clarissimus in præfatione in 1x. Rasis) ita claruisse bonas litteras apud Arabas, tam paruo tempore, vt quandoque ausim Græcorum, ingenijs ingenia Arabum præponere si quantum Græcorum, Arabum Academias florere contigisset, numerantur enim duntaxat c liij. anni, quibus primum Rex Almanzor Bibliothecas aperuit (centum fuisse aiunt) & gymnasia destructa fuere, cum enim Arabes essent Mahumetani, à Christianis non tantum ex Hispania depulsi fuerunt, sed etiam eorum Ciuitas Regia Maroccus, cum toto regno occupata fuit, destructa Gymnasia, quæ in Galliam, & Italiam deducta sunt, & iam fluxerunt anni quingenti, quibus floruerunt ;

Hæc

Hæc Montanus, Porro contendunt Galli vniuersitatem illam Cardubensem post Sarracenorum Medicorum ex Hispania fugam translata fuisse ad Monspeliensem Academiã, idque ex Hispanica historia comprobatum volunt. Hinc iure merito factum videtur, vt Monspelienses Medici, & Pharmacopæi optimi summam curam adhibuerim in Confectione hac Alchermes præstantissima elaboranda, & enucleanda, Ioãnes Stephanus Strobelbergerus potissimum Medicus doctissimus, qui nouo tractatu de Cocco Baphica, & quæ indè paratur Confectione Alchermes recto vsu differit, & Laurentius Catelanus Seplasiarius à Monte Pessulano, quem etiam supra honoris causa nominatum volui, qui genuinum eius Confectionis apparandæ modum accuratè scripsit; horum auctorum opuscula Ienę Typis Ioannis Beithmanni anno M D C XX. sunt impressa; quæ diligenter legenda sunt ab omnibus Medicinæ studiosis, vt Alchermes legitimam conficiendæ rationem, & eius rectum vsum teneant: Succorum enim Pomorum dulcium, & Aquæ rosarum singulorum lib. 1. & 5. Setæ libra vna per diem naturalem infunditur, & multum exprimitur, additur Succî granorum Kermes libra vna (per hæc grana intelligere Mesuë, quæ ex ipsa Ilicæ Coccifera leguntur, cuius ingens in Hispania copia, vbi confectio ista à Mesuæ tradita, non grana tinctoria, quæ ad Pimpinella radices crassas, & annosas reperiuntur, nec tincturam ex Gummi Lacca docet optime Ioannes Stephanus) Sacchari solidi libræ duæ, coctis his ad mellis spissitudinem, remotis ab igne, etiamnum calidis, adduntur Ambra crudæ minutim incisæ Drachmæ duæ, finitur, vt lique scat, deinde admiscuntur sequentia puluerata, Ligni Aloes, vel Santali citrini; Darseni, idest Cinnamonomi electissimi sing. Drachmæ sex: lapidis Lazuli vsti, & præparati, Margaritarum albarum sing. drachmæ duæ, Auri boni, Moschi sing. drachma vna, conficiatur secundum Artem: drachmæ vnius pondere per se, vel iusculo, aut vino generoso soluta sumitur, cor roborat, suaues, & bonos spi-

spiritus regenerat, syncopem, & palpitationem tollit, mirificè animum roborat, stomachum etiam confirmat, & refo-cillat, suavi euaporatione cerebrum rigando, amicam nature quietem, Ambari beneficio conciliat, cum Serapio de Papauere, de Nymphæa, & aqua rosarum in lecti ingressu assumpta: in difficili etiam partu decocto pulli soluta feliciter capitur, nec formidandus matricis ascensus, ob Ambri, & Moschi odorem, nam fœtus grauitas vterum deprimat, sursumque ascendere prohibet, ait doctissimus Fontanonus interim bonis illis odoribus Parturientis Vires, & spiritus iuuantur, & roborantur: Ad fœtum mortuum, molam, & secundinam expellendam maximum est remedium, si cum tantillo Croci in aqua Cinnamomi exhibeatur: Potio etiam hysterica recalfaciens, & roborans sepiissime usurpata: Si quis de veneno hausto suspicatur Drach. i. cum succo Citri, vel aqua Cardui benedicti soluta remedio est. Mortuorum vitam quadam vir doctus idcirco appellauit, quod ijs quibus in propinquo mors est auram vitalem cordis excitet, & regnat: Cautio tamen adhibenda ne in acutis morbis sumatur, in quibus immodici alui fluxus est suspicio, ob vim laxandi aliquam, quam habet; huius locū nobilissima eius pedissequa complebit Confec. de Hyacintho, quæ lapide Lazuli caret. Præterea qui continuo capitis dolore vexantur à frequenti eius usu abstineant, atq; illæ præsentim Mulieres, quæ Antipathia naturali à Moscho abhorrent: Verum de hac Confec. hæc satis erunt; Legendi porrò prædicti Auctores, ad quorum normam, & præscriptum Musæi Alchermes parata, & concinnata est, nec enim actum agere, & alienas lucubrationes ad vnguem describere nostri est instituti.

ERVVLGATVM est Hippocratis Oraculum in arte medica *ὁφθαλμοῦ ἢ μὴ βλάπτειν*, iuuare, vel non lædere, hoc potissimum sequutus doctissimus, & celeberrimus Mattheolus, qui de suo sementem facere, quam de alieno metere maluit; è suo ergò elapidato, & ritè laticato agro eximiū, & propè diuinum Anti-

dotum, vel Electarium dedit, quod aduersus Venena omnia tum per os assumpta, tum morfu, vel ictu inflicta, admirandas obtinet Vires, præterea etiam aduersus pestilentiam, tum Nucis ponticæ quantitate ad præseruandos sanos quotidie exhibitū, tum ad iam correptos, & laborantes sanandos, si initio morbi in Cardui benedicti succo, vel aqua Rutæ Caprariæ stillatitia duarum drachmarum pondere propinetur, ægrotis deindè in lecto ad sudandū collocatis bis, terue repetitū, nonnullis tamen interpositis horis: hoc singulari præsidio sanatos fuisse, quā plurimos profitetur Mattheolus: omnia enim ferè recipit Antidotum, quæ cordis vitalem facultatem, & spiritus roborant, tum desiccando, & abdita vi succorum malignitati, & perniciosæ qualitati, & putredini obsistunt, Theriacam etiam, & Mithridatium recipit, quæ confectioes antè omnium Antidotorum Antesignanæ videbantur, nunc illius Pedissequæ factæ, tamquam trigonum in Tetragono, & *αἰαδατερόν ἐν τῷ γοντικῷ*; Eius descriptio præcisè, & singillatim è Mattheoli Clarissimi Cōmentarijs petenda, quæ omnibus legere cupientibus passim obuia sunt, vt enim fuit, non solum doctrina medica conspicuus, sed etiam miro iuuandi genus humanum desiderio flagrans, nihil sibi proprium, aut arcanum esse voluit, vt ex Triuio quodā, & ambitiosi medicelli faciunt, quos Agyratarum, Spagiricorum, & circumforaneorum morem emulari Capivacceus Doctor olim meus dicebat, qui arcana medicamenta elato supercilio venditant, quin acriter obiurgatum ab eo quendam nobilem Virum memini, qui pro asthma arcanum suum Electarium petierat. Antidotum ergo Mattheoli omnibus numeris, & sūma diligentia Confectum

*Cōmentis
in lib. 6.
Diosc.*

in

in Thefauro Calceolario feruari iam pridem, in confefſio eſt. Cæterum, & quintam eſſentiam Theriacalem aquam, ſcilicet admirandis viribus contra Venena morſu, & icu inſlicta, præditam ex eo Ellectario, Serapio ex Citrei mali corticibus, & Aqua Vitæ ex optimo vino paratæ confectam deſcripſit Mattheolus ibid., cuius quatuor Drachmæ, cum puri vini odorati portione, vel aqua ſtillatitia Cordiali exhibentur. nec non puluerem aduerſus omnia deleteria Venena, qui tamē præſentem morbum ſolū curat, non à futuro præſeruat: Iſthæc pariter omnia in Muſæo aſſervantur. Sed & lib. v. cap. vj. Quinta eſſentia aromatica à Mattheolo propoſita epilepticis, & præſocatis mulieribus reuocandis effi-
cax, & moribundis in vita retinendis ſi eius aſpergine facies irroretur. Hac ego nuper in Muſæo deguſtata, ſenſi, mihi ſtatim animales, & vitales ſpiritus recreari, & veluti viuaciores reddi; quare ſenioribus, timidis, melancholicis, qui cor, & cerebrum frigida intemperie affectum obtinent, tum lethargicis, & quodam morum veternoſo ſtupore defixis ſingulare remedium eſſe, ſi tempore potiſſimum frigidiore, vel temperato in modica Doſi uſurparetur, iurè exiſtimandum.

VMMA, & ſingulari beneuolentia complexum FRANCISCVM SENIOREM CALCEOLARIVM Virum in re herbaria maximū à Sereniſs. VINCENTIO Mantuæ Duce Clariffimo, & Virorum excellentium in quauis Arte Mæcenate, alibi oſtendimus: Is ergo magnanimus Princeps inter cætera officia, & munera, quibus ſæpe eſt Calceolarium noſtrum proſequutus, Ellectarium pro Epilepſia, vel morbo Comitiali adimendo, & percurando Strenuum, & admirabile ipſi donauit, cuius plurima facta pericula, quæ ſeliciffimè ceciderunt; id igitur in Muſæo adhuc aſſervatur, nec prudentiæ, aut obſervantiæ Senioris Calceolarij fuit erga tantum Ducem curioſius ſimplicia eius medicamenta perquirere, qui ſe ſatis eo ſimplici dono cohonestatum ingenuè fatebatur.

PAPYRVS

APYRVS etiam Ægyptia ex arborum Corticibus confecta, Philyra scilicet, & caracteribus Hieroglyphicis obscuris admodum, & incognitis impressa, & descripta in Musæo conspicitur: Philyra enim, & Tilia, ait doctissimus Guilandinus, non solum Arborem ita dictum denotant, verum etiam

eiusdem arboris Bracteas, hoc est tenuiores membranas inter lignum, & extimum Corticem latitantes, Philyra quidam tenuissimi Corticis nomen est, Tilia verò aliquanto crassioris, quod Plinij nostratis verbis palàm esse docet lib. xvj., librorum porrò materia apud veteres, non solum folia plantarum, Cortices arborum, ligna, cerata lintea, plumbum, chartæ, membranæ fuere, quæ omnia à Plinio memorie prodita, sed etiam Ebur, Sapphiri, lapides, æs, animalium intestina, librorum eburneorum, vel eboreorum meminit Vlpianus lib. xxxij. Pandectarum cap. l. quos Flavius Vopiscus in Tacito Elephantinos vocat; quidam sic dictos ridiculè putarunt ab operis amplitudine, quasi Elephantorum proceritas nominis ansam illis dedisset: docet enim Vulpianus Iureconsultus antiquus, & grauis Auctor in Phylira, ac Tilia volumina confecta, aut in aliquo corio; Corium intelligit Guilandinus, non animalium tergus, sed arborum Corticem à Tilia discrepantium: confecti enim Codices è tergo animalium iidem sunt cum membraneis, vel igitur vetustam, vel exoticam hanc Musæi Papyrum esse non iniuria conijcimus.

cap. 14.

ARBORIS Fariniferæ Farinam, quam asseruat Musæum, mirabili naturæ, quæ DEI Opt. Max. ministra est, prouidentia, & artificio conditam esse, nemo sanæ mentis ibit inficias, ad tenuioram enim hominū sustentandam vitam, vbi tritici, & cerealium seminum non viget prouentus, in arboreæ plantæ meditullio

Y y y

can-

candidam hanc farinam natura producit, idque in Ternate Insula Aequatori proxima ad Arcticum Polum vergente, vt docet Clusius, ex testimonio Comitum Francisci Drake Equitis, qui totum Orbem circumnauigauit anno 1581. referebant Plantæ truncum humani femoris æquare crassitudinem, decem verò pedum altitudinem attingere, summo fastigio in orbiculatum caput brassicæ capitatę instar extuberantem, in cuius meditullio producit illam farinam, quã diligenter collectam, & inspersam modica aqua fermentari, pinfi, & in formulas quasdam coctili latere constantes immitti longa serie, atque prunis ardentibus circumquaque admotis, & super etiam impositis coqui affirmarunt: recenter coctis, & adhuc calidis panibus, vel libis illius insulæ incolas vesci, vbi induruisset tepida aqua macerantes pultis modo edere: Cum degustaret (aliquot enim attulerant) visi Clusio insipidi saporis, verum iniecto Piperis, vel Cinnamomi momento, cum Saccharo, nonnullis in delitijs esse posse: An Zagù sit descriptum à Ferdinando Lopez de Castagneda ambigit Clusius: Antonius Pigafetta Vicentinus, qui primus Orbem naue, cui insigne Victoria, circuiuit, in suo Itinerario Sagù, per S, non per Z scribit. Nec incommodè censeri possit ea, de qua meminit M. Polus Venetus de Regno Fanfur agens, in quo Vastarum arborum genus reperiri docet medullam in se continens farinaceam lignorum vetustorum Cariei persimilem, hanc in figulinum vas aqua plenum inijci, vt sordes supernatet, puraque farina subsidat, qua diligenter repugnata varia confici edilia, quæ ipse sapius comedit, & nonnulla Venetias vsque detulit pani hordeaceo colore, & sapore similia: illius arboris lignum ferro conferri posse, in aquam enim iniectum, sidere illicò, & mergi, directèq; (vt harundo donax) findi, Ex quo Venetorum hominum ad summa omnia procreatorum diligentia, & acumen in his etiã exoticis rebus perquirendis, & explorandis intelligitur: Clusium legito, candide Lector, lib. primo Exotic.

*Libro 6.
Ind. hist.*

*Libro 3.
sui Itinerarij.*

Cap. 3.

IAM

IAM verò omnium ad se oculos Musæum, adeuntium conuertit, & rapit Vestis ex pen- nis variorum colorum Indicarum volucrum contexta, nec non capitis tegmen (seu Gale- rus) exijs conflatum, & consutum pennis ab illis Indiæ magnis Regibus vsitatum, quæ propter insignem raritatem, & pulchritudi- nem maximam omnibus oblectationem, & admirationem incutiunt: His præclaris muneribus hocce percelebre Mu- sæum donatum voluerunt Iaponenses Principes munificen- tissimi, Mantinus, & Michaël, qui nomine trium maximo- rum Regum Iaponensium, Bartholomei Omuræ, Francisci Bungi, & Protasij Arimæ, aliorumque eius tractus Dyna- starum Romam ad Christi Vicarium Gregorium XIII. ob-sequij exhibendi causa missi fuerant, ij sanè Reges, cum CXL. millibus suis subditis Sacro Baptismi lauacro expi- ati illustre nomen Fidei Christianæ dederant, propterea debitum obsequium, & cultū summo Christi Vicario præ- stare æquum censebant: Legati ergò à Iaponensi amplissi- ma Prouincia soluentes ad Insulam primum Amacani in la- tere Sinenfium traiecerunt, inde Malacham, mox Goam, peruenerunt: Mare verò Indicum, & Barbaricum sinum percurrentes, & caput Bonæ Spei pertranseuntes per Ocea- num Æthiopicum, & Atlanticum Vlyssiponem, anno salu- tis M D LXXXIV. incolumes appulerunt: & quamuis à multis Europæ, & Italiæ Principibus per quorū ditiones iter faciebant, summis honoris indicijs cohonestarentur; Veronæ tamen Inclyti Senatus Veneti decreto omni bene- uolentiæ, & honoratæ hospitalitatis genere excepti; Inter res Veronæ admirandas & Musæum Calceolarium auidè, & curiosè perlustrarunt, cui eorum æstimationis, & amoris μνημόσυλον illam admirabilem Vestem, & Galerum reliquerūt. Romæ mox è Gregorio XIII. summa animi propensione accepti, quo paulo post defuncto, Systo V. eandem obe- dientiam, & obsequium Christianæ professionis suorum Re- gum nomine detulerunt; Denique in Patriâ ab Italis, His-

panis, & Lusitanis donatos, & perhonorificè excepto re-
dijſſe, conſtans fama eſt. Cum igitur ex nouo Orbe
Magni Reges, & innumerabiles populi tale obſequium A-
poſtolicæ Romanæ Sedi ſpontè, & promptè deferunt, non
pudebit Europæos noſtros, quibus olim verè pietatis lumen
affulſit, quorum maiores in ea ſemper perſtiterunt, Thraſo-
num quorundam, & Rhetorum impijs dogmatis, & ſomnijs
fascinos per ſummam temeritatem ab ea defeciſſe?
Iam verò plumarum natura ex pituiſoſo, & humido excre-
mento fit perindè, ac piſcium ſquamæ, proindè facilè ſecti
viri, & contexti poſſunt: Volatilia enim, & natalitia ex
aqua facta, ſicuti terreſtria ex terra, docet magnus Medi-
cus, & Philoſophus Fr. Valleſius cap. primo lib. de Sacra
Philoſophia, vbi expendit arduam difficultatem ex illis Mo-
ſes verbis in Geſeſi orientem, Producant Aquæ reptile,
& natatile, & volatile ſuper terram, & terra producat iu-
menta reptilia, & Beſtias; quo pacto volatilia ex aqua po-
tius, quàm & terra, cum maior pars auium terræ infideant,
ibi nidificent, oua incubent, pullos excludant, è terra cibum
capiant, & Vultures, & Accipitrum genera duriorem car-
nem, quam Arietes ſint naſta, & omnes volucres ſint terre-
ſtribus animalibus tenuiores, ideò ſicciores. Vide ibidem
Valleſium.

N eodem Theſauro Flabella diuerſa ex Indijs allata
comperiuntur, & potiſſimum vnum viſitur ex Folio
Arboris confectum exotico quodam modo, & ferè
inexplicabili elaboratum puncturis varijs vndiqua-
que renidens.

ALCEI etiam Indici viriles, & muliebres ex cocto
Corio ad vnguem concinnati, & admirabili arti-
ficio affabrefacti, qui veluti humano ingenio picti,
& penicillo delineati, & expreſſi, haud attentius
intuentibus videantur.

IDO-

DOLA pariter Ægyptia variarum figurarum caracte-
ribus pariter Ægyptijs insculpta, & insignita, quæ
ab amicis Calceolarij Senioris, & Iunioris missa, &
donata huic Musæo, cum aliquam illorum copiam ex
ijs regionibus essent nacti, quam ex ijs significationis spem
concupere possimus, satis docuit Epistola ad me scripta Cla-
rissimus Pignorius, quæ in tertia Musæi Sectione impressa,
Lectoribus est obuia.

LUCERNÆ etiam fictiles è terra cocta in hoc rerum naturalium, & artefactarum Promptuario visuntur, varijs figuris, & formis effictæ, & conformatæ; Has veteres in sepulchris iuxta sua cadauera perpetuo ferè igne ardere voluisse satis liquet, & à Fortunio Liceto Viro Clarissimo, & primario Philosophiæ Aristotelicæ Patauij Professore doctissimo, quatuor elegantissimis, & recondita eruditione, & doctrina refertis libris ostensum, qui Venetijs apud Euangelista Deuchinum Anno superiori M DC XXI. editi, & Illustrissimo, atq; Excellentissimo AVGVSTINO NANI Equiti, & Diui MARCI Procuratori dedicati: in quibus innumera problemata ex rei natura explicata, & dissoluta comperies, & plenissimè omnia demonstrata, quæ ad huiusmodi argumentum facere videntur: duplicem quippè fuisse finem ait cur positæ in sepulchris Lucernæ, vnum nobilitatis indicium; solis enim nobilibus, & opulentis eas impensas facere concessum. alterum ne anima in tumulto cum cadauere, ac cineribus manere putata, tamdiù in tenebris ageret, cui infimæ plebis homines Lucernam accendere nequeunt, leuem terram, tranquillumque aërem precabantur, floresque, & alia odoramenta tumulto imponebant, quod Iuuenalis satis declarat scribens,

*Dij maiorum umbris tenuem, & sine pondere Terram,
Spirantesq; Crocos, & in urna purpureum Ver,*

Confutatis porrò, & reiectis multis sententijs de causa perdurantis ignei luminis per tot annorum centurias in sepulchrorum lucernis, docet eruditissimus Licetus humorem illum igni contumacem vires habere æquales igni ignis efficaciam longissimo temporis tractu resistere valentes; is humor triplici conditione præditus esse debet, vna, vt eius sit lenta, viscidaque materia, vt non tam facilè ad actuosissimam ignis naturam consumi valeat, altera est minima exhalabilitas, quæ enim facilè euaporant, in halitus ab ardente igne

igne facilè dissipantur : tertia maxima substantiæ puritas & synceritas, & homogeneous, vt significanti vocabulo licet barbaro vtamur, cum enim, teste Aristotele, disgreget ignis Eterogenea, congreget homogenea, quæ maxime sunt homogenea diutissima ardentis vim flammæ eludunt, quod experimentis in Auro, lapide Amianto, & alijs huiusmodi, vt Adamante, comprobatur : ex aduerso omnia eterogenea, & impura corpora ignibus facillimè, & citò consumuntur : An verò huiusmodi humor his dotibus præditus in rerum natura modò reperiatur, quem veteribus fuisse familiarem verisimile est Licetus versibus Magni Fracastorij nostratis videtur exprimere licet tanti Auctoris nomen suppresserit.

*Quam tamen, materiam, æternum quoniam dilabitur æuum
Non semel in terris visam, sed sæpè fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetustas
Cuncta situ inuoluens & res, & nomina delet ?
Nec monumenta Patrum seri videre Nepotes.*

Quibus Carminibus, atque alijs suis Vergilianam maiestatem propius suo tempore expressit Fracastorius.

Porro materiam illam, quæ flamma diutissimè seruator sine noui pabuli adiectione arte Chymica parari posse putat Clarissimus Licetus, quæue vim resistendi æqualem actuosæ ignis facultati obtinet, ex lapide ergo Carystio, Asbesto, Amianto, Altere Samio, quem Tallz esse, ait subtilissimus Scaliger : habent ista partes elementares purissimas, homogeneas, & adeò exacta mixture inuicem vnitas, vt pars terrea humidam arctissimè retineat, ne ignis violentia euolet : Vicissim pars humida, quasi par beneficium rependens terream à combustionē tueatur ; Cardanus etiam Oleum ex metallis in folia subtilissima malleo attenuatis, vel lapillis in pollinem reductis, & in acetum destillatum immixtis parari docuit : quod sigillatim explicat Licetus : Talis liquor in Olybij Lucerna diutissimè flammam aluisse creditus, de qua inter alios Hermolaus Barbarus vetustior Auctor liber

Corollarij v. quamuis genus id laticis aquam esse velit celestem, aut potius diuinam Chymistarum *θεῖον ὕδωρ* à Democrito, & Mercurio Trimegisto vocatam, spiritum ex ætheris natura, & essentia rerum quinta, vndè aurum poculentum, & iactatus ille, necdum inuentus philosophorum lapis: Tum subdit doctissimus Barbarus: Hoc genus latius (vt arbitror) significat Epigramma, nuperrimè in agro Patauino, iuxta oppidulum Ateste inuentum opere lateritio, ac proindè fragili, per imprudentiamque manus rusticæ proscindentis ibi terram corrupto, cuius memoria ne pereat, verba prætexuimus.

*Plutoni sacrum munus ne attingite fures,
 Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet,
 Namq; elementa graui clausit digesta labore,
 Vase sub hoc modico Maximus Olybius,
 Adsit fecundo custos sibi copia cornu,
 Ne precium tanti depereat Laticis.*

Adiectum, & Plautinis vocibus aduersùs eosdem fures Elogiũ quod ibidem legi poterit, vt iam desinant rudes quidam. Physici negare super annos quinquaginta illius Epigrammatis vetustatem, cum Hermolaus ab hinc centum, & amplius annos fluierit.

Cæterum quod ad Lucernas pertinet in summa docet præstantissimus Licetus frequẽtiores fuisse fictiles, pauciores Æneas, paucissimas verò aureas, qualem Pausanias in Æde Mineruæ Athenis à Callimacho factam scripsit, & Anastasius Bibliothecarius Lucernæ ex auro purissimo xij. ellychniorum meminit. Sed à curioso lectore legendus attentè Liceti opus; in quo ad vnguem omnia planè, & exactè enucleantur, vt tanto Philosopho, & Auctori scriptis editis Clariss. maximas habere gratias politiones litteraturæ Viri debeant, quod nō exsuccis, & febriculosis narrationibus hoc argumentũ tractarit, sed physicis demonstrationibus ex interiori philosophia adiectis, vt cum Scaligero paria facere ob eximiam subtilitatem, & elegantiam tempestate nostra videatur, ipse verò habe-

habeam immortales, quòd non solùm his libris de Antiquorum Lucernis reconditis, sed omnibus suis syntagmatis doctissimis me donauit, & Bibliothecam meam illustrauit.

ASA ex purissima Porcellana ad varios vsus comparata, quæ in eodem admirando Promptuario visuntur, si vidisset Scaliger, haud suam illam Martiamcoctam vsqueadeò extulisset, quamquàm putandum est vtraque cognouisse subtilissimum Virum, & Porcellanas, & Maiorica vasa, Vtrorumque enim, conficiendorum materiam, & modum docet, Exercit. cxx. & xcij. Martiacocta, cuius incrustatione figlina, quæ ex Valentius, & Maioricis fornacibus conuecta Porcellanas æmulantur, candidissima, splendentissimaque efficiuntur, sic eo Auctore teste sit, cum negligenter à Cardano res haud ignobilis prodita esset: Aluminis Catini, quod Salchali vocant quidam, Tartari vsti sing. semuncia accipitur, arenæ lucidissimæ, ex qua conflatur vitrum sexquuncia, mista coquuntur in fornace vsquedum in massam lapidescant, reposita seruantur, deindè sumitur plumbi pondus vnc. l. cassiteri vnc. x. quæ in fornace reuerberationis calcinentur, hæc item seorsum seruanda sunt: ex hoc posteriore calcinato trientem vnum, ex superiore materia trientes duos in aqua tere, deinde Spongia collige, atque in pelui conde, vbi voles vti, conturbato, tuaque figlina oblinito, quod si candorem, atque splendorem augere vis, eius Cassiteri, quod Angli vocant glaciale ponito vnc. xv. Cæterum Musæi veras, quæ asseruantur, Porcellanas antiquorum esse Myrrhina existimat Scaliger, ea hunc in modum fieri; ouorum putamina, & marinorum conchas Umbilicorum (Porcellanæ species horum sunt, indè & nomen) in tenuissimum redigunt pollinem, quem aqua subactum vasorum facie informant, subtusque terram condunt; centesimo anno pro perfecto effodiunt, ac venale opus habet; quod eorum vitæ superest, heredi testamento transcribunt, quotannis conficiunt,

Z z z z

atque;

atq; infodiunt, referuntq; tempora in Commentarios, ex quibus eruunt matura: Ex Prouincia China optima aduehuntur: Alij putant non vasa, sed materie condi massam, qua extracta confiant vasa; Hæc Scaliger, qui mox subdit: Horum pretia cum & opes, & patientiam, postremo etiam fidem excederent, nouo ingenio tam bellè imitari sunt in Insulis Maioricis, vt sæpè difficilè iudicatu sit vtra vera, vtraue adulterina, profectò nec forma, nec specie, nec nitore cedunt, aliquando etiam superant elegantia. In Italia nunc audio tam perfecta venire, vt cuius Cassitero, quod ibi vocatur Peltrum, anteferantur, ea corrupta vna litera à Balearibus, vbi dicuntur excellentissima fieri, Maiolica nominantur, hæc ille; quibus verbis, & encomijs ad illam Martia coctam alludere videtur. Quatuor miracula Porcellanis attribui docet Scaliger, Picturas, quæ vix apparêt, si luci obieceris emergere visui luculenter, aciem spacia reliqua transmittere, deindè quantum iusculi intus occuparunt, tantùm calefieri, vicinas partes non calefcere; Tertia vis ex duabus callisis frustulis sæpè ignem excuti; Quarta ex superstitione, atq; impostura Mercatorum, negant veneno posse infici, disrumpi enim,

ETVLÆ etiam illius, vel Ann's effigies segmentata operis tesselati veteris hominū ad se intuitum, & admirationem conuertit, quæ inter Promptuarij Calceolarij exotica conspicitur; nec minus statuæ, & simulachra complura Ænea Artificum præstantissimorum cura, atque ingenio elaborata, quæ ad exornandum hocce Musæum sunt comparata; quemadmodum & natiua, genuinaque corporum pulchritudo magis elucet, & emicat, si vestium, & aliorum ornamentorum decore cohonestentur.

NEC

EC indiſtam Bibliothecam CALCEOLARIAM præterire debeo, quæ libris abundè inſtr-
cta ad Muſæum pertinentibus tùm veterum,
tùm recentiorum Auctorum latinè, & Italicè
Scriptorum, qui rem Botanicam illuſtrarunt,
& Seniore CALCEOLARIUM ad cœlum effe-
runt, quod ipſe prior cum Clariffimo Mat-
theolo rem herbariam intermortuam, vel barbarorum cœno
& ſquallorum obſitam, atque obrutam rediuiuam Italiae,
atque adeò Europæ oſtenderint: Codices multi in ea re-
periuntur, qui herbarum Icones, & ex viuo ductas, & ex-
preſſas effigies præferunt, quas præcellentes Pictores deli-
neaffe inconfefſo eſt Ligoſium, Marcoleonem, Carottum,
qui præter Felicem Brugiaſorzium, Farinatum, atque alios
pingendi artificio mirabili cômuni Patriam Veronenſem
cohoneſtarunt; Hæc volumina in locupletando Muſæo in-
defeſſus, & rerum eximiarum curioſus, atque auidus CAL-
CEOLARIUS Iunior multo ære impenſo ſibi comparanda du-
xit, vt ad præſentium, & poſteriorum uſum adſeruarentur,
& diſponerentur: nam ſimul, ac ſcire, & ſapere natum eſt;
Scitè, ait Lipſius, mox etiam ſcribere, & iſtud eſſe, cum fru-
ctu non potuit, niſi libris per forulos, & pluteos collocatis
Bibliotheca inſtrueretur; Priuatorum primum ea cura,
poſtmodum Reges, & Dynaſtæ uſurparunt, non in uſum
ſolum, ſed ambitionem, & ſplendorem: Res Ægypti Oſy-
manduas inter Reges primus Sacram Bibliothecam ſtruxit,
& in eius fronte præſcripſit *Πυχὴς ἱατρείον* ANIMI MEDICA
OFFICINA: ita Siculus Diodorus. Quid enim aliud Bi-
bliotheca? niſi aduerſus fortunæ tela, anxias curas, & pra-
uorum hominum inſidias, & maledicta Antidotum, & Ale-
xipharmacum præſtantiffimum, & iucundiſſimum: librorum
enim optimorum lectione, quibus vel ad contemplationem
rerum præclariffimarum, vel ad actionem, & ſedandas ani-
mi perturbationes excitamur, nihil ritè educato ingenio
contingere in vita fructuoſius, nihil iucundius, aut honeſtius
potest: dummodo Philoſoſo illi ab Auſonio ſatis deriſo

similes non sumus, qui vni ostentationi, atque ambitioni inseruiens se librorum multitudine apud ignarum vulgus, pro magno litteratore venditare non desinebat, de quo sic Aufonius,

*Emptis quòd libris tibi Bibliotheca referta est,
Doctum, & Grammaticum te Philomusæ putas,
Hoc genere, & chordas, & plectra, & barbita conde,
Mercator hodiè, cras Citharædus eris.*

Huiusmodi Bibliothecarum decus in Veneta D. Marci viget, ex duorum doctissimorum, & amplissimorum Cardinalium Bessarionis, & Bembi Bibliothecis conflata, ut hinc facile intelligamus, præter Iustitiæ, Pietatis, & regendorum populorum studium, bonis etiam litteris, & disciplinis iuvandis, & amplificandis excubare Venetorum Heroicam industriam, cum etiam ad Academiam Patauinam præstantiores totius Europæ Viros in quavis professione accersere, & magnis propositis stipendijs allicere, iuxta maximorum Principum morem non dubitent; Vaticana etiam Bibliotheca, Medicea, & Urbinatium Ducis celebrantur in Italia; Augustana etiam, cuius mihi frequentem mentionem fecit Clarissimus Marcus Velserus. Sed omnium instructissima fuerat, Patauij cum ego degerem abhinc XL. annis, Io. Vicentij Pinelli Viri optimi, & nobilissimi, quæ omni librorum genere instructa, omnibus discere aliquid in quavis arte liberali, & scientia cupientibus fuit obuia, huiusmodi enim existimo esse mirificum, & singularem Bibliothecarum fructum. Cæterum & conspicienda Veronæ fuit Federici Ceruti Viri eruditi, & percelebris Bibliotheca, Alberti etiam Lauezolæ Equitis Perillustri, qui eam testamento reliquit nobilissimæ Academiæ Philarmonicæ, cuius Parens, & benemeritus Moderator fuerat: Visenda etiam, & prædicanda, quam Comes Marcus à Veritate instruxerat Vir generis claritate, doctrina, atque humanitate præstantissimus, & Compater meus, qui Proxeneta Flaminio Burghetto affini meo me abhinc xxxiv. annos in eandem

Academiam cooptandum censuit iniuncto munere prælegendi publicè Symposium Platonis, Ethicem Aristotelis, & Meteora. quo per XIII. annos pro virili sedulò perfunctus, nunc sexagenarius alios mores, alia instituta necessario sequor. Verum & nobilissimi, & doctissimi Canonici, Rodolphus, & Pindemontius præclara, & selecta librorum suppellectile congestas Bibliothecas reliquerunt: Pindemontia peculiariter Clericis Regularibus (Theatinos vocant) Viris optimis, & integerrimis relicta; nec spernendæ Monthesauri, Valdanei, Iulij Medicorum ex Collegio nro Bibliothecæ; Iuliana Bibliotheca Claudius Iularius nobilis, & doctrina Hippocratica excultus Medicus Compater meus, Senioris Iulij Hæres potitus, quam optimo librorum genere, & selectiorum locupletare non desinit. Idem præstat Bernardus Bruschi Lateranensis Canonicus præcellenti virtute, doctrina, & humanitate Vir meorum amicorum antesignanus, qui pro tempore meum Musæum (quæ eius est liberalitas) pluribus curiosis libellis donatum voluit, ut faciliè intelligatur Veronenses meos omni genere laudum floruisse, atque adeò florere, armorum, litterarum, pietatis: quæ tres sunt professiones, & communi vitæ vtilis, & necessariae, & ingenuo, & nobili animo dignissimæ: Cæterum & qui adhuc in viuis agunt libros optimos conquirunt, & in pluteos, & armaria disponunt ab erudita posteritate meritis inituri gratias; Adiutus enim & ipse in hocce Musæo describendo amicorum candidorum, & eruditorum humanitate, qui singulares quosdam libros, vel domum meam spontè missitantes satis amplum specimen bonæ mentis, atque ingenuæ liberalitatis prætulerunt: nec egea omninò, aut exilis nostra Bibliotheca, quinimmò amplissima librorum vtriusq; Philosophiæ Platoniciæ, & Peripateticæ Medicinæ, Græcæ, & Arabicæ, & politiorum litterarum (tùm etiam Sacrarum, Græcorum, & Latinorum suppellectile) est exornata, quorum maior pars (absit dicto invidia) à Viris amicis doctrinæ gloria conspicuis, vel ab ipsismet librorum Auctoribus donata, quibus optime cognitum erat meum semper aliquid per-

perdiscendi studium, & desiderium. Quiue perspectis, quas pridem euulgaueram, questionibus Physicis Collegio nostro inscriptis, atque alijs Medicis, & Philosophicis opusculis, Apologia potissimum pro admirabili Fracastorij nostri Siphilide, in meam se amicitiam insinuare, haud infimæ laudis loco ducebant: Tales in Italia complures fuere, ijque doctiores; in Germania, in Belgio, Grillus, Velferus, Lipsius, Puteanus, Guarinus, Asteus, Aresius Clarissimi Præsules, Septalius, Imperialis, alij multi, quorum nominibus pareo, ne ambitioso amicorum Catalogo Lectori obstrepam: quibus innotescere, & probari summam felicitatis prærogatiuam semper duxi. In perlustrandis sedulò Veterum Auctorum libris libentius semper institi, cui enim sic obbruit palatum ad saporem vetustatis, ut nouella hæc è Pegmate nouatorum scoria, ac putentes sub stillicidio Canaliculorum Euripos (ut Viri docti verbis utar) purissimis Veterum, & ad stuporem omnis ætatis litteratorum aureis fontibus, conferre audeat? Sed nec recentiorum Auctorum sua laude defraudanda industria, quinimmò eorum omnes lucubrationes, quæ ad mea studia faciunt, accuratè perlegi, & indè multa in mea aduersaria, & exotericos Commentarios rettuli, idque cū honorifica eorum præfatione, nec enim in me vnquam candorem, & syncerum in viros eruditos obsequium desiderari sum passus: quamuis alioquin nullus sit tam malus liber, ut quidam ait, ex quo aliquid boni percipi, atque hauriri non possit: qui tristem, & impexam antiquitatem sectantur (inquit Famianus Strada Romanus in suis elegantissimis Prolusionibus, an serijs velitationibus litterarum?) nihil afferunt vendibile in vulgus, nec merces huiusmodi extruduntur apud eos, quibus venale nihil est, nisi ad hastam, præconiumque voluptatis expositum, nisi aliquo tinctum lepore, ac illecebra suauitatis delinitum. Illud porrò ingenuè profiteri ausim apud viros eruditos, & morum eximio candore subnixos (infrunitos enim, & aulicis artificijs deprauatos, qui plus in fronte, quam in recessu præferunt, nihil moror) nullum mihi librum ad ostentatio-

tationem coëptum, nullum otiosè in meo Musæo asseruatū; omnes vel integrè à me perlectos, vel magna ex parte perlustratos, marginalibus etiam annotatiunculis, & glossematis vel ad subsidium memoriæ, qua nil ingrauescente ætate labilius, vel ad clariorem Auctorum lucem exaratos: scitū id egregium præ oculis habui, & πολλὰ, ἀλλὰ χρήσιμα πρὸς σοφίαν. Non qui multa, sed qui vtilia nouit, sapit, & ἄκρον λάβε καὶ μέσον ἔξεις. Summum cape, & medium habebis: in Phædro diuinè Platonis, cuius γνώμην omnibus verè litteratis in promptu esse opto, ἐπιχειρῶν τοῖς τοῖς καλοῖς, καλὸν, καὶ παθεῖν ὅτι αὐτῷ συμβῆ παθεῖν; omnibus animi viribus aggredi optima præclarum est, tum constanter tolerare, quæcumq; perpeti contigerit, cui præcepto Christianæ pietati consentaneo, quiuis sanamente præditus ingenij, & voluntatis submittat fascēs. quod si præsens ætas studia nostra contemner non diffidimus ab erudita posteritate candidioris iudicij calculum ijs additum iri. Straboni libenter assentior, qui primum, quos nouit, Aristotelem librorum collectorem facit, & Reges in Ægypto docuisse Bibliothecæ structuram, quamquā hoc tantum exemplo docuisse velit Lipsius, quoniam æuo anterior docere Philadelphum non potuerit: Sed de Bibliothecis præclarum Lipsij Syntagma perlegendum, à quo rationem, vsum, finem librorum colligendorum vnusquisque commodè percipiat, tum etiam Clarissimi Guilandini Papyrum, qui quæstiones aliquot de Bibliothecarum structuris solidè discutit.

ULLAM maiorem prærogatiuam humanæ vitæ, aut maius felicitatis specimen cū vetere illo sapiente Plinio Ciue nostro existimo, quam vnumquemque scire cupere, qualis aliquando fuerit aliquis, Pictura quippè corpus exprimit, quod expressum animorum etiam quosdam motus, & affectiones saltem sub nube potest indicare; Hinc Illustrium Virorum Paleotti, Vel-

Velferi, Pinelli, aliorum consilium probare non possum, qui se pictura exprimi viuentes dedita opera vetuerunt, quasi id vanitati ingenij, atque ambitioni adscribi deberet, cum tamen Socrates, qui hoc vnum scire dixit, quod nihil sciret, eum se in Bibliotheca magni amici, & discipuli positum cerneret, cur egrò (inquit) in Bibliotheca ponor, cum nihil scripserim, cui responsum, licet tu nihil scripseris, quid tamen alij scriberent, tu affatim, & plenè suppeditasti. Musæo ergò CALCEOLARIO proximum est Atrium celeberrimorum, Medicorum, Physicorum, & Botanicorum, tum historicorū imaginibus exornatum, qui Senioris Calceolarij in suis scriptis perhonorificam mentionem fecere; Horum nomina breuissimo compendio adscribenda censui, vt quorum Virorum amicitia, & cultu floruerit Senior noster Calceolarius vnicuiq; facile constare possit: Prima tempore, & coniunctione arctioris beneuolentiæ est, Petri Andreae Mattheoli Viri Clariss. imago, cuius nomen, & virtus in hoc Musæo toties decantata, totius orbis angulos, clarasq; imprimis Vrbes, & Academias, vel frendente quorundā inuidia, peruasit, qui detrahendo magnus Viris, quod eminet, se ijs pares hoc pacto saltē reddere satagunt. Ferdinandi Mattheoli eius filii Medici Comitæ Palatini Equitis, & Cæsareæ Maiestatis à Consilijs qui nunc paternæ virtutis æmulus summa cum laude, & nominis celebritate Augustæ Vindelicorum degit. Bartholomæi Maranthæ Venusini, qui Methodum cognoscendi simplicia in lucem edidit, opus doctum meherclè, & iudicij exactissimi plenum. Valerij Cordi, qui Antidotarium Medicum, atque alias fructuosas lucubrationes scripsit. Vlyssis Aldrouandi Bononiensis, qui immensis laboribus lu-
 culentas tractationes de Auibus, Quadrupedibus, Natati-
 libus, atque alijs huiusmodi euulgauit, quibus superiorum
 scriptorum industriam, & diligentiam facile vicit, & peni-
 tūs obscurauit. Antonij Pasini Salodiensis, qui Hippocra-
 tē de Aëre, aquis, & locis emendauit, & verè lectioni resti-
 tutum voluit. Hieronymi Brixiani optimi Medici, & hu-
 iusmodi rerum studiosissimi,   Andreae Vessallij summi
 Anato-

Anatomici, & Caroli V. Imperatoris Medici intimi, cum quo summa Seniori CALCEOLARIO intercessit necessitudo ob eximiam Rei herbariæ peritiam. Io. Baptiste Oliui Medici præcellentissimi, qui Nomenclatorem Musæi Calceolarij olim breui narratione conscripsit priusquam tot exoticis rebus locupletaretur. Prosperi Borgoruccij Medici summi, qui Reginæ Galliæ Serenissimæ medicinam fecit, multisq; suorum operum locis Franciscum Seniore Calceolarium perhonorifica mentione cohonestatum voluit. Christophori Guarinonij ex Collegio Veronensi Medici, & Philosophi clarissimi, qui Iunior Urbini Duci à Consilijs Valentudinis inseruiuit, mox in Patria Medicinam faciens, & scribens multa opera Philosophica, & Consultationes præsertim Medicas, à Rodulpho II. Imperatore Maximo accersitus illi opere medico inseruiens, & eius gratia valdè florens extremum Pragæ clausit diem: huius extat euulgata Epistola de Gummatis, & Cancris ad Seniore Calceolarium in libro Consultationū Medicarum. Francisci Alexandri Vercellensis, Viri doctissimi, ac percelebris, qui commune simplicium studium cum Seniore Calceolario communicabar. Io. Baptiste Susij Mantuani Viri percelebris, quæ multa solidè, & eruditè scripsit, & potissimum de Venæ sectione, cuius aureum libellum præ manibus habent Cordatiores Medici, tum luculentas de Peste tractationes. Antonij Caprianæ Mantuani Viri optimi, & doctissimi, qui Tridentino Concilio consilijs Medicis interfuit. Fratris Aleandri Alberti Bononiensis Historici, ac Cosmographi suæ ætatis celeberrimi, quod libri editi, & toties impressi, satis declarant; huic imprimis carus Calceolarius fuit, ob celebre Simplicium studium, & multarum egregiarum rerum notitiam, dignum idcirco censuit, quem in suis operibus summa cum honoris præfatione nominaret. Castoris Duranthis Medici Romani, qui Camillæ Perettæ Sixti Quinti sorori Medicinam fecit, & Thesaurum sanitatis scripsit celebrem, & perutilem Libellum omnium manibus, atque oculis conterendum, præter alia à tali Viri immortalitati

consecrata. Andreae Baccij Medici Romani percelebris, qui de Vinorum natura, & Therimarum præclara volumina in lucem edidit. Leonardi Fiorauanti optimi rerum naturalium, & Chymicarum exploratoris qui nonnulla etiã non aspernanda scripsit. Gasparis Vlpj Tigurini Physici, & Botanici non vulgaris. Ioachimi Camerarij Viri doctissimi, qui libros de Symbolis terrestrium quadrupedum, volatilium, natatilium, & herbarũ pro Emblẽmatis, & insignibus Academicis conficiendis (Imprefas Itali vocamus) valdè accommodatos edidit. Remberti Dodonæi Medici Mechliniensis doctissimi, de quo Elogium extat percelebris Guilandini in suo Papyro; Vir huius memoriæ eruditissimus, & ad stirpium cognitionem non illustrandam solum, sed absoluendam natus, factus, institutus: hic in perleganti libello De floribus, & corollis: perhonestam Calceolarij Senioris mentionem fecit exacti iudicij tanti Viri, non solum amoris indicem. Pauli etiam Mapelli Medici Bergomensis eruditissimi, qui in sua Pharmacopœa ad vnguem elaborata, & expolita eiusdem Calceolarij nomen, tamquã Viri omni exceptione maioris, haud sibi prætermittendum censuit. Omniboni Ferrarij Medici Ripensis, qui vt se magnorum Virorum amicitia florere præferret eundem Calceolarium nostrum in nonnullis suis opusculis perhonorifica nominis mentione cohonestatum voluit.

Istæ igitur eorum Virorum celeberrimorum effigies, qui in suis scriptis, & lucubrationibus Calceolarij Senioris honestissimam mentionem fecerunt, tamquam illius, qui rem Botanicam ferè intermortuam, suo tempore in vitam reuocauerat.

Præter istas adsunt & aliorum Classicorum Virorum picturæ Hieronymi Fracastorij Veronensis Viri Virgiliana Poësi, Mathesi, Philosophia, & Medicina summum in Europa nomen adepti: Io. Baptistæ Montani Medici maximi: Dominici Monthesauri; Gerardi Bolderij; Pauli Dionysij; Petri Landi; Antonij Fumanelli; Ludouici Lazisij; Ludouici Fumanelli; Hieronymi Iuliarij; Io. Antonij Turci, Socce-

Soceri mei; Nicolai Maroneæ, qui ex Collegio nostro Medici Illustres fuere, de quorum iam defunctorum eximia laude in illustranda Arte Medica, & bonis litteris iuuandis copiosius scripsi in meo libello de Collegio Veronensi, qui propediam, Deo fauente, euulgabitur. Viderant optimi isti ex Collegio Veronensi Medici, quod in Clitophon-te docuerat Diuinus Plato, Artem scilicet esse, quæ Medica dicitur; præstantissimam, huius esse διὰ τὰ ἀποτελέμενα, duplicia videlicet effecta: Vnum Medicos ad eos, qui prius sunt, alios semper efficere ἑτέρος ἐξεργάζεσθαι, το δε ὑγίαιαν, alterum scilicet sanitatem: At Medici effici omnibus numeris absoluti nequeunt, nisi & praxi medica exerceantur, & acerrimo examini subijciantur, quod Patriæ legibus municipa-libus, & Collegij nostri Decretis olim sancitum semper ab æquis rerum æstimatoribus laudabile, & fructuosum institutum iudicatum est: ita enim & ingeniorum ad Medicina habilium certius, & exploratius periculum fit, & calcar, stimulusq; Iuuenibus subditur, vt se totos, relictis ludicris, & inanibus curis, studijs Medicis Theoreticis, & Practicis dedant, vt, quā artem sibi exercendam in vita proposuerint, in ea velint potius excellere, quàm triuiali moneta cudi: idq; publici boni in amplissima, & nobili ciuitate ratione diligēter habita. Nec indictū præteribo Io. Bapt. Ponæ Ioānis Fratris, viuis coloribus expressā imaginē, qui Poësi Latina, & Etrusca, Philosophiæ Platonica, & Peripatetica notitia, medica praxi nemini sua ætate fuit secundus, quāuis immaturo fato vix dum XXXII. annum agens fuerit præreptus. Nec Ioannis Obendoferi Vratislauiensis Viri doctissimi, Ferrant-
tis Imperati Pharmacopæi Neapolitani percelebris, cuius locupletissimam Musæi sui descriptionem, non sine summo fructu, & animi voluptate legimus. Ceterū nec Hieronymi à Veritate natalium claritate conspicui, sed magis virtute, & doctrina præcellentis imago deest, qui stylo graui etrusco multas morales Odas exarauit, quamuis publicam lucem exarata non vident. Hunc magni Fracastorij indiuiduum Comitem tantifecit Areostus Italicus Homerus, vt suum.

Poëma eius Iudicio snbijciendum cēfuerit. Nec Valerij Palermi, Polycarpi Palermicius Nepotis Iurisconsulti eruditissimi, & Historici imprimis rerum Veronensium accuratissimi, qui de vera Patria C. Plinij opus eximium conscripsit, verumque, & legitimum Ciuem nostratem Patriæ suæ asseruit, aliena iniuria an iniquitate dixerim? ereptum. Francisci Polæ Iurisconsulti Poetæ, & rerum antiquarum scientissimi, & consultissimi, qui etiam Elogio pereleganti nomen, & virtutem Calceolarij Senioris est prosequutus: Nec Alexandri, & Gregorij eius Nepotis Comitum Beuilaquarum Illustrissima, & perantiqua Familię Stirpe oriundorum imagines in hoc Atrio, & Propylæo Promptuarij Medici desunt, cum quæ nobilissima Domo, cum Seniori Calceolario summa semper intercessit beneuolentia, & ardens obsequium, quo omni tempore, & in varijs ægritudinum, & morborum necessitatibus ipsi inseruiuit, atq; aded in præsentia etiam inseruit Calceolarius Iunior, cuius rei testis oculatus esse possum, cum ipse etiam ordinarij Medici munere fungar in ei amplissimæ Familiæ medicina facienda: Nec Io. Matthei Giberti Episcopi Veronenses, optimi, & maximi, aut Cardinalis amplissimi, & doctissimi AUGVSTINI VALERII, cui Veronæ commoranti ego à Consilij Valetudinis per multos annos cū Clarissimo Fumanello inseruebam, Imagines hîc desiderantur: tum aliorum etiā minùs celebrium, sed qui Calceolarios aut amicitia, aut affinitatis iure plurimum attingebant: Iam verò inter summas vitæ huius fœlicitates, & ingenuo viro dignas voluptates ea profectò enumeranda, quod sæpissimè ad Calceolarium Seniore ventitabant Medici, & Botanici Illustrēs, vt ipsum de facie noscentes animum suum Viri senis natiua viuacitate, & hospitali hylaritate explerent: numq; accedentes, quin doctiores in re herbaria, vel certiori rerū, & genuina notitia imbuti abirent; Eiusmodi fœlicitatem olim pariter nactum ferunt Adamum Fumanum Canonicum nostrum, cui parem nostra ætas in literis Græcis, & Latinis, soluta nempè, & adstrictis numeris oratione (pace omnium

omnium dicam) nullum tulit: Is à Gallo Equite amplissimo, cui de nomine cognitus fuerat, cum ipsum inuiseret Veronæ, gemma annuli pretiosissima donatus cum eo elogio fuit, nullius manus digito conuenire aptius eam gemmā, quàm Fumani, qui S. Basilium è Græco verterat, tum alijs scriptis illustre passim eruditionis specimen, dederat; denique conscribenda Dialectica Lucretiano Carmine elegantissimo, & suauissimo, vt in doctrina aspera, & strigosa, qualis est Logicæ facultas: cuius manu Auctoris scriptum, Antographum à magnis fortunæ ludibrijs redimendi Auctor Academiæ Philarmonicæ fui, quæ vt liberaliter redemit, ita non diffido futurū, quia ipsa pro suo eximio splendore, & in bonas litteras amore Typis excusum sit tandem aliquando totius Europæ litteratis communicatura, qui rem nouam, & hætenus inauditam, nec aggressu, aut absoluto facilem, dum audiunt iam confectam, admirantur, & audissimè præstolantur. Verùm hæc parerga, quamuis ipsa re proposita non iniucundiora. Inter alios igitur, qui ad Seniores Calceolarium ventitarunt, Michaël Mercatus Medicus Romanus magni nominis Baldum Montem stirpium productione percelebrem, & passim decantatum, cum perlustrasset Ripulam ad eiusdem Montis radices sitam statim aduolauit, vt Calceolarij optimi Senis conspectu, & complexu oculos, & eruditam mentem recrearet: cumque ille rei metallicæ, & Botanicæ, tum etiam Chymicæ esset experimentis etiam multis factis peritissimus, hisce de rebus inito cum Calceolario colloquio, de multis se certiores factum candidè mox est professus, quæ prius, nec à librorum lectione, nec ab alijs acceperat, tanti refert, quod Vates ille scitè docuit,

Consule, queis Ætas longa magistra fuit.

Verumenimuerò fatali quadam veluti necessitate, vt expeditius animum à dolore, & cogitatione abduceret à Ciuium suorum se oculis subduxit Senior hic noster Calceolarius, & in Ripulæ se secessum abdidit, cum duos nimirum ornatissi-

tissimos filios, & paternæ virtutis imitatores præmaturo facto subreptos amisisset, Horatium, atque Angelum: Hic peculiariter sub tanti Parentis auspicijs, & sedula cura educatus, paternisq; proinde insistens vestigijs, magnum in re Botanica sibi nomen comparauerat: cum ecce tibi alienæ salutis nimium auidus dum simplicia, quedam medicamenta montē Baldum pererrans conquirat, infelici lapsu fractus, & debilitatus intra paruorum dierum spacium vitam cū morte commutauit, idq; vix annum xxviii. natus, quam sanè improuisam calamitatem, summum, & inconsolabilem mœrorem Patri, affinibus, amicis vniuersæ Vrbi attulisse, probè memoria tenco.

Huius ornatissimi Viri FRANCISCVS Iunior filius fuit tenella, admodum ætate, cum ANGELVM parentem amisit, nunc grandior, & maturior factus in Aui, & Patris virtutem, & laudem excitatus, atque adeò inflammatus, dies, noctesq; indefesso animi studio, & moderatione non desinit, & de hocce Musæo, cuius ampla ad ipsum peruenit hæreditas, locupletando, augendo, & ornando cogitare, & mox re ipsa, quod cogitatum est, præstare, nullis impensis parcendo, dummodo ex remotissimis etiam regionibus exotica peregrina, & rariora metallica, gemmæ, lapilli, radices, herbæ, fructus, gummata, animalia quæuis sibi comparet, & in amplissimo hoc suo Promptuario omnibus visenda, & exploranda proponat: quemadmodum satis mihi persuadeo, si denuò excudetur Musæum, magnam huiusmodi rerum accessionem, & cumulum adiectum iri, vt candidiores, & simul eruditiores Physici *χαριεστες* ab Aristotele nuncupati habeant, vnde & oculos, & ingenium alant, & abundè oblectent.

CVM iam Deo auspice, & Deiparæ Virginis Beatissimæ præsidio, quam verè aduocatam apud Filium suum Dominum nostrum mundus Christianus ex auitæ Pietatis more semper inuocauit ad describendi Musæi Calceolarij calcem peruenerim, age colophonei imponatur aliqua breui descriptione tum physica, tum morali, vt Lector superiorum descri-

descriptionum tēdio fortē delassatus veluti palatum mentis
 exacuat, & excitet ad hauriendam doctrinam aliquam non
 ieiunæ criticæ, sed informandis moribus, & ignorantiaē te-
 nebris abstergendis consentaneam : Mundum omnem su-
 percēlestem, cēlestem, & sublunarem mirabili ordinis ratio-
 ne, & magisterio constare apud sapientes in confesso est :
 proindē Aristoteles philosophorum maximus mundum de-
 finiēns *τάξι* appellauit, quod & Plato in Timēo innuit, nec
 aliud sentire visus Homerus aurea illa Catena, qua ē sum-
 mo cēlo ad imam terram demissa, Dij, Deæq; omni adhi-
 bito conatu Iouem ē cēlo detrahēre nequirent, cum ē con-
 trario ipse non solum Deos, sed terram mare, & reliqua
 omnia ad se pertrahere, & ē cēlo suspendere facillimē pos-
 set ; qua fīctione solidam Philosophiam expressit maximus
 Vatum : summam scilicet Dei esse potestatem, omniaq; a-
 pto ordine, & nexu inter se esse distributa, ac collocata,
 quemadmodum in Cathenæ annulis nihil inuersum, nihil
 præposterē locatum, hinc aptissima similitudine docuit Phi-
 losophus rerum species, tamquam numeros quosdam pro-
 ducta, & ordinata serie se mutuō consequi ; Verum is est
 Diuinæ Prouidentiaē, & naturæ eius ministra mos non su-
 bitō à toto genere ad totum genus, sed per medium, quod
 vtriusq; extremi est particeps, & *ἀμφοτέρω* dictum pertran-
 sire : hoc pacto Corallium, de quo in exordio Musæi actū,
 inter lapidem, & plantam medium est *λίθόδενδρον*, idcirco à
 Græcis vocatum, solum enim nutritur, atq; augetur, nul-
 lum fructum, ac semen gignit, nec à brutis animalibus ad
 rationis compos animal transilit sinē medio, perfectioribus
 enim animalibus, non solum affectus humani, & morum
 vestigia ex Aristotelis testimonio conueniunt, sed Discipli-
 na, & intelligentia, quam *τὴν τῆς διανοίας ἀκρίβειαν* vocat. quod
 profectō non sine admiratione prætereundum videtur,
λόγον ἰδιόθετον Galenus vocauit, internam scilicet rationem,
 quamuis Porphyrius etiam *λόγον προσαρκεῖον* ipsis inesse velit,
 nec mirum videri debere, si earum sermonem nemo perci-
 piat, cum nec Persarum, nec Scytharum Idioma Græci
 intel-

Lib. 7.
 Metaph.

intelligent. Inter hominem igitur, & belluas genus interest, quod cum utroque affinitate quadam præditum videtur, qualia sunt Simiarum genera, Cercopithecæ, Cynocephali, Sphinges, Satyri, Cynoprofopi, Manticoræ, Crocutæ, barba, coma, facie, gestu, & sermone homines ad vivum ferè imitantes. Hominem porrò medium ponunt inter superiores mentes à corporis concretione seiunctas, & inferiores formas, & species: Ex hac Hypothesi percelebris Philosophus, qui à multis solidi, & acuti Iudicii Peripateticus est habitus lib. de natural. effectuum causis existimavit, non solum herbas, fructus, radices, lapillos, quos in Musæo descripsimus, medica virtute pollere, sed homines etiam reperiri, qui ex proprietate naturæ sanandi vi præditi essent, idque efficerent, vel evidenti alteratione, vel vapore ad ægrotantem partem transmissio; Homo enim & superiorum virtutum, & inferiorum particeps ab ipso putatur; quocirca sine medicamentis, & ope medica omnes morbos à varijs hominibus huiusmodi sanandi proprietate præditis posse curari, quod sanè Somnium Aristotelis doctrinæ è diametro repugnat, cuius tamen ipse se præcipuum sectatorem, & interpretem profitetur: Cum enim amicus suus Medicus duos pueros curandos suscepisset, quorum unus Erysipelate laborabat, alter in ignem ceciderat, supervenisse quemdam scribit, qui solis verbis, & carminibus ipsos liberavit, addidit & alium, cui ferrum infixum fuerat nulla arte medica euellendum ab eodem iisdem immurmuratis Carminibus euulsum, addit & alia mira quorum omnium rationem ab Auctore Viro illius ætatis eruditissimo quæsiuit amicus, dein quid ad hoc verisimiliter Peripatetici dicerent: Tum is inter multas Hypotheses, quas responsionibus præstruit afferendis illam etiam profert: omnes lapidum, & herbarum vires, & proprietates in tota specie humana inesse, quoniam media, & inter æterna, & caduca, non solum per exclusionem extremorum, sed & per participationem. Hinc conficiat quis totam speciem humanam esse, Musæum spirans, & deambulans omnigenis aliarum

aliarum rerum viribus insignitum, cum autem Deus, & Natura nihil frustra, aut superuacuum efficiant consequitur alterutrum ex his Musæis esse superuacaneum, aut inanitam, aut spirans; licet enim serio ioco Hypothesim conuellere: Alia etiam Hypothesis è Scholis Aristotelis explodenda speciem perceptam rei sensilis licet essentiam spiritalem obtineat; reipsa tamen (realiter vocant Scholastici Philosophi) producere rem, cuius est species, si agens fuerit potens, & passum, vel materia benè disposita, ita olim censuit Auicennas, intellectui benè disposito, & à materia eleuato omnia materiata corpora obedire, quare pluuias, grandines, & alia ab humana anima effici posse: Illam suppositionem probat Auctor noster, quoniam Ideæ sunt in Deo, intelligentijs, & in anima inferiori: sicuti ergo Duæ illæ causæ per Ideas producant; Deus sine instrumento: intelligentiæ corporum cœlestium ope, ita mens nostra per ideam, quæ est species rei perceptæ rem exterius producet secundum esse reale (ignoscant mihi elegantiores critici) spiritu, & sanguine tamquam instrumentis adiuta, cum præsertim passum optime fuerit dispositum: his adnectitur alia eiusdem Hypothesis, quamuis per species in anima positas fiant in ipsomet homine tam mirabiles effectus, tamen possunt, & in corpus exterius positum effici, quoniam & intus, & extra consimilis erit dispositio, quia & exterius corpus magis erit dispositum, & agens (ait) sufficiens dominium habebit: An ne videntur isthæc doctrinam Aristotelis sapere? ad quam ille auctor semper prouocat: nec tamen defuerunt Alexandræi Philosophi, & Medici, qui hæc tamquam admiranda scientiarum arcana, & Eleusinæ Deæ secretum plebeis Peripateticis non euulgandum putarunt, usque adeo rei nouitas, & ingeniorum curiosa cupiditas repugnandi decreto de Dæmonum vi, & artificijs superciliosos hos Philosophos occupauerat: Respondet Philosophus ille, quæ applicantur pro curatione, & applicationis modum ex scientia naturaliter habita per studium alicui homini esse cognita, quare sinè Dæmonum ope potuisse illum

Præcantatorem illos pueros perfanare, at latuit illa applicatio, & alteratio; Sed si fascinantur, & præstigijs illuduntur ægroti sensus, & adstantium, hoc fascinans esse potest homini pariter conspicuum: Vtlerius progreditur Auctor, homines docens posse excitare ventos, grandinem, & pluuias actiua passiuis applicando, dummodo herbarum, & lapillorum eis viribus præditorum notitiam sint nacti; Quamuis existimo sola huius doctrinæ Commemoratione eius apparere absurditarum, dicendum tamen, nec omnia huiusmodi actiua esse homini cognita, nec modum applicandi: Dæmonesq; ex diuino etiam decreto longè perspicaciores, & acutiores homine existere, præterea curationes fiunt aliqua temporis mora, & successione; at illicò illi perfanati sola Carminum immurmuratione nulla conspecta, aut percepta medicamenti appositione, aut actione, & inficiabitur obstinatus Alexandræus, Dæmonas reperiri, & isthæc omnia Dæmonum ope fieri? Immo paralogisimis, & falsis hypothesibus omissis in quas ipsi sæpè nouandi studio incurrunt, ita argumentari debuerant, dantur opera Dæmonia, ergo Dæmones existunt, non tantum secundum leges, sed re ipsa etiam secundum Platonicos doctiores; Verum ipsi ab his arripiunt Ideas, & quæ pro fouendis proprijs dogmatis faciunt, Dæmonas explodunt, & irrident contrà tot sæculorum consensum, & effecta illa admiranda, quæ nullo pacto naturæ legibus subijci possunt: Appetitio sanè vehemens, si cum attenta sensuione iungatur notam aliquam inurat matri, vel fœtui in vtero degenti, quoniam veluti pars est Matris, idque sanguinis, & spiritus ope, qui phantasiæ, & appetitui strenuè obediunt, at vapores à præcantate exeuntes Erysipelas alicuius, vel combustionem sanare posse, vel etiam Iaculum ferreum altius infixum euellere, dogma est ridiculum omnibus fannis, & derisionibus prosequendum, nec à sano Philosopho, nisi conuiuialis fabulæ loco, apud amicos proponendum: Quid quod falsò etiam Contagium cum hac per euaporationem curatione confunditur. Peste enim affecti per halitum putridorum
vapo-

vaporum aliud simile in alio gignunt : sic menstruo affecta mulier speculum inficit : at præcantator non simile gignit, sed per vaporum exitum curat Erysipalas vitionem, sagittam euellit; at recurrent ad suam illam ideam : ita fortis, duntaxat imaginatio in materia puerili benè disposita, eos miros effectus edet, sic in Auicennæ somnia incidunt, & nonnullorum Arabum, & Astrologorum nænias, qui puram doctrinam Platonis, & Aristotelis nouis commentis polluerent, & perturbare non destiterunt : Accedit hos præcantatores esse rudes, plebeios, prauis moribus præditos, superstitiosos, lucro deditos, nullius bonæ frugis, nullius probæ litteraturæ (vt oculata semper experimenta probarunt) cum tamen summi Philosophi, & veluti Virorum, & Sapientum Apices ex Auctoris nostri Elogio esse deberent, qui non solum Musæum spirans Exoticarum rerum Viribus naturaliter insignitum existant, sed studio, & notitia rerum omnium ita instructi, vt supra humani ingenij Aleam positi cum Dijs, cum Dæmonibus ipsis paria facere præ insigni Sapientia videantur : Ecce, Lector optime, in quas tricas, & apinas nouandi studium Viros etiam ingenio claros coniecit. Quod porrò de humana naturam intermedia inter res æternas, & caducas obijcitur, intelligendum de secretionē à corporea materia, vel eius eleuatione, tum etiam de intellectiōis perfectione, non quod vapores in se habeat, aut vires Rhabarbari, Agarici, Ellebori, Dictamni, Pæoniæ, Panacæ, aliorum huiusmodi, quibus per se ipsa quosuis morbos abigere, absque particularium, & priorum medicamentorum præsidio valeat, quam doctrinā ita absurdam putaret Aristoteles, si viueret, vt tribus Anticyris vix insanabile caput, quod ipsam probaret, crederet ; Tantum abest, vt patienter ferret, & æquo animo pateretur sibi huiusmodi Commenta adscribi, & ex eius solida, atque aurea doctrina deduci : palamque, & disertè ad eius physicum tribunal in horum dogmatum assertionē prouocationem fieri. Cæterum illud profectò palmarium videtur, cum ait, sicuti Rhabarbarum virtutem habet ex-

purgandi choleram, illam tamen non expurgat, nisi per calorem natium fuerit ad actum redactum, & in vaporem conuersum, sic homines talibus præditi viribus, & proprietatibus in potentia, cū ille per uim imaginationis, & appetitus actu operantem exeunt in actum, & sanguinem, & spiritus afficiunt, miros illos effectus operantur in exteriori materia, dum per euaporationem externam materiam petunt illa duo naturæ instrumenta; nec valet sequella in moribus assimulantur, ergo etiā in proprietatibus: mores enim à Temperamento pendent, quod nobis cum multis animalium commune esse potest, at talis proprietas purgandi bilem, vel pituitam, vel atram bilem à forma tali specificā, (vt ita dicam) Rhabarbari Cnici, & Ellebori ita proficiscitur, vt alteri non conueniat, cum quarti modi proprietas existat, quæ vni speciei & soli, & semper conuenit, non ergo humanæ speciei congruent, quæ proprijs dotibus ornata, ignobiliores respuit, esse sociabile, ad disciplinas capescendas aptum, ad ridendum, & motus effrenes iracundiæ, & cupiditatis rationi subdendos, hæ sunt rationis compotis animantis proprietates, quæ vni, soli, & semper conueniunt ex naturali habilitate, & procliuitate, nisi malis opinionibus vulgi, & praua educatione transuersum agatur, vnde summa ipsi imperfectio, & calamitas accidit; Ineptum porro, & absurdum dictu talem proprietatem purgandi bilem, euellendi sagittam, vitionem sanandi redigi ad actum per phantasiam, & appetitum, cum actu operantur, & afficere sanguinem, & spiritum, quæ per euaporationem petunt ad extra, & producunt tales effectus, ita enim stylo Scholastico loquuntur, quem doctiores condonare Philosophis rebus explorandis intentis debent; primo igitur talis proprietas Rhabarbari, Agarici, Dictamni, Pæoniæ, & aliorum simplicium non reperitur in humana specie, vt demonstratione valida ostensum est; secundo spiritus, & sanguis si halitu blando à corpore boni habitus exhalant, tantum olfactum, & cor quoquo pacto recreant, nihil aliud ad sanitatem conducens efficiunt, nec valet argumentū, si dantur noxij, & perniciosi halitus tabidorum, elephantiorum,

& pe-

& pestilentium, ergò & Iuuantes concedi debent, & persanantes exhalationes: quis enim vnquam per vehemens desiderium persanandi amicum ipsi admotus, & complexu etiã inherens persanauit? ad destruendum pauca sufficiunt ad construendũ plurima requirũtur: præterea morbus est quidã excessus, in quo magna vis inest actiua; sanitas est réperies, humorum, & primarium qualitatum equabilitas à qua nulla prouenit actio; cum omnis actio à contrario fiat, in Categoria porrò quantitatis, & relationis nulla est contrarietas, quod vel ijs, qui primoribus labris Philosophiam degustarunt, satis conspicuum est: quod etiam summus Philosophus concessisse videtur: tantum abest, vt vnquam concesserit, aut pronunciarit sanitatem ægris conciliari persanorum corporum salubres halitus: Immo profiteor non differre modum Auicennæ in hoc à ratione istius Auctoris philosophandi, quoniã imperium animæ, cui omnia materiata corpora patent, iuxta Auicennam idem esse videtur, cum vehemente cogitatione, & appetitu, quibus affecti spiritus, & sanguis ad nutum externi Præcantatoris in corpore optimè disposito re ipsa eos effectus producant. Verum alias aliquot disputationibus, cum accuratè eam doctrinam Aristoteli, & veritati aduersari ostenderim, stylum in præsentia contrahem, cõtentus animi gratia solum Musæum viuum, & deambulans post Calceolarij demortui, & sedentarij luculentã descriptionem exhibuisse. Id duntaxat Lectorem oratum velim, vt diligenter ad duo oculos aduertat, vnum est historias, & experimenta ab Auctore illo allata partim in contagium esse referenda, partim in naturales rerum proprietates, quæ à propria ipsarum essentia emanant, partim in Dæmonas pactis expressis, vel implicitis ab Agyrtis his, & miseris homuncionibus varijs, ijsque impijs artificijs allectos, cum celeritas rei efficiendæ, & modus admirabilis in nullam aliam causam referri valeant, qua de re præ cæteris legendæ disputationes Magicę Antonij Deirij Viri eruditiss. & Nicolai Remigij, Dæmonolatriæ libri tres doctissimi, quos qui attentè legit, & ex iudicijs capitalibus historias allatas

expandit, atq; Demonas existere inficias it, is mira infania, & obstinata mentis stupore ridiculo prehensus iurè putandus. Aliud obseruandū est, si isthæc à naturalibus causis euenirent per studium, & notitiā perspicaciū philosophorū non debuerant ab Ecclesia Catholica, quæ Spiritus Sancti ductu regitur, constitutis grauissimis etiam pœnis prohiberi: at cum prohibita sint huiusmodi præcantatorū remedia, argumento est per rudes, & plebeios Dæmonibus mancipatos homines effectus illos editos: immo quostquam seuerissima Inquisitione contra ipsos actum, iam istorum secta ferè euauit; nec amplius huiusmodi admirandæ curationes apud vulgus decantantur, quæ si è media philosophia peterentur, nūquā à Spiritus Sancti Ministris vetitæ fuissent; quod enim per se, & secundum naturam bonum est, in cōmunem humanæ Societatis vtilitatem à Deo creatū, & profectum, & naturalibus causis, quæ post Deum secundæ, vel eius ordinariæ potestatis instrumenta vocantur, nititur, numquam prohibuisset Ecclesia, nisi magnæ fallaciæ, & afflatus Dæmoniaci interuenirent: quæ à tanto Auctore, & summo Peripatetico nō fuisse intimius animaduersa, haud satis admirari possum; quamquam ipse profectò cap. 6. dubitationes aliquot contra se adducens quædam vidit, quæ inexplicata reliquit, omnia ambagibus, & experimentis malè expensis confudens, vt cum ait ægritudinem, quia est motus, alium inficere: Contra eum arguit Vir doctus: maior ergo motus magis inficeret, cum ergo febris sit motus alterationis, quatenus febris inficeret, quod est falsum, peste excepta; & magis quā lepra, scabies, lippitudo, cancer qui non videntur esse ita motus: item morbi frigidi essent contagiosi qui per illum auctorem sunt motus. Sed nulla deterior, & ineptior vox quàm illa nonnullorum Alexandræorum, qui elato supercilio supra communem vulgi captum sapientiores existimari contendunt, vt potius Philosophi, quæ Christiani esse videntur; dicentium hoc esse secundum Aristotelis mentem verum, licet Ecclesiæ Sanctionibus aduersetur; vna est Veritas, quæ verissima Pietatis norma, & basi sustentatur, Aristoteles,

Ies, & Alexander homines fuere, quorum errores à Galeno, Anatomicis recentioribus, atq; alijs Philosophis acutè sunt detecti, qui primas iudicio sensuum longa experientia, & diligenti obseruatione explorato, secundas rationi, auctori tati Philosophorum postremas detulerunt: quod aureum præceptum à Benedicto Pererio traditum, cuius eruditionis & proborum consiliorum plena Præfatio in suum opus Philosophicum diligenter legenda, & præ manibus habenda; ille enim solidi iudicij acumine, & sententiarum delectu, & doctrinæ excussæ momentis omnes suæ ætatis, atq; ordinis Philosophos superasse, vel Zabarellæ ipso Doctore meo factè visus, antequam *ἐξέλευσεν τὴν φλυαρίαν* optimarū scientiarum Mystæ inciderent. Verumenimverò mos ille distinguendi in rebus certissimis dogmata Fidei à decretis Philosophi multos prodit Sardanapalo, aut Epicuro *ὁμοιοπαθεῖν*, nā studia etiā in mores abeunt, & sapientis. D. Thomas Aquinas pronunciauit ex hominum numero plures esse, qui viciosos, ac naturales impetus sequuntur, pauciores autē, idest solum Sapientes occasiones malè agendi, & naturales impetus non sequi, quod ego etiam ad studium doctrinæ deflecti posse arbitror, cum. s. ambitione quadam, & tumore ingenij transuersim acti, vt plus alijs sapere videamur, in paralogismos, & putrida sophismata ingenij quadam viuacitate decepti, & irretiti demum labimur.

Finem faciam huic Disceptationi, & Musæo colophonem imponam, si quemadmodum sæpè polliciti sumus morali Parænesi optimum, & candidum Lectorem ex hac letteraria Palæstra præclara donatū rude dimittā. Diximus magni mundi formā esse ordinem ex magni Aristotelis sentētia eūdem in *μικροκόσμῳ* homine. s. paruo mundo requirunt Sapientes Viri; Plato potissimum in lib. de Repub., qui in animi humani viribus, & partibus ritè ordinatam Rempub. constitutam cupit: Vitiū enim, & ignorantia geminæ mentis humanæ labes, & morbi, cum igitur in gyrum rationis compinguntur cupiditates, & iracundiæ effrænes motus, & studio scientiæ dispelluntur ignorantia tenebræ, benè institui, animorum Resp. & fanitatem

tatem adepta dicetur, vt omninò illorum etiā Alexandrō-
rum explodenda sit sententia, qui humanam perfectionē in
sola ciuiliū, & moralium virtutū actione positam censent,
exclusa rerum maximarum contemplatione, si. n. homo na-
tura scire desiderat, si intellectus noster natura aptus est fieri
omnia ex Aristotelis placitis, quis vtiq; iurē decernet hanc
felicitatis humanæ partem in futurę vitę statu perficiendam
omitti debere? quamquā sublimius philosophari visus Pla-
to, qui beatitudinem veram ad animam à corpore sciunctā
diuina contemplantē pertinere existimauit: Duo animæ esse
actus circa Deum perceptionem per intellectū, & in amore
Dei cogniti gaudium per voluntatem: Visionem Plato Am-
brosiam appellat, gaudium Nectar: mentem, & voluntatem
geminas alas, quibus in Deum reuolemus, puras ergo, & ab
omni corporis contagio immunes esse oportet animas, vt cū
in cœlum euolauerint in diuina Mensa Ambrosia, & Nectare
vescantur, quo sanè decreto ad Christianæ fidei lumen pro-
pius accessit magnus Philosophus, Sed Platonici iurē que-
runtur, & cum ijs Barnabas Riccobonus Abbas Oliuetanus
Vir eruditione, & virtute præstantiss. & magnus: Qui enim
summam sapientiam coniectantur, sæpenumerò non sunt ita
morati, vt docet M. Tullius, ita animo, & vita constituti, vt ra-
tio postulat, sed disciplinam suā ostentationē scientię putāt,
nec obtemperant ipsi sibi, nec decretis suis parent, ac tanta
ducuntur leuitate, & iactatione ijs vt fuerit non didicisse me-
lius, partimq; sunt pecuniæ cupidi, partim gloriæ, partim
libidinum serui, vt cū eorum vita mirabiliter pugnet oratio:
En tria Idola expressa, Auaritia, Ambitio, Voluptas, quibus
omnia sus deq; voluuntur, & optimæ disciplinę deprauantur,
ijs ergò litteratis fuisset nō didicisse melius, qui aulicis artifi-
cijs, & nūdinationibus ingenij, vel ibericis moribus corrupti
triplici illa generis humani labe omnia metiūtur. Eam igitur
Parænesin Aristotelis, & Senecę Clarissimorum Philosophorū
verbis ipsissimis prolatam quæso cordatum Lectorem, vt me-
moriæ mandet, et re ipsa exprimat, hoc. n. pacto se ex Musæi
lectione amplissimū fructum consequutum existimet. Ita. n.

Ari-

*In dispu-
tatione de
felicitate.*

Arist. lib. 9. eth. πάντων δα ἀμιλλομένων πρὸς τὸ καλὸν καὶ διατινομένων τὰ καλ-
 λιστα πράττειν ποινῇ τε ἂν παντὶ εἴη τὰ δέοντα, καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν,
 ὥς περ ὁ ἑρμηθεύς τοιούτων ἐστὶ : quod est : Si omnes ad honesta cēterent,
 honestissimaque agere contenderent, & publicè omnibus
 opportuna, & priuatim singulis maxima bona euenirent, si-
 quidem tale quid est Virtus : Hunc Aristotelis locum (vt
 hoc obiter perstringam) expressit Sallustius initio Belli Iu-
 gurthini, ijs aureis verbis . Si hominibus bonarum rerum
 tanta cura esset, quanto studio aliena, ac nihil profutura,
 multumq; etiam periculosa petunt, neque regerentur magis
 casibus, quā regerent casus, & eò magnitudinis procederēt,
 vti pro mortalibus gloria eterni fierent : & quæ sequuntur :
 At Seneca neruosè, & magnificè nos ad veram humanæ na-
 turæ dignitatem retinendam vocat hoc pacto ; Animum ex-
 cellentem, moderatum, omnia tamquā minora transeuntem,
 quicquid timemus, optamusq; ridentē, celestis potētia agitāt;
 non potest res tanta sinè adminiculo Numinis stare : itaq;
 maiore sui parte illie est, vndè descendit, quemadmodum
 radij Solis cōtingunt quidem terram, sed ibi sunt, vndè mit-
 tuntur, sic animus magnus, & sacer, & in hoc demissus, vt
 propius diuina nossemus conuersatur quidem nobiscū, sed
 hæret origini suæ, illinc pendet, illuc spectat, ac nititur,
 nostris tamquā melior interest : Hæc ille ; qui alibi etiam sibi
 constans scripsit præcipuum in rebus humanis esse, animo
 omnia vidisse, & , qua nulla maior victoria, vitia domuisse,
 Verum hîc iam Musæi CALCEOLARII celeberrimæ descriptio-
 nis Finis diuino adspirante Numine imponatur.

Quod fœlix, faustumq; sit Reipublicæ Medicæ, & patrio huic
 rerum naturalium Thesauro in Peruiglio Sancti Antonij La-
 sitani de Padua nuncupati Domus Chiocchæ Diui Tutē-
 laris absoluta hæc nostra scriptio, & lucubratio Anno

M D C XXII. Veronæ.

Sapiens bonum suum non populari rumore, sed conscientia
 veritate metitur. Boetius lib. 3. consolat.

Θεὸς δίδοντας, ἐδὲν ἰσχυρεὶ φθόνος,
 καὶ μὴ δίδοντας, ἐδὲν ἰσχυρεὶ πόνοσ.

F I N I S.

Ad Candidum Lectorem.

ON eram nescius (optime Lector) tenebriones fore nonnullos, & infructu ingenij homunculorum, quorum mentes lior, aut imperitia occupauit Momi illius æmulos, qui cum Venerem carpere non posset, Sandalium eius dicitur obtrectasse, ita in descripto hoc Musæo tale quidpiam obtrectaturos, quod in corrupto æuo morum, & litterarum facile obuenire poterit, quibus libenter illud ocunam me inter eos esse fateri.

quos nec

Falsus honos iuuat, aut mendax infamia terret,

Bonis, & doctis scripsimus, quorum suffragijs si industria nostra, & labor foueatur, vel à sera posteritate nos laudem, & album calculū reportaturos confidimus, cur enim metuā hac ætate, & benignā famæ aurā præcoquam nimium, & intempestiuè gliscentem maleuolorum inanitatem, quibus mariscæ saporati fructus, & labruscæ Botryones, & omphacina dulcia mera, & amurcæ, & flaces gratæ oliuitates videntur? Illud hætenus iure iurando affirmare possum, neminem vmquam nisi imperitum, nisi nebulonem, aut turpi liore deprauatum in me, aut lucubrationes meas inuectum; hoc Patria, hoc Italia, hoc Europa nouit, quod vel obfignatis litteris clarorum Virorum ad me sponte datis testari possum, & publicis etiam testimonijs comprobatū mihi sum semper gratulatus. Id sanè beneficij in me nec opinatē Leonardus Donatus Princeps meus Dux Sereniss. Academię Philharmonicæ Parentes nobilissimi, ex Collegio nostro Fumanellus, Guarinonius, & Iularius Senior Medici Clarissimi, volentes, & libentes olim contulerunt, vt Calceolarium Iuniorum Virum ornatissimum, numquā pigere debeat Musæi sui describendi prouinciam mihi demandasse; Quod periti sumus in vita, atq; vsu callemus magis, quam recentiores quidam blaterones, & plus æquo inanis gloriæ appetentes: In iure, & æquo magnitudo animi decet: apud eruditos porro, & can-

& candidos viros illud ingenuè profiteri possum me in describendis rebus Monardi, Garziæ Horti, Bellonij, Clusij, Acoſtæ, qui diligenter res exoticas explicarunt, fidem, & testimonium fideliter ſequutū, Proſperi Alpini viri accuratiſs. iudicium cæteris à me prælatum (in Baſami potiſſimum conſideratione) vbi reliqui ab ipſo discrepabant; quo enim quis ætate poſterior, vt aliàs tetigi, in harum rerū exploratione ferè accuratior, & ſolertior: I. Cæſaris Scaligeri, Hermolai Barbari, Cardani, Cæſalpini, Leuini Lemnij, Agricolæ, Guilandini, Imperati, aliorum numquā auctoritatem nos aſpernatos, dummodo nobis cū veritatis amuſſi conuenire videretur, hæc amuſſis eſt Logicum Critirium demonſtrationis *τε οτι*, & *τι οτι*, quod, & propter quid, quo cum multi magni Botanici vel caruiſſent, vel adhibere non curaſſent in multos errores à me paſſim perſtriſtos incurrerunt. Omnes debita, & perhonorifica ſui nominis appoſitione cohoneſtaui, ingenuum enim eſt profiteri per quos profeceris, meum iudiciū aliquando modeſtè interpoſui (quoad eius fieri potuit) diligenti rerum excuſſione, & logico Critirio propoſitionum per ſe, de omni, & quatenus ipſum ſubnixum, & potiſſimum, cū Plinium noſtratē, Dioſcoridē, Galenū maximos materiæ Medicæ Auſtores, tum Claris. Mattheolum eximium illius illuſtratorem à nōnullorum recentiorum cauillis deſenſurus eram, nec enim in hoc argumento ſimplici ſolertis ingenij coniecturæ fidendum, niſi adhibita auctorum Claſſicorum ſententiarum expenſione, non ſine perſtriſto ſæpius logicæ ſubſidio: optime enim ille, qui ſua ætate alter Cicero fuit; rationem ne fallatur, atq; erret diſſerendi viſ, quam Logicam vocamus, inſormat, & orationē, quò ſit aptior ad perſuadendum, benè dicendi facultas, verbis, ſententijsq; locupletat; vtramq; pro mediocritate noſtra, vel potius ſumma tenuitate adhibere conati ſumus: Sed multa de rebus obiter perſtriſta, non.n. erat hic locus, quoniam aliud eſſe res ipſas ex profeſſo tradere viſum, aliud Muſæum Calceolarium locupletiſſimum deſcribere, vt aliquando ingenuè, & verè ſumus proteſtati. Excursus morales, & phyſicos, tum Platonicos interdū per-

miscui,

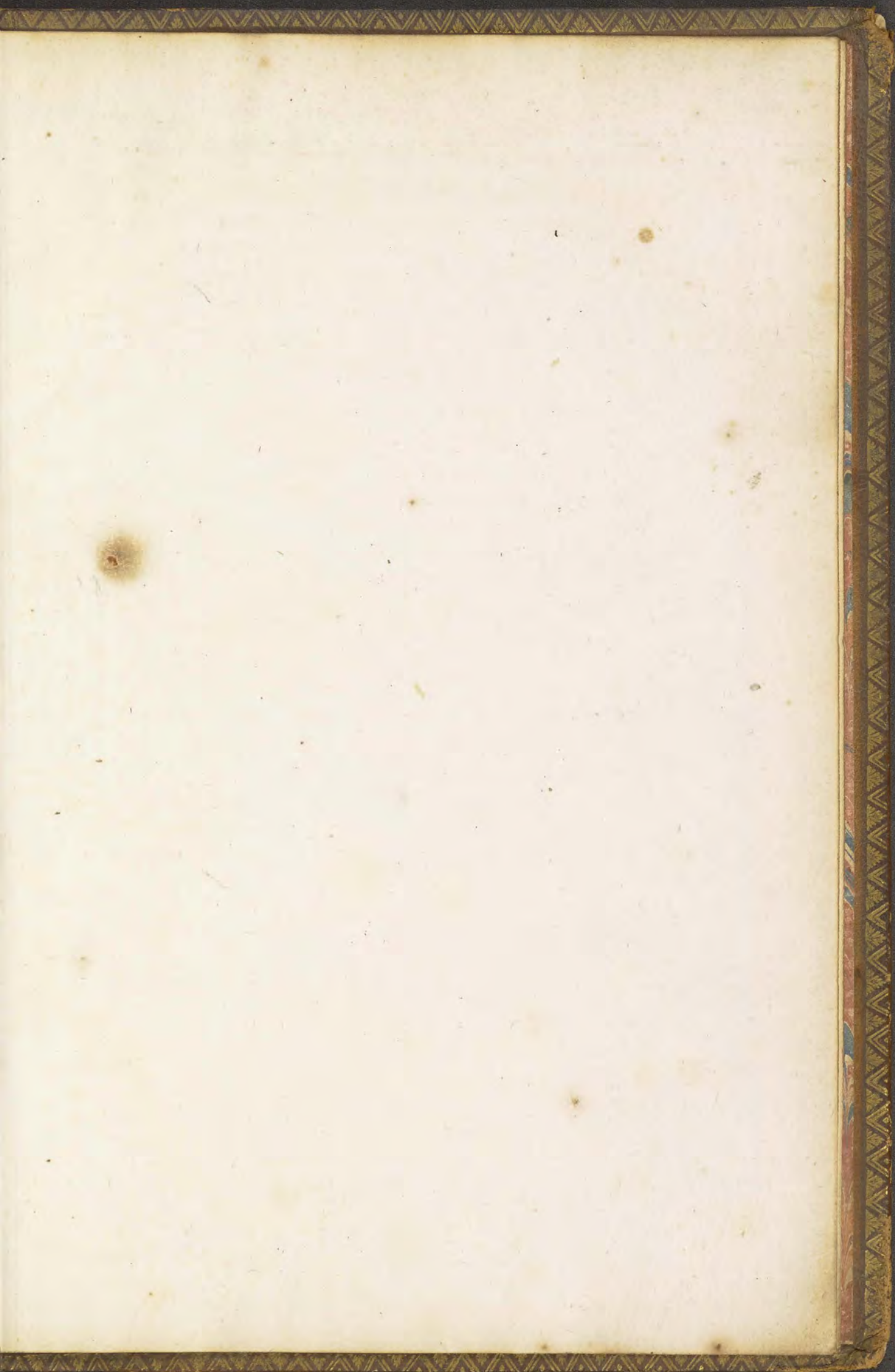
miscui, vt grata, & amena aliqua varietate Lectorem iu-
uarem, & oblectarem, vtq; omnis ordinis litterati aliquid
in eorum vsum hinc degustatum colligerent, & exceperent;
quæ profectò emolumenta quique fructus à ieiuna illa & strigosa, exsucca; rerum enarratione, & descriptione, vel etiam
disceptatione proficisci non possunt, quæ in sua penetralia
herbarios, Medicos, vel Sepiasarios duntaxat admittens, reli-
quos Viros doctos, & discendi cupidos veluti signo dato procul
arceat, aut horrido, & inameno scriptionis genere absterret.
Victurus genium debet habere liber; Bilbilis Vates inculcat,
& nos aliquem Genium lucubrationibus nostris conciliaffe
Inuidia ipsa frendente, & confitente, modestè nō desperamus.
Si me *μοῖρα λινγκρόσυ δεσπότης ἡ λακέρης* benignè respexerit, vel Dei
Opt. Max. prouidentia, affectas, nondū confectas complu-
res lucubrationes meas Medicas, & Philosophicas elimabo,
& sub iudicij tui non solum candidi, sed seueri amissim, eru-
dite, & probe Lector, tandem aliquando libens proponam.
Cum Seneca Epistola LXXIX. concludam, Paucis natus est,
qui populum ætatis suæ cogitat; multa annorum millia,
multa populorū superuenient: Ad illa respice; etiam si
omnibus tecū viuentibus silentium liuor indixerit,
venient qui sinè offensa, sinè gratia iudicent:
Ita ego de hocce Musæo Calceolario
spero, & confidenter ad Tribu-
nal posteritatis prouoco.
Vale.

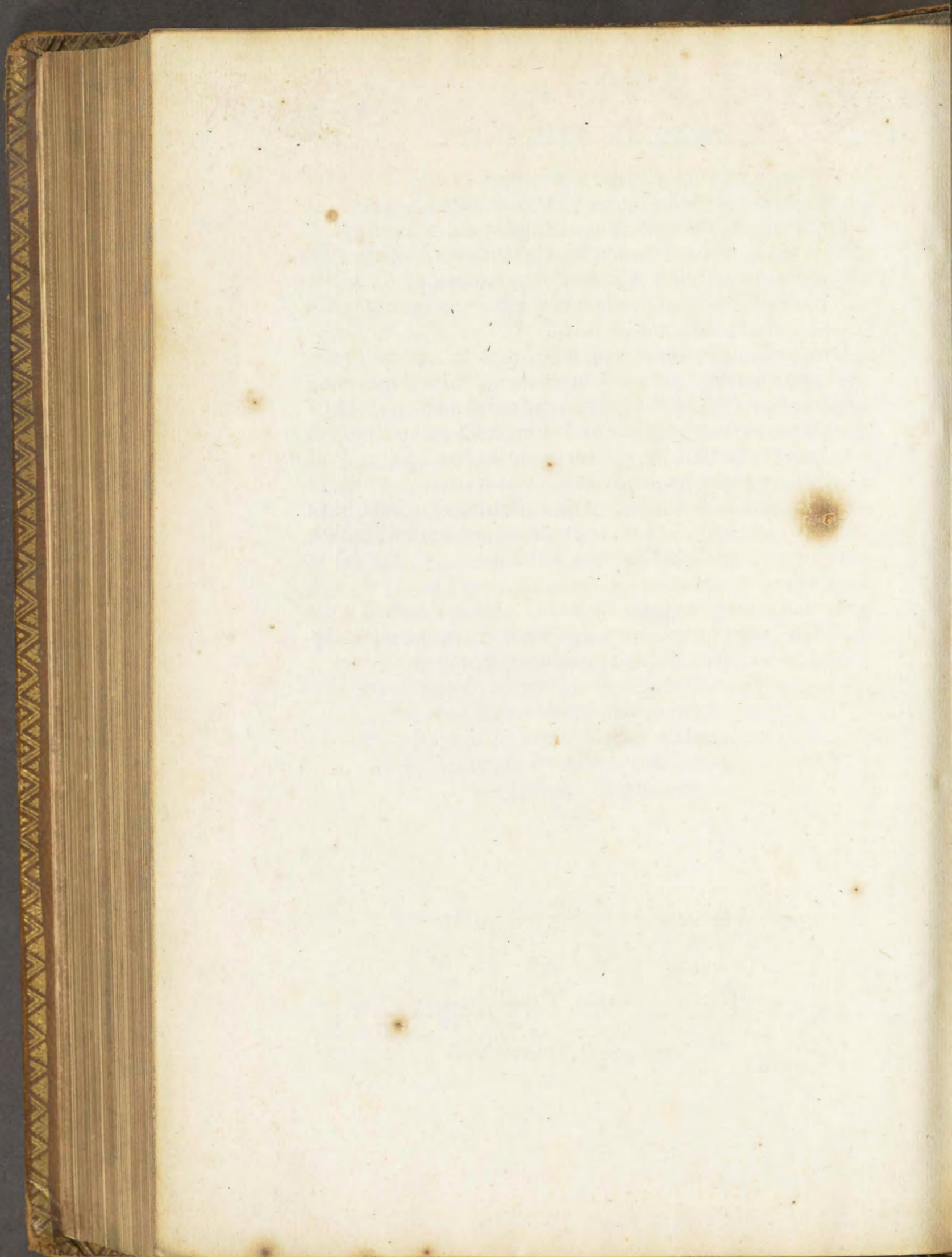
VERONÆ,
Apud Angelum Tamum. clō lo c xxij.

De licentia Superiorum.

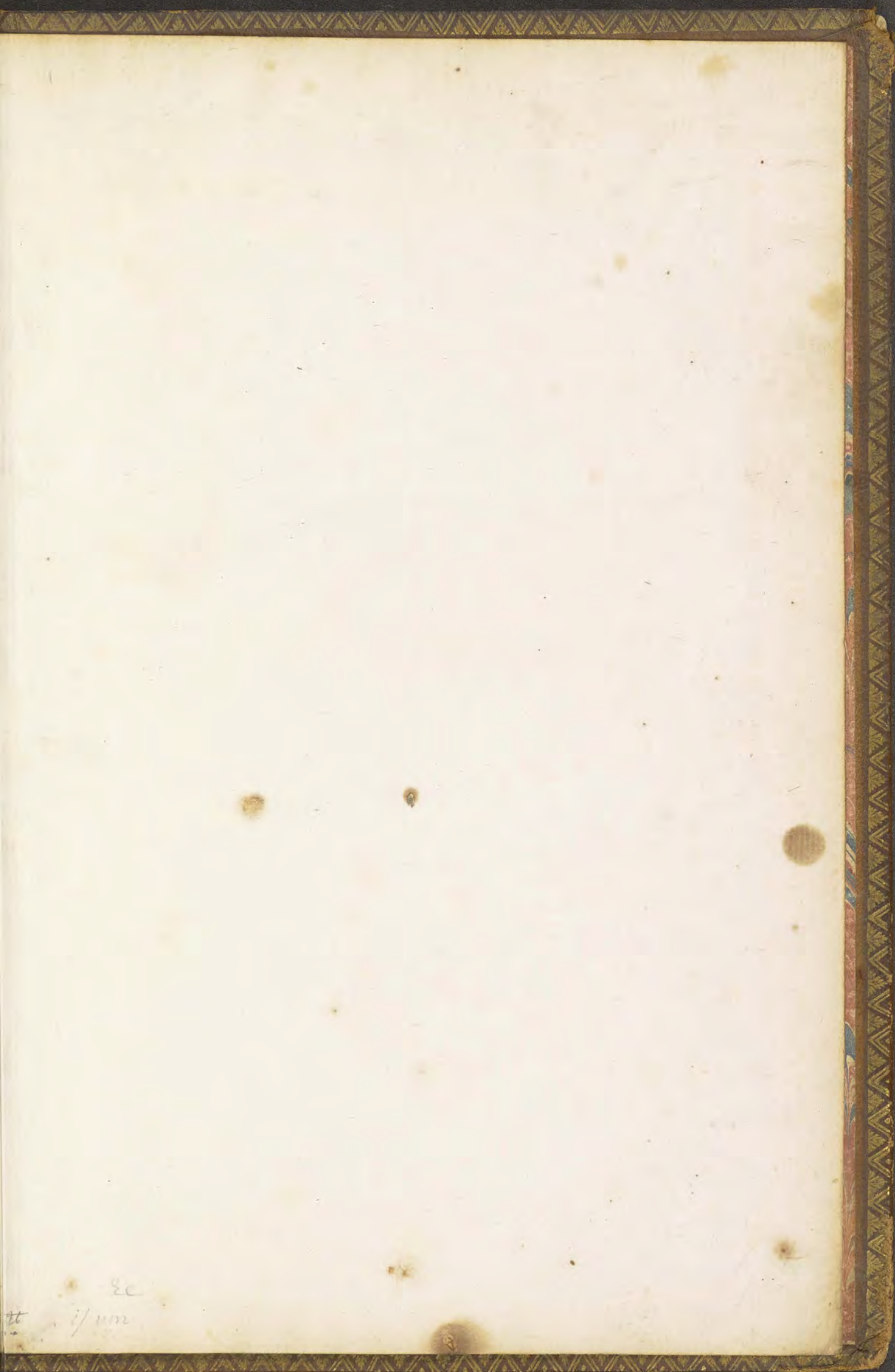

tt   2c
i/um

